

2016

*Збірник наукових праць
за матеріалами Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ
ЕКОНОМІКИ»
12 – 13 квітня 2016 р.**

**ЧАСТИНА 1
Секція 1**

Національна металургійна академія України
Кафедра фінансів
Кафедра обліку і аудиту
13.04.2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Інститут модернізації змісту освіти

Національна металургійна академія України

Українська інженерно-педагогічна академія

Полтавська державна аграрна академія

***Збірник наукових праць
за матеріалами Всеукраїнської науково-
практичної конференції***

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

12-13 квітня 2016 р.

м. Дніпропетровськ

Програмний комітет конференції:

Ковальчук К.Ф., д.е.н., професор, декан факультету економіки та менеджменту Національної металургійної академії України

Плаксієнко В.Я., д.е.н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Полтавської державної аграрної академії

Прохорова В.В., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та організації діяльності суб'єктів господарювання Української інженерно-педагогічної академії

Король Г.О., к.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Національної металургійної академії України

Сокиринська І.Г., к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів Національної металургійної академії України

Зелікман В.Д., к.т.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Національної металургійної академії України

Мушнікова С.А., к.е.н., доцент кафедри фінансів Національної металургійної академії України

Труш Ю.Т., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Національної металургійної академії України

Секція 1

Теоретико-методичні засади розвитку соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

<i>Алексєєва Н. Ф.</i> Дослідження ключових підходів до оцінки рівня життя населення.....	12
<i>Андрощук М.С. Дейнега І.О.</i> Інформація як ринковий інструмент розвитку економічних систем.....	16
<i>Ашмарина Т.И.</i> Экологические аспекты продовольственной безопасности.....	21
<i>Бавико О.Є.</i> Генезис категоріальних ознак поняття «модернізація»: соціально-економічний аспект	28
<i>Базылев М.В., Левкин Е.А., Линьков В.В., Печенова М.А.</i> Поликультурная образовательная среда - основа увеличения возможностей создания новых знаний.....	37
<i>Батуріна І.В., науковий керівник Міщенко Л.О.</i> Удосконалення фінансового забезпечення системи соціального захисту населення.....	44
<i>Баценко Л.М., Зеленська Я.В.</i> Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність, ознаки, види.....	47
<i>Березинський І.В.</i> Розвиток банківського сектора України в кризовий період.....	53
<i>Біловодська О.А.</i> Аналіз моделей формування маркетингових каналів при розподілі продукції.....	61
<i>Білоцерківець В.В., Кононець Н.А.</i> Економічна динаміка та ринок робочої сили України: між сциллою та харибдою економічної кризи.....	67
<i>Богдан В. В., науковий керівник Деділова Т.В.</i> Загальна характеристика сучасних методів оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємства.....	70
<i>Бондаренко Д.В.</i> Інституалізація регулювання фінансового ринку України.....	73
<i>Борисюк О. В., Мороз К. С.</i> Напрямки забезпечення соціальної безпеки в сучасних умовах.....	81
<i>Бочарова Ю.Г.</i> Сучасний стан та особливості динаміки глобалізаційних процесів.....	84
<i>Братута О.Г.</i> Організаційно-економічний механізм управління процесом економічного розвитку підприємства.....	89
<i>Бруй Д.С., Худик А.Г., Сухарева Н.Н.</i> Проблемы развития внешней торговли республики Беларусь в современных условиях.....	94
<i>Василенко В.М.</i> До питання про формування методології економічної діагностики розвитку регіонів.....	101
<i>Височина А. В.</i> Ідентифікація факторів впливу на стійкість банківської системи України.....	105

<i>Вітрова І., науковий керівник Завидівська О. І. Тайм – менеджмент як інструмент організації робочого часу.....</i>	109
<i>Власенко Т.В., Бабенко А.Г. Проблеми та перспективи розвитку зернової галузі у Запорізькій області</i>	112
<i>Волосович С.В. Інституційна модернізація податкової системи України</i>	117
<i>Воробьев И.П., Сидорова Е.И. Трудовой потенциал и здоровье нации как базис экономики государства.....</i>	119
<i>Вороновская З.С., научный руководитель Рунчева Н.В. Перспективы устойчивого развития сельских территорий</i>	123
<i>Галбург І. Г., Безручко О. О. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України: проблеми та перспективи.....</i>	127
<i>Герасименко Г.В. Соціальна справедливість як передумова ефективного людського розвитку.....</i>	131
<i>Голованова Г. Є. Економічні проблеми функціонування виробників продуктів дитячого харчування.....</i>	136
<i>Гончаров И.Д., научный руководитель Дедилова Т.В. Перспективы развития современного маркетинга.....</i>	140
<i>Н.В. Гриценко Активні методи соціально-психологічного впливу на комунікативні процеси у трансформаційних умовах.....</i>	143
<i>Гуменюк А.В. Інформаційне забезпечення маркетингової діяльності аграрних підприємств.....</i>	147
<i>Денисенко М.П., Бреус С.В. Забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів з урахування потреб ринку праці.....</i>	152
<i>Диха М.В. Парадигми функціонування та розвитку соціально-економічних систем.....</i>	157
<i>Дружиніна В. В. Еволюційний процес становлення та розвитку місцевого ринку праці.....</i>	162
<i>Дунецький І. В. Теоретико-методологічні підходи щодо визначення сутності поняття «Організаційний потенціал в економічній літературі».....</i>	167
<i>Жадик К.Є. науковий керівник Трусова Н.В. Методичні підходи щодо формування витрат операційної діяльності суб'єктів господарювання.....</i>	171
<i>Жебентяева Н.А. Теоретические аспекты национальной интеллектуальной безопасности.....</i>	178
<i>Жемба А.Й. Структурні зрушення в національних економіках при переході до сталого розвитку.....</i>	183
<i>Завидівська О. І. Проблемні аспекти діяльності профспілкових організацій в Україні.....</i>	188
<i>Задорожнюк Н.О. Соціально-економічний потенціал національної економічної системи: теоретичний аспект.....</i>	193
<i>Заюков І. В. Профілактика та самозбереження здоров'я зайнятого населення як фактор розвитку соціально-економічних систем України.....</i>	197

<i>Зелюй Т.В.</i> Трансфер в рамках інноваційного кластера.....	206
<i>Зосименко С.І., Дерій Ж.В.</i> Наукові підходи до подолання проблеми соціальної несправедливості.....	215
<i>Іванова М.В.</i> Проблемы развития промышленного производства: социальный аспект	219
<i>Іванова Т.І., Ключко Т.А.</i> Налоговая система республики Беларусь: проблемы соотношения прямого и косвенного налогообложения.....	224
<i>Іващенко М. В.</i> Регіональні виміри іноземного інвестування української економіки.....	233
<i>Ільченко В.М.</i> Стратегії економічного розвитку та комплексні програми України на період до 2020 року.....	237
<i>Ільчук П. Г., Манзіроха А. С.</i> Причини доларизації економіки України та способи її де доларизації.....	242
<i>Калинець К. С., Стеблій Г.Я.</i> Вплив економічної та політичної нестабільності на соціально-економічний розвиток України.....	246
<i>Качан Г.М.</i> Масштаби та динаміка вторинної зайнятості в Україні.....	252
<i>Кириченко С.О.</i> Класифікація об'єктів соціальної інфраструктури регіонів.....	256
<i>Кіржецька М.С.</i> Узгодження інтересів зацікавлених сторін у забезпеченні економічної безпеки цукрової галузі.....	260
<i>Кіржецький Ю.І.</i> Соціально-економічні втрати внаслідок тінізації економіки.....	264
<i>Коваль С.І., Голец О.В.</i> Эффективность моделей социальной политики современных общественных систем.....	268
<i>Кожухівська Р.Б.</i> Економічне зростання регіону на основі розвитку агрорекреаційно-туристичного господарства.....	273
<i>Козенкова Н.П.</i> Посередництво як вид професійної діяльності на фінансовому ринку.....	277
<i>Колайчук Н.Ф., научный руководитель Паршутич О.А.</i> Внешнеторговые отношения республики Беларусь: особенности и тенденции развития.....	282
<i>Колодей О.Г.</i> Государственная программа развития аграрного бизнеса в республике Беларусь на 2016 – 2020 годы.....	286
<i>Кондратенко О. В., Киричок О. В.</i> Використання SWOT-аналізу як інструменту стратегічного управління на підприємстві (державне підприємство «Сумська біологічна фабрика»).....	290
<i>Корецька І.В.</i> Специфіка формування страхових резервів в Україні.....	293
<i>Корнєєва М.В.</i> Раціоналізація державного регулювання фінансового ринку України.....	297
<i>Кошелева Ю.В, науковий керівник Кучумова І.Ю.</i> Проблеми та перспективи розвитку франчайзингової діяльності в Україні.....	303

<i>Крайняк К. С., Приймак Н.С.</i> Управлінський персонал як основа розвитку сучасного підприємства	308
<i>Легка Р., науковий керівник Завидівська О.І.</i> Деякі аспекти аналізу рівня життя населення в Україні.....	312
<i>Леонідов І.Л.</i> Зміст привласнення інтелектуального продукту.....	317
<i>Летуча А.А., Летуча О. В.</i> Теоретико-методологічні основи дослідження екологічної експансії в умовах трансформаційної економіки.....	327
<i>Лизогуб М.М.</i> Проблеми розвитку фінансової системи у трансформаційній економіці КНР.....	332
<i>Лисенко В.В.</i> Індикатори сталого розвитку сільських територій України.....	335
<i>Ліба Н.С.</i> Регіональна політика: світовий досвід.....	338
<i>Ліндаєв Д.В., науковий керівник Тульчинська С.О.</i> Аналіз кредитних відносин в Україні в умовах трансформаційної економіки.....	342
<i>Лінтур І. В.</i> Особливості формування фінансових ресурсів бюджетів адміністративно-територіальних одиниць в умовах децентралізації.....	346
<i>Ліпак А.А., Васильєва О.О.</i> Сучасний стан продуктивності праці у сільському господарстві	351
<i>Лісовська О.Л., Крапівіна Н.В.</i> Вплив збройної агресії Російської Федерації на соціально-економічну безпеку домогосподарств в Україні.....	356
<i>Луцко Ю.Г., Сухина А.А., Палкина М. А.</i> Особенности оценки уровня жизни населения.....	360
<i>Македон В.В.</i> Розвиток системи антимонопольного регулювання в Україні.....	365
<i>Максименко Д.В.</i> Потенціал як основа вибору стратегії підприємства.....	371
<i>Махмудов М.К.</i> Образование - как фактор развития общества в современных социально-экономических условиях.....	374
<i>Меліхова Т.Л.</i> Передумови екологізації міських систем.....	379
<i>Мищенко Д.Ю., Терещенко В.И., Жилинская Н.Н</i> Возможности развития студенческой активности на рынке труда.....	383
<i>Миндова Е. И.</i> Особенности реформирования пенсионных систем стран вышеградской группы в условиях трансформации.....	391
<i>Мокляк М.В.</i> Інноваційний маркетинг – провідна концепція ведення бізнесу в сучасних умовах.....	396
<i>Морозова В., Муха П.</i> Парадоксы постиндустриального общества.....	399
<i>Нестеренко О.М. Чирва Ю.Є.</i> Реалізація стратегії закріплення та розвитку конкурентоздатності потенціалу підприємства в трансформаційних умовах.....	408
<i>Оганезова А.В.</i> Роль соціальної відповідальності роботодавців у збереження здоров'я працюючого населення.....	412

<i>Одінцова Т.М.</i> Фінансова грамотність населення як чинник розвитку ринкової економіки в Україні.....	417
<i>Оляніна С.В., науковий керівник Міщенко Л.О.</i> Формування доходів місцевих бюджетів та напрями його удосконалення.....	421
<i>Остапук І. В., Борисюк О. В.</i> Зарубіжний досвід екологічного оподаткування.....	424
<i>Павленко О.П</i> Сучасні тенденції страхового захисту кредитних ризиків.....	427
<i>Панковець І.А.</i> Тенденции банковского рынка с драгоценными металлами в республике Беларусь.....	433
<i>Пантюх М.В., науковий керівник Коваль С.І.</i> Роль держави у вирішенні проблем соціальної захищеності населення в умовах трансформаційної економіки.....	438
<i>Паславська І.М., Захарків О.Т.</i> Аналіз динаміки макроекономічних показників України за 1990 – 2015 роки.....	442
<i>Пелех О.Б.</i> Сутність та класифікація економічних циклів.....	448
<i>Петренко М.П.</i> Місто як соціально-економічна система.....	453
<i>Пижевська А.Ю., Федотова Т.А.</i> Безробіття серед молоді та її вплив на соціально-економічні сфери життя в Україні.....	462
<i>Плотнікова М.Ф.</i> Розвиток як основа функціонування екологічних та соціально-економічних систем.....	465
<i>Повжик К. В.</i> Сучасні тенденції розвитку страхового ринку України	469
<i>Попадинець Н. М.</i> Модернізації промисловості карпатського регіону в умовах трансформації економіки: екологічна складова.....	473
<i>Похила М., Безпарточна В., Авраменко О.</i> Індекс споживчих цін як основний критерій розвитку економіки.....	482
<i>Прохорова В. В.</i> Проведення реструктуризаційних трансформацій підприємств.....	485
<i>Прус Л.Р.</i> Наукове забезпечення митної системи України.....	489
<i>Пушкарчук І.М., Мишко О.А.</i> Конкурентоспроможність промисловості регіону як фактор фінансової стабілізації регіональної економіки.....	496
<i>Ратошнюк Т.М.</i> Підвищення ролі сільських громад у соціально-економічному розвитку сільських територій.....	501
<i>Ревуцька А.О.</i> Економічні важелі регулювання земельних відносин....	506
<i>Рибак С.О.</i> Реалізація бюджетних програм в контексті соціалізації держави.....	511
<i>Романуха О.М.</i> Деформації в оплаті праці як соціально-економічна проблема.....	515
<i>Руденко С.В.</i> Типологія базових та функціональних потенціалів аграрного підприємства.....	520
<i>Сабліна Н.В.</i> Управління розвитком в системі управління підприємством.....	525

<i>Саврас С.А., научный руководитель Бокун Н.Ч. Основные подходы к пониманию сущности инноваций.....</i>	530
<i>Сазонец О.М., Малащенко Ю.А. Зміст та роль інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємства.....</i>	533
<i>Сахневич Л.В. Світові тренди у сфері відновлювальної енергетики.....</i>	541
<i>Сєчина А.С науковий керівник, Сидоренко Ю.В. Розвиток бізнесу в умовах кризової економіки.....</i>	546
<i>Сидоренко Ю.В. Устойчивое развитие: мнения и термины.....</i>	552
<i>Сиротюк К.С., Зміцнення енергетичної безпеки держави шляхом розвитку біоенергетики.....</i>	555
<i>Сігова Х.В. Особливості та проблеми соціальної політики України.....</i>	559
<i>Сізарєва В.С. Зростання ролі іміджу в розвитку діяльності організацій різних форм власності.....</i>	567
<i>Сірко А.В. Співвідношення економіки і політики: шляхи усунення конфлікту в Україні.....</i>	571
<i>Смєсова В.Л. Заробітня плата як форма реалізації економічних інтересів домогосподарств України.....</i>	579
<i>Сова К.В., Гноєва І.М. Гендерні особливості безробіття на ринку праці України.....</i>	583
<i>Соколова А.О. Доцільність розробки стратегії сталого соціально-економічного розвитку сільських територій регіону.....</i>	588
<i>Сорокіна О.В. Формалізація соціально-трудових протестів на підставі математичної теорії катастроф.....</i>	596
<i>Сотник И.Н., Мазин Ю.А., Мандрыка В.А. Энергоэффективные и «зеленые» технологии как основа восстановления экономики Донбасса.....</i>	600
<i>Срибная А. Н., Яркова Н. И., Палкина М. А. Определение возможности самообеспечения региона.....</i>	605
<i>Стенічева І.Б., Кочнєва К.С. Інноваційні аспекти використання виробничого потенціалу</i>	609
<i>Строкович Г.В. Ідентифікація принципів стратегічного управління якістю функціонування підприємства.....</i>	614
<i>Сухий О.О. Матриця моделей капіталотворення та залучення інвестицій.....</i>	621
<i>Татомир І.Л. Диверсифікація джерел фінансового забезпечення розвитку системи освіти.....</i>	625
<i>Таццишин І.Б., Мазур А.В. Формування добровільних об'єднань територіальних громад в Україні: фінансово-правовий аспект.....</i>	630
<i>Тєсля Д.В. Ринковий потенціал регіону як об'єкт економічного планування.....</i>	634
<i>Тибінка І. Я. Особливості моніторингу внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації.....</i>	640
<i>Тимошенко О.В., Ковтун А.В. Оцінка ефективності проведення грошово-кредитної політики в Україні.....</i>	647

<i>Ткачук І. М., Федотова Т.А. Механізм трансформації соціально-економічних форм робочої сили</i>	653
<i>Тодосійчук В.Л. Розвиток земельних відносин в трансформаційних умовах сьогодення.....</i>	657
<i>Токмакова І.В. Розвиток залізничного транспорту в умовах глобалізації.....</i>	670
<i>Томин Р., науковий керівник Завидівська О. І. Вплив соціально-культурних факторів на поведінку споживачів.....</i>	674
<i>Тютюник Є.І., науковий керівник Міщенко Д.А. Основні напрями розвитку бюджетної політики України.....</i>	678
<i>Усович С.А., Романович В.А., научный руководитель Германович Н.Е. Пенсионные фонды: зарубежный опыт развития и перспективы его использования в республике Беларусь.....</i>	681
<i>Федосеенко М.В., научный руководитель Дедилова Т.В. Общая характеристика маркетинговых исследований.....</i>	685
<i>Федулова І.В. Особливості формування продовольчого ринку.....</i>	689
<i>Фицик Л. А., Фицик І.Д. Соціально-економічні реформи М. Х. Бунге та їх значення.....</i>	693
<i>Харченко Т.М. Сертифікація лісогосподарської продукції як важливий напрямок підвищення конкурентоспроможності підприємства.....</i>	698
<i>Цвігун І.А. Розвиток демографічних систем та їх трансформація.....</i>	701
<i>Чавичалов І.І. Підходи до управління стратегічним розвитком підприємства.....</i>	706
<i>Чакалова К.О. науковий керівник Петрова І.Л. Роль внутрішнього ринку праці в соціально-економічних системах.....</i>	711
<i>Чупілка А.В. Розвиток страхового ринку України в умовах світової фінансової кризи.....</i>	715
<i>Шавлак М.А., науковий керівник Іващенко М. В. Особливості нерівномірного асиметричного розвитку країн Європейського Союзу</i>	719
<i>Шарамок А.В. Перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні.....</i>	724
<i>Шведун В.О. Особливості розвитку системи державного регулювання рекламною діяльністю в Україні в контексті соціально-економічного розвитку.....</i>	728
<i>Шевченко Ю.О., Козюк О.В. Проблеми реалізації концепції зеленої економіки в Україні.....</i>	732
<i>Широкова О.М. Соціально-економічні загрози реалізації глобалізаційних процесів в Україні.....</i>	736
<i>Шмиговська О.Г., Федотова Т. А. Роль маркетинг-менеджменту у вирішенні проблем зайнятості сільського населення</i>	740
<i>Шніт В.С., науковий керівник Литвиненко Л.Л. Сучасні проблеми міжнародної міграції робочої сили на ринку України.....</i>	743

<i>Шура Н.О.</i> До питання посилення ролі фінансового аналізу в діяльності вітчизняних підприємств.....	748
<i>Юр'єва І.А.</i> Формування засад соціальної відповідальності господарювання підприємств.....	753
<i>Юргель Н.</i> Источники неопределенности в современной экономике.....	757
<i>Ющик Л.</i> Деякі аспекти регіональної інноваційної політики.....	763
<i>Khlivetskaya Maya</i> Motivation of employees in the transformational conditions of the XXI century.....	767
<i>A. Lyubchenko</i> Nuclear power in the system of socio-economic development of Ukraine.....	772

Алексєєва Н. Ф.
старший викладач кафедри менеджменту і туризму
Кременчуцького національного університету імені Михайла
Остроградського
E-mail : an_www.81@mail.ru

ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

За сучасних умов, в яких опинилась економіка країни, проблема зростання добробуту населення є першочерговою. Від вирішення цієї проблеми багато в чому залежить економічна стабільність у суспільстві.

Економісти вимірюють рівень добробуту населення, дають йому кількісну характеристику, використовуючи спеціальний показник – рівень життя, який утворюється в результаті порівняння добробуту різних верств населення.

Підходи до діагностики та складові рівня життя населення постійно змінюються і є недостатньо систематизовані, що не дозволяє в повній мірі дослідити це поняття. Саме тому виокремлення і структуризація ключових підходів до оцінки рівня життя населення стало науковою базою для вибору напрямку дослідження [5].

За певних історичних умов формувалися різні ідеологічні погляди на оцінку поняття «рівень життя». Науковим осмисленням різних аспектів життєвого рівня населення протягом усього періоду досліджень займалися ряд зарубіжних та вітчизняних науковців. Кожен з них вкладає свій зміст у характеристику цієї категорії (табл. 1).

Таблиця 1 – Ідеологічні погляди на оцінку поняття «рівень життя»

Період	Представники	Ідеологія періоду
Політико-економічний (до першої половини XIX століття)	У. Петті, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс та ін.	Дослідження залежності між рівнем отримуваної заробітної плати і задоволенням потреб працівника
Економіко-статистичний (друга половина XIX ст.	Е. Енгель, В. Парето, Дж. М. Кейнс, А. Маршал,	Встановлення рівня заробітної плати відповідно до реальної

Період	Представники	Ідеологія періоду
– 20-ті рр. XX ст.)	А. Пігу та ін.	вартості життя працюючого населення
Соціальний (20-ті рр. XX ст. – наш час)	А.М. Колот, О.А. Грішнова, Н.А. Можина, Н.Є. Рабкіна, Н.М. Рімашевська, О.І. Іляш, С.С. Гринкевич, Г.Т. Завіновська, В.О. Мандибура, Л. А. Швайка та ін.	Збалансування інтересів різних суспільних верств населення шляхом реалізації механізмів обмеження невиправданого рівня диференціації доходів та подолання бідності

За результатами таблиці 1 етапи досліджень можна поділити на три еволюційні періоди : політико-економічний (до першої половини XIX століття); економіко-статистичний (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) та соціальний (20-ті рр. XX ст. – наш час).

Перший етап, який пов'язаний з дослідженням проблем рівня життя населення започаткував засновник англійської школи класичної політичної економії У. Петті. Він обґрунтував механізм визначення заробітної плати, в основі якого лежить задоволення мінімальних потреб існування («теорія мінімуму коштів»). В той час, як французький економіст, засновник школи фізіократів Ф. Кене вперше в історії політичної економії зробив спробу розробити абстрактно-економічну модель матеріального відтворення і розподілу сукупного суспільного продукту, який є джерелом ресурсів для задоволення життєвих потреб основних суспільних класів. Подальші дослідження в напрямку вивчення проблем рівня життя населення належить класику англійської політичної економії А. Сміту. Він вважав, що зростання рівня життя населення країни залежить від природного бажання людей підвищувати свій життєвий добробут. Його погляди були покладені в основу формування теорії ринкової економіки. На думку послідовника А. Сміта англійського економіста, класика політичної економії Д. Рікардо примноження багатства країни базується на принципах політики економічного лібералізму, а розмір заробітної плати залежить від класових відносин, які лежать в основі

процесів розподілу доходів у суспільстві. Особливої уваги заслуговують дослідження класика політичної економії К. Маркса, який враховуючи досягнення А. Сміта і Д. Рікардо стверджував, що «рівень життя» – це соціально-економічна категорія, що характеризує рівень задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей [3]. Отже, можна стверджувати, що дослідження раннього етапу стосувались лише окремих аспектів поняття «рівень життя».

До визначних дослідників другого етапу можна віднести німецького економіста і статиста Е. Енгеля. Він розглядав через низку залежностей між доходами й витратами населення («закони Енгеля»). Італійський соціолог та економіст В. Парето вважав, що зростання добробуту однієї людини не можливе без погіршення при цьому добробуту будь-якої іншої. Таким чином, він вивів залежність між величиною доходу та кількістю його отримувачів, засновану на розподілі здібностей людей («закон Парето»). Відомі вчені Заходу Дж. М. Кейнс і А. Маршал зробили вагомий внесок у розвиток теорії створення передумов забезпечення зростання рівня життя населення. Так Дж. М. Кейнс вважав, що «рівень життя» залежить від динаміки організованих заощаджень населення. В свою чергу заощадження населення є каталізатором зростання економіки країни в цілому. А. Маршал розглядав проблему зростання рівня життя населення через призму диференційованого підходу до оцінки обсягів особистих заощаджень та визначення оптимальних режимів тимчасового обмеження рівнів споживання тих чи інших верств населення. Послідовник А. Маршала А. Пігу (англійський економіст, автор концепції економіки добробуту), стверджував, що життєвий рівень населення залежить від впливу факторів економічного добробуту [2].

Отже на другому етапі досліджень поняття «рівень життя» розглядається ще у вузькому значенні. Це стало поштовхом до пошуку нових підходів стосовно цього поняття, які відображено у дослідженнях сучасності.

На сучасному етапі погляди науковців поділилися на два підходи. Згідно з першим підходом, прихильниками якого є : А. М. Колот та О. А. Грішнова, О.

І. Іляш, С. С. Гринкевич, Г. Т. Завіновська та В. О. Мандибура, «рівень життя» – це комплексна соціально-економічна категорія, яка має свою структуру і відображає рівень розвитку фізичних, духовних і соціальних потреб людей та ступінь їх задоволення [1]. В той час, як прихильники другого підходу : Н. А. Можина, Н. Є. Рабкіна та Н. М. Рімашевська та Л. А. Швайка вважають «рівень життя» кількісним показником, який не має якісного змісту, або у крайньому разі є поняттям, підпорядкованим категорії «якість життя» [4]. Отже, прихильники першого підходу ототожнюють «рівень життя» з поняттям «добробут», а другого, який є більш чисельним, вважають категорію «добробут» за своїм системним статусом вищою, ніж категорія «рівень життя».

Таким чином, в результаті аналізу підходів щодо оцінки рівня життя населення виокремлено еволюційні етапи і трактовано, що «рівень життя» складна багатофакторна соціально-економічна категорія, яка може розглядатися як структурний елемент добробуту. Саме тому метою подальших досліджень повинна стати розробка схеми теоретико-методологічного дискурсу економічних теорій добробуту населення.

Список використаної літератури

1. Колот А. М. Економика и организация труда. : монография. / А. М. Колот, И. Н. Погорелов, И. М. Погорелов та ін. – Х. : Фактор, 2007. – 626 с.
2. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. / В. О. Мандибура. – К. : Парламентське вид-во, 1998. – 256 с.
3. Маркс К. Соч. 2-е изд. Т. 23. / К. Маркс, Ф. Энгельс. М. : Государственное издательство политической литературы, [1955 – 1981 гг.]. – С. 182.
4. Можина Н. А. Рівень життя населення України. / Н. А. Можина, Н. Є. Рабкіна, Н. М. Рімашевская. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с. : іл. – Бібліогр. : с. 417–426.

*Андрощук М.С.
викладач кафедри менеджменту
к.е.н., доцент Дейнега І.О.
Рівненський державний гуманітарний університет
E-mail:2005dey@rambler.ru*

ІНФОРМАЦІЯ ЯК РИНКОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

На сьогодні основним ресурсом людства поступово стає інформація. Підтвердженням цьому є те, що в кінці двадцятого століття на зміну індустріального суспільства прийшло постіндустріальне чи інформаційне, в якому головними продуктами суспільного виробництва стають інформація та знання. Для частини суб'єктів підприємницької діяльності інформація є продуктом виробництва, який призначений для продажу або обміну, тобто товаром (інформаційні центри, консультації, маркетингові фірми, біржі тощо).

За загальними постулатами економічної теорії, товар – це продукт праці, виготовлений із метою обміну або продажу [3, с. 324]. Ф. Котлер розуміє під товаром все, що може задовольнити потребу і пропонується ринку з метою привернення уваги, придбання, використання чи споживання [5, с.284]. У відповідності до цього, інформація може бути товаром, оскільки повністю відповідає всім вищенаведеним критеріям. Підтверджує цей факт і діюче законодавство України, згідно з яким інформаційна продукція та інформаційні послуги громадян і юридичних осіб, що займаються інформаційною діяльністю, можуть бути об'єктами товарних відносин.

Для підприємства інформація – це корисні дані, що знаходяться в діловій документації підприємства чи підприємця, на основі яких приймаються певні обґрунтовані рішення, що здатні забезпечити отримання прибутку. В процесі виробничо-господарської підприємство використовує інформацію про ринок, конкурентів, організацію технологічного процесу, організацію збуту та

постачання, організацію безпеки на підприємстві, персонал, структуру управління, основні і оборотні фонди підприємства тощо.

Особливої ваги в умовах ринку набуває використання в діяльності підприємства інформації про середовище його функціонування. За різними оцінками, промислово розвинені країни щорічно втрачають до 10% національного доходу через недостатню інформованість керівників і фахівців народного господарства [1]. Голова програми по формуванню політики в області інформаційних ресурсів Гарвардського університету А Еттінгер вважає, що настає час, коли „інформація стає таким же основним ресурсом, як матеріали та енергія і, відповідно, по відношенню до цього ресурсу повинні бути сформульовані такі ж критичні питання: хто ним володіє, хто в ньому зацікавлений, наскільки він доступний, чи можливе його комерційне використання”[4, с. 162].

Включення інформаційної діяльності в сферу товарно-грошових відносин із очевидною необхідністю передбачає використання таких категорій, як вартість, ціна, а також з'ясування питань, пов'язаних із охороною і реалізацією прав власності на інформацію. Згідно з Законодавством України, ціни і ціноутворення на інформаційну продукцію та інформаційні послуги встановлюються договорами. Проте, оскільки інформація є товаром нематеріальним, а матеріальними є лише її носії, то це значно ускладнює процес об'єктивної вартісної оцінки інформації, як товару.

Існують такі причини того, що інформація має вартість для бізнесу: інформація знижує невизначеність в економічних рішеннях; вона впливає на поведінку людей, і це також має економічні наслідки; іноді інформація сама володіє власною ринковою вартістю [2].

В процесі вартісної оцінки інформації необхідно в першу чергу врахувати основні її специфічні особливості, а саме:

- ціна на інформацію залежить від її якості, яка, в свою чергу, може з часом змінюватися;

- можливе практично безоплатне поширення інформації без втрати її початкового значення й обсягів для власника;
- інформація майже не потребує додаткових витрат на транспортування;
- структура витрат на зберігання інформації відмінна від структури витрат на зберігання інших видів товарів, в якій основну частку займають витрати на її захист;
- інформація не може піддаватись фізичному зношуванню, їй властиве лише моральне старіння;
- при використанні інформації в якості фактору виробництва важливим є не фізичне володіння нею, а інтелектуальна здатність її використання [4, с. 161];
- інформації властива невідповідність її кількісної і якісної оцінки. Оскільки „багато інформації” – це не завжди поняття синонімічне поняттю „якісна інформація”, а частіше навпаки: значний обсяг інформації свідчить про її низьку якість у відповідності до критеріїв стислості та конкретності;
- інформація, як і будь-який інший вид товару, має власний життєвий цикл. На відміну від інших видів товарів, життєвий цикл інформації не можна описати типовими для теорії життєвого циклу товару етапами: виникнення, ріст, зрілість і спад. Для інформації, що циркулює на підприємстві, характерні такі етапи: а) збір, обробка, використання і знищення (для внутрішньої інформації, а також такої, що потребує додаткової обробки); б) збір (придбання), використання, знищення (у випадку її надходження із перевіреного джерела); в) збір, обробка, реалізація (якщо інформація призначена для продажу). При чому, прибутки підприємство отримує лише на етапі використання (реалізації), на інших – витрати. Дані витрати, при досягненні економічної доцільності, повинні бути повністю компенсовані за рахунок прибутку, отриманого на етапі використання (реалізації) [6, с. 18-19].

Таким чином, ціна інформації виступає як інтегрована оцінка, що враховує з однієї сторони компенсацію витрат сторони, яка здійснила її збір та

обробку, а з іншої – якість інформації (її ринкова корисність для споживача). Тому важливо порівнювати практичну цінність інформації з її вартістю, вибрати найбільш економічний спосіб її збору і обробки.

Споживна вартість товару в загальному розумінні визначає цінність, яку отримує споживач в результаті використання даного товару. Загальна цінність, яку відчує споживач в результаті використання товару, буде визначатись в результаті оцінки цінності товару (цінність товару, цінність послуг, цінність персоналу, цінність іміджу) і загальних витрат споживача (грошові витрати, затрати часу, затрати енергії, емоційні затрати). Цінність інформації насамперед визначається її якістю. Якість інформації може бути визначена на основі встановлення її відповідності таким вимогам як точність, своєчасність, повнота, конкретність, стислість, достовірність, економічність, корисність, доступність, стійкість [6, с. 22-23].

Враховуючи всі вищенаведені специфічні особливості інформації, встановлення ціни на неї, повинно відбуватись із урахуванням таких рекомендацій:

1. Ціна на інформацію може бути встановлена методом „середні витрати плюс прибуток”, суть якого полягає в тому, що ціна на інформацію буде визначатись як сума витрат на збір, обробку, захист та деякої величини прибутку, встановленої безпосередньо її власником.

2. Ціна на інформацію може бути знижена, якщо на ринку існують інші господарюючі суб'єкти, які володіють аналогічною інформацією. І, навпаки, ціна на інформацію може бути завищеною, якщо дана пропозиція є унікальною.

3. Ціна на інформацію буде залежати від кількості бажаючих її придбати: чим більшою буде кількість потенційних чи дійсних споживачів даної інформації, тим вищою буде її ціна.

4. Використання неправових способів збору інформації суттєво збільшить її ціну, оскільки значення сумарних витрат необхідно скорегувати на

величину ризику, що супроводжує застосування даного методу збору інформації.

5. Нижня межа ціни буде рівною величині витрат, що були понесені на її формування (отримання), а верхня – формуватись під впливом її ринкової корисності (цінності) для споживача [4, 186].

6. Вартість інформації, що впливає на поведінку людей, просто дорівнює вартості різниці в їх поведінці. Якщо вимір результатів діяльності дає зростання продуктивності праці 20%, то грошовий вираз зростання продуктивності і є вартість вимірювання. Якщо ж вартість інформації є її ринковою вартістю, то перед нами проблема ринкового прогнозу, яка нічим не відрізняється від оцінки продажів будь-якого іншого продукту [2].

7. Ціна інформації може бути розрахована відповідно до реального економічного ефекту, одержуваного конкретним споживачем і суспільством в цілому. Покупець, набуваючи інформаційний товар або послугу, прагне забезпечити собі додаткову вигоду - випередити конкурента, знизити витрати, підвищити якість тощо [1].

При встановленні ціни на інформацію, дані рекомендації можуть бути враховані повністю або частково, що буде залежати в першу чергу від суті інформації, яка оцінюється. Необхідно також враховувати, що ціна на інформацію формується в динаміці, тобто може періодично переглядатися.

Список використаної літератури

1. Галямов И. Стоимость и ценность информации [Електронний ресурс]// Инвестор.ру. – Режим доступу: <http://www.investor.ru/article/34679/2375>.
2. Даглас У. Хаббард. Оценка стоимости информации: сокращение потерь и расширение возможностей [Електронний ресурс]// Элитариум 2.0. – Режим доступу: http://www.elitarium.ru/ocenka_stoimosti_informacii.
3. Економічний словник-довідник: За ред. док. екон. наук, проф. С. В. Мочерного. – К., 1995. – 368 с.
4. Экономика предприятия: Учебное пособие/ Под общ. ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника.- Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 632 с.
5. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ.- М.: Прогресс, 1990. – 736 с.
6. Маркетингова інформація: підручник / Є.В. Крикавський, О.В. Дейнега, І.О. Дейнега.— Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 416 с.

*к.э.н., доцент Ашмарина Т.И.
доцент кафедры экономики и организации производства
Российский государственный аграрный университет-
МСХА имени К.А. Тимирязева*

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Сегодня развитию аграрной сферы РФ придается статус стратегического направления, в связи с расширением экономических санкций со стороны США и ЕС [2]. Приоритетным вопросом в данном направлении с увеличением объема собственного производства сельскохозяйственной продукции, его доступности для населения является его качество. Ведь уровень и качество питания во многом определяют продолжительность жизни населения и здоровье нации. Поэтому, необходимо объявить безопасность продуктов питания приоритетным вопросом общественного здравоохранения, поскольку они играют ключевую роль в разработке политики и нормативно-правовой базы, создании и применении эффективных систем обеспечения безопасности продуктов питания, гарантирующих ответственное поведение производителей и поставщиков на всем протяжении продовольственной цепочки и доступ потребителей к безопасной пищевой продукции.

В истории экономических исследований проблематика продовольственной безопасности рассматривалась с различных точек зрения (рис. 1).

К определению продовольственной безопасности существуют три подхода. Представители первого подхода - преимущественно экономисты стран с развитой рыночной экономикой, используют определение продовольственной безопасности, в котором фигурирует только потребление. Продовольственная безопасность - это обеспечение гарантированного доступа населения к продовольствию в количестве, необходимом для активного здорового образа жизни. Для достижения продовольственной безопасности существуют

различные альтернативы - импорт или самообеспечение, причем между ними не усматривается существенная разница при использовании подобного определения.

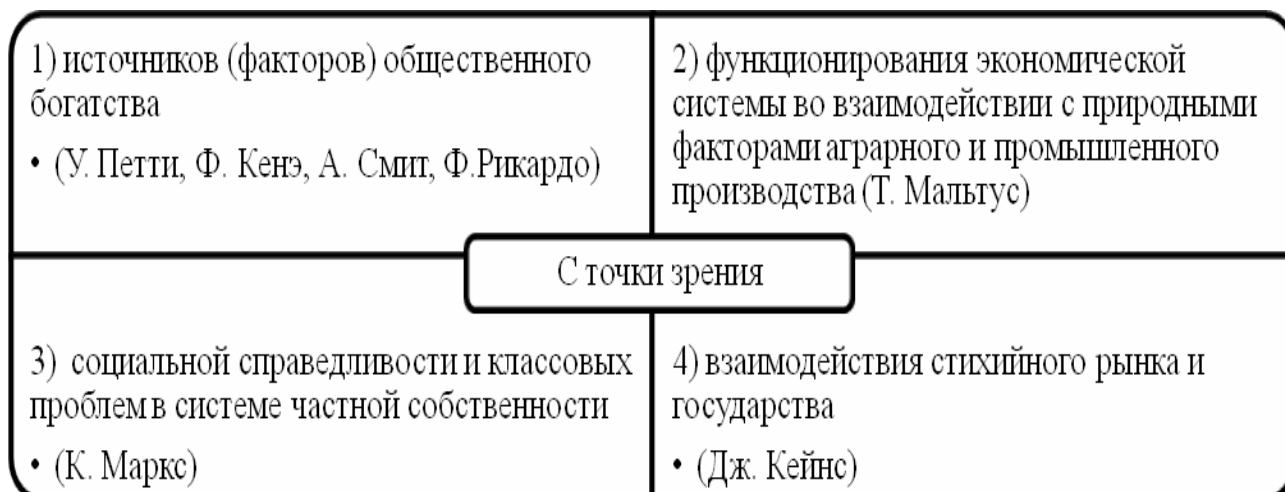

Рис. 1 - История исследования продовольственной безопасности

Сторонники второй точки зрения в качестве еще одной ключевой позиции в понимании сущности продовольственной безопасности выделяют способность страны самостоятельно обеспечивать себя необходимым объемом и ассортиментом продуктов питания.

Согласно этому подходу, достижение продовольственной безопасности предусматривает реализацию следующих основных направлений решения проблемы: поддержание снабжения продовольствием на уровне, достаточном для здорового питания; обеспечение надлежащего уровня платежеспособного спроса населения; устранение зависимости от импорта и защита интересов отечественных товаропроизводителей.

Третий подход основывается на двух критериях: наличие на продовольственном рынке страны такого количества продуктов питания, которого достаточно для поддержания здорового образа жизни населения; доступность этих продуктов абсолютно для всех слоев населения.

Все подходы определения продовольственной безопасности делают акцент, прежде всего на личности и ее интересах в сфере обеспечения своих

первоочередных потребностей в продуктах питания, то есть возможности обеспечения физической и экономической доступности продовольствия.

Продовольственная безопасность – это совокупность экономических отношений в обществе, возникающих по поводу обеспечения всех его членов продуктами питания, соответствующим нормативам по качеству и количеству [1].

Эволюция решения продовольственной проблемы:

- массовая мелиорация, химизация сельского хозяйства,
- внедрение: белково-витаминных концентратов – продуктов переработки нефти (БВК), генно-модифицированных организмов (ГМО), генно-модифицированных продуктов (ГМП).

Первая и вторая группа мероприятий осуществляют оценку естественному процессу развития, созревания растений, животных. Научные постулаты (законы), выработанные крупнейшим экологом планеты Б. Коммонером гласят:

1. «Все связано со всем», т.е. изменения привычных (естественных) процессов и условий получения продуктов питания неминуемо вызовут изменения в процессах, происходящих в организме потребителя и экосистемах.

2. «Все должно куда-то деваться». Экономия труда (затрат) на их производство обернется дополнительными затратами (непредсказуемыми), на устранение негативных последствий в будущих поколениях.

3. «Природа знает лучше». Человек как часть природы (биологическая) не может знать все, что происходит в общей системе (в целом) и не следует ограниченные факты познания и выводы применять, не познав возможных других положений, связей. Идея улучшения природы, искусственное выведение органических веществ, приносит вред.

4. «Ничто не дается даром». За потребление дешевых продуктов на базе БВК и ГМП и применение интенсивных технологий производства сельскохозяйственной продукции придется дорого заплатить впоследствии. Что извлекается с агроэкосистемы должно быть ей возвращено [4].

Четвертый закон объединяет в себе три предыдущих закона и имеет ярко выраженную этико-экологическую нагрузку: «ничто не дается даром».

Игнорирование этих законов экономической наукой и практикой ведения аграрного бизнеса есть тот фактор, который ведет к экологическим последствиям сельскохозяйственной деятельности и в конечном итоге сводится к вопросу о воспроизводстве населения и здоровья каждого человека.

Результатом широкого использования искусственных химических веществ без должного контроля и учета их биологических эффектов стали следующие тяжелейшие и не всегда обратимые последствия:

- ✓ накопление вредных для человека веществ в почве и сельскохозяйственной продукции;
- ✓ уменьшение площади функционально полезных плодородных почв;
- ✓ нарушение биологических взаимоотношений между обитателями почвы, воды и других объектов;
- ✓ снижение активности и сокращение продолжительности жизни человека, изменение потенциального генофонда вследствие мутаций.

Государственная политика в сфере обеспечения продовольственной безопасности должна учитывать и безопасность продуктов питания. Не просто производить достаточно для продовольственной независимости, но уделять внимание качеству сельскохозяйственной продукции.

Угроза усугубляется в связи с отсталостью и несовершенством технологии внесения удобрений и ядохимикатов, недооценкой населением опасности потребления загрязненной продукции, широкомасштабным и неконтролируемым производством и использованием химикатов. Отсутствие гласности о негативных последствиях употребления загрязненной продукции, достоверной информации, соответствующих технических средств измерения остаточных химикатов, не разработанность методик усложняют проблему контроля качества пищевых продуктов и увеличивают риск потребления продуктов питания, опасных для здоровья.

Развитие и внедрение новых биотехнологий сопряжены не только с выгодой, но и с риском для окружающей среды и здоровья человека. Интересы получения коммерческой выгоды транснациональными компаниями, контролирующими рынок новых биотехнологий, способствуют их ускоренному внедрению без достаточного учета последствий. Разработка проблем биобезопасности и принятие соответствующих мер защиты в интересах людей значительно отстают от темпов и масштабов внедрения в эксплуатацию новых биотехнологий.

Такие угрозы политической, культурной и общественной безопасности человека, как контроль сферы идеологии и информации, монополизация средств массовой информации, манипулирование общественным сознанием, способствуют созданию в обществе стереотипов поведения и ценностных установок, соответствующих интересам контролирующих лиц. Это способствует созданию фальсифицированного благополучия в отношении экологической безопасности продукции, а также внедрению в массовое сознание моделей потребления продовольствия, представляющих опасность для здоровья, но отвечающих интересам капитала. Тем самым усиливаются угрозы продовольственной безопасности, относящиеся к информационным.

Угрозы продовольственной безопасности человека:

1. Новые технологии внедряются в производство быстрее (например, генетически измененных культур), чем просчитываются их возможные последствия для окружающей среды и здоровья человека. Получение коммерческой прибыли корпорациями, контролирующими отдельные рынки, не всегда совпадает с интересами сохранения окружающей среды и здоровья населения и может быть особо опасно с точки зрения сохранения здоровья человека и долгосрочных перспектив развития общества. Существующие механизмы не всегда предостерегают от такой опасности. Проблема усугубляется в странах с неразвитыми демократией и гражданской активностью, недостаточным образовательным уровнем и монополизацией средств массовой информации.

2. Рост значимости глобальных угроз безопасности человека, связанных с деградацией окружающей среды, действием международной организованной преступности. Мировая пашня теряет ежегодно около 26 млрд тонн гумуса. Согласно прогнозам, наиболее дефицитным ресурсом в мире в XXI в. станут не нефть и газ, а пресная вода (для производства 1 т зерна требуется около 1000 т воды).

3. Усиление угрозы манипулирования общественным сознанием. Глобально распространяемые информационные и коммуникационные технологии создают условия для формирования нового информационного пространства, охватывающего весь мир. Наряду с положительным эффектом, формируются риски для безопасности человека, предпосылки унификации культуры (в том числе культуры питания), общественного мнения, ценностной ориентации, потребительского поведения.

Потребление сельскохозяйственной продукции, изолированное от производства и распределения является предметом исследования для бухгалтеров, биологов, физиологов или медиков.

Сегодня увеличение урожайности сельскохозяйственных культур и продуктивности животных происходит за счет применения интенсивных технологий. Качество продукции снижается с каждым годом, ведь рост урожайности обеспечивается за счет внесения в почву больших доз минеральных удобрений. Но растения с урожаем выносят с почвы не только NPK, но и десятки микроэлементов, аминокислот и т.п., которые практически не компенсируются. Их в почве и в сельскохозяйственной продукции с каждым годом становится все меньше и меньше, об этом свидетельствуют многие научные публикации.

Европейские аграрии вносят уже до 1000 кг минеральных удобрений на гектар. Причина применения удобрений проста: растениям действительно нужны доступные, растворённые элементы. В почве их очень много. В чернозёмах – до 100 т/га. Но они «запакованы» в почвенном поглощающем комплексе (ППК). Не пытаясь их освободить, то есть создать плодородие, мы

попросту сыплем сверху минеральные соли. И в результате получаем прибавку. Доход от удобрений – 40%, а самый минимальный ущерб – около 300%[3].

В тоже время, человеку необходимо для здоровья - 90 элементов, в том числе 60 минералов, 15 витаминов, 12 аминокислот, 3 жирных кислоты.

Американская Академия экологической медицины утверждает, что "ГМ продовольствие представляет собой серьезную опасность для здоровья", и призывает к введению моратория на ГМО продукты. Но это наносит серьезнейший удар по многомиллиардному международному агробизнесу, прежде всего, по корпорациям "Монсанто", «DuPont», «Sygenta», «Bayer», «Cargill», ведущих мировых поставщиков ГМО семян и связанных с ними гербицидов.

Несмотря на оппозицию современных луддитов, мир движется вперед к производству и потреблению генетически модифицированных пищевых продуктов и прочей продукции биотехнологии.

По данным Информационной сети науки и развития, «... строгие меры, принятые в последние годы для ужесточения контроля над импортом ГМ соевых бобов, не сумели остановить рост импорта генетически модифицированных продуктов».

К тому же «Соглашение по применению санитарных и фитосанитарных норм» (SPS) не гарантирует безопасность продуктов питания для человека. Получается следующая ситуация: не производитель обязан научно доказать безвредность продукта, а потребитель (в данном случае – импортер) обязан доказать его вредность. Не аграрные корпорации обязаны гарантировать безвредность своей продукции, а национальные государства обязаны до тех пор разрешать этим корпорациям торговать на своем рынке, пока эти государства не докажут, что потребление продаваемых продуктов вредно.

В России имеется многолетний опыт по оценке безопасности продукции, полученной с использованием современных биотехнологий, создана и функционирует законодательная и нормативная база, регулирующая оборот пищевой продукции из генетически модифицированных источников.

Екологічний аспект продовольственої безпеки –це комплексний підхід держави до здоров'я свого населення і збереженню навколишнього середовища. Реалізація політики імпортозаміщення в Росії призупинить не тільки економічну, але і генетичну війну проти РФ. Необхідно відмовитися від штучних харчових домішок, генетично модифікованих продуктів і об'єктів для цільового змінення культури харчування населення країни.

Література

1. Доктрина продовольственої безпеки Російської Федерації від 30 січня 2010 г. №120.
2. Про застосування окремих спеціальних економічних заходів з метою забезпечення безпеки Російської Федерації [Електронний ресурс] : Указ Президента РФ від 06.08.2014
3. Вороновська Е.В. Аналіз стійкого економічного розвитку сільськогосподарської діяльності // Е.В.Вороновська // Збірник наукових праць ВНАУ. –Вип. 3(69). Том 2. Вінниця. 2012, - с.8-13.
4. Сысоев А.М. Вороновская Е.В. Сельскохозяйственная деятельность в обеспечении устойчивого развития аграрного сектора экономики. /А.М. Сысоев, Е.В. Вороновская. – СПб.: г. Пушкино, 2012, - 260 с.

*д.е.н., доцент Бавико О.Є.
професор кафедри маркетингу та менеджменту
Донецький національного університету економіки і торгівлі
ім. Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг
E-mail: alex-1105@ukr.net*

ГЕНЕЗИС КАТЕГОРІАЛЬНИХ ОЗНАК ПОНЯТТЯ «МОДЕРНІЗАЦІЯ»: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

В сучасному часі розвиток економіки країн та регіонів відбувається під впливом багатьох факторів, але вихідною детермінантою, на нашу думку, виступає науково-технічна революція, що спричинила експонентне прискорення технологічного розвитку, наслідком якого стали докорінні зміни світогосподарської системи, і, перш за все, її глобалізація. За таких умов процес

економічного розвитку набуває нового змісту, семантичне відображення якого конкретизується у понятті «модернізація».

В узагальненому енциклопедично-словниковому значенні, поняття «модернізація» означає – зміни, осучаснення, удосконалення відповідно до сучасних вимог [1, с. 402]. Автори «Економічної енциклопедії» визначають «модернізацію» як процес оновлення, осучаснення, часткового технічного й технологічного переоснащення промислових і сільськогосподарських підприємств у відповідності до нових потреб і норм, показників якості [2, с. 468]. В соціально-економічному контексті «модернізація» відображає перехід від однієї стадії розвитку суспільства і всіх його підсистем до іншої, більш сучасної, організаційні форми і технології якої відповідають новим зовнішнім умовам та забезпечують подальшу прогресивність розвитку.

Класичні дослідження модернізації були здійснені у період XIX - початку XX ст. О. Конт аналізував процес модернізації через протиставлення військового й промислового суспільства [3], Е. Дюркгейм – через дихотомію «механічна – органічна» солідарність, яка виникає й розвивається в результаті соціальної диференціації та поділу праці [4], М. Вебер – через поняття «раціоналізація», що характеризувала спрямованість діяльності суб'єктів підприємництва до максимального підвищення власного економічного зиску [5], К. Маркс – через протиставлення «первинної» (архаїчної) і «вторинної» суспільних формацій, традиційних природніх, безпосередньо особистих відносин – і відносин відчужених, матеріально-речових, опосередкованих поділом праці й товарним обміном [6], Ф. Тьонніс розглядав модернізацію як поступальний рух у межах дихотомії «спільність – суспільство» [7].

Таким чином, в більшості класичних концепцій модернізація виходить з узагальненої дихотомії «традиції – сучасність» і розглядається як процес перетворення традиційного аграрного суспільства в індустріальне, спричинений промисловими революціями, гуманізацією та загальним прогресом соціальних відносин. Таку модернізацію прийнято називати «первинною».

Сучасна концепція модернізації пройшла декілька етапів розвитку. Вихідні положення, на першому етапі, були сформовані західними вченими У. Ростоу і Д. Лернером у середині XX ст. в період розпаду колоніальних імперій [8]. Концепція модернізації на той час представляла собою політично детерміновану протистоянням Схід-Захід програму розвитку країн Третього світу, яка передбачала використання ліберально-демократичної моделі розвитку, що мала, на думку її розроблювачів, забезпечити й економічне зростання. Основою цієї концепції було ствердження того, що існує певна фундаментальна система цінностей – еталон соціально-економічної організації, який повинні засвоїти суспільства для того, щоб подолати бар'єр традиційності і модернізуватися – тобто отримати здатність до динамічного розвитку, перебудови і пристосування до швидкозмінного світу. Відповідний тип модернізації отримав назву «вторинна» або «навздогінна модернізація». Зосереджуючи увагу на беззаперечному копіюванні західної моделі розвитку, деякі дослідники називають таку модернізацію – «вестернізацією».

Абсолютизація відповідних уявлень знайшла своє відображення у відомій праці американського політекономіста Ф. Фукуями «Кінець історії?», аналізуючи стан розвитку держав різних формацій наприкінці 80-х рр. XX ст., він стверджував, що ліберальну демократію й регульовані ринкові відносини можна розглядати як кінцеву стадію соціального прогресу. Необхідно також відмітити, що на початку XXI ст. на тлі якісних змін, що спіткали світове співтовариство, Ф. Фукуяма переглянув свою теорію кінця історії, визнаючи реальність різноманіття шляхів соціально-економічного розвитку [9].

Другий етап розвитку відноситься до 70-80-х рр. XX ст., він безпосередньо пов'язаний з перетворюючим впливом науково-технічної революції на характер організації та розвитку соціально-економічних відносин. Саме в цей період з'являються концепції постіндустріального суспільства, обґрунтовується визначальний вплив інноваційно-технологічної перебудови економіки.

Третій етап розвитку сучасної концепції модернізації припадає на кінець ХХ ст., він характеризується визнанням можливості національних проектів модернізації, що здійснюються на основі нагромадження технологічно й соціально передових досвідів і впровадження їх у гармонічній комбінації з історичними традиціями й досягнутим рівнем економічного розвитку суспільств (А. Турен, Ш. Ейзенштадт). При цьому визнається, що модернізація може здійснюватися без нав'язування західного досвіду, а порушення рівноваги між сучасністю й традиційністю приводить до гострих суспільних конфліктів і невдач модернізації. Модернізація починає розглядатися в контексті розвитку людського капіталу, через підвищення рівня освіти, поінформованості, зміни цінностей у суспільстві [10].

На цьому етапі починають відзначатися негативні ефекти модернізації – знищення традиційних інститутів і виробничих комплексів та економічних зв'язків, яке часто приводить до соціально-економічної дезорганізації, хаосу, падіння рівня життя населення. Подекуди це призводить до затяжної кризи соціально-економічної системи, у стані якої суспільство не може навіть контролювати процес нагромадження відхилень (флуктуацій), й тим більше, адекватно реагувати.

Відбувається відмова від європоцентризму в тлумаченні модернізації, ретельно аналізується досвід «модернізації без вестернізації», як це мало місце, зокрема, у Японії, де модернізація здійснювалася на ґрунті національної культури. Методологічним наслідком такої трансформації стає те, що сам процес модернізації вже не розглядається як лінійний та екзогенно детермінований. Сучасна теорія модернізації виходить з того, що оскільки національна специфіка соціально-економічного розвитку визначає характер модернізаційних процесів й виступає його стабілізуючим фактором, то може мати місце певна кількість варіантів модернізації, яка розглядається як розгалужений, варіативний процес.

Аналізуючи генезис модернізаційної парадигми соціально-економічного розвитку, можна відзначити доволі рідкісну для сучасної науки, єдність

загальних сутнісних характеристик. У процесі свого розвитку поняття «модернізації», послідовно набувало вказаних на рис. 1, категоріальних ознак.

Рис. 1. Генезис категоріальних ознак поняття «модернізація»

Відповідний стан речей, на нашу думку, детермінується онтологічним взаємозв'язком апіорних, формально-логічних форм мислення й існуючої картини світу з одного боку, та іманентністю загальних прогресивних уявлень щодо основних напрямів соціально-економічного розвитку.

Модернізаційні концепти вітчизняних економістів Я.В. Белінської, З.С. Варналія, В.М. Гейця, А.А. Гриценко, М.І. Долішнього, Я.А. Жаліло, А.Ф. Мельника, А.І. Мокія, О.Ф. Новікової, Д.С. Покришки, Л.І. Федулової, А.А. Чухно та багатьох інших дослідників, в більшій своїй частині відтворюють основні принципи та механізми сучасної концепції модернізації з врахуванням специфічних характеристик розвитку національної економіки в цілому, її окремих галузей та регіонів. Загальною конструктивною основою модернізації економіки України та її регіонів виступає визнання об'єктивного характеру модернізаційних процесів, їх комплексності, переважної екзогенності детермінант, констатація недостатньої ефективності діючих механізмів

управління розвитком економіки та необхідності їхнього удосконалення. В якості основних напрямів політики модернізації економіки визнаються:

- формування сприятливого для подальшого ефективного розвитку економіки нормативно-інституційного середовища, протидія корупції та тінізації економіки;

- структурна перебудова та зростання конкурентоспроможності національної економіки, насамперед у сферах стимулювання експорту, імпортозаміщення та випуску кінцевої продукції;

- удосконалення структури економіки в напрямі розширення високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових та бізнесових послуг, розвитку високоінтелектуального людського капіталу;

- інноваційно-технологічна перебудова та оновлення виробничих процесів, зниження матеріало- та енергоємності економіки;

- подолання диспропорцій регіонального розвитку, посилення конкурентоспроможності регіональних економічних систем на основі розвитку міжрегіонального співробітництва та економічної взаємодії проблемних територій з регіонами-лідерами;

- покращення інвестиційного клімату, формування дієвих механізмів залучення іноземних інвестицій, стимулювання процесів внутрішнього та іноземного інвестування;

- активізація державної підтримки реалізації інвестиційно-інноваційних програм та проектів в реальному секторі економіки, національних проектів, надання державної підтримки, у вигляді здешевлення кредитів, співфінансування, надання державних гарантій, прямого бюджетного фінансування;

- формування інструментів державно-приватного партнерства, зокрема державної фінансової підтримки на умовах кредитування, на розвиток виробництва високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю, впровадження механізму фінансової підтримки експортної діяльності;

- розвиток внутрішнього ринку, стимулювання попиту і зниження ринкових ризиків;

- зміцнення банківської системи та посилення інвестиційної спрямованості фінансового сектору;

- формування системи економічних стимулів до активізації кредитування в рамках реалізації державних програм фінансово-кредитної підтримки пріоритетних галузей і підприємств, пов'язаних з імпортозаміщенням, та сегментів внутрішнього кінцевого попиту, які спроможні пожвавити внутрішнє виробництво по ланцюгу попиту-пропозиції [11-18].

В умовах глобального формування постіндустріальної цивілізації та інформаційно-інноваційної економіки знань, модернізація національного економічного простору і його регіональних підсистем, виступає в якості базового процесу соціально-економічного розвитку, який забезпечує входження країни до загальносвітового тренду розвитку.

Модернізація економіки в структурному відношенні підрозділяється на три складові елементи: інноваційно-технологічну, структурну й інституційну. Інноваційно-технологічна модернізація економіки передбачає активізацію інноваційної діяльності суб'єктів господарювання з впровадження у виробництво новітніх науково-технічних досягнень і високотехнологічних видів діяльності. Вона має перетворити науково-технічні, технологічні й організаційні нововведення в основний фактор розвитку економіки й соціальної сфери, забезпечити зріст інноваційного потенціалу, технічне й технологічне відновлення наявних виробничих потужностей, забезпечити прискорення темпів розвитку високотехнологічних видів діяльності.

Структурна модернізація безпосередньо пов'язана з інноваційно-технологічною і спрямована на зріст частки високотехнологічних галузей в економіці, що забезпечують її конкурентоспроможність на міжнародних ринках та створюють передумови для подальшого ефективного розвитку.

Інституційна модернізація передбачає створення дієздатної системи державного регулювання економікою, що спрямована на побудову

макроекономічних механізмів забезпечення структурних зрушень, на основі активізації інвестиційної політики, бюджетного фінансування, податкових преференцій та державно-приватного партнерства, боротьби з корупцією, стимулювання розвитку високотехнологічних галузей через сфери виробництва, науки, професійної освіти.

Елементи модернізації перебувають у тісному взаємозв'язку: іноваційно-технологічна модернізація викликає структурні зрушення в економіці, інституційні перетворення – змінюють систему соціально-економічних відносин.

Регіоналізація модернізаційного вектору економічного розвитку забезпечує здійснення всього комплексу необхідних заходів з врахуванням регіонально-просторових факторів і проблем. Повне й ефективне використання місцевого виробничого, науково-технічного, трудового, природного потенціалу, концентрація інвестиційних ресурсів у місцевих пропульсивних галузях, розвиток інформатизації та інноваційності, активізація міжрегіонального співробітництва в перспективі, мають забезпечити стабільний, збалансований соціально-економічний розвиток на основі підвищення конкурентоспроможності регіональних економічних систем.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
2. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 2 / *Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.* – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
3. Конт О. Общий обзор позитивизма / Пер. с фр. И.А. Шапиро. Под ред. Э.Л. Радлова. – Изд. 2-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 296 с.
4. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда / Пер. с фр. А.Б. Гофмана. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
5. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; Предисл. П.П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.

6. Маркс К. К критике политической экономии / К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. – 2-е изд. – Т. 13 – М.: Гос.изд-во полит.лит-ры, 1959. – 452 с.
7. Ионин Л.Г. Социально-экономическая концепция Ф. Тенниса / Л.Г. Ионин // История буржуазной социологии XIX-начала XX века / Под ред. И.С. Кона. – М.: Наука, 1979. – 482 с.
8. Росту У. Стадии экономического роста (некоммунистический манифест) / У. Росту. – Нью-Йорк-М.: Наука, 1981. – 338 с.
9. Фукуяма Ф. Конец истории? / Ф. Фукуяма // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 84-118.
10. Ейзенштадт Ш. «Осевая эпоха»: возникновение трансцендентных видений и подъем духовных сословий / Ш. Ейзенштадт // Ориентация – поиск: Восток в теориях и гипотезах. – М.: Наука, 1992. – с. 45-68.
11. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4-12.
12. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети. Монографія / М.І. Долішній. – Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. Досліджень. – К.: Наукова думка. – 2006. – 511 с.
13. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: [Монографія] / за ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 608 с.
14. Регіони України: проблеми соціально-економічного розвитку: Монографія / З.С. Варналій, А.І. Мокій, О.Ф. Новікова / За ред. З.С. Варналія. – Нац. Інст. Стратег. Досл. – К.: Знання України. – 2005. – 498 с.
15. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.
16. Економіка знань та її перспективи для України / За ред. Акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогноз. України НАН України, 2005. – 168 с.
17. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська та ін. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.
18. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, В.І. Жук та ін. – К.: НІСД, 2011. – 47 с.

*к.с.-х.н, доцент Базылев М.В., к.с.-х.н, доцент Левкин Е.А.,
к.с.-х.н, доцент Линьков В.В. доценты кафедры экономики и
организации с.-х. производства УО «Витебская ордена «Знак почета»
государственная академия ветеринарной медицины», г. Витебск
к.с.-х.н Печенова М.А. Институт повышения квалификации и
переподготовки кадров учреждения образования «Гродненский
государственный университет имени Янки Купалы», г. Гродно, Республика
Беларусь E.mail: mibazylev@yandex.ru*

ПОЛИКУЛЬТУРНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА - ОСНОВА УВЕЛИЧЕНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ СОЗДАНИЯ НОВЫХ ЗНАНИЙ

Рассматриваемая поликультурная образовательная среда позволяет проследить основные элементы процесса создания новых знаний. При этом сам процесс создания новых знаний может идти по двум следующим направлениям: сужения границ исследований до отдельно взятого конкретного явления в поиске научного открытия и базы для создания такого нового знания; а также – в виде поликультурного подхода, когда исследования проводятся, анализируются и интерпретируются с учётом значительного набора различных (поликультурных и профессиональных) дисциплин, исследование ведётся на стыке нескольких взаимосвязанных наук и, когда достижение результата происходит при значительно больших возможностях (степенях свободы выбора управленческого решения исследователя) для создания новых знаний.

Система образования – важнейший институт общественного воспроизводства и государственной безопасности, ведущий фактор сохранения и развития национальных культур и языков, действенный инструмент культурной и политической интеграции общества. Поэтому, обеспечить гражданское согласие, социальную стабильность и информационную защиту общества, создать благоприятный режим социализации новых поколений – особенно важно на данном этапе постепенной модернизации социокультурных общественных отношений в нашем обществе, которая происходит в условиях с одной стороны – нарастающей изменчивости современного мира, с другой –

при усилении глобализации общемировых взаимоотношений [5].

Одним из средств всеобщего расширения образовательного пространства в настоящее время является Интернет. Однако, глобальное информационное пространство формировалось в течение нескольких последних десятилетий и Интернет здесь стал последним и самым значимым этапом формирования такого глобального информационного пространства [4, 10]. Но и Интернет, как уникальная и всеохватывающая поликультурная среда присутствия многочисленных информационных потоков не может быть главенствующей в системе создания новых знаний, а является лишь вспомогательным инструментом, основанном на уже полученных поликультурных знаниях любым специалистом народнохозяйственного производства, когда такой специалист обладает общими базовыми знаниями в своей специальности, обширными поликультурными знаниями стыковых предметов и отраслей, а также – более глубокими знаниями в отдельных узкоспецифичных направлениях, чаще всего в одном таком направлении.

Как сложный и важный, ответственный инструмент создания новых знаний, поликультурное образование позволяет значительно расширить степени свободы выбора альтернативных управленческих решений при реализации подходов теоретических и прикладных задач, что в конечном итоге способствует получению большего количества и качества новых знаний и значительному прогрессу в экономической и социокультурной жизни общества.

В работах М.Ф. Пафовы [7] доказано, что поликультурное образование ещё не стало самостоятельным объектом управления, в отношении которого осуществляется полный комплекс управленческих действий: собирается и анализируется необходимая информация, выявляются проблем, ставятся обоснованные цели, разрабатываются и реализуются целенаправленные решения. Нет должной системности управления поликультурным образованием, полноценного проблемного анализа, согласованности действия на различных уровнях управления. Слаба поддержка в выборе содержания и организационных форм достижения этих целей; недостаточно ресурсное

обеспечение, в том числе научно-методическое. Исследователь говорит о том, что в самом общем виде цель поликультурного образования состоит в формировании индивида, готового к активной созидательной деятельности в современной поликультурной и многокомпонентной среде, сохраняющей свою социально-культурную идентичность, стремящегося к пониманию других культур, уважающего иные культурно-этнические общности, умеющего жить в мире и согласии с представителями разных народностей и в неоднородном по образовательному уровню социуме. Однако при разработке программ эта сложная цель должна быть представлена как комплекс частных, конкретных целей поликультурного образования, которые строятся вокруг следующих основных ориентиров: этнокультурной и социокультурной идентификации личности (даже как – персонализации поликультурного элемента, живого, активного и целеустремлённого личностного элемента общества); освоения системы понятий и представлений о разнообразии культур в мире, стране, территории проживания, воспитания установок толерантного сознания [4]; развития умений и навыков [1, 2] конструктивного взаимодействия с представителями иных культур и образовательных социумов.

Обобщая, можно констатировать, что поликультурное образование – это процесс, заканчивающийся в создании условий для формирования у личности мировоззренческой установки на конструктивное сотрудничество на основе приобщения к элементам общемировой наукообразованной культуры [4], а также это непрерывный процесс, как основа увеличения возможностей создания новых знаний [3 – 10].

Исследования проводились в 1969 – 2016 г.г. при получении начального, общеобразовательного, средне-специального, высшего и узкопрофессионального набора поликультурных знаний авторами в завершающей фазе на базе: УО «Витебская ордена «Знак Почёта» государственная академия ветеринарной медицины», УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия», РУП «Научно-практический центр Национальной академии наук Беларуси по животноводству». В

исследования использовались методы анализа, синтеза, прикладной математики, дедукции и другие элементы методологического инструментария.

Фактически, при создании новых знаний исследователь предстаёт перед выбором принятия управленческого решения, основанного на его собственных обширных поликультурных знаниях.

Процесс принятия управленческого решения можно представить в виде следующей схемы (по Е.В. Пироговой [9], в интерпретационной доработке авторами) (рисунок 1):

Рисунок 1. Процесс принятия управленческого решения

При этом, управленческое решение характеризуется целостным рядом чётких параметров, которые делают его особым феноменом. Управленческое решение является следствием сложного процесса, который необходимо сначала понять, а затем уже эффективно использовать. Более того, это очень важный процесс, которому необходимо уделять много времени и внимания. Совершенно необходимое условие хорошего руководства и эффективной организации – это последовательное принятие решений, которые приводят к успеху. Понимание сущности управленческого решения будет во многом этому способствовать.

С точки зрения общекомбинационной составляющей понятия

управленческого решения, само такое решение можно также схематически представить в следующем виде (рисунок 2):

Рисунок 2. Основные параметры управленческого решения

В итоге, конечный результат зависит от правильного алгоритма принятия управленческого решения, последовательность движений (действий) может быть однозначно представлена в следующем виде (методическая разработка И.А. Николайчика, М.В. Базылева [8, 11]):

- 1) Определение отклонения фактического состояния системы от желаемого;
- 2) Определение существования проблемы;
- 3) Формулирование проблемы;
- 4) Построение проблемы;
- 5) Оценка новизны проблемы;
- 6) Определение причин возникновения проблемы;
- 7) Установление взаимосвязи с другими проблемами;
- 8) Оценка степени полноты и достоверности информации о проблеме;
- 9) Определение разрешимости проблемы;

- 10) Разработка вариантов решения проблемы;
- 11) Выбор критерия оценки вариантов решения;
- 12) Оценка вариантов решения;
- 13) Выбор решения;
- 14) Оформление решения;
- 15) Документальное оформление задач;
- 16) Постановка задачи исполнителю (исполнителям);
- 17) Организация выполнения решения;
- 18) Контроль за выполнением решения.

Переходя в плоскость практического использования поликультурной образовательной среды, как основы увеличения возможностей в создании новых знаний и, собственно создания новых знаний, данный вопрос можно рассмотреть на примере последней авторской публикации результатов 7-летних исследований, представленных в виде статьи «Агробiomелиорация низкогидроморфных почв при ежегодном использовании сидератов, обслуживающих монокультуру» [6]. Необходимо отметить, что при создании новых знаний здесь конкретно использовались следующие образовательные компоненты: земледелие, растениеводство, сельскохозяйственная мелиорация, почвоведение, агрохимия, практическая агрономия, организация и управление процессами сельскохозяйственного производства, прикладная математическая статистика, общая поликультурная среда Интернет, государственная библиотека сельскохозяйственной литературы УО ВГАВМ.

Таким образом, процесс создания новых знаний может идти по двум обозначенным направлениям: сужения границ (теоретических и практических) исследований до отдельно взятого конкретного явления в поиске научного открытия и базы для создания такого нового знания; а также – в виде поликультурного подхода, когда исследования проводятся, анализируются и интерпретируются с учётом значительного набора различных (поликультурных и профессиональных) дисциплин, исследование ведётся на стыке нескольких взаимосвязанных наук и, когда достижение результата происходит при

значительно больших возможностях (степенях свободы выбора управленческого решения исследователя) для создания новых знаний.

Список использованной литературы

1. Агробιοmелиорация низкогидроморфных почв при ежегодном использовании сидератов, обслуживающих монокультуру / В.В. Линьков, М.В. Базылев, В.В. Букас, Е.А. Лёвкин. – XI Международная научно-практическая конференция: Сборник статей, Книга 2. – Барнаул: Алтайский ГАУ, 2016. – С. 159 – 160.
2. Алгоритм принятия управленческих решений / 08.12.2010. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rbkd.dn.ua/?p=197>. – Дата доступа. – 27.12.2014.
3. Базылев, М.В., Линьков, В.В. Перспективные компьютерные образовательные технологии в создании новых знаний / М.В. Базылев, В.В. Линьков. - Наука – образованию, производству, экономике, ХУП (64) Региональная научно-практическая конференция преподавателей, научных сотрудников и аспирантов (Витебск, 14 – 15 марта 2012 г.). – Витебск : УО ВГАВМ, 2012. – Т.2. – С. 201 – 203.
4. Базылев, М.В., Линьков, В.В., Лёвкин, Е.А. Изучение предмета «Логистика» в аграрном ВУЗе с получением практических знаний, умений и навыков в базовом сельскохозяйственном предприятии СПК «Ольговское» / М.В. Базылев, В.В. Линьков, Е.А. Лёвкин. – Материалы III Международной научно-практической конференции, Том 1. – Витебск: МИТСО, 2016. – С. 36 – 39.
5. Концепция развития поликультурного образования / 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mon95.ru/deyatelnost/podmenu-25/84-2013-12-29-17-55-32-2/2318-489>. – Дата доступа. – 13.03.2016.
6. Лёвкин, Е.А., Базылев, М.В., Линьков, В.В. Образовательные компоненты среды обучения студентов аграрного ВУЗа / Е.А. Лёвкин, М.В. Базылев, В.В. Линьков. – Материалы III Международной научно-практической конференции, Том 1. – Витебск: МИТСО, 2016. – С. 171 – 174.
7. Модернизация педагогического образования как условие становления поликультурной школы / М.Ф. Пафова, Т.Н. Карасёва, 2007. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/modernizatsiya-pedagogicheskogo-obrazovaniya-kak-uslovie-stanovleniya-polikulturnoy-shkoly>. – Дата доступа. – 13.03.2016.
8. Николайчик, И.А., Базылев, М.В. Основы менеджмента и делопроизводства: учебно-методическое пособие / И.А. Николайчик, М.В. Базылев. – Витебск: ВГАВМ, 2011. – 96 с.
9. Поликультурное образование как направление в профессиональной школе / А.Б. Шеметова, 2013. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Мои%20документы/polikulturnoe-obrazovanie-kak-napravlenie-v-professionalnoy-shkole.pdf>. Дата доступа. – 13.03.2016.

10. Multicultural Education Internet Resource Guide / 21.08.2015. - [Electronic resource]. - Access mode: <http://jan.ucc.nau.edu/jar/Multi.html> . - Date of access. - 13.03.2016.

11. Multicultural education transformation in higher education: getting faculty to “buy in” / S. Mayo. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.aabri.com/manuscripts/09337.pdf> . – Date of access. – 12.03.2016.

*Батуріна І.В.,
науковий керівник к.е.н., доц. Міщенко Л.О.
доцент кафедри фінансів
Університету митної справи та фінансів
E-mail: miscenko20@rambler.ru*

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Соціальне забезпечення в Україні займає важливе місце в системі гарантій здійснення прав і свобод людини. Соціальне забезпечення визначається як система державних і суспільних заходів із матеріального забезпечення громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках.

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному членові суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності.

Забезпечення адекватної підтримки певних категорій громадян потребує постійних фінансових витрат та їх обґрунтованого розподілення. Саме тому удосконалення фінансування системи соціального захисту є важливим елементом державної політики.

Одним із дійових шляхів підвищення забезпечення бюджетними коштами соціальної сфери в первинних ланках суспільства – є забезпечення ефективного використання цих коштів. Воно повинно ґрунтуватись на аналізі достатності обсягів фінансових ресурсів, збалансованості потреб і можливостей їх забезпечення, обґрунтованості побудови фінансових потоків, оцінці рівня їх

керованості й результативності, наявності інноваційних схем і важелів їх управління та інших складових фінансового менеджменту в цій сфері.

Забезпечення пріоритетних завдань направлених на фінансування системи соціального захисту держави відбувається через фінансовий механізм, що передбачає розробку й упровадження системи формування фінансових потоків бюджетів усіх рівнів. Водночас на сучасному етапі економічного розвитку в Україні між обсягами функцій з виконання соціальних зобов'язань держави (сукупність суспільних благ, гарантованих державою та переважно безоплатних для всього населення чи окремих груп) і ресурсами, що спрямовуються для їх виконання, існує диспропорція і спостерігається недофінансування соціальної сфери.

Одним із завдань теперішньої соціальної політики нашої країни варто виокремити заходи зі зниження негативного впливу як внутрішніх так і зовнішніх факторів на систему соціального страхування, шляхом покращення демографічної політики, науково-технічного розвитку, встановлення гідного рівня заробітної плати та підвищення обсягів валового внутрішнього продукту та обсягів виробництва в цілому.

Реформування системи фінансування соціальних заходів є важливим елементом соціальної політики, під час якої в основу всіх трансформацій мають ставитись інтереси, проблеми, потреби кожної конкретної людини, що потребує соціального захисту [67]. Даний процес здійснюється за двома пріоритетними напрямками:

1. встановлення економічно обґрунтованих розмірів соціальних виплат відповідно до рівня заробітку, стажу трудової діяльності і розмірів перерахованих страхових внесків. Вирішення цієї проблеми можна здійснити на основі персоніфікованого обліку страхових внесків по окремих видах страхування, підвищення зацікавленості застрахованих осіб у збільшенні страхових відрахувань за рахунок власних коштів і контролі за витрачанням страхових коштів;

2. впорядкування вимог до надання соціальних виплат. Повинен діяти принцип, відповідно до якого при настанні страхового випадку допомога виплачуватиметься лише за умови втрати заробітку.

В сучасних умовах загострюється протиріччя між необхідністю проведення жорсткої економічної політики і потребами забезпечення належного рівня соціального захисту людей, що стає необхідним елементом функціонування цивілізованого суспільства. Світовий досвід свідчить, що розвитку економіки і розв'язанню соціальних проблем активно сприяє добре налагоджена система соціального страхування. Зауважимо, що реалізація системи соціального захисту населення на страховій основі – прогресивний напрям соціальної політики, який забезпечує індивідуалізацію внесків застрахованих осіб, встановлює залежність розміру допомоги від сплати страхових внесків, страхового стажу, сприяє легалізації трудових доходів громадян. Але, слід зауважити, що в Україні запровадження такої системи має бути тісно пов'язане з податковою політикою та політикою грошових доходів населення, тому що перекласти на працівників частину сплати страхових внесків з роботодавців можна лише за умови підвищення його заробітної плати.

Список використаної літератури

1. Винник С.О. Сучасні системи соціального захисту населення і перспективи їх запровадження в Україні / С.О. Винник, Н.М. Пилипенко // Економіка і регіон. – 2011. - №1. – С.118-119.
2. Корнієнко О.В. Проблеми бюджетного фінансування соціальної сфери та шляхи вирішення / О.В. Корнієнко // Економічний простір. – 2011. – Вип. 46. – С. 172–179.
3. Міронова Л.О. Бюджетний процес: сутність, стадії здійснення та методи управління / Л.О. Міронова, В.Є. Дем'яненко, М.І. Буряк // Вісник ДДФА: Економічні науки. – Дніпропетровськ.: 2012. – №2 (28). – с 127-133.
4. Михайловська І.М. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення / І.М. Михайловська, О.В. Неліпович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. – С.118-119.

*к.е.н., доцент Баценко Л.М.
доцент кафедри менеджменту в галузях АПК,
Зеленська Я.В. студентка факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
E-mail: lbatsenko@yahoo.com*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ, ВИДИ

Основним об'єктом в економіці є соціально-економічна система (СЕС), що являє собою сукупність ресурсів та економічних суб'єктів, які утворюють єдине ціле (соціально-економічну структуру), взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг, що потрібні у зовнішньому середовищі. До СЕС відносяться підприємства, організації, фірми, їх філії, а також різноманітні інтеграційні та галузеві об'єднання (асоціації, концерни, корпорації, холдинги, тощо).

У сучасній літературі поняття "соціально-економічна система" часто порівнюють з поняттям "організація". Поняття "організація" розглядається як відокремлений підрозділ в загальній системі поділу суспільної праці. Критеріями такого відокремлення є економічна самостійність, наявність керуючої системи, організаційна цілісність, цілеспрямованість і загальний результат спільної діяльності людей.

Нині актуальними є питання розвитку соціально-економічних систем, питання не лише швидкої реакції на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, а й мінімізації витрат. Їх актуальність пояснюється тим, що ринкове середовище функціонування СЕС встановлює жорсткі правила конкуренції, в яких можливо вижити лише якщо своєчасно реалізувати програму розвитку.

Процес розвитку характеризується великою різноманітністю видів і форм. Більшість науковців виокремлюють дві форми розвитку: еволюційну і революційну. Еволюційна характеризується поступовими кількісними і якісними змінами, а революційна – динамічним переходом від одного стану системи до іншого. Також виділяють прогресивний розвиток, який являє собою

сукупність соціально-економічних змін, що забезпечують підвищення ефективності функціонування підприємства, розвиток «від нижчого до вищого» та регресивний, який є сукупністю соціально-економічних змін, що призводять до зниження показників ефективності функціонування підприємства, розвиток «від вищого до нижчого»[4,5].

Слід відмітити, що розвиток завжди є прогресивним, спрямованим на перехід від нижчого до вищого і сприяє формуванню нового. Регресія характеризує деградацію СЕС, зниження рівня знань і відносин, перехід до неефективних форм та структур. Вона може призвести до ліквідації СЕС. Тому, можна зазначити, що деградація СЕС – незворотні кількісні, структурні та якісні зміни, які призводять до досягнення якісно нового негативного стану системи та відсутності соціально-економічного ефекту.

Соціально-економічний розвиток є складним процесом, у якому співіснують як позитивні, так і негативні фактори, а прогрес чергується з регресом. Багато хто з науковців займався вивченням поняття розвитку підприємства, але кожен інтерпретує його по-своєму. Так визначення Т.Б. Надтоки і Г.А. Какуніної є досить повним, однак в ньому не згадується те, що розвиток є безперервним і постійним процесом. Ю.А. Пługіна пояснює за рахунок яких факторів відбуваються зміни у підприємстві [2,3]. Щодо ж питання основних видів соціально-економічного розвитку, то воно досліджувалось небагатьма науковцями, тому серед всіх можна відмітити І.В. Богатирьова, який запропонував найбільш комплексну класифікацію видових проявів розвитку на рівні підприємства (яка включає економічний розвиток) за такими ознаками:

1. За масштабом змін у соціально-економічній системі підприємства:

-загальнокорпоративний розвиток (сукупність змін, що відбуваються у соціально-економічній системі підприємства внаслідок загальносистемних процесів);

-внутрішньокорпоративний розвиток (зміни, які відбуваються у соціально-економічній, структуро-функціональній та організаційно-функціональній складових).

2. За якістю змін у соціально-економічній системі підприємства:

-прогресивний розвиток (процеси, які забезпечують підвищення ефективності функціонування виробничо-комерційної системи підприємства, поліпшення якості його діяльності);

-регресивний розвиток (процеси, що призводять до погіршення чи незмінності ефективності функціонування виробничо-комерційної системи підприємства, зниження (фіксації) якості його діяльності; розвиток «від вищого до нижчого»).

3. Залежно від об'єкта змін у соціально-економічній системі підприємства:

-організаційний (сукупність змін, котрі приводять до вдосконалення (погіршення) системи управління діяльністю підприємства: структурний розвиток; функціональний розвиток);

-техніко-технологічний (зміни техніко-технологічної системи підприємства, що зумовлюють підвищення (зниження) рівня прогресивності технологічних процесів, рівня технічної ефективності функціонування виробництва);

-соціальний (сукупність змін, які зумовлюють покращання (погіршення) соціально-психологічного клімату на підприємстві, а також його перехід на якісно новий рівень);

-економічний (сукупність безперервних змін, які сприяють удосконаленню (погіршенню) методів, способів, форм економічних розрахунків та всієї економічної роботи).

4. Залежно від характеру змін:

-спрямований (сукупність змін, що виникають і впливають на соціально-економічну систему підприємства в одному напрямі);

-циклічний (безперервно повторювана послідовність змін, які характеризуються коливанням ефективності діяльності, розміру витрат та інших показників діяльності підприємства);

-спіральний розвиток (безперервно повторювана послідовність змін, що характеризується не тільки циклічними коливаннями показників (параметрів) діяльності підприємства, але і їх переходом на якісно новий рівень).

5. Залежно від типу тренда:

- лінійний
- нелінійний

6. Залежно від динаміки змін у соціально-економічній системі підприємства:

- рівномірний (зміни у соціально-економічній системі підприємства, що відбуваються з однаковою швидкістю або з однаковим прискоренням);
- нерівномірний (зміни у соціально-економічній системі підприємства, що відбуваються зі змінною швидкістю стрибкоподібно чи зі змінним прискоренням).

7. За природою ключового критерію:

- абсолютний (сукупність змін у соціально-економічній системі підприємства, котрі можна виміряти у вартісних, натуральних або умовних одиницях, які приводять до абсолютного зростання чи зменшення показників);
- відносний (сукупність змін у соціально-економічній системі підприємства, котрі можна виміряти відносно інших економічних показників, їх зростання або зменшення показників).

8. Залежно від рівня невизначеності процесів:

- прогнозований (зміни у соціально-економічній системі підприємства, які може передбачити керівництво підприємства з достатньою ймовірністю);
- випадковий (зміни у соціально-економічній системі підприємства, котрі не може передбачити керівництво підприємства з достатньою ймовірністю)

9. Залежно від основи змін у соціально-економічній системі підприємства:

- екстенсивний (кількісний) розвиток
- інтенсивний (якісний) розвиток.

10. Залежно від можливості управління змінами:

-керований (зміни у соціально-економічній системі, які відбуваються під впливом осмислених дій менеджерів підприємства чи спеціально створених зв'язків);

-спонтанний (зміни у соціально-економічній системі підприємства, котрі не є результатом осмислених дій менеджерів підприємства, а виникають випадково).

11. Залежно від корпоративної стратегії:

-адаптивний (зміни, які мають на меті пристосування характеру функціонування підприємства до поточних умов діяльності (внутрішнього та зовнішнього характеру);

-реактивний (зміни, що відбуваються у соціально-економічній системі підприємства, спричинені зміною першого рівня аналізу);

-випереджаючий (зміни соціально-економічної системи підприємства, котрі передують іншим змінам другого рівня аналізу).

12. Залежно від складності змін у соціально-економічній системі:

-елементний (зміни, які виникають та відбуваються у межах одного структурного елемента, бізнес-процесу тощо та істотно не впливають на інші характеристики соціально-економічної системи підприємства);

-інтегральний (сукупність змін, що виникають, відбуваються та впливають на декілька структурних елементів, бізнес-процесів тощо, впливаючи на аналогічні процеси);

-системний розвиток (зміни, які виникають, відбуваються й впливають на декілька структурних елементів, бізнес-процесів тощо та істотно впливають на всі характеристики соціально-економічної системи підприємства).

13. Залежно від мети змін:

-простий (зміни, котрі не забезпечують переходу соціально-економічної системи підприємства на якісно новий рівень функціонування);

-розширений (зміни, які забезпечують перехід соціально-економічної системи підприємства на якісно новий рівень функціонування).[1]

Продemonструємо основні ознаки соціально-економічного розвитку підприємства в економічній та соціальній сфері (табл. 1).

Таблиця 1. **Ознаки соціально-економічного розвитку підприємства**

Економічна сфера	Соціальна сфера
-впровадження інноваційних технологій в управлінні; -економічний ріст (нарощення обсягів виробництва та реалізації продукції, розширення частки ринку, підвищення рівня доходів підприємства, тощо); -нарощення фізичного обсягу капіталу підприємства; -структурні зрушення (перехід до прогресивних технологій використання ресурсів); -оновлення асортименту продукції і послуг; -задоволення потреб споживачів тощо.	-забезпечення умов професійного розвитку; -підвищення рівня освіти; -покращення організаційних і соціально-психологічних умов функціонування; -покращення корпоративної культури; -підвищення професійної підготовки кадрів.

Джерело: на основі власних досліджень з урахуванням [1,2,3,4,5]

Отже, соціально-економічний розвиток підприємства – це складний процес, який позначає рух вгору всієї соціально-економічної системи, що здійснюється шляхом кількісних і якісних змін не лише у сфері виробництва й розподілу, а й способів управління, економічної політики, техніки та технології виробництва, суспільних відносин, культурних цінностей. Розвиток системи означає її здатність до перетворення при збереженні стійкості і протидії змінам. Рушійною основою розвитку є його соціально-економічний потенціал, який розглядається як сукупність властивостей досліджуваного об'єкта, що являє собою динамічну систему, є результатом успішної діяльності підприємства, спрямованої на отримання ефектів. Розвиток підприємства повинен здійснюватися так, щоб всі зміни, що відбуваються на підприємстві, в його

технологічному комплексі, виробничій, інноваційній і організаційній і управлінській діяльності дозволяли зберігати і покращувати рентабельність і стабільність, а також інші характеристики, відповідаючи розвитку підприємства.

Список використаної літератури

1. Богатирьов, І.О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України): автореф. дис. кан. екон. наук / І.О. Богатирьов. – К., – 2004. – 28 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/security_download.php?s=business_economic_science&id=7442
2. Надтока Т.Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : монографія / Т.Б. Надтока, Г.А. Какуніна, О.В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О.В. Мартякової. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564–569.
3. Пługіна Ю.А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю.А. Пługіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 193–196.
4. Тюха І.В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви [Електронний ресурс] / І.В. Тюха // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
5. Баценко Л. М. Проблеми управління інноваційним розвитком в системі аграрного виробництва / Л. М. Баценко, Н. О. Сигида // Аграрна наука ХХІ століття: реалії та перспективи : мат. II міжнародної наук.-практ. конф. / [редкол. : Л. А. Запара (відповід. ред.) та ін.]. – Дніпропетровськ : ДДАУ, 2012. – Т. 3. – С. 32–34.

***Березинський І.В.**
аспірант кафедри фінансів підприємств і установ
Чернігівський національний технологічний університет
E-mail: chemb79@mail.ru*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Банки в сучасних кризових умовах відіграють дуже важливу роль, що проявляється в акумулюванні тимчасово вільних коштів та розміщення їх серед тих учасників ринку, що мають потребу. В процесі розвитку ринкової економіки банки починають виконувати низку інших важливих функцій,

пов'язаних з обслуговуванням операцій суб'єктів економічної діяльності. З огляду на це, посилюється їх залежність від стану реального сектора економіки, та вплив на нього у спосіб задоволення інвестиційних і поточних потреб суб'єктів економічної діяльності. Банки стають повноправними суб'єктами ринкової економіки, а їх діяльність відокремлюється у банківський сектор, який тісно взаємодіє з реальним сектором. Чим ефективніше банки кредитують інвестиційну діяльність, тим потужніша їх роль у стимулюванні економічного зростання та структурної модернізації економіки. Витоки потужної банківської кризи, що розгорнулася в Україні у 2014–2015 рр., лежать саме у площині взаємовідносин банківського та реального секторів вітчизняної економіки. Протягом розвитку можливо відокремити такі періоди: 2003–2007 рр. – період піднесення банківської системи та потужного нарощування банківського кредитування; 2008–2009 роки – криза та посткризові намагання запустити відновлювальні процеси; 2014–2015 роки – безпрецедентна криза і хвиля банкрутств банків. У 2003–2007 рр. банки активно кредитували населення: при загальному зростанні кредитного портфеля у 10,4 рази кредити фізичним особам зросли у 47,7 рази, а їх питома вага зросла з 13,2 відсотків у 2003 році до 24,3 – у 2007 році. В умовах економічної стабільності нижчі процентні ставки за валютними кредитами робили їх дуже привабливими. Відтак у структурі роздрібних кредитів частка кредитів в іноземній валюті зросла з 40,7% у 2002 р. до 65% – у 2007 р., а питома вага споживчих кредитів в портфелі фізичних осіб складала 71 відсоток у 2007 році [1].

Зміщення пріоритетів в сторону роздрібного кредитування, переважно в іноземній валюті, відбулося в період активного входження на вітчизняний фінансовий ринок іноземних банків, передусім західних. Прискорені темпи кредитування споживчого попиту привели до зменшення питомої ваги практично всіх ключових галузей економіки в загальному кредитному портфелі: переробної промисловості з 25 до 15%, добувної – з 2,6 до 1,3%, електроенергетики – з 2,6 до 1,4%, сільського господарства – з 6,7 до 3,9%, торгівлі – з 36 до 24%. Виняток складала лише будівельна галузь, частка якої

зросла в цей період з 2,3 до 5%. В галузевому розрізі обсяги кредитування торгівлі зросли майже у 7 разів, тоді як добувної промисловості – у 4,5 рази, переробної – у 5,5 рази, електроенергетики – у 4 рази [1].

З огляду на вищенаведене, основним пріоритетом у кредитуванні в зазначений період було кредитування населення (переважно на споживчі цілі) та торгівля, а не виробничі галузі. Саме це кредитування споживчого попиту могло б позитивно позначитися на розвитку вітчизняних галузей, що виробляють предмети споживання і орієнтованих на внутрішній ринок. Проте, на жаль, не було здійснено відповідних заходів щодо обмеження припливу імпорту на внутрішній ринок. Імпортні товари виглядали привабливішими з позиції ціна-якість, і вітчизняні товари не витримували з ними конкуренції. За підсумками 2006 року, в Україні після семирічного періоду позитивного сальдо поточного рахунку платіжного балансу відбулася його трансформація на негативне. Цю тенденцію не вдається подолати.

В окремі роки (2008, 2011, 2012, 2013) дефіцит поточного рахунку сягав загрозливих розмірів (відповідно 12,8 млрд дол., 10,2 млрд дол., 14,3 млрд дол., 16,5 млрд дол.) [1].

Криза 2008 року негативно вплинула на банківську діяльність. Після падіння в 2009 році кредитної заборгованості резидентів (на 1,5 %) її позитивна динаміка мала значно нижчі темпи у порівнянні з 2003–2007 роками. Всього кредити зросли за 2008–2013 рр. період на 24 %. Змінилася і структура кредитування. Різке падіння доходів та проблеми з обслуговуванням і погашенням валютних кредитів зумовило різке скорочення попиту на кредити з боку населення. Відтак кредити домогосподарствам за п'ять років зменшились на 31%, їх питома вага в загальному портфелі резидентів – з 38 до 21%, тоді як кредити нефінансовим корпораціям зросли на 56%, а їх частка – з 60,4 до 76% [1].

Структура і темпи зростання кредитів нефінансовим корпораціям зберегли ключові риси тенденцій попередніх періодів: при загальному зростанні на 56% кредити у переробну промисловість зросли лише на 28, у

будівництво – на 28, сільське господарство – на 51, тоді як у сферу торгівлі – на 72%. Відтак питома вага переробної промисловості в кредитному портфелі кредитів знизилася з 23,9% у 2008 р. до 19,6% у 2013 році. При цьому частка торгівлі зросла з 35,1 до 38,8% [1].

Враховуючи це, можна стверджувати, що до кризи 2008 р. пріоритетною сферою кредитування в Україні було споживання. Відтак діяльність банківської системи не мала достатньо потужного позитивного впливу на вітчизняне виробництво, а лише стимулювала приплив імпорту. Зважаючи на стрімке зростання присутності іноземного капіталу в банківській системі, що виражав інтереси зарубіжних товаровиробників після кризи, незважаючи на падіння споживчого кредитування, інвестиційні кредити та кредити в переробну промисловість демонстрували мляву динаміку. В Україні довгострокові кредити інвестиційного характеру (на придбання, будівництво і реконструкцію нерухомості строком більше 1 року) займали мізерну частку в загальному обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям (1,9% на кінець 2014 року). До кризи 2008 року стимулюючий вплив банківської системи на реальний сектор економіки не проявився в достатній мірі. Більше того, саме під впливом структури банківського кредитування поглибилися структурні дисбаланси вітчизняної економіки та було закладено підґрунтя для втрати Україною промислового потенціалу.

Поступове зниження кредитоспроможності України як учасника міжнародного ринку капіталу негативно відобразилось на суверенних рейтингах та, відповідно, кредитних рейтингах банків-резидентів. Крім того, враховуючи численні реструктуризації суверенних та корпоративних зовнішніх боргів, для українських банків зовнішнє фінансування наразі є недоступним. У зв'язку з цим вітчизняні банківські установи відмовляються від міжнародних рейтингів на користь співпраці з національними агентствами. Так, протягом 2014 року – 9 місяців 2015 року кількість кредитних рейтингів українських банків за національною шкалою, визначених міжнародними рейтинговими агентствами, зменшилась з 24 до 15 [3].

У 2014 році в Україні розгорнулася надпотужна структурна соціально-економічна і політична криза. В цих умовах вже банківська система страждала від негативних тенденцій у реальному секторі економіки, що проявилось у масовому банкрутстві банків, втечі депозитів, стагнації кредитування. Адже чим глибша криза в реальному секторі економіки, тим менше можливостей для банківської системи стабільно розвиватися та розвивати кредитування. Фактично за непрацюючого реального сектора економіки банки можуть займатися суто фінансовими операціями з цінними паперами та інвестиціями на фондовому ринку. Зовнішнім проявом структурної кризи економіки України і визначальним чинником негативного впливу її на банківську діяльність є глибока розбалансованість основних її параметрів. Вона почала формуватися ще в 90-ті роки минулого століття і зараз досягла кризи. Найбільш шкідливими для банківської діяльності є стрімкі коливання валютного курсу, спричинені диспропорціями платіжного балансу. Модель економічної системи зумовлює активний приплив імпорту як через залежність експортних виробництв, так і внаслідок нестачі товарів внутрішнього виробництва.

В умовах дефіциту рахунку поточних операцій, який постійно зростає – з 3,0 млрд дол. у 2010 р. до 16,5 млрд дол. у 2013 р. та 5,2 млрд дол. у 2014 р. [1], попит на валюту постійно переважає її пропозицію, що стримуються валютними інтервенціями НБУ. За наближення міжнародних резервів НБУ до критичного рівня валютні інтервенції припиняється, що веде до різкої девальвації. За таким сценарієм розгорталися три девальваційні епізоди – в 1998–1999 рр., у 2008–2009 рр. і в 2014–2015 рр. Кожен з них мав свої негативні наслідки для банків, але найбільші – останній. Сплеск інфляції завдяки подорожчанням та скороченню обсягів імпорту негативно впливає на динаміку заощаджень та депозитів банків, з одного боку, та на їх довіру до кредитоспроможності клієнтів-позичальників, з іншого. Суттєво ускладнилося погашення валютних кредитів та обслуговування валютних депозитів. Зростання безробіття та падіння рівня заробітної плати означає різке скорочення платоспроможних позичальників та високу вірогідність

неповернення вже отриманих населенням кредитів. Через низькі доходи значна частина домогосподарств взагалі не формує заощаджень і не має банківських депозитів, не може розпочати власний бізнес. Це є однією із основних причин обмеженості і дорожнечі ресурсної бази банків, неможливості розпочати власний бізнес для малих і середніх підприємств. Серед інших негативних факторів, що негативно позначаються на діяльності банків, є: - тінізація економіки, що зумовлює «випадіння» значних обсягів грошових потоків з банківського сектора, звуження ресурсної і доходної бази банків, підриває керованість грошовим обігом і в кінцевому рахунку послаблює стабільність гривні і банків; - високий рівень монополізації економіки внаслідок існування великих олігархічних структур, здатних впливати на економічні процеси, в т.ч. в банківському секторі, у власних інтересах. Це проявляється у формуванні потужних схем виведення капіталу за кордон, масштабних спекуляціях на ринках, у т.ч. на валютному, «своєчасне» вилучення коштів з «проблемного» банку. Все це не сприяє стабільній діяльності банків через послаблення довіри до них населення; - хронічна розбалансованість державних фінансів, що веде до емісійного фінансування бюджету, зростання державного боргу, посилення інфляційних процесів, зростання ринкової процентної ставки та інших негативних процесів на грошовому і валютному ринках, що погіршує умови для діяльності банків - війна на Сході України. На даний час, в Україні розгорнулася глибока структурна фінансова-економічна криза, що потребує системного підходу до її подолання. Оскільки основними деструктивними факторами, що впливають на стан фінансової системи, є неекономічні, то відновлення фінансової стабільності неможливе без припинення військового конфлікту. Виходячи з управління військовою економікою, основними методами її регулювання є адміністративні, спрямовані на подолання кризи реального сектора. Тому доцільно розробити антикризовий план виведення економіки України з кризи.

Відповідно цілі і завдання монетарної політики мають узгоджуватися та певною мірою підкорюватися потребі підтримки і стимулювання пріоритетних

напрямів економічної діяльності. У першу чергу, потрібно максимально відновити довіру до центрального банку шляхом підвищення прозорості монетарної політики НБУ, визначення чітких цілей монетарної політики у сфері підтримки підприємств реального сектора економіки та засобів їх досягнення на основі концепції нетрадиційної монетарної політики.

Незважаючи на проголошений режим інфляційного таргетування, варто визнати, що в основі ціноутворення в Україні лежить валютний курс, що вимагає контролю за ним. Враховуючи катастрофічні наслідки стрибків курсу гривні, необхідно розглянути питання щодо запровадження тимчасового мораторію на дискреційну грошову емісію та максимальне згладжування курсових стрибків, що перевищують 5% за одnodенну торгову сесію. У цьому контексті можна розглянути можливість відкладення санкцій до банків, які порушили виконання нормативів через зміну курсу гривні. Доцільно прив'язати темпи збільшення грошової маси до темпів приросту реального ВВП та темпів інфляції і встановити допустимі межі емісійного фінансування дефіциту бюджету[2].

Відновлення режиму гнучкого валютного курсу можливо лише після стабілізації ситуації в економіці країни та напрацювання інститутів та інструментів інфляційного таргетування. Для стабілізації валютного ринку необхідно, з одного боку, збільшувати пропозицію іноземної валюти у спосіб постійного контролю і перекриття нелегальних каналів втечі капіталів з України (контроль за зв'язками вітчизняних підприємств з офшорами, появою нових схем нелегального імпорту і фіктивного експорту); розробляти заходи щодо відсічення спекулятивної складової попиту на валюту. З другого боку, необхідно максимально сконцентрувати зусилля держави на реалізації нових проектів міжнародної інвестиційної допомоги на основі розроблення плану заходів щодо запровадження європейських стандартів на вітчизняних підприємствах, включаючи спільні інвестиційні проекти у стратегічно важливих секторах; - сприяти реалізації інвестиційних проектів з підтримки малого і середнього бізнесу шляхом укладання угод з іноземними інвесторами

за умови впровадження ними новітніх технологій, обладнання та передових технічних розробок, насамперед, у сфері енергоефективності, розвитку інфраструктури; - активізувати зусилля щодо відкриття іноземними банками кредитних ліній для кредитування малого і середнього бізнесу, для реалізації проектів енергоефективності під державні гарантії. Це дозволить спрямувати потоки ліквідності безпосередньо у пріоритетні напрями економічної діяльності та підтримати діяльність банків на поточному етапі.

На поточному етапі основним джерелом проблем банківської системи є критичний стан реального сектора економіки. Останній значною мірою був сформований не виваженою кредитною політикою банків. Тісна взаємозалежність розвитку реального і банківського секторів вимагає формування такої політики НБУ щодо регулювання банківської системи, що б враховувала потребу реального сектору економіки і спрямовуватися на забезпечення його збалансованого розвитку. Ключовим сектором, що спроможний забезпечити гнучкість економіки у складний кризовий період та стати джерелом доходів населення, є малий і середній бізнес. Тому підтримка і розвиток саме цього напрямку кредитування підвищить стійкість економіки.

Список використаної літератури

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
2. Савлук М.І. Банки і економіка / М.І. Савлук // «Криза банківської системи: причини та шлях виходу». Науково-практична конференція. [Електронний ресурс].–Режим доступу : http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=258.
3. «Рюрік», Національне рейтингове агенство. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/ICR/ICR_3_kv_2015.pdf .

*к.е.н., доцент Біловодська О.А.
доцент кафедри маркетингу та управління інноваційною діяльністю
Сумський державний університет
E-mail: alenabel79@gmail.com*

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КАНАЛІВ ПРИ РОЗПОДІЛІ ПРОДУКЦІЇ

В умовах світової кризи та загострення проблем функціонування численних вітчизняних підприємств вирішення питань щодо оптимізації структури маркетингових каналів для просування товарів, орієнтованих на задоволення сучасних, а також майбутніх потреб і запитів споживачів стає особливо актуальним. Адже для реалізації логістичних та маркетингових завдань дистрибуційної мережі потрібно здійснювати не механічне підсумовування транспортних, складських та інших активностей, а враховувати функціональне навантаження кожного учасника мережі. З цих позицій автором систематизовано моделі формування маркетингових каналів.

Так, Розенблом Б. [1] у своїй моделі (рис. 1) розподіл розглядається у межах загальної стратегії підприємства. У моделі подані етапи, які поєднують цілі та стратегії розподілу, стратегічне планування на підприємстві та маркетингові канали. Особливістю моделі, що відрізняє її від решти, є попереднє визначення проблеми, виникнення якої пов'язане з існуючою структурою каналу. Далі відбувається формування цілей, на основі досягнення яких стане можливим вирішити виявлену раніше проблему. Важливо, що цілі повинні мати чітке маркетингове обґрунтування, що дозволить запропонувати найбільш повний перелік завдань. Наступні етапи передбачають вибір та оцінку альтернатив структур маркетингових каналів, їх співставлення з факторами, що впливають на продуктивність каналів, та вибір оптимальної структури.

Рис. 1 Модель формування маркетингових каналів (за Розенблом Б.)

Котлер Ф. та Армстронг Г. [3] ключовим елементом моделі (рис. 2) формування маркетингових каналів розглядають кінцевих споживачів, з аналізу яких починається формування МК.

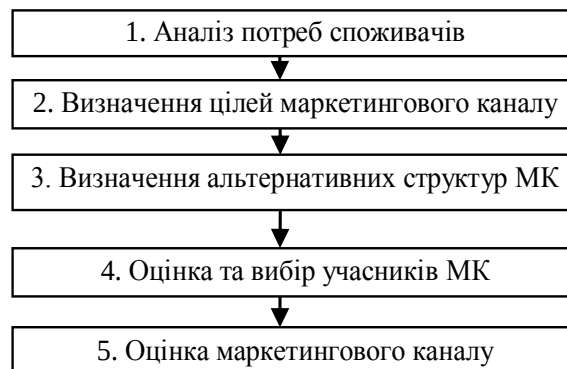

Рис. 2. Модель формування маркетингових каналів (за Котлером Ф. та Армстронгом Г.)

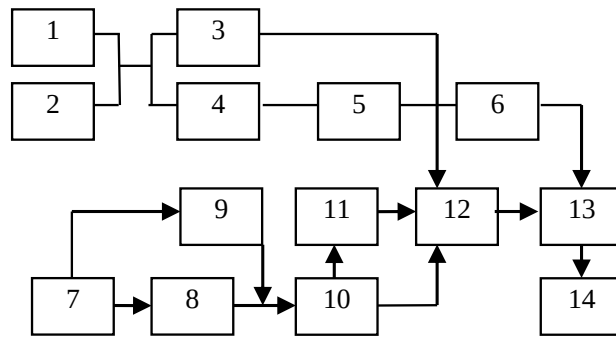
Далі визначаються цілі маркетингового каналу, відповідно до яких розробляються найбільш прийнятні альтернативи їх структури та відбувається вибір учасників.

Берман Б. [2] пропонує деталізовану модель (рис. 3). На кожному етапі вказаний визначений перелік факторів, які мають бути досліджені на підприємстві при розробленні маркетингового каналу.

Рис. 3. Модель формування маркетингових каналів (за Берманом Б.)

Штерн Л.В., Ель-Ансарі А.І., Кофлан Т.Н. [5] було розроблено та запропоновано дві моделі формування маркетингових каналів. Перша модель (рис. 4) містить етапи, які деталізовано описують процес формування маркетингових каналів. Усі вказані етапи є пов'язаними та вимагають послідовного виконання. Уникнення виконання принаймні одного етапу є недопустимим з практичної точки зору. У центрі моделі знаходять потреби споживача.

1 – огляд наявних матеріалів та дослідження каналів; 2 – знання існуючої системи розподілу; 3 – проведення семінарів та опитувань за існуючими каналами розподілу; 4 – проведення аналізу каналів конкурентів; 5 – оцінка найближчих перспектив в існуючих каналах; 6 – складання короткострокового плану дій; 7 – проведення якісного аналізу кінцевих споживачів; 8 – проведення кількісного аналізу потреб кінцевих споживачів; 9 – аналіз галузових аналогів; 10 – формування «ідеальної» системи каналів; 11 – створення системи, що регулюється керівництвом; 12 – проведення аналізу невідповідностей; 13 – виявлення та розроблення стратегічних рішень; 14 – формування оптимальних каналів розподілу

Рис. 4. Модель формування маркетингових каналів (за Штерном Л.В., Ель-Ансарі А.І., Кофланом Т.Н.)

Друга модель (рис. 5) також акцентує увагу на потребах споживачів. Визначення потреб споживачів дозволяє групувати їх в окремі сегменти. Найбільш прийнятний маркетинговий канал розроблюється з урахуванням потреб різних цільових груп, особливостей продукту, що розподіляється, цілей та потенціалу підприємства.

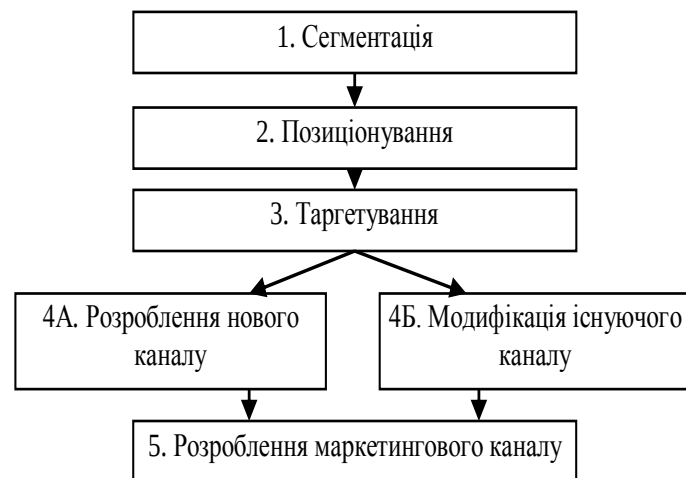

Рис. 5. Модель формування маркетингових каналів (за Штерном Л.В., Ель-Ансарі А.І., Кофланом Т.Н.)

Модель (рис. 6) Rasa Gudonaviciene, Sonata Alijosiene [4] передбачає формування маркетингового каналу шляхом проходження трьох взаємопов'язаних етапів. На першому етапі відбувається дослідження діючих на підприємстві маркетингових каналів завдяки оцінці факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства (етапи 1 і 2). Другий етап передбачає формування «ідеального» маркетингового каналу на основі визначення потреб споживачів та цілей маркетингового каналу (етапи 3 і 4). На третьому етапі проводиться аналіз з метою визначення відповідності між «ідеальним» та діючими на підприємстві маркетинговими каналами, за результатами якого розробляються альтернативи маркетингових каналів. Далі проводиться їхня оцінка, вибір серед альтернатив і вибір учасників маркетингових каналів. В основі моделі лежить побудова оптимального маркетингового каналу.

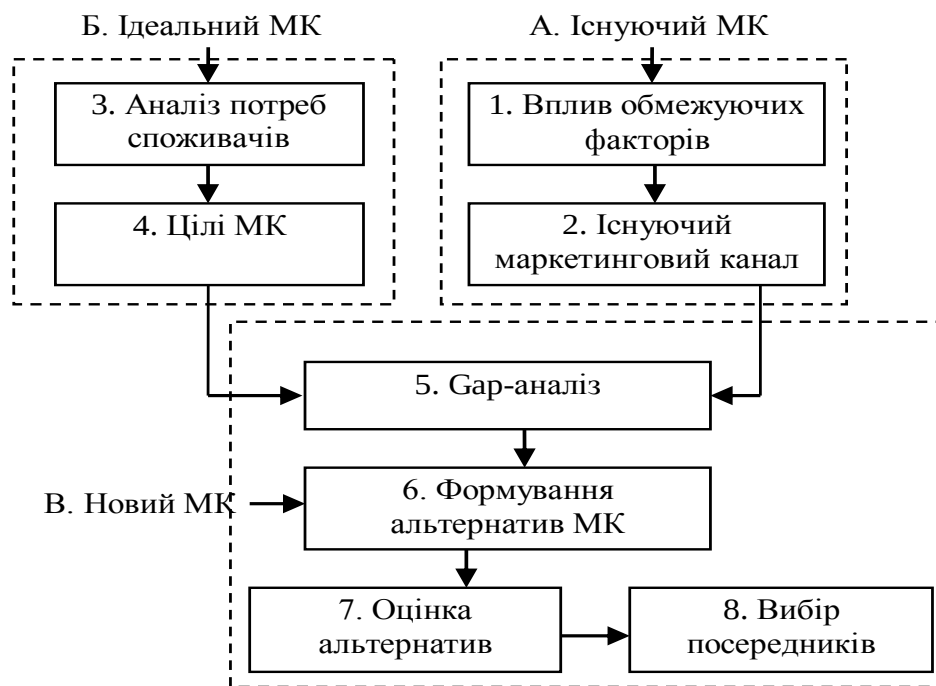

Рис. 6. Модель формування маркетингових каналів (за Rasa Gudonaviciene, Sonata Alijosiene)

Модель (рис. 7) Невес М.Ф., Цуурбієр П., Кампомар М.К. [6] побудована на основі детального вивчення чотирьох моделей (Берман Б. [2], Котлер Ф. та Армстронг Г. [3], Розенблом Б. [1], Штерн Л.В. та ін. [5]), шляхом комбінування їх частин, додавання нових етапів, деталізації окремих етапів.

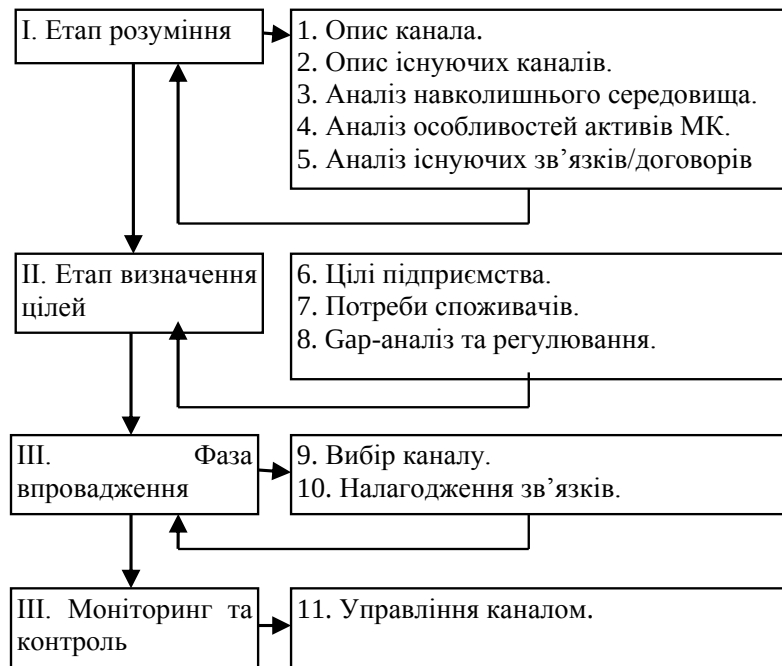

*Рис. 7. Модель формування маркетингових каналів (за Невес М.Ф.,
Цуурбієр П., Кампомар М.К.)*

Кожна із запропонованих моделей може бути використана при формуванні нового маркетингового каналу підприємства. Вибір найбільш прийнятної має здійснюватися з урахуванням потреб підприємства; визначення цілей розроблення нового маркетингового каналу, а також завдань, вирішення яких сприятиме досягненню поставлених цілей.

Список використаної літератури

1. Rosenbloom B. Marketing Channels: A Management View / B. Rosenbloom. – 4th ed. – Orlando, FL: The Dryden Press, 1999.
2. Berman B. Marketing Channels / B. Berman. – New York, NY : John Wiley & Sons, 1999. – 663 p.
3. Kotler Ph. Rinkodaros principai / Ph. Kotler, G. Armstrong, J.Saunders, V. Wong. – Kaunas, 2003.
4. Gudonaviciene Rasa. The Specific Features of Marketing Channel Design. Engineering economics / Rasa Gudonaviciene, Sonata Alijosiene // Economics of engineering decisions. – 2008. – № 1 (56). – P. 74-83.
5. Штерн Л.В. Маркетинговые каналы / Л.В. Штерн, А.И. Эль-Ансари, Т.Н. Кофлан. – М. : Вильямс, 2002. – 624 с.
6. Neves M.F. A Model for the Distribution Channels Planning Process / M.F.Neves, P.Zuurbier, M.C. Campomar // Journal of Business & Industrial Marketing. – 2001. – Vol. 16, № 6 and 7. – P. 518-539.

*д.е.н., проф., Білоцерківець В.В.,
проф. каф. політичної економії,
Національна металургійна академія України,
Кононець Н.А.,
Національна металургійна академія України,
E-mail: crummess@gmail.com*

ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА ТА РИНОК РОБОЧОЇ СИЛИ УКРАЇНИ: МІЖ СЦИЛЛОЮ ТА ХАРИБДОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Зовнішні та, в значній мірі, внутрішні фактори визначили досить специфічну траєкторію розвитку економіки України протягом останніх п'яти років. В умовах відносно стабільної висхідної економічної динаміки у глобальних координатах, пожвавлення на більшості традиційних для вітчизняних виробників зовнішніх ринках, формування доволі сприятливого клімату для діяльності національних експортерів у нових галузях чи розширення можливостей у звичних, економіка України демонструвала надто малу спроможність скористатись цими шансами. Декілька послідовних хвиль різкого здешевлення національної валюти мали стати чудовим стартовим майданчиком для реалізації стратегії довгострокового економічного зростання. Незважаючи на низку зовнішніх викликів останнього року (в особливості, тривале посилення стагнаційних явищ у китайській економіці), національні експортери отримали величезну фору у конкурентній боротьбі з іноземними продуцентами.

Теоретичні моделі та практичний досвід демонструють, що звичайно виграш, який повинні отримати експортери в результаті знецінення національної валюти у великій мірі ними втрачається. Проте подібні елімінатори є надто слабкими в умовах України, аби встати на перепоні відновлювальному економічному зростанню.

Так, зокрема, зростання індексу споживчих цін результувало у підвищення номінальної заробітної плати за 2015 р. лише на 25% (з 3556,97 грн. у грудні 2014 р. до 4460,32 грн. у грудні 2015 р.) та всього на 35% за останні два

роки [1]. Останнє визначає надзвичайне здешевлення вітчизняної робочої сили та виступає важливою детермінантою позиціювання національного працеінтенсивного виробництва як високо конкурентоспроможного на глобальних ринках. Відносно подорожчання капітальних благ, які є для національної економіки України (насамперед, у високотехнологічних сегментах) традиційно імпортованими, не може стати перешкодою для забезпечення реалізації сценарію позитивної економічної динаміки в умовах домінування технологічно відсталого виробництва, орієнтованого на застосування робочої сили з порівняно низьким професійно-кваліфікаційним рівнем. Більш того, здороження капітальних благ робить доцільним фокусування зусиль вітчизняних виробників на впровадженні капіталоозаощаджуючих технологій, збільшення застосування робочої сили, тим самим, сприяючи поживленню на ринку праці. Розгортання даного сценарію розвитку матиме наслідком суттєве скорочення загального рівня безробіття в Україні, і, у першу чергу, молодіжного безробіття, що за оцінками вже перетнуло 20% поріг.

Зростання рівня зайнятості молоді та широке залучення до виробничого процесу низькокваліфікованої робочої сили має призвести до появи на ринку споживчих товарів нового потужного консумаційного імпульсу, що через мультиплікаційний механізм сприятиме економічному зростанню за іншими ланками національної економіки. Слід зазначити, що новоутворені когорти споживачів представлятимуть отримувачів відносно невеликих грошових доходів, а, отже, будуть зосереджені на споживчому ринку, насамперед, на сегменті товарів вітчизняного виробництва, змушено позбавляючи своєї уваги більш дорогі товари іноземного виробництва. Така вибірковість попиту нових споживачів матиме у середньостроковій перспективі позитивні наслідки для розвитку національної економіки, визначаючи низький рівень показника граничної схильності до імпорту та високі розрахункові значення мультиплікатора.

Ретроспективний аналіз досвіду девальвації національної валюти у другій половині 90-х рр. XX ст. свідчить про привабливість такого механізму штучного поліпшення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, його достатньої дієвості на певному проміжку часу. Водночас зрозумілою є обмеженість його потенціалу.

Його застосування дозволяє отримати національній економіці нетривалий перепочинок, надає можливість відволіктись від викликів глобальної економіки, пом'якшати їх гостроту. Але цей перепочинок має удаваний характер – маючи нагоду загальмувати свій поступ у жорсткій, шаленій гонитві за споживчими та ресурсними ринками на планетарному рівні, вітчизняні виробники усуваються від технологічного прогресу, обирають тупикові траєкторії розвитку, що, урешті-решт, призведе до повернення навіть не до вихідних позицій, а до ще гірших.

Застосування штучно дешевої робочої сили має свої переваги для національної економіки у близькій перспективі, але неприпустимим є неодноразове слідування протягом останніх 25 років рецептам скорочення реальної заробітної плати, розв'язання проблем меншості за рахунок більшості. На жаль, в Україні подібна траєкторія відновлення економічної динаміки вже набула виразно гістерезисного характеру. І її розрив, перехід національної економіки до сталого зростання виглядає все більш примарним, особливо за урахування особливостей економічної політики, що має стати передумовою виходу з порочного кола.

В цьому контексті реалізація урядових заходів щодо підвищення податкового навантаження на одержувачів відносно невисокої заробітної плати (встановлення пласкої шкали оподаткування доходів, що супроводжувалось підвищенням ставки оподаткування) та його пом'якшення стосовно підприємств (скорочення ставки ЄСВ) ніяк не сприяють виходу з порочного кола. Вони навпаки стають додатковим аргументом для вітчизняних виробників щодо доцільності реалізації політики капіталоозаощадження, скорочення витрат

на модернізацію та технологічне оновлення, подальше залучення до виробництва дешевої малокваліфікованої робочої сили.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: - [http:// ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua). – 25.03.16. – Загол. з екрана.

*Богдан В. В.
студент автомобільного факультету
Науковий керівник: к.е.н., доцент Деділова Т.В.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
E-mail: dedilova@ukr.net*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність розгляду оцінки ефективності маркетингової діяльності буде незмінною, доки на ринку товарів і послуг будуть фігурувати різні фірми-виробники, що змагаються за увагу споживача до свого товару, яка, по суті, є основою їх успішності, зростання і процвітання. Тому добре налагоджена система маркетингової діяльності дає змогу забезпечити належний рівень конкурентоспроможності продукції, підвищити кінцевий результат господарювання і є однією з умов виживання фірми на арені ринкової економіки [1].

Економічну ефективність маркетингових заходів визначають як певний ефект, отриманий від проведення маркетингових операцій, співвіднесений із загальною сумою витрат на проведення даної діяльності. Економічна ефективність маркетингових операцій може вимірюватися як в натуральному вираженні, так і у вартісному [2].

Оцінка ефективності маркетингу є досить складним завданням, не завжди можна виразити будь-який результат кількісним показником. В роботі [3] зазначено факт існування безлічі різних підходів щодо вирішення даної

проблеми, що дозволяє виділити наступну класифікацію методів оцінки ефективності маркетингу:

- якісні методи передбачають використання маркетингового аудиту, в ході якого здійснюється всебічний аналіз зовнішнього середовища організації, а також всіх загроз і можливостей. При цьому можна виділити дві області маркетингового контролю: маркетинговий контроль, орієнтований на результати; і маркетинг-аудит, тобто аналіз якісних сторін діяльності організації;

- кількісні методи оцінки ефективності маркетингу вимагають порівняння витрат на маркетинг з отриманої валовим прибутком і витрат на рекламу до обсягу продажів. У загальному вигляді ефективність маркетингової діяльності (індекс прибутковості) визначають як відношення сукупного дисконтованого прибутку, отриманого від реалізації маркетингових заходів в кожному році розрахункового періоду, до сукупних дисконтованих витрат на здійснення цих заходів. При цьому маркетингова діяльність ефективна, якщо індекс прибутковості більше ставки на капітал, і неефективна – якщо менше. Проведення аналізу прибутковості і аналізу витрат може також стати одним з варіантів кількісного методу оцінки ефективності маркетингу. При оцінці маркетингової діяльності необхідно представляти параметри, що характеризують діяльність конкретного бізнес-підрозділу - обсяги реалізації, частку організації на ринку, маржинальний і чистий прибуток. При проведенні маркетингових заходів, пов'язаних з капітальними витратами, доцільно використовувати показник рентабельності маркетингових інвестицій, який дозволяє порівнювати і здійснювати вибір із різних маркетингових заходів, простіше приймати обґрунтовані рішення, підвищувати рентабельність маркетингових кампаній, клієнтів і самих організацій [3].

Альтернативними методами оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємства в роботі [4] зазначаються:

- соціологічні методи оцінки ефективності маркетингу націлені на використання інструментів прикладної соціології - розробку програми

соціологічного дослідження та, відповідно до неї, проведення самого дослідження. На застосування інструментів прикладної соціології також орієнтована оцінка ефективності маркетингових комунікацій (ефективності реклами, стимулювання збуту, зв'язків з громадськістю, особистого продажу, прямого маркетингу);

– інформаційні методи оцінки ефективності маркетингу, які найбільш широко розглянуті в мережі Internet. Суть даних методів полягає в тому, що для оцінки ефективності маркетингу використовуються прикладні програми, в яких надається можливість вести аналіз маркетингових акцій і заходів – розсилок, публікацій, реклами, семінарів, будь-яких інших впливів на клієнтів.

Впровадження системи вимірювання є складним завданням. У бізнесі й економіці часто використовуються комплексні системи показників, які є громіздкими та складними у розрахунку. Деякі з них надзвичайно спеціалізовані й більше підходять для проведення специфічного аналізу, до того ж багато з них потребують даних, які можуть бути приблизними, неповними або неправильними. Необхідно розуміти, що жодна система показників не може бути досконалою. Саме з цієї причини рекомендується маркетологам використовувати портфель показників або «приладову панель» системи показників. Використовуючи таку панель, є можливість для аналізу динаміки ринків з різних точок зору й вироблення співвіднесених стратегічних планів та рішень. Крім того, використання множинних показників надає змогу маркетологам використовувати кожен з них у якості перевірконого по відношенню до іншого. Таким чином, максимально підвищується точність отриманих знань. Зрозумілим є той факт, що для ефективного використання маркетологами множинних показників, вони повинні добре розбиратися у взаємозв'язках між ними й розуміти їх обмеження [5].

Отже використання різноманітних методів оцінювання дозволяє встановити ефективність проведення маркетингової діяльності на підприємстві, доцільність впровадження тих чи інших маркетингових заходів, а також обґрунтувати їх значення для діяльності фірми в цілому та для кожного виду

діяльності зокрема. Розрахунок точних показників дозволить приймати вірні рішення щодо збільшення ефективності та якості маркетингової діяльності організації.

Список використаної літератури

1. Резніченко А. Оцінювання ефективності маркетингової діяльності підприємства / А. Резніченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/stud_cons_soc_ek_13/section2/Reznichenko.docx
2. Термінологічний словник маркетингу [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.marketing.spb.ru/read/docum/a21>
3. Турусина А.Ю. Операционная эффективность маркетинга / А.Ю. Турусина // Маркетинг и маркетинговые исследования, 2006. – №1. – С. 14-17.
4. Підвищення ефективності маркетингової діяльності компанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrefs.com.ua/page,7,135686-Povyshenie-effektivnosti-marketingovoiy-deyatel-nosti-kompanii-na-primere-TOO-Gelios.html>
5. Струпинська Н. Двовимірна класифікація показників ефективності маркетингу / Н. Струпинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4246/1/Струпинська%20Н.%20В.%20Двовимірна%20класифікація%20показників%20ефективності%20маркетингу.pdf>

***Бондаренко Д.В.**
аспірант кафедри фінансів підприємств і установ
Чернігівський національний технологічний університет
E-mail: bondarenko@mail.ru*

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Світова фінансова криза виявляла неготовність державних органів регулювання фінансового ринку в Україні до жорстких, рішучих дій в надзвичайних ситуаціях. Неоперативне застосування заходів впливу з боку державних регулюючих органів привело до поглиблення проблем фінансових установ з платоспроможністю та ліквідністю. Уроки світової фінансової кризи аналізуються в усьому світі, особливо в напрямках реформування системи державного регулювання у фінансовому секторі. З огляду на це, є актуальним питання державного регулювання діяльності фінансових інститутів в Україні.

У світовій практиці не існує єдиного підходу до здійснення державного регулювання діяльності фінансових посередників, воно проводиться з врахуванням особливостей функціонування національної фінансової системи. Наприклад, країни з високим і середнім рівнем концентрації фінансового капіталу надають перевагу єдиному регуляторному органу. Загалом виділяють три основні моделі наглядових систем за діяльністю фінансових посередників: секторну модель; модель нагляду за завданнями чи "двох вершин"; модель єдиного нагляду.

Найпоширенішою та базовою моделлю регулювання за діяльністю фінансових посередників є секторна модель (рис. 1). Секторна модель дає змогу регулювати окремі сегменти фінансового ринку (наприклад, банківський, страховий чи фондовий), виходячи зі специфіки їх діяльності та функціонування економічних суб'єктів, але разом з тим за такої моделі не завжди легко досягти узгодженості між регуляторними органами щодо одновекторної політики у фінансовій сфері

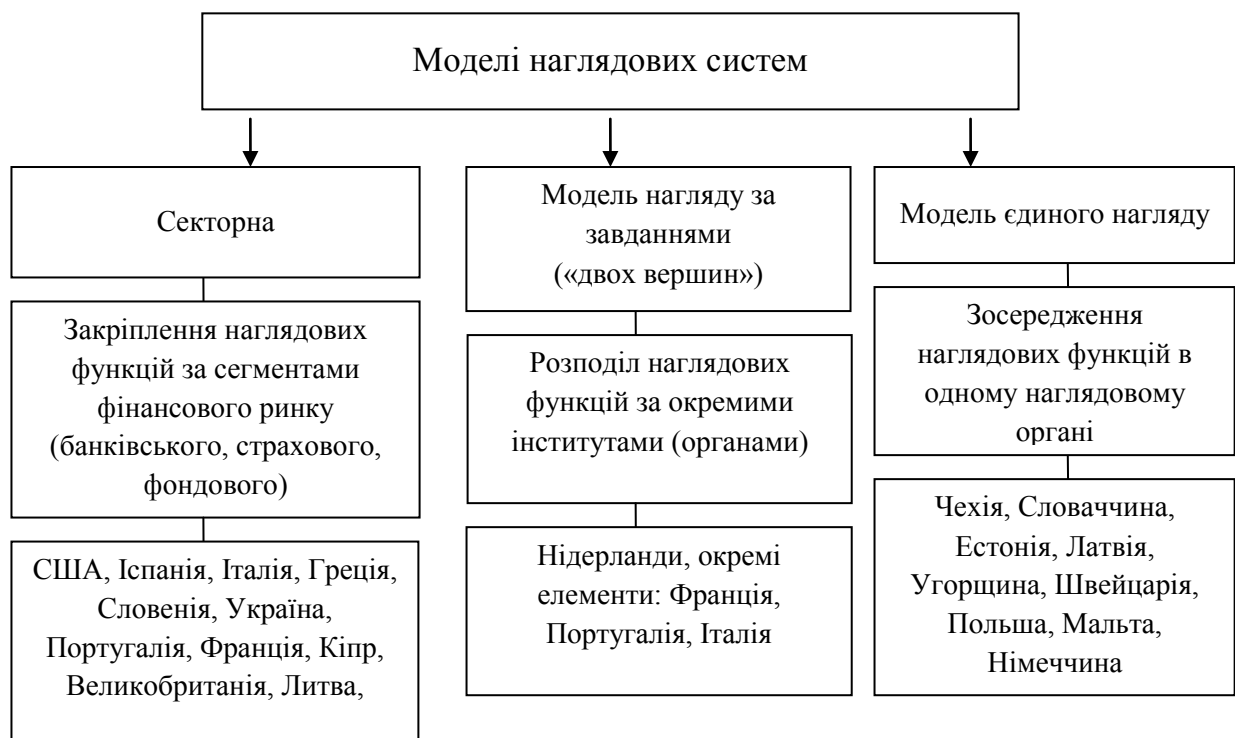

Рис.1. Моделі наглядових систем за діяльністю фінансових посередників у світовій практиці

Перехідною моделлю щодо регулювання діяльності фінансових посередників між секторною та моделлю єдиного нагляду є модель нагляду за

завданнями або її ще називають "двох вершин". Сутність цієї моделі полягає в тому, що наглядові органи розподіляють обов'язки та пруденційний нагляд за діяльністю фінансових посередників та на регулювання бізнесу у фінансовій сфері з метою забезпечення його прозорості.

Останньою моделлю нагляду за діяльністю фінансових посередників є модель єдиного нагляду, що притаманна здебільшого європейським країнам. Це пояснюється зростаючим рівнем глобалізації у фінансовій діяльності та переважанням тенденцій до злиття фінансових посередників. Модель єдиного нагляду базується на концентрації всіх наглядових функцій у єдиному наглядовому органі. Так, в Чехії та Словаччині ці функції виконує –центральний банк, а в Естонії, Латвії, Мальті, Угорщині єдиний наглядовий орган відокремлено від центрального банку [1, с. 21].

Безперечно, в Україні побудовано секторну модель нагляду за діяльністю фінансових посередників, адже відповідно до статті 21 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» уповноваженими органами, що здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг, визнано:

1. Національний банк України (НБУ) – щодо ринку банківських послуг та діяльності з переказу коштів;
2. Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів (деривативів);
3. Національну комісію, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) – щодо інших ринків фінансових послуг.
4. Антимонопольний комітет України та інші державні органи – в межах повноважень, визначених законом.

Тобто, державне регулювання фінансового ринку в Україні здійснюють як уповноважені органи державного регулювання, так і державні органи влади, які виконують нагляд у межах своїх повноважень (рис. 2).

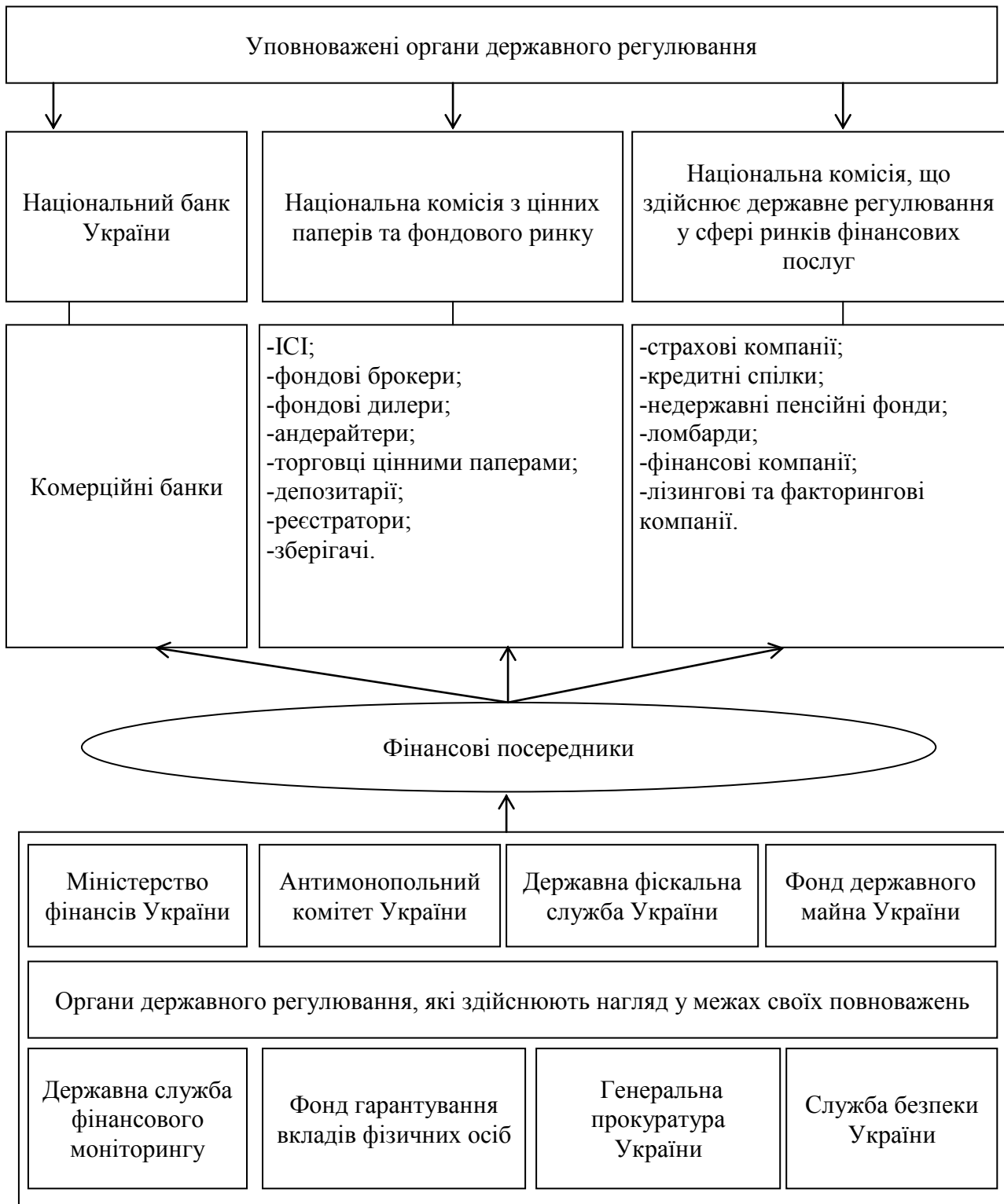

Рис. 2 Органи державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні [2]

Фактично розподіл сфер впливу між уповноваженими органами державного регулювання (НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг) за діяльністю фінансових посередників базується на специфіці створення (ліцензування) та

спеціалізації самих фінансових посередників (мається на увазі їх поділ на банківські та небанківські).

З точки зору організаційного підходу регулювання діяльності фінансових посередників в Україні, доречно поділити на три основні рівні: рівень державних законодавчих органів, рівень державних регулюючих органів та рівень саморегулюючих організацій (СРО) (рис.3).

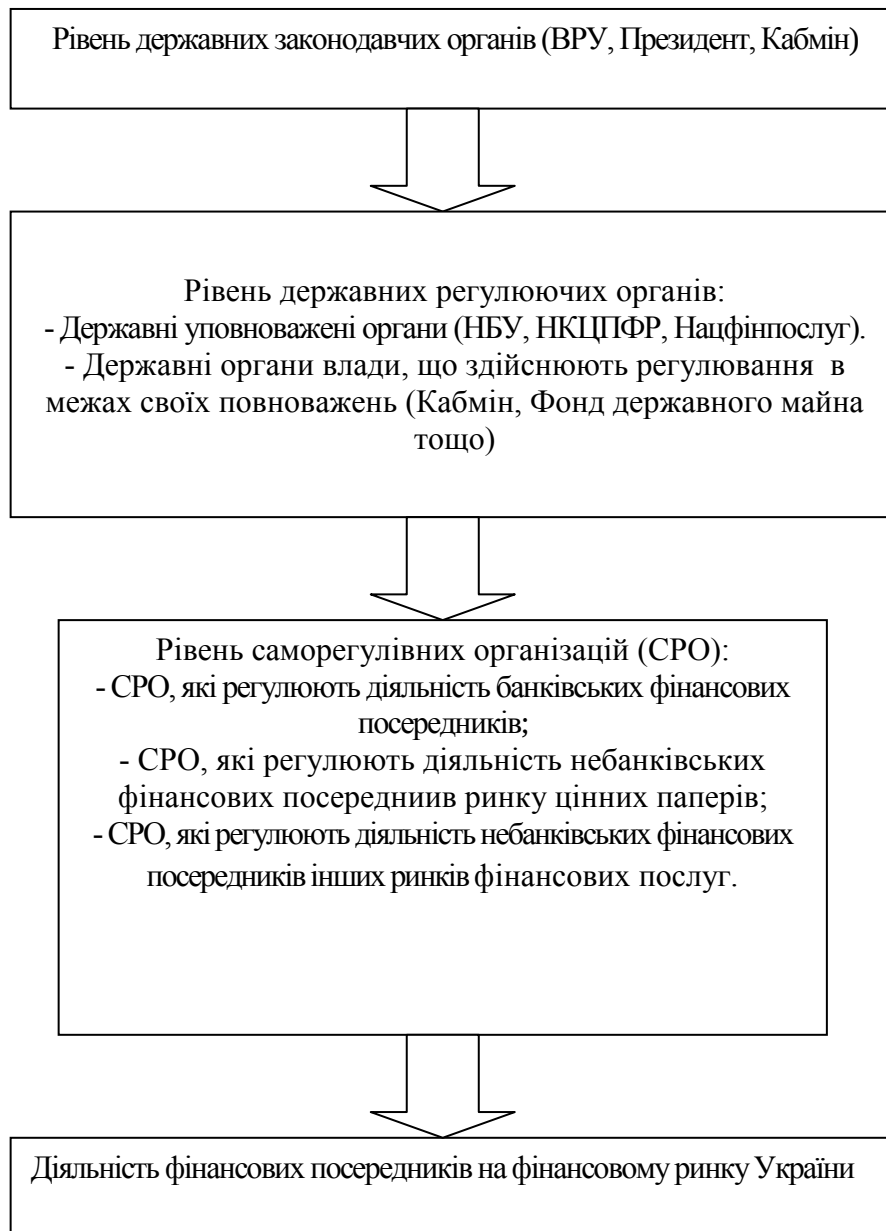

Рис.3 Основні рівні регулювання діяльності фінансових посередників в Україні

На рівні законодавчих органів влади державне регулювання діяльності фінансових посередників проявляється в законодавчій діяльності Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України.

Наступним рівнем регулювання діяльності фінансових посередників є рівень державних регулюючих органів. Регулювання діяльності фінансових посередників на цьому рівні безпосередньо здійснюється за допомогою державних уповноважених органів (НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг) та державних органів, які здійснюють регулювання в межах своїх повноважень.

На рівні саморегулівних організацій регулювання діяльності фінансових посередників здійснюють саморегулівні організації в межах своїх повноважень і з метою захисту інтересів своїх членів.

НБУ, НКЦПФР і Нацкомфінпослуг здійснюють ведення реєстрів саморегулівних організацій та визначаються умови і порядок проведення такої реєстрації.

Випадки, коли три регулятори (НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг) одночасно здійснюють сумісну діяльність відносно регулювання певного процесу чи операцій, що здійснюються фінансовими посередниками, не є поодинокими. Функції та завдання державних регуляторів переплітаються та навіть дублюються в окремих випадках, причиною чого насамперед є неспівпадання у базових нормативно-правових актах, що регулюють діяльність даних регуляторів, а отже і визначають їх функції та завдання відносно сфери впливу.

На рис. 4 показано, яким чином схематично функції органів державного регулювання діяльності фінансових посередників переплітаються між собою, утворюючи сектори (у нашому випадку сектори А, Б, В, Г), які відображають сфери одночасного впливу цих регулюючих органів.

Так, сектор «А» відображає ті відносини на ринку фінансового посередництва, на які мають вплив одночасно три регулятори. Таким чином функції та завдання НБУ, Нацкомфінпослуг і НКЦПФР переплітаються у наступному:

- здійсненні державного нагляду і регулювання іпотечного кредитування та емісії іпотечних сертифікатів;

- затвердженні методики та порядку обчислення та визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду, їх обліку та зарахуванні;
- затвердженні методики та порядку розрахунку чистої вартості пенсійних активів Накопичувального фонду системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- ініціювання Нацкомфінпослуг перевірки фінансової установи, яка є учасником фінансової групи та застосування заходів впливу до неї здійснюється перед НБУ та НКЦПФР.

Сфера одночасного впливу Нацбанку і Нацкомфінпослуг (сектор «Б») проявляється у встановленні розмірів кредитів, що можуть надаватися страховиками, які здійснюють страхування життя, порядок та умови їх видачі страхувальникам, які уклали договори страхування життя, а також порядок формування резерву для покриття можливих втрат.

Сектор «В» відображає відносини впливу Нацбанку і Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку. Слід зазначити, що цей сегмент взаємовпливу є досить динамічним, оскільки обидві сторони мають широкий спектр повноважень, а отже і взаємозалежність регуляторів є більш посиленою щодо регулювання діяльності фінансових посередників.

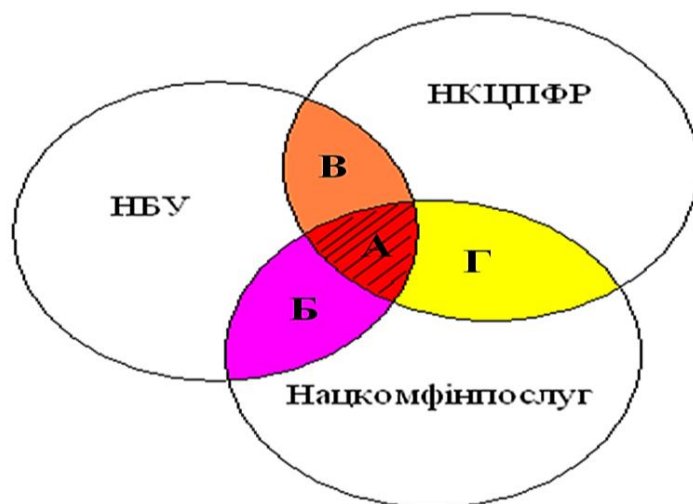

Рис.4 Схематичне поєднання функцій органів державного регулювання фінансового посередництва в Україні

Функції і діяльність даних регуляторів переплітається у:

- встановленні особливостей здійснення депозитарної діяльності з державними облігаціями і казначейськими зобов'язаннями;
- встановленні правил та операційних стандартів грошового клірингу і розрахунків за операціями з цінними паперами;
- визначенні особливостей одержання комерційними банками ліцензій на депозитарну та розрахунково-клірингову діяльність;
- здійсненні державного нагляду та нагляду за діяльністю зберігача та уповноваженого банку Накопичувального фонду.

Сектор «Г» характеризує сферу «переплітання» функцій Нацкомфінпослуг та НКЦПФР. Таким чином їх повноваження одночасно мають місце при:

- встановленні правил підготовки інвестиційних декларацій недержавних пенсійних фондів, вимог до таких декларацій, порядок їх реєстрації та внесення до них змін;
- встановленні граничних розмірів винагороди за надання послуг з управління активами недержавного пенсійного фонду;
- встановленні порядку обчислення тарифів на послуги зберігача недержавного пенсійного фонду;
- встановленні порядку обчислення прибутку/збитку недержавного пенсійного фонду;
- встановленні порядку визначення вартості пенсійних активів накопичувальної системи пенсійного страхування.

Таким чином, аналіз сфер взаємовпливу регуляторів діяльності фінансових посередників дозволяє констатувати широкий спектр функцій, завдань та повноважень даних регуляторів, що дублюються. Таке співпадання неодмінно негативно відображається на контрольних та регулюючих функціях державних органів, за якими вони закріплені.

Список використаної літератури:

1. Науменкова С.В., Міщенко В.І. Системи регулювання ринків

фінансових послуг зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2010. – 170 с.

2. Чеберяко О.В. Особливості державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні/ О.В. Чеберяко, А.Б. Лобода // Вісник КНУ ім. Т.Г. Шевченка. Економіка, 2014.- № 1(154).- С. 33-40

*к.е.н., доцент Борисюк О. В.
Доцент кафедри фінансів та оподаткування
Мороз К. С., студентка інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
E- mail: karolinamoroz@mail.ru*

НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Поняття "соціальна безпека" не знайшло відповідного розвитку в системі соціальної політики та національної безпеки України.

Так, Закон України "Про основи національної безпеки України" визначає безпеку як "захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам" [1].

На нашу думку, соціальна безпека - це сукупність заходів, спрямованих на захист інтересів країни й народу в соціальній сфері, на розвиток соціальної структури й відносин в суспільстві, системи життєзабезпечення і соціалізації людей, способу життя відповідно до потреб прогресу, теперішніх і майбутніх поколінь.

Стан соціальної безпеки в Україні характеризується низьким рівнем та якістю життя громадян України, значною часткою населення, яке живе за межею бідності, поглибленням демографічної кризи, скороченням тривалості життя, старінням населення. Ситуація на вітчизняному ринку праці характеризується зростанням безробіття, низькою ефективністю праці та

недостатнім рівнем її оплати; відсутністю умов збереження і розвитку людського, трудового та інтелектуального потенціалу країни; погіршенням стану здоров'я працівників; низькою вартістю робочої сили тощо. Не завжди соціальна допомога надається тим категоріям населення, які її дійсно потребують, призводячи до неефективного використання ресурсів та нерівності в системі соціального захисту. Відповідно, все, що знижує якість життя, завдає шкоди конкретній людині, суспільству в цілому, є факторами, які загрожують соціальній безпеці [3, с.22].

Існує чітка залежність між показником соціальної стабільності суспільства та рівнем соціальної безпеки. Порушення соціальної стабільності суспільства неминуче призводить до підвищення соціальної небезпеки. Наявні загрози соціальній безпеці спричинені низькою ефективністю та якістю державного управління соціальними процесами.

Основними завданнями забезпечення соціальної безпеки є виявлення й оцінка ризиків та загроз, пошук резервів підвищення соціальної безпеки та прискорення соціально-економічного розвитку держави, розробка механізмів, засобів і методів, які запобігають соціальним загрозам.

В сучасних умовах основними шляхами державної політики забезпечення соціальної безпеки є [4, с.135]:

- у сфері духовних відносин: створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу та капіталу суспільства, загальнолюдських світоглядних цінностей, збагачення духовної культури, суспільного життя;
- у сфері політичних відносин: розв'язання наявних суперечностей у системі владних відносин, посилення дієздатності держави, політичних партій у регулюванні процесів суспільного розвитку, створення надійної політико-правової системи стримувань і противаг, єдності гілок влади, утвердження ефективної системи державного управління;
- у сфері економічних відносин: створення умов для посилення дієздатності держави у вирішенні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку суспільства, функціонування та вдосконалення відносин власності;

- у сфері соціально-трудових відносин: створення умов для підвищення соціально-економічної активності населення; застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці; забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини на основі здійснення

зваженої активної політики доходів; упровадження гнучкої, динамічної системи оплати праці; розширення заходів активної політики на ринку праці;

- у сфері соціального захисту: формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту; розробка і впровадження в практику нової моделі соціального страхування; подолання демографічної кризи; недопущення руйнування людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку; підвищення рівня та якості життя населення; підвищення доступності та якості послуг освіти й охорони здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури, сприяння духовному та фізичному розвитку населення;

- у пенсійній сфері: реформування системи пенсійного забезпечення та пенсійного страхування; підвищення ефективності пенсійних видатків в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, що передбачає нові управлінські підходи до планування пенсійних виплат; визначення ступеня участі та повноважень основних партнерів у фінансуванні та адмініструванні пенсійних програм.

Таким чином, реальну загрозу соціальній безпеці держави становлять бідність, відчуженість значної кількості громадян від суспільного життя, обмеження їхнього доступу до освітніх та медичних послуг, організації дозвілля. Низький рівень життя переважної більшості населення та недостатній вплив держави на управління економікою зумовлює посилення процесів соціальної дезінтеграції та становить загрозу національній безпеці країни. Перспективи соціально-економічного розвитку України, дедалі більше залежать від термінового вирішення актуальних соціальних завдань. Забезпечення високого рівня соціальної безпеки, дотримання соціальних інтересів та соціальних норм, встановлених на законодавчому рівні, і запобігання виникненню нових загроз, можливе за умов постійного суспільного

моніторингу та дослідження дезінтеграційних процесів в українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про основи національної безпеки України». – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Карлін М. І. Борисюк О. В. Управління державними фінансами: [навч. посіб.] / М. І. Карлін. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
3. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – [монограф.].- Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. - 656 с.
4. Приятельчук А. О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин / А. О. Приятельчук, О. М. Іщенко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. - К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2010. - № 19. - С. 135-140.

*к.е.н., доцент Бочарова Ю.Г.
доцент кафедри міжнародної економіки та туризму
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
E-mail: y.bocharova@ukr.net*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сучасному етапі розвитку наукової думки парадигмальною сприймається теза про те, що сучасний етап розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин характеризується стрімким розвитком глобалізації. Так, як зазначає М.А. Козловец у роботі [1], «У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. людство стало свідком нездоланної сили процесів глобалізації, що так чи інакше охопили всі сфери суспільного життя і сформували глобальну за своїми масштабами систему взаємозалежності країн і народів світу. Формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів і робочої сили, зародження глобальної свідомості та глобальної культури, космополітизація масової культури і споживання, незмірно збільшуючи потенціал гомогенізації, унітаризації трансоціетального

світу...» [1, стр.6]. Всього кілька років тому марш глобалізації багатьом здавався, майже закон природи [1, стр. 8]. Однак, незважаючи на те, що глобалізація активно розвивається з 80-х років XX століття, у доповіді Економічної та соціальної ради ООН «Про світове соціальне становище 2009 р.» зазначено, що «за час, що минув з 1980 року (період, відзначений початком епохи стрімкої глобалізації), розрив у прибутках між найбагатшими і найбіднішими країнами значно збільшився...показник глобального нерівності, вимірюваний за коефіцієнтом Джині, збільшився з 47 відсотків в 1980 році до майже 53 відсотків у 2000 році. Нерівність в доходах всередині країн також посилилася в більшості з них за цей період: з початку 80-х років XX століття по 2005 рік нерівність в доходах збільшилася в 59 з 114 країн, по яких є дані, і зменшилася в 40 з таких країн» [2, с. 9]. Як зазначає Міланович Б., сьогодні «глобальна нерівність (між громадянами різних країн) виходить за межі цього інтервалу, сягає майже 70» [3, с. 8]. Аналогічної думки дотримуються автори роботи[4], стверджуючи, що «ступінь розвитку глобалізації не такий високий як прийнято вважати, подальший розвиток міжнародної інтеграції є важливим джерелом розвитку та зростання світової економіки» [4]. Приймаючи до уваги все зазначене вище, а також те, що «глобальна зв'язаність (глобалізація) є потужним двигуном для миру і процвітання...» [4], важливим фактором трансформації конкурентних стратегій країн, сьогодні існує нагальна потреба оцінки сучасного стану та особливостей розвитку глобалізаційних процесів, а разом із тим рівня міжнародного співробітництва / конкуренції та взаємозалежності країн в умовах глобалізації.

Зазначена потреба обумовила зміст та мету даної роботи, яка полягає у аналізі сучасного стану та особливостей динаміки глобалізаційних процесів в світі.

Сьогодні для оцінки стану та особливостей розвитку глобалізаційних процесів використовують різноманітні методики та показники, найбільш відомими та репрезентативними серед яких є:

KOF Index of Globalization, який розраховується Швейцарським економічним інститутом (KOF Swiss Economic Institute)[5];

Global Connectedness Index – індекс глобальної зв'язаності, який розраховується логістичною компанією DHL[4].

Ураховуючи, що Global Connectedness Index дозволяє сформувати цілісне уявлення про стан та особливості перебігу глобалізаційних процесів в світі у цілому, їх глибину та ширину, розглянемо цей показник більш детально.

Значення інтегрального показника глобальної зв'язаності розраховується на основі розрахунку двох комплексних показників глобалізації: показника глибини глобалізації та показника ширини глобалізації. При цьому глибина глобалізації визначається на основі аналізу та зіставлення міжнародних та внутрішніх потоків товарів та послуг, капіталу, інформації та населення. Ширина – доповнює показник глибини, шляхом визначення та урахування особливостей (диверсифікованості) міжнародної складової діяльності країн – зовнішньої торгівлі товарами та послугами, руху капіталу, інформації та населення.

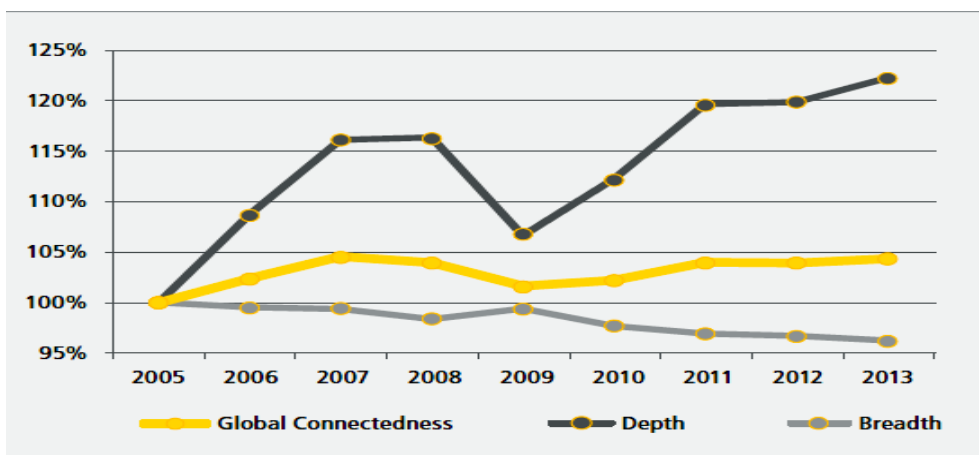

Рисунок 1 – Динаміка індексу глобальної взаємозалежності [4]

Як свідчать результати дослідження компанії DHL [4], у 2005 -2013 рр.:

– намітилася тенденція до підвищення рівня глобальної взаємозалежності країн, однак темпи зростання глобальної взаємозалежності залишається досить низькими – 5%;

– найбільш динамічно зростав показник глибини глобальної взаємозалежності – за зазначений період збільшився на 22,5% - зі 100% у 2005 році до 122,5% у 2013 році, показник же широти взаємозалежності, навпаки, протягом періоду, що аналізується, характеризується тенденцією до зниження (якщо у 2005 році – 100%, то у 2013 – 96-97%).

Зростання показника глибини глобалізації було обумовлене інтенсифікацією міжнародних торговельних відносин та портфельного інвестування. Для інших видів діяльності був характерний низький рівень інтернаціоналізації – лише 10-20% операцій, пов'язаних із прямим іноземним інвестуванням, розповсюдженням Інтернет, міграцією та ін. мали міжнародний характер.

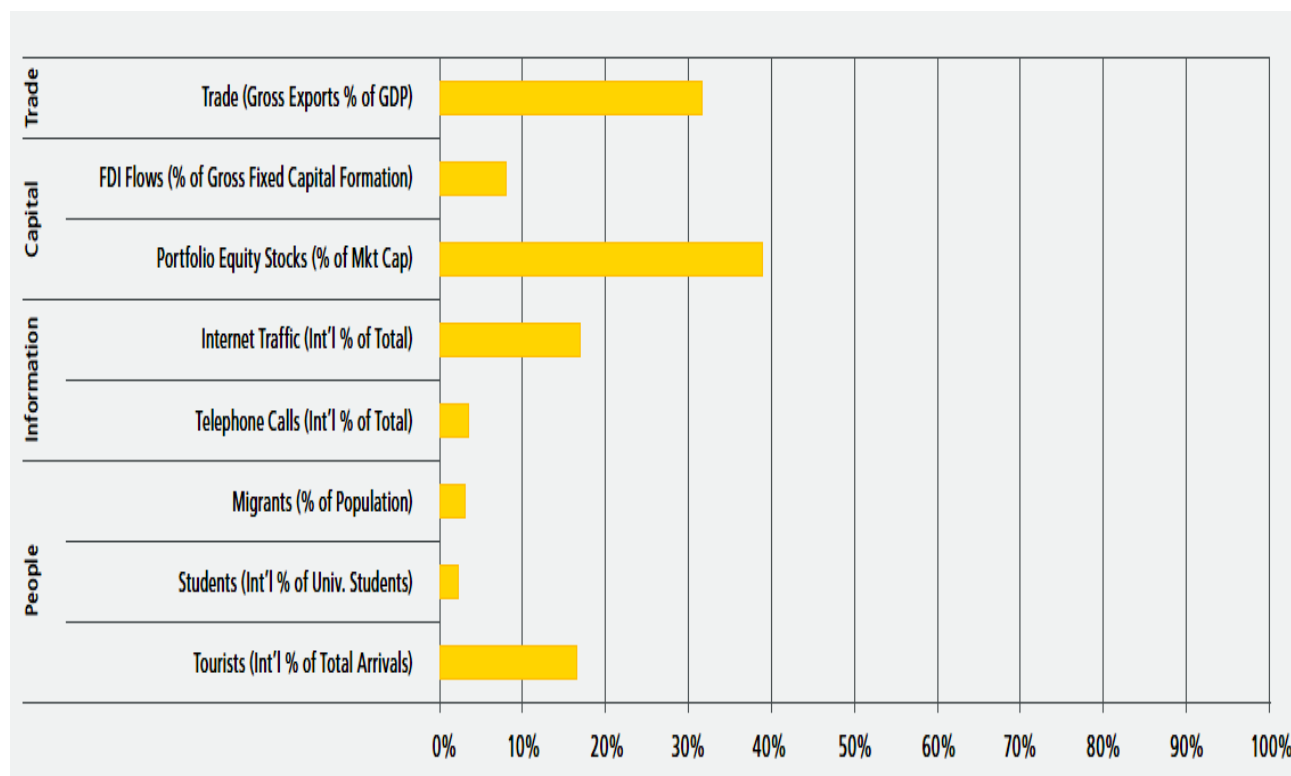

Рисунок 2 – Показники глибини глобалізації [4]

Зниження показника ширини глобалізації було обумовлене тим, що більше 40% міжнародних операцій мали внутрішньорегіональний характер. Так, більше половини від обсягів торгівлі товарами та кількості телефонних дзвінків мають внутрішньорегіональний характер; аналогічна ситуація

характерна і для географічної структури туристських прибуттів – 70% міжнародних туристичних прибуттів носять внутрішньорегіональний характер.

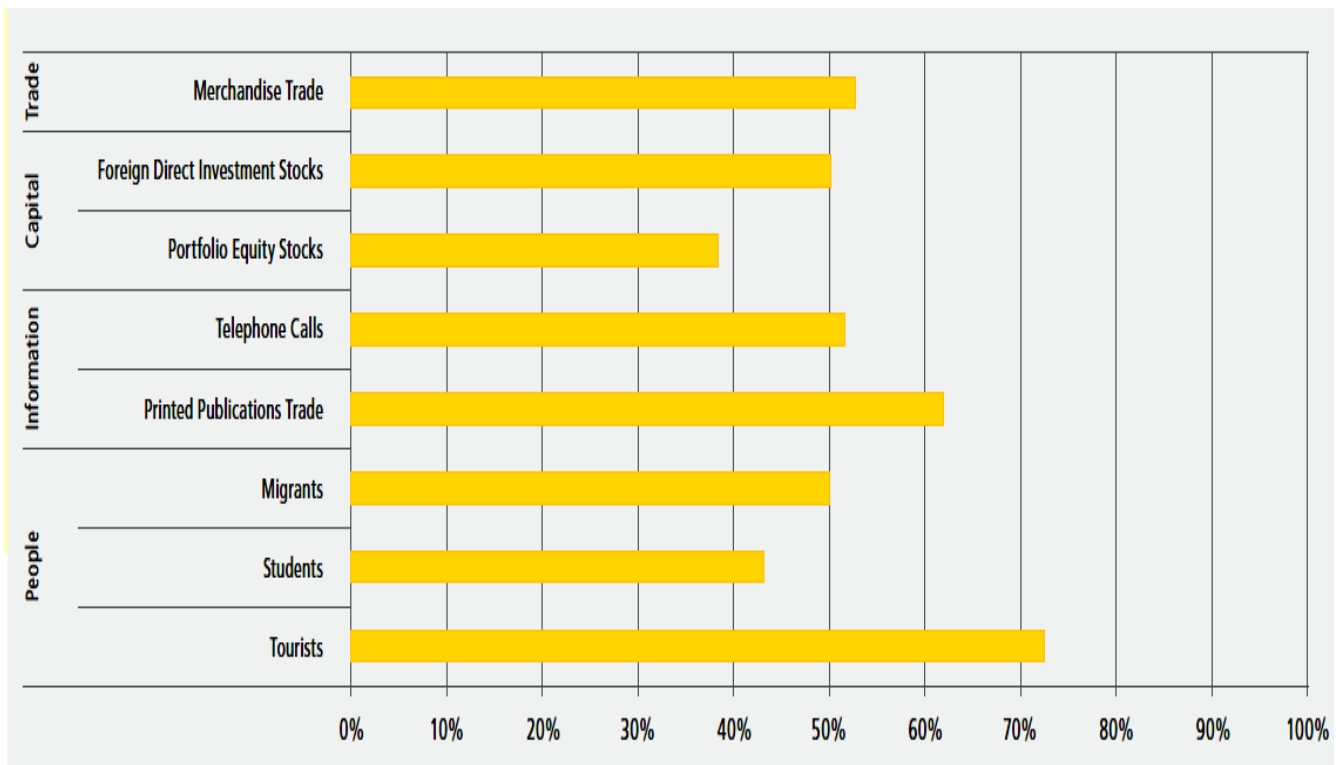

Рисунок 3 – Показники ширини глобалізації [4]

Приймаючи до уваги все зазначене вище, можна зробити висновок, що незважаючи на те, що глобалізація отримала активний розвиток з 80-х років XX століття, сьогодні рівень її розвитку не такий високий як прийнято вважати, фіксується диспропорційність розвитку глобалізаційних процесів – глобалізація характеризується активним розвитком вглиб та досить незначним розвитком вшир, що накладає відбиток на архітектуру світового господарства, конкурентні стратегії країн світу.

Список використаної літератури

1. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с
2. Обзор мирового экономического и социального положения, 2010 год «Переоснащение мирового развития» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/wess2010.pdf>.
3. Milanovic B. More or Less [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2011/09/pdf/milanovi.pdf>.

4. Pankaj Ghemawat, and Steven A. Altman DHL Global Connectedness Index 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dhl.com/content/dam/Campaigns/gci2014/downloads/dhl_gci_2014_study_low.pdf

5. KOF Index of Globalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/>.

*к.е.н., доцент Братута О.Г.
доцент кафедри економіки промисловості та організації виробництва
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
E-mail: bratyta@ukr.net*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Магістральний процес еволюції економічної сфери буття проявляється у змістовних і формальних змінах, що стосуються як економічних відносин на усіх рівнях зазначеної сфери, так і суб'єктів цих відносин.

В сучасних умовах розвинутої форми товарного господарства спостерігаються такі засадні трансформації у процесі відтворення суспільного виробництва: глобалізація економічного простору; загострення конкурентної боротьби між підприємствами; перенесення акценту в орієнтації суб'єктів господарювання на підприємницьку форму ведення господарської діяльності; прогресуюче розширення й домінування підприємницького середовища у реальному секторі економіки; кардинальна переорієнтація критичної кількості підприємств на застосування нецінових методів конкуренції; диференціація організаційних структур підприємництва (підприємство, холдинг, об'єднання підприємств) і форм ведення конкурентної боротьби (індивідуальна й групова).

За таких обставин перед суб'єктами господарської діяльності постають стратегічні завдання:

- 1) оптимізувати реалізацію власного економічного інтересу (максимізувати обсяг балансового прибутку, головним чином за рахунок отримання економічного прибутку);
- 2) забезпечити неперервність життєвого циклу підприємств.

Нагальність вирішення цих завдань потребує проведення кардинальних змін в ієрархічному складі видів господарської діяльності підприємств. Наголос має бути перенесено з тріумвірату виробничої, комерційної та інвестиційної видів діяльності на інноваційну й управлінську.

Від першої з цих нових базових видів господарської діяльності підприємства залежить можливість забезпечення та посилення його конкурентоспроможності за рахунок створення певних видів базисних інновацій (товарних, технологічних, технічних й організаційних).

Кардинально новою метою управлінської діяльності підприємства є організація перманентного у часі й просторі процесу втілення вищезазначених інновацій у конкурентні переваги у процесі його господарської діяльності.

Реалізація окреслених фундаментальних цілей для забезпечення неперервності життєвого циклу підприємства можлива лише у довгостроковій перспективі, що, у свою чергу, передбачає уведення до складу такого блоку системи управління, як засоби (інструменти) управління, у якості базового елемента – стратегічного планування. Його об'єктом виступає процес розвитку суб'єкта господарювання. Таким чином, першочерговим базисним об'єктом управління стає не процес простого відтворення підприємства у короткостроковому періоді його господарської діяльності як автономної економічної системи (суб'єкта економічних відносин на мікро- й наноекономічному рівнях економічної сфери буття) або процес зростання цієї системи як простої форми її розширеного відтворення, а вища форма розширеного відтворення зазначеного базового виду економічних систем – процес розвитку.

Метою дослідження визначено сутність і зміст таких економічних явищ, як процес економічного розвитку підприємства й організаційно-економічний механізм управління зазначеним процесом.

В економічній науці виділяють дві форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва: економічного зростання; економічного розвитку. Широке застосування зазначених інструментів логічного аналізу на

теперішній час обмежене дослідженнями економічних систем більш високого рівня, зокрема економічної сфери буття, мега- й макроекономічних систем. В історичному плані першою, більш розробленою та теоретично завершеною є теорія економічного зростання макроекономічної системи, апарат позитивного аналізу якої використовується як методологічна база для проведення досліджень на рівні економічної сфери буття та мегаекономічної системи [1-3]. У той же час на сучасному етапі еволюції економічної сфери буття й розвитку економічної науки актуальними стали теоретичні проблеми процесу розширеного відтворення підприємства як господарської системи наноекономічного рівня, що виступає одним з основних чинників забезпечення процесів економічного зростання та економічного розвитку національних і світової економік.

Узагальнюючи підходи щодо трактування економічної сутності процесів економічного зростання й економічного розвитку на гранично вищому логічному рівні абстрагування можна виділити наступні їх характерні особливості:

а) економічне зростання – це форма процесу розширеного відтворення суспільного виробництва на будь-якому рівні економічної сфери буття, що здійснюється за допомогою екстенсивних чи інтенсивно-екстенсивних засобів і супроводжується змінами параметрів (кількісними або кількісно-якісними) здатності економічної системи певного рівня щодо продукування економічних благ;

б) економічний розвиток – це форма процесу розширеного відтворення суспільного виробництва на будь-якому рівні економічної сфери буття, що здійснюється за допомогою інтенсивних засобів і супроводжується кардинальними змінами параметрів здатності економічної системи певного рівня щодо продукування економічних благ.

На основі теоретичних концепцій процесу розширеного відтворення суспільного виробництва і його базових форм, життєвого циклу економічної системи, зокрема підприємства, стосовно зазначеної наноекономічної системи

процеси економічного зростання та економічного розвитку можна трактувати наступним чином.

Під процесом економічного зростання підприємства слід розуміти форму процесу розширеного відтворення зазначеної господарської системи, що здійснюється на таких етапах її життєвого циклу, як підйом та стабілізація.

Під процесом економічного розвитку слід розуміти форму процесу розширеного відтворення зазначеної господарської системи, що здійснюється на такому етапі її життєвого циклу, як оновлення.

Змістові відмінності між етапами життєвого циклу підприємства, а також формами розширеного відтворення зазначеної економічної системи визначають характерні особливості організаційно-економічного механізму, що забезпечує неперервність його життєвого циклу.

В економічній науці на загальному рівні абстрагування поняття організаційно-економічний (господарський) механізм трактується як сукупність інститутів, що забезпечують функціонування економічної системи.

На базовому рівні економічної сфери буття – це функціонування наноекономічних систем, до яких відноситься підприємство. На рівнях більш високого порядку – функціонування відповідних економічних систем, що здійснюється у процесі взаємодій суб'єктів базового рівня, а також суб'єктів, що регулюють умови їх діяльності з різним масштабом охоплення простору економічної сфери буття.

Господарський механізм для економічних систем будь-якого рівня включає наступні групи інститутів: мотиваційні, що зумовлюють процес функціонування економічної системи; формальні, що проявляються в особливостях організаційної структури, через яку відбувається процес функціонування економічної системи; інструментальні, завдяки яким забезпечується здійснення процесу функціонування економічної системи.

Для підприємства загальними елементами його господарського механізму у складі мотиваційних інститутів є наступні: економічний інтерес

(максимальний обсяг загального прибутку); забезпечення неперервності життєвого циклу підприємства.

Щодо різних форм процесу розширеного відтворення підприємства відмінності господарського механізму проявляються у наступному:

1) стосовно економічного інтересу: для процесу економічного зростання – орієнтація, головним чином, на нормальний прибуток (оптимізація обсягу загального прибутку завдяки ефекту масштабу); процесу економічного розвитку – орієнтація виключно на економічний прибуток (підприємницький);

2) забезпечення неперервності життєвого циклу: для процесу економічного зростання – протягом середньострокового періоду; процесу економічного розвитку – протягом довгострокового періоду.

Елементами господарського механізму функціонування підприємства у складі формальних інститутів є наступні: організаційно-правова форма підприємства; організаційна структура підприємства; виробнича структура підприємства.

У межах цієї групи інститутів немає диференціації за формами розширеного відтворення підприємства.

Для підприємства загальними елементами його господарського механізму у складі інструментальних інститутів є наступні: типу інновацій; склад інновацій.

Для забезпечення процесу економічного зростання підприємства застосовуються інновації таких типів: поліпшуючи; локальні; наслідуючи.

У свою чергу, їх склад включає на таких етапах життєвого циклу підприємства, як:

- 1) підйом – товарні, технічні й технологічні;
- 2) стабілізації – організаційні, управлінські, соціальні, екологічні.

Для забезпечення процесу економічного розвитку підприємства застосовуються інновації таких типів: базисні, глобальні, піонерні.

На етапі оновлення, у межах якого здійснюється процес економічного розвитку для підприємства, склад зазначених інновацій включає: товарні, технічні, технологічні, організаційні, управлінські, соціальні й екологічні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна теорія: Політекономія / За ред. В.Д. Базилевича: підруч. – [2-е вид., випр.] – К.: Знання-Прес, 2003. – 581 с.
2. Економічна теорія/ За ред. В.М. Тарасевича: підруч. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 784с.
3. Макроекономіка/ За ред. В.Д. Базилевича: підруч.– К.: Знання, 2004. – 851 с.
4. Жданова Л.А. Организация и управление фирмой в развитых странах/ Л.А. Жданова; учеб. – М.: «Экономика», 2008. – 637 с.
5. Жданова Л.А. Организация и управление фирмой в развитых странах/ Л.А. Жданова; учеб. – М.: «Экономика», 2008. – 637 с.
6. Какаева А. Е. Инновационный бизнес. Стратегическое управление развитием / А. Е. Какаева, Е. Н. Дуненкова: учебное пособие. – М.: Дело, 2010. – 176 с.
7. Раєвнєва О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі / О. В. Раєвнєва: монографія. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
8. Теория организации / Под ред. Б.З. Мильнера: учебник. – [6-е изд. перер. и доп.] – М.: ИНФРА – М, 2008. – 797 с.

*Бруй Д.С., Худик А.Г.
студенты 3 курса
к.э.н., доцент Сухарева Н.Н.
доцент кафедры экономической теории
Белорусский государственный экономический университет
E-mail: dasha_brui@mail.ru*

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Переход Республики Беларусь к рыночной экономике со всей остротой поставил перед ней проблему интеграции в мировую экономику. Активизация участия нашей страны в мировом хозяйстве, протекающих в нём процессов должно оказать благотворное влияние на её экономику, позволить получить дополнительные стимулы, приступить к структурной перестройке внутренней экономики и внешнеполитических связей, приспособить национальные

экономические механизмы к современным требованиям и таким образом ускорить создание цивилизованного рынка. Современное состояние мирохозяйственных связей характеризуется дальнейшим прогрессом в развитии специализации в международном масштабе и возрастающей зависимостью национальных экономик от внешних факторов, в первую очередь, от развития мирового производства, уровня науки и техники, развитие международных обменов. Даже государства, имеющие громадные природные, материальные и человеческие ресурсы, не могут эффективно развиваться без активного участия в международном разделении труда.

В целом процесс интеграции РБ в мировую экономику в основном связан с межгосударственной торговлей товарами и услугами. Это предопределяет необходимость вступления страны во Всемирную торговую организацию, являющуюся ведущей международной организацией в области регулирования мировой торговли. Вступление Республики Беларусь в ВТО будет иметь как позитивные, так и негативные последствия для экономики страны.

Позитивные:

- свободная торговля на основных мировых рынках;
- получение доступа к правовому механизму разрешения споров ВТО;
- возможность использования ВТО в качестве инструмента продвижения своих торгово-экономических интересов.

Негативные:

- требование уравнивать внутренние цены на энергоносители с мировыми;
- существует риск усиления неравномерности территориального развития государства;
- доступ иностранных товаров на рынок страны, т.е. ослабление конкурентоспособности отечественных производителей.

По присоединению к ВТО переговоры ведутся по 4 направления:

- 1) приведение законодательства в соответствие с многосторонними соглашениями ВТО;
- 2) доступ на рынок товаров;

- 3) доступ на рынок услуг;
- 4) государственная поддержка сельского хозяйства.

За последние годы белорусская экономика значительно приблизилась к нормам ВТО, поэтому особых потерь от вступления в данную организацию ждать не стоит.

В настоящее время экспорт продукции представлен широкой номенклатурой. К числу важнейших экспортных позиций относятся нефтепродукты и нефть, калийные и азотные удобрения, металлопродукция, грузовые автомобили, тракторы, химические волокна и нити, шины, молочная и мясная продукция, сахар.

Основу импорта составляют энергоресурсы (нефть и природный газ), сырье, материалы и комплектующее (металлы и изделия из них, сырье для химического производства, части машин), технологическое оборудование. Беларусь поддерживает торговые отношения более чем со 180 государствами мира.

Основным торговым партнером Беларуси является Российская Федерация, на ее долю приходится более 40% белорусского экспорта и более половины объема импорта.

Второе место в товарообороте Беларуси занимает Европейский союз, на долю которого приходится более 30% белорусского экспорта и пятая часть импорта. К числу европейских стран, с которыми Беларусь имеет наиболее развитые торгово-экономические отношения, относятся Великобритания, Нидерланды, Германия, Литва, Италия, Польша, Латвия, Бельгия, Чешская Республика.

Среди стран СНГ, после России, второе место занимает Украина, третье – Казахстан. Динамично развиваются торговые отношения с традиционными партнерами в Латинской Америке – Бразилией, Венесуэлой, Эквадором, в Азиатском регионе – Китаем, Индией, Индонезией, Турцией. Более 52% от общего объема белорусского экспорта услуг занимают транспортные услуги, что обусловлено выгодным географическим положением Республики Беларусь.

К основным статьям экспорта так же относятся компьютерные и строительные услуги. Основными торговыми партнерами Беларуси в сфере услуг являются ЕС (около половины от объема экспорта) и Россия (четверть экспорта).

Рассмотрим итоги внешней торговли за 2015 год.

В таблице 1 представлены данные об объеме внешней торговли товарами за 2015 год.

Таблица 1. Объем внешней торговли за 2015 год

Показатели	Млн. долл. США		2015 г. в % к 2014 г.
	2014 г.	2015 г.	
Экспорт всего	36 080,5	26 685,5	74,0
в том числе:			
машины, оборудование и транспортные средства	5 472,4	3 693,7	67,5
минеральные продукты	12 327,3	7 983,0	64,8
черные, цветные металлы и изделия из них	2 361,9	1 738,3	73,6
продукция химической промышленности, каучук (включая химические волокна и нити)	6 227,2	5 684,3	91,3
древесина и целлюлозно-бумажные изделия	1 017,3	859,1	84,5
текстиль и текстильные изделия	913,7	642,3	70,3
кожевенное сырье, пушнина и изделия из них	80,8	77,5	95,9
продукция пищевой промышленности и сырье для ее производства	5 528,0	4 339,6	78,5
Прочие	2 151,9	1 667,7	77,5
Импорт всего	40 502,4	30 311,7	74,8
в том числе:			
машины, оборудование и транспортные средства	10 236,9	7 085,7	69,2
минеральные продукты	12 146,9	9 430,2	77,6
черные, цветные металлы и изделия из них	3 703,9	2 535,6	68,5
продукция химической промышленности, каучук (включая химические волокна и нити)	5 737,5	4 111,1	71,7
древесина и целлюлозно-бумажные изделия	887,3	598,2	67,4
текстиль и текстильные изделия	843,8	584,7	69,3
кожевенное сырье, пушнина и изделия из них	158,9	78,7	49,5
продукция пищевой промышленности и сырье для ее производства	4 788,7	4 423,8	92,4
Прочие	1 998,5	1 463,7	73,2
машины, оборудование и транспортные средства	5 472,4	3 693,7	67,5
минеральные продукты	12 327,3	7 983,0	64,8
черные, цветные металлы и изделия из них	2 361,9	1 738,3	73,6
продукция химической промышленности, каучук (включая химические волокна и нити)	6 227,2	5 684,3	91,3

Исходя из данных таблицы 1, в 2015 году внешнеторговый оборот товаров Республики Беларусь составил 57 млрд. долларов США, в том числе экспорт – 26,7 млрд. долларов, импорт – 30,3 млрд. долларов. К уровню 2014 года из расчета в текущих ценах оборот внешней торговли товарами составил 74,4%, экспорт – 74%, импорт – 74,8%. Сальдо внешней торговли товарами отрицательное и составляет -3,6 млн. долларов.

В таблице 2 представлены данные об объемах внешней торговли услугами в 2015 году.

Таблица 2. Объемы внешней торговли услугами

Показатели	2013 год	2014 год	2015 год	2015 в % к 2014
Услуги (сальдо)	2 252,5	2 152,6	2 311,9	
Экспорт услуг	7 506,0	7 888,6	6 647,7	84,3
Экспорт услуг по данным Белстата	6 784,2	7 125,9	6 016,8	84,4
Поправки по методологии платежного баланса	721,8	762,7	630,9	82,7
Услуги по обработке материальных ресурсов, принадлежащих другим сторонам	219,3	210,4	150,4	71,5
Транспортные услуги	-68,5	-74,7	-55,0	73,6
Поездки	508,4	545,3	520,7	95,5
Строительные услуги	58,4	74,9	8,5	11,3
Прочие услуги	4,2	6,8	6,3	92,6
Импорт услуг	5 253,5	5 736,0	4 335,8	75,6
Импорт услуг по данным Белстата	4 022,4	4 564,2	3 340,0	73,2
Поправки по методологии платежного баланса	1 231,1	1 171,8	995,8	85,0
Услуги по обработке материальных ресурсов, принадлежащих другим сторонам	46,8	23,6	6,2	26,3
Транспортные услуги	15,9	48,8	118,0	241,8
Поездки	1 091,4	1 094,9	859,2	78,5
Строительные услуги	72,2	-40,8	-52,3	128,2
Прочие услуги	4,8	45,3	64,7	142,8

Как видно из таблицы 2, в 2015 году объем внешней торговли услугами составил 10 983,5 млн. долларов и по сравнению с 2014 годом уменьшился на 2 641,1 млн. долларов или на 19,4%. Экспорт услуг – 6 647,7 млн. долларов, уменьшился на 15,7%. Импорт услуг – 4 335,8 млн. долларов, сократился на 24,4%. Сальдо внешней торговли услугами положительное – 2 311,9 млн. долларов.

Исходя из данных таблиц, можно сделать вывод, что внешнеторговый оборот Беларуси сократился в прошлом году по сравнению с 2014 годом более чем на 25%.

По сравнению с 2014 годом наибольший прирост стоимостных объемов экспорта пришелся на азотные удобрения (93,6 миллиона долларов), краски и лаки (31,7 миллиона), ДСП (29,8 миллиона), минеральные смешанные удобрения (29,7 миллиона). Существенное сокращение стоимостного объема экспорта отмечалось в нефтепродуктах (на 3 миллиарда долларов), сырой нефти (на 545 миллионов долларов), тракторах и седельных тягачах (на 364,5 миллиона долларов), грузовых автомобилях (на 355,8 миллиона долларов).

По импорту наиболее существенно сократился стоимостной объем поставок нефти, включая газоконденсат (уменьшение по сравнению с 2014 годом на 2 миллиарда долларов), природный газ (на 696,2 миллиона), легковые автомобили (на 693,9 миллиона), машины и механические устройства специального назначения (на 240,6 миллиона), вычислительные машины для автоматической обработки информации (на 192,9 миллиона).

В настоящее время Республика Беларусь столкнулась с трудностями реализации внешнеэкономической политики. Это связано с влиянием как внешних факторов, таких как экономическая и политическая нестабильность в мировой экономике, так и внутренних факторов — проблемы роста конкурентоспособности отечественной продукции. Ряд макроэкономических показателей и итогов внешней торговли свидетельствуют о трудностях прогнозирования в современных условиях.

Стоит отметить, с одной стороны, большое отставание Республики Беларусь в развитии сектора услуг от стран с развитой рыночной экономикой, где доля услуг во внешнеторговом обороте составляет более 40 %, а с другой — ее значительный потенциал для наращивания экспорта страны. Кроме того, можно отметить, что наибольшее влияние на ухудшение сальдо внешней торговли оказали энергоносители, что было вызвано повышением цен на импортируемый Беларусью природный газ и изменением условий закупок российской нефти.

Таким образом, можно сделать вывод, что в числе основных задач для Беларуси на современном этапе выделяются повышение уровня национальной конкурентоспособности и восстановление темпов роста объемов внешней торговли. В условиях нестабильности мировой экономики трудно решать эти задачи, поэтому требуется обдуманно и всесторонне подходить к принятию решений в области внешнеэкономической деятельности. Индикатором положительных последствий реализации внешнеторговой политики Беларуси будет выступать достижение запланированных прогнозных показателей и сдвиги как в товарной, так и в географической структуре внешней торговли.

Список использованной литературы

1. Беларусь в цифрах. Статистический справочник / Нац. стат. Комитет Респ. Беларусь. — Минск, 2015. — 76 с.
2. Об итогах внешней торговли товарами в 2015 г. [Электронный ресурс] / Нац. стат. Комитет Респ. Беларусь. — Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/makroekonomika-i-okruzhayushchaya-sreda/vneshnyaya-torgovlya_2/operativnye-dannye_5/ob-itogakh-vneshney-torgovli-tovarami/>. — Дата доступа: 17.03.2016.
3. Внешняя торговля Республики Беларусь в условиях вступления в ВТО и евразийской интеграции / А. Е. Дайнеко [и др.]; под науч. ред. А. Е. Дайнеко; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. — Минск: Беларус. навука, 2013. — 245 с.

*доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України Василенко В.М.
професор кафедри менеджменту і туризму
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
E-mail: bulava1953@mail.ru*

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Останніми роками спостерігається поглиблення диференціації у рівнях економічного і соціального розвитку регіонів України. Має місце значний розбіг в умовах життєдіяльності на всіх територіях, починаючи від багатократного перевищення середніх по державі розмірів окремих показників, наприклад, рівня середньодушових доходів на деяких територіях і закінчуючи їх мінімальними розмірами на інших територіях. Широке застосування не тільки серед науковців, але й серед громадськості отримали такі поняття, як депресивна територія, проблемний район, кризове місто, відстала місцевість, слаборозвинені регіони тощо, якими характеризують відповідні територіальні утворення як такі, що мають економічні і соціальні проблеми, низький рівень суспільного виробництва, на яких спостерігається різке падіння рівня і якості життя населення. Природно, що така ситуація вимагає пошуку адекватних заходів, здатних не тільки виявити, але й змінити (нейтралізувати) причини виникнення і посилення неоднорідності умов економічного і соціального розвитку територій. Дієвим інструментом, здатним забезпечити не тільки вирішення перерахованих вище питань, але й в цілому вирішення проблеми поступального розвитку будь-якої території, повинна стати її економічна діагностика. Під економічною діагностикою розвитку території розуміється комплекс наукових досліджень, направлених на виявлення, опис і ототожнення проблем, пов'язаних із змінами економічних, соціальних і екологічних умов розвитку окремих елементів продуктивних сил (чинників виробництва). На жаль, економічна діагностика розвитку територій (регіонів) до останнього часу

не отримала свого комплексного, усестороннього наукового забезпечення. Мають місце окремі спроби пошуку рішень деяких питань при аналізі та оцінці економічного і соціального стану окремих територій.

Реально розробка проблеми економічної діагностики розвитку територій звелася до вирішення окремих (локальних) питань, пов'язаних з конкретними прикладними проблемами. Для прикладу можна навести велику кількість наукових публікацій, в яких з різним рівнем наукової обґрунтованості викладені теоретичні, методологічні, методичні і прикладні положення, які стосуються проведення аналізу і встановлення оцінки рівня економічного і соціального розвитку конкретного територіального утворення і/або його складових елементів. Але цілісного, завершеного в науковому і методично-прикладному відношенні підходу до вирішення цієї проблеми поки що не існує. Основною причиною такого стану речей, можна припустити, є відсутність розробленої і обґрунтованої методології економічної діагностики розвитку територій (регіонів). В даному випадку необхідно говорити не тільки про повноту комплексу способів, прийомів і методів наукового дослідження стану і зміни елементів продуктивних сил (чинників виробництва) на відповідній території, але й про уточнення об'єкту (предмету) дослідження. Крім того, вимагають конкретизації цілі економічної діагностики, вибір системи індикаторів (вартісних і натуральних), які можуть бути використані для характеристики стану і розвитку окремих елементів продуктивних сил.

Із перемінним успіхом цю проблему намагаються вирішувати численні науковці практично зі всіх регіонів України. Але єдиної наукової позиції поки що не сформовано. Тому розробка або формування методології економічної діагностики розвитку території (регіонів) представляється дуже актуальною і своєчасною в умовах, коли заходи, які розробляються для виходу із системної кризи, не дають бажаних результатів. Тому методологія економічної діагностики розвитку територій (регіонів) повинна бути науковим інструментарієм пізнання функціонально-просторової трансформації елементів продуктивних сил (чинників виробництва) в рамках окремих територій

(регіонів). Це дозволить: по-перше, об'єктивніше оцінювати регіональні ситуації і проблеми, забезпечувати системне наукове пізнання розвитку територій; по-друге, визначати рівні економічного і соціального стану та розвитку територій, а також впливу на них екологічної складової і оцінювати різні види потенціалів (економічного, промислового, трудового, ресурсного, податкового, інвестиційного тощо); по-третє, переходити до вищого рівня ухвалення і реалізації управлінських рішень, важливих практичних завдань регіонального і місцевого значення, особливо в частині державної підтримки (стимулювання) розвитку проблемних територій.

При цьому економічна діагностика розвитку територій може розумітися в широкому і вузькому сенсі слова. У широкому розумінні слова під економічною діагностикою повинен розумітися комплекс заходів, направлених на пізнання і встановлення зв'язків і залежностей, що виникають між елементами продуктивних сил на метарівні (що включає економічне, соціальне і природне середовище). У вузькому розумінні слова економічна діагностика розвитку територій може складатися з інструментарію наукового пізнання умов організації суспільного відтворення на конкретній території. Між собою економічна діагностика розвитку територій в широкому і вузькому сенсі слова співвідносяться як ціле і часткове, як загальне і одиничне, що дозволяє диференційовано підходити до вибору конкретного набору наукових методів залежно від об'єктів дослідження. Представляється, що основними об'єктами економічної діагностики розвитку територій виступатимуть процеси трансформації елементів продуктивних сил (чинників виробництва) в певних межах. У зв'язку з цим розробка або формування методології економічної діагностики розвитку регіонів (територій) представляється вельми актуальною і своєчасною в нинішніх умовах, коли дуже часто, на жаль, кроки, що робляться, по виходу з системної кризи не дають бажаних результатів.

Тут слід підкреслити, що економічна діагностика розвитку регіонів є окремим, самостійним предметом регіональної економіки як науки, що має напрацювання в теорії територіального розподілу праці, моделювання

регіонального розвитку, розробці схем і прогнозів розвитку і розміщення продуктивних сил, дослідженні територіальних закономірностей, циклів виробництва тощо. Основним об'єктом вивчення регіональної економіки є територіальна організація господарства, завдяки якому отримала значне розширення її предметна область. Серед основних її складових виступають: економіка окремого регіону, економічні зв'язки між регіонами, регіональні системи (національна економіка як система взаємодіючих регіонів), розміщення продуктивних сил, регіональні аспекти економічного життя, просторовий розвиток економіки, тобто всі ті області економіки, в яких виявляються проблемні ситуації регіонального рівня.

Основною метою економічної діагностики розвитку територій представляється виявлення, опис і ідентифікація проблемних ситуацій, викликаних нераціональним або неефективним використанням елементів продуктивних сил. Знання про перебування і характер еволюції основних елементів продуктивних сил на окремій території дають необмежені можливості по розробці заходів, направлених на посилення її освоєності і насиченості об'єктами і господарськими зв'язками, а разом з цим і зниження можливих ризиків диференціації в територіальному розвитку.

Таким чином, формування методології економічної діагностики розвитку регіонів забезпечить наповнення комплексу науково-методологічних і науково-прикладних досліджень, направлених на виявлення, опис і ототожнення проблем, пов'язаних із змінами умов розвитку окремих елементів продуктивних сил на даній території. При цьому головною метою економічної діагностики розвитку регіонів (територій) стає реалізація можливостей отримання об'єктивної оцінки регіональних ситуацій і проблем (процесів і явищ), необхідної для забезпечення (шляхом ухвалення відповідних рішень) їх ефективного вирішення.

*к.е.н. Височина А. В.
асистент кафедри банківської справи
Українська академія банківської справи
E-mail: av_vysochyna@meta.ua*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Активізація глобалізаційних та інтеграційних процесів обумовлює трансформацію пріоритетів державної політики. Так, для сучасного етапу розвитку світогосподарських відносин, який характеризується високим рівнем волатильності внутрішнього та зовнішнього економічного середовища і зростанням загроз порушення стабільності функціонування соціально-економічної системи, одним із найголовніших векторів державної економічної політики стає забезпечення стійкості національної економіки і зокрема такого важливого її сегменту як банківський сектор.

У сучасній науковій літері існують різні підходи до трактування сутності понять «фінансова стійкість» та «стійкість банківської системи», проте у рамках даного дослідження стійкість банківської системи доцільно розглядати як «стан банківської системи, в якому реалізується сутність і призначення банківської системи в економіці, адекватно і ефективно виконуються її функції, а також забезпечується здатність відновлювати цей стан після будь-яких відхилень від безпечних параметрів, викликаних дією кризових явищ (спадом економіки, фінансовою кризою, трансформацією економіки)» [1]. Таким чином, банківська система є стійкою, коли під дією деструктивних ендо- та екзогенних факторів здатна ефективно виконувати свої функції.

Однак, фінансова криза 2007-2009 рр. довела, що порушення стійкості функціонування банківського сектору може мати широкомасштабний негативний вплив не лише у межах означеного сегменту фінансового ринку, а й поширюватися на інші сектори економіки. При чому, протягом останніх десятиліть значно збільшилася інтенсивність та масштабність фінансових криз,

епіцентром зародження яких виступав саме банківський сектор, що зумовлено зростанням значимості цього сегмента у забезпеченні позитивних темпів економічної динаміки реального сектору, зростанням рівня фінансіалізації економіки, а також активізацією конвергентних процесів у межах фінансової системи.

Отже, враховуючи важливість своєчасного виявлення сигналів, що засвідчують зростання вірогідності порушення стійкості банківського сектору, актуальності набуває необхідність виявлення ключових чинників, що на неї впливають.

Методичне забезпечення реалізації поставленого завдання формує регресійний аналіз (за методом найменших квадратів). Часовий горизонт дослідження охоплює період 2005-2015 рр. Об'єктом дослідження виступають показники, що характеризують стан банківського сектору України.

Зокрема, у якості результативного параметра, який виступає індикатором стійкості банківської системи, було обрано Z-score, який розраховується за формулою:

$$Z - score = \frac{ROA + \frac{Equity}{Assets}}{sd(ROA)} \quad (1)$$

де ROA – рентабельність активів банку, %;

Equity – вартість власного капіталу банку, тис. грн.;

Assets – вартість активів банку, тис. грн.;

sd(ROA) – стандартне відхилення за показником рентабельності активів банку.

Разом з тим, блок факторних змінних було сформовано з таких показників: співвідношення процентної маржі до валового доходу (x_1); співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (x_2); відношення резервів до активів банків (x_3); відношення витрат банків до їх доходів (x_4); кількість відокремлених підрозділів банків (x_5); співвідношення недіючих кредитів до сукупних кредитів (x_6).

Статистична база дослідження сформована на основі офіційних даних Національного банку України [2, 3] та Світового банку [4].

Практична реалізація поставленого у рамках дослідження завдання була здійснена з використанням програмного комплексу Stata 12/SE. Результати регресійного аналізу представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Результати регресійного аналізу визначення впливу факторів на стійкість банківської системи України

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	t	P> t
x ₁	0,402	0,015	36,41	0,001
x ₂	-0,042	0,007	-5,88	0,028
x ₃	0,511	0,038	13,38	0,006
x ₄	-0,237	0,007	-35,19	0,001
x ₅	1,607	0,067	23,91	0,002
x ₆	0,006	0,002	3,52	0,072
Константа	-9,551	0,598	-15,98	0,004
R ²	0,9971			

Таким чином, за результатами, представленими у табл. 1, можна зробити наступні висновки:

- модель є адекватною, про що свідчить близьке до 1 значення скоригованого коефіцієнта детермінації, тобто за допомогою отриманої моделі на 99,71% можна пояснити закономірності розвитку спостережень;

- усі коефіцієнти моделі є ефективними, оскільки значення показника «P>|t|» не перевищує 0,1, що свідчить про їх статистичну значимість на довірчому інтервалі у 90%;

- до факторів, що позитивно впливають на стійкість банківської системи належать: зростання частки процентної маржі у валовому доходів (забезпечує збільшення результативного показника на 0,402); зростання

співвідношення резервів та активів (призводить до збільшення Z-score на 0,511); розширення філіальної мережі банку (1,607) та зростання співвідношення недіючих кредитів до сукупних кредитів (характеризується слабким зв'язком, що має допустимий, але найгірший рівень статистичної значимості);

– до групи чинників, які зумовлюють погіршення рівня стійкості банківської системи належать: збільшення короткострокової ліквідності та співвідношення витрат банку до його доходів.

Отже, підсумовуючи усе вище викладене, варто зауважити, що одними з основних дестабілізуючих для банківської системи факторів є експансія процесу акумуляції ліквідних активів, що, власне, виступає своєрідним індикатором очікувань банків активізації деструктивних процесів, при яких вони зможуть певним чином покращити свою ситуації за рахунок використання цієї групи активів; скорочення розриву між доходами та витратами банку, що засвідчує зниження ефективності їх діяльності. Таким чином, моніторинг означених параметрів з боку регулятора може стати основою для виявлення сигналів зростання ризиків масштабної трансмісії фінансових шоків, зумовленої зниження рівня стійкості банківського сектору.

Список використаної літератури

1. Зінченко В. О. Забезпечення стійкості банківської системи України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Зінченко Віктор Олександрович – Суми, 2008. – 24 с.
2. Показники банківської системи [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=17867471&cat_id=17823459.
3. Статистика індикаторів фінансової стійкості [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58001&cat_id=44444.
4. Global Financial Development Database [Electronic source] / The World Bank's official web-site. – Access mode : <http://data.worldbank.org/>.

Вітрова Іванна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Завидівська О. І.
Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
E-mail: IvannaVitrova@gmail.com

ТАЙМ – МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО ЧАСУ

Актуальність. Сучасні тенденції вимагають у працівників мобільності та гнучкості, тому питання яким повинен бути успішний, ефективний менеджер є актуальним у наш час. Зрозуміло, що він повинен знати свою справу, вміти керувати, вміти ставити цілі і досягати їх. Але всі ці якості марні, якщо керівник не вміє правильно організувати свій робочий час. Час – це такий же ресурс, як і люди, сировина, фінансові кошти. Але він безповоротний – його не можна накопичити, передати або взяти в кредит, тому важливо навчитися використовувати його з максимальною вигодою. Дослідження показують, що 36% (78 днів у році) робочого часу витрачається даремно. Проблеми тайм-менеджменту хоча й є досить актуальними для нашого часу, але практично не досліджені ні в сфері бізнесу, ані в державних установах нашої країни.

Метою роботи є визначення основних принципів тайм-менеджменту та надання рекомендацій щодо покращення ефективності управління власним часом.

Результати. За даними консалтингової компанії «ЕссетлЛейтс», що провела опитування 2500 керівників вищої ланки Європи і США, 23% опитаних менеджерів працюють по 80 годин на тиждень, 24% – по 100 годин. Для 75% опитаних робочий тиждень перетворився на семиденку.

Управління часом – це сукупність методик оптимальної організації для виконання поточних задач, проектів та календарних подій [1]. Із визначення бачимо, що тайм-менеджмент – це сукупність методик, які дозволяють нам правильно організувати свій день.

У кожного з нас є 24 години на добу. В середньому ми їх організовуємо наступним чином: 7,7 години для відновлення сил (сон); 8,7 години для роботи

та розумової активності; 2,6 години – хобі, спорт; 1,1 години у домашніх справах; 1,1 години для прийому їжі; 1,3 години турботи про інших та 1,5 години інші справи.

Дослідження показують, що завдяки сучасним «гаджетам» та ІТ розвитку, у молодій людини графік може розширюватися до стандарту 31/7, замість звичного 24/7.

Але чому тоді нам часто бракує часу? Для того, щоб ефективно використовувати робочий час, перш за все потрібно знати, на що він витрачається і чому його не вистачає.

1. Причини дефіциту часу полягають в наступному [2]:
2. Постійний поспіх.
3. Відсутність чіткого розподілу робіт за ступенем їх важливості.
4. Потік рутинних справ, часто термінових, робота над якими займає багато часу.
5. «Злодії часу» (телефонні дзвінки, непрохані відвідувачі тощо).
6. Метушливість.
7. Слабка мотивація праці.

Згідно статистичних даних, 95% людей «живуть одним днем», не задумуючись про майбутнє, а така метушливість призводить до «самовигорання». Планування покликане забезпечити господарське використання найціннішого ресурсу – часу. Чим краще розподілений час, тим краще він може бути використаний в особистих і професійних інтересах керівника. Планування, як складова частина завдань і правил самоменеджменту, означає підготовку до реалізації цілей і структурування часу. При плануванні особистого часу фахівці рекомендують дотримувати наступних принципів [2]:

1. необхідно складати план приблизно на 60% часі, 20% залишають на непередбачені дії і резерв часу, інші 20% - на творчість.
2. систематично аналізувати види діяльності і витрати часу
3. установлювати пріоритетність виконання задач.

4. планувати не тільки свої професійні цілі, але і все поточне робоче навантаження.

Безумовно, вміння управляти своїм часом – одна із найбільш важливих ознак, що характеризують ефективного керівника. Однак не варто забувати, що використання часу залежить від низки психологічних закономірностей. Пропонуємо розглянути шість так званих «законів перебігу часу», з якими бажано ознайомитися не тільки керівникові [3]:

1. Закон Лаборіта (Генрі Лаборіта): «У кожної людини є схильність робити насамперед те, що робить йому приємність». Як говорив Марк Твен: «Якщо вам потрібно проковтнути жабу – зробіть це швидко».

2. Суничний закон: «Що більше інтерес, то швидше плине час. Швидкість перебігу часу прямо залежить від інтересу до дії».

3. Закон Мерфі: «Кожна справа віднімає часу більше, ніж передбачалося до її початку».

4. Закон Паркінсона: «Що більше ми маємо часу на виконання завдання, то більше часу воно віднімає; це не означає, що справа буде зроблена краще».Боротися із цим законом можна тільки встановлюючи кінцеві терміни.

5. Закон Тейлора: «Порядок виконання дій впливає на ефективність».

6. Закон Ілліч : «Після досягнення певного рівня, приріст професіоналізму й ефективності знижується».

Отже, на основі вище викладеного, можемо виокремити наступні рекомендації покращення ефективності управління часу [4]:

1. Записуй. Заведення щоденника, органайзера чи ведення списку справ (to-dolist) значно полегшує самоорганізацію і планування робочого дня.

2. Будуй плани. Проведення кілька хвилин над створенням власного розкладу допоможе збільшити продуктивність.

3. Навчися казати «ні».

4. Визнач і борися з поганими звичками, котрі забирають твій час.

5. Веди журнал досягнень.

6. Не будь перфекціоністом.

Дотримуючись вищенаведених принципів та рекомендацій стане очевидно, що є достатньо часу і в такій же кількості як у Мікеланджело, Матері Терези, Леонардо да Вінчі, Ярослава Мудрого чи Тараса Шевченка.

Висновки. Ефективність виконання роботи знаходить своє відображення в її результатах, навіть тоді, коли доводиться виконувати роботу, яка не подобається. Планування й ефективне використання часу приводить до уникнення або зменшення стресових ситуацій, постійної напруженості у виконанні поставлених цілей, невпевненості і нерішучості у своїх діях. Адже безплановість і безконтрольність у своїй діяльності призводить до нездатності мобілізувати себе протистояти різним шкідливим звичкам, боротися з різними непередбачуваними факторами, особливо в умовах невизначеності і кризи.

Список використаної літератури:

1. Берд П. Тайм-менеджмент : Планирование и контроль времени / П. Берд. / Пер. с англ. К. Ткаченко. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 288 с.
2. Інтернет портал для управлінців. - [Інтернет – ресурс] – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/>
3. Шість законів перебігу часу. – [Інтернет – ресурс] – Режим доступу : <http://blog.management.com.ua/item/784>
4. Кові С. Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей / С. Р. Кові ; пер. з англ. О. Любенко. – 2-ге вид., стер. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2014. – 384 с.

*Власенко Т.В., аспірантка
викладач кафедри Управління персоналом та економіка праці
д.е.н., професор Бабенко А.Г.
Запорізький національний технічний університет
new_knopa@mail.ru*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Однією із ключових проблем розвитку економіки України є раціональне використання потенціалу АПК країни та його економічно обґрунтована оцінка. Через кризову ситуацію в регіонах України сільське господарство, а саме зернова галузь, змушена йти по інтенсивному шляху виробництва продукції.

Запорізька область має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування зернових культур, які дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціал. Аналіз загальноєкономічних показників області представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Загальноєкономічні показники розвитку рослинництва в Запорізькій області за період 1995-2015рр. [1]

Показник	1995	2000	2010	2015
Посівні площі, тис.га	725,6	795,4	845,7	941,6
Виробництво, тис.ц	15330,3	11501,5	19053,8	27281,2
Урожайність, ц. з 1 га	21,5	15,5	22,7	29,0
Середні ціни реалізації продукції, грн.за т.	134,7	406,7	1010,0	2635,5
Обсяг реалізованої продукції, тис.т	571,8	566,2	1191,0	1540,8
Дохід, млн.грн.	76,9	230,2	1202,9	4058,7

Під час аналізу динаміки економічних показників області слід виділити те що, зростання рівня середніх цін у порівнянні з 1995 роком відбулося майже у 19,6 разів, а обсяг реалізації продукції - лише у 2,7 рази. Даний факт підтверджує стрімкий ріст цін через валютні коливання, підвищення системи оподаткування сільськогосподарських підприємств, збільшення орендної плати, збільшення заробітної плати працівникам у зв'язку із ростом цін на товари споживання, неплатоспроможністю більшості господарств через швидкі цінові зміни на оборотні засоби, зміни важелів державного регулювання,. Навіть той факт, що дохід сільськогосподарських підприємств зріс майже у 52 рази не рятує критичного становища АПК області.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області за 2014 рік виробництво рослинницької продукції займає 76% , що підтверджує той факт, що область в сільському господарстві отримує прибуток в основному від галузі рослинництва. Тому доречно проводити модернізацію матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, надання їм кредитів під урожай та створення підрядних господарств для зберігання зерна під реалізацію при зростанні ціни навесні.

Актуальною проблемою розвитку АПК є питання інвестування у галузь рослинництва. Проблема є гострою та вимагає особливої уваги, адже від виду фінансування підприємство або залишається на ринку виробників, або стає банкрутом, або саме стає інвестором задля отримання прибутку. Адже саме прибуток є першочерговою задачею існування будь якого господарства. Ситуація фінансування сільського господарства України на 2015 рік представлена на рисунку 1, де чітко видно, що кількість коштів інвесторів у 21,6 разів менше, ніж власне фінансування підприємств. Це показує, що інвестори не зацікавлені у вкладенні своїх грошей у ризикові галузі АПК, або через складну політичну та економічну ситуацію в Україні в цілому. Через такі глобальні фактори впливу учасникам АПК буде досить складно прогнозувати подальші свої прибутки та можливо великі витрати на ведення своєї діяльності у майбутньому.

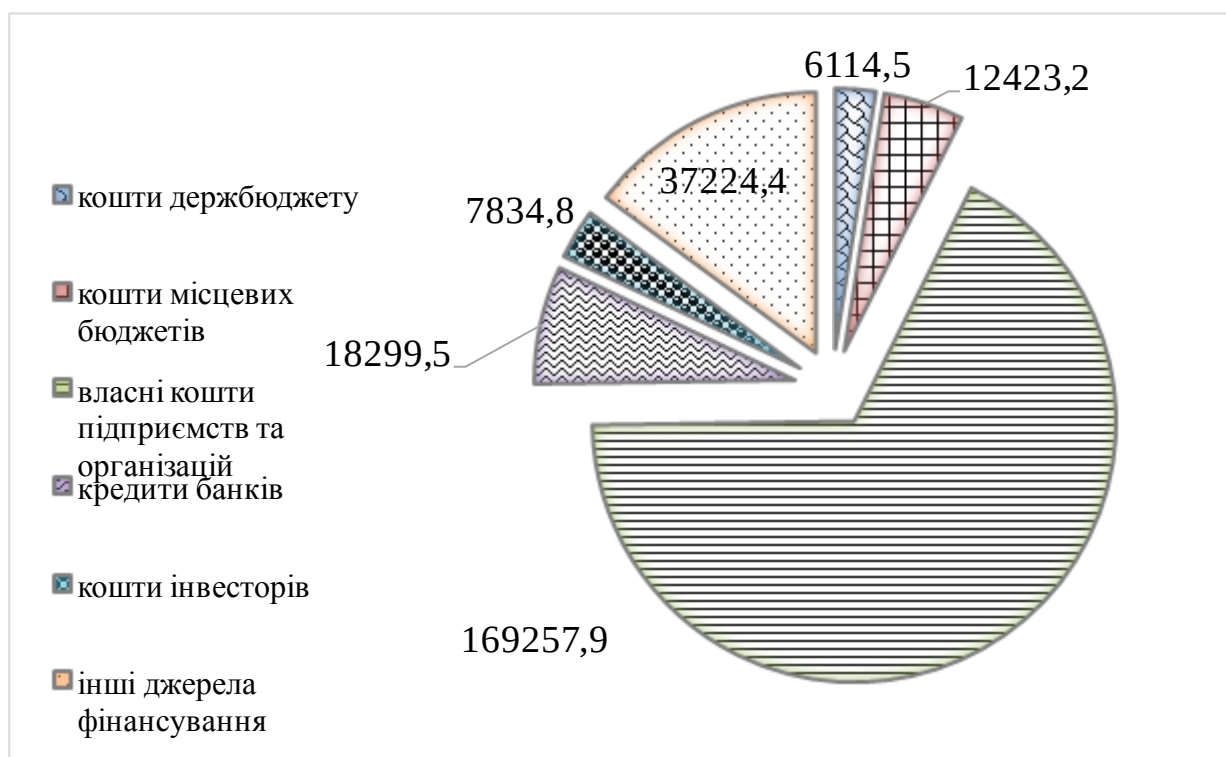

Рис.1 Капітальні інвестиції в сільське господарство України за джерелом фінансування за січень-грудень 2015 р.(млн.грн) [2].

На сьогоднішній день більша частина сільськогосподарських підприємств мають потребу в інвестиціях задля закупівлі нових сортів рослин, оновлення

техніки та технологій. Тому слід при закладенні державного бюджету країни на наступні роки враховувати важливість галузі рослинництва, як одного із напрямів виходу економіки із кризи [3, с.87].

Одним із впливових факторів на подальший розвиток виробництва зерна є його конкурентоспроможність, яка на ринку АПК залежить від масштабів та видів діяльності сільськогосподарських підприємств, інвестицій, попиту та цін, потреб в основних та оборотних засобах, появи нових ринків збуту, прибутковістю господарств. Через неоднозначність кредитної політики для сільськогосподарських підприємств учасники виробництва знаходяться, як в економічній залежності, так і в виробничій.

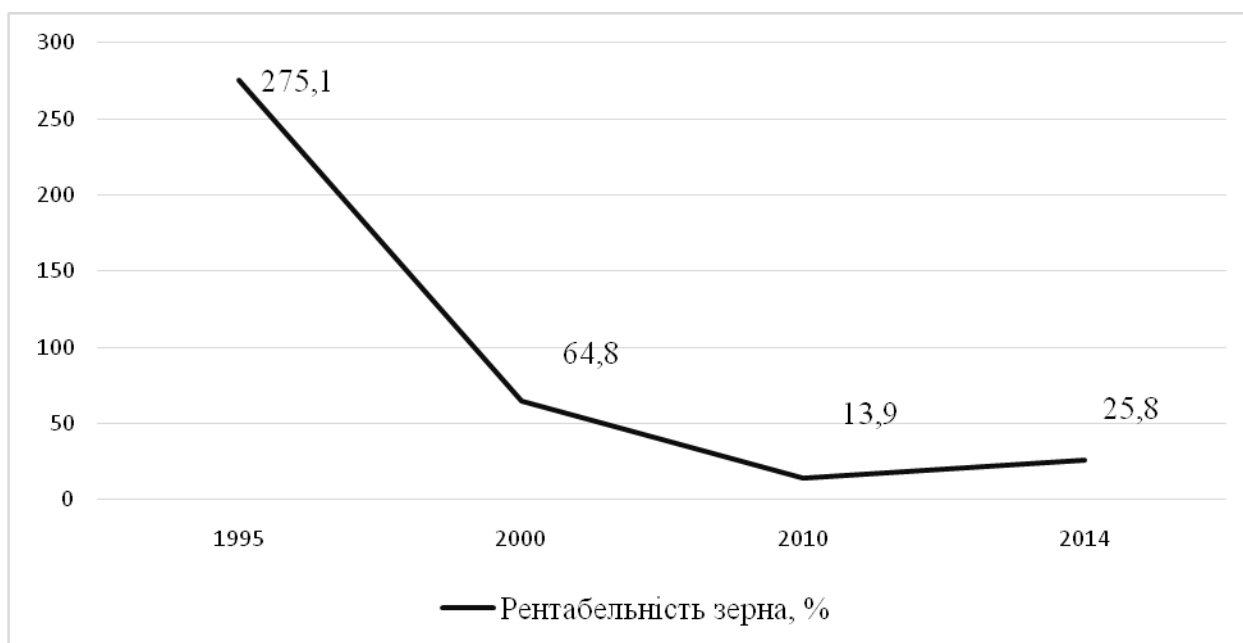

Рис.2 Рівень рентабельності виробництва зерна в Україні за період з 1995-2014рр. [2]

Через нестачу фінансування матеріально-технічна база господарств країни перебуває в тенденції відставання від розвитку науково-технічного прогресу [4, с.15]. Всі вище перераховані чинники безпосередньо впливають на рівень рентабельності, як сільськогосподарської продукції, так і кожного господарства в цілому. Ця залежність відбувається на мікро- та макро- рівнях країни.

Аналізуючи рівень рентабельності виробництва зерна в Україні за 19 років господарювання, простежується тенденція різкого спаду у 2000 році та 2010 роках через занепад галузі тваринництва, як однієї із споживачів рослинницької продукції. Рентабельність АПК дозволяє більш повно враховувати вклад всього комплексу в розвиток народного господарства, а значить і більш обґрунтовано регулювати розподільчі відносини економічного і матеріального стимулювання.

Адже раціональне використання зерна та рівень його виробництва є визначальним для розвитку сільського господарства, добробуту населення. Саме зерно є незамінним продуктом харчування, як населення, так і галузі тваринництва, комбікормової, спиртової та борошномельної.

Тому виділяючи рентабельність АПК як самостійний економічний показник господарювання, економічна наука отримує можливість не тільки відкривати додаткові джерела надходжень, а навіть укріплювати матеріально-технічну базу, удосконалювати галузеву та територіальну структуру народного господарства, а також більш повно реалізовувати суспільні інтереси, зменшити дотації та зробити ріст рентабельності більш стійким.

Список використаної літератури

1. Головне управління статистики в Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Кухта К.О. Ефективність виробництва та функціонування ринку зерна Полтавської області / К.О. Кухта, Л.О. Дорогань-Писаренко // Науковий вісник Ужгородського національного технічного університету. – 2015. - №5 – С. 87-89. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/5_2015ua/21.pdf
4. Мельник Л.Л. Зерновий комплекс України в аспекті експортних можливостей та державного регулювання / Л.Л. Мельник // Агросвіт. – 2013. - № 4. – С. 13-19

*д.е.н., професор Волосович С.В.
професор кафедри фінансів
Київський національний торговельно-економічний університет
E-mail: volosovich_sv@ukr.net*

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Модернізація вітчизняної фінансової системи потребує інституційних змін у вигляді проведення дієвих податкових реформ, пов'язаних із необхідністю гармонійного включення органів фіскальної служби до системи соціально-економічних відносин в країні. У розвинених країнах набули розповсюдження нові моделі побудови податкових систем, підґрунтям яких стали соціальні компоненти формування податкових інститутів та механізми налагодження ефективної взаємодії з громадськістю. У межах реформування Державної фіскальної служби планується до кінця 2016 р. надати її у пряме підпорядкування Міністерства фінансів України, як у багатьох розвинених країнах. Це відбуватиметься на тлі зміни керівників відділень служби в регіонах.

Замість податкової міліції, ГУБОЗу, УДСБЕЗу та відповідних підрозділів СБУ буде створено Службу фінансових розслідувань. Це буде єдиний орган протидії загрозам у фінансово-економічній сфері. Позитивний досвід його функціонування є в США, Австрії, Італії, Польщі, Грузії та інших країнах. Реформа ДФС включає демілітаризацію податкової міліції. Водночас в ЄС функціонує Європейський офіс боротьби з шахрайством (*European Court of Auditors, Financial Irregularities Panel, European Anti-Fraud Office – OLAF*). Його аналог - Бюро боротьби з шахрайством планується створити в Україні разом із Європейським Союзом для контролю за використанням грошей ЄС, виділених Україні. Модернізація Державної податкової служби передбачає об'єднання податкової та митної системи оцінки ризику, що дозволить ефективніше виявляти платників, які ухиляються від сплати податків і зборів, а також податковий і митний аудит з метою мінімізації кількості перевірок.

Ключовими завданнями реформи Державної фіскальної служби України також є збільшення прозорості процесу та прийняття рішень, а також створення системи стримування і протидії, перехресного контролю, внутрішнього аудиту та нагляду зовнішніх експертів. З цією метою Україна та ЄБРР 12 травня 2014 р. підписали Меморандум про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи, що передбачає створення інституту бізнес-омбудсмена. ЄБРР має намір виділяти щорічно 1,5 млн. євро для фінансування офісу омбудсмена [1]. Інститут бізнес-омбудсмена призначений для захисту інтересів бізнесу перед органами публічної влади як всередині країни, так і за її межами. Він виступає інструментом вирішення конфліктів і суперечок між владою і бізнесом, медіатором між державою та бізнес-середовищем. Аналогічні інституції існують у США, Росії, Грузії та інших країнах. Вже у жовтні 2014 р. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України ініціювало створення *Ради бізнес-омбудсмена* для покращення здійснення підприємницької діяльності. За результатами другого кварталу 2015 р. у загальній кількості скарг, що поступили до бізнес-омбудсмена, питому вагу скарг на дії Державної фіскальної служби становила 30%, на дії прокуратури – 12%, на дії Державної реєстраційної служби, Міністерства юстиції, муніципалітети, центральні державні органи – 7% [2, с. 13].

У межах реформування Державної фіскальної служби планується створити спільні з Євросоюзом митні пункти пропуску, ввести електронну митницю. При цьому у рамках експерименту Закарпатську, Львівську, Волинську і Чернівецьку митниці можуть віддати під управління іноземних компаній. Аутсорсинг управління митницею застосовувався в ряді країн з перехідною економікою, до якого притягувалася, зокрема, Crown Agents, яка брала участь у проектах з реформування митних служб Албанії, Південного Судану, Ефіопії, Кайманових островів. Можливо, цей захід буде ефективним в Україні, враховуючи те, що у Південному Судані після шістьох місяців управління митниці компанією надходження до бюджету зросли на 1100% [3]. У якості експерименту планується віддати Одеській області половину

понадпланових надходжень від роботи Одеської регіональної митниці, які будуть спрямовані на фінансування будівництва дороги Одеса-Рені.

Отже, інституційна модернізація податкової системи сприятиме позитивним трансформаційним процесам у вітчизняній фінансовій системі в контексті її інтеграції до європейського простору.

Список використаної літератури

1. Business Ombudsman Council QUARTERLY REPORT APRIL-JUNE 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://boi.org.ua/media/uploads/boc_qreport_july_2015_pdf_eng_v1.pdf
2. Бізнес-омбудсмен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://cn.boxiy.com/wiki/uk/Бізнес-омбудсмен_\(Україна\)](http://cn.boxiy.com/wiki/uk/Бізнес-омбудсмен_(Україна))
3. Міністр економіки підтверджує, що уряд хоче передати управління митницею іноземній компанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volfoto.inf.ua/pagesi/istomist/statti/2015rik/dm150625/t150630/kordonua/kordonua.htm>

*д.э.н., профессор Воробьев И.П.,
профессор кафедры экономики и управления на предприятиях
к.э.н., доцент Сидорова Е.И.,
доцент кафедры экономики и управления на предприятиях
Белорусский государственный технологический университет, г. Минск
E-mail: sidorova_lena_75@mail.ru*

ТРУДОВОЙ ПОТЕНЦИАЛ И ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ КАК БАЗИС ЭКОНОМИКИ ГОСУДАРСТВА

Основополагающей в любом государстве является объективная истина о том, что главной производительной силой общества выступает человек., грамотно использующий систему природно-экономических, организационных, технико-технологических, инновационно-инвестиционных, социальных и других факторов для достижения поставленных целей и решаемых задач.

В Беларуси имеются существенные резервы повышения эффективности использования ресурсов, главным образом, через приведение в действие

мотивационных факторов, способствующих целенаправленной трудовой активизации проживающего на данной территории населения. Общая численность жителей Беларуси на начало 2015 г. составила 9480,9 тыс. человек. Уменьшение в сравнении с 1995 г. составило 729,5 тыс. человек. Показатель существенный и негативный. Для сравнения городское население Гродненской области в 2015 г. составляло 774,6 тыс. человек. То есть потери практически равны численности городского населению одного из крупнейших регионов страны. Особенно значительно сокращение численности сельских жителей. В сравнении с 1995 г. уменьшение составило 1122 тыс. человек. Городское население в целом по республике за рассматриваемый период увеличилось на 392,8 тыс. человек. В 2015 г. удельный вес горожан составлял 77,3%, а селян – лишь 22,7% от общей численности. При этом удельный вес городского населения вырос на 9,4%, и на столько же сократился удельный вес сельских жителей. Еще в 1982 г. удельный вес селян составлял 42%, а горожан – 58%. В целом данную тенденцию надо рассматривать как негативную. Если не будет села, не будет и города. Проблема требует ускоренного решения.

В общей численности населения в 1995 г. количество мужчин составляло 4779,6 тыс. человек (46,8%). Женщин – 5430 тыс. человек (53,2%). А к 2015 г. численность мужчин уменьшилась на 370,3 тыс. человек и составила 4409,3 тыс. человек. То есть в течение последних 20 лет количество мужчин по республике ежегодно сокращалось на 18515 человек. Количество женщин то же сократилась на 359,2 тыс. человек. Ежегодное сокращение за анализируемый период 17960 человек. То есть разница в сокращении численности мужчин и женщин по годам составляет всего 555 человек.

Биосоциоэкономический интерес представляют данные, о численности умерших до года жизни, а так же мужчин и женщин трудоспособного возраста. Общая закономерность такова: с улучшением экономической ситуации смертность сокращается, продолжительность жизни увеличивается. Так, число умерших до одного года на 1000 родившихся в 1950 г. составляло 57,4 человека. А в 2014 г. – 3,5 человека. Разница в 16,3 раза. Это свидетельствует о

возросшем уровне отечественной медицины и экономическом потенциале страны. Разрыв между численностью родившихся и умерших сокращается, хотя умирает больше, чем рождается. Так, в 2014 г. на 1000 жителей родилось 12,5 человек, а умерло 12,8 человек. Особенно большая разница по сельскому населению. Умирает больше, чем рождается, примерно в 1,8 раза (21,8 и 12,3 человека соответственно). По городскому населению тенденция значительно лучше. В этом же году умерло 10,2, а родилось 12,6 человека на 1000 жителей.

В целом общая тенденция по республике за период с 1950 г. по настоящее время негативная. Лишь за период с 1950 Г. по 1992 г. отмечался небольшой естественный прирост населения, имеющий устойчивую тенденцию к сокращению (в 1950 г. +17,5 человека на 1000 жителей, а в 1992 г. +1,1 человека на 1000 жителей). С 1993 г. по 2014 г. отмечается, хотя и с небольшим снижением по годам, естественная убыль населения. Причем в городах она значительно меньше. Так, естественный прирост горожан в 2014 г. составил +2,4 человека, а естественная убыль сельских жителей –9,5 человек на 1000 жителей. По республике, начиная с 2003 г., отмечается устойчивая тенденция к убыли населения, как результат состояния социальной, экономической и экологической среды обитания.

Важнейшим фактором состояния демографической ситуации в республике является количество браков и разводов. С 1950 г. по 2014 г. количество разводов стабильно увеличивается. За анализируемый период оно выросло в 21,9 раза (1594 и 34864 случая соответственно). В 2014 г. в среднем из 2 созданных семей 1 распадалась. Причины сложившейся ситуации разные. И одна из них – возросший уровень самодостаточности молодых людей, снижение ответственности за будущие поколения. О правомерности данного вывода свидетельствует большое число расторгнутых браков с детьми. В 2014 г. с одним ребенком распалось 14913 браков, с двумя и более – 9949 браков. Стабильно высокая численность детей, остающихся без одного из родителей. В 1995 г. таковых было 40,5 тыс. человек, в 2002 г. – 30,5 тыс. человек.

С 2006 г. рождаемость постепенно увеличивается. Если в этом году по республике родилось живыми 96721 ребенок, то в 2014 г. 118534 ребенка, что больше на 21813 человек. Количество родившихся в республике в 1980 г. было 154432 ребенка, в 1985 г. – 165034 ребенка, а в 1990 г. 142167 человек. Более низкий уровень рождаемости отмечен в период с 2000 г. по 2005 г. Так, в 2000 г. родилось 93691 человек, в 2005 г. 90508 человек, что меньше численности родившихся в 1980 г. в 1,7 раза.

Естественно, главными причинами ухудшения экономической ситуации по всем республикам являются развал Советского Союза, переход к рыночной экономике, большие миграционные потоки населения и другие. Серьезное влияние на состояние демографической ситуации оказывает смертность населения, которая остается высокой. Особенно она велика среди мужчин трудоспособного возраста. Так, в 2014 г. в возрасте 45–49 лет скончалось 2828 мужчин, 50–54 года – 4823, 55–59 лет – 6331 человек. Это в среднем к общему количеству умерших мужчин составляет почти 23%, то есть не доживает до 60 лет каждый четвертый мужчина. Общая ежегодная смертность мужчин по республике колебалась от 71789 человек в 2010 г. до 61274 в 2014 г. Ситуация не радужная. Удельный вес мужской смертности несколько выше женской. До семидесятилетнего возраста не доживает 70% мужчин, а женщин – порядка 60%. В 2014 г. в трудоспособном возрасте умерло 24367 человек, в том числе от злокачественных новообразований – 19,4%, болезней системы кровообращения – 33%, внешних причин – 27,6%, отравления алкоголем – 4,1%, самоубийств – 5,2%, убийств – 1,1% от общей численности умерших.

На состояние демографической ситуации оказывает серьезное влияние миграция населения. Так, например, в 2014 г. в Беларусь прибыло 247616 человек, выехало из республики 232094 человека. Миграционный прирост составил 15722 человека, то есть желающих жить и работать в Беларуси несколько выше выезжающих в другие государства. Это свидетельствует об улучшении не только экономической, но и социальной обстановки в нашем государстве.

Важнейший показатель состояния демографической ситуации – плотность населения. Среди стран СНГ Беларусь по данному критерию (46 чел./км²) уступает Азербайджану (111 чел./км²), Армении (101 чел./км²), Таджикистану (57 чел./км²), Узбекистану (67 чел./км²). Однако в сравнении с Россией (8 чел./км²), Казахстаном (6 чел./км²), Туркменистаном (11 чел./км²) она выше в разы. В большинстве европейских государств плотность населения высокая. Так, в Бельгии 369 чел./км², Германии 231 чел./км², Венгрии 230 чел./км², Италии 205 чел./км², Нидерландах 499 чел./км², Швейцарии 205 чел./км².

Из приведенных данных можно сделать вывод о наличии в Беларуси благоприятных условий для эффективной жизнедеятельности населения.

*Вороновская З.С.
Научный руководитель: к.э.н. доцент Рунчева Н.В.
Бердянский университет менеджмента и бизнеса
E-mail: voronovskaya@list.ru*

ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

В Украине существует концепция устойчивого развития, однако в ней отсутствуют четкие принципы и методы регулирования этих процессов на уровне сельских поселений, которые учитывали бы территориальные, социальные и ментальные особенности украинского села. Министерство аграрной политики и продовольствия Украины разработало проект единой комплексной Стратегии развития сельского хозяйства и сельских территорий на 2015-2020 годы, в котором определена стратегия план действий по защите окружающей среды и управления природными ресурсами. Так же, утверждён Закон Украины «О сотрудничестве территориальных общин» Этот Закон определяет организационно-правовые основы сотрудничества территориальных общин, принципы, формы, механизмы такого сотрудничества, его

стимулирования, финансирования и контроля. В связи с этим актуальными являются вопросы обоснования механизмов устойчивого развития сельских территорий..

Но в данной ситуации, основным вопросом, что появляется в условиях глобализации, есть вопрос не столько развития общества, сколько преодоление социального кризиса, который назрел не в локальном, а в мировом масштабе.

В последнее время заостряются взаимоотношения общества с аграрным бизнесом, государством, окружающим средой, которая порождает все больше новых проблем в сфере человеческой жизнедеятельности. Именно в концепции устойчивого развития сельского хозяйства включена социальная составляющая [1].

Экономические реформы в Украине привели за последние годы к существенным изменениям в сельской жизни страны. Изменилась аграрная структура, появились новые формы ведения сельского хозяйства — частные фермерские хозяйства, крупнейшие агрохолдинги, сильно эмансипировало личное подсобное хозяйство. Все это привело, с одной стороны, к поляризации сельскохозяйственных производителей, вычленению небольшого числа высокопродуктивных, конкурентоспособных производителей и маргинализации значительной части других производителей, и, с другой стороны, к возникновению существенной скрытой и открытой безработицы в сельской местности, снижению относительного уровня жизни в селе в среднем [3].

Как во всем обществе, на селе, в ущерб почти всем социальным институтам, неизмеримо возросла роль власти и бизнеса. Их интересы во многом расходятся. Но есть объективная основа, без которой их существование немыслимо, и потому заставляющая их находить общий язык. Это человеческий капитал. Его сохранение и развитие отвечает объективным жизненным интересам власти и бизнеса. Сам человеческий капитал, выступающий объектом их взаимодействия, в то же время является третьим субъектом активной деятельности на селе. Есть еще четвертый субъект, имеющий свои интересы на селе - общество в целом.

С.А. Подолинский, в своем исследовании «Труд человека и ее отношение к распределению энергии» (1880) раскрыл взаимодействия между субъектом и объектом. С одной стороны, речь идет о распределении - производной от энергии как объекта элемента системы [2]. С другой стороны исследуется труд, то есть составляющая системы, производная от человека, как субъекта взаимодействия. Из вышеизложенного вывод один, - если человечество не возьмется за умное и справедливое социальное обустройство мира, то конец ХХI ст. может быть плачевным.

Таким образом, главная экономическая и социальная проблема - состояние человеческого капитала. В отличие от физического капитала, включающего природные ресурсы, воспроизводимые материально-вещественные и финансовые активы, первый неотделим от человека, его способностей. Он складывается из "чистого" (однородного труда), дающего "чистую" зарплату, воспроизводимого человеческого капитала, доход на человеческий капитал и природных способностей, ренту на природные способности. Человеческий капитал, дополненный другими факторами производства, есть капитал сельской семьи, создающий основу для экономического воспроизводства в сельской экономике, посредством упомянутых механизмов вовлечения.

Поскольку ресурсный потенциал сельских территории представляет собой все виды ресурсов, формирующихся на данной территории, которые могут быть использованы в процессе общественного производства, мы предлагаем рассматривать его в качестве системы, выделяя на основе функционального признака следующие подсистемы - социальную, производственную и экологическую (рис.1).

Анализ устойчивого социального развития сельскохозяйственной деятельности дает основание сделать следующие не утешительные выводы: в социальной подсистеме господствует философия антропоцентризма; идеология защиты окружающей среды не сформирована; национальные, групповые интересы преобладают над общечеловеческими; и т.д.

Развитие сельских территорий		
Экономика: • развитие производства, эффективность, стабильность.	Социальная сфера: улучшение качества жизни, развитие инфраструктуры и др.	Экология: охрана, воспроизводство, улучшение и приумножение природных факторов сельской территории.

Рис. 1. Основные системообразующие составляющие устойчивого развития сельских территорий

Разрывать порочный круг формирующейся сельской бедности необходимо, на наш взгляд, в трех основных направлениях.

Во-первых, это создание альтернативной занятости. Формирование альтернативных источников доходов может происходить в результате диверсификации аграрного производства в регионе. Отсюда вытекают два способа поддержки.

С одной стороны, это создание системы мелкого кредита в сельской местности для финансовой поддержки инициативы самих жителей (кредитные кооперативы или специальные фонды). Без государственной финансовой и институциональной поддержки такие самостоятельные институты не смогут возникнуть и не смогут собрать первоначальный капитал.

С другой стороны, нужна государственная поддержка венчурного бизнеса (инвестирование капитала перерабатывающей промышленности в сырьевую базу), направленного на диверсификацию аграрного производства.

Во-вторых, необходимы государственные усилия по развитию инженерной и социальной инфраструктуры. При современных дистанционных технологиях радикальные решения лежат в плоскости дистанционного обучения и диагностирования.

В-третьих, необходимо менять парадигму сельского образования. До сих пор сельское образование - среднее и специальное среднее - направлено на подготовку сельскохозяйственных работников. В сельской местности нужны

специалисты и других профессий - в сфере туризма и сервиса, в сфере бытового обслуживания, организаторы кооперативов и т.д.

Источники и литература

1. Глебов И.П., Черненко Е.В. Использование человеческого капитала в аграрном секторе Саратовской области//Вестник Саратовского госагроуниверситета им. Н.И. Вавилова—2014.-№7-С.63-65
2. Подолинский С. А. Труд человека и его отношение к распределению энергии / С. А. Подолинский. [3-е изд.]. — М.: Белые Альвы, 2005. —160 с.
3. Сысоев А.М. Вороновская Е.В. Сельскохозяйственная деятельность в обеспечении устойчивого развития аграрного сектора экономики. / А.М. Сысоев, Е.В. Вороновская. – Спб.: г. Пушкино, 2012, - 260 с.

*Галбург І. Г., студентка
Безручко О. О., асистент кафедри економіки
Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського
E-mail: olga-bezruchko@mail.ru*

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Формування інноваційної моделі розвитку економіки вимагає подальшого поглиблення процесів міжнародної глобалізації та інтеграції, що забезпечуються взаємовигідними зв'язками країн світу, виробничою та науково-технічною кооперацією. Зовнішньоекономічна діяльність являє собою окрему сферу економічної діяльності, в якій задіяна значна кількість підприємств, фірм, організацій, органів влади, їх робота безпосередньо пов'язана з зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів, використанням іноземних інвестицій.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності для України є пріоритетним напрямом політики держави, що створює основи для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, прискорення науково-технічного прогресу, забезпечення економічної й політичної консолідації та воєнної безпеки.

Зовнішньоекономічним зв'язкам України властиві певні негативні риси,

що виявляються у переважанні експорту сировинної групи товарів (майже 70%) у домінантно-монопольній залежності від практично одного імпортера таких енергоносіїв, як нафта й газ, у завезенні невинуватено великої кількості товарів споживчого призначення, незважаючи на скрутний економічний стан країни. Чималі суми капіталу осідають за кордоном у результаті бартерних операцій, які ще становлять в експорті та імпорті близько 10%, а у внутрішньому обороті – сягають 40 %.

Пасивне сальдо торгівлі товарами в матеріальній формі (що становить близько 2,9 млрд. доларів, а з країнами СНД – 4,3 млрд. доларів), перекид у бік продукції сировинного характеру та з низьким ступенем переробки в структурі виробництва та експорту (що сягає близько 70 %), зростаюча (під впливом конкурентних умов світового ринку) деградація переробних галузей та висока імпортозалежність їх від так званого критичного імпорту не залишають сумнівів у тому, що загальний вектор дії зовнішньоекономічної складової не відповідає потребам стабілізації та розвитку економіки.

Структура експорту України визначається потребами зарубіжного ринку і спеціалізацією її економіки як частини народногосподарського комплексу колишнього СРСР. Остання обставина і сьогодні обумовлює інерційність галузевої та товарної структури економіки України [3].

За січень – листопад 2014 р. обсяги експорту та імпорту товарів України становили відповідно 50113,6 млн дол. США та 49820,4 млн дол. Порівняно з січнем – листопадом 2013 р. експорт скоротився на 11,3 % (на 6367,4 млн дол.), імпорт – на 27,6 % (на 19038,1 млн дол.). Позитивне сальдо становило 293,2 млн.дол. (за 11 місяців 2013р. від’ємне –12377,5 млн дол.).

Український експорт завершує рік падіння. Якщо згадати, що стрімке скорочення української економіки (а також і експорту) почалося в середині минулого року, то статистика першого півріччя 2015 року – найкраща ілюстрація «дна».

За результатами півріччя падіння українського експорту склало 35 % (до \$8,5 млрд). Втім, імпорт скорочувався більшими темпами – на 38,5 %. Як

результат, позитивне сальдо зовнішньої торгівлі за рік зросло більш ніж втричі – з \$408 млн до \$1,25 млрд.

Свіжа статистика від Державної служби статистики України показує нову економічну реальність, в якій зараз перебуває Україна. Перш за все – різке скорочення поставок до Росії та країн СНД. Загальне падіння торгівлі у країни Співдружності склало 54% - до \$3,78 млрд [4].

Серед основних проблем ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності України виокремлюють:

- помітне посилення міжнародної конкуренції і зростання державної підтримки свого експорту у провідних зарубіжних країнах;
- значно ускладнений вихід на світові ринки для українських підприємств внаслідок протекціоністських заходів з боку ряду країн по захисту власних ринків;
- низька конкурентоспроможність значної частини української промислової продукції;
- недостатній розвиток систем сертифікації та контролю якості експортної продукції при зростанні на світових ринках вимог не тільки до науково-технічних параметрів, а і до споживчих та екологічних характеристик, що примушує вітчизняних експортерів збувати свою продукцію за зниженими, а то і демпінговими цінами;
- відсутність досвіду та спеціальних знань щодо виходу на світові ринки у більшості підприємств, низький рівень маркетингової діяльності, нескоординованість дій на державному рівні;
- розрив традиційних виробничих та коопераційних зв'язків з підприємствами країн СНД та з Східної Європи;
- низький рівень співробітництва з країнами, що розвиваються;
- критично недостатнє інвестування експортноорієнтованих проектів за рахунок внутрішніх ресурсів та обмежені можливості використання з цією метою іноземних інвестицій і кредитів внаслідок низького міжнародного рейтингу надійності України [2].

Отже, передумовами розвитку взаємовигідних відносин України з іншими учасниками глобального ринку є, в першу чергу, подолання сировинної орієнтації експорту та вихід на світовий ринок з високотехнологічною, наукомісткою продукцією; активізація роботи з продажу ліцензій і патентів на наукові винаходи, міжнародний туризм та інші послуги; збільшення кількості партнерів, що постачають продукцію, віддаючи перевагу тим, які дотримуються міжнародних правил і не чинять тиск на внутрішню та зовнішню політику країни; створення інфраструктури, сумісної із західноєвропейською та здатною функціонувати з нею в одній системі координат; проведення диверсифікації ринків збуту вітчизняної продукції закордоном, зокрема, шляхом збільшення долі на ринках країн Африки, Америки та Азії; створення максимально сприятливих умов для реалізації міжнародних програм у сфері інноваційного розвитку та розбудови інформаційного суспільства; сприяння на державному рівні залученню прямих іноземних інвестицій в сфери виробництва, які можуть в майбутньому скласти конкуренцію світовим виробникам лідерам наукоємної продукції.

Таким чином, на сучасному етапі зовнішньоекономічна діяльність українських підприємств потребує вдосконалення. Цьому, насамперед, повинна сприяти виважена державна політика у зовнішньоекономічній сфері, що націлена на перепрофілювання підприємств, які в основному працюють на сировині і комплектуючих, що ввозяться із-за кордону, поставки яких є ненадійними й економічно невиправданими; підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників; зменшення ввезення низькоякісної, шкідливої продукції з-закордону; оптимізація товарної структури експорту країни.

Список використаної літератури:

1. Бабець Є. К. Управління зовнішньоекономічною діяльністю з позицій функцій менеджменту / Є. К. Бабець, В. І. Шалацький // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 26. – 346 с.
2. Денисенко М. П. Підвищення рівня економічного розвитку держави в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / М. П. Денисенко, С. В. Бреус. –

Режим доступу : http://knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/statja_Breus2.pdf

3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/08/17/7037092/>

*к.е.н., с.н.с. Герасименко Г.В.
провідний науковий співробітник
Інституту демографії та соціальних досліджень
ім. М.В. Птухи НАН України (м. Київ)
E-mail: geranna@ukr.net*

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Актуальність. Протягом багатьох років в рамках концепції людського розвитку головними завданнями соціального та економічного розвитку проголошувалися розширення можливостей, прав і свобод людини в контексті свідомого вибору доступної та якісної освіти, тривалого, активного та здорового життя, гідної зайнятості та доходу, реалізації всіх соціальних, політичних та громадських прав людини. Незважаючи на суттєвий соціальний прогрес в більшості регіонів, дослідження глобальних тенденцій та національних особливостей людського розвитку досі залишається важливим та актуальним завданням, оскільки численні негативні вища досі спостерігаються по всьому світу, стримуючи можливість подальших позитивних трансформацій.

Мета даного дослідження полягає в пошуку ефективних моделей забезпечення людського розвитку в рамках обґрунтування типологізації людського розвитку як соціального процесу, що здійснюється фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України.

Результати. Ряд наукових досліджень ставить питання щодо ефективності соціально-економічного розвитку, в тому випадку, якщо його

результати не супроводжується якісними суспільними змінами. Так, експертами ПРООН в Доповіді про людський розвиток 1996 року [1] обґрунтовується можливість «негативного» економічного зростання, що не призводить до покращання рівня життя населення. На нашу думку, існує достатньо підстав виокремити подібний тип «негативного» людського розвитку [2], що не супроводжується подоланням крайніх проявів бідності в суспільстві, а відбувається за рахунок зростання активів найзаможніших верств, подальшої концентрації ресурсів у вищих доходних групах населення.

Відповідне посилення майнової нерівності виступає основним фактором «невдалого» суспільного прогресу, нездоланим бар'єром щодо розвитку людського потенціалу в майбутньому. Більш того, численні аналітики застерігають, що в країнах з високим рівнем нерівності самі суспільні інститути та державні органи управління часто працюють «на користь» багатих верств населення, призводячи до посилення соціального виключення малозабезпечених верств з повноцінного життя, їх прогресуючої маргіналізації, розвитку різних форм спадкової бідності. Вочевидь, наслідками таких процесів є зростання соціальної напруги та політичної нестабільності в державі, загострення ризиків соціальних конфліктів та протистоянь у суспільстві. Поряд з цим, статистичні дані засвідчують існування значної кореляції між високим рівнем майнової нерівності та негативними показниками соціального середовища – злочинністю [3], поширенням асоціальних явищ, навіть поганим станом психічного здоров'я населення [4].

Характерні ознаки даного типу «негативного» розвитку – високий рівень монополізації економіки та «олігархізація» системи державного управління, що виявляється в глибокій інтегрованості представників бізнесових структур до органів влади, широких можливостях їх впливу на прийняття політичних рішень на державному та місцевому рівні, поширенні практики лобіювання бізнесових інтересів у представницьких та законодавчих органах тощо. Згідно даним глобальної доповіді про нерівність Міжнародної організації з боротьби з бідністю *Oxfam*, половина світового багатства (110 трлн. дол. США) перебуває

у власності лише 1% найзаможнішого населення планети [5]. За оцінками аналітиків *Credit Suisse* [6], найвищий рівень майнової нерівності наразі спостерігається в Російській Федерації (за виключенням малих держав Карибського басейну, резидентами яких зареєстровані найбагатші люди планети). Найбагатші 10 відсотків населення країни володіють 87% усього національного багатства – це значно більше, ніж у будь-якій іншій економічно розвиненій країні (зокрема, відповідний показник склав 76% у США та 66% в Китаї).

У групі високорозвинених країн світу найвищий рівень майнової нерівності спостерігається в США; більш того наразі тут спостерігається чітка тенденція концентрації доходів і атрибутів добробуту у верхівки, в розмиванні середнього класу та поглибленні злиденності в нижчих верствах. За оцінками Дж. Стігліца [7], економіка США відновлювалась значно швидше після другої світової війни, за рахунок підвищення доходів всіх верств суспільства, в той час як з 1980 року здебільшого відбувається нарощування доходів вищого класу. Так, протягом економічного відновлення країни після останньої фінансово-економічної кризи 93% зростання доходів приходилось на 1% громадян. На думку аналітика, посилення майнового розшарування негативно відображається на потенціалі людського розвитку США, оскільки скорочення можливостей більшості громадян означає, що найцінніший актив - люди - не використовується в повній мірі. Численні представники як нижчих верств, так і середнього класу, не можуть повністю реалізувати власний потенціал, тому що заможна еліта використовує свій політичний вплив у власних інтересах, зокрема з метою зниження податків та скорочення державних витрат. В свою чергу, це призводить до формування недостатнього обсягу інвестицій в розвиток інфраструктури, освіти та технологій.

Загалом, серед «високодохідних» країн світу лише Південній Кореї вдалося досягнути суттєвих успіхів у зменшенні нерівності в суспільстві. Певні

позитивні результати зафіксовані в Бразилії, Аргентині та Мексиці¹, хоча рівень розшарування населення там досі залишається високим, як і в цілому в Латинській Америці. Значення коефіцієнту Джині в окремих країнах регіону перевищує 50,0, в той час як в європейських країнах відповідні показники коливались в межах 20,0-30,0 протягом останнього десятиріччя. Аналогічні тенденції характеризують і міжнародні особливості такого показника, як співвідношення доходів 20% найзаможніших та 20% найбідніших мешканців (квінтільний коефіцієнт доходів).

Саме тому питання соціальної справедливості та рівного розподілу результатів розвитку в суспільстві посідають центральне місце в концепції людського розвитку. Якщо в 1960-х та 1970-х роках окремі економісти розглядали певний рівень майнової нерівності як фасилітатор зростання, керуючись припущенням, що висока концентрація доходу забезпечуватиме наявність «надлишкових» ресурсів для інвестицій в цілі розвитку, то з 1990-х років міжрегіональні порівняння переконливо доводять, що високий рівень нерівності виступає бар'єром як для економічного зростання, так і для соціального розвитку [8]. Міжнародні аналітики також погоджуються, що глобальна фінансово-економічна криза призвела до посилення майнової нерівності у всьому світі, оскільки посткризові програми економії почали стримувати національні інструменти перерозподілу ресурсів, що мали протидіяти зростанню майнової нерівності (соціальні програми, фінансування освіти, охорони здоров'я тощо).

Висновки. Міжнародні зіставлення засвідчують порівняно невисокий рівень майнової нерівності в Україні, що визначають помірні ризики превалювання людського розвитку, що супроводжується високим рівнем нерівності. Однак, в цьому випадку слід зважати на суттєве поширення неформального сектору в економіці країни, доходи від діяльності якого залишаються поза статистичним спостереженням. З іншого боку, до

¹ Конкретні кроки, що були спрямовані на зниження нерівності в цих країнах, призвели до досягнення консенсусу між всіма елітами в питаннях необхідності значних інвестицій в програми харчування, освіти, охорони здоров'я, доступні для всіх верств населення.

інформаційної бази, що використовується для розрахунку показників нерівності в Україні (обстеження умов життя домогосподарств), як правило не потрапляють ані найзаможніші, ані найбідніші верстви населення, що також призводить до певного згладжування результатів. Разом з тим, політична дестабілізація в 2014 р. та розвиток кризових явищ в економіці дає підстави очікувати суттєвого зростання рівня бідності серед всіх категорій населення, формуючи передумови для загострення ризиків формування «незбалансованого» типу людського розвитку, що супроводжується високим рівнем майнової нерівності.

Список використаної літератури:

1. UNDP (1996). Human development report 1996. Published for the UN Development Programme. New York, Oxford University Press.
2. Gerasymenko G.V. (2014). Non-Balanced Human development; Global Determinants and Challenges for Ukraine. In: Demography and Social Economy, 2014, Vol. 2(22), pp. 45-56.
3. Solt F. (2010). The Standardized World Income Inequality Database - <http://hdl.handle.net/1902.1/11992>.
4. The Marmot Review (2010). Fair Society, Healthy Lives, London: Marmot Review, available at <http://www.instituteofhealthequity.org/projects/fair-society-healthy-lives-the-marmot-review>.
5. Oxfam (2012). Left behind by the G20? How inequality and environmental degradation threaten to exclude poor people from the benefits of economic growth. Oxfam Briefing Paper, 19 January 2012.
6. Credit Suisse Research Institute (2015). Global Wealth Report 2015, October 2015, 63 p.
7. Stiglitz J.E. (2012). The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future, Norton & Company, 448 p.
8. ICPD (2014). Beyond 2014 Global Report, UNFPA, New York.

Голованова Г. Є.
Асистент кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка
E-mail: golovanova_anna2003@mail.ru

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИРОБНИКІВ ПРОДУКТІВ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ

В Україні виробництву дитячого харчування приділяється мало уваги. На рівні підприємницької діяльності існує ряд пояснень цьому:

- реєстрація і сертифікація є складними процедурами;
- високий рівень цін на інгредієнти;
- обмежений вихід вітчизняних продуктів дитячого харчування на європейський ринок;
- недовіра споживача до продуктів даної категорії вітчизняного виробництва.

На продукцію українських виробників встановлюється обмеження загальної торговельної надбавки в розмірі 10-30% залежно від виду продукції. Встановлена державою торгова надбавка не завжди може покрити витрати на логістику, дистрибуцію продукції плюс надбавку самої торговельної мережі. Тому роздрібним мережам вигідніше співпрацювати з імпортерами, на асортимент яких таких обмежень немає, ніж з українськими виробниками.

В умовах кризи у постачальників додалося проблем через ускладнення ситуації з несвоєчасною оплатою за поставлену в торгові мережі продукцію. У компаній, які виробляють широкий асортимент продукції, працюють з великими обсягами, дистрибуція розвинена значно краще, ніж у компаній, які виробляють виключно дитяче харчування. Саме такі компанії в умовах кризи зможуть швидко відреагувати на зміну попиту і як мінімум зберегти обсяги продажів на внутрішньому ринку, як максимум – їх збільшити [1].

Аналіз стану дитячого харчування в Україні в останні роки свідчить про тенденцію його погіршення, що обумовлено екологічними й соціально-економічними змінами. Головна проблема полягає в тому, що в Україні відсутнє повноцінне збалансоване харчування дітей через низьку купівельну спроможність більшості молодих сімей з дітьми, а також недостатні обсяги виробництва вітчизняних продуктів дитячого харчування за доступними цінами. В останні роки обсяги виробництва продуктів дитячого харчування суттєво скоротилися за всіма основними асортиментними групами, а індустрія дитячого харчування перебуває в складному фінансовому стані.

Виробництво продуктів дитячого харчування стало неприбутковим через відсутність державної стратегії щодо розвитку вітчизняного ринку дитячого харчування. Ринок дедалі більше наповнюється імпортними продуктами дитячого харчування високої вартості, які недоступні переважній частині населення. Таким чином, сучасний стан розвитку вітчизняного виробництва продуктів дитячого харчування вимагає невідкладного прийняття цілісної комплексної довгострокової програми стимулювання його виробництва з метою забезпечення українських дітей якісними та збалансованими продуктами харчування.

Україна як виробник дитячого харчування або як виробник сировини цього напрямку цікавить міжнародний споживчий ринок. Відповідно до статті 13 Закону України «Про дитяче харчування», міжнародне співробітництво у сфері забезпечення належної якості та безпечності дитячого харчування здійснюється шляхом:

- 1) участі в роботі міжнародних організацій;
- 2) укладання міжнародних договорів з розробки нових видів дитячого харчування та перспективних технологій його виробництва;
- 3) гармонізації вимог щодо якості та безпеки дитячого харчування з відповідними міжнародними вимогами;
- 4) обміну інформацією про заходи, що застосовуються для забезпечення якості та безпечності дитячого харчування, у тому

числі з питань упровадження на підприємствах системи аналізу ризиків та контролю (регулювання) у критичних точках (НАССР) [2].

Результати аналізу свідчать, що складний фінансовий стан більшості вітчизняних підприємств призвів до значного спаду виробництва продуктів дитячого харчування. Для українських виробників продуктів дитячого харчування перепорою у їх розвитку є звуженість традиційних зовнішніх ринків збуту, а також поява жорсткої конкуренції з боку імпортерів продуктів дитячого харчування. Продукція останніх на українському ринку представлена широким асортиментом відомих та менш відомих іноземних фірм. З огляду на те, що ставляться високі вимоги до безпеки та якості цієї групи продуктів харчування, вітчизняні підприємства мають потребу у впровадженні сучасних технологій, закупівлі нового обладнання, якісної сировини, інгредієнтів та матеріалів імпортерного виробництва, які не виробляються в Україні. Все це потребує значних інвестицій [3].

Розвиток вітчизняного виробництва продуктів дитячого харчування з екологічно безпечної сировини буде здійснюватися за рахунок виконання таких основних заходів:

- 1) створення шляхом розробки системи економічних важелів сприятливих умов для нарощування виробництва необхідного асортименту високоякісних конкурентоспроможних продуктів дитячого харчування;
- 2) забезпечення державного фінансування наукових розробок і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з удосконаленням виробництва продуктів дитячого харчування;
- 3) розроблення технологій та налагодження виробництва всіх видів вітчизняних продуктів дитячого харчування спеціального та лікувально-профілактичного призначення;
- 4) приведення у відповідність із світовими вимогами вітчизняних стандартів для виробництва продуктів дитячого харчування;

5) забезпечення державної підтримки підприємств - виробників продуктів дитячого харчування шляхом пільгового кредитування та розширення їх інвестиційного співробітництва;

6) надання фінансової підтримки сільськогосподарським підприємствам з виробництва екологічно безпечної сировини для виготовлення продуктів дитячого харчування.

Розпорядженням КМУ № 1437-р від 30 грудня 2015 року «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» передбачене сприяння створенню нових потужностей з виробництва та глибокої переробки сільськогосподарської продукції та модернізації існуючих, зокрема у сфері виробництва органічної продукції, садівництва, тваринництва, виноградарства, продукції дитячого харчування [3].

Пожвавлення виробництва дитячого харчування в Україні має включати в себе розрахунки потреби і обсягів продукції, забезпечувати пільгові умови роботи для українських підприємств, що виробляють цю продукцію, а також передбачати механізми залучення інвестицій у галузь і адаптацію українського законодавства до європейських стандартів [1].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про дитяче харчування» (редакція 01.01.2016, підстава 867-19) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/142-16>
2. Розпорядженням КМУ № 1437-р від 30 грудня 2015 року «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80>
3. Українські проблеми дитячого харчування - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://detkamamka.at.ua/publ/notabene/1-1-0-3>
4. Державна служба статистики - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Экономическая эффективность и стандарт ISO 9001:2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.managment.com.ua/qm/qm98>

Гончаров И.Д.

студент автомобильного факультета

Научный руководитель: к.э.н., доц. Дедилова Т.В.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

E-mail: dedilova@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО МАРКЕТИНГА

Маркетинговая деятельность предприятия сегодня играет весьма важную роль. Подразделение маркетинговой деятельности на внешний и внутренний маркетинг позволяет более детально и глубоко изучить ее особенности, выявить имеющиеся недостатки с целью их устранения, а значит, повысить эффективность организации в целом. Посредством инструментов внешнего маркетинга достигается эффективный контакт фирмы со всеми рыночными структурами и субъектами рынка, государственными и общественными организациями, а главное – с постоянными и потенциальными клиентами. Внутренний маркетинг приобретает сегодня особое значение, так как позволяет разрешить вопросы правильной организации маркетинговой деятельности внутри предприятия и повышает обоснованность принимаемых решений по различным вопросам производственно-сбытовой и финансовой деятельности, что является особенно важным в настоящее время. Система внешнего и внутреннего маркетинга служит инструментом получения информации о необходимых товарах и услугах, а также о самом предприятии в соответствии к требованиям рынка. В настоящее время система внешнего и внутреннего маркетинга является неременным атрибутом деятельности предприятий [1].

Теория маркетинга возникла в США во второй половине XIX в.; экономические кризисы того времени заставили американских ученых заговорить о «хронической проблеме перепроизводства» и несоответствии существовавшей тогда системы обращения товаров и услуг возросшим запросам по организации сбыта продукции.

В период с 1860 по 1920 г. преобладала производственная концепция маркетинга, в основе которой лежало совершенствование производства, рост продаж, максимизация прибыли.

С 1920 по 1930 г. – товарная концепция, которая провозглашала совершенствование потребительских свойств товара. В этот период произошло становление маркетинга как отдельной науки, что было связано с введением его в учебные программы в ведущих университетах США (начало XX века).

1930-1950 г. – сбытовая концепция: интенсификация сбыта товаров за счет маркетинговых усилий по продвижению и продаже товаров.

1960-1980 г. – традиционный маркетинг: удовлетворение нужд и потребностей целевых рынков.

1980-1995 г. – социально-этический маркетинг: удовлетворение нужд и потребностей целевых рынков при условии сбережения человеческих, энергетических, природных ресурсов.

С 1995 г. по настоящее время – маркетинг взаимодействия: удовлетворение потребностей потребителей, интересов партнеров и государства в процессе их коммерческого и некоммерческого взаимодействия [2].

Хронологию развития маркетинга целесообразно представить следующим образом:

- 1860-е гг. XX в. – производственный маркетинг;
- 1900-е гг. XX в. – ценовая составляющая маркетинга;
- 1910-е гг. XX в. – 4Р – маркетинг-микс;
- 1920-е гг. XX в. – сегментирование, товарная концепция маркетинга;
- 1930-е гг. XX в. – позиционирование, сбытовая концепция маркетинга;
- 1940 – е гг. XX в. – брендинг;
- 1950-е гг. XX в. – мерчандайзинг, оптимизация потребительских свойств;

- 1960-е гг. XX в. – Интернет-маркетинг, маркетинговые исследования, традиционный маркетинг;
- 1970-е гг. XX в. – эмпирический и P.O.S. маркетинг;
- 1980-е гг. XX в. – маркетинг ощущений, теория исторических инноваций, социально-этичный маркетинг;
- 1990-е гг. XX в. – латеральный маркетинг и маркетинг взаимоотношений;
- 2000-е гг. – аутсорсинг, логистический маркетинг;
- 2005 г. – международный маркетинг;
- 2010 г. – холитстический и бенч-маркетинг;
- 2011 г. – коммуникационный и экспортный маркетинг;
- 2012 г. – инновационный и глобальный маркетинг [3].

В связи с усложнением экономической системы современные концепции маркетинга претерпевают значительные изменения. Это касается расширения сферы применения маркетинга и его деления на микро- и макромаркетинг.

Значительные изменения происходят и в традиционной области маркетинга: в организации деятельности на уровне отдельного субъекта рыночной экономики. Возрастает роль стратегического маркетинга. Функции и задачи операционного и стратегического маркетинга выступают во взаимосвязи. Появляется новый инструментарий связанный с предлагаемым уровнем сервиса и новой политикой взаимоотношений с клиентом [4].

За последние два года Интернет-маркетинг показал несколько основных тенденций: массовый переход компаний в социальные сети.

Что же нам следует ожидать в дальнейшем? Специалисты выделяют следующие ожидаемые тенденции в сфере интернет-маркетинга. Смартфоны, становятся нашим надежным спутником, а e-mail маркетинг продолжает развиваться как канал эффективной коммерции. Маркетологи создадут ресурсы с поддержкой разных страниц для разных пользователей (например, жителям разных стран показываются разные страницы). Маркетинговые команды, даже в медленно меняющейся промышленной отрасли, будут

переходить от цифровых экспериментов к цифровой маркетинговой стратегии. Команды маркетинга будут интегрировать свои действия, чтобы наиболее объемно влиять на свою аудиторию. Бренды все также будут продолжать создавать сообщества в социальных медиа и на блогах. Будет расти спрос на комьюнити менеджеров. Большое развитие получит социальный маркетинг [5].

Список использованной литературы

1. Аспекты организации внутреннего и внешнего маркетинга предприятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://yastudent.com/marketing/aspekty-organizacii-vnutrennego-i-vneshnego-marketinga-predpriyatiya.html>
2. История и главные положения современного маркетинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studsell.com/view/58214/>
3. Эволюционные концепции и этапы развития маркетинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://2dip.su/рефераты/106444/>
4. Коняхина Т.Б. Маркетинговое исследование рынка – с чего все начинается / Т.Б. Коняхина, Ю.В. Довгаленко [Электронный ресурс] // Материалы Международной заочной научно-практической конференции «Экономика и современный менеджмент: теория и практика» (Россия, г. Новосибирск, 22 октября 2012 г.). – Режим доступа: <http://sibac.info/conf/econom/xviii/29618>
5. Макарова Е.В. Современные тенденции и перспективы развития интернет-маркетинга / Е.В. Макарова, И.В. Краковецкая [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lib.tpu.ru/fulltext/c/2013/C23/V1/120.pdf>

к.е.н., доцент Н.В. Гриценко
доцент кафедри економіки, бізнесу і управління персоналом на транспорті
Український державний університет залізничного транспорту
E-mail: gritsenkonatal@gmail.com

АКТИВНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА КОМУНІКАТИВНІ ПРОЦЕСИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ

Трансформація соціальної структури передбачає зміну, перетворення її істотних рис. У механізмі посткомуністичних трансформаційних процесів зміни соціальної структури відіграють двояку роль. З одного боку, вони

відображають соціальні наслідки інституціональних реформ, а з іншого - зумовлюють здатність суспільства до подальших соціальних змін. Таким чином, зміна соціальної структури одночасно відображає і підсумки періоду, що закінчився, і «стартові умови» майбутнього етапу перетворень. Соціально-трансформаційна структура являє собою саме ту специфічну проекцію соціальної структури суспільства, яка безпосередньо відтворює момент єдності минулої і майбутньої. Її елементами виступають соціальна спільність, взаємодія, співпраця, конкуренція чи боротьба яких слугують рушійною силою трансформаційного процесу.

Трансформаційна структура відображає системну якість суспільства, особливо значущу в період докорінних змін, а насамперед - його здатність і готовність до саморозвитку, у тому числі й шляхом радикального перетворення й оновлення своїх базових інститутів і соціальної структури. Ця найважливіша якість суспільства визначається співвідношенням, порівняльною впливовістю й активністю соціальних сил, зацікавлених у різних сценаріях суспільного розвитку, які докладають істотних зусиль до того, щоб ці сценарії втілились у життя [1,4].

Соціальна структура сучасного українського суспільства залежить від спрямування сутності соціальних трансформацій, що полягають у зміні функціональних зв'язків у суспільстві.

Її основу становлять:

- зміна суспільної форми всіх основних соціальних інститутів - економічних, політичних, культурних, освітніх;
- глибокий суспільний переворот і реформування тих соціальних засад і регуляторів, що формують соціальну; трансформація соціальної природи основних компонентів соціальної структури;
- ослаблення наявних у суспільстві стратифікаційних обмежень. Поява нових каналів підвищення статусів, посилення горизонтальної та вертикальної мобільності українців.

- активізація процесів маргіналізації (утрата особистістю належності до певної соціальної групи, норм і цінностей відповідної субкультури без входження до іншої);

- зміна порівняльної ролі компонентів соціального статусу;

- підвищення соціального престижу освіти і кваліфікації, посилення ролі культурного фактора у формуванні високостатусних груп;

- зміна якісних і кількісних параметрів соціальної структури;

- поглиблення соціальної поляризації суспільства [3].

Данні зв'язки у суспільстві залежать від компетентного спілкування між людьми, тобто створювати контакт на різних психологічних дистанціях.

Спілкування виступає необхідною умовою буття людей, без якого неможливе повноцінне формування не тільки окремих психічних функцій, процесів і властивостей людини, але й особистості в цілому. Реальність і необхідність спілкування визначена спільною діяльністю: щоб жити люди змушені взаємодіяти. Спілкується завжди діяльна людина, діяльність якого перетинається з діяльністю інших людей.

Комунікативна компетентність розглядається як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації у певному колі ситуацій особистісного взаємодії. Компетентність у спілкуванні має безсумнівно інваріантні загальнолюдські характеристики у той же час характеристики, історично й культурно обумовлені.

Компетентність у спілкуванні припускає готовність і вміння будувати контакт на різній психологічній дистанції - і відстороненої і близькою. Труднощі часом можуть бути пов'язані з інерційністю позиції - володінням якої-небудь однієї з них і її реалізацією повсюдно, незалежно від характеру партнера і своєрідності ситуації. У цілому компетентність у спілкуванні звичайно пов'язана з оволодінням не якоюсь однією позицією в якості найкращої, а з адекватним прилученням до їх спектру. Гнучкість в адекватній зміні психологічних позицій - один з істотних показників компетентного спілкування [2].

Компетентність у всіх видах спілкування полягає в досягненні трьох рівнів адекватності партнерів - комунікативної, інтерактивної і перцептивної. Отже можна говорити про різні види компетентності в спілкуванні. Особистість має бути спрямована на набуття багатого різноманітною палітри психологічних позицій, засобів, які допомагають повноті самовираження партнерів, всім граням їх адекватності - перцептивної, комунікативної, інтерактивної.

Комунікативна компетентність є необхідною умовою успішної реалізації особистості.

Вибір засобів, придатних для вдосконалення компетентності в спілкуванні, залежить насамперед від того, яким чином інтегрується, розуміється саме спілкування. У соціальній психології в структурі спілкування виділяються три основні компоненти: комунікативний обмін, взаємодія і сприйняття людини людиною. З даного уявлення про структуру спілкування випливає, що компетентність у спілкуванні - це складне утворення. У самому широкому сенсі комунікативна компетентність визначається як компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній взаємодії

Аналіз можливих впливів соціально-психологічного тренінгу виявляє, що в процесі групової роботи так чи інакше порушується досить глибокі психологічні утворення учасників тренінгу. Коли мова йде про те, наприклад, що у тренінгу людина отримує нові конкретні відомості про себе, то при цьому мається на увазі не тільки якийсь зовнішній поверхневий зріз, а й такі особистісні змінні, як цінності, мотиви, установки і т.п., в чим важко переконатися, використовуючи тексти самозвітів. Все це викликає питання про те, в якому сенсі і в якій мірі соціально-психологічний тренінг можна асоціювати з процесом розвитку особистості.

Оволодіння суб'єкт-суб'єктним, продуктивним, глибинним спілкуванням є одночасно і засобом і результатом впливу в рамках соціально-психологічного тренінгу. Активна позиція учасника тренінгу в досягненні остаточних результатів є моментом принципово важливим, що відображає специфіку розглянутого методу, його суб'єкт-суб'єктну природу: тільки на основі

активного самосвідомості можна добиватися дійсно серйозних результатів психологічного впливу, особливо в тому випадку, якщо воно спрямоване на сформованого дорослої людини і зачіпає досить глибокі психологічні освіти.

Список використаної літератури

1. Жуков Ю.М., Петровська Л.А., Соловьєва О.В. Введення ЄІАС у практичну і соціальну психологію. М.: Сенс, 1996.-373с.
2. Петровська Л.А. Компетентність зі спілкуванням. Посібник. – М.: Вид-во МГУ, 1989.- 216с.
3. Столяренко Л.Д. Основи психології. – Навчальний посібник. Ростов н/Д.: Вид. «Фенікс», 1995.-736с.
4. Кутасовой Т.О. Хрестоматія з соціальної психології. Навчальний посібник для студентів під редакцією Кутасовой Т.О. - М.: Міжнародна педагогічна академія, 1994.-222с.

*к.е.н. Гуменюк А.В.,
доцент кафедри економіки та підприємництва
ПВНЗ «Європейський університет» Уманська філія
E –mail:alika_vostok@mail.ru*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Функціонування підприємств в умовах формування ринкової економіки потребує від керівників і фахівців уміння бачити перспективи, приймати обґрунтовані стратегічні маркетингові рішення, що будуть сприяти зростанню їх конкурентоспроможності. Однією з основних концепцій нормальної діяльності підприємства є його маркетингова діяльність. Маркетинг як філософія сучасного бізнесу означає орієнтацію підприємств і фірм на проектування, виробництво та збут товарів, що задовольняють попит споживачів і відповідають їхнім певним запитам. Якість управління і прийняття маркетингових рішень безпосередньо пов'язані з наявністю повної, актуальної й достовірної інформації про ринок, попит на товари, смак споживачів, ринкову кон'юнктуру, дії конкурентів тощо, а також про показники діяльності об'єкта управління. Значні обсяги інформації, яка пов'язана з оперативними

розрахунками, пошук і надання маркетологам відповідної інформації для прийняття рішень вимагають необхідності використання засобів обчислювальної техніки та інформаційних технологій. Таким чином, проблеми інформаційного забезпечення маркетингової діяльності підприємства в умовах реформування економіки є винятково актуальними.

Питання інформаційного забезпечення маркетингової діяльності підприємств розглядалися в роботах зарубіжних і вітчизняних учених: Алачевої Т.І., Амітана В.Н., Балабанової Л.В., Бажина І.І., Баззела Р., Беляєвського І.К., Берези А.М., Богданової Е.Л., Вовчак І.С., Войчак А.В., Грабаурова В.А., Гриценко В.І., Годіна В.І., Домарева У.В., Єжової Л.Ф., Клейнера Я.С., Костенко Л.О., Котлера Ф., Паньшина П.Н., Пінчука Н.С., Поппеля Г., Тихомирова В.П., Черчиля Г.А.

Маркетингова служба забезпечує структурні підрозділи як первинною, так і вторинною інформацією про стан зовнішнього середовища, запити споживачів, структуру споживання, вимоги споживачів, стадії життєвого циклу товару.

У зв'язку із цим основне завдання служби маркетингу полягає в тому, щоб забезпечити орієнтацію підприємства на споживача, його потреби і запити, здійснювати моніторинг конкурентів, визначати слабкі і сильні сторони та надавати інформацію іншим підрозділам підприємства.

Інформаційне забезпечення є запорукою ефективного виконання всіх функцій маркетингу за рахунок оперативного забезпечення підприємства різноплановою маркетинговою інформацією. Вирішення цієї проблеми на сучасному рівні передбачає створення маркетингових інформаційних систем, що полегшують процеси збору, обробки, аналізу маркетингової інформації та використання її в режимі реального часу.

Необхідність виділення інформаційної функції маркетингу зумовлено зростанням впливу інформаційних технологій на агробізнес. Сьогодні визначено, що, завдяки можливостям смартфонів, нової техніки, Інтернету та соціальних мереж, нові технології стають невід'ємною частиною ведення

агробізнесу. За рівнем володіння фермерів смартфонами Україна займає середню позицію (рис.1).

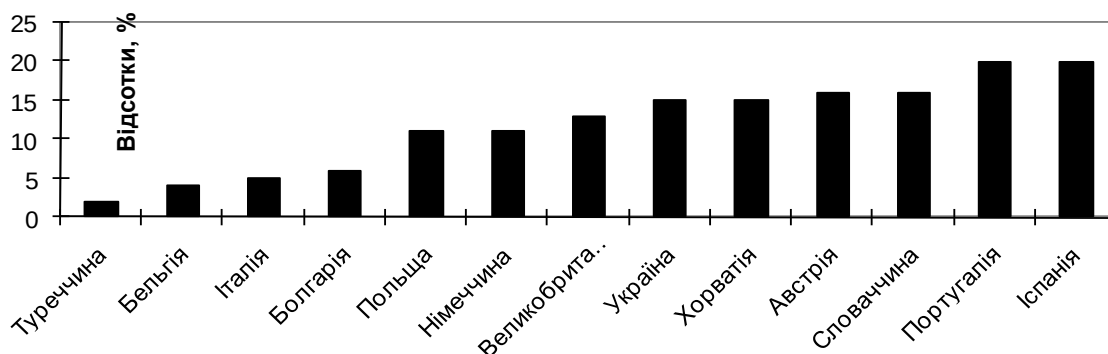

Рис. 1. Рівень володіння фермерів смартфонами (%) Джерело: [1].

Важливо зауважити, що Інтернет-технології доцільно використовувати як канал формування пропозиції сільськогосподарської продукції і, особливо, органічної, екологічно чистої [2]. Підтвердженням цього є позиція Я.С. Ларіної, яка на основі дослідження впливу глобалізаційних процесів на маркетингову діяльність наголошує на важливості інформаційної складової в агромаркетингу [3].

Пропонуємо для удосконалення інформаційного забезпечення маркетингової діяльності овочевих підприємств проводити оцінку фактичної інформаційної підтримки. Методологія статистичного аналізу системи фактичної інформаційної підтримки підприємства включає три блоки питань:

1) маркетингова корисність інформації, що встановлюється на основі вивчення ролі маркетингу овочевої продукції в досягненні мети підприємства. При формулюванні основної мети підприємств овочевої галузі було враховано цілі: виробничі (підвищення якості овочевої продукції, ріст обсягів виробництва, зниження витрат, освоєння нових технологій); фінансові (забезпечення стійкого фінансового становища, підвищення рівня ефективності та прибутковості); маркетингові (ріст обсягів продажу овочевої продукції, освоєння нових та закріплення позицій на існуючих овочевих ринках); соціальні (збереження трудового колективу, підвищення мотивації, зокрема за

рахунок збільшення оплати праці) та інші. На наступному етапі аналізу було вивчено взаємозв'язки між поставленими цілями та видами маркетингової діяльності. Оскільки ознаки були альтернативними, щільність зв'язку між ними була вивчена за допомогою коефіцієнтів асоціації. На основі отриманих коефіцієнтів було зроблено висновки про роль конкретних видів маркетингової діяльності для досягнення мети підприємства. Так, закріплення позицій на існуючих ринках овочевої продукції респонденти пов'язують із залученням нових покупців, змінами цін на овочеву продукцію, змінами комунікативної політики, освоєнням нових ринків та їх сегментацією, зниженням собівартості продукції та підвищенням прибутковості;

2) повнота інформаційного забезпечення, що передбачає оцінювання важливості конкретних видів інформації для забезпечення маркетингової діяльності та доступ окремих видів маркетингової інформації. При проведенні аналізу було використано п'ятибальну шкалу, де 1 – інформація відсутня, а 5 – велика кількість доступної інформації.

3) потреби маркетологів в інформації для здійснення маркетингової діяльності, яка передбачає вивчення, з одного боку, важливості інформації при здійсненні конкретних видів маркетингової діяльності, а з іншого, фактичного рівня інформаційної підтримки маркетингу на конкретному овочевому підприємстві. При оцінці потреб маркетологів і наявній інформації використовувалася матрична модель, розроблена автором. В основі цієї моделі лежить оцінка інформації окремих видів маркетингової діяльності (за 5-ти бальною шкалою, де 1 – інформація не має значення, 5 – має велике значення) та фактичної інформаційної підтримки маркетингової діяльності (1 – незначна підтримка, 5 – значна підтримка).

Отримання маркетингової інформації виникає при здійсненні таких видів діяльності, як: розробка стратегії і тактики маркетингу, рішення по рекламі та стимулюванню, аналіз ринкової ситуації, встановлення взаємодії маркетингових служб з іншими підрозділами підприємств з виробництва овочевої продукції. Єдиний інформаційний простір доцільно створювати через

центри маркетингових досліджень на базі комп'ютерних мереж при підтриманні функціонального зв'язку між складовими елементами овочевого підкомплексу.

Висновки. Проаналізовано сучасний стан упровадження та використання системи інформаційного забезпечення маркетингової діяльності та визначено проблеми її впровадження на підприємствах овочепродуктового підкомплексу. В ході аналізу останніх досліджень та публікацій визначено вимоги до впровадження системи інформаційного забезпечення маркетингової діяльності, її слабкі місця і технологію впровадження системи на підприємстві. За результатами проведеного аналізу автором визначено специфіку впровадження системи інформаційного забезпечення маркетингової діяльності саме на підприємствах овочепродуктового підкомплексу.

Порівнюючи кількісні значення показників можливості та доступності окремих видів інформації, а також різниць між ними, нами було виділено ті види маркетингової інформації, які є важкодоступними, але мають велике значення для маркетологів овочевих підприємств. До таких видів треба віднести: інформацію про маркетингове планування, про загальну ефективність маркетингу, попит на товари та послуги, комерційний ризик, інформацію про потенційних споживачів.

Список використаної літератури

1. Райс Э. Маркетинговые войны / Э. Райс, Дж. Траут. – СПб. : Питер, 2005. – 256 с. – (Серия «Деловой бестселлер»).
2. Мазур Є. Українські аграрії мають самі створювати собі погоду / Є. Мазур [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agrobusiness.com.ua>.
3. Ларіна Я. С. Сучасні стратегії та маркетингові інструменти підприємств АПК в умовах глобалізації / Я. С. Ларіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnau_eamb/2011_168_1/11lys.pdf].

*Денисенко М.П. , д.е.н., професор
кафедри економіки підприємства
Київський національний університет технологій та дизайну
доцент Бреус С.В., к.е.н.,
доцент кафедри економіки підприємства
Київський національний університет технологій та дизайну
E-mail:Breus_SV@ukr.net*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З УРАХУВАННЯ ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ

За сучасних реалій розвитку економіки України як перед ВНЗ, так і перед державою постає важливе завдання забезпечення економічної безпеки, сприяти чому може підготовка висококваліфікованих випускників, які будуть затребувані на ринку праці. Зазначене є актуальним з урахуванням нарощування процесів глобалізації, що відбувається на всіх рівнях (економічному, політичному, соціокультурному, освітньому тощо), реалізації євроінтеграційних пріоритетів України та переходу до економіки знань.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, від 29.10.2013 р. № 1277 [1] економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

За сучасних реалій розвитку економіки України у наукових працях немає сталості у трактуванні поняття «економічна безпека ВНЗ». Вона найчастіше характеризується як стан ВНЗ, в якому наявних ресурсів достатньо для запобігання, послаблення або захисту від загроз діяльності вишу [2].

На вітчизняному ринку праці відбувається поглиблення диспропорцій, які характеризуються невідповідністю потреб ринку праці, економіки та вимог роботодавців обсягам та якості підготовки випускників ВНЗ. Це, у свою чергу,

призводить до збільшення рівня безробіття, зокрема, серед випускників вишів та створює загрози економічній безпеці ВНЗ, держави та національній безпеці загалом.

До негативних тенденцій в сфері економічного розвитку країни у контексті функціонування ВНЗ можна віднести такі: зменшення кількості випускників вищих навчальних закладів (дані про кількість прийнятих студентів та випускників ВНЗ України, темпи їх зміни у відсотках до попереднього року за 2010-2015 роки наведені на рис. 1); зменшення кількості ВНЗ та студентів (дані про кількість ВНЗ, студентів та темпи їх зміни у відсотках до попереднього року наведені в табл. 1).

У результаті, негативні тенденції у сфері вищої освіти продовжують нарощуватись та фактори, які їх формують виступають одночасно і загрозами економічній безпеці ВНЗ, як наслідок, держави, країни та національної безпеки в цілому.

Так, за даними Державної служби статистики України [3] протягом 2010-2015 років спостерігається зменшення кількості випускників ВНЗ (до прийняття Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.14 [4] ВНЗ поділялись за рівнями акредитації на ВНЗ I-IV рівня) на 31,24 % у 2015 році відносно 2010 року (рис. 1). Наведені дані на рис. 1 свідчать про нарощування негативних тенденцій розвитку вітчизняної вищої освіти, у результаті дії яких відбувається поглиблення розриву якості підготовки фахівців для потреб економіки та зниження рівня матеріально-технічного забезпечення ВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців.

Важливим чинником, що на це впливає, є збільшення кількості абітурієнтів, які вступають на популярні, однак не затребувані в сучасних умовах напрями підготовки/спеціальності і не віддають перевагу при вступі вкрай дефіцитним з точки зору забезпечення потреб промисловості і економіки в цілому спеціальностям, подальше працевлаштування за якими не є пріоритетним для них через низький рівень оплати праці на підприємствах та зменшення їх кількості в сучасних умовах.

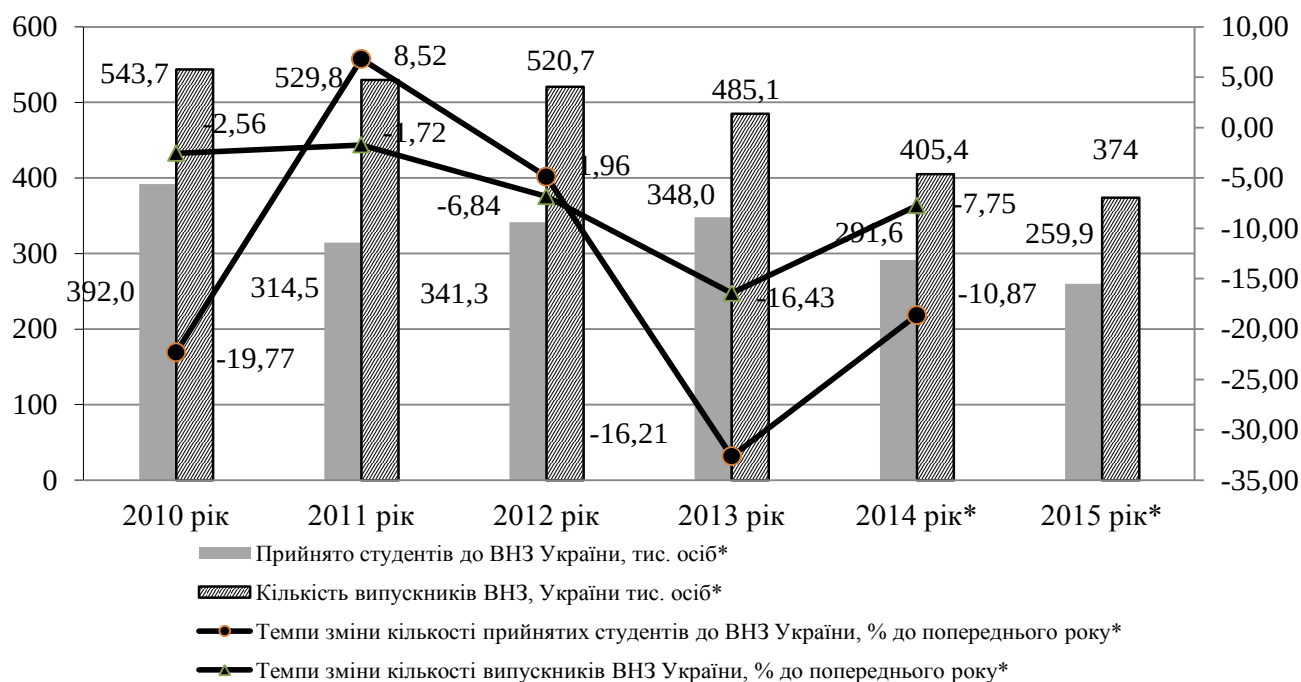

Рис. 1. Кількість прийнятих студентів та випускників ВНЗ України, темпи їх зміни у % до попереднього року

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

** Без тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя.

У результаті дії зазначеного фактору відбувається зменшення мобільності робочої сили, подальша локалізація випускників ВНЗ у великих містах. Проте в сучасних умовах розвитку економіки України багато вітчизняних організацій відчують дефіцит кваліфікованих бухгалтерів, фінансових аналітиків, податкових консультантів, юристів і інших фахівців при їх надлишку на ринку праці. Однією з причин цьому є недостатність практичного досвіду більшості випускників ВНЗ та низький рівень їх підготовки (не обсяг отриманих знань, а здатність ефективно працювати у швидкоплинному професійному середовищі та гнучким чином реагувати на його вимоги) [5].

Зменшення кількості ВНЗ та студентів як фактор за змістом є неоднозначним, так як, з одного боку, впливає на збільшення рівня безробіття науково-педагогічних працівників вишів через зменшення фактичного навчального навантаження на вчених та може спричинити погіршення якості

вищої освіти (так як сприяє зменшенню конкуренції серед ВНЗ за абітурієнтів), а з іншого – в перспективі шляхом зменшення кількості неконкурентоспроможних вишів сприятиме підвищенню якості вищої освіти (так як відбувається збільшення відповідальності ВНЗ за якісний рівень підготовки студентів). Згідно з даними, наведеними в таблиці 1, спостерігається щорічне зменшення кількості ВНЗ та студентів у них.

Розірваний зв'язок між освітою, наукою та виробництвом можна вважати однією з причин відірваності знань, отриманих у вітчизняних вишах від вимог роботодавців. Керівники багатьох бізнес-структур не зацікавлені (не мають матеріальних стимулів) в участі у підготовці фахівців для потреб власних підприємств: для них придбання готових закордонних розробок є менш ризикованим та менш витратним [6].

Таблиця 1. Кількість ВНЗ, студентів та темпи їх зміни

Кількість ВНЗ, студентів (на початок навчального року) та темпи їх зміни	Роки					
	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015 ¹	2015/ 2016 ¹
Кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації	349	345	334	325	277	288
Темп зміни кількості ВНЗ III-IV рівнів акредитації, % до попереднього року	X	-1,15	-3,19	-2,69	-14,77	3,97
Кількість студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, тис.	2129,8	1954,8	1824,9	1723,7	1438,0	1375,2
Темп зміни кількості студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, % до попереднього року	X	-8,22	-6,65	-5,55	-16,57	-4,37

¹Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Зазначене дає підстави до висновків про те, що нарощування негативних тенденцій як у сфері вищої освіти, так і економіки в цілому, призводить не тільки до погіршення якості вітчизняної вищої освіти та сприяє зниженню рівня економічного розвитку країни, але й створює загрози економічній безпеці вишів, а відтак, і економічній безпеці держави, країни і національній безпеці в цілому. Таким чином, в сучасних умовах важливим завданням ВНЗ є забезпечення їх силами належного рівня підготовки фахівців для задоволення потреб економіки, вимог ринку праці та роботодавців.

Список використаної літератури

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.
2. Мартинюк В.П. Економічна безпека вищих навчальних закладів в Україні: передумови оцінювання. Економіка Менеджмент Підприємництво. 2013. – №25(II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eme.ucoz.ua/pdf/252/24.pdf>.
3. Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Антонова О.М. Стабілізація і розвиток кадрового потенціалу ВНЗ як найважливіша умова забезпечення економічної безпеки вищого навчального закладу / О.М. Антонова, В.В. Жебка // Black Sea, Tbilisi, Georgia, scientific journal of academic research. – Лютий 2014. – Том 9. Випуск 2. – С. 47-55. https://www.researchgate.net/publication/263235758_02092014.
6. Нанотехнології: На шляху від науки до виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/nanotehnologii_na_shlyahu_vid_nauki_do_virobnitstva_1861672.

*Диха М.В., д.е.н., професор
кафедри економіки підприємства і підприємництва
Хмельницький національний університет
E-mail: dyha-mv@ukr.net*

ПАРАДИГМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розвиток економічної думки відбувався паралельно з розвитком цивілізації й особливо активно здійснювався за останні 200-250 років, коли перед урядами країн, насамперед, Західної Європи й США постали питання вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Практичними засобами реалізації цих проблем стало нарощування промислового й сільськогосподарського виробництва, надання послуг.

Економічна теорія обґрунтування розвитку економіки пройшла становлення за такими основними стадіями:

- класична – представники: А. Сміт (Великобританія, 1723–1790 рр.), Д. Рікардо (Великобританія, 1772–1823 рр.);
- марксистська – представники: К. Маркс (Німеччина, 1818–1883 рр.), Ф. Енгельс (Німеччина, 1820–1895 рр.);
- неокласична (маржиналістська) – представники: Л. Вальрас (Франція, Швейцарія, 1834–1910 рр.), У. Джевонс (Великобританія, 1835–1882 рр.), А. Маршалл (Великобританія, 1842–1924 рр.), А. Пігу (Великобританія, 1877–1959 рр.);
- кейнсіанська, некейнсіанська – представники: Дж. Кейнс (Великобританія, 1883–1946 рр.), Е. Хансен (США, 1887–1975 рр.);
- ліберальна, неоліберальна – представники: Ф. Хайєк (Австрія, 1889–1992 рр.), В. Ойкен (Німеччина, 1891–1950 рр.), А. Мюллер-Армак (Німеччина, 1901–1978 рр.);
- монетаристська – представники: М. Фрідман (США, 1912–2006 рр.);
- інституціональна, неоінституціональна – представники: У. Мітчелл (США, 1874–1948 рр.), Дж. Гелбрейт (США, 1908–2006 рр.), Ф. Перру (Франція, 1903–1987 рр.), К. Ротшильд (Австрія, 1914–2010 рр.);

– неокласичного синтезу – представники: Дж. Хікс (Великобританія, 1904–1989 pp.), П. Самуельсон (США, 1915–2009 pp.).

Теоретико-методологічні підходи щодо функціонування економіки, засобів впливу на економіку змінювались, доповнювались та в цілому забезпечували основу формування та функціонування соціально-економічних систем як сукупності всіх соціально-економічних процесів, майнових відносин, організаційних форм. Сукупність цих характеристик, взаємозв'язки господарських суб'єктів на різних стадіях розвитку цивілізації сформували такі економічні системи, що змінювали одна одну:

- ринкова економіка вільної конкуренції (чистий капіталізм, XVIII–XIX сторіччя);
- сучасна ринкова економіка державного регулювання (капіталізм з другої половини XX сторіччя);
- традиційно неринкова;
- адміністративно-командна (соціалістична).

Ринкова економіка вільної конкуренції характеризується приватною власністю на ресурси, формуванням ринкового економічного механізму на основі законів ринку, вільною конкуренцією на основі множини вільних продавців і покупців, економічною свободою підприємців як вільних і рівноправних агентів ринку, свободою переміщення на ринку праці та свободою виробу товарів і послуг для власного користування, відповідальністю роботодавця за стан робочої сили з відповідальністю за виконання умов трудових угод. Економічний механізм системи забезпечував регулювання з урахуванням кон'юнктури ринку, економію витрат, отримання доходу, розвитку людського капіталу, що в цілому сприяло розвитку продуктивних сил приватної власності.

Слід вважати, що сучасна ринкова економіка з втручанням держави є позитивним імпульсом у розвитку цивілізації в цілому. Основними відмінностями від ринкової системи вільної конкуренції є активна участь держави в реалізації функцій перерозподілу власності, формування

нормативно-правового поля діяльності, соціальні гарантії, широке використання господарюючими суб'єктами принципу платоспроможності розвитку як на макро-, так і на мікрорівнях з урахуванням кон'юнктури ринку, маркетингових досліджень, розвитку НТП, попиту й пропозиції товарів та послуг, з урахуванням результатів наукових досліджень фундаментальної і прикладної науки.

Адміністративно-командна система існувала в колишніх країнах соцтабору та характеризувалася монополізацією виробництва, вертикальною та ієрархічною системою влади на принципах диктатури, централізованим плануванням, державним контролем виробництва й розподілу ресурсів і продукції. Економічний механізм було сформовано з використанням в основному адміністративно-розпорядчих методів.

Аналізуючи економічні системи як синтез теоретичних, методологічних й організаційних напрацювань на певних етапах цивілізаційного розвитку суспільства, слід відмітити основні менеджмент-моделі, які сформувалися в певних країнах чи регіонах із використанням національних підходів, історичних, економічних, соціальних та інших чинників впливу. Загальноприйнятими моделями вважаються американська, японська, скандинавська, західноєвропейська.

Американська модель у цілому сформована на жорстких принципах тейлоризму: широкого впровадження нових технологій, забезпечення високої продуктивності праці, індивідуалізації оплати праці, жорсткої кадрової політики з урахуванням інтересів суб'єкту господарювання, відсутності в положеннях державної політики орієнтації на соціальну рівність, надання можливостей кожному досягти особистого успіху, всебічного заохочення підприємницької активності, надання умов для збагачення найбільш активній частині населення.

Японська модель за низкою характеристик вважається діаметрально протилежною американській, насамперед, щодо кадрової політики, у якій працівник за своєю вартістю прирівнюється до основних засобів, а витрати на

його освіти, професійність вважаються довгостроковими інвестиціями в розвиток людського капіталу. Другою рисою моделі є забезпечення зниження собівартості продукції і послуг, підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку шляхом відставання темпів росту оплати праці від темпів росту продуктивності праці.

Скандинавська модель є соціально орієнтованою з різким втручанням держави в соціально-економічні процеси. Політика забезпечення рівності громадян реалізується засобами податкової політики. У бюджеті держав концентрується до 60% ВВП, половина обсягу якого направляється на соціальні потреби. Виробництво в основному забезпечується приватним капіталом, а потреби суспільства з високим рівнем задоволення (освіта, охорона здоров'я, наука, зайнятість, транспорт, культура, страхування) – державою.

Західноєвропейська модель є поєднанням позитивних рис американської та японської моделей у частині технічного оснащення виробництв та формування кадрового потенціалу. Характерною рисою можна виокремити державну підтримку середніх і малих підприємств, фермерських господарств. Особливо ретельно держави регулюють ціни, мито, тарифи.

Найбільш поширеною класифікацією моделей держави є запропонована та обґрунтована класифікація Г. Еспінга-Андерсена, згідно з якою моделі названі «ліберальною» й «соціально орієнтованою» [2, с. 90] та реалізуються на практиці у формі різних соціально-економічних стратегій.

Обидві моделі припускають повне задоволення потреб населення, яке, проте, досягається по-різному.

З точки зору реалізації соціальної складової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки остання привабливіша за ліберальну для більшої частини населення, але все-таки не є абсолютним благом. Теоретико-методологічні обґрунтування необхідності відходу від функціонуючих положень розвитку України, що базуються на патерналістській моделі державного регулювання соціально-економічними процесами описані в монографії [1]. Соціально-економічна політика в Україні повинна спиратися на можливості

синтезу соціально орієнтованої і ліберальної моделей. В її основі має бути ідея партнерства між державою, приватним сектором, громадськими й благодійними організаціями, фондами сприяння захисту та розвитку людини. Соціально орієнтована модель розвитку повинна повноцінно функціонувати у відношенні до інвалідів, мало забезпечених верств населення. Ліберальна модель розвитку має стати основою взаємовідносин держави та економічно активного населення.

Наукові результати дослідження теоретико-методологічних основ становлення та розвитку соціально-економічних систем, засобів впливу на економіку змінювались, доповнювались та в цілому забезпечували основу формування та функціонування соціально-економічних систем. З урахуванням національних особливостей, історичних, економічних, соціальних й інших чинників впливу, на основі теоретико-методологічних, організаційних напрацювань сформувалися основні загальноекономічні менеджмент-моделі (американська, японська, скандинавська, західноєвропейська), моделі соціально-економічного розвитку країн та відповідної їм соціально-економічної політики (скандинавська (соціал-демократична), континентальна (консервативна), англосаксонська (модель Беверіджа), південноєвропейська (середньоземноморська, рудиментарна)), у рамках яких механізм, пріоритетність реалізації соціально-економічних завдань та забезпечення соціально-економічного розвитку різні.

Розв'язувати соціально-економічні проблеми в Україні необхідно комплексно. Нова парадигма соціально-економічного розвитку в Україні – це модель системних перетворень, яка повинна базуватися на економічному прагматизмі та відповідати реальним очікуванням українського суспільства в соціально-економічній площині, а при залученні в процеси реформування прогресивних сил суспільства та науки могла б виступити як національна ідея досягнення добробуту та забезпечення високих стандартів життя.

Список використаної літератури

1. Диха М.В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: [монографія] / М.В. Диха. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 388 с.
2. Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism / G. Esping-

Andersen // Journal of European Social Policy. – 1995. – Vol. 5, nr 22. – P. 87–96.

*Дружиніна В. В., д.е.н.,
доцент кафедри менеджменту і туризму
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
E-mail: drughinina@mail.ru*

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО РИНКУ ПРАЦІ

З позиції сучасного розвитку економіки України, в тому числі регіональної та місцевої економіки, питання формування місцевих ринків праці постає найбільш гостро і це обумовлюється тим, що по-перше, ринок праці є одним із самих великих і значущих місцевих ринків та його трансформація відбувається разом з розвитком інших ринків ресурсів у процесі становлення соціально орієнтованої економіки; по-друге, – наявним є недостатнє теоретико-методологічне опрацювання процесів становлення та розвитку місцевого ринку праці. Сучасні, як вітчизняні, так і закордонні економісти досить рідко зверталися до розгляду поняття місцевого ринку праці, а тим більше до аналізу еволюційного процесу його становлення та розвитку, внаслідок чого досі відсутня єдина думка щодо витоків його зародження, що обумовлює актуальність даного процесу.

Слід відмітити, що вперше термін «місцевий ринок» згадується в працях А. Маршалла. Вчений розглядає місцевий ринок як ринок для праці вузької спеціалізації в розрізі огляду організації виробництва в окремих районах. Тому А. Маршалла слід вважати родоначальником теорії місцевого ринку. С того часу вчені практично не акцентували увагу на дослідженні ринку праці місцевого рівня, акценти були зміщені на національний та регіональний рівні. В зв'язку з цим, досліджувати процес становлення місцевого ринку праці слід починати з розгляду радянської економічної системи (рис. 1).

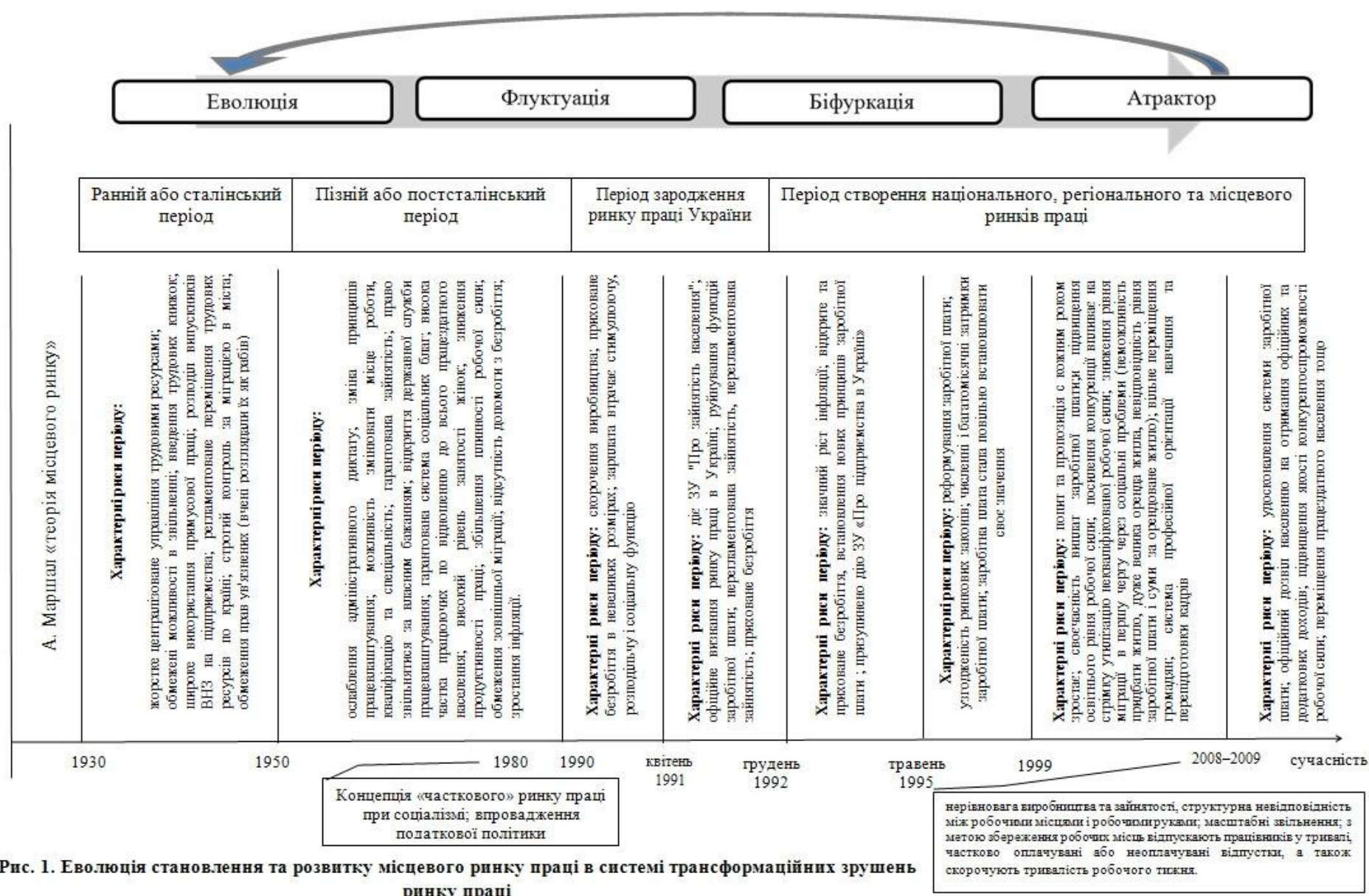

Рис. 1. Еволюція становлення та розвитку місцевого ринку праці в системі трансформаційних зрушень ринку праці

Разом з тим, вивчення опублікованих наукових праць показує, що у світовій та вітчизняній літературі проблемам місцевого ринку праці практично не приділяється уваги, або розглядається тільки поверхово, наприклад, розглядаючи його в класифікації ринку праці за територіальною ознакою. Наукові праці провідних російських і білоруських вчених з проблем місцевого ринку праці з'явилися на початку 2000-х років. Трохи пізніше, коли акценти державного управління стали зміщуватися на місцевий рівень, з'явилися наукові публікації з проблем місцевого самоврядування та функціонування місцевих ринків, у тому числі ринків праці, і в українській науці.

Аналіз літературних джерел щодо дослідження місцевих ринків праці показує, що їх функціонування зіткнулося з проблемами, які не можуть бути вирішені традиційними методами, на основі сформованих дисциплінарних підходів. Реальний ринок проявляє складну динаміку: періодичні цикли, нерегулярні флуктуації і хаос, його функціонування настільки ускладнилося, що колишні підходи управління вже не відповідають сучасності. Виникає необхідність формування нового підходу – синергетичного – до вирішення проблем функціонування місцевого ринку праці, використовуючи результати теорії самоорганізуючих систем і системного аналізу. Аналіз наявної наукової літератури [1, с. 105; 2, с. 71] дозволяє узагальнити деякі уявлення про самоорганізацію. Таким чином, під самоорганізацією місцевого ринку праці будемо розуміти вільний процес упорядкування частин і елементів ринкової системи в просторі і в часі за рахунок внутрішньої узгодженої взаємодії.

Основою синергетичного підходу є місцевий ринок праці як відкрита та нелінійна система, яка обмінюється трудовими, інформаційними, фінансовими потоками з навколишнім середовищем, і яка може перебувати в стані динамічної (нестійкого) рівноваги. Під нелінійністю розуміється можливість надшвидкого розвитку ринкових процесів на певних стадіях його еволюції. При плавній зміні параметрів нелінійної ринкової системи її стан і властивості можуть кардинально змінюватися стрибками і стохастично.

Нелінійність на місцевому ринку праці проявляється у створенні та ліквідації робочих місць, появі нових форм зайнятості, коливаннях ринкових циклів і науково-технічному прогресі, спадах і підйомах кон'юнктури. Вона еквівалентна здатності до конкуренції й розвитку. Слід зазначити, що тільки сильна нелінійність дозволяє ринковим системам охопити широкий діапазон значимих впливів середовища в процесі адаптації та конкурентної боротьби. Це визначає чутливість нелінійного середовища до малих флуктуацій, що підсилюються за допомогою механізму нелінійного позитивного зворотного зв'язку. Саме чутливістю нерівноважних станів, обумовлених не тільки внутрішньою активністю, а й через зовнішні впливи, визначає безперервне формування ринкової системи – її стабільність і рухливість, тобто рівень керованості ринкової системи та здатність до розвитку.

Місцевий ринок праці як складна відкрита система проходить через альтернацію стадій порядку і безпорядку. Під впливом постійно змінюючого зовнішнього середовища він і його складові постійно змінюються, знаходяться в нестійкому стані, паралізувати який можливо за допомогою стійкості його структури протягом періоду становлення. Після проходження флуктуації настає момент, коли місцевий ринок праці здійснює перехід до якісного іншого стану і виходить на нову траєкторію розвитку. В цьому випадку настає точка біфуркації – точка, в якій може бути сформовано декілька варіантів розвитку ринку. Таким чином, при зміні чинників зовнішнього середовища становлення місцевого ринку праці здійснюється через взаємопов'язані між собою етапи еволюції–флуктуації–біфуркації–атрактор. Атрактори визначаються як стан, до якого наближається система місцевого ринку праці в процесі еволюції. В соціально-трудових відносинах виникає організаційна, економічна, соціальна та інформаційна єдність потокових процесів, що створює передумови для інтеграційної взаємодії суб'єктно-об'єктного складу місцевого ринку праці, на основі якої здійснюватиметься реалізація концепції забезпечення його збалансованості.

Синергетична концепція вирішує завдання визначення набору структур-атракторів – цільових станів можливих ринкових структур. Це дає можливість розуміння складного на рівні загальних тенденцій, з точки зору можливих у ньому напрямків руху еволюційних процесів. Для місцевого ринку праці в даний час аттрактором може бути, наприклад, Управління співробітництва із суб'єктами ринку освітніх послуг і бізнес-структурами як суб'єкту управління інтеграцією.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки: по-перше, процеси становлення та розвитку місцевого ринку праці мають специфічні особливості, зумовлені трансформаційним періодом розвитку української економіки; по-друге, на місцевому ринку праці як відкритої нелінійної системі процеси самоорганізації ведуть до створення більш складних організацій і структур шляхом інтеграції різних, що розвиваються в різному темпі структур в еволюційній цілісності; існує обмежений набір шляхів переходу ринку на новий більш високий рівень ієрархічної організації, способів побудови складного еволюційного цілого. Теорія еволюції та самоорганізації місцевого ринку праці встановлює деякі закономірності та визначально-концептуальні принципи забезпечення його збалансованості, що повинно стати науковим базисом майбутніх досліджень.

Список використаної літератури

1. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и переменные в нелинейной экономической теории / В.-Б. Занг. – М. : Мир, 1999. – 336 с.
2. Прокофьева Т.Ю. Самоорганизация и регулирование экономической системы / Б.Л. Прокофьева. – Ставрополь : СКИ, 2005. – 180 с.

*І. В. Дунецький, магістр
«Бережанський агротехнічний інститут»
E-mail:dunetskiy94@gmail.com*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В ЕКОНОМІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ»

Як стверджує автор Судомир М. Р жодної мети неможливо досягнути, жодного етапу в розвитку техніки, технології, інформатизації неможливо пройти без необхідного організаційного забезпечення – розподілу функцій, форм координації та зв'язків, організаційних компетенцій та інших його складових [4].

Це стосується як окремо взятих рівнів господарювання, так і національної економіки в цілому. Ефективне залучення організаційного ресурсу в практику управління економікою визначає сьогодні можливості й рівень економічного розвитку, оскільки цей ресурс, активізуючи організаційний потенціал, впливає на підвищення організаційного капіталу. З іншого боку, незадіяний організаційний ресурс являє собою втрачені можливості для розвитку економіки [4].

Дослідженню проблем теоретичних, практичних та методологічних основ функціонування і використання організаційного потенціалу присвячені праці зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме: І. Ансоффа, О.Вишневської, О.Гудзинського, С. Судомир, М. Судомир, А. Дюк, О. Кокурінного, І. Мартусенко, А. Тарасюк та ін., які з різних позицій та напрямів розглядали організаційний потенціал. Віддаючи належне науковому значенню праць вищезазначених авторів, необхідно підкреслити, що певне коло завдань є недостатньо розкритими, що зумовило вибір напряму дослідження.

Слід відмітити, що в економічній літературі існують неоднозначні підходи до розкриття сутності понять: «потенціал», «організаційний потенціал». Ми підтримуємо позицію професора Гудзинського О.Д. , який в

основу сутності потенціалу покладає: цільову спрямованість підприємств та потенціалу; кількісні і якісні характеристики; складові техніко – технологічного, організаційно – економічного, біологічного, соціально – психологічного та управлінського характеру, механізми забезпечення. Притримуючись позиції Судомир М. Р., слід погодитись з даним автором, які розглядають потенціал організації через здатність останньої та її системи менеджменту як відкритої соціально – економічної системи упереджувально формувати збалансований комплекс можливостей (конкурентних переваг) по задоволенню потреб споживачів та виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами згідно обраних сегментів ринку, забезпеченню сталого стратегічного розвитку суб'єктів діяльності, їх конкурентоспроможності, здатності завчасної адаптації до змін у зовнішньому середовищі [2].

Потенціал організації як системи як вважають автори слід оцінювати з позицій синергічного ефекту через організаційну взаємодію, через збалансовану та раціональну його видову і функціональну структуру. Ми розділяємо таку позицію, оскільки це дає можливість більш обґрунтовано підійти до розкриття суті «організаційний потенціал». Проте зазначаємо, що в економічній літературі неоднозначним є методологічний підхід відносно визначення «організаційний потенціал», який підтверджується даними таблиці 1.

На основі узагальнення різних точок зору, щодо розкриття сутності поняття «організаційний потенціал», ми прийшли до висновку, що дане поняття потребує уточнення.

Таблиця 1. Варіанти визначення поняття «організаційний потенціал»

Автор, джерело	Позиція авторів
І. Ансофф [1]	Діапазон потенційних можливостей функціональних підсистем у сферах маркетингу, виробництва, науково – дослідних робіт, фінансів та управління організаційним розвитком
М. Р. Судомир [4]	Організаційний потенціал стратегічного розвитку підприємств.

Автор, джерело	Позиція авторів
О. В. Курінний [5]	Узагальнююча системна характеристика, яка відбиває ступінь відповідності та взаємопогодженості основних складових (підсистем) підприємства на основі формування особливої організаційної культури, тобто сукупності ціннісних установок, норм, формальних і неформальних законів поведінки, які відбивають соціальні, економічні, виробничі відносини, що склалися в економічній системі
І. В. Мартусенко[6]	Сукупність елементів і механізмів, що забезпечують упорядкування, узгодження та ефективне використання потенціалів і ресурсів підприємства, досягнення стійкості цілей його розвитку на основі сучасних методів управління, включаючи програмно – цільовий і системний підходи
А. В. Тарасюк [7]	Сукупні можливості лінійних і функціональних керівників, визначені в категоріях об'єму робіт

Організаційний потенціал – не лише сукупність можливостей підприємства, як вважає автор Судомир М. Р. але і система взаємозв'язаних елементів. Отже, організаційний потенціал підприємства, як будь-яка система, схильний до впливу певних закономірностей систем [4].

Закономірність цілісності (емерджентності) означає, що взаємодія усіх елементів організаційного потенціалу дає синергетичний ефект, який істотно вище чим ефект автономного, не взаємопов'язаного використання окремих елементів організаційного потенціалу. Оскільки організаційний потенціал формується для досягнення певної мети підприємства, синергетичний ефект взаємодії його елементів проявляється в ступені досягнення цих цілей.

Організаційний потенціал як складовий елемент потенціалу підприємства є статичним при розкритті його сутності і динамічно-розвиваючим в системі діяльності. З позицій статичного підходу організаційний потенціал – сформована потенційна можливість організаційної складової у формуванні організаційних комунікацій та взаємодій, організаційного механізму, організаційних структур та структур

управління, організаційних процесів, правил, нормативів і стандартів, організаційного проектування забезпечувати досягнення загальних цілей в стратегічному розвитку підприємств [3].

З позицій динамічного підходу організаційний потенціал – організаційна діяльність і процес управління, які здатні забезпечувати динамічно-стійкий розвиток підприємств при реалізації стратегій та досягненні цілей.

Залежно від обраної стратегічної позиції на життєвих циклах організації уточнюються функціонально – забезпечуючі стратегії, задачі, цілі. Уточнюється цільова спрямованість діяльності організацій, а відповідно і організаційний потенціал. Однак в реальній практиці в умовах здійснення трансформаційних перетворень система управління випереджувально не адаптує організаційний потенціал.

Висновки. На основі узагальнення точки зору автора, ми підтримуємо позицію автора Судомир М. Р., яка більш обґрунтовано підійшла до розкриття сутності організації потенціалу. Через використання системного підходу, з урахуванням закономірностей та особливостей синергічного закону, де організаційний потенціал автор розглядає, як сформування організаційних складових через її функції взаємодії, забезпечення ефективності соціально-економічних систем.

Список використаної літератури

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Гудзинський О. Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
3. Гудзинський О. Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Ю. С. Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О.Д. Гудзинського – К. : ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с.
4. Судомир М. Р. Організаційний потенціал стратегічного розвитку підприємств / М. Р. Судомир. – Вісник Національного технічного університету «ХПІ». 2013. – № 53. – С.149 – 154.

5. Кокурінний О. В. Кадрове забезпечення формування організаційного потенціалу підприємства / О. В. Кокурінний // Экономические науки. – 2010. – С.133 – 137.

6. Мартусенко І. В. Сутність організаційного потенціалу та його роль в підвищенні ефективності діяльності підприємства // І. В. Мартусенко, Г. М. Бойківська // Інноваційна економіка. – 2012. – №2. – С.133 – 137.

7. Тарасюк Г. М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством: монографія / Г. М. Тарасюк. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 212 с.

Жадик К.Є., студентка

Науковий керівник: д.е.н, Трусова Н.В.

Таврійський Державний Агротехнологічний Університет

E-mail: ekaterina-jadyk@mail.ru

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ринкова система господарювання, яка формується в Україні, обумовлює зміну форм та методів управління економікою підприємства, вимагає нових підходів до визначення місця і ролі підприємства в розвитку суспільного виробництва. На сьогоднішній день одним із пріоритетних напрямів державної аграрної політики є розвиток сільськогосподарських підприємств. Ефективність функціонування суб'єктів цих підприємств залежить від рівня формування операційних витрат.

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів щодо методичних підходів формування витрат підприємства присвятили свої праці зарубіжні та вітчизняні вчені такі як: Плаксієнко В.Я., Усач Б.Ф., Бутинець Т.А., Бутинець Ф.Ф., Покропивний С.Ф., Огійчук М.Ф., Завгородній В.П., Ткаченко Н.М., Коцупатрий М.М. та інші.

Метою статті є аналіз сучасних методів обліку витрат операційної діяльності, які забезпечують рівень організації та ефективності роботи суб'єктів господарювання.

Під методом обліку витрат слід розуміти сукупність засобів відображення, групування та систематизації даних про витрати, що забезпечують досягнення визначеної мети, вирішення конкретного завдання [4, с. 43].

Основою методів обліку витрат, вибір яких переважно залежить від їх об'єкта, є класифікація витрат. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", об'єктом обліку витрат є продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, що потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом витрат. [6].

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" в загальноекономічному розумінні витрати звітного періоду, визнаються або як зменшення активів, або як збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [6].

У процесі господарської діяльності аграрні підприємства виникають різні витрати. Склад операційних витрат є різноманітним, тому не всі вони включаються до виробничої собівартості продукції (рис.1)

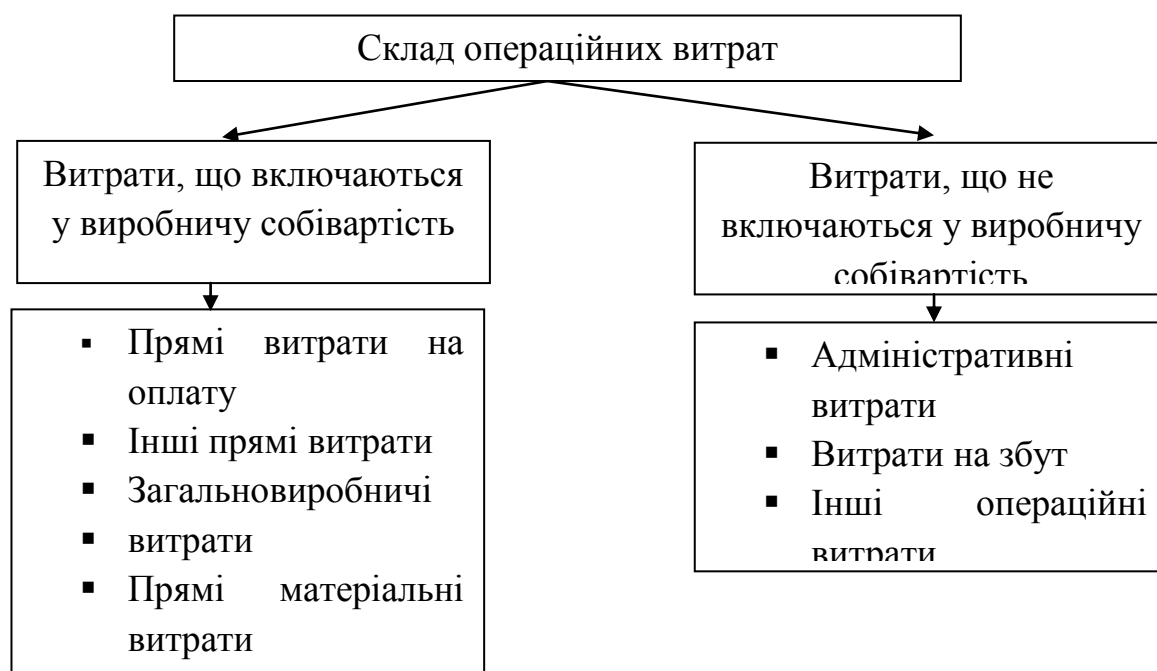

Рис.1 Склад операційних витрат

Метою обліку виробництва є своєчасне, повне, вірогідне відображення фактичного розміру і складу витрат та контроль за використанням виробничих ресурсів, а також обсягу виробленої продукції (наданих робіт чи послуг) у натуральних та грошовому вимірниках. Найбільш поширеною в обліковій практиці є класифікація витрат за елементами та статтями.

Розглянемо класифікацію та динаміку операційних витрат за елементами, на прикладі ТОВ «Імені Гагаріна» Запорізької області, Великобілозерського району у таблиці 1.

Таблиця 1 Динаміка операційних витрат за елементами ТОВ «Імені Гагаріна» на протязі 2013-2015рр.

Елементи витрат	2013р., тис.грн.	2014р., тис.грн.	2015р., тис.грн.	2015р. від 2013р.(+,-)
Матеріальні затрати	25230	34146	34736	9506
Витрати на оплату праці	5213	3187	4204	-1009
Відрахування на соціальні заходи	2189	1136	1356	-833
Амортизація	1426	979	1893	467
Інші операційні витрати	5740	5209	5905	165
Разом	39798	44657	48094	8296

Проаналізувавши дану таблицю, можна зробити такий висновок, що матеріальні затрати у 2015р. збільшилися на 9506 тис.грн., витрати на оплату праці зменшилися на 1009 тис.грн., за рахунок скорочення штату працівників, у зв'язку з цим і зменшилися суми відрахувань на соціальні заходи на 833 тис.грн.. Витрати на амортизацію збільшилися на 467 тис.грн., та інші операційні витрати пов'язані з діяльністю підприємства зросли на 165 тис.грн..

Групування витрат за економічними елементами дозволяє встановити потребу в оборотних та необоротних активах, показує скільки яких активів витрачено, незалежно де вони вироблені, на які цілі використані, а також характеризує структуру витрат.

При виборі методу обліку і формування витрат для сільськогосподарського виробництва, слід враховувати сезонний характер виробництва продукції рослинництва, який диктує свої вимоги до обліку.

Для агропідприємств метод обліку вимагає чіткого розмежування витрат за кожною відповідною стадією виробництва, які обумовлені біологічними законами росту рослин і тварин, що дуже трудомістко [7, с. 67].

Нормативний метод обліку дозволяє організувати оперативний контроль за витратами виробництва. Він посилює роль бухгалтерського обліку в боротьбі за підвищення ефективності роботи підприємств [1, с. 15].

На сільськогосподарських підприємства такий метод використовується але рідко через тривалість виробничого процесу, адже у рослинницьких підрозділах він починається в одному році, а закінчується в наступному; неможливість точно розрахувати вихід продукції внаслідок погодних умов та особливостей життєвого циклу; наявність супутньої продукції, що потребує окремих розрахунків

Нормативні витрати варто визначати як на одиницю продукції, так і на весь обсяг виробництва. На підставі нормативної калькуляції виписуються документи на видачу сировини і матеріалів, за допомогою яких можна уникнути перевитрачання матеріалів і тим самим знизити витрати. Його перевагами є достовірність визначення собівартості, організація оперативного та поточного аналізу, контролю і планування витрат.

Виробничий процес в сільському господарстві характеризується різною тривалістю операційних циклів протягом року та відмінною від інших галузей економіки технологією виробництва продукції рослинництва і тваринництва [2, с. 59].

Вирішенню цієї проблеми допомагає впровадження системи директ-кост, основна ідея якої полягає у визначенні собівартості тільки на основі змінних витрат, тобто витрат, розмір яких залежить від обсягу виробництва. При цьому тільки змінні витрати розподіляються за видами продукції і включаються в оцінку товарних запасів. Постійні витрати розглядають як поточні витрати

звітнього періоду та відображають на рахунку «Фінансові результати» за той період, коли вони відбулися. Основним результативним показником при цьому є маржинальний дохід (різниця між виручкою і сумою змінних витрат).

Сьогодні директ-кост застосовується в декількох варіантах: простий директ-кост (калькуляція тільки за змінними витратами); розвинений директ-кост (калькуляція за змінними витратами, в які входять прямі витрати і змінні непрямі витрати); система обліку витрат залежно від завантаження виробничих потужностей (в калькуляцію включаються всі змінні витрати і частина постійних, яка визначається відповідно до коефіцієнта використання виробничих потужностей) [5, с. 100].

Калькулювання методом «абсорпшен-костинг» підтверджує вплив на собівартість окремого виду продукції таких факторів, а саме: прямих витрат, постійних розподілених загальновиробничих витрат та нерозподілених постійних загальновиробничих витрат. Оскільки нерозподілені постійні загальновиробничі витрати не відносяться на витрати періоду, а включаються у собівартість за видами продукції при застосуванні концепції калькулювання «абсорпшен-костинг», об'єктом аналізу стає повна собівартість, доречна інформація щодо якої уможливорює аналіз цінової еластичності попиту покупців та аналіз цінової пропозиції конкурентів в умовах коливання попиту за окремим видом продукції та забезпечує прийняття управлінських рішень у сфері ціноутворення та формування цінової політики щодо асортиментних позицій.

У таблиці 2 розглянемо динаміку повної собівартості сільськогосподарської продукції ТОВ «Імені Гагаріна» за 2013-2015рр..

Аналіз даної таблиці свідчить, що зі зростанням витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, підвищується і повна собівартість. Порівнюючи з 2013 р., у 2015 р. повна собівартість продукції рослинництва зросла на 28,8 %, або на 6458 тис.грн.. У зв'язку з тим, що підприємство перестало займатися тваринництвом, повна собівартість сільськогосподарської

продукції по підприємству у 2015 р., зменшилася на 30,7%, або на 12769 тис.грн..

Таблиця 2 Динаміка повної собівартості сільськогосподарської продукції ТОВ «Імені Гагаріна» за 2013-2015рр.

	Повна собівартість, тис.грн.			2015р. від 2013р., (%)
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	
Рослинництво:	22398	22736,4	28856	128,8
Пшениця озима	9289	944,7	20282	218,3
Кукурудза на зерно	1226	-	-	-
Ячмінь ярий	-	272	10	100
Соняшник	2358	6808,4	5349	226,8
Соя	7301	12739,5	3189	43,7
Ріпак озимий	2211	1923,5	-	-
Інша продукція рослинництва	13	48,3	26	200
Тваринництво:	19227	13633	-	-
Вирощування свиней	19227	13633	-	-
Всього	41625	363969	28856	69,3

Отже, для достовірного та періодичного обліку, аналізу і контролю витрат у процесі виробництва в практиці сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати попередільний метод обліку, який є видом попроцесного методу, при якому витрати формуються за кожним переділом (етапом) на основі первинної документації та нагромаджуються послідовно в міру завершеності виробничого процесу (настання останнього етапу).

Однак, інформації нормативного та попередільного методів для прийняття управлінських рішень недостатньо, тому для внутрішньої звітності підприємствам пропонуємо використовувати метод обліку витрат директ-костинг, використання якого дозволить виявляти найбільш рентабельні види продукції та приймати відповідні рішення щодо їх виробництва. Порівняльний аналіз методів стандарт-кост і нормативного свідчить про те, що суттєвою

різницею між ними є те, що в першому витрати, які перевищують встановлені норми, відносять до результатів діяльності підприємства і не включаються до виробничих витрат, тоді як при другому виявленні відхилення документуються і відносяться до собівартості продукції. Розроблення організаційно-методичних етапів комплексного аналізу операційних витрат підприємства забезпечить досягнення управлінських та стратегічних цілей сучасного сільськогосподарського підприємства.

Список використаної літератури

1. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств : підручник / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2003. – 626 с. 5. ПСБУ 30 "Біологічні активи" : затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 05.12.05 р. № 1456/11736 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>
2. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах : підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко та ін. ; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища освіта, 2003. – 800 с.
3. Котлярів Е. Іванов Ю. Класифікація витрат за статтями калькуляції: непрямі та інші. Бухгалтерія 2001. – № 24/1. – С. 45
4. Литвин Ю. Я. Прогресивні методи обліку витрат на виробництво (вітчизняні і зарубіжні) [Текст]/ Ю. Я. Литвин, В. М. Олійник. — Тернопіль, 1995. — 219 с.
5. Михайлов О. М. Характеристика методичних підходів щодо формування витрат у сільськогосподарських підприємствах [Текст] / О. М. Михайлов // Економіка АПК. — 2007. — № 2 — С. 100—106.
6. ПСБО 16 "Витрати" : затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>.
7. Тлущкевич Н. В. Облік витрат та калькулювання собівартості в сільському господарстві: теорія, методика, практика / Н. В. Тлущкевич // Економічний форум. – 2011.

*Жебентяева Н.А., аспирант кафедры
экономической политики
Белорусский государственный экономический университет
E-mail: n.zhebentyaeva@gmail.com*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Устойчивое и динамичное развитие национальной экономики, ее эффективность и конкурентоспособность на внутреннем и мировом рынках тесно связаны с экономической безопасностью. В свою очередь, знания и интеллект находятся среди ключевых факторов, способствующих долгосрочному успеху в экономике любого государства. Поэтому интеллектуальная безопасность является все более значимой подсистемой национальной экономической безопасности, она представляет собой существенную часть не только национальной безопасности государства в целом, но и ее структурных элементов, среди которых важнейшую роль играет экономическая сфера. Можно сказать, что на современном этапе социально-экономического развития интеллектуальная безопасность не просто имеет отношение практически ко всем формам экономической безопасности, но и служит фундаментом для большинства из них.

При обеспечении интеллектуальной безопасности следует учитывать динамичность в процессе воздействия различных факторов на защищенность интересов личности, общества и государства.

Специфика интеллектуальной безопасности состоит в том, что угрозы в этой сфере не носят явно выраженного характера на конкретный момент времени, не подрывают видимым образом основы общества. В то же время постепенная интеллектуальная деградация способна нанести существенный ущерб перспективам развития общества, замедлив его на десятилетия из-за большой инерционности образования и подготовки научных кадров. Вместе с тем без повышения эффективности использования научного капитала страны, активации инновационной деятельности невозможно достичь приоритетов

социально-экономического развития государства. Следовательно, в условиях глобализации мировой экономики государству следует уделять серьезное внимание стабильности интеллектуального капитала и созданию благоприятных условий для его постоянного совершенствования за счет сочетания стратегических и тактических задач.

Рассматривая природу и растущую важность интеллектуальной безопасности, можно заключить, что она, с одной стороны, является предпосылкой роста не только национальной, но и мировой экономики, а с другой стороны, она настроена на такое важное направление в экономике, как трансформация, накопление, сохранение и использование знаний, имеющих все возрастающий объем, быстрый рост и решающее значение в экономическом развитии.

XXI век характеризуется интеллектуализацией всех сфер экономических отношений. Научное знание становится основным источником общественно-экономического прогресса общества; интеллектуализация труда превращается в настоятельную необходимость, своевременное осознание которой способствует своевременному принятию адекватных решений по укреплению экономической безопасности на всех уровнях национальной экономики. Творческий высококвалифицированный труд, выполняемый наёмными работниками, изменяет их социальный статус, превращая в носителей и инвесторов интеллектуального капитала. При этом происходит возрастание доли и роли интеллектуального капитала в системе факторов производства. Перемены в системе факторов производства, связанные с возрастанием роли и значения в ней интеллектуального капитала, обозначили новый вид национальной безопасности – интеллектуальная безопасность, определяемая интеллектуальными ресурсами нации, их производством, накоплением, сохранением и эффективным использованием. Достижение национальной интеллектуальной безопасности зависит от накопленного интеллектуального потенциала.

И.Д. Афанасенко выделяет два способа наращивания национального

интеллектуального потенциала: через систему народного образования и через эмиграцию иностранных учёных и специалистов [1]. Не отрицая роли этих двух способов следует отметить, что они не в полной мере отражают все возможности накопления интеллектуального потенциала нации. Так, не охарактеризованными остались такие способы как: научно- исследовательская деятельность, в ходе которой формируются новые научные знания, повышение квалификации работников, в первую очередь умственного труда, непосредственно на производстве и на всевозможных курсах, самообразование, а также обмен знаниями на производстве.

В целом следует согласиться с В.В Пузиковым в том, что национальная интеллектуальная безопасность - это состояние защищенности государственных интеллектуальных ресурсов, интеллектуальной собственности граждан, научных и творческих коллективов, науки и образования от реальных и потенциальных угроз [2, с. 441]. Вместе с тем, представляется целесообразным в данном определении акцентировать внимание и на интеллектуальном капитале, как важнейшем факторе научно-технологического прогресса, конкурентоспособности и устойчивости национальной экономики.

Первым, кто подробно обосновал и достаточно широко популяризировал понятие интеллектуального капитала, стал Томас Стьюарт.

Не все ученые и специалисты одинаково трактуют термин «интеллектуальная безопасность». Часто данное понятие рассматривают в более узком смысле, затрагивая какую-либо одну из сторон этого многогранного понятия [3, с. 53].

Многие исследователи интеллектуального капитала в основном придерживаются схожих взглядов на определение этого понятия. Знание, которое можно конвертировать в стоимость, - именно так рассматривает интеллектуальный капитал Л. Эдвинссон [4, с. 101]. Й. Руус, С. Пайк и Л. Фернстем отождествляют интеллектуальный капитал со всеми неденежными и нематериальными ресурсами, участвующими в создании ценности организаций и ею же полностью или частично контролируемые [5, с. 83]. С. Альберт и К.

Бредли называют интеллектуальный капитал «процессом превращения знаний и неосязаемых активов в полезные ресурсы, которые дают конкурентные преимущества индивидуумам, фирмам, нациям» [6, с. 7]. Дж. Тис применяет синонимичное интеллектуальному капиталу понятие «знаниевые активы», акцентируя таким образом необходимость извлечения экономической выгоды из индивидуальных и организационных знаний как стратегических активов [7, с. 19]. По мнению Дж. Даума, интеллектуальный капитал – это основанное на связях структурированное знание и способности, обладающие потенциалом развития и создания стоимости [8, с. 152].

Как видно из представленных определений, наличие базовой составляющей интеллектуального капитала – знаний определяет сущность большинства трактовок этого понятия. Интеллектуальный капитал рассматривается как результат работы мысли, результат применения знаний.

Таким образом, можно заключить, что в современных экономических условиях интеллектуальный капитал представляет собой накопленный ресурс интеллектуальных знаний и способностей, который, являясь неосязаемым и высоко мобильным, включается в процесс рыночного воспроизводства стоимости и на основе конкурентоспособности длительно приносит его собственнику добавочную стоимость.

Наращивание интеллектуального капитала за счет национальных ресурсов требует значительных капиталовложений в науку и образование, поэтому многие страны выбрали иной путь-привлечение ученых и специалистов из-за рубежа. В связи с этим происходит быстрое развитие такого сегмента мирового рынка труда как рынок научных кадров и высококвалифицированных специалистов, которое сопровождается повышением их мобильности, ростом интеллектуальной миграции [9, с.115]. В этой связи можно констатировать, что нарастающее в последнее десятилетие миграционное движение научных кадров и высококвалифицированных специалистов позволяет говорить о становлении рынка интеллектуального капитала как нового феномена на стыке XX и XXI веков.

Таким образом, следует отметить, что интеллектуальная безопасность является предпосылкой роста не только национальной, но и мировой экономики, а с другой стороны, она настроена на такое важное направление в экономике, как трансформация, накопление, сохранение и использование знаний, имеющих все возрастающий объем, быстрый рост и решающее значение в экономическом развитии.

В свою очередь, под интеллектуальной безопасностью следует понимать проблемы, связанные с интеллектуальным потенциалом нации, сохранения продуктов умственного труда, защиты интеллектуальной собственности.

Список использованной литературы

1. Афанасенко Иван Дмитриевич Системный кризис и интеллектуальная безопасность общества // Известия СПбУЭФ. 2010. №4. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sistemnyy-krizis-i-intellektualnaya-bezopasnost-obschestva>. – Дата Доступа: 20.03.2016.
2. Основы теории обеспечения национальной безопасности : курс лекций / В.В. Пузиков[и др.]; под ред. В.В. Пузикова. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2013. – 512 с.
3. Петраченко С. Проблема «утечки умов» из России в контексте интеллектуальной безопасности страны // Власть. – 2007. – №. 9. – С. 52-55.
4. Эдиссон, Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 233 с.
5. Руус, Й. Интеллектуальный капитал: практика управления. – Спб.: Высшая школа менеджмента, СПбГУ, 2007. – 342 с.
6. Bonfour Akhmed Edvinsson Leif (Edited by). Intellectual capital for communities. Nations, Regions and Cities. USA: Elsevier Bittenworth - Heinemann, 2005. 348 p. 2005. 348 p.
7. Тис Дж. Получение экономической выгоды от знаний как активов: «новая экономика», рынки ноу-хау и нематериальные активы // Российский журнал менеджмента. 2004. Т. 2. №1.
8. Stuart T.A. Intellectual capital: The new wealth of organizations. L., 1997. P. 65-78.
9. Белорусская наука в условиях модернизации : социологический анализ / М.И. Артюхин [и др.]; науч. ред. М. И. Артюхин; Нац. Акад. Наук Беларуси, Ин-т социологии. – Минск: Беларуская навука, 2015. – 327 с.

*Жемба А.Й. , к.е.н.
доцент кафедри міжнародної економіки
Національний університет водного господарства та природокористування
E-mail: a.i.zhemba@nuwm.edu.ua*

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІКАХ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Доіндустріальна та індустріальна стадії розвитку економіки поставили під загрозу нинішнє та майбутнє існування людської цивілізації. Неконтрольоване зростання чисельності населення у аграрно-індустріальних країнах, зростання рівня використання жителями цих країн ресурсів природи для підтримки умов життя та задоволення своїх потреб негативно позначилося на світовій економіці та стані навколишнього природного середовища всієї планети. Ця ситуація не лише поглибила проблему бідності та класової нерівності, а й посилила шкідливий вплив людини на світ природи. Бідні верстви населення вимушені заради виживання використовувати всі природні ресурси, які є в їхньому розпорядженні. В свою чергу, надмірне використання ресурсів природи приводить до зменшення багатства світу природи та робить існування бідних верст населення неймовірно важким та проблематичним. Споживаючи природні ресурси, більша половина жителів земної кулі, на жаль, вважає, що світ природи є таким, який безперервно самовідновлюється, хоча надлишковим і надмірним ресурсом є людство.

Економічну нестабільність, екологічну вразливість, соціальну напруженість, енергетичну недосконалість у світі варто пов'язати із духовними, моральними, етичними та релігійними цінностями людини. Примітивні методи індустріалізму видозмінили цінності людини та її поведінку. Неприховане та ненаситне бажання людини матеріально збагатитись та в майбутньому примножити свої надбання є характерною рисою індустріальної стадії розвитку економіки. Проте ця нездорова матеріальна жага до збагачення містила у собі приховану надію позбутися існуючих проблем шляхом зміни напрямку

економічного розвитку світу та формування нового типу мислення, що можливе при переході до сталого підтипу розвитку, який є характерним для постіндустріальної стадії розвитку економіки.

Постіндустріальна стадія розвитку економіки стала своєрідною переломною епохою, яка запустила в життя процес економії природних ресурсів. Цей процес відбувався під тиском технологічної, науково-інформаційної, виробничої та законодавчої революції у світі. Науково-технічна та науково-інформаційна революція вплинула на усі сфери життя людини та відкрила нові, безмежні можливості для розвитку земної цивілізації, що здатні піднести її на новий рівень існування.

Матеріально-технічною основою постіндустріального суспільства стала науково-технічна революція, яка, не зважаючи на щоденні успіхи, далека від свого завершення. Науково-технічна революція впливає на якість матеріального та розвиток нематеріального виробництва. А це мотивує підвищення кваліфікації економічно активного населення. Освіта стає найголовнішим фактором, який здатний підвищити рівень життя людини та її соціальний статус. Можливість задовольнити матеріальні потреби та налагодити гідний спосіб життя дає змогу людській цивілізації відкрити для себе нові грані можливого, які далекі від світу матеріального. Відсутність постійного пошуку засобів, необхідних для підтримання життя людини на планеті, поступово формує нову шкалу людських цінностей.

Умовою існування постіндустріального суспільства є творчість. Хоча вона існувала як на доіндустріальній, так і на індустріальній стадії розвитку економіки, проте як вищий, досконаліший вид економічної діяльності, який здатний примножити знання та можливості людини, творчість затвердилась лише на постіндустріальній стадії. Саме творчість дає змогу людині усвідомити, що ресурси природи та її багатства можуть бути примножені за рахунок поєднання нового, оригінального мислення та НТП [2, с. 41–42]. НТП сприяє нагромадженню знань та інформації, які в свою чергу пришвидшують процес постіндустріального розвитку. Постіндустріальна науково-технічна

революція, з одного боку, змушує людство скорочувати рівень суспільного споживання заради примноження матеріального багатства, а з другого – збільшувати кількість витрат для розроблення та створення нових технологій. Зменшення рівня споживання матеріальних благ передбачає скорочення питомої ваги продукції доіндустріального та індустріального характеру та збільшення суспільного попиту на послуги й інформацію, які є характерними для постіндустріальної стадії розвитку економіки [2, с. 90–91].

Зростання частки інформаційного сектору, наукоємних, високотехнологічних (аерокосмічна, електронна, фармацевтична, електротехнічна) галузей виробництва та сектору послуг в структурі економіки сприяє зменшенню споживання ресурсів природи. Крім того, розвиток науки та техніки дає змогу перейти людській цивілізації на нові джерела енергозабезпечення. Пошук нових, альтернативних джерел енергії та розробка доступних енерго-, ресурсозберігаючих, маловідходних технологій лежить в основі сталого розвитку. Намагаючись продовжити своє існування наша цивілізація має замінити небезпечні види економічної діяльності на нові, які нанесуть менше шкоди людині та природі, які здатні замінити зникаючі види природних ресурсів новими, альтернативними, котрі є відновлюваними.

Постіндустріальний етап розвитку економіки стає початковим етапом виникнення природовідновлюючих секторів господарства; розповсюдження нових технологій, які здатні зменшити забруднення навколишнього природного середовища, скоротити потреби у невідновлюваних ресурсах. Крім того, технологічні досягнення дають змогу миттєво виявити шкоду, нанесену оточуючому середовищу, й спробувати нейтралізувати її, а сучасні комунікації (радіо, телебачення, Інтернет, мобільний зв'язок) – довести до свідомості людини потребу в створенні громадських екологічних рухів, які борються за охорону та збереження довкілля.

Створення громадських «зелених» організацій дає змогу контролювати та протистояти антиекологічним діям індустріальної цивілізації. Важливу роль у цьому процесі покладено на державу, яка здатна запровадити адміністративні

санкції та екологічні штрафи, тобто використати екологічно-економічні інструменти для зменшення антропогенного тиску та усунення шкідливого впливу на світ природи. Суть економічного регулювання полягає у зобов'язанні забруднювачів навколишнього природного середовища нести матеріальну відповідальність за нанесену довкіллю шкоду. В свою чергу, науково-технічні досягнення та економічне регулювання здатні пригальмувати марнотратне використання природних ресурсів та надмірне забруднення навколишнього природного середовища, а також нейтралізувати появу екологічної антиренти, яка лягає важким тягарем на кожного члена суспільства [1, с. 10–23; 2; 3, с. 17–19].

Постіндустріальна стадія розвитку економіки органічно поєднує в собі знання, інформацію, інновації, економіку, екологію та людину. Підвищення ролі в усіх сферах життя людини науки, інформації та технології сприяє зміні структури економіки та зайнятості економічно активного населення, що автоматично віддзеркалюється на стані навколишнього природного середовища. Зростання антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, за одночасного зростання добробуту кожного члена суспільства свідчить про природозабруднюючий тип розвитку. В свою чергу, зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище та збільшення рівня добробуту кожного члена суспільства, характеризує сталий підтип розвитку. Постіндустріальний етап розвитку виступає певною сходинкою на шляху досягнення вищого рівня добробуту при зменшенні антропогенного тиску на навколишнє природне середовище. Перехід у межах постіндустріального суспільства до сталого розвитку економіки передовсім залежить від уявлення людської цивілізації про своє майбутнє. Тримавши курс на сталий розвиток, кожна країна світу рано чи пізно повинна здійснити виважені кроки на шляху його становлення. На початковому етапі, звичайно, будуть переважати примітивні заходи та відповідний світогляд, але у міру просування в напрямку сталого розвитку, традиційні підходи будуть змінюватися на якісно нові.

На основі проведеного дослідження можна виділити такі передумови

переходу національних економік до сталого розвитку: загальноекономічні (дефіцит природних ресурсів на світових ринках; поява та збільшення екологічної антиренти; зростання споживчого попиту та ціни на паливно-енергетичні, мінеральні ресурси; посилення продовольчої, енергетичної та мінерально-сировинної криз; зростання собівартості робіт з розвідки та видобування природних ресурсів), технологічні (екологодеструктивне функціонування матеріально-технологічної бази суспільного виробництва, погіршення геологічно-економічних умов пошуку і видобутку природних ресурсів), еколого-економічні (зміни клімату, глобальне потепління; зростання кількості викидів; поступове виснаження покладів корисних копалин; порушення природного та енергетичного балансу на планеті, загроза цілковитого винищення біорізноманіття), соціально-економічні та політико-економічні (нерівномірне розташування природних ресурсів у світі; зростання розриву між багатими та бідними країнами світу; напруженість між державами через доступ до природних ресурсів; військові конфлікти, торгівельні суперечки, енергетичні війни на національному й міжнародному рівнях за контроль та володіння ресурсами природи; стрімке зростання чисельності населення на планеті та його потреб).

Список використаної літератури

1. Галиця І. О. Інновація у контексті економіко-екологічних процесів / І. О. Галиця // Вісник НАН України. – 2004. – №3. – С. 10-23.
2. Иноземцев В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия: сборник / В. Л. Иноземцев. – М. : Экономика, 2003. – 776 с.
3. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие / В. Л. Иноземцев. – М. : Логос, 2000. – 304 с.

к.е.н. Завидівська О. І.
старший викладач кафедри економіки та управління персоналом
Львівського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: zoiggg@gmail.com

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність. Однією із передумов забезпечення соціальної злагоди в суспільстві, вкрай необхідної для сталого економічного розвитку, є наявність сильних і незалежних профспілок. Не менш важливо, щоб ці організації трудящих були демократичними і достатньо представницькими. Ситуацію, яка склалась на сьогоднішній день на ринку праці України можна назвати умовно задовільною. У випадках порушення трудових прав працівнику самотужки важко щось протиставити керівництву, що, врешті-решт, як свідчить статистика, призводить до незаконного звільнення або навіть не виплати належної заробітної плати та інших порушень законодавства про працю.

Зарадити цьому можуть лише профспілки, місією яких є творити громадянське суспільство, захищати права найманої праці людей, відстоювати соціальні права громадян.

Мета роботи – висвітлення проблемних аспектів діяльності профспілок в Україні та визначення перспектив удосконалення їх діяльності.

Результати. Профспілка – чи не найстаріший визнаний законом орган виробничої демократії. Профспілки є головним суб'єктом соціального партнерства й основним виразником соціально-трудова інтересів найманих працівників [1].

Професійна спілка – це добровільна громадська організація громадян, пов'язаних спільними професійними, виробничими інтересами за родом їхньої діяльності, яка створюється з метою представництва і захисту їхніх соціально-трудова прав та інтересів» [2].

Сьогодні профспілки розглядаються в якості специфічних суб'єктів правової діяльності. Їхній статус (правове положення) визначено

законодавством, що встановлює право- і дієздатність профспілок, основні права і обов'язки, а також гарантії їхнього здійснення.

Найбільша в Україні кількість професійних спілок за роки незалежності легалізована в місті Києві. Лідерами по кількості легалізованих органами Міністерства юстиції професійних спілок є також Одеська, Донецька та Харківська області. Найменшу в Україні кількість профспілок починаючи з 1991 року легалізовано у Хмельницькій, Тернопільській, Волинській, Чернігівській, Миколаївській, Рівненській та Сумській областях [3].

За даними Державної служби статистики [4], на початок 2015 року в Україні було офіційно зареєстровано 25 900 профспілок та їх об'єднань (табл. 1).

Професійні об'єднання мають чітко взаємодіяти з роботодавцями і державою – так пропонує в цивілізованих державах соціально орієнтована модель розвитку. У розвинених країнах Європи профспілки займаються вирішенням питань, пов'язаних із порушеннями прав і свобод робітників: регулярно відстоюють права і реально відшкодовують компенсації. Українці ж мають лише розмиті уявлення про роботу профспілок.

Таблиця 1 Динаміка кількості об'єднань громадян в Україні*

	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015
Громадські організації та їх осередки	67696	71767	74500	77286	65080
Благодійні організації	12860	13475	14055	14999	13800
Профспілки та їх об'єднання	26340	27834	28852	29274	25900
Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	11956	13872	15018	16213	15786
Органи самоорганізації населення	1210	1306	1426	1503	1363

* За даними ЄДРПОУ Державної служби статистики України.

Україна, як і інші пострадянські республіки, позбавлена тих базових навичок самоорганізації працівників, які в усьому світі вироблялися з початку ХХ століття. Поширені в 90-ті роки страйки і протести працівників бюджетної

сфери, зокрема шахтарів, були не стільки продуктом ефективної роботи профспілок, скільки жестом розпачу людей, які місяцями або й роками не отримували зароблених грошей. Якщо у 90-ті люди виходили протестувати лише для того, щоб не померти від голоду, то сьогодні вони «доросли» до вимог підвищення зарплат або ж більш безпечних і якісних умов праці [5].

І хоча зараз профспілки є не тільки у робочих, а у більшості інших професій, українці не мають чіткого уявлення про їхню роботу. За результатами опитування дослідницького центру порталу «SuperJob.ua», для більшості працівників основна функція профспілки зводиться до видачі пільгових путівок у санаторії і подарунків до свят [6].

За даними опитувань Центру соціальних експертиз, 45% респондентів вважає, що профспілки в нинішньому вигляді існують радше за традицією, по інерції; 28% респондентів вважає, що стан профспілок у країні переживає кризу; 14% респондентів вважає, що профспілки поступово відроджуються і модернізуються; 8% опитаних вважає, що в країні відбувається становлення профспілок нового типу; 4% опитаних завагалися з відповіддю [7].

Не дивлячись на те, що профспілки є соціальним партнером Уряду України, громадськість майже не поінформована про їх позиції з тих чи інших питань та процеси в окремих профоб'єднаннях, нарешті – громадяни в переважній більшості просто не знають про існування цих об'єднань.

Рівень довіри населення до профспілок засвідчують результати соціологічного опитування, проведеного Центром економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова для визначення ставлення населення до сучасного українського профспілкового руху: в середньому лише 5,9% опитаних громадян повністю довіряють профспілковому руху (рис.1).

На підставі викладеного зовсім очевидно, що профспілкам країни пора чітко визначитися з приводу того, як вести себе у випадку сваволі з боку адміністрації, (найбільше це стосується приватних підприємств) і як захищати права й інтереси найманих працівників [5].

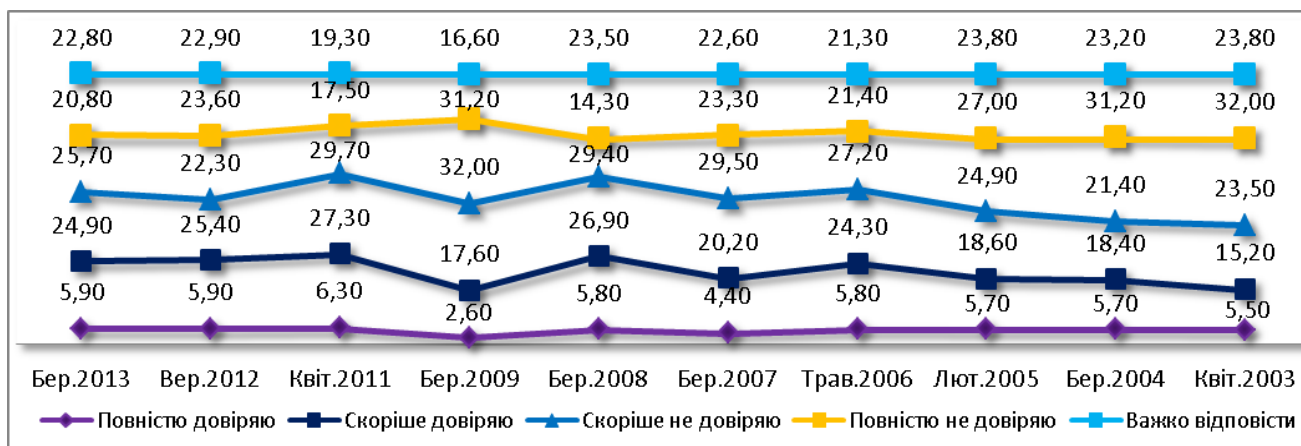

Рис. 1. Рівень довіри громадян України до профспілок протягом 2003-2013 років [8]

Зокрема, підсумовуючи, можемо навести наступні рекомендації щодо вдосконалення діяльності профспілок в Україні (з врахуванням [9]):

1. Українським профспілкам потрібно адаптуватися та досягнути визнання міжнародного профспілкового руху, який має пересвідчитися в їх реальному роздержавленні і незалежності, демократичності і відданості справі захисту інтересів трудящих. І, безперечно, самим профспілкам та їх об'єднанням, потрібно порозумітися між собою і консолідуватися, щоб стати реально впливовою силою у суспільстві.

2. Для того, щоб профспілки України більш ефективно захищали права найманої праці людей, їм необхідно дещо змінити методи їх діяльності, стати більш відкритими до працівників, популяризувати свою діяльність у суспільстві.

З метою подолання інформаційної закритості профспілкового руху від широкої громадськості необхідне вживання заходів для розширення інформування громадськості через пресу, радіо і телебачення, розвиток мережі власних засобів інформації. Працівники повинні знати, чим займаються профспілки і який комплекс роботи вони виконують.

3. Доцільно приділяти більше уваги роботі щодо посилення мотивації профспілкового членства. Слід навчити членів профспілок як колективно користуватися своїми правами. Це можна зробити у безліч способів, включаючи семінари, тренінги та консультації.

4. Профспілкам потрібно постійно відслідковувати ринкові перетворення, домагатися від уряду, щоб соціальні проблеми вирішувалися не за залишковим принципом і не вузьковідомчими можливостями, а були складовою державної політики, цілком опанувати механізм соціального партнерства та стати дієвими та незалежними партнерами щодо держави та роботодавців.

Активна участь у виробленні, вдосконаленні та реалізації соціально-орієнтованого законодавства повинна стати визначальним напрямком діяльності профспілок.

5. Профспілкам слід серйозно посилити колдовісну роботу, аби забезпечити укладання колективних договорів на кожному підприємстві, де є профспілкова організація, а де такого формування немає – самі працівники мають подбати про її створення для забезпечення передбаченого законодавством захисту.

Згода профспілки має стати обов'язковою умовою для звільнення працівників. І це правило має дотримуватися у всіх випадках, незалежно від членства працівника у профспілці.

Висновки. Оптимальна модель соціального захисту для України – та, у якій держава і профспілки спільно вирішують проблеми соціального захисту, поєднуючи законодавчий і профспілковий захист.

Коли це стане можливим, профспілки дійсно стануть реальними виразниками інтересів працівників і візьмуть активну участь у становленні громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Dedinition of Labor Union // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investopedia.com/terms/l/labor-union.asp>.
2. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник / О. А. Грішнова. – 5-те вид., доповн. – К. : Знання, 2011. – 390 с.
3. Єдиний реєстр громадських формувань // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ddr.minjust.gov.ua>. – Офіційний веб-сайт Міністерства Юстиції України.
4. Веб-сторінка «Державна служба статистики України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – офіційний веб-сайт Державної служби статистики України.

5. Бут І. Ілюзія профспілки / Ірина Бут // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vestnik.in.ua/2013/05/07/lyuzya-profspiki>.
6. Веб-сторінка «SuperJob.ua» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.superjob.ua>.
7. Ставлення громадян України до профспілок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csep.org.ua>. – Офіційний веб-сайт Центру соціальних експертиз України.
8. Чи довіряєте Ви профспілкам? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uceps.org>. – Офіційний веб-сайт Центру соціологічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова.
9. Шляхи підвищення ролі профспілкових організацій у захисті інтересів найманих працівників: «Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку (січень - грудень 2008 р.)» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/november08/11.htm>. – Офіційний веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень.

*к.е.н., доцент Задорожнюк Н.О.
доцент кафедри економічних систем
і управління інноваційним розвитком
Одеський національний політехнічний університет
E-mail: zadorozhnyuk.nat@mail.ru*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У науковій літературі доволі часто зустрічається поняття «економічний потенціал» національної економіки, який, на думку багатьох дослідників [1-3], є узагальнюючим показником, що поєднує природні, виробничі, науково-технічні, соціально-культурні можливості економічної системи. Однак, прийняття раціональних рішень щодо використання ресурсів економічної системи, управління та контролю за ними неможливо без участі людини. Тому, на основі науково-методологічного підходу [1] запропоновано посилити вплив людини на ефективність цих процесів та розглядати соціально-економічний потенціал, як один з ключових аспектів забезпечення сталого розвитку національної економічної системи.

Ефективна взаємодія між основними елементами національної економічної системи та раціональне використання переваг соціально-економічного потенціалу є пріоритетними принципами будь-якої країни світу.

Важливо зазначити, що найважливішими показниками екологічної сталості є стійкість і стабільність [2]. Зокрема, поняття стійкість екосистем означає здатність сучасної екосистеми повертатися до початкового стану після зняття зовнішнього впливу, що призвів її до нерівноважного стану.

Автором запропоновано розглядати соціально-економічний потенціал національної економічної системи як єдність екологічного, природно-ресурсного, виробничого, науково-технічного, трудового, соціально-культурного й інформаційного потенціалів. Структура соціально-економічного потенціалу національної економічної системи наведена на рис. 1.

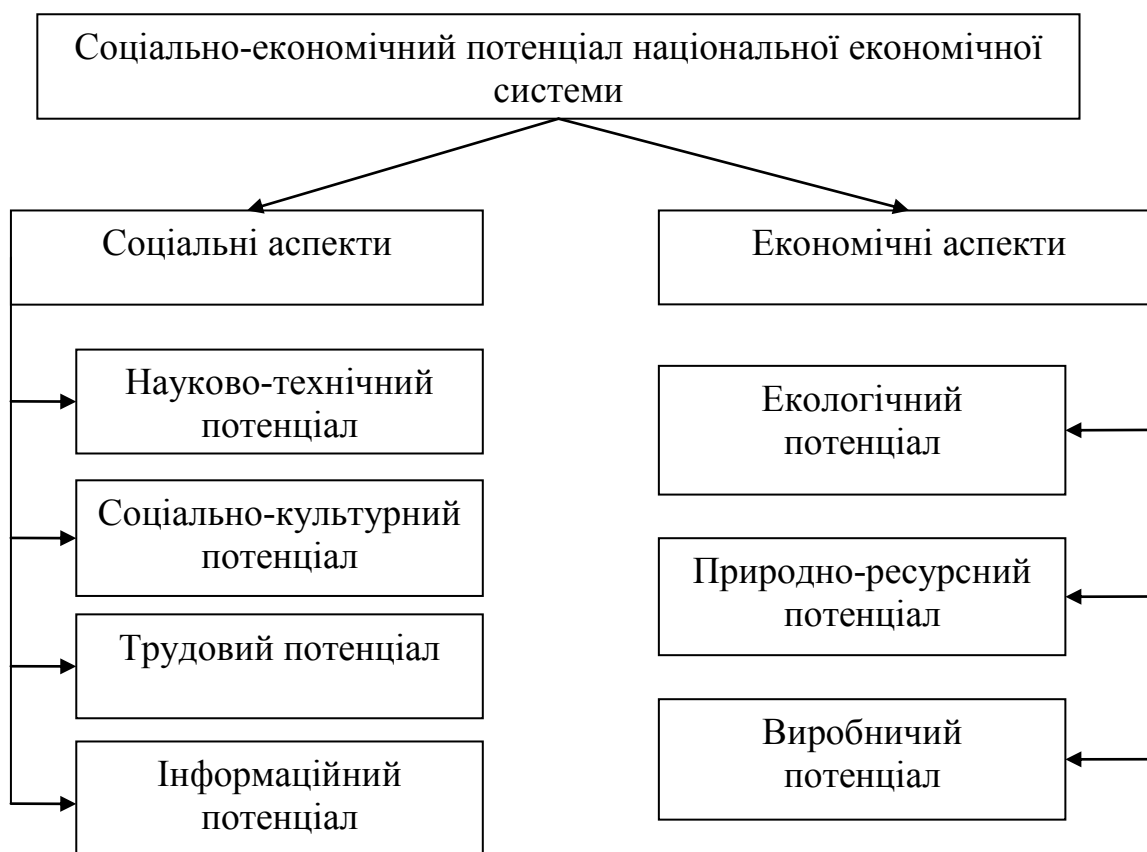

Рис. 1 – Структура соціально-економічного потенціалу національної економічної системи

Кожен із зазначених у структурі потенціалів характеризується певною величиною і якісним складом відповідних економічних ресурсів та умовами їх ефективного використання. При цьому, відповідно сучасним пріоритетам розвитку провідних країн світу особливу увагу слід приділити екологічному та інформаційному потенціалам.

Так, відповідно [3] екологічний потенціал визначається трьома параметрами.

1. Обсягом (масою речовини системи).
2. Продуктивністю (швидкістю самовідтворення речовини системи).
3. Структурною гармонійністю.

Також можна виділити декілька рівнів прояву соціально-екологічного потенціалу з урахуванням часового фактору:

- визначає минуле з погляду відображення сукупності властивостей, накопичених людиною, котрі зумовлюють його здатність до певної діяльності (потенціал набуває значення ресурсу);
- відображає сучасний стан з точки зору практичного застосування та використання людиною наявних здібностей (при цьому має значення резерву);
- орієнтований на майбутнє, головним чином на розвиток економічної системи (поєднує певні значення як «можливості» та «перспективи», так і «здатність» та «спроможність» одночасно із наявною в межах певної держави сукупністю різних ресурсів).

Екологічний потенціал характеризує антропогенне навантаження на територію економічної системи, що не зумовлює збільшення зворотного негативного впливу природних систем на господарський розвиток, а також не погіршує стан здоров'я населення.

Природно-ресурсний потенціал відображає сукупність природних ресурсів і природних умов у певних географічних межах, котрі забезпечують задоволення економічних, екологічних, соціальних, культурно-оздоровчих та естетичних потреб суспільства [1]. Проте, слід зазначити, що зміст поняття екологічного потенціалу є аналогічним до природно-ресурсного потенціалу, але

у першому випадку основна увага зосереджується на функціонуванні й збереженні природних систем загалом, а в іншому – на збереженні лише їх частини, тобто ресурсів, резервів і можливостей природно-ресурсного потенціалу.

Інформаційний потенціал характеризує наявні та такі, що можуть бути мобілізовані, обсяги інформаційних ресурсів, інформаційної техніки і технологій для створення власних ресурсів, збирання, накопичення, обробки й використання різноманітних форм інформації для задоволення сучасних потреб суспільства. При цьому важливого значення набувають такі властивості інформації, як актуальність та достовірність.

Також, важливо відзначити, що розвиток соціально-економічного потенціалу пов'язаний з використанням таких властивостей ресурсів, як взаємодоповнюваність, взаємозамінність, обмеженість і мобільність.

Таким чином, основні результати роботи полягають у такому.

1. Обґрунтована необхідність розширення поняття «економічний потенціал» за допомогою соціальної складової та розглянути саме соціально-економічний потенціал сучасної національної економічної системи.

2. Запропонована структура соціально-економічного потенціалу національної економічної системи.

3. Розглянуто важливі у сьогоденні структурні компоненти соціально-економічного потенціалу, що здатні вплинути на розвиток соціальної складової національної економічної системи. Це екологічний та інформаційний потенціали, які набувають важливого значення в сучасних умовах життя.

У подальших дослідженнях планується розроблення методики комплексної оцінки спрямованості та динамічності процесів сталого розвитку за допомогою використання кількісних значень соціально-економічного потенціалу національної економічної системи.

Література:

1. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, М.А. Хвеси́ка. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.

2. Демешок О.О. Особливості соціально-економічного розвитку регіональних виробничо-економічних систем України / О.О. Демешок // Український соціум: наука – освіта – виробництво: зб. наук. праць ; за ред. д.е.н., проф. В. В. Микитенко. – К. : МНТУ та Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН України, Асоціація ТЕКУ, Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2013. – Вип. 4. – С. 54-65.

3. Системно-комплексне оцінювання потенціалу сталого розвитку України / [О. М. Алимов, В. В. Микитенко, І. М. Лицур та ін.]. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2013. – 88 с.

*к.е.н., доцент Заюков І. В.
доцент кафедри безпеки життєдіяльності
Вінницький національний технічний університет
E-mail: Zivan@i.ua*

ПРОФІЛАКТИКА ТА САМОЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЗАЙНЯТОГО НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження викликана проблемами, які нині перешкоджають розвитку соціально-економічних систем України – погіршення рівня продуктивних сил, а саме – трудових ресурсів. Загальновідомо, що в Україні найвищі: темпи скорочення населення в Європі, особливо це стосується населення працездатного і економічно активного віку; рівні смертності серед осіб працездатного віку, особливо серед чоловіків; значення розповсюдження неінфекційних захворювань, що характерно для осіб працездатного віку. Зазначені тенденції в кінцевому підсумку призводять до знецінення людського капіталу та знижують рівень продуктивних сил країни.

Метою даного дослідження є актуалізація розвитку системи профілактичних медичних оглядів серед зайнятого населення щодо збереження його здоров'я як фактора розвитку соціально-економічних систем України.

Актуальність профілактики як ефективної складової самозбереження здоров'я, підтверджується східною мудрістю: «Хворобу треба лікувати за три

роки до її появи, а не за три дні до смерті» та відомими словами геніальної людини – М. І. Пирогова, який сказав: «Майбутнє належить медицині профілактичній». Крім того, в межах концептуальної складової дослідження, Україна має переходити від патерналістської профілактичної системи до моделі економічної мотивації роботодавця і працівника в напрямку формування механізмів збереження здоров'я. Адже, світовий досвід доводить, що витрати на проведення заходів по захисту здоров'я працюючих набагато ефективніші, ніж їх відсутність, оскільки спостерігаються значні втрати ВВП. Наприклад, несвоєчасна діагностика первинних ознак захворюваності зайнятого населення веде до розвитку інвалідності та знецінення людського капіталу, зменшення рівня економічної активності та зайнятості.

Важливо зробити акцент на тому, що досвід цілого ряд країн, які досягнули значного зниження смертності від серцево-судинних захворювань (ССЗ), показав, що вклад в профілактичні заходи в досягнення успіху складає 55%, а лікувальних – 37% (для 8% фактори не були визначені [1]). Звідси висновок, що профілактика є обов'язковим, і менш затратним механізмом збереження здоров'я зайнятого населення України. До того ж, профілактика захворювань дозволяє отримувати значний економічний ефект. Вартість лікування на ранніх стадіях коштує в 3–5 разів нижче вартості лікування гострих форм ССЗ, а загальні витрати, включаючи реабілітаційний етап і соціальні виплати, знижуються в 8–10 разів. Економічний аналіз, проведений в США та інших розвинених країнах світу, свідчить, що реалізація профілактичних програм зміцнення здоров'я зайнятого населення забезпечує співвідношення витрат і отриманого ефекту як 1:7 (тобто кожен вкладений долар в профілактику здоров'я – економить – 7 дол. США) [2].

Крім того, підвищена смертність населення, переважно працездатного віку на 50–70% обумовлена способом життя, тобто поведінковими факторами ризику, про що свідчить досвід США, Японії, Канади, Великобританії, Німеччині та ін., в яких стимулювання серед населення здорового способу

життя, дозволило скоротити в цілому смертність на 20–30%, а смертність від ССЗ на 30–40% [3].

Важливим фактором профілактики та стимулювання самозбереження здоров'я зайнятого населення в аспекті розвитку соціально-економічних систем є дотримання принципів Декларації «По охороні здоров'я всього зайнятого населення» (ВООЗ, 2014), в якій наголошується на важливості збереження здоров'я кожного працюючого з урахуванням тенденцій на ринку праці (старіння населення, збільшення питомої ваги сфери послуг, поширення нестабільної зайнятості) на всіх рівнях (підприємство, держава, міжнародний рівень) [4]. Додатково, варто в дослідженні звернути увагу на таких міжнародних документах як: Конвенція «По безпеці праці і здоров'я» (МОП, № 155/1981); «Про службу медицини праці» (№ 161/1985), Директива ЄС (89/39 ЄС, 1989 р.) і глобальна стратегія ВООЗ «Здоров'я зайнятого населення до 2000 року), які зорієнтовані на профілактику захворювань зайнятого населення, а важливим напрямом профілактики захворювань є створення національної системи медицини праці.

В більшості країн світу, як відомо, зниження рівня смертності від ССЗ пов'язано із здоровим способом життя; проведенням санітарних та освітніх програм; прийняттям законодавчих та нормативно-правових актів в напрямку зниження частоти куріння та вживання алкогольних напоїв; збільшення рівня фізичної активності населення. Всі ці факти дозволяють стверджувати, що зміни в способі життя і показники смертності від ССЗ взаємозв'язані, а первинна профілактика при цьому має розглядатись як елемент механізму самозбереження здоров'я. Тому стратегія розвитку охорони здоров'я має передбачати перехід від системи направленої на лікування захворювань до системи профілактичної. Розглянемо в роботі фактори, які нині перешкоджають проведення профілактичних заходів в Україні на макрорівні [5]:

- політичні (замість повноцінної профілактики – одні декларації);
- фінансові (недостатність фінансових ресурсів, відсутність медичного соціального страхування);

- професійні (лікарі навчені в основному лікувати, а не попереджувати хвороби);
- організаційні (відсутність чітких розмежувань функціональних і посадових обов'язків в галузі профілактики між структурами різного рівня, недостатні знання і навички по організації роботи з населенням за межами медичних закладів тощо);
- національні особливості (відсутність стимулів для самозбереження здоров'я зайнятим населенням, патерналізм).

В науковій літературі виділяють суспільну і індивідуальну профілактику. Індивідуальна профілактика передбачає дотримання правил особистої гігієни в побуті, на виробництві та включає заходи по попередженню хвороб, збереженню і зміцненню здоров'я, які здійснює сама людина, і практично зводяться до дотримання норм здорового способу життя; особистої гігієни; гігієни шлюбних і сімейних відносин; гігієни одягу, взуття; раціонального харчування і питного режиму; раціонального режиму праці і відпочинку; активного зайняття фізкультурою і спортом.

Пріоритетом в первинній профілактиці, згідно Європейських рекомендацій є населення, у якого є високий ризик ССЗ та інших факторів ризику, у тому числі тютюнокуріння, зловживання алкоголем, наявність діабету, ожиріння тощо. Наприклад, доведено, що низька фізична активність сприяє розвитку ССЗ в 1,5–2 рази частіше, ніж у людей, які ведуть фізично активний спосіб життя. Ходіння в швидкому темпі протягом тридцяти хвилин на день, може знизити ризик ССЗ орієнтовано на 18% та інсульту на 11% [6].

Суспільна профілактика включає систему соціальних, економічних, законодавчих, виховних, санітарно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та медичних заходів, які проводяться планомірно державними інститутами та суспільними організаціями з метою забезпечення всебічного розвитку фізичних і духовних сил громадян, усунення факторів, які негативно впливають на здоров'я населення.

В залежності від стану здоров'я та наявності факторів ризику, які викликають захворювання виділяють такі види профілактики [7]:

- первинна профілактика – система заходів направлена на попередження виникнення і дії факторів ризику захворювань (вакцинація, раціональний режим праці і відпочинку, раціональне якісне харчування, фізична активність);
- вторинна профілактика – комплекс заходів направлених на усунення явних факторів ризику, які при певних умовах (стрес, послаблення імунітету, надмірне навантаження на будь-які функціональні системи організму) можуть призвести до виникнення, загострення і рецидиву захворювань. Найбільш ефективним методом вторинної профілактики є диспансеризація населення як комплексного методу раннього виявлення захворювань, динамічного спостереження, цілеспрямованого лікування, раціонального послідовного оздоровлення;
- третинна профілактика – комплекс заходів по реабілітації хворих, які втратили можливість повноцінної життєдіяльності. Третинна профілактика має на меті соціальну (формування впевненості в власній соціальній необхідності), трудову (можливість відновлення трудових навиків); психологічну (відновлення поведінкової активності); медичну (відновлення функцій і систем організму) реабілітацію.

Сьогодні профілактика захворюваності зайнятого населення на робочих місцях здійснюється в межах проведення профілактичних медичних оглядів працівників, під якими розуміють лікувально-профілактичні заходи направлені на виявлення порушень стану здоров'я зайнятого населення і медичних протипоказань до роботи, а також в цілях охорони здоров'я населення, попередження виникнення і розповсюдження захворювань.

Медичні огляди працівників поділяються на попередні (проводиться при працевлаштуванні працівника на роботу з метою визначення відповідності стану здоров'я працівника тій роботі, на яку він претендує) та періодичні (медичні огляди проводяться в процесі трудової діяльності з метою: визначення відповідності стану здоров'я працівників виконуваний роботі; динамічного спостереження за станом здоров'я працівників; своєчасного виявлення

початкових форм професійних захворювань; з'ясування раних ознак дії шкідливих або небезпечних виробничих факторів на стан здоров'я працюючих; формування груп ризику; виявлення загальних захворювань, які можуть перешкоджати виконувати свої трудові обов'язків працівниками; своєчасного проведення профілактичних і реабілітаційних заходів направлених на збереження здоров'я і відновлення працездатності).

Регулярність проведення медичних оглядів регламентується чинним законодавством та залежить від виду роботи, віку, умов праці, наявності шкідливих (небезпечних) виробничих факторів на робочому місці. Існують види робіт по яким проводять позмінні медичні огляди, наприклад, водії, працівники, які працюють на важких і небезпечних роботах тощо. Крім того, виділяють позапланові медичні огляди, які проводяться на прохання працівників або у відповідності до медичних рекомендацій з метою виявлення наявності професійних захворювань. Розглянемо на рисунку 1 динаміку питомої ваги працівників, які пройшли медичні огляди в загальній структурі осіб, що мали їх пройти (працюючи в шкідливих (небезпечних) умовах праці) (станом на 01.01. [8]).

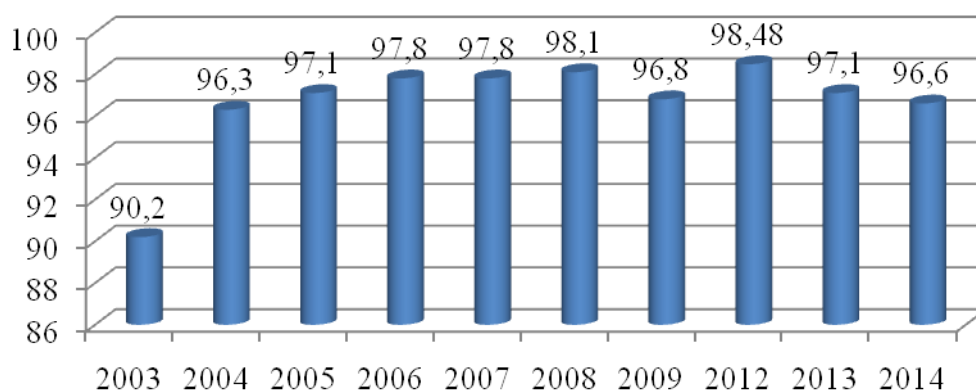

Рисунок 1 – Динаміка питомої ваги працівників, які пройшли обов'язкові медичні огляди, %

Аналізуючи дані рисунку 1 можна відмітити, що станом на початок 2004 року 96,6% працівників (працюючих в шкідливих та небезпечних умовах праці) пройшли періодичні профілактичні медичні огляди, або – 2,07 млн. осіб, а

підлягало проходженню – 2,14 млн. осіб. За їх не проходження було відсторонено від роботи (станом на 01.01.2014 р.) – 3,4% працівників, які працювали в відповідних умовах. Динаміка зазначеної питомої ваги (за виключенням 2010–2011 років, через відсутність даних) свідчить, що в 2003–2012 роках зафіксовано її зростання, а в 2013 році розпочався процес її зменшення, у тому числі через загострення фінансово-економічної, політичної, демографічної криз.

Враховуючи те, що в Україні відсутня система обов'язкової диспансеризації населення, у тому числі щодо проведення медичних оглядів (вона носить рекомендаційний, а не обов'язковий характер) це призводить до високого рівня поширеності захворюваності і смертності працездатного населення. Для зайнятого населення, у тому числі для тих, хто офіційно оформив трудові відносини, проходження попереднього і періодичного медичних оглядів є обов'язковим. Але, на жаль, в багатьох випадках такі обстеження носять формальний характер і не виконують свою основну функцію щодо виявлення та попередження проблем із здоров'ям на ранніх стадіях. Крім того, нині простежується також проблема низької ціни здоров'я в житті і свідомості самих працівників. В результаті залишається на низькому рівні якість медичних оглядів, у тому числі через відсутність діагностичного обладнання; реактивів для проведення функціональних і лабораторних досліджень; високу вартість досліджень тощо [9].

На жаль, за останні 25 років незалежності України була практично повністю ліквідована промислова медицина, яка включала не тільки медсанчастини, але і лікувальні, фельдшерські пункти охорони здоров'я, заклади суспільного і дієтичного харчування, що, у тому числі негативно відобразились на здоров'ї зайнятого населення. Нині більшість роботодавців не інвестують кошти в охорону і підтримку здоров'я своїх працівників. Тому, на нашу думку, серед найбільш популярних напрямів вирішення даної проблеми є реалізація корпоративних програм підтримки здорового способу життя, серед працюючих, за рахунок створення гідних умов праці, здійснення спортивних

заходів, вакцинації і забезпечення співробітників харчуванням. Так, людина проводить на своєму робочому місці приблизно 35% свого життя. В зв'язку з цим корпоративні програми підтримки здорового способу життя мають бути покладені в основу формування механізму самозбереження здоров'я зайнятого населення. Крім того, розглядаючи міжнародний досвід вирішення проблеми профілактики здоров'я працездатного населення, то існує Глобальний план дій по охороні здоров'я зайнятого населення на 2008–2017 роки» (ВООЗ, 2007), де чітко визначено, що поруч із умовами праці і профілактикою, здоров'я зайнятого населення має відігравати ключову роль в реалізації ефективної державної політики зайнятості (існує чіткий зв'язок між безробіттям і погіршенням здоров'я).

На міжнародному рівні забезпечення здоров'я зайнятого населення здійснюється відповідно до стандарту BS OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Assessment Series – OHSAS) [10] (нині розробляється новий міжнародний стандарт – ISO 45001). Він сприяє створенню безпечних і здорових умов праці та забезпечує ефективний підхід, що дозволяє організації послідовно ідентифікувати й контролювати ризики для здоров'я та безпеки, знижувати вірогідність нещасних випадків, а також дотримуватися вимог законодавства, що постійно змінюються. Вимоги стандарту спрямовані більше на гігієну та безпеку праці, ніж на безпеку продукції та послуг. Багато дослідників, наголошують на таких його перевагах: скорочення кількості нещасних випадків і професійних захворювань; скорочення періоду простоїв і пов'язаних із ними витрат, у тому числі щодо страхування; більш ефективне управління ризиками для здоров'я та виробничої безпеки; покращення позитивного іміджу компанії в результаті прихильності до охорони праці та забезпечення виробничої безпеки; підвищення лояльності ділових партнерів.

Саме стандарт OHSAS 18001 має сприяти підвищенню ролі менеджменту підприємства щодо забезпечення здорових і безпечних умов праці. А для цього він має бути покладений в основу розробки положення про систему управління охороною праці (СУОП), яка є обов'язковою для всіх підприємств (установ,

організацій) України. Ґрунтуючись на стандарті OHSAS 18001 положення СУОП є організаційно-методичним документом, який відповідно до ст. 13 Закону України «Про охорону праці», встановлює єдиний порядок функціонування системи охорони праці на підприємствах України. СУОП має містити механізм посилення ролі сучасних керівників підприємств за безпеку своїх підлеглих та встановлює єдину систему взаємодії і діяльності директорів, керівників структурних підрозділів і інших посадових осіб з питань охорони праці, особливо це має стосуватись профілактиці захворювань та питанням самозбереження здоров'я зайнятого населення.

Таким чином, проблема профілактики та самозбереження здоров'я зайнятого населення, в умовах погіршення якісних і кількісних характеристик трудових ресурсів України має розглядатись як важливий напрямок соціально-економічної політики держави. Вона може бути розв'язано комплексно: на макрорівні – шляхом запровадження ефективної системи, яка б стимулювала медиків об'єктивно проводити медичні огляди, а роботодавців – фінансувати всі витрати на їх проведення; на мезорівні – стимулювання роботодавців в напрямку запровадження на підприємствах корпоративних програм, соціальних пакетів, а це призведе до покращення рівня здоров'я працівників та мотивації їх до самозбереження власного здоров'я; на мікрорівні – мотивації самих працівників щодо уважного ставлення до власного здоров'я, підтримання здорового способу життя тощо. Наведені вище рекомендації дозволять сприяти процесу актуалізації розвитку системи профілактичних медичних оглядів серед зайнятого населення щодо збереження його здоров'я як фактора розвитку соціально-економічних систем України.

Список використаної літератури

1. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». – К.: МОЗ України, 2011. – 104 с.
2. Барегамян Л. А. Оценка организации гигиенического обучения и воспитания населения. Бюллетень медицинских Интернет-конференций

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cyberleninka.ru/article/n/otsenka-organizatsii-gigienicheskogo-obucheniya-i-vospitaniya-naseleniya>.

3. Профілактика хронічних неінфекційних захворювань – реальний шлях поліпшення демографічної ситуації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.health-ua.com/article/3249.html>.

4. Перелік міжнародних договорів України з питань праці, зайнятості, соціального забезпечення, захисту дітей та гендерної рівності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=04191DFD7E5DD6FD6D9812E97A7E6F74.app1?art_id=163014&cat_id=91620.

5. Маленький В. П. Професійні хвороби. – Вінниця. : Нова книга, 2005. – 336 с.

6. Роль фізичної активності в індивідуальному розвитку людини та у підтримці високої загальної і професійної працездатності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fizychna.blogspot.com/2013/05/blog-post.html>.

7. Зміцнення здоров'я та профілактика захворювань (основні терміни і поняття) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mynews.kiev.ua/2007/11/09/zmicnennya-zdorov%E2%80%99ya-ta-profilaktika-zaxvoryuvan-osnovni-termini-i-ponyattya/>.

8. Кундієв Ю. І., Нагорна А. М., Соколова М. П., Кононова І. Г Динаміка професійної захворюваності в Україні та досвід інституту медицини праці НАМН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?.

9. Білінська М. М. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні / М. М. Білінська, Я. Ф. Радиш, І. В. Рожкова та ін. – Київ-Львів. : НАДУ, 2012. – 240 с.

10. Новый международный стандарт ISO 45001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bsigroup.com/ru-RU/BS-OHSAS-18001>.

Зглюй Т.В.
ст. преп. каф. экономики и организации производства
Полесский государственный университет
taniavz@rambler.ru

ТРАНСФЕР В РАМКАХ ИННОВАЦИОННОГО КЛАСТЕРА

Особенностями современного экономического развития является возникновение новых форм пространственной организации производства. Целью региональной социально-экономической политики государства становится наращивание инновационного потенциала регионов и развитие

человеческого капитала за счёт формирования институтов территориального развития. В настоящий момент состояние экономики той или иной страны характеризуется становлением и развитием в ней современных рыночных институтов территориального развития в русле формирования национальной инновационной системы. Подобные тенденции стимулируют хозяйствующие субъекты к повышению собственной конкурентоспособности за счёт овладения новыми методами и технологиями стратегического управления, а также модернизации производства в целом. Весьма перспективной в контексте данной проблематики и успешно опробованной на практике развитых государств является кластерная модель территориального развития. Результативность государственной политики инновационного развития развитых стран подтверждает эффективность и, в ряде случаев, неизбежность обращения к кластерному подходу. В целом по оценке экспертов к настоящему времени кластеризацией охвачено около 50% экономик ведущих стран мира: Великобритания (168), Германия (32), Дания (34), Индия (106), Италия (206), Нидерланды (200), США (380), Финляндия (9), Франция (96). В европейском союзе насчитывается свыше 2 тысяч кластеров, в которых занято 38% рабочей силы.

В настоящее время необходимым условием и важнейшей предпосылкой активизации инновационной деятельности в регионе является становление современных механизмов технологического трансфера, адекватных рыночным условиям хозяйствования и задачам инновационного развития экономики. Региональная инновационная система, в рамках которой осуществляется распространение новых знаний и технологий, находится в процессе формирования.

В современных условиях всё более очевидными становятся преимущества кластерного подхода как одного из методов совершенствования системы распространения инноваций и трансфера технологий.

Кластерный подход – это способ реализации принципа управления развитием экономики на основе определения ведущих кластеров. Кластер

(cluster – гроздь, сгусток) – группа соседствующих взаимосвязанных компаний (поставщики, производители) и связанных с ними организаций (образовательные заведения, органы государственного управления, инфраструктурные компании), действующих в определенной сфере, характеризующихся общностью деятельности и взаимодополняющих друг друга. Кластеры – это зона новых типовых решений регионального развития. Они органично связывают фундаментальную науку с комплексными разработками.

Применение кластерного подхода является закономерным этапом в развитии экономики. Основная идея формирования кластера состоит в том, чтобы создать на основе научно обоснованных и технологически реализуемых комплексных решений, а также коммерческих механизмов условия для перевооружения промышленности высоких переделов, и тем самым подготовить комплексные производственно-технологические пакеты для выгодных инвестиционных вложений.

Первый этап кластеризации экономики ознаменовался созданием отраслевых кластеров, то есть объединением предприятий и организаций одной отрасли.

Второй этап – создание технологических кластеров. Технологический кластер – это объединение предприятий и организаций, входящих в одну технологическую цепочку. Современная экономика по большей части функционирует по принципу технологических кластеров.

Особо следует отметить влияние технологических кластеров на инновационную деятельность компаний. Компании внутри кластера не только лучше представляют себе потребности локального рынка, но, благодаря тесным связям с другими кластерными компаниями, быстрее узнают о применяемых новых технологиях, наличии нового оборудования, новых концепций услуг и маркетинга. Появляется возможность координации усилий и финансовых средств производителей и поставщиков в процессе отработки новых технологий и выхода их на рынок.

Третий этап эволюции кластерного подхода характеризуется появлением инновационных кластеров. Инновационный кластер – целостная система предприятий и организаций по производству готового инновационного продукта, включающий в себя всю инновационную цепочку от развития фундаментальной научной идеи до производства и дистрибуции готовой продукции

Инновационные кластеры представляют собой наукоемкие структуры, концентрирующие свои усилия на научных исследованиях и разработке передовых инновационных продуктов, обладающих высокой конкурентоспособностью. Для того, чтобы технологии и новые технологические решения могли бы использоваться в разных областях, должны быть созданы специальные предпосылки, их обеспечивающие. Формирование кластеров предполагает соединение фундаментальной практико-ориентированной науки, проектно-конструкторских разработок и новых высокотехнологических производств. Это связано с необходимостью объединить в рамках одной особой зоны производственные бизнес-проекты в конкретной технологической области, фундаментальные разработки и современные системы проектирования новых продуктов, и подготовку их производства.

Объединение в рамках единой системы управления циклов обмена знаниями и технологиями позволит выстроить опорные институциональные структуры будущего кластера, объединяющего несколько принципиально новых, несуществующих в настоящее время отраслей.

Как показывает мировая практика, для достижения высокого уровня конкурентоспособности важнейшим элементом является инновационный кластер, представляющий собой объединение различных типов организаций, научно-исследовательских центров, органов государственного управления, общественных организаций и др. Основная задача инновационного кластера состоит в том, чтобы создавать новые продукты, новые технологии и заниматься их трансфером. Система распространения новых научно-

технических достижений, передача технологий через отраслевые конструкторские бюро и научно-исследовательские институты, действовавшие до начала рыночных реформ, оказалась практически утраченной. В современных условиях всё более очевидными становятся преимущества кластерного подхода как одного из методов совершенствования системы распространения инноваций и трансфера технологий.

Лидерами мирового рынка, на сегодняшний день, являются владельцы технологий. К ним относятся те, кому удалось единожды внедрить новую технологию, и те, кто постоянно производят новые продукты или внедряют различные новшества либо усовершенствуют уже имеющиеся технологии. Основным инструментом, осуществляющим взаимосвязь между разработчиками инноваций (технологий) и её получателем, может стать трансфер технологий, который является основной составляющей инновационного процесса – процесса от момента зарождения инновации (новое научное знание) до момента практического использования данной инновации. Более наглядно этот процесс показан на рисунке 1 (стрелками обозначен трансфер технологий).

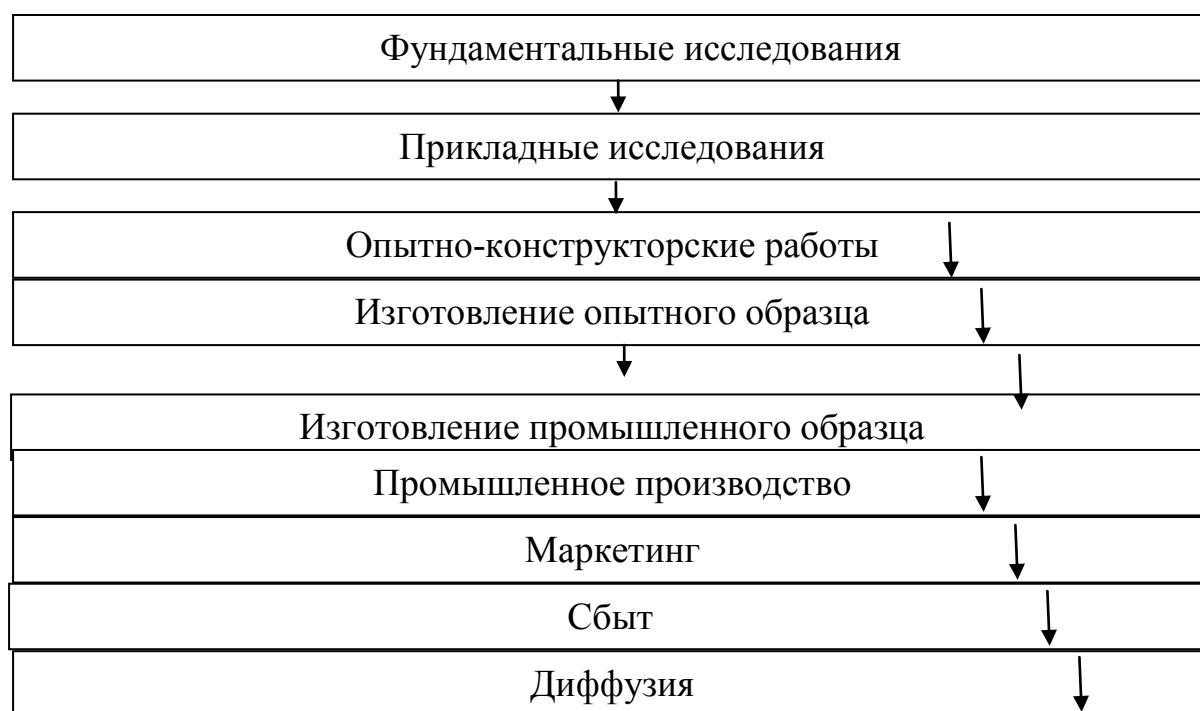

Рисунок 1 – Этапы инновационного процесса

Для качественного развития и функционирования в рамках инновационного кластера трансфера технологий и инновационной деятельности как основных составляющих данного процесса, необходим высокий уровень развитости инновационной инфраструктуры, которая бы отвечала всем требованиям как текущих, так и будущих потребностей инновационной экономики. Для данных целей, целесообразно, чтобы инновационная инфраструктура обладала следующими свойствами:

- 1) отсутствием концентрации производства, то есть распределением инновационной деятельности по всей территории;
- 2) способностью создавать конкурентоспособную среду для инновационных проектов во всех отраслях экономики;
- 3) способностью доводить любой инновационный проект до определенных экономических результатов вне зависимости от уровня завершенности;
- 4) наличием качественного персонала и возможности, в случае необходимости, свободной переквалификации специалистов до необходимого уровня;
- 5) финансовой обеспеченностью, где на первом месте стоит оборотный капитал;
- 6) высокой технологичностью, которая позволила бы ускорить процесс создания, развития и апробации результатов инноваций;
- 7) гибкостью, дающей возможность с лёгкостью принимать изменения как внутреннего, так и внешнего рынков.

Но на сегодняшний день, не существует единой концепции развития эффективной инновационной инфраструктуры. Согласно опыту зарубежных специалистов по созданию эффективной инновационной инфраструктуры, можно выделить основные элементы, способствующие трансферу технологий: отделы по передачи технологий; технологические парки; инновационно-технологические центры и фирмы венчурного капитала.

По своим функциям они могут быть разделены на следующие группы: информационные, организационные, кадровые, финансовые. К информационным относят агентства по передачи технологий; ко второй группе, в основе которой заложены организационные функции, относятся бизнес-инкубаторы; технологические парки зачастую выполняют роль кадрового восполнения инновационного процесса; фирмы венчурного капитала берут на себя финансовую нагрузку. Данная дифференциация не привязывает данные функции к указанным элементам, просто встречается наиболее часто в реальности. На практике может происходить смещение данных функций в любом направлении.

Рассмотрим основные условия функционирования и возможности развития одного, наиболее перспективного, по мнению многих специалистов, из возможных участников инфраструктуры технологического трансфера – Центра трансфера технологий (ЦТТ).

Данные центры представляют целую сеть организаций, продуктом которых являются различные услуги, предоставляемые участникам инновационного процесса, выступающих в роли клиентов ЦТТ. Основной целью данных центров является активное привлечение инноваций в местную индустрию, что впоследствии ведет к повышению конкурентоспособности. Так, по подобию данной структуры в России функционирует электронная выставочная площадка наукоёмких продуктов – RTTN. Основные результаты функционирования выражаются на двух уровнях: на уровне предприятия – стимулирование развития инноваций на предприятиях за счет активной конкуренции производств и на уровне региона – в стимулировании достижения планируемых структурных изменений экономики, роста объёма выпуска продукции и увеличения налоговых поступлений во все уровни бюджета. Рассматривая систему строения центров трансфера технологий, возможно, выделить основные группы учредителей и клиентов ЦТТ. К клиентам относятся: юридические лица; крупные предприятия; предприятия малого и среднего бизнеса; органы государственной власти местного или регионального

самоуправления, физические лица и научно-исследовательские организации. В роли учредителей выступают: исследовательские организации (ВУЗы, НИИ); органы власти и управления (региональные или местные); частные компании. Каждый из учредителей имеет определенные цели. Для исследовательских организаций – это коммерциализация различных исследований, технологий или разработок в соответствующих организациях. Для органов самоуправления – это создание проводника между создателем и потребителем технологий в соответствующем регионе; для частных компаний – это создание различных стартапов и создание интерфейса с исследовательскими организациями.

Инновационный кластер формирует определенную систему распространения новых знаний и технологий, обеспечивает ускорение процесса трансформации изобретений в инновации, а инноваций в конкурентные преимущества, что способствует развитию качественных устойчивых связей между всеми его участниками. Возникновение таких кластеров – закономерный процесс при наличии совместной научной и производственной базы.

Проблема организации трансфера технологий имеет две стороны. С одной стороны, это разработчики или собственники различных инноваций (научные организации, малые инновационные фирмы и др.), которым с трудом удается найти покупателей или хотя бы партнёров для создания производства на базе инновации (новой технологии). Это связано с тем, что разработки просто могут не выйти за пределы создания первичных образцов или более того, вообще не получить практического применения, и остаться на уровне теории. Ведь часто ученые, являющиеся основными разработчиками инноваций, не обладают всеми навыками, необходимыми для ведения бизнеса на основе собственных разработок. С другой стороны, это уже существующие или начинающие свою деятельность компании, желающие достичь конкурентных преимуществ путём совершенствования используемых технологий. И неизбежно возникает вопрос, а где получить информацию о технологиях, которые позволили бы сделать бизнес более эффективным?

Таким образом, можно сделать вывод, что основные проблемы, связанные с организацией трансфера технологий, имеют либо финансовый, либо организационный характер. Финансовый недостаток заключается в активном использовании государственного финансирования, и отсутствия способности привлекать иностранных или отечественных инвесторов. Более того, для инвесторов инвестирования в технологический трансфер могут быть не выгодными, так как отсутствует единая методика оценки эффективности данного процесса. Организационный же недостаток заключается в разграничении научной и бизнес сферы.

Именно из-за того, что трансфер технологий заключается в применение знаний и их дальнейшем использовании, в своей основе является процессом сложного вида коммуникации, поскольку требует четкой схемы взаимодействия двух или более индивидуумов (предприятия и фирмы) или функциональных ячеек, которые в свою очередь, разделены организационными, структурными и другими барьерами.

Следовательно, разработка новой концепции технологического трансфера в региональной инновационной системе связана с развитием системы региональных инновационных кластеров. Однако важно понимать, что кластеры, как и любая другая привлекательная идея, могут принести результаты только тогда, когда они вписаны в более широкий контекст стратегий экономического развития.

Стимулирование процесса формирования инновационных кластеров является необходимой составляющей региональной экономической политики. При этом важны такие основополагающие факторы, как совершенствование системы образования и профессиональной подготовки, создание возможностей для инноваций, совершенствование институциональной среды и системы распространения знаний и технологий.

Список использованной литературы

1. Новикова, И.А. Формирование инновационно-технологических кластеров в Республике Беларусь в контексте геоэкономики. / И.А. Новикова //

Банкаўскі веснік №7 – Национальный банк Республики Беларусь. Минск, 2014. – 70 с.

2. Березун, О. А. Формирование инновационных кластеров / О. А. Березун // Устойчивый рост национальной экономики: инновации и конкурентоспособность: материалы II Международной научно-практической конференции аспирантов и молодых ученых, Минск, 24-25 ноября 2010 г. / М-во образования Респ. Беларусь, Белорус. гос. экон. ун-т ; [Совет молодых ученых БГЭУ ; редкол.: Г.А. Короленок (отв. ред.) и др.]. – Минск: БГЭУ, 2010. – С. 17-19.

3. Петров, Р.С. Формирование инновационных кластеров как способ активизации технологического трансфера в регионе // Р.С. Петров, Ж.Н. Аксенова / Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 9. – С. 44-45.

4. Формирование модели регионального инновационного кластера // Электронный научный журнал «Инженерный вестник Дона» / 2015 –№3 [Электронный ресурс] – Режим доступа: ivdon.ru/ru/magazine/archive/n3y2015/3086. Дата доступа: 21.03.2016.

5. Теребова, С.В. Принципы и практика функционирования зарубежных центров трансфера технологий. // С.В. Теребова, Л.А. Волкова / Инновационное развитие: экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2011. – № 1 (13). – С. 101-107.

6. Теребова, С.В. Трансфер технологий как элемент инновационного развития экономики // С.В. Теребова / Проблемы развития территории. – 2010. – № 4 (50). – С. 31-36.

Зосименко С.І.
аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
д.е.н., доцент Дерій Ж.В.
завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки
Чернігівський національний технологічний університет
E-mail: spiritalis@gmail.com

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕСПРАВЕДЛИВОСТІ

У сучасних умовах регулювання економіки з боку держави зазнає постійних трансформацій, що проявляються у пошуку форм, методів, цілей та функцій, адекватних сучасній моделі соціально-економічних зв'язків та відносин. Під впливом тенденцій гуманізації економіки, філософія “чистого ринку”, побудована на концепції економічного егоїзму А. Сміта, поступово вичерпала себе: світовою спільнотою було визнано її деструктивний вплив не

тільки на стан суспільних відносин, соціальну стабільність, але і на суто економічні результати діяльності суб'єктів господарювання [1, с.7]. Відтак, сьогодні на інститут держави покладається особливе завдання щодо обмеження економічного егоїзму, притаманного підприємницькому сектору, та подолання пов'язаної з цим проблеми соціальної несправедливості.

У сучасній економічній теорії домінують чотири підходи, придатні, на думку науковців, позитивно позначитися на пом'якшенні явища соціальної несправедливості:

- 1) егалітарний (зрівняльний, коли всі члени суспільства отримують рівні блага);
- 2) роулсіанський (підвищення рівня життя найменш забезпечених членів суспільства);
- 3) утилітарний (максимізується кількість забезпечених членів суспільства на основі пропорційного розподілу благ у відповідності з різними функціями їх корисності);
- 4) ринковий (ринковий розподіл доходів відповідно до отриманих від факторів виробництва граничними продуктами). Однак, дані підходи носять переважно теоретичний характер, а тому можливості їх використання у практиці державного регулювання є доволі обмеженими і пов'язані зі значними складнощами.

Роль державно-правових регуляторів у вирішенні проблеми негативного впливу економічного егоїзму на соціально-економічний розвиток піднімалась у 2013 р. на міжнародному рівні економічними експертами з США, Європейського союзу, Росії, Китаю, країн Латинської Америки та ін. При цьому найбільшій гостроті набули дискусії з приводу двох груп проблем.

Перша група стосувалась проблеми відмови від "брутальності ринкового фундаменталізму, не повертаючись до директивно-бюрократичного планування і не повторюючи помилок соціал-демократів середини ХХ ст. Вирішення цього питання зводиться до відмови від "міфологічного" перебільшення від ролі ринку у гармонійно-моральному (за А. Смітом) розвитку. Не відкидаючи прогресивної місії капіталізму, науковці звернули уваги на необхідність

прискореного формування та розвитку найбільш прогресивних людських якостей всіх членів суспільства. Саме на це повинна націлюватись економіка.

Друга група проблем зосереджувалась навколо підвищення соціальної спрямованості та соціальної результативності державно-правових регуляторів [2, с.23].

Безперечно, названі рекомендації експертів не викликають сумнівів. Однак, вони вже є загальновизнаним фактом у публікаціях західних економістів [3-5] і не потребують додаткового декларування. Більше того, у розвинених країнах вже відбуваються зрушення цінностей суспільного попиту від нестримного споживання матеріальних благ, до насичення попиту постматеріальними цінностями. Так, у США кількість прихильників накопичення матеріальних споживчих цінностей за останні 10 років знизилася більш ніж у 2 рази, з 35% до 16%. Аналогічні тенденції простежуються в більшості країн Західної Європи, де широко поширюється добровільне самообмеження від предметів розкоші, дорогих палаців, яхт, приватних літаків, футбольних клубів і т. д. [6, с.6-7].

Натомість, в Україні більш актуальною є проблематика досягнення раціонального рівня економічного егоїзму засобами державного регулювання економіки. Внаслідок непередуманої державної політики прояви економічного егоїзму серед власників великого капіталу і чиновників, забезпечених високими заробітками, в країні так і не набув належного розвитку інститут соціальної справедливості. Домінування спекулятивного і кримінального капіталу призводить на фоні нераціонального втручання держави в економіку призводить, з одного боку, до посиленого прояву такої форми економічного егоїзму, як корупція, та консервації бідності, з іншого.

Щоб досягти компромісу між економічною ефективністю і духовно-моральними факторами економічної діяльності та зменшити негативні прояви економічного егоїзму, система державного регулювання економіки потребує потужної інституційної підтримки, орієнтованої на підвищення соціальної справедливості [7]. Вона базується на сукупності формальних та неформальних

інститутів, котрі чинитимуть інституційний вплив одночасно з боку держави і суспільства на всю сукупність економічних відносин і соціальних залежностей.

До формальних регуляторів відносяться законодавчо визначена система норм, котра прямо чи опосередковано обмежує, попереджує чи, навпаки, заохочує, певні підприємницькі ініціативи, змушуючи підприємців поділяти з суспільством відповідальність за соціальну несправедливість, економічну нерівність, екологічні проблеми шляхом участі в економічній адаптації соціально незахищених верств суспільства, охороні довкілля тощо [1, с.7].

Головну роль регуляторів повинні відігравати інститути громадянського суспільства, інформаційна політика, виховання, система освіти, та ін. Інститути громадянського суспільства сприяють створенню та розвитку механізмів громадського самоврядування, беруть участь у формуванні громадської думки за допомогою незалежних засобів масової інформації, виступають ефективною протипагою адміністративному ресурсу в управлінні соціально-економічними процесами, сприяють вдосконаленню нормативно-правової бази економіки [7]. Інформаційна політика та грамотне виховання повинні допомогти змінити ідеологію консьюмеризму (нестримного споживання) і помилкового уявлення про успіх на ідеологію соціальної справедливості, кваліфікованої праці та здорового способу життя. А в системі освіти необхідно впроваджувати сучасні технології навчання, які будуть розширювати горизонти покоління майбутніх підприємців [8, с.28].

Показником успішного функціонування інституційного механізму раціонального обмеження економічного егоїзму підприємницького сектора має стати підвищення рівня його соціальної сенсibilізації, під якою розуміється перманентна увага суб'єктів економіки до запитів суспільства, що виражається в пошуку та реалізації таких управлінських концепцій, які дозволяли б оптимально реагувати на його очікування, враховувати його інтереси і одночасно використовувати відповідну практику для збільшення ефективності і стійкості власної підприємницької діяльності [9, с.422].

Список використаної літератури

1. Зосименко Т.І. Концепція соціально відповідального підприємництва в історії економічної науки / Т.І. Зосименко // Зовнішні та внутрішні фактори впливу на формування та розвиток економічної системи: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та мол. учен. (м.Київ, 22-23 серпня 2014 р.). – К.: Аналітичний центр “Нова економіка”, 2014. – С.7–9.
2. Белых В.С. Государственное и договорное регулирование предпринимательской деятельности: коллективная монография / В.С. Белых и др. – М.: Издательство “Проспект”, 2015. – 239 с.
3. Chang Ha-Joon 23 Things They Don't Tell You About Capitalism / Ha-Joon Chang. – N.Y.: Bloomsbury Press, 2011. – 304 p.
4. Mintzberg H. Beyond Selfishness / H. Mintzberg, R. Simons, K. Basu // MIT Sloan Management Review. – 2002. – №44(1). – P.67-74.
5. Snowdown C. Selfishness, Greed and Capitalism / C. Snowdown. – London: The Institute of Economic Affairs, 2015. – 204 p.
6. Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса / Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса: Монография. Т. 2. – СПб.: Астерион, 2010. – 1591 с.
7. Петросян Д. Экономический эгоизм и гуманизация экономики / Д. Петросян., Н. Фаткина // Вопросы экономики . – 2010. – № 08. – С. 123-131.
8. Горемыкин Д.В. Социализация и гуманизация экономики как фактор выхода из глобального финансово-экономического кризиса // Вестник Тамбовского государственного университета. Тамбов, Выпуск №7(99), 2011. – С. 26-30.
9. Крылов А.Н. Социальная сенсбилизация бизнеса и новые тенденции в экономической практике: позиционирование корпоративной социальной ответственности в современном обществе / Корпоративная социальная ответственность: экономические модели – мораль – успех – устойчивое развитие. Ред. и сост. А. Н. Крылов. – М.: Икар, 2013. С. 420-437.

*к.х.н., доцент Иванова М.В.
доц. каф.экономики промышленности и организации производства ГВУЗ
«Украинский государственный
химико-технологический университет»
E-mail: marina_i-r@mail.ru*

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА: СОЦИАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Промышленность в экономике Украины представлена следующими количественными показателями [1]:

- 32,2% валового внутреннего продукта;

- 27,1% валовой добавленной стоимости;
- 16% основных средств;
- 33% инвестиций в основной капитал;
- 16% от общего количества занятых в экономике.

Динамика всех представленных данных имеет понижающий характер, что в общем и закономерно, учитывая специфику современных экономических отношений и рост нематериального сектора экономики. Тем не менее, роль промышленности нельзя недооценивать. Только она обеспечивает все сферы общественного воспроизводства средствами и предметами труда – новыми материалами, машинами и оборудованием. Это касается и сельского хозяйства, и медицины, и образования, в конечном итоге – национальной безопасности и обороны.

Для анализа экономической ситуации в таком сложном и многоотраслевом секторе национальной экономики как промышленность, необходимо выявление и сопоставление различных экономических и социальных показателей: объемов производства продукции, численности занятых и их заработной платы. Одним из способов решения этой задачи является индексный метод исследования [2, с. 133], позволяющий обобщать непосредственно несоизмеримые элементы экономических явлений.

Критерием экономической эффективности есть соблюдение следующих пропорций между результатами и затратами труда:

$$I_{ВДС} > I_{ФОТ} > I_{Ч} \quad (1)$$

где: $ВДС$, $ФОТ$, $Ч$ – соответственно валовая добавленная стоимость, фонд оплаты труда и численность занятых в промышленном производстве.

С использованием статистических данных [1, с. 24, 175] рассчитаем цепные индексы макроэкономических величин $ВДС$, $ФОТ$, $Ч$ за 2003-2013 гг. и представим их динамику на рис. 1.

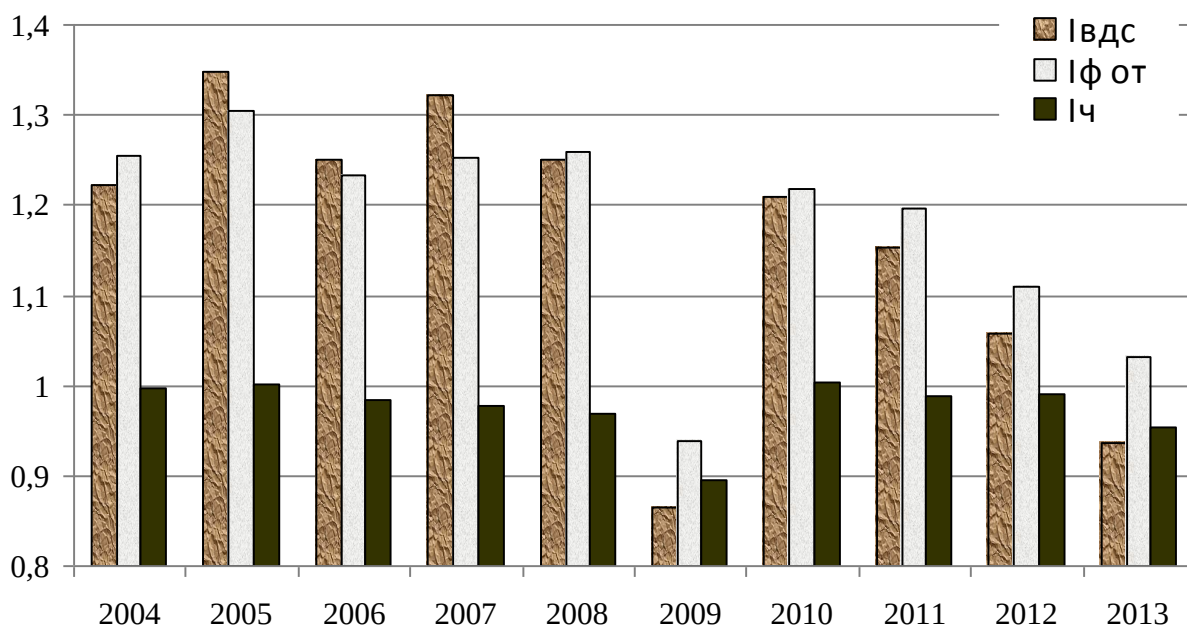

Рис.1. Динамика цепных индексов валовой добавленной стоимости, затрат на оплату труда и численности занятых в промышленности

Из приведенных на рис. 1 данных видно, что практически на всем временном отрезке соотношение (1) не выполняется. Начиная с 2008 г., рост оплаты труда превышает рост результатов этого труда – валовую добавленную стоимость. В тоже время индекс численности занятых меньше, чем индексы других исследуемых показателей ($ВДС$ и $ФОТ$). Среднеарифметические значения индексов следующие: $\overline{I_{ВДС}} = 1,161$; $\overline{I_{ФОТ}} = 1,179$; $\overline{I_{Ч}} = 0,969$.

Соотношения между ними:

$$I_{ВДС} < I_{ФОТ} > I_{Ч}; 1,161 < 1,179 > 0,969 \text{ или } 1 < 1,018 > 0,808$$

Соотношение $I_{ВДС} > I_{Ч}$ характеризует трудосберегающий тип воспроизводства, с другой стороны, соотношение $I_{ВДС} < I_{ФОТ}$ свидетельствует о неэффективности использования трудовых ресурсов.

Проведенный статистический анализ и результаты предыдущих исследований [3] позволяют следующим образом охарактеризовать ситуацию, которая сложилась в промышленном производстве Украины:

- преимущественно экстенсивный тип экономической динамики;
- отсутствие фондового (инвестиционного) потенциала развития;

- неэффективное использование действующих производственных мощностей;
- несоответствие оплаты труда его производительности;
- сокрытие части добавленной стоимости от официального статистического учета.

Для прогноза дальнейшего развития промышленности как социально-экономической системы выделим ее иерархические подуровни, а именно: от отдельного производителя – субъекта хозяйственной деятельности до отрасли промышленности – национальной экономики и – глобальной экономической системы. Между элементами этой сложной системы существует множество взаимосвязей, но, безусловно, наибольшее давление и влияние на национальные экономики и отдельные субъекты хозяйствования оказывают глобальные экономические отношения. Влияние последних было предопределено еще основоположником теории циклического развития экономики Н. Кондратьевым. Им была высказана мысль о международном масштабе экономических циклов и о том, что в большей степени они проявляется в странах, связанных мировым рынком [4, с. 62].

Самым мощным фактором современной экономики считают глобализацию и усиление международной конкуренции в результате передела мирового рынка. Международная интеграция повышает экономические риски национальных экономик: обостряется глобальная конкуренция за ресурсы и рынки сбыта, увеличивается риск финансовой дестабилизации. Негативные последствия глобализации в каждой экономике проявляются по-своему, но есть и обобщенная модель, описывающая их проявление. Речь идет о «круге отсталости» [5]. Динамичность глобальных экономических процессов усиливает проникновение развитых стран к экономическим системам менее сильных соседей. Существующая система международного разделения труда и распределения мирового дохода не позволяет многим странам рассчитывать на включение в процессы интенсивного развития, переводить национальное производство на качественно новый технологический уровень и

аккумулировать необходимые для этого объемы финансовых ресурсов. В соответствии с результатами данного статистического исследования и реальными перспективами Украины можно сделать и прогноз экономической ситуации в промышленности. Это – консервация и усугубление технологической отсталости; социальная напряженность в связи с избытком трудовых ресурсов и сокращением рабочих мест на промышленных предприятиях; кризис невыполнения обязательств по оплате труда и(или) рост теневой экономики.

Выход из «круга отсталости» может быть найден только с использованием таких неисчерпаемых ресурсов как наука и информация. Важнейшая роль науки истекает из ее принципиального предназначения – быть источником подтвержденных знаний для использования в разнообразных сферах практической жизни человечества, в первую очередь, в медицине, экологии и общественном воспроизводстве. Объективная ограниченность сырьевых ресурсов, усиление поляризации мира на нищие и сверхбогатые страны, острые международные и внутренние конфликты, крайне опасные средства ведения войны – поднимают значение науки в разработке концепции благоприятного режима жизнедеятельности человека (концепция устойчивого экономического развития) и превращают науку в непосредственную производительную силу

Таким образом, исследование социального аспекта экономической динамики в промышленности показало несоответствие оплаты труда его производительности и(или) сокрытие части добавленной стоимости от официального статистического учета. Так, для поддержания среднего уровня производства валовой добавленной стоимости требуется увеличивать фонд оплаты труда на 1,8%, при этом возможно сокращение численности занятых на 19,2%. В стране с относительным избытком трудовых ресурсов и недостатком рабочих мест на промышленных предприятиях такая ситуация видится весьма критичной и социально опасной. Этот факт вскрывает серьезные противоречия функционирования промышленности как социально-экономической системы.

Список использованной литературы

1. Україна у цифрах 2013: Стат. зб. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 240 с.
2. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посіб./А.В. Головач, В.Б. Захожай, Н.А. Головач. – К.: КНЕУ, 2005. – 333 с.
3. Иванова М.В. Экономическая статистика: социальный потенциал науки / М.В. Иванова // Инновационное развитие экономики: предпринимательство, образование, наука: сб. науч. ст. / редкол. : Т. В. Борздова (отв. ред.) [и др.]. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2015. – С. 63-68.
4. Кондратьев Н. Д. Избранные сочинения /Н.Д. Кондратьев. – М.: Экономика, 1993. - 543 с.
5. Нуреев Р. Теории развития: дискуссия о внешних факторах становления рыночной экономики/ Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. - № 7. - С. 141-156.

Т.И. Иванова

***УО «Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины»***

Т. А. Ключко

***Главный налоговый инспектор инспекции Министерства по налогам
и сборам Республики Беларусь по Гомельскому району***

E-mail: itigomel@mail.ru

НАЛОГОВАЯ СИСТЕМА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: ПРОБЛЕМЫ СООТНОШЕНИЯ ПРЯМОГО И КОСВЕННОГО НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ

В рыночной экономике налоги являются основным источником доходов государства и неотъемлемой частью общественно-хозяйственной жизни. В форме налогов государство получает мощный инструментарий не только поддержания собственной дееспособности, но и активного воздействия на экономическую жизнь страны, регулирования процессов общественного воспроизводства, решения широкого круга социальных проблем. С этой позиции, налоговая система должна рассматриваться как набор эффективных инструментов (налогов и способов их построения), с помощью которых государство финансирует необходимый уровень расходов, обусловленный выбранной моделью экономического развития, и, одновременно с тем,

стимулирует работу экономики, обеспечивая снижение налоговой нагрузки, инвестиционную и инновационную деятельность.

Система налогообложения имеет двойственную природу. С одной стороны, основная ее задача - обеспечить достаточные поступления в бюджет, так как налоги являются основным источником доходов государства. С другой стороны, налоги должны взиматься так, чтобы они не мешали, а напротив, стимулировали развитие экономики. Высокие ставки налогов отрицательно влияют на экономическую эффективность субъектов хозяйствования и деловую активность граждан. Высокий уровень налогообложения прибыли приводит к снижению притока капитала в производство, сдерживает его развитие, сокращает объемы дополнительного самофинансирования. Достаточно значительные ставки косвенных налогов снижают потребление товаров и услуг. Высокие налоги на экспорт вызывают отказ отечественных производителей участвовать в торговле на мировом рынке, что сокращает приток иностранного капитала в страну. Увеличение доходов бюджета за счет повышения налоговой нагрузки носит краткосрочный характер, так как в итоге это приводит к снижению деловой активности юридических лиц, сокращению количества производителей и количества занятых, что в конечном итоге снизит налоговые поступления в бюджет государства.

Поэтому деятельность любого государства в области налогообложения должна быть направлена на упрощение налоговой системы и установление оптимальной налоговой нагрузки на экономику, уровень которой, с одной стороны, обеспечивал бы необходимый уровень доходов для финансирования государственных расходов, а с другой, повышал бы эффективность деятельности предприятий, рентабельность производства, а также создавал и усиливал инвестиционные стимулы для прихода иностранных инвесторов и расширения инвестиционной активности предприятий [1].

Соединить в единое целое эти две задачи достаточно трудно. Тем не менее, в мировой практике налогообложения сформулированы принципы и найдены механизмы, соблюдение которых обеспечивает достаточную

доходность налоговой системы и одновременно ее нейтральность по отношению к темпам роста производства, инвестиций и экспорта. Они выражаются в стандартном для разных стран минимуме и составе применяемых налогов и сборов, определенном их соотношении и методах взимания каждого из основных налогов.

В Республике Беларусь реформирование налоговой системы страны вышло на завершающую стадию. Деятельность государства на протяжении последних лет десяти лет была направлена на формирование условий для повышения деловой активности во всех секторах экономики, создание привлекательного инвестиционного климата, улучшение налогового имиджа страны в международных рейтингах. Эффективность осуществленных налоговых реформ можно оценить по таким критериям, как: количество налогов и сборов, величина налоговой нагрузки и издержки по взиманию налогов. По оценке Всемирного банка в рейтинге «Doing Business», или «Ведение бизнеса-2015», по показателю "Налогообложение" Республика Беларусь заняла 60-е место из 183 исследуемых стран. За пять лет из аутсайдеров 2010-2011 гг. страна улучшила свою позицию на 123 пункта.

Таким образом, на сегодняшний момент, проводимые реформы позволили сформировать в Республике Беларусь налоговую систему на уровне передовых зарубежных систем. Налоговая система страны в определенной степени обладает оптимальным составом и структурой, о чем свидетельствует ежегодное снижение налоговой нагрузки на экономику. Уровень налоговой нагрузки в стране за 2014г. составил 24,3%, снизившись почти на 12 п.п. по сравнению с 2008г. (36,1%). Количество и состав применяемых в республике налогов сведены к стандартному минимуму – семи обязательным платежам, которые юридические лица уплачивают при осуществлении обычной деятельности. Это: НДС, акцизы, налог на прибыль, экологический налог, земельный налог, налог на недвижимость, отчисления на социальное страхование. Ставки основных налогов в Республике Беларусь находятся на уровне среднеевропейских ставок.

Основными чертами, характеризующими качественное отличие структуры налоговой системы Республики Беларусь от зарубежных стран, является преобладание в доходах бюджета доли косвенных налогов. Несмотря на то, что позиции прямых налогов начинают укрепляться в результате многочисленных налоговых реформ, в структуре налоговых платежей по-прежнему лидирующее место занимают косвенные налоги. В 2014 году доля НДС и акцизов в структуре доходов консолидированного бюджета составила 48,1%, а прямых (налог на прибыль, подоходный налог, налог на недвижимость) – 31,7%. Подобная картина присуща большинству стран с переходной рыночной экономикой и говорит о том, что налоговая система страны выполняет в большей мере фискальную, а не стимулирующую функцию.

Преобладание косвенных налогов в Республике Беларусь обусловлено низким уровнем доходов физических и юридических лиц и свидетельствует о наличии значительного числа убыточных предприятий и низком уровне рентабельности. В связи с этим, налоговые поступления по прямым налогам, таким как налог на прибыль, подоходный налог и налог на недвижимость не могут в полной мере обеспечить формирование доходов бюджета республики. Косвенные налоги в Республике Беларусь представлены НДС и акцизами.

Являясь главным источником пополнения доходов бюджета, НДС выполняет основную функцию налогов – фискальную. В настоящее время налог взимается по стандартной ставке 20%, величина которой находится на уровне среднеевропейской ставки НДС. Однако, величина данной ставки выше, чем в странах ее основных торговых партнерах - Российской Федерации (18%) и Республике Казахстан (12%). Данная ситуация объясняется тем, что ставка НДС определяется структурой белорусской экономики, уровнем социальных обязательств и отсутствием, в отличие от Российской Федерации и Республики Казахстан, стратегических ресурсов, формирующих дополнительные доходы бюджета. Кроме того, несмотря на более низкие ставки НДС у отдельных государств, их уровень не оказывает негативного влияния на экспорт

белорусской продукции. На территории каждого государства установлены равные конкурентные условия для всех товаров за счет применения единых национальных ставок НДС для отечественных и импортных товаров. Взимание НДС во взаимной торговле осуществляется по принципу страны назначения (с применением нулевой ставки НДС при экспорте и обложении импорта по ставкам, действующим в стране-импортере) [2].

В последние годы ряд европейских стран прибегли к повышению ставки НДС (рост ставки в Великобритании до 20%, в Чехии до 21%, Италии до 22% и др.). В качестве довода за повышение ставки налога приводится то, что в условиях кризиса НДС обеспечивает стабильное поступление в бюджет даже при высокой инфляции, тем самым способствуя экономическому росту. Предложения по изменению ставки НДС в Беларуси в последнее время также звучали довольно часто. Причем они совершенно противоположные: одни выступают за повышение ставки до 22%, другие же, наоборот – за понижение.

Так, если Республика Беларусь прибегнет к снижению ставки НДС до уровня России - 18%, то бюджет недоберет 5,6 триллиона рублей, или около 1% ВВП. Если же последует примеру Казахстана, то потери составят 22,5 трлн. рублей, или 3,5% ВВП. Такие серьезные потери потребуют пересмотра всей экономической политики в области расходов. Затронуты будут субсидирование услуг ЖКХ, транспорта, льготное строительство жилья, бесплатные здравоохранение и образование. Могут также возникнуть проблемы с выполнением обязательств по государственному долгу. Поэтому в среднесрочной перспективе Беларусь вынуждена проводить политику бездефицитного бюджета, в связи с чем пересмотр ставки НДС в меньшую сторону экономически не обоснован.

Повышение ставки НДС до 22% также нецелесообразно, учитывая то, что НДС включается в цену продукции и услуг. Поэтому повышение ставки неизбежно повлечет за собой рост цен, что негативно повлияет как на потребителей, так и на производителей продукции. По предварительным оценкам Министерства экономики, дополнительный рост индекса

потребительских цен при увеличении ставки с 20 до 22% составит 0,8 п.п. Это приведет к снижению потребительского спроса и дальнейшему обесцениванию доходов населения.

Негативное воздействие ощутят на себе и юридические лица. С удорожанием импорта и товаров внутреннего рынка предприятия будут испытывать дефицит оборотных средств, что в свою очередь, потребует дополнительного привлечения кредитов. Увеличение роста цен приведет к снижению конкурентоспособности продукции, прежде всего в рамках Таможенного союза, и уменьшению объемов реализации товаров. Предприятиям самим придется компенсировать рост цен, а значит, повышение НДС станет фактором снижения эффективности деятельности хозяйствующих субъектов.

В этой связи, совершенствование НДС необходимо рассматривать не с позиции изменения базовых ставок, а с позиции регулирования налоговой базы путем повышения деловой активности субъектов хозяйствования, что приведет к увеличению объемов продаж, повышению рентабельности деятельности и улучшению финансовых результатов и тем самым обеспечит рост поступлений в бюджет не только НДС, но и налога на прибыль. Поэтому основной задачей государства является создание условий для роста и повышения эффективности деятельности основного звена налоговой системы, а именно налогоплательщиков.

Совершенствование акцизного налогообложения должно быть связано не с расширением перечня подакцизной продукции, а с дальнейшим повышением ставок на такие группы подакцизных товаров, как алкогольная продукция и табачные изделия, так как акцизы – это не только средство регулирования спроса и предложения, но и средство ограничения потребления социально вредных товаров.

Повышение ставок на такие группы акцизов, как автомобильный бензин и дизельное топливо повлечет за собой рост розничных цен на нефтепродукты ввиду достаточно высокой налоговой составляющей в их цене. В условиях

нынешнего уровня доходов физических и юридических лиц такое повышение не является целесообразным, так как дорогое горючее негативно влияет сразу на несколько сфер жизни населения:

- снижает территориальную мобильность людей;
- снижает покупательную способность;
- поощряет развитие теневой экономики.

Прямое налогообложение является наиболее справедливым способом изъятия части денежных средств экономических субъектов для формирования доходов бюджета, так как прямые налоги (налог на прибыль, налог на недвижимость, подоходный налог) взимаются непосредственно с доходов или имущества плательщиков.

Особое место в системе прямых налогов занимает налог на прибыль, величина поступлений которого в последние годы демонстрирует отрицательную динамику. Налог на прибыль в Республике Беларусь взимается по основной ставке 18%, которая с 1 января 2012 года была радикально понижена (с 24% до 18%). Снижение ставки налога было осуществлено с целью повышения инвестиционной активности отечественных предприятий, поскольку прибыль – это главный инвестиционный источник, а также для привлечения иностранных инвесторов. В рейтинге стран по уровню ставок налога на прибыль Республика Беларусь разделяет место с Украиной, находясь на 28-29 позиции из 38. В России и Казахстане ставка налога на прибыль составляет 20%. Величина ставки данного налога в нашей стране ниже среднеевропейского уровня (21,9%). Причина снижения доли налога на прибыль в формировании доходов консолидированного бюджета (переместился со второго на пятое место) кроется не в уровне ставки налога на прибыль (18%), что наоборот должно способствовать росту инвестиций, развитию бизнеса, а в низкой рентабельности и эффективности деятельности предприятий, что обусловлено недостаточным спросом на их продукцию. Загруженность складов предприятий готовой продукцией говорит о незначительных объемах продаж и неплатежах потребителей, вследствие чего

предприятиям не хватает средств для расчета с кредиторами и финансирования текущей деятельности, вследствие чего они прибегают к еще большей закредитованности, получая убыток от своей деятельности [3].

Таким образом, для повышения поступлений налога на прибыль в бюджет страны целесообразно не изменять его ставку, а создавать благоприятные условия для работы, развития, платежеспособности и улучшения финансовых результатов налогоплательщиков. Так, дальнейшее снижение ставки налога на прибыль, например до уровня стран Балтии (15%), может выступить в роли инвестиционного стимула, однако данная мера вряд ли решит проблему конкурентоспособности и закредитованности отечественных предприятий и приведет к напряженности в формировании доходов бюджета страны. Увеличение ставки налога наоборот еще больше усугубит финансовое положение предприятий, а не обеспечит рост поступлений прямых налогов [4].

Прямым налогом, который взимается непосредственно с имущества плательщиков, является налог на недвижимость. Налог на недвижимость - один из основных доходных источников местных бюджетов, причем стабильно растущий. Если в 2009 г. его доля в доходах, контролируемых налоговыми органами, составляла всего 3,1%, то в 2014 г. — уже 4,1%, а в первом полугодии 2015 года – 6%. Для сравнения, в странах ОЭСР его доля составляет в среднем 2,6–2,9%, в США — 10,2%, Великобритании — 8,9%, Чехии — 0,4%, Австрии — 0,5%.

За 23 года существования этого налога в Республике Беларусь существенно были усовершенствованы все его элементы. В частности, из числа объектов налогообложения было исключено движимое имущество, ставка для юридических лиц снижалась с первоначальных 5% остаточной стоимости до 3%, а затем до 1%, на незавершенное строительство — с 10% до 2%. Взимание налога по действующим ставкам не оказывает существенного воздействия на состояние оборотных средств предприятий (удельный вес налога в затратах плательщиков составляет в среднем всего 0,6%). Для физических лиц ставка составляет всего 0,1%.

Дальнейшее совершенствование возможно налога возможно по двум наиболее актуальным направлениям:

- совершенствование порядка исчисления налога на недвижимость.

Государство должно быть заинтересовано в исчислении налога с реальной, то есть рыночной, а не с остаточной стоимости имущества по данным бухгалтерского учета. Эти показатели чаще всего не совпадают, причем отличия бывают в любую сторону. Чтобы правильно исчислить налог с рыночной стоимости объекта, необходимо обрабатывать и периодически актуализировать огромные массивы информации. Однако в условиях неразвитого и непрозрачного рынка недвижимости, высокой инфляции и угрозы девальвации переоценку имущества нужно будет проводить достаточно часто, что слишком усложняет использование рыночной стоимости при исчислении налога на недвижимость. Альтернативой рыночной стоимости может быть налогообложение исходя из площади - простое (вне зависимости от прочих характеристик), либо скорректированное с учетом месторасположения и (или) использования. Такой подход широко применяется в ряде стран Восточной Европы. Достоинство этих подходов — простота администрирования, недостаток — наличие регрессии в налогообложении, что несправедливо, так как более дорогая недвижимость несет меньшую налоговую нагрузку.

- установление оптимальной налоговой нагрузки на всех плательщиков.

В настоящее время налоговая нагрузка по налогу на недвижимость между субъектами хозяйствования и физическими лицами распределяется неравномерно - у первых ставка в 10 раз больше. В результате от граждан в 2014 году поступило налога на недвижимость столько же, сколько в одиночку платит юридическое лицо. С целью решения данной проблемы возможно повышение ставки налога для физических лиц, или ввода дополнительных льгот для предприятий.

Предложенные меры позволят установить оптимальное соотношение прямых и косвенных налогов при соблюдении интересов налогоплательщиков и государства.

Список использованной литературы:

1. Мельникова Н. А. Оценка эффективности системы налогообложения // Вестник БГУ. 2012. № 3. С. 97 – 102.
2. Налоговый кодекс Республики Беларусь (Особенная часть) 29 декабря 2009 г. № 71-З. Принят Палатой представителей 11 декабря 2009 года. Одобрен Советом Республики 18 декабря 2009 года (в ред. Закона Республики Беларусь от 30.12.2014 № 224-З).
3. Васильев В. Налог на прибыль: что может измениться с 2015 года // Главный бухгалтер. – 2014. - № 40 (856). – С. 92-94
4. Хмельницкий Г. Изъятие прибыли в бюджет не спасет экономику, пришло время стратегических решений // Беларуская прада. 27. 01. 2015г.

*Іващенко Марина Вікторівна, к.е.н., доцент
Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого
навчального закладу «Університет банківської справи»
e-mail: ivaschenko_mv@mail.ru*

РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Україна є досить різноманітною з точки зору географічних умов та соціально-економічного розвитку, а отже має значний потенціал регіонів. Це дозволяє країні запропонувати потенційним інвесторам різноманітні «пакети» інвестиційних умов, оскільки кожен інвестор шукає конкретні характеристики територій, які прийнятні для нього. Саме це підвищує ймовірність того, що інвестор обере Україну серед інших країн.

У 2015 році надійшло найбільше всього інвестицій до десяти регіонів України: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ – 93,7 відсотка всіх залучених прямих іноземних інвестицій (табл. 1) [3].

Таблиця 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у регіонах України

	Обсяги інвестицій на			
	01.01.2015		31.12.2015	
	млн.дол. США	у % до загаль- ного підсумку	млн.дол. США	у % до загаль-ного підсумку
Україна	45744,8	100,0	43371,4	100,0
Вінницька	223,0	0,5	187,1	0,4
Волинська	271,2	0,6	248,1	0,6
Дніпропетровська	7643,2	16,7	7182,9	16,6
Донецька	1 2168,3	4,7	1827,7	4,2
Житомирська	285,7	0,6	249,3	0,6
Закарпатська	334,2	0,7	311,5	0,7
Запорізька	1039,8	2,3	931,7	2,1
Івано-Франківська	925,9	2,0	836,6	1,9
Київська	1787,2	3,9	1627,1	3,8
Кіровоградська	82,0	0,2	64,4	0,1
Луганська	1 630,9	1,4	582,4	1,3
Львівська	1374,6	3,0	1248,1	2,9
Миколаївська	228,9	0,5	212,7	0,5
Одеська	1430,4	3,1	1337,4	3,1
Полтавська	1040,3	2,3	1000,6	2,3
Рівненська	263,4	0,6	220,2	0,5
Сумська	263,3	0,6	201,6	0,5
Тернопільська	55,8	0,1	50,1	0,1
Харківська	1728,8	3,8	1569,5	3,6
Херсонська	208,2	0,5	210,6	0,5
Хмельницька	189,1	0,4	166,8	0,4
Черкаська	512,9	1,1	352,9	0,8
Чернівецька	68,6	0,2	59,3	0,1
Чернігівська	99,8	0,2	92,2	0,2
м. Київ	22889,2	50,0	22600,4	52,1

Таке спрямування прямих іноземних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Інвестиційна привабливість регіонів – це складна економічна категорія, котра охоплює усі сторони життєдіяльності суспільства та характеризує спроможність регіонів формувати інвестиційний клімат та залучати кошти. Загалом інвестиційна привабливість формується під дією цілої низки факторів. Схематично їх можна групувати у такий вигляд: [1]

1) Інституціональні фактори: внутрішня та зовнішня політична стабільність, законодавство в цілому та політика держави щодо іноземних

інвестицій, міцність державних інститутів, національний менталітет, ступінь державного втручання в економіку, культура.

2) Економічні фактори: загальна характеристика економіки, ємність фондового ринку, характеристика банківської сфери, стабільність національної валюти, ринкова та інвестиційна інфраструктура, інформаційна відкритість і традиційність, податки і тарифи, вартість робочої сили, доступ до факторів виробництва.

3) Соціально-психологічні фактори: соціальний рівень розвитку суспільства, рівень кваліфікаційної підготовки робочої сили, доступ до факторів виробництва.

На рис. 1 та рис. 2 наведено рейтинг інвестиційно-привабливих регіонів за 2014 та 2015 рр.

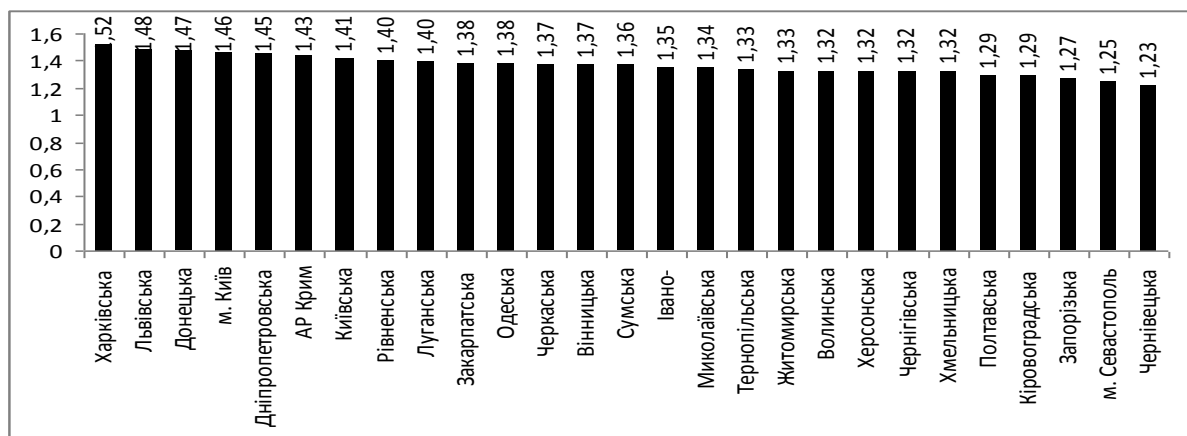

Рис. 1 Індекс інвестиційної привабливості регіонів України у 2014 році

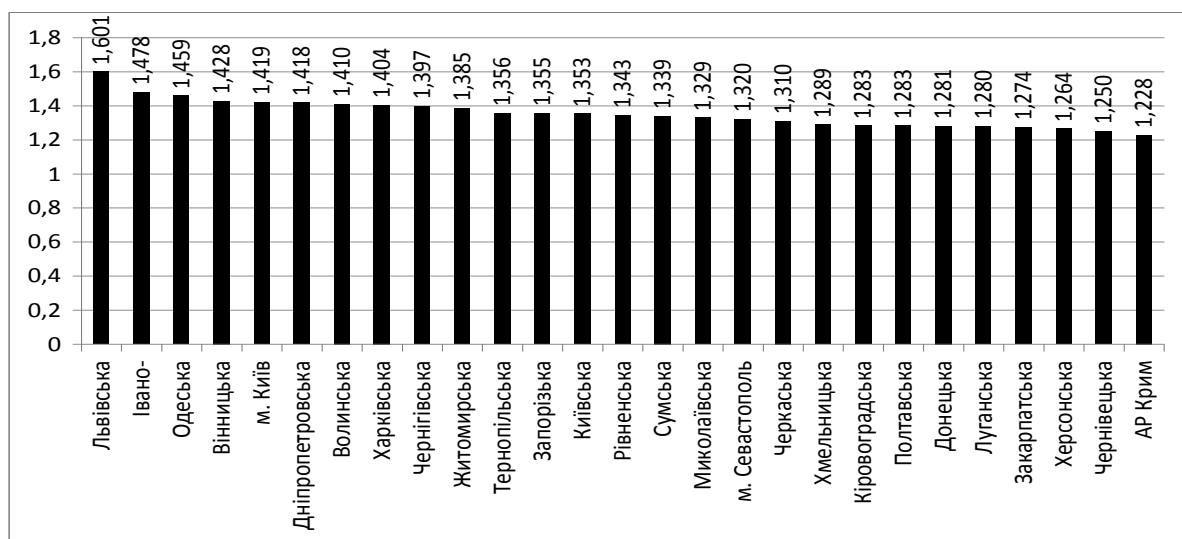

Рис. 2. Індекс інвестиційної привабливості регіонів України у 2015 році

Отже, з рис. 1 та рис. 2 можна чітко простежити як змінилося місце областей за рік у рейтингу інвестиційної привабливості [2]. Можемо побачити, що майже у всіх областях у 2015 році індекс впав, у зв'язку з цим можна сказати, що і рівень інвестиційної привабливості України також значно понизився. У 2015 році лідер рейтингу змінився на Львівську область, а Харківська область опустилася на 8 місце. «Проривом року» можна назвати західні області, такі як Івано-Франківська, Волинська, Вінницька, оскільки вони у 2014 році знаходилися у другій половині рейтингу, а вже у 2015 році перейшли до першої половини рейтингу на лідируючі позиції. Щодо східних областей України (Луганська, Донецька тощо), то вони за рік перемістилися у кінець рейтингу. Замикають рейтинг інвестиційної привабливості такі області, як Херсонська, Чернівецька та АР Крим.

До особливостей залучення іноземних інвестицій в Україну можна віднести орієнтованість на внутрішнього споживача, вкладання інвестицій у підприємства з більш високим рівнем рентабельності та швидким строком окупності. Більша частка іноземних інвестицій надходить з Кіпру та Віргінських островів, які виступають офшорними інвестиціями і «працюють» на своїх власників-українців, а не на інтереси держави.

Отже, до головних проблем залучення іноземних інвестицій можна віднести: політичну та законодавчу нестабільність, відсутність надійних гарантій захисту від змін українського законодавства, значний податковий та адміністративний тиск, високий рівень корумпованості та бюрократизму, значний рівень інфляції в країні та складність реєстраційних, ліцензійних і митних процедур. А основними шляхами вирішення даних проблем можуть стати: створення системи інституцій і механізмів, що полегшують діяльність інвесторів в Україні та здійснення скоординованої інформаційно - маркетингової політики, що суттєво покращить інвестиційну привабливість України у світі.

Щодо регіонального аспекту залучення інвестицій, то можна сказати, що інвестиції розподіляються нерівномірно, існують явні регіони-лідери та регіони-аутсайтери. Структура надходження інвестицій показує нам присутню

«поляризацію інвестицій» (67,2 % від загального обсягу інвестицій надходять у м. Київ та Дніпропетровську область), що свідчить про диспропорцію у розвитку регіонів країни. Це зумовлено тим, що кожен регіон має свої особливості: ведення господарської діяльності, пріоритетні напрями розвитку, кліматично-природні умови, розвиток технологій та трудовий потенціал, тощо. Тому необхідно зосередити увагу на дослідженні кожного окремого регіону. У всіх регіонах України присутня нестабільність у нарощуванні темпів іноземних інвестицій: регіони-лідери за один рік змістилися на останні місця, а регіони-аутсайтери – перемістилися у першу половину рейтингу. Для суттєвих змін у напрямі залучення іноземних інвестицій, активізації інвестиційної діяльності та підвищенні дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного середовища необхідно зосередити увагу на використанні нових та ефективних інструментів планування та регулювання, формуючи підґрунтя для збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Список використаної літератури

1. Гришова І. Ю. Оцінка позицій України в міжнародних рейтингах як фактор її конкурентоспроможності /Гришова І.Ю., Крюкова І.О., Митяй О.В. // Економічний часопис-XXI. – 2015. - №5-6. – С. 24-27.
2. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій Рейтинг інвестиційної привабливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/files/Projects/2012/202014.pdf>
3. Прямі іноземні інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

*Ільченко В.М.,
ст. викладач кафедри економіки підприємств
Університету митної справи та фінансів
E-mail: VikusijZajac@mail.ru*

СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА КОМПЛЕКСНІ ПРОГРАМИ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

Нинішня структура економіки нашої країни не є запорукою її прискореного розвитку на наступний період і гарантією стабільного покращення якості життя українців на середньострокову перспективу. Часи

сподівання винятково на зовнішні державні чи міжнародні ресурси відходять в минуле. Зміна підходів до регіонального розвитку, що відбулась в Європі та зачепила зараз Україну, направлена на посилення ролі регіонів, органів публічної влади в регіонах у власному стратегічному плануванні та власному розвитку.

Цілям збалансованого регіонального розвитку найбільше відповідають програми регіонального соціально-економічного та екологічного розвитку, які розраховані на середній термін і передбачають поетапну реалізацію цілей переходу на засади сталого розвитку. Програми розвитку є надійним заходом посилення керованості соціально-економічними процесами в областях України. Регіональні програми формуються і реалізуються на рівні областей, районів, міст і витікають з загальнодержавних і територіальних інтересів, відрізняються невеликими, порівняно з державними програмами, обсягами робіт і ресурсними затратами, мають цільову спрямованість, конкретне обмеження часових інтервалів і координуються з загальнодержавною концепцією регіонального розвитку і регіональної політики України.

На сьогоднішній день впровадження стратегій розвитку є дуже актуальними для України, бо наша країна переживає вкрай важкі часи. Щоб вибратися з цієї прірви, обов'язково треба проводити реформи. Одними з головних є реформи соціальної політики України, які вже повинні відбутися у 2015 році. Уряд запланував підвищення соціальних стандартів – у першу чергу мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму. Для України в її економічному стані це дуже оптимістичний сценарій. Уряд працює на підставі Коаліційної угоди та Програми діяльності і, відповідно до цих документів, зміни відбудуться за трьома позиціями – пенсійна система, система пільг, державне управління. Уже прийняте відповідне рішення про суттєве скорочення державних видатків. Адже коефіцієнт корисної дії величезної чиновницької машини, яка зараз є в Україні, дорівнює нулю. Тому щонайменше на 20% буде скорочений державний апарат, що дасть можливість скоротити непотрібні функції, перш за все, контролюючі.

В цілому нас чекає дуже серйозна адміністративна реформа – скорочення міністерств, центральних органів виконавчої влади, кількості інспекцій, контролюючих органів тощо. У Коаліційній угоді прописано, що реформування системи пільг відбудеться за трьома напрямками: скорочення неефективних пільг, адресність надання пільг, посилення соціальної справедливості при наданні пільг. Верховною Радою України прийнято рішення про призупинення пільгового проїзду для певної категорії громадян. Проте надається можливість місцевим органам влади на свій розсуд визначати потребу в пільговому проїзді на громадському транспорті.

Не менш важливим є реформування пенсійної системи України. Одним із кроків щодо зміни пенсійної системи в Україні є запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування. Аналізуючи процес реалізації пенсійної реформи в Україні, слід констатувати, що протягом дворічного строку після введення пенсійної реформи залишається невирішеною проблема запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Ця система є другим рівнем системи пенсійного забезпечення України, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах, передбачених законодавством. Кошти акумульовані на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках будуть інвестуватися в економіку держави, що дозволить отримувати інвестиційний дохід і сприятиме реальному збільшенню розмірів додаткових пенсій з накопичувальних рахунків у майбутньому [1, с.15].

Впровадження накопичувального рівня допоможе посилити залежність розміру пенсії від трудового вкладу особи, а відтак збільшити зацікавленість працівників та роботодавців у сплаті страхових внесків. Серед країн Західної Європи досить успішним було введення накопичувальних систем пенсійного забезпечення у Великобританії. де розмір додаткової державної пенсії залежить

від суми накопичених пенсійних внесків на накопичувальному рахунку і досягає 50% зарплати перед виходом на пенсію [2, с.5].

Слід відмітити, що головною позитивною рисою накопичувальної пенсійної системи є вплив на фактор старіння населення, а для нашої держави це питання актуальне тому, що демографічна ситуація в Україні – одна з найскладніших у Європі. Крім того, запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування сприятиме формуванню потужного джерела інвестиційних доходів для зростання національної економіки.

Серйозною проблемою 2015 року стало значне збільшення суми на оплату комунальних послуг. Більшість населення не може сплачувати величезні суми за комунальні послуги. Тому уряд вирішив провести реформування системи надання субсидій через спрощення процедури оформлення. Однак реформування соціальної сфери потребує значних фінансових ресурсів не тільки з державного бюджету, а й з самої економіки країни. Тому на даний момент не менш важливим є реформування економічного сектору України.

Так історично склалося, що Україна – це аграрна країна з родючими ґрунтами. Тому дуже доречно перш за все спрямувати реформи саме в аграрний сектор. Існує декілька стратегій розвитку сільського господарства України. Структура сільськогосподарського виробництва за останні 20 років зазнала значних змін, що призвело до суттєвих змін у якості життя мешканців сільських територій. Приватизація земель і новий підхід до ринкової економіки не дали очікуваних результатів. Ціни на сільськогосподарські товари і харчову продукцію доходять до рівня розвинутих країн Європи, у той час, як заняття землеробством і тваринництвом не дає більшого прибутку працівникам і їх сім'ям у сільській місцевості. Натомість, фермери, особливо невеликі, зіткнулися з нестабільною ринковою ситуацією, намагаючись покращити продуктивність з використанням застарілих традиційних технологій.

Брак ефективного управління в галузі тваринництва в сільському господарстві та системи планування призвели до зменшення поголів'я худоби, що спричиняє виснаження ґрунтів через відсутність достатньої кількості

органічних добрив. Аграрний сектор не в змозі забезпечити достатню зайнятість для сільського населення. Слабкі можливості для зайнятості та занепад соціальної інфраструктури в сільських і приміських місцевостях є ключовими причинами низького рівня життя і, як наслідок – відтік та загальне старіння нації, що створює додатковий тиск на міста.

Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки має на меті комплексне реформування галузі, реалізацію аграрного потенціалу країни та покращення життя у селі. Результатом має стати підвищення конкурентоспроможності аграрного комплексу України, розвиток фермерських господарств та інфраструктури, покращення життя на сільських територіях.

Складна політична ситуація в Україні підняла питання реформування системи місцевого самоврядування. Тому стратегії розвитку, які створювались і раніше, саме зараз набули величезної популярності. Для подолання проблем розвитку регіонів в 2014 році складені стратегії розвитку областей України на період до 2020 року. Ця стратегія ставить перед собою стратегічну місію: примножити економічне багатство та конвертувати його у комфортні та безпечні умови проживання її мешканців. Обрання оптимістичного сценарію розвитку передбачає гармонізацію кожної території областей, насиченої природними ресурсами. Збереження системи розселення забезпечуватиме умови для використання природних багатств. Це можливо за умов збереження та розвитку інфраструктури.

Саме економічне зростання є інструментом для комфортного та безпечного життя і праці, де для жителів міських та сільських територій відкриті умови для самореалізації, а збереження довкілля є природною потребою людини. Цього планується досягти через зменшення економічних дисбалансів, розвиток сільських територій, екологічну безпеку та розвиток людського капіталу [3, с.3]. Реалізація стратегій розвитку має допомогти перетворити економіку областей з досить повільно зростаючих на більш інноваційно орієнтовані, що ґрунтуються на оптимальному розміщенні

економічних суб'єктів та ощадливому використанні природних ресурсів кожного регіону.

Висновки. Розглянувши всі аспекти, можна зазначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Стратегії областей і України в цілому відповідають принципам збалансованого розвитку та спрямовані на використання сильних сторін та можливостей, адже в них окреслено шляхи забезпечення соціальної інтеграції, а також поліпшення стану довкілля.

Список використаної літератури

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в Україні: Закон України від 9.07.2003 №1058-ІУ / Голос України. –2003. – № 157.
2. Реформи пенсійної системи України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua> – 15.03.2015
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>– 12.01.2015.

*к.е.н., доцент Ільчук П. Г.
доцент кафедри фінансів
Манзіроха А. С., студентка
Національний університет «Львівська політехніка»
e-mail: ilchukpaul@mail.ru*

ПРИЧИНИ ДОЛАРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ДЕДОЛАРИЗАЦІЇ

Сьогодні в Україні внаслідок економічної нестабільності, значної інфляції та прагнення суб'єктів економічних відносин зберегти і захистити свої активи від знецінення гривня частково витісняється з грошового обороту країни, натомість активно використовується іноземна валюта (особливо долар США). З одного боку, це може зміцнити макроекономічну ситуацію, а з другого – спричиняє відтік капіталу за межі України, ускладнює реалізацію грошово-кредитної політики, що стримує економічний розвиток країни. Враховуючи це,

виявлення причин та наслідків доларизації економіки України та пошук шляхів її подолання стає одним з головних завдань діяльності НБУ.

Проблеми доларизації проаналізовані у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, О. І. Береславська, В. В. Зимовець та Н. М. Шелудько досліджують доларизацію кредитного ринку України та шляхи подолання доларизації в Україні [1, с. 117–130]; Л. М. Рябініна визначає наслідки доларизації економіки України [6, с. 91–97]; Н. В. Резнікова та М. М. Відякіна розглядають доларизацію як фактор монетарної залежності [5, с. 223–227]; О. В. Марченко простежує форми прояву та причини доларизації економіки України [2, с. 67–73]; А. В. Олійник та О. А. Романюк розглядають чинники стимулювання залучення заощаджень населення в умовах доларизації [3, с. 169–173]; Н. Шира визначає шляхи вирішення доларизації [7, с. 12–16].

Доларизація економіки – це проникнення іноземної валюти у внутрішній грошовий оборот країни, виконання нею функцій засобу обміну, засобу платежу, збереження та нагромадження купівельної спроможності (цінності) та засобу вираження товарних цін та цінових пропорцій між товарами. Термін «доларизація» означає витіснення національної валюти не тільки доларом США, а й і іншою іноземною валютою. Однією з причин доларизації є стабільність і конвертованість іноземної валюти порівняно із національною валютою. Причина зростання рівня доларизації – постійна девальвація національної валюти, адже для збереження купівельної спроможності своїх активів суб'єкти економічних відносин прагнуть зберігати їх в більш надійній валюті зі стабільною купівельною спроможністю.

Аналізуючи доларизацію економіки України, можемо стверджувати, що основними її проявами є: 1) доларизація пасивів та активів фінансово-кредитної системи держави; 2) зберігання іноземної готівки населенням; 3) відкриття депозитних рахунків та придбання цінних паперів у іноземній валюті [3].

Однією із причин доларизації економіки України є недовіра населення до національної грошової одиниці. Рівень доларизації в Україні можна визначити лише приблизно, оскільки значний сектор економіки має тіньовий характер.

Однак, існує кілька методів для визначення показника доларизації. Це, насамперед, співвідношення депозитів в іноземній валюті до грошової маси; співвідношення депозитів в іноземній валюті до загальної суми депозитів; співвідношення кредитів в іноземній валюті до загального обсягу кредитів; співвідношення банківських депозитів в іноземній валюті до агрегату М2, співвідношення грошової маси в іноземній валюті до загальної грошової маси тощо [6]. Динаміку рівня доларизації депозитів та кредитів, що розраховані за методикою НБУ подано у табл. 1.

Таблиця 1 – Рівень доларизації депозитів та кредитів, розрахований за методикою НБУ [4]

Показники	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Доларизація депозитів, %	43,7	36,8	45,6	46,5
Доларизація кредитів, %	37,0	34,0	46,5	57,0

Проаналізувавши ці показники, можна стверджувати, що рівень доларизації депозитів та кредитів є критично високим. Досліджено, що із підвищенням строку розміщення депозитів, рівень доларизації суттєво зростає. Так, якщо частка депозитів на вимогу в іноземній валюті у загальній величині депозитів на вимогу, що належать резидентам України становить 39,48%, то вже частка непереказних депозитів в іноземній валюті терміном до 1 року у загальній величині непереказних депозитів терміном до 1 року, що належать резидентам України становить 43,24%. Однак, частка непереказних депозитів в іноземній валюті терміном від 1 до 2 років (які у найбільшій мірі виконують функцію збереження та нагромадження купівельної спроможності (цінності)) у загальній величині непереказних депозитів терміном від 1 до 2 років, що належать резидентам України, становить 70,89%. Саме цей факт якнайкраще свідчить про значну втрату гривнею функції збереження та нагромадження купівельної спроможності (цінності), тому вжиття заходів дедоларизації є необхідними. За даними НБУ за станом на 01.01.2016 р. рівень доларизації

активних операцій банків становить 44,7%, рівень доларизації кредитування економіки - 48,0%, рівень доларизації кредитування населення – 43,5%, рівень доларизації зобов'язань – 54,2%, рівень доларизації коштів фізичних – 53,2% та рівень доларизації коштів юридичних осіб – 40,2% [14].

Отже, можна стверджувати, що Україна сьогодні має високодоларизовану економіку. Рівень доларизації набуває критично високого значення, особливо якщо враховувати, що граничним значенням для цього показника є 30% (згідно з методикою МВФ). У періоди економічних криз 2008-2009 рр. та 2013-2015 рр. показник доларизації сягає максимального рівня, що є небезпечним для розвитку економіки і свідчить про недовіру населення до національної грошової одиниці, саме тому потрібно здійснювати заходи, спрямовані на зміцнення національної валюти і грошово-кредитної політики.

Отже, відновлення довіри до гривні є основним напрямом політики де доларизації економіки України. Для цього необхідно задіяти економічні стимули для відмови від використання іноземної валюти і зростання доцільності використання національної. Для цього НБУ необхідно чітко встановити курс на подолання девальвації національної валюти, підвищення її купівельної спроможності та забезпечення стабільності; забезпечити мінімальне втручання у валютний ринок; досягти передбаченості обмінного курсу національної валюти. Для розширення сфери використання національної валюти та зниження рівня доларизації важливо на законодавчому рівні забезпечити рівність умов щодо здійснення інвестицій виключно в національній валюті як для резидентів, так і для нерезидентів, звужити сферу використання готівкової іноземної валюти, боротися з нелегальним використанням іноземної валюти як засобу обміну та засобу платежу на території України.

Таргетування інфляції може стати ефективним інструментом для реалізації цих завдань, оскільки прозора і передбачувана грошово-кредитна політика НБУ забезпечить зменшення інфляційних очікувань, дозволить підтримувати низький рівень інфляції, стане передумовою зниження ставок

кредитування, стимулюватиме залучення інвестицій, забезпечить гнучкість обмінного курсу.

Список використаних джерел

1. Береславська О. І. Доларизація кредитного ринку в Україні: причини і наслідки / О. І. Береславська, В. В. Зимовець, Н. М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 3. – С. 117–130.
2. Марченко О. В. Проблемні аспекти реалізації грошово-кредитної політики України / О. В. Марченко // Комунальне господарство міст. – 2014. – № 115. – С. 67–73.
3. Олійник А. В. Економічні чинники стимулювання залучення заощаджень населення у банківську систему в умовах доларизації економіки / А. В. Олійник, О. А. Романюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3, т. 3. – С. 169–173.
4. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Резнікова Н. В. Доларизація як фактор монетарної залежності / Н. В. Резнікова, М. М. Відякіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – 2013. – Вип.1, Т. 1. – С. 223–227.
6. Рябініна Л. М. Доларизація економіки України та її наслідки / Л. М. Рябініна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – №4. – С. 91–97.
7. Ши́ра Н. О. Проблема доларизації в Україні та шляхи її вирішення / Н. О. Ши́ра // Економіка промисловості. – 2010. – № 4. – С. 12–16.

*к.е.н. Калинець Катерина Сергіївна
доцент кафедри економіки та управління персоналом*

E-mail:katerynakalynets@gmail.com

*к.е.н., проф. Стеблій Галина Ярославівна
професор кафедри економічної теорії
Львівський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Політична нестабільність та фінансова і економічна криза в Україні беззаперечно негативно відображається на соціально-економічному розвитку громадян. В першу чергу – на чисельності населення. За 2014 чисельність громадян України скоротилася на 0,33% (із 43 млн. до 42,9 млн. осіб) [1]. Це зумовлено скороченням коефіцієнту народжуваності із 10, 8 ‰ у 2014 році до

9,5‰ у 2015 році та зростанням коефіцієнту смертності із 14,7‰ у 2014 році до 15,4‰ у 2015 році [2]. Негативним явищем для соціального розвитку України є значний рівень смертності серед немовлят до 1 року життя та економічно активного населення працездатного віку.

Водночас, негативним явищем сучасного соціально-економічного рівня розвитку України є низький рівень зайнятості населення. Так, із загальної його чисельності лише 42,2% (18,1 млн. осіб) є зайнятим у різних видах економічної діяльності [3]. Це означає, що 42,2 % громадян України працюють для створення благ і утримання решти 57,8 % громадян, до числа яких належить економічно неактивне населення та тимчасово незайняте економічно активне населення. Загалом, на кінець червня 2015 року в Україні було зареєстровано 443,9 тис. безробітних осіб, в той час як кількість вакантних посад становила 43,6 тис. місць [4]. Таким чином, навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць становило 102 особи.

Сукупність наявних доходів усього населення України у I кварталі 2015 року становили 270,2 млрд. грн., що на 4,2 % більше, ніж у I кварталі 2014 року. В той час, середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата за січень – травень 2015 року становила 3788 грн., це становить 113,8 % номінальної зарплатні та 76,6 % реальної зарплатні відповідно до попереднього періоду [4]. Це свідчить про те, що приріст реальних доходів громадян знижується (див. рис. 1).

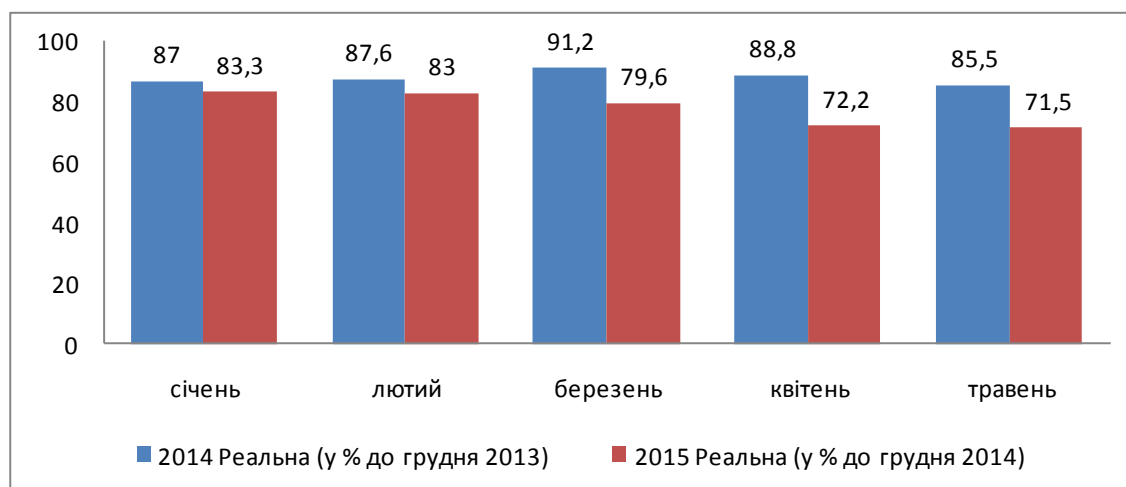

Рис. 1. Динаміка реальної заробітної плати

Джерело: Розроблено авторами на основі опрацювання Економіка України за січень — червень 2015 року / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <http://uteka.ua/ua/publication/Ekonomika-Ukraini-za-sichen---cherven-2015-roku>

Не дивлячись на скорочення приросту доходів населення, негативним явищем економічного та соціального розвитку України є те, що у I кварталі 2015 року спостерігалось значне зростання індексу споживчих цін. Його середній показник у червні 2015 року становив 140,7% від значення грудня 2014 року. Разом з тим, спостерігалася неоднорідна динаміка індексу за різними видами товарів і послуг. Так, найвище значення індексу (221,7 %) припало на оплату житла, води, електроенергії, газу та інших видів комунальних платежів, а найнижче значення (104 %) – на оплату зв'язку [5]. Водночас значно зросли ціни на продукти харчування та безалкогольні напої (137,7%), предмети домашнього вжитку (131,6 %), охорону здоров'я (124,4 %) [там же]. Така динаміка свідчить про те, що вартість суспільно необхідних послуг та товарів невинно зростає, не дивлячись на загальне зниження платоспроможності споживачів.

Цікавим, з точки зору аналізу соціального розвитку країни, є визначення структури доходів населення та структури їх витрат і заощаджень (див. рис. 2).

Рисунок 2. Структура доходів населення України

джерело: Розроблено авторами на основі опрацювання: Індекси споживчих цін / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=980&lang=1>

Як ми бачимо із рисунка 2, відбулось незначне зниження частки заробітної плати в загальній структурі доходів населення України у порівнянні із відповідним періодом минулого року. Ця зміна відсоткового співвідношення компенсувалася зростанням частки прибутку та змішаного доходу. Тобто,

громадяни знаходили альтернативні джерела заробітку для власного фінансового забезпечення. Разом з тим, негативним явищем для економіки України є те, що 40,7 % доходів громадян забезпечується за рахунок соціальної допомоги та інших поточних трансфертів [5]. Це свідчить про неефективний розподіл державних фінансових ресурсів і наслідування компенсаційної, а не розвиваючої, політики держави. Кошти, що спрямовуються у соціальні виплати доцільніше було б направити на розвиток бізнесу та, як наслідок, можливого працевлаштування фінансово незабезпечених верств населення. Замість того, щоб просто виплачувати матеріальні допомоги.

Варто зазначити, що попри споживацьку фінансову політику країни, в Україні динамічно зростає кількість юридичних осіб. Так, за червень 2015 року було зареєстровано 5151 нова організація (0,47 % від загальної чисельності підприємств) [7]. В регіональному розрізі, найбільшу кількість юридичних осіб було зареєстровано в Київській (3680), Дніпропетровській (326), Харківській (266) та Львівській областях (233), а найменшу – в Луганській (26) областях [там же].

В цілому, середньомісячна заробітна плата в Україні у травні 2015 року становила 4042 грн., що на 17,8 % більше ніж у відповідному періоді минулого року [6]. Варто зазначити, що найвищий рівень середньомісячної заробітної плати штатних працівників спостерігався в осіб, задіяних у фінансовій і страховій діяльності (8077 грн., 11,8% приросту) та в сфері інформації і телекомунікації (6657 грн., 35,5% приросту). Натомість найнижчий рівень середньомісячної заробітної плати спостерігається в працівників, задіяних у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (2693 грн., 10,1 % приросту) та у сфері освіти (2935 грн., 7,8% приросту), що є надзвичайно ганебним явищем соціально-економічного розвитку України. Найдинамічніше зростає рівень середньомісячної зарплати в працівників, зайнятих у сфері оптової та роздрібною торгівлі (40,1% приросту), хоча номінальне її значення знаходиться на середньоринковому рівні (4547 грн.) [там же].

Разом з тим, негативним явищем в економіці України є значне зростання заборгованості із виплати заробітної плати працівникам. Станом на 1 червня 2015 року, сума заборгованості становила 1811 млн. грн. Найбільшу частку заборгованості із виплати зарплати працівникам (74%) займають економічно активні підприємства добувної промисловості і розроблення кар'єрів, виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів, виробництва готових металевих виробів, а також підприємства з постачання електроенергії, газу, пари тощо. Більшість з цих підприємств зареєстровано у східній частині України і такий значний рівень заборгованості обумовлено активною антитерористичною операцією, що проводиться в цій території. Решту заборгованості із виплати заробітної плати працівників припадає на підприємства-банкрути (24,1%) та економічно неактивні підприємства (1,9%). За номінальним значенням заборгованості, України повернулася до рівня 2002 року розвитку [8].

Рисунок 3. Структура витрат і заощаджень населення України

Джерело: Розроблено автором на основі опрацювання: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

За даними рисунку 3, у I кварталі 2015 року, у порівнянні з відповідним періодом минулого року, значно зросли витрати населення на придбання товарів та послуг. Це пояснюється значним рівнем інфляції (40,7%). Разом з тим, спостерігається значне скорочення частки заощаджень населення, попри й так незначну їх частку у відповідному періоді попереднього року.

Отже, економічна та політична криза в Україні надзвичайно негативно впливає на соціально-економічний розвиток суспільства. За результатами дослідження зрозумілим є те, що усі соціально значимі показники діяльності країни знижуються. Така ситуація потребує негайного втручання зі сторони уряду та переосмислення значимості суспільного добробуту і розвитку для країни. Вирішення даної проблеми, на нашу думку, є першочерговим для виходу із кризового періоду в Україні і передбачає стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу. Це дозволить створити нові робочі місця, забезпечить приріст національного доходу та підвищить купівельну спроможність населення.

Список використаної літератури

1. Чисельність населення за березень скоротилася до 42,87 млн осіб / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/chislennost-naseleniya-ukrainy-mart-sokratilas-1431956262.html>
2. Статистичні таблиці / Електронний ресурс. Спосіб доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/az.html
3. Зайнятого населення в Україні за рік поменшало на 1,2 мільйона / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <http://economics.unian.ua/soc/1065693-zaynyatogo-naselennya-v-ukrajini-za-rik-pomenshalo-na-12-milyona-osib.html>
4. Економіка України за січень — червень 2015 року / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <http://uteka.ua/ua/publication/Ekonomika-Ukraini-za-sichen---cherven-2015-roku>
5. Індекси споживчих цін / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=980&lang=1>
6. Новини податкової інспекції / Електронний ресурс. Спосіб доступу: <http://bilozerka-rda.gov.ua/content/1080>
7. Шляхи розв'язання проблем щодо погашення заборгованості з виплати заробітної плати / Електронний ресурс. Спосіб доступу: http://komspip.rada.gov.ua/komspip/control/uk/publish/article;jsessionid=A664ACC6E3BC80C879F593994774BE20?art_id=47729&cat_id=45483

Качан Г.М.
Співпошукач кафедри управління персоналом та економіки праці
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
E-mail: anitasmileanya@gmail.com

МАСШТАБИ ТА ДИНАМІКА ВТОРИННОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

В останні роки значної поширеності набувають вторинні форми зайнятості. Загальне зубожіння населення підштовхує працівників шукати другу, а іноді і третю роботу. Додаткова робота дозволяє людині досягти різних цілей: покращити матеріальне становище, більш повно реалізувати свої професійні інтереси та здібності, отримати в перспективі нову постійну роботу, відчутти включеність у громадське життя та ін [3; с.31].

Вторинна зайнятість важко піддається обліку, тому що часто організовується на засадах самозайнятості (праця в особистому підсобному господарстві, догляд за дітьми та людьми похилого віку тощо).

Вторинна зайнятість включає:

- сумісництво;
- надання послуг населенню для будівництва, ремонту, пошиття одягу тощо;
- діяльність за контрактом, замовленням;
- репетиторство, приватні уроки; вулична торгівля;
- посередницька діяльність;
- виробництво товарів на продаж тощо.

Державний комітет статистики України дає офіційну статистичну інформацію про середню кількість зовнішніх сумісників в Україні за 2009-2013 роки.

Таблиця 1. Середня кількість зовнішніх сумісників в Україні за 2009-2013 роки [4].

Рік	Середня кількість зовнішніх сумісників, тис.чол.
2009	294,8
2010	336,7
2011	322,2
2012	311,7
2013	299,4

За 2009 рік дані наведені без найманих працівників статистично малих підприємств та у фізичних осіб-підприємців. Починаючи з 2010 року дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах з кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

Досі відсутня загальна точка зору на масштаби вторинної зайнятості. Дані, отримані окремими дослідниками свідчать про те, що вони дуже сильно відрізняються один від одного. Все це свідчить про неоднозначність феномена вторинної зайнятості.

Оцінюючи масштаби вторинної зайнятості, узагальнюючими цифрами в цілому по країні можна користуватися лише для вивчення її динаміки в цілому, так як на сферу поширення вторинної зайнятості великий вплив мають багато різних факторів, серед яких не останню роль відіграють географічні фактори. На нашу думку, кажучи про динаміку вторинної зайнятості, необхідно враховувати місце проведення емпіричних досліджень, наприклад, регіон, а всередині нього: велике місто або село. Справа в тому, що в сільських населених пунктах, особливо малої людності господарська мікроструктура розвинена дуже слабо, в багатьох випадках - взагалі не розвинена. Тому людям просто ніде здійснювати вторинну зайнятість.

Поведінку людини, пов'язану з вибором вторинної зайнятості, можна визначити як сукупність дій і вчинків, обумовлених соціально-економічним становищем та інтересами окремих особистостей, спрямованих на отримання додаткової роботи з метою отримання доходу або ж реалізацію свого потенціалу.

Свідомість і поведінка людей при виборі додаткової роботи не завжди збігаються, так як дії особистості залежать від об'єктивних факторів і умов. І значна частина людей шукає додаткову роботу, готова до неї, але не може її здійснювати, тому що різні об'єктивні передумови не дозволяють цього.

Все більшого поширення вторинна зайнятість набуває серед таких професійних груп, як:

- працівники системи освіти, зокрема вищих навчальних закладів та закладів професійно-технічної освіти;
- бухгалтери, які ведуть бухгалтерію малих та середніх форм бізнесу;
- працівники торгівлі, у яких переважає режим альтернативного робочого тижня;
- працівники сфери транспорту та зв'язку, які переважно додатково надають приватні офіційно незареєстровані послуги;
- будівельники, у яких переважає сезонна зайнятість;
- працівники в особистому підсобному господарстві, зокрема фермери, які, використовуючи найману робочу силу, володіють додатковим вільним часом;
- особи, що займають виборні посади або державні службовці на нелегальних засадах;
- студенти, зокрема в період канікул. Це особливо схильна до вторинної зайнятості група, адже за оцінками фахівців в Україні близько 50% молодих людей працюють в кількох місцях

Вторинна зайнятість жінок - один із способів адаптації до ринкових умов. Майже половина тих, хто має вторинну зайнятість, знаходять її на основній роботі, інша половина зайнята в основному на дому (30 %). Доходи від додаткової роботи є основним джерелом сімейного бюджету у 13% жінок.

Жінки вважають за краще мати гнучкий графік зайнятості з неповним робочим тижнем незалежно від того, чи буде це постійна робота або робота на певний термін. Вибір жінками тимчасової зайнятості обумовлений завантаженістю домашніми справами.

Виникає питання, якою мірою вторинна зайнятість природна, а в якій має вимушений характер. Серед жінок, що мають додаткову роботу, 23,4% ніколи б не припинили її, 44,3% залишили б це заняття, якби заробітна плата на основній роботі була більше, і 30,3% пов'язують своє рішення з рівнем сімейного доходу.

Таким чином, вторинна зайнятість жінок - це в першу чергу реакція на зміну ситуації на ринку праці й один зі способів адаптації до ринкових умов в перехідний період.

Окремими структурними факторами погіршення реального добробуту населення України є зростання в складі зайнятого населення частки осіб старше працездатного віку

Роботу пенсіонерам пропонують як постійну, так і тимчасову, на повний день і у формі часткової зайнятості або гнучкого графіка. Можливостей додаткового заробітку у пенсіонерів не так вже й багато. Найчастіше пропозиції надходять у сфері продажів і в службі безпеки (охорона, вахтери) [5].

Вторинна зайнятість відноситься до числа феноменальних явищ сучасного соціуму. Поширення вторинної зайнятості багато в чому визначається соціально-економічним розвитком суспільства і регіонів, достатністю трудових ресурсів, рівнем безробіття, рівнем життя та іншими макроекономічними показниками. В умовах сучасної кризи, що розвивається вторинна зайнятість дозволить пом'якшити різке зниження рівня життя через активність людини, яка здатна і хоче зайняти себе додатково. Одночасно з цим зростає роль суспільства (регіону), яке повинно сприяти у забезпеченні необхідних йому для цього умов, тобто здійснювати управління цим процесом.

Список використаної літератури:

1. Мазурок П., Шахно А. Особливості формування соціально-інституційного ринку праці у трансформаційній економіці України.// Україна: аспекти праці. –2010. –N.5. –С.3-10.
2. Колот А.М Еволюція ролі держави та інструментарію її впливу на розвиток соціально-трудової сфери / А.М. Колот // Соціально-трудові відносини: теорія і практика Збірник наукових праць. — Київ: КНЕУ, 2011. — 144 с.
3. Перова И. Дополнительная занятость: масштабы, структура, характер // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. – 1999. – № 4 (42). – С. 31–34.
4. Сайт Державної статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Сайт Державної служби зайнятості України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dcz.gov.ua>.

Кириченко С.О.
старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»
E-mail: s_kirichenko2015@ukr.net

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

Відповідність структури економіки регіону та ступеня розвитку складових різних видів інфраструктури впливають на ефективне функціонування економіки регіону в цілому. У сучасних умовах економічної дестабілізації все більшого значення набуває розвиток соціальної інфраструктури в регіонах країни та у державі в цілому. Розвиток соціальної інфраструктури пов'язаний із функціонуванням соціальної сфери, яка формує ресурсний та трудовий потенціал, а також безпосередньо впливає на відтворювальний потенціал регіону та країни в цілому.

Питання розвитку соціальної інфраструктури має міжгалузевий характер і вивчається як економістами так і соціологами, географами, психологами. У свою чергу, для розвитку соціальної інфраструктури необхідно здійснити її класифікацію, що сприятиме прийняттю управлінських рішень, розподіленню інвестиційних ресурсів тощо. Також актуальність уточнення класифікації соціальної інфраструктури регіонів підтверджується тим, що вчені до складу соціальної інфраструктури відносять 16 інтегрованих галузей, які складаються більше ніж з 50 підгалузей [3, с. 25].

Наприклад, Платон М.С. класифікував соціальну інфраструктуру як «підготовку і перепідготовку кадрів, роздрібну торгівлю і громадське харчування, охорону здоров'я, житлово-комунальне господарство, забезпечення та утримання дітей, а також забезпечення відпочинку і підвищення культури трудящих» [7].

Некрасов Н.Н. відносив до класифікації «житловий фонд, установи освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, науки та мистецтва, спорудження спортивно-оздоровчого характеру, пасажирський транспорт» [6]. Дуже конкретний перелік об'єктів, які відносяться до соціальної інфраструктури надав академік О.М. Алимов, а саме це «сукупність об'єктів торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення, житлово-комунального господарства, транспорту, зв'язку, кредитування, державного страхування населення, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, соціального забезпечення, народної освіти, охорони навколишнього середовища, культури і мистецтва, побутового призначення на виробництві, суспільно-політичного призначення, об'єктів для міжособистісного спілкування тощо ...» [1, с. 227].

У Вікіпедії при класифікації соціальної інфраструктури відзначають - освіту, охорону здоров'я, житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт і зв'язок, культуру, побутове обслуговування [2].

При класифікації соціальної інфраструктури деякі вчені [4, с. 172; 5, с. 6] виходять з того, що ототожнюють її зі сферою послуг, наприклад, І.Ф. Коломієць у складі соціальної інфраструктури виділяє: розподільчу, виробничу, споживчу та суспільну інфраструктуру, зводячи її до надання послуг [5, с. 6]. І.П. Кінаш, використовуючи при класифікації функціональний підхід, поділяє соціальну інфраструктуру на шість складових: соціально-побутову, соціально-оздоровчу, освітньо-духовну, громадсько-політичну, комунікаційну, соціально-економічну та наголошує, що «сфера послуг та соціальна інфраструктура – це тотожні поняття» [4, с. 172]. М.М. Тимошенко, класифікуючи соціальну інфраструктуру, виділяє два підходи класифікації за територіальною та галузевою належністю [10]. На наш погляд, соціальна інфраструктура є набагато ширшим поняттям ніж сфера послуг.

Інші вчені використовують функціональний підхід при класифікації. Так П.В. Прокопишак поділяє соціальну інфраструктуру на: соціально-побутову, соціально-оздоровчу, соціально-духовну, соціально-економічну [9, с. 13];

І.В. Прокопа визначає побутову та соціально-економічну інфраструктуру, відносячи до останньої галузі, які беруть участь у формуванні та розвитку робочої сили [8, с. 10]; І.Ф. Гнибіденко класифікує соціальну інфраструктуру у залежності від призначення її складових галузей на: галузі соціально-культурні або соціально-економічні, та соціально-побутові або матеріально-побутові галузі [3, с. 23].

Отже, на сьогоднішній день частіше за все класифікація соціальної інфраструктури відбувається у залежності від її функціональних завдань, хоча також використовуються й інші підходи: за розповсюдженням окремих складових інфраструктури на певній території, за рівнем розвитку, за складом капіталу, за інноваційним направленням тощо.

Отже, на наш погляд, у залежності від функціональних завдань та впливу на відтворювальний потенціал регіону, соціальна інфраструктура поділяється на:

1) інфраструктуру комунально-побутового обслуговування – задля створення умов життєдіяльності населення (громадське харчування, торгівля, житлово-комунальне господарство та житлове будівництво, побутове обслуговування, транспорт, зв'язок);

2) інфраструктуру управління, охорони громадського порядку та екології – задля забезпечення умов безпеки життєдіяльності; включає в себе обслуговуючу функцію (охорона довкілля, державне, регіональне та муніципальне управління, охорона громадського порядку, правові послуги);

3) соціально-економічне обслуговування – задля відтворення робочої сили та всебічного розвитку особистості, що сприяє формуванню громадської думки і світогляду, яке може бути розподілено у свою чергу на:

а) відтворення та збереження фізичного здоров'я (охорона здоров'я, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення, туризм, рекреація, відпочинок та дозвілля);

б) інтелектуально-культурну діяльність (освіта, культура, мистецтво, видавнича діяльність та книготоргівля);

в) кредитування й страхування населення (установи, що акумулюють тимчасово вільні грошові ресурси – банки; страхові й гарантійні компанії; кредитні, інвестиційні фонди);

г) суспільно-політичну діяльність (наука, діяльність у галузі масової інформації, громадських організацій, товариств, асоціацій, об'єднань).

На наш погляд, щодо класифікації соціальної інфраструктури використання функціонально-спеціалізованого підходу за галузями, дає більше уявлення про цілісність цього поняття та його сутність хоча і менше деталізує, ніж при класифікації за об'єктами та елементами, що входять до цих галузей.

Список використаної літератури:

1. Алымов А. Н. Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики / А. Н. Алымов, А. Л. Кочерга, В. А. Богаенко. – К.: Наукова думка, 1982. – 335 с.
2. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Гнибіденко І. Ф. Сільська соціальна інфраструктура: аспекти розвитку та зайнятості населення / І. Ф. Гнибіденко. – К.: РВПС України НАН України, 2003. – 54 с.
4. Кінаш І. П. Склад і структура соціальної інфраструктури / І. П. Кінаш // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 3(46). Ч. 2. – С. 171-176.
5. Коломієць І. Ф. Соціальна інфраструктура регіону в умовах розвитку ринкових відносин: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.04 / І. Ф. Коломієць. – Львів:, 1993. – 128 с.
6. Некрасов Н. Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы / Н. Н. Некрасов. – М.: Издательство «Экономика», 1978. – 344 с.
7. Платон М. С. Социальная инфраструктура села / М. С. Платон. – М.: Агропромиздат. – 1986. – 150 с.
8. Прокопа І. В. Соціальна інфраструктура села: формування нового механізму розвитку / І. В. Прокопа. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1996. – 172 с.
9. Прокопишак К. В. Регулювання розвитку соціальної сфери села в умовах становлення ринкових відносин / К. В. Прокопишак. – Львів: Українські технології, 2002. – 262 с.
10. Тимошенко М. М. Теоретичні засади розвитку соціальної інфраструктури сільських територій / М. М. Тимошенко // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання, 2014. – № 11. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3501>

Кіржецька М.С.
Асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»
E-mail: mariya.kirzhetzcka@yandex.ru

УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ

Забезпечення економічної безпеки галузі формується на основі рішень стосовно дослідження причин неефективного або недостатньо ефективного використання ресурсів та/або стратегічного потенціалу галузі. Суб'єктами забезпечення економічної безпеки галузі є функціонально взаємопов'язані юридичні особи різних організаційно-правових форм власності, що здійснюють виробництво та реалізацію цукру (цукровиробники, об'єднання бурякосійних господарств, регіональні галузеві формування, трейдери, експортери тощо); органи державної влади; а також фізичні особи, які долучені до цього процесу. До неї також включені суспільні інститути, науково-дослідні та інші організації, які сприяють розвитку цукрового бізнесу та інноваційній діяльності в цукровій галузі. Загалом виділимо три групи сторін, зацікавлених в забезпеченні економічної безпеки.

Перша група сторін представлена споживачами цукру: фізичними та юридичними особами, які купують цукор як для кінцевого споживання так і для подальшої переробки. Очевидно, що їхні очікування пов'язані з можливістю придбання цукру, що відповідає міжнародним вимогам по екологічності та за більш низькою ціною.

Друга група – це самі виробники цукру. Їх інтереси знаходяться в площині отримання максимального прибутку шляхом виробництва і реалізації на внутрішньому і зовнішніх ринках конкурентоспроможної продукції в умовах, впливу мінімальних дестабілізуючих чинників.

Третю групу інтересів представляє держава та її очікування стосовно: (1) забезпечення продовольчої безпеки: максимальні поставки дешевого цукру

високої якості на внутрішній ринок, для задоволення потреб споживачів; та (2) забезпечення економічної безпеки: через максимізацію поступлень у бюджет, за рахунок нарощення внутрішнього виробництва цукру за ринковою ціною та його експорту на зовнішні ринки.

Узгодження інтересів зацікавлених сторін у забезпеченні економічної безпеки можливе через реалізацію різних сценаріїв. Перший сценарій передбачає збереження поточного вектора її розвитку та відповідає критерію можливості досягнення поставлених цілей. Тенденція реалізації цього сценарію передбачає високі імпортні мита на цукор та обмеження виробництва потребами внутрішнього ринку. Як наслідок, у виробників буде відсутній стимул до підвищення конкурентоспроможності і розвитку вітчизняної продукції, що в подальшому призведе до втрати вітчизняного цукровиробництва і переходу на споживання імпорту. Недоліком цього сценарію: для виробників є те, що незважаючи на короткострокову вигоду, виробники цукру залежать від коливань на внутрішньому ринку, а для споживачів: є ризик зниження якості і технічного рівня продукції через відсутність конкуренції. Реалізація цього сценарію є прийнятною для держави, а також для виробників цукру оскільки частка вітчизняного цукру на ринку зростає, а при цьому в короткостроковій перспективі зростуть податкові надходження.

Другий сценарій розвитку галузі передбачає повну лібералізація національного ринку цукру. Через неготовність підприємств галузі конкурувати з глобальними компаніями, цей сценарій призведе до переважання імпорту та витіснення українського цукру з ринку. Відбудеться повна втрата компетенцій в цукроварінні. При цьому не буде забезпечений притік інвестицій у створення нових або модернізацію вітчизняних підприємств, оскільки прямі поставки будуть більш вигідними. Реалізація цього сценарію не задовольняє інтереси виробників цукру і держави (оскільки виникають загрози економічній безпеці галузі, національній та продовольчій безпеці держави). Позитив від його

реалізації отримають споживачі, оскільки вони матимуть можливість купувати більш якісну продукцію за дешевшими цінами.

Третій сценарій, характеризується захистом внутрішнього ринку і масштабною державною підтримкою експорту вітчизняної продукції та інноваційністю її розвитку. Даний сценарій має низку переваг, так, основний акцент здійснюється саме на підвищення ресурсної складової цукровиробництва. Поряд з високою часткою вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку, забезпечується додатковий обсяг експорту. Це веде до збільшення обсягів продажів (доходів виробників техніки), податкових відрахувань і зростання економічної безпеки галузі та зниження залежності від внутрішнього ринку). Даний сценарій є прийнятним для виробників цукру та споживачів, проте реалізованість його є низькою, у зв'язку із обмеженими можливостями державної підтримки певних галузей економіки.

Проблема узгодження інтересів зацікавлених сторін не обмежується інтересами лише однієї їх групи. Зрозуміло, що узгодити і оцінити збалансованість такого різноманіття незіставних інтересів надзвичайно складно, а в межах традиційних підходів зробити це практично неможливо. Державний вплив на розвиток галузі економіки може мати вагоме значення при узгодженні інтересів зацікавлених сторін при забезпеченні її економічної безпеки. Світова практика виділяє три моделі державної участі у регулюванні розвитку галузей економіки. Використання першої моделі державної участі в забезпеченні економічної безпеки є доцільним у випадках, коли галузь, не є пріоритетною в національній економіці, або коли суб'єкти ринку займають сильні позиції, тобто здатні вирішувати свої проблеми без державної участі. В цій ситуації пріоритетними є інтереси щодо забезпечення економічної безпеки поставлені виробниками. Друга модель – передбачає наявність сильного й авторитетного центру – міністерства, що контролює діяльність усіх підприємств галузі в країні. Інтереси самодостатніх державних інститутів – стають основоположними в забезпеченні економічної безпеки галузі та формують уніфікований організаційно-економічний механізм економічної

безпеки для галузей національного господарства. Недоліком цієї моделі є необхідні вихідні умови: значні фінансові вкладення та додаткові витрати на утримання *державного апарату*. Третя модель передбачає обмежене урядове управління на рівні відповідного галузевого підрозділу. При цьому підрозділи міністерства, що відповідають за розвиток галузі, можуть і відповідати за забезпечення належного рівня економічної безпеки: вирішувати або регламентувати загальні питання державного регулювання (розробка нормативно-правової бази, координація діяльності виконавчої влади, збирання й обробка статистичної інформації тощо) та координувати просування продукції на зовнішніх ринках, забезпечення економічної безпеки здійснюється з позиції захисту інтересів на рівні споживання.

Разом з тим, слід зазначити, що в умовах, що склалися, забезпечення економічної безпеки різних галузей національної економіки є складним процесом. А основні напрямки державної політики, щодо забезпечення економічної безпеки галузей національної економіки, повинні узгоджувати інтереси усіх зацікавлених сторін.

Список використаної літератури

1. Заец А. С. Проблемы развития агропромышленной интеграции в свеклосахарном комплексе Украины / А. С. Заец // Сахарная промышленность.- 1998. - № 2
2. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку: монографія / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська, В.І. Власов та ін.: за ред. акад. П.Т.Саблука, проф. М.Ю.Коденської. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с. 10.
3. Жукова М. А. Управление индустрией туризма в современных условиях : дис. докт. эк. наук : 08.00.05 / Жукова М. А. – Москва, 2003. – 354 с

*к.е.н., доцент Кіржецький Ю.І.
доцент кафедри соціальних дисциплін
Львівський Державний університет
внутрішніх справ МВС України
E-mail:korgyk@rambler.ru*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВТРАТИ ВНАСЛІДОК ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Тіньова економіка – це економічна діяльність суб'єктів господарювання, яка не враховується, не контролюється і не оподатковується державою та (або) спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства.

Окрім податків, на рівень тінізації впливають також інші чинники, зокрема:

1. Економічний спад. Це, мабуть, єдиний чинник, який можна назвати об'єктивним для України. Нам дісталася важка спадщина від радянських часів – невідповідність між потребами країни і можливостями виробництва, енергомісткі технології, залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків. В умовах кризи підприємства всіх форм власності прагнуть вижити, використовуючи, зокрема, і незаконні методи. Все інше – заслуга уже молодій Українській держави.

2. Законодавство. Нормативно правові акти через їхню недосконалість не забезпечують ефективного регулювання економічних відносин. Крім того, загальний податковий тягар високий, а система штрафів – алогічна. Зокрема, податкове навантаження під час оплати праці таке високе, що практично повсюдно гроші одержують “в конверті”.

3. Соціальні чинники. Так звані “реформи” призвели до створення держави номенклатурно-елітного типу, різких диспропорцій в доходах громадян. Довіра до влади знизилася. Криміналізація суспільства і втрата історичних традицій стали результатом деформації суспільної моралі, не без впливу дій державного апарату і урядовців.

4. *Держапарат*. Корупційній поведінці урядовців сприяють не тільки звичайна загально-людська жадібність, але і політична нестабільність, відсутність достатнього рівня забезпечення держслужбовців, а також їх соціального захисту у разі втрати роботи.

При розгляді соціальних та економічних аспектів поширення тіньової економіки доцільно оперувати поняттями прямого, непрямого і загального збитків від тінізації(рис. 1).

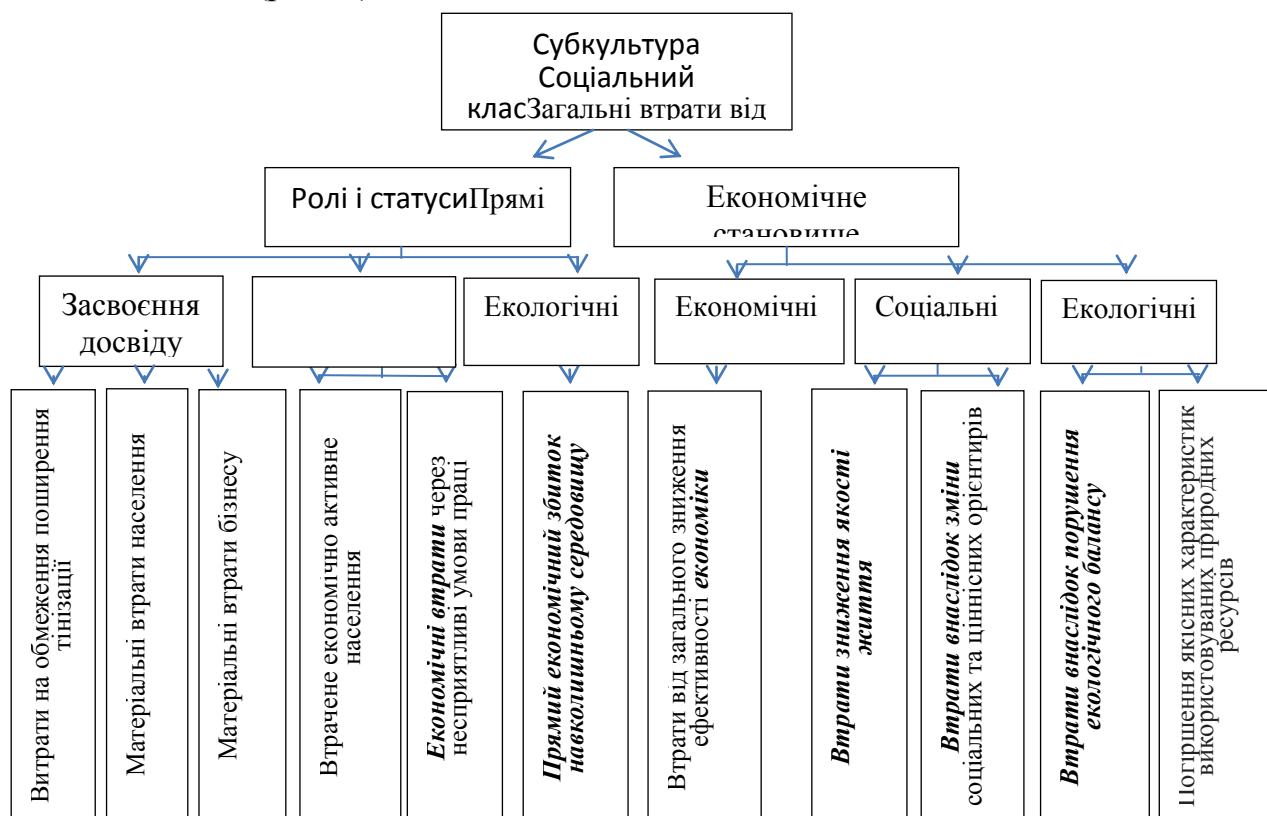

Рис. 1. Втрати від тінізації економіки

Під прямим втратами в результаті тіньової економіки будемо розуміти безповоротні втрати і збитки всіх структур національної економіки, що є у зоні впливу «тіні», а також витрати, пов'язані з обмеженням розвитку економіки і її складових, а також ліквідацією наслідків тіньової економіки.

Прямими втратами в результаті тінізації є:

(1) втрати легального сектору економіки внаслідок:

1.1. зростання податкового навантаження спричиненого ухиленням від сплати податків тіньовими підприємствами;

1.2. нечесної конкуренції: отримання невиправданих податкових пільг чи інших преференцій; використання прихованих схем постачання й реалізації у тіньовому сегменті бізнесу;

1.3. перерозподіл національного багатства на користь тіньового сектору економіки;

(2) втрати державних інститутів:

2.1. недофінансування, внаслідок скорочення доходів державного та місцевих бюджетів;

2.2. зменшення державних видатків та пошук джерел для покриття бюджетного дефіциту;

2.3. заморожування інвестиційних проектів, що фінансуються з державного та або місцевих бюджетів;

2.4. зростання державного боргу: внутрішнього і зовнішнього;

2.5. перешкоди у членстві у міжнародних організаціях;

(3) втрати при залученні інвестицій:

3.1. скорочення внутрішніх інвестицій внаслідок зниження рівня нагромадження в суспільстві та витоку ресурсів з процесу суспільного відтворення;

3.2. зростання ставки відсотка та скорочення термінів інвестування через зростання рівня невизначеності;

4. втрати населення:

4.1. Скорочення доходів населення та зростання рівня безробіття

4.2. Звуження пропозицій на ринку праці у легальному секторі економіки стимулює перетікання робочої сили у неформальний.

4.3. активізація інфляції

4.4. знецінення вартості робочої сили

4.5. відсутні гарантії працевлаштування, оплати праці та соціального страхування, безпеки праці

Непрямими втратами внаслідок тінізації економіки є витрати, які несуть об'єкти національної економіки, що не потрапили в зону прямого впливу, і

викликані порушенням балансу у структурі господарських зв'язків. Непрямі втрати важко піддаються вартісній оцінці, та до них можна віднести негативні соціальні ефекти, наприклад,

- ✓ падіння продуктивності праці
- ✓ зменшення потенціалу заходів соціальної політики та занепад соціальної сфери;
- ✓ **втрата** ціннісних орієнтирів для суспільства;
- ✓ знищення навколишнього середовища

Прямі і непрямі втрати в сукупності утворюють загальні втрати внаслідок тінізації економіки. Структура загальних втрат має вигляд дерева, вершина якого відповідає інтегральній оцінці втрат. Інтегральна оцінка втрат від тінізації може бути побудована на основі агрегування локальних втрат. Для цього у якості вихідних показників можна розглядати безпосередні втрати для кожної підвершини та ймовірність їх настання.

Список використаної літератури

1. Щодо шляхів та механізмів легалізації тіньових капіталів в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/Monitor/Monitor_4/index.htm
2. Бочі А. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс] / А. Бочі, В. Поворозник // Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
3. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с

Коваль С.И.

**ст. преп. каф. маркетинга , Национальный университет водного
хозяйства и природопользования, г. Ровно**

Голец О.В.

**ст. преп. каф. бухгалтерского учёта, анализа и аудита
Брестский государственный технический университет**

E-mail: svetlana11koval@mail.ru

ЭФФЕКТИВНОСТЬ МОДЕЛЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ СОВРЕМЕННЫХ ОБЩЕСТВЕННЫХ СИСТЕМ

Одним из направлений обеспечения устойчивого развития на государственном уровне есть активизация социальной политики и обеспечение социальных гарантий населению. В условиях трансформации экономики и финансово-экономического кризиса, который имеет место в сегодняшних реалиях, характерной чертой государственной политики была и остается минимизация роли государства. Однако, во время затяжного кризиса ответственность и контроль со стороны государства должны только повышаться и в первую очередь в тех сферах, где рыночные механизмы не могут обеспечить эффективное использование соответствующих ресурсов или доступ к важнейшим благам жизнедеятельности людей.

Проведенные исследования современных общественных систем показывают, что каждая страна формирует и реализует собственную модель социальной политики с учетом своих особенностей, имеющихся ресурсов, принятых идеологических доктрин и ментальности населения. Чаще всего в научной литературе выделяют такие модели социальной политики, как социал-демократическую, консервативную, либеральную и католическую.

Главной чертой социал-демократической модели является всеобщая защита населения, обеспеченная государством. Данная модель базируется, с одной стороны, на концепции «солидарности», которая рассматривает социальную защиту, как ответственность всего общества, а не отдельных

индивидов, и с другой стороны, на концепции «социального гражданства», которая требует равенства в социальной защите всех граждан при полной их занятости. Наиболее распространена общественная модель в скандинавских странах.

Анализ консервативной (или корпоративной) модели социальной политики показал, что главным принципом ее функционирования является принцип трудовых достижений. Эта модель устанавливает достаточно жесткую связь между продолжительностью профессиональной деятельности и уровнем социальной защиты, взяв за основу, что именно труд определяет уровень будущего социального обеспечения индивидов. Консервативная модель социальной политики характерна для таких европейских стран как Германия, Австрия, Франция, а также для Бельгии, Нидерландов и Люксембурга.

Еще более прагматичной есть либеральная модель, в основе социальной политики которой лежит принцип индивидуальной социальной ответственности и ограниченной ответственности за социальное обеспечение граждан. Фактически, эта модель предполагает, что человек как индивид, должен быть способен существовать в обществе без социального обеспечения со стороны государства, и только самые бедные слои населения имеют ограниченное право на его получение. Либеральная модель характерна для таких стран как США, Великобритания, Австралия и Новая Зеландия.

Католическая (или латинская) модель социальной политики построена, главным образом, на принципах вспомогательности, клиентизма и патроната, сформулированных в ряде «папских писем», изданных Ватиканом в течение XX в. Принцип вспомогательности означает, что индивид самостоятельно должен пытаться решить свои социальные проблемы. Если он не может себе помочь, то должен обратиться к семье или к родственникам. Следующей инстанцией в решении социальных вопросов будет местная община, включая церковь, общественные организации и соседей. Если и они не смогут помочь, то индивиду предоставляется возможность воспользоваться услугами

страхования. Последней инстанцией, где конкретное лицо может рассчитывать на социальную поддержку, будет государственный сектор.

На сегодня ситуация в мире складывается таким образом, что поиск путей оптимального управления развитием многих социальных институтов возложен именно на региональный уровень, так как считается, что выбор наиболее оптимальных моделей перестройки социально-экономической системы общества именно на региональном уровне позволяет достичь более высокой результативности социального реформирования при наименьших затратах.

Для более эффективного проведения реформ в социальном пространстве постсоветских республик в период социально-экономических и политико-административных преобразований, целесообразно исследовать модели региональной социальной политики, успешно функционирующие в отдельных странах Западной Европы и Северной Америки, (Швеция, Германия, Австрия, США).

Наиболее эффективной моделью социальной защиты населения выступает австрийская, направленная, главным образом, на предупреждение бедности за счет мощных программ социального благосостояния, среди которых преобладают программы денежной помощи. В среднем, около 54,0% программ социальной денежной помощи в Австрии составляют программы социального страхования. При этом размеры пособия по безработице, старости и инвалидности непосредственно связаны со статусом лица (работающий или безработный) и уровнем дохода (заработной платы).

Для выравнивания социально-экономического развития регионов и преодоления депрессивности целесообразно воспользоваться опытом Швеции, которая построила свою социальную модель на равном финансовом обеспечении местных органов самоуправления. Равное обеспечение, или равный бюджет, предполагает, что формирование равного годового бюджета муниципалитетов и советов графств происходит за счет полученных государственных дотаций.

Государственная дотация предоставляется муниципалитетам и советам графств одновременно, а ее объем складывается из разницы между собственным бюджетом муниципалитета и 115,0% (для советов графств - 100,0%) общенационального среднего показателя финансового обеспечения каждого органа местного самоуправления. Если собственный бюджет муниципалитета или совета графства превышает средний показатель, избыток должен отчисляться в общегосударственный бюджет [1, 51].

Итак, можно отметить, что именно шведская модель является примером эффективного использования бюджетных средств и обеспечения стабильно высокого уровня жизни граждан.

Характерной особенностью модели местного самоуправления США является юридическая самостоятельность каждого штата, особенно в сфере финансов, - каждый американский штат самостоятельно составляет, утверждает и выполняет бюджет, который не включается в федеральный бюджет. Кроме того, каждый штат имеет собственную систему налогообложения, собственное налоговое законодательство, ставки налогов и тому подобное. В то же время с федерального бюджета 46,0% средств выделяется на социально-культурную сферу, включая помощь малообеспеченным слоям населения, лицам пожилого возраста, инвалидам, на здравоохранение, образование и т.п. Существенным моментом американской модели является то, что дефицит средств местных бюджетов является минимальным.

Немецкая модель регионального развития социальной политики предполагает перераспределение государственных доходов между федеральным правительством, землями и органами местного самоуправления таким образом, что каждый из них получает долю налога на доходы физических лиц. На федеральное правительство и земли возмещается по 42,5% налога на прибыль, на органы местного самоуправления - 15,0%, а налог на прибыль корпораций пропорционально распределяется между центром и землями. При этом, источниками доходов федерального правительства

являются налоги на продукты питания, промышленные товары и акцизы на топливо. Федеральные земли имеют поступления в бюджеты от налогов на наследство, на пиво и с владельцев автомобилей, а органы местного самоуправления получают земельный и промысловый налог. Кроме этого, перераспределение доходов между землями осуществляется таким образом, что более финансово обеспеченные земли передают определенные финансовые ресурсы менее обеспеченным регионам, чтобы довести доходы на душу населения до уровня 95,0% от минимума. Такая модель позволяет эффективно обеспечивать социальную защиту на уровне любого региона [2].

Таким образом, немецкая модель выравнивания доходов позволяет равномерно распределить на все регионы страны единый размер социальных гарантий и социальных стандартов.

Учитывая вышесказанное, можно сделать вывод, что начиная с конца XX века региональная политика стран ЕС превратилась в эффективный децентрализованный механизм обеспечения условий для наиболее полного использования внутренних резервов регионов с учётом их специфики, практически отказавшись от централизованного выравнивания социально-экономических показателей разных регионов. Однако, на данном этапе даже в наиболее развитых странах ЕС пока не существует единого подхода относительно модернизации региональной социальной политики.

В Украине, как и других постсоветских странах, для эффективного и менее проблематичного достижения стандартов качества жизни стран ЕС целесообразно использовать зарубежный опыт регулирования социальной политики, но при условии учёта её социально-экономических, политических, демографических и региональных особенностей.

Список использованной литературы

1. Мельник С.В. Економіко-інвестиційні особливості регіонального розвитку України та Швеції / С.В. Мельник. – Луганськ, 2010. – 51 с.
2. Формирование местных бюджетов: зарубежный опыт. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/21815/

3. Пріоритети національної стратегії збалансованого (сталого) розвитку України: погляд НУО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.necu.org.ua/wp.../download.php?id/

Кожухівська Р.Б.

к.е.н., доцент,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ray80@ukr.net

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ РЕГІОНУ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ АГРОРЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА

Економічне зростання – основний показник розвитку і добробуту будь-якої країни – є однією з головних макроекономічних цілей, досягнення якої зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу.

Економічне зростання регіону являє собою зростаючу здатність регіональної економіки до реалізації своїх виробничих можливостей. Регіони України характеризується значними відмінними рисами в розвитку і розміщенні рекреаційного господарства, порівняно з сусідніми державами. Це, пов'язано як з унікальністю її природно-рекреаційних ресурсів, так і з особливостями їх територіального розміщення.

У той же час, з переходом до ринкових відносин територіальні рекреаційні системи інтенсивно трансформуються в територіальні туристично-рекреаційні системи під впливом певних факторів та умов. Ринкова трансформація рекреаційно-туристичних об'єктів породжує «хвилю» змін у інших об'єктах, що забезпечують сферу рекреації та туризму необхідними ресурсами.

Тому, доцільним є дослідження передумов та мети розвитку агрорекреаційно-туристичного господарства в регіонах України. Так, з року в рік зменшуються споживчі витрати селян, особливо на непродовольчі товари й послуги. Як наслідок, погіршується демографічна та міграційна ситуація в сільській місцевості. За даними Держкомстату України, в 2015 році погіршилась ситуація щодо відтоку робочої сили в 18 регіонах, найгірші

показники в розрахунку на 10 000 осіб наявного населення склалися в Кіровоградському, Рівненському та Харківському регіонах. Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності свідчить, що селяни у середньому заробляють близько 58% від заробітної плати, зайнятих в промисловості (див. табл.1).

Таблиця 1.

Динаміка середньомісячної заробітної плати в Україні за видами економічної діяльності у 2001-2015 роках* **

Вид діяльності	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	143	153	178	230	311	376	462	590	806	1041	1351	1806	1906	2239	2633
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	85	89	102	111	151	178	210	295	415	553	733	1076	1206	1430	1800
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	117	116	131	175	224	271	350	498	668	851	1100	1311	1341	1787	2300
Рибальство, рибництво	93	90	110	147	204	242	291	375	499	607	721	913	1028	1191	1369
Промисловість	173	186	220	302	406	485	591	743	967	1212	1554	2017	2117	2580	3120
Будівництво	166	184	207	260	362	427	546	709	894	1140	1486	1832	1511	1754	2251
Торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	126	140	175	226	284	330	394	509	713	898	1145	1514	1565	1874	2339
Діяльність готелів та ресторанів	101	114	141	178	235	286	340	429	566	735	944	1221	1267	1455	1777
Діяльність транспорту та зв'язку	174	202	241	336	460	573	685	843	1057	1328	1670	2207	2409	2726	3138

*(у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

**побудовано автором на основі даних [1].

Слід зауважити, що низька питома вага частки оплати праці в структурі сукупних ресурсів домогосподарств, особливо у сільській місцевості (49,3% у 2015 р. у цілому по Україні), свідчить про те, що заробітна плата втрачає своє значення як основне джерело формування доходів домогосподарств [1].

Сучасний напрям розвитку агрорекреаційного туризму визначається економічними і соціальними потребами суспільства, диверсифікацією видів економічної діяльності в аграрних районах, що веде до пожвавлення життя селян. Тому, агрорекреаційна діяльність може стати однією з найважливіших умов виходу на траєкторію підвищення добробуту українських селян. У цьому контексті основним завданням регіональної політики стає не привнесення ресурсів зростання у відсталі регіони ззовні, а створення умов для формування місцевого потенціалу такого зростання.

Залучаючи у сферу цієї діяльності природні ресурси, культурні комплекси, селища, особисті домогосподарства, технічні системи та інші складові рекреаційного потенціалу, людина знаходить або формує, а суспільство розвиває особливі територіальні рекреаційні системи.

У той же час, соціально-економічні проблеми регіонів, залежність від вичерпних джерел енергії і, як наслідок, наростаючі екологічні проблеми, нерівномірний розвиток територій, руйнація традиційного устрою природокористування, дає підстави для подальшого пошуку інноваційного вектору розвитку регіональних агротуристично-рекреаційних систем.

За таких умов, на нашу думку, слід звернути увагу на необхідність формування концепцій регіонального розвитку на засадах «зеленої» економіки.

Розвиток «зеленого» туризму відбувається і в Україні, приваблюючи нові приватні інвестиції та сучасні технології. Ці паростки нового «зеленого» господарювання, звичайно, не замінять індустріальний розвиток туризму, але саме вони формують пріоритетні напрями екологізації рекреаційної діяльності.

Формування напрямків та форм «зеленої» агрорекреаційної діяльності має підстави стати сучасним трендом в сфері регіонального туризму в умовах економічного зростання. Про це свідчить реальний досвід розвитку

агротуристичних господарств та малого туристичного бізнесу Канади, Італії, Польщі, Словенії, Румунії [3].

Ми вважаємо, що до проблем недосконалості регіональної моделі агрорекреаційно-туристичного господарства можна віднести:

- невідповідність сучасним вимогам щодо нормативно-правового забезпечення політики розвитку агротуризму системному об'єкту управління, яким є регіон;
- неефективну податкову політику рекреаційного природокористування в регіонах;
- відсутність пріоритетів в розвитку агро-туристичних центрів, агро-гастрономічних ферм та поселень у регіонах;
- невдосконалений маркетинг територій в сфері агротуризму;
- відсутність регіональних цільових програм кластеризації сільського зеленого та аграрного туризму;
- відсутність наукового супроводу регіональних програм розвитку аграрного туризму.

Ці проблеми потребують вирішення як на державному так і на регіональному рівнях.

Як визначено Програмою економічних реформ [3], метою переходу України до сталого розвитку є забезпечення високої якості життя нинішнього і майбутніх поколінь шляхом збалансованого соціально-економічного і екологічного розвитку, відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни. Саме розвиток агротуризму відповідає культурним і світоглядним цінностям українського народу, в історії та традиціях якого завжди було бережливе ставлення до землі, води, рослинного і тваринного світу, природи загалом.

Таким чином, вищезазначене обумовлює необхідність розробки сучасної моделі «озеленення» регіонального туризму як екологічного імператива розвитку рекреаційного природокористування, науково-прикладних засад

формування регіонального продукту агротуризму як напряму туристичної території і як чинника економічного зростання регіону.

Список використаних джерел:

1. Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2001-2015 роках. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/expres.htm>.

2. Програма економічних реформ на 2015-2020 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

7. 7-й Європейський конгрес по сільському туризму – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europeanrtcongress.org>.

*Козенкова Н.П.
старший викладач кафедри фінансів
Національна металургійна академія України
e-mail: nkozenkova@gmail.com*

ПОСЕРЕДНИЦТВО ЯК ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Фінансовий ринок відіграє найважливішу роль у соціально-економічній системі держави, оскільки у ній відбувається мобілізація фінансових коштів, їх перетворення в необхідні для всіх сфер економіки інвестиції. Цей сектор забезпечує процес розрахунків і переміщення фінансових коштів, дає можливість примноження накопичень, страхує населення і бізнес від різних ризиків, а також виконує безліч інших функцій, що забезпечують розвиток економіки.

До основних функцій фінансового ринку відносять організацію та регулювання відносин між його учасниками (виробниками і споживачами фінансових послуг), організацію інституційної структури для створення і продажу фінансових активів.

Фінансовий ринок включає в себе фондовий ринок, кредитний ринок, пенсійний та страховий ринок та за змістом своєї діяльності є ринком послуг.

Світовий ринок фінансових послуг вступив в нову стадію розвитку з прийняттям основоположних документів СОТ, особливо, Генеральної Угоди про торгівлю послугами, де вперше визначено поняття фінансових послуг як самостійного елементу світового ринку торгівлі послугами [1].

Фінансова послуга представляє собою особливий вид економічного продукту, вираженого в фінансовій діяльності з приводу організації та управління фінансовими ресурсами. Фінансовий ринок за своєю природою виражає відносини попиту і пропозиції фінансових ресурсів в суспільстві, а функціональну сторону взаємодії попиту і пропозиції відбиває ринок фінансових послуг. Тому взаємозв'язок зазначених цих двох категорій полягає в тому, що ринок фінансових послуг виступає активною формою, що сприяє реалізації фінансових відносин [2].

Фінансовий ринок пов'язаний з кваліфікованим посередництвом між продавцем і покупцем фінансових ресурсів. Фінансове посередництво сприяє прискоренню не тільки фінансових, але і товарних потоків, забезпечує мінімізацію пов'язаних з цим суспільних витрат.

Дослідженню проблеми посередництва присвячена значна кількість робіт економістів. Однією з перших робіт з теорії сучасного фінансового посередництва вважається робота Дж.Герлі і Е. Шоу, в якій основною функцією посередників названо зниження трансакційних витрат в економіці [3].

Ця робота стимулювала два підходи до проблеми визначення посередників. Перший підхід розглядає посередників з точки зору можливості управління портфелем активів і вважає їх головним завданням максимізацію прибутковості портфеля активів при мінімізації існуючих ризиків. Другий підхід сфокусований на вивченні фінансових посередників в якості основи платіжної системи, вважаючи їх основною функцією підтримку ефективної роботи платіжної системи. У 70-90-і роки минулого століття склався підхід, за яким визначалися чотири основних функцій фінансових посередників: зниження трансакційних витрат, зниження ризику ліквідності, забезпечення інформацією, перегляд боргових договорів. При цьому головною метою

діяльності фінансових посередників, як комерційних організацій, залишалася максимізація прибутку за інших рівних умов [4].

Але з розвитком економіки стало очевидно, що фінансове посередництво відноситься скоріше до сфери послуг, риси якої в значній мірі відрізняються від виробничої діяльності.

Надалі завдяки роботам А. Фішера була створена трисекторна модель (первинний сектор - сільське господарство і видобуток корисних копалин; вторинний сектор - обробна промисловість; третинний сектор - різні види послуг), в якій фігурував сектор послуг і фінансова діяльність як частина цього сектора [5].

Пізніше стала розвиватися ідея, пов'язана з виділенням в третинному секторі особливих послуг (четвертинний сектор), які є проявом нового типу економіки та орієнтовані на знання.

У 1962 році Ф.Махлуп в роботі [6] вперше використав термін «економіка знань» (knowledge (-based) economy), під якою розумів таку економічну систему, де основну роль відіграють інформація та знання, які стають основним джерелом розвитку сфери послуг і економічного зростання.

У роботах І. Майлза [наприклад, 7] ці послуги отримали назву інтелектуальних ділових послуг (knowledge-intensive services), під якими він розумів послуги та ділові операції, що ґрунтуються на професійних знаннях.

Зростання пропозиції послуг на фінансовому ринку призвело до якісної трансформації переваг споживачів. Більшість з них не в змозі всебічно оцінювати численні пропозиції, наявні на фінансовому ринку, тому потребують кваліфікованого помічника - фінансового посередника, який би здійснював представництво функцій клієнта на ринку.

Сучасна епоха економічних відносин заснована на знаннях, які стають конкурентною перевагою для всіх суб'єктів ринку. У зв'язку з цим зростає роль посередників на фінансовому ринку, основними активами яких є знання. Вони не просто володіють інформацією, але мають власну точку зору і намір це

точку зору довести до клієнта, і переконати в його в необхідності слідувати запропонованому рішенню, а також здійснити його практичну реалізацію.

Взагалі діяльність фінансових посередників об'єднана спільними критеріями:

- метою їх діяльності є індивідуалізація фінансової послуги виходячи з потреб своїх клієнтів;
- фінансові посередники діють на фінансовому ринку в якості незалежних, самостійних суб'єктів;
- фінансові посередники реалізують основну функцію - здатність створювати самостійну вартість через виробництво знань про різні фінансові послуги та використання цих знань для ефективного вирішення поставлених споживачами завдань[8].

Загальними завданнями фінансових посередників є: представлення інтересів споживачів при придбанні фінансових послуг перед фінансовими інститутами і третіми особами, консультаційний характер діяльності, підготовка та ведення документації для споживачів, здійснення розрахунків в рамках виконання доручень клієнтів, супровід договорів, укладених на користь клієнтів в перебігу всього терміну їх дії. Особливості діяльності визначаються особливостями сегмента фінансового ринку та послуги, що надається.

Потрібно відзначити, що фінансовий посередник створює абсолютно новий продукт, заснований на знаннях і що впливає на формування майбутнього споживачів. При цьому необхідно розділяти поняття «створення фінансового продукту / послуги» посередником орієнтованим на індивідуальні переваги споживачів і надання споживачам розгорнутого вибору між пропозиціями різних постачальників фінансових послуг.

Сучасна епоха економічних відносин заснована на знаннях, які стають конкурентною перевагою для всіх суб'єктів ринку. У зв'язку з цим зростає роль посередників на фінансовому ринку, основними активами яких є знання. Вони не просто володіють інформацією, але мають власну точку зору і намір цю

точку зору довести до клієнта, і переконати в його в необхідності слідувати запропонованому рішенню, а також здійснити його практичну реалізацію.

Таким чином, можна відзначити, що основна функція, яка характерна для всіх типів фінансових посередників - це здатність створювати самостійну вартість через виробництво знань про продукти та послуги на фінансовому ринку, а так само реалізація цих знань для ефективного вирішення поставлених клієнтами завдань управління фінансовими активами.

Список використаної літератури

1. Бочаров В. В. Финансовый инжиниринг/ В.В.Бочаров. - СПб.: Питер, 2004. - 400 с.
2. Певерелли Р. Финансовые услуги: перезагрузка//под ред. В. Ясинецкой/ Р.Певерелли. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2012. - 334 с.
3. Gurley J. Money in a Theory of Finance/ J.Gurley, E.Shaw - Washington, DC: Brookings Institute Press, 1960. - 371 p. - ISBN-10: 0815733224; ISBN-13: 978-0815733225.
4. Лычагин М.В. Финансовые инновации: Зарубежный опыт// М.В. Лычагин, Б. Скотт-Квинн, В.И. Суслов. – Новосибирск: Наука, 1997. 160 с.
5. Fisher A. Production, Primary, Secondary and Tertiary // The Economic Record, 1939, vol. 15, issue 1, pages 24-38 / Allan G. B. Fisher. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://econpapers.repec.org/scripts/RePec:bla:ecorec:v:15:y:1939:i:1:p:24-38/>
6. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States / Fritz Machlup. - Princeton: Princeton University Press, 1962.- 436 pp.- ISBN: 9780691003566.
7. Miles I. Knowledge-Intensive Business Services: Their Roles as Users, Carriers and Sources of Innovation. A report to DG13 SPRINT-EIMS / I. Miles, N. Kastrinos, K. Flanagan, R. Bilderbeek, P. Den Hertog, W. Hutink, M.Bouman. - Manchester: Prest. 1995. 117 p. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: - http://www.academia.edu/4122950/Knowledge-Intensive_Business_Services_Users_Carriers_and_Sources_of_Innovation
8. Феникс Р. Д. Микроэкономика знаний. / Р.Д. Феникс, В. Макаров, Г. Клейнер. - М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. - 204 с.

Колайчук Н.Ф.

Научный руководитель: к.э.н., доц. Паршутич О.А.

Полесский государственный университет

г. Пинск, Республика Беларусь

E-mail: nadinkolaichuk@mail.ru

ВНЕШНЕТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

В современном мире состояние внешней торговли государства - это показатель уровня развития, индикатор признания страны международным сообществом. Высокая доля внешнеторгового товарооборота в ВВП означает высокую зависимость благосостояния граждан от внешней торговли. Для Беларуси увеличение объемов экспорта было и остается важнейшим приоритетом государственной политики, ибо Республика Беларусь не имеет в достаточном количестве собственных природных ископаемых и зависима от внешнего рынка. Производственный комплекс республики закупает сырье за рубежом, после чего производит продукцию и продает ее. Благополучие страны и народа полностью зависит от эффективной работы ориентированных на экспорт предприятий и грамотной внешнеторговой политики.

Беларусь поддерживает торговые отношения более чем со 180 государствами мира. Основным торговым партнером Беларуси является Российская Федерация, на ее долю приходится более 40% белорусского экспорта и более половины объема импорта. Второе место в товарообороте Беларуси занимает Европейский союз, на долю которого приходится более 30% белорусского экспорта и пятая часть импорта. К числу европейских стран, с которыми Беларусь имеет наиболее развитые торгово-экономические отношения, относятся Великобритания, Нидерланды, Германия, Литва, Италия, Польша, Латвия, Бельгия, Чешская Республика.

В товарной структуре белорусского экспорта преобладают машины, оборудование, транспортные средства, продукты химической промышленности. Республика Беларусь ежегодно в среднем экспортирует: тракторов - 24 тыс. штук (97% от их производства); грузовых автомобилей - 11,3 тыс. штук (74% от

их производства); телевизоров - 408 тыс. штук (65% от их производства); холодильников, морозильников - 655 тыс. штук (76% от их производства); химических волокон и нитей - в среднем в год 148 тыс. тонн (70% от их производства); калийных удобрений - свыше 3 млн тонн (83% от их производства); азотных удобрений - 353 тыс. тонн (58% от их производства). В экспорте Республики Беларусь значатся и «минеральные продукты». В основном это продукты переработки нефти. Их доля в группе превышает 80%. Ежегодно экспортируется около 7,5 млн тонн нефтепродуктов.

В товарной структуре белорусского импорта преобладают минеральные продукты, машины, оборудование и транспортные средства, продукция химической промышленности, черные и цветные металлы.

Экспорт и импорт услуг составляют довольно скромную долю в общем объеме товарооборота. Так, доля экспорта услуг в общем товарообороте колеблется в пределах 12%, а доля их импорта - около 7 %. Среди экспортных услуг основными являются: транспортные; строительные; услуги связи; туристические; аренда; финансовые. Среди импортных услуг выделяются туристические; транспортные; услуги связи; аренда; строительные; финансовые.

Отрицательное сальдо внешней торговли товарами в январе—ноябре 2015 года составило \$1 690,7 млн. Объем внешней торговли товарами составил \$49 984,1 млн., в том числе экспорт — \$24 146,7 млн., импорт — \$25 837,4 млн. К уровню января—ноября 2014 года объем внешней торговли товарами составил 74%, экспорт — 73,2%, импорт — 74,8%.

Положительное сальдо внешней торговли услугами в январе—ноябре 2015 года составило \$2 045,8 млн. Объем внешней торговли услугами оказался на уровне \$10 039,8 млн., в том числе экспорт — \$6 042,8 млн., импорт — \$3 997 млн. К уровню января—ноября 2014 года объем внешней торговли услугами составил 80,7%, экспорт — 84,5%, импорт — 75,6%.

Положительное сальдо внешней торговли товарами и услугами Республики Беларусь за период январь-ноябрь 2015 года составило \$355,1 млн,

что составляет 110,2% по сравнению с аналогичным периодом за прошлый год.

Внешнеторговый оборот товаров и услуг за январь-ноябрь 2015 года был зафиксирован на уровне \$60 023,9 млн, что на 24,9% меньше, чем в январе-ноябре 2014 года. Экспорт составил \$30 189,5 млн (сократился на 24,8%), импорт — \$29 834,4 млн (сократился на 25,1%).

Главной целью внешнеэкономической деятельности является расширение экспорта и рационализация импорта, достижение и сохранение сбалансированности внешнеторговых операций на основе углубления взаимодействия страны с мировым рынком для ускорения модернизации и повышения конкурентоспособности белорусской экономики.

Главным направлением внешнеэкономической деятельности является осуществление эффективной внешнеторговой политики, взаимоувязанной с макроэкономической и промышленной политикой, обеспечивающее динамичное развитие внешнеэкономического комплекса страны и защиту интересов национального рынка от неблагоприятного воздействия мировой конъюнктуры.

Основным направлением внешнеэкономической деятельности является осуществление эффективной единой промышленной, внешнеторговой и макроэкономической политики, обеспечивающей динамичное развитие внешнеэкономического комплекса страны и защиту интересов национального рынка от неблагоприятного воздействия мировой конъюнктуры и иностранной конкуренции. Приоритетными направлениями является: активизация государственной поддержки модернизации экспортоориентированных производств по выпуску наукоемкой высокотехнологичной продукции; поиск альтернативных источников необходимых стране ресурсов; развитие инфраструктуры экспорта; расширение номенклатуры и увеличение экспорта товаров и услуг; рационализация структуры импорта. Качественно новый уровень функционирования экономики позволит проводить политику

внешнеторговой экспансии путем избирательного ее применения как к отдельным государствам, так и к группам стран или союзам.

Важным фактором снижения дефицита внешнеторгового баланса служит наращивание экспорта услуг как наименее капиталоемкого пути развития экспортного потенциала. Исходя из географического положения Беларуси, расширение объемов транспортных услуг будет наиболее реальным источником валютных поступлений.

Реализация поставленных задач позволит Республике Беларусь глубже интегрироваться в систему мирохозяйственных связей. Это будет способствовать ее вступлению во Всемирную торговую организацию, развивать внешнеторговые отношения с другими странами на долговременной стабильной основе, отстаивать и защищать национальные интересы в торгово-экономических отношениях с партнерами на общепринятых в мировой практике правовых положениях и сложившихся традициях.

В целом процесс интеграции Беларуси в мировую экономику в основном связан с межгосударственной торговлей товарами и услугами. В меньшей мере он касается выхода республики на международные финансовые рынки, включения в процесс международной торговли недвижимостью. Международные инвестиционные потоки капиталов и информационно-технологический обмен затронули республику незначительно. При всей важности и необходимости выхода Республики Беларусь на международные финансовые рынки, следует отметить, что успешному расширению внешнеэкономических связей республики и интеграции ее в систему международной торговли должно послужить прежде всего дальнейшее наращивание экспортного потенциала по всем направлениям на основе повышения конкурентоспособности выпускаемой продукции, создания инфраструктуры торговых рынков, роста экспорта услуг.

Список использованной литературы

1. Международная экономика / Н.М. Зубко, А.Н. Каллаур. – 2-е изд. – Минск: ТетраСистемс, 2011. – с. 55.

2. Информация о внешней торговле товарами и услугами Республики Беларусь за 2015 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by/statistics/ForeignTrade/Current/>. – Дата доступа: 21.02.2016.

Колодей О.Г.
УО «Полесский государственный университет» г. Пинск
kol_og24091996@mail.ru

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО БИЗНЕСА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ НА 2016 – 2020 ГОДЫ

Перспектива развития аграрного сектора на сегодняшний день весьма актуальна, так как несмотря на достаточно невысокую долю в объёме ВВП, аграрный сектор всегда играл значительную роль для экономики любого государства. Сельское хозяйство представляет собой одну из основополагающих областей развития экономического и промышленно-производственного благосостояния нашей страны. Важнейшей жизнеобеспечивающей сферой деятельности человека является именно современное сельскохозяйственное производство страны. Само производство никогда не стоит на месте, оно развивается и совершенствуется день за днём, достигая внушительных результатов. В современном мире аграрный сектор имеет ряд особенностей: интернационализация, глобализация наталкивают государства производить только те товары и услуги, которые имеют сравнительные преимущества по отношению к другим странам [1].

Для целей Государственной программы под агропромышленным комплексом следует понимать совокупность тех видов деятельности, которые включают в себя животноводство, растениеводство, а также предоставление услуг в этих областях, деятельность по благоустройству и обслуживанию ландшафтных территорий в части услуг по мелиорации, деятельность по осушению участков и многое другое. Исполнение Государственной программы

направлена на достижение в течение 2016 – 2020 годов приоритетов социально-экономического развития в области эффективных инвестиций и ускоренного развития инновационного сектора экономики [3].

Аграрный сектор включает растениеводство и животноводство. Птицеводство же является одной из самых развитых отраслей, ведь на душу населения производится 15 кг мяса птицы и 320 штук яиц. В Республике Беларусь насчитывается около 28,7 млн. голов птицы, из которых примерно только 22% находится в личном хозяйстве жителей. В сельскохозяйственных организациях производится 97% мяса птицы и более 65% яиц. Племенное поголовье птицы идет на экспорт в страны СНГ. В Республике Беларусь также активно приспособилось и развивается рыбо-, коне-, пчело- и звероводство.

Сельскохозяйственные земли в нашей стране охватывают около 89,8 тыс. кв. км, из которых 55,4 тыс. кв. км – пашня. Рожь, овес, ячмень, пшеница озимая и яровая составляют основу зернового хозяйства. Следует также отметить, что Республика Беларусь находится на одном уровне с многими европейскими государствами по объемам производства зерна на душу населения. В Беларуси сосредоточено около 16% мировых посевов льна. Беларусь занимает 5 место из 26 стран мира, которые производят льноволокно.

И наконец, наше государство входит в группу семи ведущих производителей картофеля в мире, а также занимает лидирующее первое место по его производству на душу населения.

В целях устойчивого развития аграрного сектора в Республике Беларусь Совет Министров Республики Беларусь постановляет:

- Утвердить предлагаемую Государственную программу;
- Заказчикам Государственной программы требуется предоставлять Министерству сельского хозяйства ежегодно, начиная с 2017 года, отчет о этапах функционирования Государственной программы;
- Министерству сельского хозяйства требуется ежегодно устанавливать в рамках средств, которые предусмотрены в республиканском бюджете на

развитие сельскохозяйственного производства, рыбоводства и переработки сельскохозяйственной продукции;

— Предложить открытому акционерному обществу «Банк развития Республики Беларусь» и банкам выполнять в 2016 – 2018 годах льготное (директивное кредитование) субъектов, которые осуществляют деятельность в сфере агропромышленного производства, в белорусских рублях и иностранной валюте; в 2016 году компенсация банками и АО «Банк развития Республики Беларусь» потерь по кредитам, которые выдаются в белорусских рублях, уменьшится на два процентных пункта; компенсация банкам и АО «Банк развития Республики Беларусь» потерь по кредитам, которые выдаются в иностранной валюте, будет осуществляться в белорусских рублях по официальному курсу Национального банка Республики Беларусь;

— Министерству сельского хозяйства, Министерству финансов и облисполкомам при разработке проектов республиканского и местных бюджетов на очередной финансовый год рассматривать в установленном порядке средства на финансирование мероприятий Государственной программы.

Также следует отметить, что Государственную программу развития селекции и семеноводства зерновых, зернобобовых, технических и кормовых сельскохозяйственных растений на 2014 – 2020 годы, утвержденную этим постановлением, следует признать утратившей свою силу [4].

В настоящее время для регулирования аграрного сектора в Республике Беларусь применяются также следующие меры:

1) Поддержка цен и доходов производителей: установление минимальных гарантированных цен, прямые ценовые субсидии производителям, государственные закупки продовольствия для нужд армии, а также крупных городов;

2) Структурная политика (меры развития, не связанные с доходом производителей);

3) Внешнеторговое регулирование;

4) А также меры, которые направлены на снижение затрат производителей: прямые компенсации производителям, система лизинга, льготный кредит сельхозпроизводителям (льготные сроки, товарный кредит, снижение ставки процента и другое), налоговые льготы [2].

Сельское хозяйство Республики Беларусь по объёму ВВП занимает третье место после сферы услуг и промышленности. Для нашего государства именно аграрный сектор является важнейшим звеном развития экономики страны, который призван обеспечивать население необходимыми продуктами. Ведь именно от степени развития аграрного сектора страны зависит не только экономическое, но и материальное состояние ее граждан, а также повышение или понижение общего качества и уровня жизни.

Роль малого предпринимательства в аграрном секторе несет за собой также не маловажное экономическое и социальное значение: вносит большой вклад в решение продовольственной проблемы, сохранение сельского образа жизни, расселения и национальной культуры.

Список использованной литературы

1. Биофайл, научно-информационный журнал [Электронный ресурс] / Аграрный сектор в Республике Беларусь. - Режим доступа: <http://biofile.ru/bio/37432.html>. - Дата доступа: 30.03.2016 г.

2. Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Актуальные новости министерства сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь – Режим доступа: <http://mshp.minsk.by/news/>. - Дата доступа: 30.03.2016 г.

3. Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Государственная программа развития аграрного сектора в Республике Беларусь на 2016 – 2020 годы. – Режим доступа: <http://mshp.minsk.by/programms/a868489390de4373.html>. – Дата доступа: 30.03.2016 г.

4. Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Правовые акты на 2016 год – Режим доступа: <http://mshp.minsk.by/documents/formy-ved>. - Дата доступа: 30.03.2016 г.

*Кондратенко О. В., студент,
Киричок О. В., к.е.н., доцент
кафедри менеджменту в галузях АПК
Сумський національний аграрний університет
E-mail: shurik23000@gmail.com*

**ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ
(ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «СУМСЬКА БІОЛОГІЧНА
ФАБРИКА»)**

У сучасних умовах розвитку ринку, компаніям, що укоренилися в ньому, і тим, що тільки виходять на ринок, доводиться усе складніше. Їх проблеми пов'язані з високим рівнем жорсткої конкуренції, надлишком подібних товарів і послуг, перенасиченням рекламних і інформаційних потоків, зростаючими вимогами споживачів до якості продукції, з постійними змінами кон'юнктури й місткості ринку, а також інноваціями, що прагнуть завоювати все більші частки. Тому, для успішного виживання і функціонування компанії, підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції, треба вміти передбачати труднощі, з якими вона може зіткнутися у майбутньому, і нові можливості, які можуть відкритися для неї. Тобто компаніям необхідно визначати пріоритетні напрямки розвитку, розробляти бізнес-плани, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, використовувати нові технології організації управлінських процесів, змінювати стратегії діяльності, а отже, - здійснювати стратегічне управління. Одним з основних інструментів стратегічного управління, що оцінюють в комплексі внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на розвиток компанії є SWOT-аналіз. [1]

SWOT-аналіз - це процес встановлення зв'язків між найхарактернішими для підприємства можливостями, загрозами, сильними сторонами (перевагами), слабкостями, результати якого в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій підприємства. Він проводиться з метою дослідження підприємства як господарюючої системи у певному ринковому середовищі. [2]

SWOT – початкові літери слів Strengths (Сильні сторони), Weaknesses (Слабкі сторони), Opportunities (Можливості), Threats (Загрози). В 1963 році в Гарварді на конференції з проблем бізнес-політики професор К.Ендрюс вперше публічно озвучив акронім SWOT. Спочатку SWOT-аналіз був заснований на озвучуванні і структуризації знань про поточну ситуацію і тенденції, пізніше - став використовуватися в ширшому значенні - для конструювання стратегій. Тобто, з появою SWOT-моделі аналітики отримали інструмент для своєї інтелектуальної праці [3].

Шляхом використання SWOT аналізу визначимо, можливий розвиток діяльності ДП «Сумська біологічна фабрика», проаналізуємо заходи, які є необхідними для досягнення стану розвитку (таблиця 1).

Таблиця 1 SWOT – аналіз Державного підприємства «Сумська біологічна фабрика»

Слабкі сторони	Сильні сторони
Недостатня кількість обігових коштів.	Працює на українському ринку понад 10 років (надійність).
Скорочення персоналу.	Конкурентоспроможність продукції.
Сезонність.	Наявність постійних клієнтів.
Нижчі за середні темпи зростання.	Наявність складів.
Брак фінансових ресурсів.	Широкий асортимент насіння.
Недостатній прибуток	Нові технології.
Можливості	Погрози
Створення нових представництв в райцентрах Сумської області.	Велика ймовірність виникнення нових конкурентів (в т. ч. іноземних).
Отримання основних засобів на умовах фінансового лізингу	Сезонний спад.
Збільшення реклами.	“Старіння” професійних кадрів.

Після проведення SWOT – аналізу ДП ”біологічна фабрика», можна зробити висновок, що на підприємстві переважають сильні сторони, а також воно має чудові шанси для подальшого розвитку. Що ж стосується слабких сторін, то підприємству варто направити зусилля на залучення додаткових інвестицій. Придбання обладнання в лізинг та впровадження його у виробничий цикл дасть можливість підприємству покращити господарські показники за умов економічного зростання.

Також підприємству варто працювати над освоєнням більшої частки ринку та збільшити обсяг продажу продукції; досягти максимальних прибутків; стабілізувати та зменшити витрати на виробництво продукції; постійно підвищувати рівень кваліфікації працівників та збільшити їх заробітну плату; збільшити кількість каналів збуту та бути завжди конкурентоспроможними на даному ринку продукції.

Для проведення SWOT – аналізу продукції ми обрали ДП «Сумська біологічна фабрика та Херсонська біологічна фабрика (таблиця 2).

Таблиця 2 SWOT – аналіз реалізації вакцини

\п	Показники	Оцінка					
		6	5	4			1
	Загальна маркетингова стратегія						
	Якість продукції						
	Дизайн упакування						
	Транспортування продукції						
	Асортимент продукції						
	Ціна продукції (діапазон)						
	Цінова політика (стратегія)						
	Система розповсюдження						
	Стимулювання збуту та реклама						
	Торгова марка						
	Public Relations						
	Гнучкість витрат						
	Екологічність вакцини						

.....➔ Продукція ДП "Сумська біологічна фабрика"

$$5 * 5 + 7 * 4 + 3 = 28 + 25 + 3 = 56$$

————➔ Продукція Херсонська біологічна фабрика

$$5 * 3 + 4 * 5 + 3 * 5 = 15 + 20 + 15 = 50$$

6 – еталонний показник

1 – схожість з еталоном мінімальна.

Після проведення аналізу можна зробити висновок, що спостерігається

незначна перевага нашої продукції, оскільки, в сумі вибрані нами привабливі сторони продукції ДП «Сумська біологічна фабрика» складають 56 балів, завдяки кращій якості продукції, дизайну, цінам, методам стимулювання збуту, екологічності насіння, а привабливі сторони конкурента складають 50 бали, слабкими сторонами є ціновий діапазон, стимулювання збуту та система розповсюдження.

Отже, проведення SWOT-аналізу має важливе значення для здійснення стратегічного планування, оскільки його методика - ефективний, доступний, дешевий засіб оцінки стану проблемної та управлінської ситуації в установі. Він дозволяє систематизувати проблемні ситуації; краще розуміти структуру ресурсів, на які слід опиратися в удосконаленні діяльності та розвитку компанії на перспективу; відстежувати загальний стан зовнішнього бізнес-середовища.

Список використаної літератури

1. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: Навчальний посібник/За ред. Л.В.Балабанової. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005.–301 с.– (Вища освіта XXI ст.).
2. Мошенський С.З., Олійник О.В. Економічний аналіз: Підручник для студентів економічних спеціальностей ВНЗ/За ред. д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф.Бутинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.
3. http://www.nauka.com/3_SND_2010/Economics/58123.doc.htm

Корецька І.В., студентка

*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
E-mail: 685468405olia@gmail.com*

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ В УКРАЇНІ

На сьогодні формування страхових резервів є однією з найважливіших особливостей фінансово-господарської діяльності страховиків, які повинні забезпечити фінансову стабільність страховика і виконання ним зобов'язань перед клієнтами. Розмір сформованих страхових резервів відображає величину зобов'язань страховика перед страхувальниками за діючими на звітну дату договорами страхування. Кошти страхових резервів використовуються для

виплат страхових сум і страхових відшкодувань тоді, коли для забезпечення страхових виплат страховику не вистачає поточних надходжень страхових премій.

Страхові резерви створюються з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування, залежно від видів страхування (перестрахування). Формування страхових резервів регламентується ЗУ «Про страхування», Правилами формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя та Методикою формування резервів із страхування життя. [1]

Міжнародний досвід розрахунку страхових резервів показує, що вони формуються за рахунок страхової премії до визначення фактичної збитковості страхової суми. Методика розрахунку страхових резервів визначається залежно від виду та строку дії договору страхування. Страхові резерви в обсягах, що не перевищують технічних резервів, утворюються у тих валютах, у яких страховики несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями.

Страхові резерви поділяють на технічні резерви і резерви зі страхування життя (математичні резерви).

Страхові резерви в обсягах, що не перевищують технічних резервів, а для страхових компаній зі страхування життя — математичних резервів, утворюють у тих валютах, в яких несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями.

Формування резервів зі страхування життя, медичного страхування і обов'язкових видів страхування здійснюють окремо від інших видів страхування.

Для забезпечення страхових зобов'язань зі страхування життя та медичного страхування, страховики формують окремі резерви за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів за цими видами страхування.

Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами таких категорій:

- грошові кошти на поточному рахунку;
- банківські вклади (депозити);
- валютні вкладення згідно з валютою страхування;
- нерухоме майно;
- акції, облігації, іпотечні сертифікати;
- цінні папери, що емітуються державою;
- права вимоги до перестраховиків;
- інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом

Міністрів України;

- банківські метали;

—кредити страхувальникам-громадянам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;

—готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України. [4]

За даними Ліги страхових організацій України найдохідніші інструменти для страхової компанії зараз - депозити та облігації внутрішньої державної позики.

За даними Нацкомфінпослуг, страхові компанії за 9 місяців 2015 розмістили на депозитах 11400000000 гривень. Це на 26,3% більше, ніж на початку року. Страхових компаній за цей час стало менше: 368 проти 382. Найбільше депозитів вони розмістили в державних банках - 3300000000 гривень. На початку року держбанки не користувалися такою популярністю, страховики розмістили в них близько 1,7 млрд гривень. На другому місці - українські «дочки» великих західних банків. 80% депозитів страхові компанії

розмістили в 20 банках. Ще 20% депозитів (а це - майже 2,3 млрд гривень) розміщені в самих різних банках. Близько 10-15% депозитного портфеля страховиків розміщені в невеликих, «схемних», кептивних банках. Це ресурси дрібних компаній, а також компаній, афілійованих з цими банками.

Ще один інструмент - держоблігації. Враховуючи ситуацію на банківському ринку і нові вимоги регулятора до якості активів страховиків, можна прогнозувати збільшення частки державних паперів в інвестиційних портфелях СК. Страховики всі як один говорять, що в поточний момент головний пріоритет НЕ прибутковість, а збереження інвестицій. [5]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення Про порядок формування, розміщення та обліку страхових резервів з видів страхування, інших, ніж страхування життя №7791 від 07.08.2007 р.

2. Методика формування резервів із страхування життя : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.01.2004 N 24 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0198-04>

3. Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.2004 № 3104 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0019-05>.

4. Плиса В. Й. Страхування: підручник для студ. вузів / В. Й. Плиса. – Київ : Каравела, 2010 . – 471 с

5. Марія Шевчук «Мінфін» з'ясував, де зберігають гроші страхові компанії»/ Ліга страхових організацій України, огляд преси від 25.11.2015. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://uainsur.com/massmedia/trend>

Корнієва М.В.
аспірант кафедри фінансів підприємств і установ
Чернігівський національний технологічний університет
E-mail: mkornieieva@gmail.com

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансовий ринок України на даний час є фрагментарним, з низькою капіталізацією, незахищеністю права власності та низьким рівнем корпоративного управління. Йому притаманний високий рівень доларизації, готівкових розрахунків та процентних ставок, що є наслідком насамперед непослідовної та неефективної державної економічної політики минулих років.

Аналіз діючої системи захисту прав споживачів на фінансовому ринку ілюструє її невідповідність загальним принципам захисту прав споживачів фінансових послуг, організації економічного співробітництва та розвитку, що обумовлено рядом проблем [1].

З метою вирішення існуючих проблем у 2009 р. схвалено "Концепцію захисту прав споживачів небанківських фінансових установ в Україні" [2], що мала на меті "удосконалення системи" захисту прав споживачів фінансових послуг через їх убезпечення від ризиків та можливих наслідків набуття ними додаткових фінансових зобов'язань.

Запозичуючи міжнародний досвід, слід ініціювати процес створення єдиного мегарегулятора фінансового ринку на основі Департаменту банківського нагляду НБУ та Нацкомфінпослуг. Така реорганізація може відбутися у найближчі півтора роки відповідно до впровадження норм і положень Комплексної програми розвитку фінансового сектора України до 2020 року, затвердженої Постановою Правління НБУ від 18.06.2015 року №391. Згідно програми до кінця 2016-го року планується визначити модель функціонування трьох регуляторів фінансового ринку та розглянути доцільність передачі функцій між ними [3].

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Угоди про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна» було розроблено Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020.

Реформи проводитимуться в усіх сегментах фінансового сектору – у банківському секторі, секторі небанківських фінансових установ, на фондовому ринку тощо (рис.1).

Рис. 1. Механізм реформування фінансового сектору відповідно до Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 р.

На основі Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року мають здійснитися докорінні змін концепції розбудови національної банківської системи, яка повинна відійти від класичної (німецької) моделі універсальних банків та включити до свого складу елементи системи спеціалізованих банків (англосаксонської моделі). Перш за все, це стосується наступних змін: чіткий

розподіл між депозитно-кредитними та інвестиційними банківськими установами (або відповідними типами операцій універсальних банків); прискорення повної імплементації вимог «Базель-2» та перехід до забезпечення відповідності українських банків вимогам «Базель-3». Досягнення цієї цілі вимагає, серед іншого, тісної взаємодії з таким регулятивним органом ЄС, як Європейське агентство нагляду (European Supervisory Authority – ESA), перед яким ставиться завдання моніторингу діяльності національних органів фінансового нагляду (банківського, страхового та фондового ринків) з метою уніфікації вимог відповідно до європейського права [4].

Також особливу увагу необхідно наголосити на необхідності здійсненні відповідних адаптаційних заходів і у невирішених питаннях валютного регулювання. Найголовнішими завданнями у цій галузі є забезпечення критеріїв курсової волатильності (коливань співвідношення валютної пари «гривня / євро»), передбачених для країн ЄС, які не входять до зони функціонування спільної валюти. У свою чергу, це передбачатиме здійснення відповідних заходів, спрямованих на різке збільшення частки євро в структурі зовнішніх розрахунків резидентів України, офіційних золотовалютних резервах, а також забезпечення практики визначення офіційного курсу національної грошової одиниці (гривні) (та практики котирування гривні на вітчизняному валютному ринку) по відношенню до європейської валюти.

Більш того, враховуючи катастрофічну ситуацію з коливаннями курсу гривні (обвальною депреціацією), слід негайно розглянути проблемне питання щодо негласного мораторію на дискреційну грошову емісію та фактичний перехід до системи валютного бюро (currency board) – тобто здійснення гривневої емісії виключно в порядку придбання іноземної валюти, а в подальшому – лише в порядку придбання європейської валюти – євро. Повернення до дискреційної монетарної політики можна буде здійснити після того, як будуть створені інститути та інструменти ринку, необхідні для забезпечення ефективного функціонування системи інфляційного таргетування.

У міру забезпечення стійкого позитивного сальдо платіжного балансу країни та поглиблення європейської інтеграції України буде забезпечуватися наближення до стандартів регулювання міжнародних платежів неторговельного характеру, які існують в країнах Європейського Союзу. Серед іншого, це передбачає підвищення лімітів на позабанківський міжнародний переказ до рівня, встановленого для вивозу готівкової валюти та лібералізацію порядку відкриття резидентами банківських рахунків за кордоном тощо. [5]

Фондовий ринок на сучасному етапі розвитку не спроможний протистояти всім негативним внутрішнім та зовнішнім впливам. Нагальні проблеми, що існують на фондовому ринку України, заважають його подальшому розвитку, що пов'язано з наступними обставинами:

- погіршення якості портфелів інституційних інвесторів через девальвацію та спад в економіці;
- ризик появи дефолтів емітентів боргових цінних паперів;
- низький рівень капіталізації, волатильності ринку, індикатора free — float;
- відсутність достатньої пропозиції фінансових інструментів з прийнятними для інвесторів характеристиками щодо дохідності, ризикованості, ліквідності та захищеності, а також відносно незначним обсягом інвестиційного капіталу;
- невелика пропозиція інвестиційного капіталу, яка зумовлена відсутністю потужних національних інституційних інвесторів, недостатньою зацікавленістю роздрібних інвесторів, та недостатньо сприятливим кліматом для іноземних інвесторів;
- висока фрагментарність біржової та депозитарної структури, відсутність досконалого механізму взаємодії бірж з депозитарною системою та єдиних стандартів проведення розрахунків і клірингу;
- недостовірність інформації щодо загального обсягу торгів на біржовому ринку (зокрема, стосовно позалістингових цінних паперів), що не

сприяє прозорості й відкритості ринку, а отже, й знижує довіру до вітчизняних цінних паперів;

— закритість компаній, акції яких проходять лістинг на біржі та в першу чергу тих, хто входить до індексу українських акцій;

— масштабний дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій;

— недосконалість механізму захисту прав інвесторів (відсутність компенсаційних механізмів), недовіра роздрібного інвестора;

— нестабільність та неефективність податкового законодавства (приміром, потрійне оподаткування інвестиційних доходів учасників ринку колективних інвестицій).

Слід виділити такі напрями модернізації та ефективного функціонування вітчизняного фондового ринку:

– гармонізація вітчизняного законодавства із директивами ЄС;

– перебудова існуючої системи державного регулювання фінансового сектора з акцентом на стимулювання ефективної діяльності його учасників;

– розвиток інфраструктури, існування умов для ліквідного первинного розміщення та торгівлі цінними паперами, їхнього обігу, належного обліку прав власності, а також для прозорого ціноутворення;

– забезпечення надійного та ефективного функціонування ринкової інфраструктури, що сприятиме залученню ресурсів для державних і приватних компаній через фондовий ринок;

– сприяння розвитку ринку валютних деривативів, на який очікують професійні учасники фондового ринку;

– вироблення умов та рекомендацій щодо стимулювання ліквідності біржових торгів [5].

Подальші перспективи розвитку українського фондового ринку багато в чому будуть залежати від ситуації на світових фондових ринках. В Україні необхідно застосовувати пруденційні заходи, серед яких найважливішими є захист інвесторів, депозитаріїв та осіб, щодо яких постачальник фінансових послуг має зобов'язання довіреної особи, а також забезпечення стабільності та

ефективного розвитку фондового ринку. При цьому такі пруденційні заходи не мають бути обтяжливими та дискримінаційними щодо постачальників фінансових послуг.

Для того, щоб досягти активного зростання в середньостроковому періоді, країні необхідно рішучо просуватися шляхом зміцнення макроекономічної та фінансової стабільності, запроваджувати широкомасштабні та амбіційні структурні реформи, які б забезпечили поліпшення бізнес-клімату, залучення більшого притоку інвестицій та підвищили конкурентоспроможність України. Здійснення ефективної монетарної та фінансової політики допоможе «заякорити» інфляційні очікування, а впровадження глибоких і комплексних фінансових та економічних реформ, які вирішать вкорінені проблеми, що занадто довго обтяжують перспективи розвитку країни, забезпечать повернення довіри до фінансового ринку та відновлять доступ до ринків капіталів для державного та приватного секторів, що зробить Україну привабливим об'єктом для інвестицій і поліпшить перспективи країни на середньостроковий період.

Україні потрібен реальний новий економічний курс, адже тільки узгоджена національна модель регулювання як всієї економіки, так і фінансової системи зокрема, має бути не тільки створена, але й запроваджена. Адже модернізація національної фінансової системи є необхідною, але не достатньою умовою для переведення всієї економіки на нові «рейки». Тому створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці, є необхідною магістральною передумовою для розбудови повноцінного ринкового конкурентного середовища згідно із стандартами Європейського Союзу.

Список використаної літератури

1. Латковська Т. Реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг у сучасний період / Т. Латковська [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S2

1CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=urid_2013_4_10

2. Розпорядження «Про схвалення Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових установ в Україні» // Кабінет Міністрів України : розпорядження від 3 верес. 2009 р. № 1026-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1026-2009-%F0>

3. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reforms.in.ua/Content/download/Reforms/Financial%20sector/Complex%20program%20finance%20v4.pdf>

4. Еволюція фінансової системи ЄС: виклики та перспективи для України [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень: Київ, 2014. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1671>.

5. Клименко, К. В. Актуальні проблеми модернізації фінансової системи України / К. В. Клименко // Ефективна економіка. — 2015. — № 7.

Кошелева Ю.В.

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кучумова І.Ю.

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

E-mail: irina.k5@mail.ru

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Новою концепцією ведення бізнесу в Україні є франчайзинг, який розвивається швидкими темпами і все частіше франшизодавцями стають резиденти України.

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, франшиз найбільше представлено в роздрібній торгівлі, на другому місці – громадське харчування, потім – сфера послуг і виробництво. Зараз франчайзинг набуває поширення і у інших галузях економіки: виробництво й складання комп'ютерів, продаж комплектуючих до комп'ютерів, програмне забезпечення бізнесу, готельний бізнес тощо [3].

На сьогоднішній день інтеграція України до ЄС є дуже перспективною завдяки нормалізації зв'язків у сфері франчайзингу з країнами Заходу, так як

відносини такого роду в цих країнах стрімко розвиваються. Це можна вважати актуальністю даної теми.

Сутність франчайзингу як особливої форми організації бізнесу полягає в тому, що фірма, котра передає право на використання свого бренду, технології роботи або товарний знак іншій фірмі, яка одержує зобов'язання дотримуватись вимогам роботи, що існують на підприємстві та сплачує винагороду. Така форма власності дає змогу не змінювати структуру власності і не залучати позичковий капітал та сприяє зростанню ринкової пропозиції на товари чи послуги та збільшення прибутку.

Старт фрайчанзингової діяльності в Україні припадає на початкові роки її незалежності. Перші франчайзингові мережі в Україні створювалися не вітчизняними, а зарубіжними підприємствами. Це робили відомі іноземні компанії. У 1993 році в Україні почала працювати перша франчайнзингова точка інформаційної системи «Компас». Її штаб-квартира знаходиться в Нідерландах. Дещо пізніше на ринку з'явилися ресторани мережі McDonalds. Власниками були поляки. Знак обслуговування McDonalds належав американцям [1].

На українському ринку представлені як іноземні, так і вітчизняні франчайзери, причому частка останніх (у кількісному вираженні) складає приблизно 50%. Деякі українські компанії мають франчайзингові об'єкти в інших країнах. Найбільш відомі в Україні франшизи: Піца Челентано, SELA, Форнетті, Євротоп, DiaWest, ТНК. Компанія McDonalds має на українському ринку тільки власні об'єкти, і продавати тут франшизи поки не планує [3].

Варто зазначити, що характерною ознакою франчайзингових мереж в Україні є те, що на 80 % вони є іноземного походження. Міжнародні компанії з великою обережністю обирають собі українських партнерів і віддають перевагу організації мережі власними силами, вкладаючи засоби в будівництво, купляючи функціонуючі об'єкти чи орендуючи їх. Таким чином, український ринок франчайзингу, на думку спеціалістів, є одним з найбільш складних, що пояснюється зазначеною вище недосконалістю вітчизняного законодавства

щодо франчайзингової моделі бізнесу та особливостями вітчизняної підприємницької ментальності. Негативними ознаками останньої є схильність вітчизняних підприємців до порушень, насамперед, прав інтелектуальної власності та низький рівень економічної довіри.

В Україні, основними сегментами, в яких розвиваються франчайзингові мережі є ресторанний та готельний бізнес, продаж споживчих товарів, авто послуги, бізнес послуги, послуги на ринку нерухомості, побутові послуги. За даними Асоціації франчайзингу України, станом на кінець 2014 року, в Україні франчайзинг застосовувався в 78 секторах економіки. За договорами франчайзингу працює значна кількість підприємств з продажу одягу і взуття. Аналіз тенденцій діяльності суб'єктів господарювання в Україні показав, що кількість підприємств, які проводили активну франчайзингову діяльність збільшилась – з 80 у 2002 році до 300 у 2015 році.

За даними Міжнародної асоціації франчайзингу (IFA), середня рентабельність інвестицій за перші 10 років роботи для звичайних незалежних підприємств складає близько 300 %, а для підприємств, що працюють на умовах франчайзингу – більше 600 %. Крім того, кількість банкрутів серед франчайзингових підприємств становить менше 10 % протягом перших 3-х років роботи, в той час як серед незалежних підприємств – близько 90 % [2].

У сучасних умовах розвитку української економіки, підприємства, що працюють у галузі легкої промисловості, все більше звертають свою увагу на виробничий франчайзинг. Виробничий франчайзинг на вітчизняному ринку розвивається дуже повільно, оскільки він пов'язаний зі значними інвестиціями. Порівняно з підприємствами, які працюють за класичною схемою, підприємства, які розвиваються на ринку на основі франчайзингу (ТОВ «Швейна фабрика «Грегори Арбер», ПАТ «Швейна фабрика «Воронін», ТОВ «Відіван») характеризуються більш стабільним положенням на ринку та високими показниками прибутку.

Спеціалісти зазначають, що для просування франчайзингових пропозицій на ринку легкої промисловості України важливим є забезпечення таких умов:

- зростання привабливості приватного бізнесу;
- активне залучення малих підприємств у франчайзинговий бізнес;
- залучення іноземних франчайзерів;
- створення мережі національних франчайзерів і франчайзі;
- створення програм підготовки спеціалістів у сфері франчайзингу.

Щодо розвитку франчайзингу в легкій промисловості України, то варто зазначити, що пріоритетними мають бути інвестиції в розвиток людських ресурсів, що передбачають вміння стратегічного керування, формування бренду, технічні навички укладення контракту, вибору партнерів тощо. Крім того, важливим є реорганізації інституційної інфраструктури відповідальної за збір, аналіз і поширення інформації щодо франчайзингових мереж [2].

Дослідження процесів становлення франчайзингу в Україні дозволило виділити основні фактори, які позитивно впливають на розвиток франчайзингових відносин:

- вдосконалення правової бази;
- розширення доступу до кредитування франчайзі;
- вдосконалення інструментів маркетингу щодо франчайзингу;
- розвиток вітчизняних брендів;
- підготовка фахівців у галузі франчайзингу;
- формування культури мереживих відносин заснованих на довірі.

Також франчайзинг має ряд переваг, які дозволяють зменшити витрати на виробництво та підвищити його ефективність, що є особливо важливим для України в сучасних умовах. Франчайзинг, як метод ведення бізнесу, передбачає створення однорідних підприємств, які мають єдину торговельну марку (товарний знак) та дотримуються однакових умов, форм, методів продажу, єдині вимоги до якості та єдині ціни. Таким чином, за фіксовану плату франшизоодержувач отримує кваліфіковану допомогу, яка в іншому випадку була б для нього надто дорогою. Крім того, вигоди існують і для франшизодавця, оскільки він виходить на нові ринки збуту без суттєвих

капіталовкладень. Франшизодавець потребує меншої кількості управляючих, що зменшує його витрати на заробітну плату.

До основних проблем, що перешкоджають широкому використанню франчайзингових схем в Україні, на відміну від інших країн світу з більш розвинутою ринковою економікою, можна віднести наступні:

1) недосконалість нормативно-правової бази, відносно висока вартість франшизи поряд з низькою купівельною спроможністю покупців;

2) відсутність детальної інформації про франчайзинг, відсутність кваліфікованих кадрів, складні умови для організації бізнесу.

Тобто, поширення франчайзингу в Україні натикається на ряд проблем, які потребують нагального вирішення, зокрема для розвитку франчайзингу на Україні має велике значення його закріплення на законодавчому рівні. З іншого боку, система франчайзингу надає ряд переваг, які дають змогу ефективніше організувати бізнес з меншими затратами, що підвищить конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Отже, франчайзинг має широкі перспективні можливості для розвитку в Україні. Але сьогодні франчайзингові відносини в легкій промисловості значно ускладнені. Для вирішення вищезазначених проблем доцільно зосередити увагу державних органів управління та підприємців на таких головних напрямках, як: забезпечення захисту прав інтелектуальної власності; гармонізація законодавчої основи, що стосується регулювання франчайзингових відносин; розвиток вітчизняних брендів; стимулювання банківського кредитування франчайзингу; створення навчальних програм підготовки фахівців з франчайзингу; розвиток підприємницької культури.

Список використаної літератури

1. Зовнішньоекономічний менеджмент : навч. підруч. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/17000308/ekonomika/franchayzing_ukrayin_.

2. Паливода О. М. Розвиток малих підприємств легкої промисловості на основі франчайзингових мереж [Електронний ресурс] / О. М. Паливода, А. І.

Бринза // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4742&p=1>.

3. Франчайзинг в СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://franch.biz/read/articles/28>.

*Крайняк К. С., студентка
Приймак Н.С., к.е.н., доцент
ОКВНЗ «Інститут підприємництва «Стратегія»
E-mail: kat.krainiak@yandex.ru*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання, коли людина відіграє роль рушійного механізму, особливий акцент ставлять на питання участі працівника у створенні якісного продукту та його ролі у подальшому розвитку підприємства, особливо коли йдеться про виробничу сферу. Сьогодні загострюється проблема залучення до праці висококваліфікованого управлінського персоналу, який би ефективно координував діяльність підлеглих і тим самим сприяв би досягненню стратегічних цілей підприємства.

Оцінка праці персоналу підприємства – це важлива складова управлінського контролю щодо людських ресурсів організації. У загальному вигляді оцінку роботи менеджменту персоналу можна описати як збір, аналіз і оцінку інформації щодо ефективності роботи працівників. Це багатоцільова процедура, яка при правильному застосуванні впливає на оптимізацію ряду бізнес-процесів компанії.

На даний момент сильний управлінський персонал компанії – її конкурентна перевага перед іншими фірмами, що приносить додатковий прибуток. Саме на менеджерів з персоналу лягає основна відповідальність за досягнення цілей діяльності підприємства, спрямованої на отримання прибутку. Необхідність тимчасових і фінансових витрат на розвиток персоналу очевидна. Але також зрозуміло, що керівництво, здійснюючи внески в трудовий колектив,

природно, хотіло б бачити результат цих вкладів – підвищення ефективності праці.

Менеджери – це одна з найбільш «дорогих» груп персоналу в організації, яка, якщо компанія хоче залишитися конкурентоздатною, вимагає значних тимчасових і фінансових витрат. Тому керівництво компаній зацікавлено в оцінці менеджменту як демонстрації результатів своїх вкладень [4].

Проблематику оцінювання управлінського персоналу порушували у своїх наукових працях багато закордонних та вітчизняних вчених, серед яких Альберт М., Мескон М., Хедоурі Ф., Армстронг М., Базаров Т.Ю., Борисова Е.А., Виноградський М.Л., Гавкалова Н.Л., Дафт Р., Колот А.М., Крушельницька Я.В., Магура М.І., Курбатова М.Б., Моргунов Е.Б. та інші. Проте питання раціонального підбору, оцінювання та використання управлінського персоналу недостатньо досліджені, оскільки більшість наукових праць мають швидше теоретичне, аніж практичне спрямування. Крім того, варто зазначити, що все ще немає однозначного визначення поняття «управлінський персонал».

На даний час у вітчизняній науці не існує єдиного тлумачення терміну «управлінський персонал», яке б повністю розкривало зміст та призначення даної економічної категорії та даної групи працівників. Найбільш поширені підходи до визначення узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1 – Найбільш поширені підходи до тлумачення терміну «управлінський персонал»

Автор	Визначення
Базарова Т.Ю., Єрєміна Б.Л. [1]	робітники, які вирішують адміністративно-координаційні питання в діяльності підприємства та його структурних підрозділів, ведуть документацію та здійснюють інформаційне забезпечення
Крушельницька О.В. [8]	працівники, трудова діяльність яких спрямована на виконання конкретних управлінських функцій
Мочерний С.В. [10]	керівники, працівники апарату управління, спеціалісти організацій, підприємств та їх структурних підрозділів
Великий бухгалтерський	працівники, що зайняті в апараті управління

Автор	Визначення
словник [2]	народним господарством та органах державного управління: керівники підприємств, установ, організацій та їх заступники; керівники структурних підрозділів, які не зайняті безпосередньо на виробництві; головні спеціалісти, які зайняті в управлінському апараті
Єгоршин А. П. [7]	особи, які здійснюють трудову діяльність в процесі управління виробництвом та зайняті переробкою інформації з використанням технічних засобів управління, головним результатом яких є вивчення проблем управління, створення нової інформації, зміна її змісту або форми, підготовка управлінських рішень, а після вибору керівником найбільш ефективного варіанту – реалізація та контроль за виконанням рішень
Кулаковська Л.П. [9]	посадові особи, які здійснюють контрольні функції при виконанні своїх функціональних обов'язків
Веснін В.Р. [3]	та частина робітників організації, яка здійснює організацію діяльності людей, управління виробництвом, адміністративно-господарські, фінансово-бухгалтерські, юридичні, дослідницькі та інші функції
Герчикова І.Н. [5]	самостійний вид професійних спеціалістів менеджерів, головною метою яких є підвищення продуктивної, творчої віддачі та активності персоналу, орієнтація на зменшення частки та чисельності виробничого та управлінського персоналу: розробка та реалізація політики підбору та розстановки кадрів: вироблення правил прийому та звільнення персоналу: вирішення питань, що пов'язані з навчанням та підвищенням кваліфікації персоналу
Глазов М.М., Фірова І.П., Істоміна О.Н. [6]	категорія робітників, які безпосередньо виконують функції управління або виконують роботи по технічному забезпеченню управління
Хміль Ф.І. [11]	працівники, які виконують адміністративно-господарські, фінансові, маркетингові, розрахунково-бухгалтерські, статистичні, канцелярські та інші схожі функції

Аналіз наведених дефініцій категорії «управлінський персонал» довів, що найбільш повно розкриває сутність об'єкта дослідження визначення наведене А.П. Єгоршиним. Разом з тим воно потребує деяких уточнень. Під категорією «управлінський персонал» слід розуміти осіб, які безпосередньо виконують

функції управління або виконують роботи по технічному забезпеченню управління, головним результатом діяльності яких є: створення нової інформації, зміна її змісту або форми; визначення проблем діяльності підприємства; підготовка та прийняття управлінських рішень; реалізація та контроль за їх виконанням.

З урахуванням викладених вище міркувань, можемо надати авторське визначення управлінського персоналу підприємства, під яким варто розуміти його працівників, трудова діяльність яких має творчий та інформаційний характер та спрямована на виконання конкретних управлінських функцій або здійснення робіт по технічному забезпеченню управління з метою досягнення цілей підприємства.

Значення управлінського персоналу в системі розвитку підприємства, на нашу думку, зводиться до наступного:

- управлінці є найбільш кваліфікованою та креативною групою персоналу;
- управлінський персонал є носієм ключових компетенцій підприємства чи будь-якої іншої економічної системи;
- дана категорія персоналу є найбільш гнучкою, що в умовах трансформаційних змін забезпечує ефективність стратегічного «управління на основі слабких сигналів»;
- управлінці є носіями відповідальності в межах своєї компетенції та стратегічного кола обов'язків.

Список використаної літератури

1. Базарова Т.Ю. Управление персоналом [Учебник для вузов] / Т.Ю. Базарова, Б.Л. Еремина. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. — 423 с.
2. Великий бухгалтерський словник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/kodex-11-15/190.htm>
3. Веснин В.Р. Практический менеджмент персонала [Пособие по кадровой работе] / В.Р. Веснин. — М.: «Юрист», 1998. — 496с.
4. Виноградський М.Д. Управління персоналом [Навч. посіб.] / М.Д. Виноградський, А.М. Виноградська, О.М. Шканова. — 2-ге видання. — К. : Центр навчальної літератури, 2009. — 502 с.

5. Герчикова И.Н. Менеджмент [Учебник] / И.Н. Герчикова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. - 480 с.
6. Глазов М.М. Управление персоналом: анализ и диагностика персонал-менеджмента / М.М. Глазов, И.П. Фирова, О.Н. Истомина. — С-П.: «Андреевский издательский дом», 2007. — 251с.
7. Егоршин А.П. Управление персоналом / А.П. Егоршин. — Н. Новгород: НИМБ, 1997. — 607с.
8. Крушельницька О.В. Управління персоналом [Навч.посіб.] / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. — 2-е вид., перероблене й доповнене. — К.: Кондор, 2005. — 308 с.
9. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. — К.: Каравела, 2004. — 568с.
10. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1. / С.В. Мочерний. — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — 864с.
11. Хміль Ф. І. Основи менеджменту [підручник] / Ф. І. Хміль.— 2-ге вид., виправлене й доповнене. - К.: Академвидав, 2007. — 640с.

Легка Руслана

Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Завидівська О.І.

Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

E-mail: rusya_lehka@ukr.net

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність. Розвиток та рівень життя будь-якої країни, насамперед, залежить від матеріального становища її населення. Країна ніколи не буде багатою, якщо значна частина її населення зuboжіла, а інша – за наявного рівня доходів неспроможна задовольнити власні життєві потреби, сформувати достатній рівень заощаджень.

В Україні, на жаль, на тлі всеосяжної кризи в суспільстві, відбулося глибоке падіння рівня життя основної маси населення та сформувався високий рівень суспільного незадоволення діяльністю влади. Так, спад виробництва, надмірна інфляція, зростання курсу іноземної валюти, вимушена неповна зайнятість та безробіття призводять до падіння доходів населення, знецінення заощаджень, зростання цін на товари, скорочення платоспроможності попиту, посилення високої майнової диференціації населення, поширення та

поглиблення бідності. Саме це призводить до різкого зниження рівня життя значної частини населення, а отже, впливає на соціально-економічний розвиток країни в цілому [1, с. 69].

Мета роботи – здійснити аналіз рівня життя населення України.

Результати. Рівень життя є складною та системною соціально-економічною категорією, яка відображає сукупність відносин та умов, що визначають життєдіяльність та розвиток людей. Рівень життя характеризує досягнутий на певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення. Сучасний економічний словник дає таке визначення рівня життя: «...це рівень добробуту населення, споживання благ і послуг, сукупність умов і показників, які характеризують ступінь задоволення основних життєвих потреб людей» [2, с. 23].

Для характеристики рівня життя ООН використовує такий показник, як «індекс розвитку людського потенціалу» (Індекс людського розвитку), який застосовується з 1990 року як незалежний емпірично обґрунтований аналіз основних питань, тенденцій та політики в сфері розвитку. Крім того Індекс людського розвитку, розташовує визнані у світі країни і території в порядку їх досягнень у царині людського розвитку. Він включає в себе (*рис.1.*): тривалість життя населення – 25-85 років; рівень освіти – 0-100% (кількість років, які провів в режимі навчання після 15 років середній громадянин); обсяг ВВП на душу населення від 200 до 4000 доларів США [3].

Згідно звіту ООН з розвитку людського потенціалу в 2014 році (всього досліджувалося 187 країн) Україна належить до країн із дуже високим індексом людського розвитку і посідає 81 сходинку із індексом 0,747. Для порівняння, у 2005 році Україна посідала 78 сходинку із ІРЛ – 0,718 [4].

Якщо проаналізувати позиції України у рейтингу індексу людського розвитку, то можна зауважити, що країна має «свій рівень» поміж інших країн протягом тривалого часу, може навіть покращити його, але потім стається криза і ми втрачаємо декілька позицій.

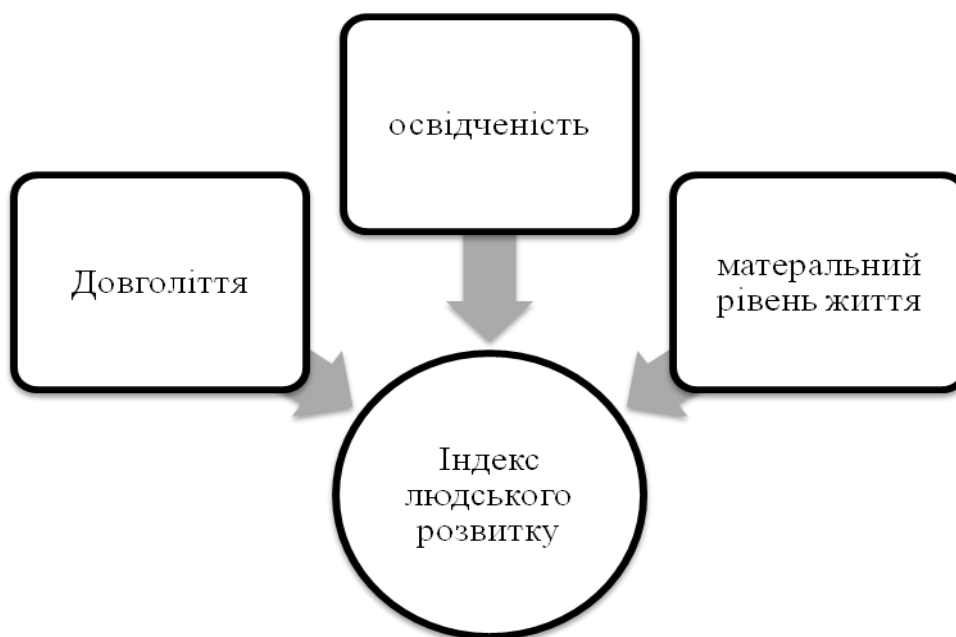

Рис.1. Складові індексу людського розвитку [3]

Серед причин таких позицій України у рейтингу, можна визначити такі як: високий рівень монополізації економіки та відсутність розвинутої соціальної інфраструктури, підвищену смертність, бідність, недоступність основних соціальних послуг, соціальне відторгнення. Освіта – єдина в Україні перевага серед складових індексу людського розвитку країни.

Рівень життя постійно змінюється і залежить від стану економіки. На сьогодні визначальним чинником, що впливає на рівень життя українського населення, є економічна ситуація, що склалася в країні сьогодні, системний аналіз якої дає змогу зрозуміти реальну масштабність макроекономічних диспропорцій, що виникли внаслідок гіперінфляційних потрясінь, і які в умовах кризової стагнації економіки призвели до значних втрат життєвого рівня населення України [5].

Рівень життя людей залежить від двох показників: доходів та цін. Крізь їх призму яких можна побачити, якою є динаміка життя в цілому – негативною чи позитивною.

За 2014 рік реальні наявні доходи населення за офіційною статистикою впали на 8,4% [6]. За оціночними даними експертів Інституту демографії рівень бідності на кінець 2014 року зріс в 1,5 рази (з 20% до 30%). Тобто, в категорії бідних виявилася кожна третя українська сім'я. Однак, враховуючи інфляцію

2014 року (137,1%), зростання цін і тарифів, заморожені з кінця 2013 року розміри соціальних стандартів і гарантій – прожиткового мінімуму, мінімальної зарплати, пенсії, профспілки оцінюють зростання бідності в рази. Експерти ООН 75% населення України віднесли до категорії бідних [6].

За даними різних експертів розрив у доходах багатого і бідного населення України досягає 40 разів, що становить загрозу національній безпеці країни та соціальної стабільності. У нашій країні 1% населення володіє 70% багатства країни [6].

Через глибоку девальвацію гривні і падіння ВВП ціни ростуть високими темпами. Відбувається різке подорожчання комунальних послуг, зростання вартості проїзду, ріст цін на послуги зв'язку, продукти та ліки (див. *табл.2*).

Таблиця 2 Ціни та тарифи в Україні у 2014-2015 роках

Ціни і тарифи	
2014 рік	2015 рік
Підвищено ціни і тарифи для населення (на житлово-комунальні послуги): - природний газ, що використовується для потреб населення – в середньому на 56%; - тепло – в середньому на 40%; - електроенергію – на 10-40%; - послуги водопостачання та водовідведення – на 157-169%. Ціни на продукти підвищилися на 10-45%, ліки подорожчали в середньому на 30-50%	Підвищено ціни і тарифи для населення (на житлово-комунальні послуги): - природний газ, що використовується для потреб населення – в 6 разів; - тепло – в середньому на 71%; - електроенергію – на 18-88%; - гарячу воду – в середньому на 55-57%; - холодну воду – в середньому на 4-20%. Ціни на продукти підвищилися з початку року на 50-100%, ліки за останні місяці подорожчали в 2-3 рази

* Складено автором на основі джерела: [6]

Як бачимо, сучасний стан рівня життя населення України бажає бути кращим. Так, в країні зараз складна не тільки економічна, а політична ситуація. Країна знаходиться в стані війни. Але, незважаючи на всі ці обставини,

найважливішим пріоритетом соціальної політики держави повинно бути підвищення рівня життя всіх верств населення. З цією метою Україна повинна робити не тільки послідовні кроки щодо забезпечення зростання доходів громадян, а покращувати багато інших компонент рівня життя, зокрема:

покращувати рівень медичного обслуговування та якість продуктів, забезпечувати рівну можливість для всіх громадян щодо здобуття освіти та працевлаштування та ін.

Висновки. Отже, підвищення рівня життя населення є головною метою будь-якого сучасного суспільства. Держава зобов'язана створювати сприятливі умови для довгого, безпечного, здорового та благополучного життя людей, забезпечуючи економічне зростання і соціальну стабільність суспільства. І основними перспективними напрямками підвищення рівня життя населення є: подолання бідності, розвиток ринку на праці, розробка системи соціальних стандартів, які б забезпечували гідний рівень життя відповідно до європейських стандартів.

Список використаної літератури

1. Ангелко І. В. Тіньова зайнятість населення України: причини, наслідки та шляхи подолання / І. В. Ангелко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економіка». – 2012. – №2. – С. 69-74.
2. Ватченко О. Б. Дослідження рівня життя населення в Україні / О. Б. Ватченко, Д. С. Козенко // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2010. – № 4. – С. 22–28.
3. Харчук С. А. Сучасний стан та основні напрямки підвищення рівня життя населення / С. А. Харчук // Ефективна економіка. – 2015.– № 7 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4189>.
4. Human Development Report 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf.
5. Попова Т. Л. Рівень та якість життя населення України як показник дієвості соціальної державної політики / Т. Л. Попова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>.
6. Рівень життя в Україні: аналітика від ФПУ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pon.org.ua/novyny/4072-riven-zhittya-v-ukrayini-analitika-vid-fpu.html>.

*к.е.н., доцент Леонідов І.Л.
доцент кафедри політичної економії
Національна металургійна академія України
E-mail: leonidovil@gmail.com*

ЗМІСТ ПРИВЛАСНЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ

Постановка проблеми. У дослідженнях власності й привласнення аналіз їх змісту лишається актуальним. Не підлягає сумніву відокремлення інстинктивних власницьких реакцій людських особин, що породжували в їх спільності стадний власницький інстинкт. А також індивідуально-колективну діяльність, яка породила джерела, субстанцію людського власницького початку. Доповнення такого розмежування виявленням змісту власності й привласнення дозволить позбутися суперечностей при прогнозуванні специфіки функціонування їх форм у соціально-економічних системах.

Проблема змісту власності й привласнення неоднаково сприймається в наукових колах у зв'язку з процесом диференціації напрямків та шкіл економічної науки. Наприклад, правовий формалізм у неокласичній теорії, економічний аспект марксистської школи, пучок прав у неоінституціональній течії тощо. Дискусійними лишаються такі теоретичні поняття як відмінність власності й привласнення, специфіка породжуваних економічних відносин. Невирішеність відмічених проблем загострює суперечності поглиблення економічних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників власності не змогли суттєво просунутися за межі її марксистського визначення як відносин певних осіб до матеріальних благ, як до своїх, як до приналежних їм [1, с. 479]. Погляди прихильників суб'єктного аспекту власності у системі виробничих відносин відзначилися широким спектром позицій (наприклад, від ототожнення [2, с. 22; 3; 4; 5]) і відокремлення [6, 24; 7, с. 49] до ядра [8], передумови [9], основи [10; 11; 12] та ін.). Нажаль при дослідженні відповідних форм власності, не вдалося пояснити

субстанційні основи суперечностей, скажімо, між асоційованою приватною та колективною власністю, між нею та груповою, між останньою й акціонерною, між попередньою і сумісною та ін. [13, с. 15-28; 14, с. 7; 15, с. 151-152].

Спробою нівелювання зазначених недоліків став розвиток об'єктного аспекту власності крізь призму класичної тріади його складових (володіння, розпорядження, користування [16, с. 74; 17, с. 133; 18, с. 28; 19, с. 25]) та через їх певний набір ("пучок прав" теорії прав власності [20, с. 11]). Суперечливі обґрунтування власності на робочу силу, різного роду послуги, інформацію, наукові знання, винаходи, відкриття та ін., лишилися обмеженими сферою юрисдикції – "правами людини" (як то голосувати, друкувати та ін.).

Формулювання цілі статті. Метою є виявлення та розкриття змісту власності й привласнення інтелектуального продукту.

Викладення основного матеріалу. Недосконалості суб'єктного та об'єктного підходів при доведенні відповідних форм власності й привласнення свідчать, що визначення власності як відносин з приводу матеріальних благ є неповним. Термін "матеріальне благо" пояснює процес уречевлення, коли відносини між людьми набувають перетворену форму й постають як відносини речей (наприклад, в умовах універсального розвитку товарних відносин у капіталістичному суспільстві). Річ принципово позбавлена будь-якого особистісного аспекту (що відрізняє річ від суб'єкта). За І.Кантом, річ не має ні прав, ні обов'язків та може бути предметом оволодіння певної особистості; річ – не більш ніж засіб, використаний тим, хто бажає і може ним скористатися. Річ може бути результатом людської діяльності, представленим у матеріально-речовій формі (матеріальний продукт). Однак, результат діяльності в духовній, креативній, інформаційній формі є продуктом олюднених сутнісних людських сил. І при аналізі власності необхідно також охоплювати відносини між людьми з приводу привласнення олюдненої частини сутнісних людських сил. Дослідження у власності суб'єктного та об'єктного аспектів закладає підґрунтя суб'єкт-об'єктному підходу. У відповідності з ним, розвиток зародку власності постає як відносини між людьми з приводу привласнення сутнісних людських

сил.

З авторського погляду, відмітність власності та привласнення виділяється за різними ознаками – масштабами, структурою тощо (табл.1). Наприклад, на рівні основи власності її мем – собст "відповідає" за здобуття-втрату сутнісних людських сил. Глибинним підґрунтям привласнення є належність та набуття. Належність пов'язується із наявністю сутнісних людських сил, а їх набуття виражається у їх відповідному прирощенні. Така відмітність власності й привласнення зберігається на рівні їх законів. Прояву дії двох законів власності (тотожність праці і власності; заперечення чужості чужої праці) [1, с. 266] відповідає дія двох законів привласнення (праця як вихідна основа привласнення; товарний обіг як основа привласнення) [21, с. 53].

Таблиця 1. Відмінність власності і привласнення [складено автором].

критерії	власність	привласнення
основи	собст	належність, набуття
сутність	відносини між людьми з приводу привласнення сутнісних людських сил	відносини між людьми з приводу актуалізації сутнісних людських сил
закони	тотожність праці і власності; заперечення чужості чужої праці	праця як вихідна основа привласнення; товарний обіг як основа привласнення
каузальна взаємодія	появ через привласнення	реалізація власності
масштаби	відносини соціально-економічні, надбудовні	соціально-економічні, організаційні
динаміка	трансформація відносин привласнення	варіювання взаємодії факторів виробництва
суб'єкт	сукупність володіння, розпорядження, користування	комбінування володіння, розпорядження, користування
об'єкт	невідчужувані, відчужувані	відчужувані
поліформізм	реалізує інтереси приватні, колективні, державні	реалізує інтереси управлінські, творчі, владні

Дослідження появи власності відокремлюються відносно належності ("під власністю розуміється належність тих чи інших об'єктів певним суб'єктам" [22, с. 43], "її змістом є належність"[23, с. 38], "... майно, яке нікому не належить, не є власністю" [24, с. 6] тощо), волевиявлення ("у тому, що особа розміщує свою волю у речі, полягає поняття власності, усе інше – лише її реалізація" [25, с. 109] та інші), зв'язків чи відносин (наприклад, "власність є видом відносин, який викликає зв'язок між особою і об'єктом" [26, с. 188]) тощо. Вони

підтверджують, що привласнення є більш широким поняттям, ніж власність. Стосовно масштабів власність охоплює діалектику соціально-економічних і юридичних відносин (що відносить її до базисних і надбудовних відносин), а відносини привласнення поряд із соціально-економічними включають і організаційно-економічні складові (з приводу концентрації, конкуренції, кооперації, спеціалізації тощо), які не можна віднести до відносин власності.

Суб'єкт власності не завжди тотожний суб'єкту привласнення. Повний власник – це той, хто є суб'єктом володіння, розпорядження, користування. В залежності від волі власника суб'єкту привласнення визначається користуватися, або розпоряджатися, чи володіти, а також їх комбінування.

В основі невідчужуваності олюдненої частини сутнісних людських сил є індивідуальний інтелект, мудрість, здатність творчого самовдосконалення, що привласнюється суб'єктивно і стає невідчужуваною власністю актора. Поряд з цим, об'єктивація сутнісних людських сил в суспільстві передбачає їх семантичну формалізацію (скажімо, як винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків, сортів рослин, авторських робіт, програмного забезпечення, топографії інтегральних мікросхем тощо) при фіксації на матеріальних носіях (запис на папері, лазерному диску і таке інше). При їх розповсюдженні нематеріальне благо не відчужується. Нові власники матеріальних носіїв спроможні привласнювати, шляхом відчуження, нематеріальні блага у межах, скажімо, користування.

В типах власності відображаються відмінності привласнення умов, процесу, результату діяльності відособлено-колективної та суспільної. Відмічене каузально передбачає економічні відносини власності як відображення найбільш глибоких зв'язків і взаємозалежностей, що визначають характер відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну, споживання у приватному, колективному, державному видах. Наприклад, приватне привласнення, властиве приватній власності, означає, що "люди володіють, користуються, розпоряджаються своїм майном в особистих цілях" [27, с. 32]. Відмічена кореляція зберігається у розвитку інтеграційних процесів [28, с. 54],

де проявляється, з одного боку, поступовий рух від монополізму приватної до пайової та сумісної власності [28, с. 49], а з іншого, – державна проявляє тенденцію до розвитку приватної і пайової власності [28, с. 49]. І навіть різниці в середині видів власності, що утворюють її форми, успадковують відмічену взаємодію. В ній приватне привласнення проявляється як приватно-трудове й приватно-капіталістичне. Колективне привласнення постає пайовим і сумісно-неподільним тощо. Таким чином, привласнення відображає основну, докорінну рису певного виду власності та її форм.

В історичному поступі економічні відносини власності є первинними [28, с. 43]. На їх підґрунті виникли традиції, звичаї, які постали основою правових норм. Останні, в свою чергу, проявилися фактором, що "спрямовує" привласнення, сприяє або гальмує його розвиток. Наприклад, "природне право" (за Дж. Локком) робить, з погляду К. Маркса, "межею власності особисту працю". Економічні відносини власності визначають необхідність перетворень привласнення, а зміни правових норм – роблять легальними й регламентованими нові відносини привласнення з погляду принципів. Скажімо, принцип справедливості привласнення Дж. Локка. Звідси, право власності постає як підсумкова, результуюча, інтегративна основа принципів привласнення.

Породжені власністю виробничі відносини в конкретно історичних умовах проявляються насамперед як економічні інтереси. Їх суперечлива єдність в суспільному виробництві постає як система економічних інтересів, що має декілька рівнів. Перший з них формується у процесі усвідомлення потреб діяльності з уречевлення окремих індивідів (як суб'єктів господарювання). Сутність цієї складової системи полягає в захопленні результатів натуральних форм відтворення для задоволення біологічних потреб, а для економічних потреб – засобами виробництва, трудовими ресурсами, предметами особистого вжитку та іншим. Така частина інтересів завжди виражає відповідний рівень і динаміку задоволення індивідуальних потреб.

Другий рівень системи економічних інтересів складається саме з форм

прояву основи виробничих відносин – економічних відносин власності. Кожній формі власності відповідає свій особливий тип економічних інтересів. Можна виділити економічні інтереси власників: приватні (виникають на базі приватної власності); колективні (породжуються колективною власністю); державні (основа – державна власність). Різні типи економічних інтересів власників передбачають відмінності в напрямках своєї реалізації, наприклад, для інтересів приватного власника – це збільшення прибутку від власності (капіталу); інтересів колективних власників – максимізація валового доходу та рівня добробуту певного колективу; інтересів держави – максимізація суспільного добробуту.

Третій рівень системи економічних інтересів утворюється правовими нормами власності через розділення правомочності володіння, розпорядження, користування відповідними об'єктами, що забезпечує їх ефективне привласнення. Це – економічні інтереси належності (табл.2), в структурі яких виділяються: творчі групи (пов'язані з користуванням), управлінські (проявляються у переважанні розпорядження) та владні (утворюють домінування володіння).

Таблиця 2 Порівняння економічних інтересів належності [складено автором].

групи	породження	відмінності реалізації	обмеження саморегулювання	довгострокове погодження
творчі	правові норми власності	творчість (трудова діяльність)	зразки	підпорядкування
управлінські		прийняття керівних рішень	традиції	регламентування
владні		застосування влади	правила	унаслідування

Відмінності груп інтересів належності проявляються у відповідних способах їх втілення. Наприклад, інтереси належності творчої групи реалізуються у процесі трудової діяльності (фізичної, розумової, творчої тощо); управлінської групи – через прийняття й запровадження керівних рішень; владної групи – шляхом застосування влади (економічної).

Відмічені різниці втілення груп інтересів належності невіддільні від їх взаємозумовленості. Скажімо, творча група цих інтересів детермінує владну як

її вихідний пункт, який вона "зміцнює" через наслідування, і як джерело об'єкта привласнення (наприклад, самовлада) Творча група породжує та постає внутрішнім, змістовним моментом і управлінської (за самоуправління). При самореалізації й самовдосконаленні творча група інтересів передбачає відповідний розвиток управлінської. Остання, в свою чергу, підпорядковує творчу через обмеження її прояву процесом діяльності уречевленої, олюдненої опосередковано тощо. Вплив владної групи інтересів на творчу підкорює її як об'єкт владних відносин. Повнота реалізації інтересів владної групи на функціональному рівні передбачає удосконалення процесу їх санкціонування з боку управлінської групи.

Взаємодії груп інтересів належності властиве саморегулювання їх реалізації. Втілення інтересів творчої групи породжує ланцюги цілеспрямованих дій, які задіюються відповідно обраному порядку або способу. Найбільш прийнятні та ефективні з них стають звичними стереотипами, зразками, що відомим способом спрямовують, регулюють, задають параметри реалізації творчої групи інтересів, тобто упорядковують її. Зразки передбачають неусвідомлені інструменти обмеження й підкорення в цій групі інтересів належності.

Долаючи локальність і автаркію зразків, традиція сприяє більш свідомому упорядкуванню груп інтересів належності. Ствердження традиції в культурно-духовних формах, вербальній трансляції закріплює їх домінування над практичними зразками [29, с. 67]. Примноження свідомого підпорядковуючого впливу традиції вимагає її засвоєння й наслідування. Це демонструє перехід від спорадичних, ситуативних, безсистемних (наприклад, при військовій демократії) до регулярних форм (влада економічно сильних при усвідомленні, захисті, реалізації ними інтересів).

Розвиток продуктивних сил у нових, непідвласних традиціям, формах, все більш віддаляється від культурно-духовних традицій, що їх породили. Останні починають відображатися й осмислюватися через свої опосередковані форми. Ці форми менш піддані природно-традиційному ритму й впливу бо є більш

"штучні", а тому вимагають відповідних способів упорядкування. Правила удосконалення традицій з властивим санкціонуванням зразків є одним із способів такого упорядкування.

Таким чином, взаємодія неоднаково спрямованих груп інтересів належності в економічній системі породжує саморегулювання їх погодженої реалізації зразками, традиціями, правилами.

Реалізація груп інтересів належності передбачає їх взаємну узгодженість відносно розподілу продукту діяльності. Творчій групі інтересів відповідає процес вилучення корисних властивостей з об'єкта привласнення. Збільшення доходу від трудової діяльності ув'язує інтереси відповідної групи з постійним вдосконаленням здібностей та розширення різновидів її продукту, використаних у виробництві на перспективу. Розв'язання суперечності відносно розподілу зазначеного доходу передбачає довгострокову узгоджену підтримку інтересами творчої групи підпорядкованості й наслідування владної та регламентних правил з боку управлінської.

Група владних інтересів належності реалізує пріоритети держателя "долі речі". Природа владної групи інтересів передбачає більший ступінь їх реалізації відносно інших груп. Суб'єкти останніх змушені підпорядковувати групові інтереси на користь владних, тобто, нести додаткові втрати. Така підпорядкованість передбачає, що ці втрати є мінімальними серед альтернативних варіантів діяльності (опозиційних, опортуністичних тощо). Основа примусу – асиметрія в розподілі ресурсів (обмеження доступу) між групами інтересів належності. Довгострокова реалізація інтересів владної групи передбачає їх узгодження з іншими групами інтересів належності в процесі засвоєння й наслідування останніми першої.

З реалізацією інтересів належності управлінської групи пов'язані пріоритети володаря об'єкту на використання його через організацію діяльності (керування) для привласнення визначеного результату. Ефективність такої діяльності обумовлюється рівнем технологій, спеціалізації, кооперації, кваліфікації робітників. Реалізація інтересів управлінської групи сприяє

збільшенню віддачі від об'єктів привласнення, шляхом приведення техніко-, соціально-економічних відносин у суспільному виробництві до наміченого рівня. Безперервність відновлення суспільного виробництва передбачає довгострокове узгодження інтересів належності управлінської групи через регламентування сфер прояву творчої та сприяння наслідуванню владної групи.

Як бачимо, реалізація інтересів належності творчої, управлінської й владної груп передбачає їх довгострокове погодження відповідними формами підпорядкування, наслідування, регламентування. Зазначене розкриває зміст привласнення, що виражає виробничі відносини з приводу реалізації інтересів належності продукту діяльності.

Висновки. Проведений аналіз змісту привласнення інтелектуального продукту дозволяє стверджувати наступне. Відмінності власності й привласнення проявляються за такими ознаками: основи, сутність, економічні закони, каузальна взаємодія, масштаби, динаміка, суб'єкт, об'єкт, поліформізм. Розвиток зародку власності постає як відносини між людьми з приводу привласнення сутнісних людських сил. Розвиток діяльнісних основ та еволюційних зв'язків привласнення визначає його сутність як категорії, що виражає виробничі відносини з приводу актуалізації сутнісних людських сил. За змістом привласнення виражає виробничі відносини з приводу реалізації інтересів належності продукту діяльності. Структура інтересів належності представлена творчою, управлінською, владною групами. Розкриття змісту привласнення на поверхні економічної дійсності опосередковується проявом його поліформізму, властивого соціально-економічним системам.

Список використаної літератури

1. Маркс К. Экономические рукописи 1857 – 1859 годов [Текст] // К. Маркс, Ф. Энгельс, Соч. – 2-е изд. – Т.46. – Ч.1. – 552с.
2. Основи економічної теорії: Підручник [Текст] / За ред. С. В. Мочерного – Тернопіль. : АТ “Тарнекс”, –1993. –688 с.
3. Кучерявенко П. Х., Максименко Я. М. Разгосударствление собственности в переходной экономике Украины [Текст] / П. Х. Кучерявенко, Я. М. Максименко. –Харьков : «Консум», 1997. –128с.
4. Петюх В. Н. Рыночная экономика. Настольная книга делового человека [Текст] / В. Н. Петюх. – К. : Урожай, 1995. – 432 с.

5. Багинянин Г. І., Медведєв В. С., Загорський В. С., Середа А. Р. Ринкова економіка [Текст] / Г. І. Багинянин, В. С. Медведєв, В. С. Загорський, А. Р. Середа. –К., 1996. –С. 105.
6. Емченко В. Н. Методология исследования отношений общественной собственности [Текст] / В. Н. Емченко. –К. : Наукова думка, –1987. –140 с.
7. Основи економічної теорії : Підручник / За ред. Ю. В. Ніколенка. Книга перша. –К. : Либідь, –1998. –272 с.
8. Румянцев А. М. О категориях и законах политической экономии коммунистической формации [Текст] / А. М. Румянцев. – М., 1966. –422 с.
9. Ожерельев О. Совершенствование производственных отношений [Текст] / О. Ожерельев. - М., 1986. – 255 с.
10. Галкин Л., Дубровский А. Общественная собственность на средства производства. Характер труда в социалистическом обществе [Текст] / Л. Галкин, А. Дубровский // Экономические науки. –1986. –№ 10. – С.86 89.
11. Пахомов Ю. Перестройка экономического механизма и проблемы развития политикоэкономических исследований [Текст] / Ю. Пахомов // Экономика Советской Украины. - 1988. -№ 3. - С.28.
12. Макичев С. В. Общественная собственность на средства производства, преимущества и закономерности развития [Текст] / С. В. Макичев. - Казань, 1988. – 164 с.
13. Гутман Г. В., Лапыгин Ю. Н. Собственность (сущность, формы, социальные последствия) [Текст] / Г. В. Гутман, Ю. Н. Лапыгин. – Владимир: ВГПХ, 1995. – 66 с.
14. Игнатова Т. В. Приватизация и развитие российского предпринимательства [Текст] / Т. В. Игнатова. Ростов-на-Дону : Издательство Рост. университета, 1995. – 139 с.
15. Общая экономическая теория (политэкономия): Учебник [Текст] / Под общ. ред. В. И. Видяпина, Г. П. Журавлевой. – М.: ПРОМО-Медиа, 1995. - 606 с.
16. Конституція України (укр. та рос. мовами) [Текст]. –Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 1999. –127 .
17. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: Підручник [Текст] / В. Д. Базилевич. –К. : Знання, 2006. – 431 с.
18. Мэггс П. Интеллектуальная собственность [Текст] / П. Мэггс, А. Сергеев. – М. : Юристъ, 2000. – 400 с.
19. Крайнев П.П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю: Монографія [Текст] / П. Крайнев. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 448 с.
20. Капелюшников Р. И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем) [Текст] / Р. Капелюшников, – М., 1990. – 109 с.
21. Экономическая теория [Текст] / Под ред А.И.Добрынина, Л.С.Тарасевича. –С.Пб., 1997. –480 с.
22. Гош А. Теория и практика приватизации постсоциалистической

- государственной собственности [Текст] / А. Гош // Экономика Украины. – 1993. – № 8. С.42-49.
23. Корниенко В. Общественная собственность как структурная форма [Текст] / В. Корниенко // Экономика Украины. – 1994. – № 8. – С.37-44.
 24. Положий В.М., Чижов Л.П. Власність: економічний аспект. Альтернативні концепції та методики [Текст] / В.М. Положий, Л.П. Чижов. – Суми, 1994. – 80 с.
 25. Гегель Г.В. Философия права [Текст] / Г. В. Гегель. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
 26. Юм Д. Сочинения в 2-х томах [Текст] / Д. Юм. – М., 1965. – Т.2. – 927 с.
 27. Борисов Е.Ф. Основы экономики. Учеб. пособие [Текст] / Е.Ф. Борисов. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 322 с.
 28. Океанова З.К. Экономическая теория. Учебник [Текст] / З.К. Океанова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: "Дашков и К0", 2008. – 652 с.
 29. Тарасевич В.Н. Институциональная эволюция: от протоинститутів – к институтам [Текст] / В.Н. Тарасевич // Экономическая теория. – 2005. – № 2. – С.64-79.

*Летуча А.А.,
к.е.н., доцент Летуча О. В.
доцент кафедри політекономії
Національна металургійна академія України
E-mail: angelina.letuchaya@yandex.ua*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Причиною усіх екологічних криз є важливий феномен, властивий будь-якій трансформаційній економіці – науково-технічна революція, яка дала людині потужні засоби науки та техніки, протистояти яким природа не може. Наслідком поглиблення НТР є екологічні, економічні, політичні, демографічні, соціокультурні проблеми, що набули глобального характеру. Сучасна еколого-економічна криза є невід’ємною складовою глобального світоустрою. Сучасні інститути глобального управління й економічного регулювання мають бути не лише економіко-політичними, а й екологічними, соціальними, духовними, не прозахідними, а міжцивілізаційними. Системна кризогенна неадекватність трансформаційного розвитку зумовлює необхідність перегляду критеріїв ефективності еволюції існуючої господарської системи. А це вимагає аналізу

витоків формування теоретичних засад економічного механізму екологічної експансії, що активізуватиме гармонізацію відносин людини, суспільства і природи, збереження і відновлення природного середовища [1].

Теоретичні аспекти впливу екологічного фактору на формування і функціонування сучасної системи постійно перебувають в центрі уваги світової та вітчизняної економічної думки. Балацький О. Ф., Веклич О.О., Веснін В.Р., Неверов О.В., Мельник Л.Г., Олдак П.Г., Пахомова Н.В., Реймерс Н.Ф., Трегобчук В.М., Туниця Ю.Ю. у своїх наукових працях зупиняються на питаннях, пов'язаних з визначенням причин загострення еколого-економічних протиріч та рекомендацій щодо удосконалення економічного механізму природокористування в умовах трансформації економічних систем [2].

Разом з тим, дискусійними та невирішеними залишаються питання визначення механізму екологічної експансії та його впливу на динаміку трансформаційної економіки.

Необхідною умовою дослідження екологічної експансії є розгляд основних етапів розвитку її теорії та методології. Економічною наукою нагромаджено суттєвий потенціал підходів до вирішення екологічних проблем.

Індустріальна епоха знаменувала загострення антагонізмів між суспільством і природою, що виявилось в якісній зміні навколишнього середовища, його дестабілізації та руйнуванні як на локальному, так і глобальному рівнях. Становлення машинного виробництва, зростання продуктивності праці сприяли не тільки розвитку продуктивних сил, а й відчуженню людини від природи, посиленню утилітарно-прагматичного ставлення до неї, що, в свою чергу, вимагало нових підходів до її дослідження. Представники класичної школи політичної економії, використовуючи формально-логічні методи дослідження, аналізують природу як об'єкт для необмеженої експансії капіталу, джерело багатства. А.Сміт і Д.Рікардо, спираючись на теорію трудової вартості і акцентуючи увагу на тому, що головним чинником виробництва, суб'єктом продуктивної праці, творцем багатства є людина, висувають важливу методологічну тезу про відчуження її

від природи, відокремлюючи тим самим суб'єкт від об'єкта дослідження. В їх роботах природа визначається як сукупність незалежних умов для існування людини, що впливають на процес суспільного відтворення. Розглядаючи багатство як сукупність благ, результат взаємодії чинників виробництва, у тому числі і використання природних ресурсів (особливо землі), А.Сміт і Д.Рікардо створили перші теоретичні передумови дослідження екологічної експансії в межах теорії ефективності виробництва [3].

Представники пізнього класицизму безпосередньо аналізують природні ресурси як чинник виробництва суспільного продукту. Проте, характеризуючи землю як джерело отримання ренти, вони не оцінюють негативного впливу процесу виробництва на становище та відтворення природного середовища.

Разом з тим, не підлягають докладному дослідженню природні блага, які не потребують витрат праці, оскільки, згідно з теорією трудової вартості, поки природні об'єкти не втілюють витрачену на їх відтворення працю, вони є даром природи і не мають вартості. В сучасних умовах природні блага у всезростаючій мірі стають носіями вартості, матеріалізуючи у собі витрати суспільної праці на їх відтворення, охорону та експлуатацію.

Загострення глобальних проблем протистояння природи і суспільства у період переходу до постіндустріалізму активізує посилення уваги провідних економістів Заходу до питань екологізації економіки.

Представники неокласичної теорії, спираючись на функціональні зв'язки між еколого-економічними явищами, принципи ефективності, оптимальності та прибутковості, докладно досліджують негативні зовнішні ефекти. Об'єкти природи розглядаються як суспільні блага, а забруднення довкілля вважається проблемою економіки ресурсів. Питання інтерналізації негативних зовнішніх ефектів, раціонального використання природних ресурсів розглядаються у контексті підвищення прибутків економічних суб'єктів [4].

Для кейнсіанського напрямку економічної думки характерним є аналіз ступеня впливу економічного зростання на рівень забруднення навколишнього середовища. Екологічні проблеми розглядаються як наслідок антиекологічного

процесу економічного відтворення, а їх гострота обумовлена темпами економічного зростання.

Для представників соціально-інституціонального напрямку економічної думки характерне теоретичне усвідомлення та обґрунтування соціальних імперативів еколого-економічного розвитку, визначення умов, форм і методів соціально-екологічного контролю, урахування соціально-екологічних параметрів у механізмах економічного регулювання [5].

Усвідомлюючи глобальні екологічні наслідки експансії індустріалізму, руйнуючий характер абсолютизації економічного зростання, наукове співтовариство поступово схиляється до необхідності обґрунтування пріоритетів екологізації суспільного виробництва, переходу до моделі гармонійного розвитку, формування ефективного механізму регулювання природокористування, який би забезпечував екологічну рівновагу світового господарства в цілому.

Так, вчені «Римського клубу», аналізуючи можливий перехід від «нульового» до гармонійного економічного зростання, розробили модель «межі росту», що розглядає у цілісному та частковому аспектах вплив динаміки народонаселення, обсягів виробництва, рівня технологій на становище довкілля[6].

Необхідність опанування їх позитивного потенціалу не викликає сумніву. Але, зрозуміло, не треба його ідеалізувати. Наприклад, його серйозною вадою є недооцінка гуманістичного аспекту екологічних проблем.

Представниками вітчизняної економічної науки створена теорія раціонального природокористування, серед головних положень якої – аналіз причин загострення еколого-економічних протиріч, обґрунтування чинників та резервів стабілізації екологічних процесів, використання економіко-математичних методів дослідження ефективності природокористування, характеристика умов та напрямів впливу економічного механізму природокористування.

Не ставлячи під сумнів безперечні досягнення у цій галузі досліджень, необхідно відмітити, що створені теорії не запобігли серйозних деформацій і відриву від реальних економічних процесів.

У зв'язку з цим правомірна констатація протиріччя між рівнем фундаментальних досліджень передумов, чинників та засад ефективного природокористування, з одного боку, і обсягом конкретно-економічних розробок – з другого. Відчувається гостра потреба у фундаментальних узагальненнях конкретно-економічного доробку проблематики екологічної експансії трансформаційної економіки. Мова йде про зростаючу фрагментарність та інерційність природоохоронних процесів, що детермінуються швидкою деіндустріалізацією та депостіндустріалізацією національної економіки, погіршенням її структури, зростаючою перевагою звуженого відтворення.

Реалії свідчать, що Україна все більше втягується у процес витиснення біосфери техносферою. Її екологічна система знаходиться на критичному рівні перевищення допустимого технологічного впливу. Отже, розгляд гносеологічних та онтологічних підвалин дослідження екологічної експансії свідчить про необхідність його подальшої фундаменталізації, диктує доцільність комплексного аналізу її механізму на підставах сучасної методології.

Список використаної літератури

1. Балацький О.Ф. Конфліктна складова системи соціоприродних зв'язків у економічній сфері взаємовідносин [Текст] / О.Ф. Балацький, М.М. Петрушенко, Г.М. Шевченко // Механізми регулювання економіки. – 2012. – №2 – С.140–154.
2. Веклич О.О. Економічні суперечності сучасного природокористування [Текст] / О.О.Веклич; НАН України, Ін-т економіки. – К., 1999. – 434 с.
3. Геєць В.М., Гриценко А.А. Вихід з кризи (роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) [Текст] / В.М. Геєць, А.А. Гриценко // Економіка України. – 2013. – №6. – С. 4–20.
4. Летуча О.В. Економічний механізм екологічної експансії [Текст] / О.В.Летуча // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб.наукових праць. Вип. 172. Д.: ДНУ, 2003. – С.479–486.

5. Мельник Л.Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения. Монография [Текст] / Л. Г. Мельник, С. А.Скоков, И. Н. Сотник. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 230 с.
6. Трегобчук В.М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми [Текст] / В.М. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – №2. – С. 4–12 .

Лизогуб М.М.

Аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет

jakbyjabuvkonem@ukr.net

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ КНР

Підґрунтям трансформаційних процесів у вітчизняній фінансовій системі є вторинна або наздоганяюча модернізація [1, с. 6]. Це актуалізує дослідження особливостей розвитку зарубіжних фінансових систем та використання їх позитивного досвіду в Україні. Цікавим є досвід трансформації фінансової системи Китаю, другої за величиною економіки в світі. Багато аналітиків вважають, що фінансова система є вразливою ланкою китайського економічного розвитку, в той час як інші вважають, що фінансова система є адаптованою до інтенсивного розвитку економіки Китаю.

Фінансові системи можуть бути організовані різними способами, які відрізняються з точки зору ролі уряду, відносної значимості банків та інших фінансових посередників на ринках акцій і облігацій, ступеня застосування фінансового важеля в економіці та ін. На оптимальність фінансової системи для певної нації впливає етап її розвитку, її соціальні цінності, вид політичної системи. Незважаючи на відмінності в різних країнах, всі фінансові системи виконують кілька ключових функцій. Вони оптимізують розподіл суспільних коштів, диверсифікують ризики, сприяють перетворенню короткострокових активів у фонди. Фінансовій системі Китаю вдалося протягом декількох десятиліть досить добре виконувати ці функції, щоб підтримати дуже швидке економічне зростання цієї країни.

Відтак, відносний приріст ВВП КНР у 2006-2007 роках складав понад 12% щорічно, у 2008-2011 роках – близько 10%, а останніми роками щорічно становить до 8% [3].

Особливостями фінансової системи Китаю є [2]:

- Складність для аналізу. Фінансова система КНР дуже непрозора і розвивається швидко. Кожне десятиліття несе значні зміни в регулюванні, структурі й функціонуванні фінансів у Китаї, відповідно до швидких змін в економічному й політичному розвитку країни. Всього лише кілька десятків років тому приватного фінансового сектору практично не існувало, і всі банківські операції здійснювалися через філії державного Народного Банку Китаю.

- Більша участь національних, регіональних та місцевих органів влади в управлінні діяльністю банків і інших фінансових посередників, ніж у США та Європі. В деякій мірі, банки видають кредити як альтернативу фіскальним заходам. Особливо це застосовувалося як складова економічних стимулів після глобальної фінансової кризи у 2008 році. Керівники уряду часто хочуть приховати свої втручання в фінансову систему, що робить цю систему складнішою для розуміння.

- Уникнення державного контролю. Внаслідок активного державного втручання, суб'єкти господарювання також ведуть недержавні учасники, аби вишукати шляхи обходу урядової політики. Наприклад, прямий контроль загального обсягу кредитування банками може бути обійдений певною мірою перенесенням кредитів на книги трастових компаній та клієнтів їхнього управління активами з неявній гарантією з боку банків. Це створює стимули для китайських банків приховати фінансові ризики.

- Виникнення неофіційних каналів для кредитування, спричинене проблемами зі структурою офіційного фінансового сектора спонукали. Існує сильна тенденція офіційного сектору кредитувати великі державні корпорації завдяки політичним зв'язкам, залишаючи дрібніші й менш благополучні підприємства боротися за фінансування свого зростання. Така ситуація

призводить до високого попиту на ризикованіші та дорожчі неофіційні канали кредитування. Неофіційний сектор менше регулюється, а іноді й незаконний, тож інформація з цього важливого сектору не така доступна.

– Інвестори на китайських фондових ринках схильні інвестувати в певні акції, головним чином тому, що вони вважають, що інші інвестори будуть купувати ці акції пізніше за більш високою ціною, без особливого обліку поточної вартості підприємства. Спекулятивна поведінка, подібна до цієї, коли вона у такій крайності, що панує на рику, зазвичай вважається такою, що шкідливо впливає на функцію фондового ринку щодо оптимального розподілу коштів. Певна кількість спекулятивної активності забезпечує корисну ліквідність на ринку. Проблеми виникають, коли рівень занадто високий.

– Більша спекулятивність китайського фондового ринку. Причиною чому є те, що ціни на акції теоретично повинні відображати основну вартість підприємства, тому що власники акцій мають можливість отримання частки з майбутніх грошових потоків через отримання дивідендів або шляхом продажу підприємства. Проте, китайські інвестори мають мало можливостей, гарантувати отримання потоку дивідендів і практично жодної здатності прийняти рішення про продаж підприємства, якою вони разом володіють. Адже контрольний пакет акцій найбільш важливих підприємств належить державі, або, принаймні, вона має достатню частку, яка гарантує, що уряд і партія будуть приймати остаточні рішення щодо будь-яких ключових дій, таких як продажі підприємства або істотні зміни в дивідендній політиці. Навіть суто приватні підприємства в значній мірі захищені зовні від інших впливів регуляторною політикою, яка відображає уникання таких чистих ринкових впливів.

– Відсутність інституційних інвесторів. У Китаї інвестування на фондовому ринку, в основному, здійснюється індивідуальними інвесторами через їхні власні рахунки. В середньому в Китаї інституційні інвестори мають швидкість обороту на 40% нижчу від індивідуальних інвесторів, що пропонують меншу дохідність [2]. Деякі крупних інституційні інвестори, такі

як страхові компанії та пенсійні фонди, не мають права вкладати кошти у фондові ринки. В порівнянні, інвестиції на фондовому ринку США зроблені в переважній більшості інституційними інвесторами.

Таким чином, модель розвитку фінансової системи КНР має комплексний характер і забезпечує високі темпи економічного зростання та розширене відтворення. Досвід КНР важливий для України перед усім у зв'язку з ефективною участю державного сектора у економічній системі, що актуально в контексті переходу від адміністративно-командної економіки до ринкового господарювання. Водночас, фінансовій системі КНР притаманні певні проблеми на рівні функціонування фінансового механізму. Особливо це стосується значного урядового впливу.

Список використаної літератури

1. Мазаракі А. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України/ А. Мазаракі, С. Волосович/ Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2016. - №1. – С. 5-23
2. The Chinese Financial System: An Introduction and Overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.brookings.edu/research/papers/2013/07/01-china-financial-system-elliott>
3. World DataBank: World Development Indicators [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=&series=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&period=>

к.е.н., доцент Лисенко В.В., докторант

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

E-mail: Lysenko_veronika@ukr.net

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Державна аграрна політика України на сучасному етапі соціально-економічного розвитку зорієнтована на забезпечення сталого розвитку сільських територій, підвищення конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції, а також збереження і відтворення використовуваних в сільському господарстві земельних і інших природних

ресурсів. Однією з актуальних завдань є створення умов для сталого розвитку агробізнесу, що забезпечить підвищення зайнятості і рівня життя сільського населення, вдосконалення соціальної інфраструктури та інженерного облаштування сільських поселень, а також комплексність компактної забудови і благоустрою сільських поселень.

Виділяють такі індикатори сталого розвитку з класифікацією по секторах [1, с. 205]:

- соціальні: боротьба з бідністю; демографічна динаміка і стан; поліпшення освіти, поінформованості і виховання суспільства; захист і поліпшення здоров'я людей; поліпшення розвитку поселень;

- економічні: міжнародна кооперація для прискорення сталого розвитку і пов'язана з цим місцева політика; зміна характеристик споживання; фінансові ресурси і механізми; передача екологічно чистих технологій, співробітництво і створення потенціалу;

- екологічні: збереження якості водних ресурсів і забезпеченість ними; захист морів і прибережних територій; комплексний підхід до планування і раціонального використання земельних ресурсів; раціональне управління вразливими екосистемами, боротьба з опустелюванням і посухами; сприяння веденню сталого сільського господарства і розвитку сільських районів; боротьба за збереження лісів; збереження біологічного різноманіття; екологічно безпечне використання біотехнологій; захист атмосфери; екологічно безпечне управління твердими відходами і стічними водами, токсичними хімікатами, небезпечними і радіоактивними відходами;

- інституціональні: облік питань екології і розвитку в плануванні й управлінні для сталого розвитку; національні механізми і міжнародне співробітництво для створення потенціалу в країнах, що розвиваються; міжнародний інституціональний порядок; міжнародні правові механізми; інформація для прийняття рішень; посилення ролі основних груп населення.

Основним результатом розроблення індикаторів сталого розвитку є контроль за досягненням цілей останнього, управління цим процесом, оцінка

ефективності використовуваних ресурсів та рівня досягнення поставлених цілей. Загалом можна виділити наступні підходи до побудови системи індикаторів [2, с. 328], що засновані на:

- структурі індикаторів, що включає розділи «тема – підтема – індикатор» і розроблена Комісією ООН зі сталого розвитку;
- структурі «проблема – індикатор», коли кожній проблемі, що визначає сталий розвиток, відповідає свій індикатор;
- видах капіталу – природному, людському, фізичному та сукупному, наприклад, модель зіставного капіталу, запропонована Світовим банком.

Для оцінки соціо-еколого-економічного розвитку регіону у світовій економіці виділяють наступні системи індикаторів:

- показник дійсних/справжніх заощаджень (Genuine savings, GS);
- індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI);
- показник екологічного сліду відбитку (Ecological foot-print, EF);
- індекс екологічної сталості (Environmental Iustainable Index, ESI);
- індекс виконання рішень щодо сталого розвитку (Environmental Performance Index, EPI);
- індекс сталого розвитку (Sustainable Development Index, SDI);
- індекс живої планети (Living Planet Index, LPI);
- показник простору довкілля (Environmental space, ES);
- індикатор екологічної сталості (Environmental sustainability indicator. ESI);
- індекс сталого економічного добробуту (Index of sustainable economic welfare, ISEW);
- індекс якості життя (Quality-of-Life index, QOL) [1, с. 421].

Побудова системи індикаторів може відбуватися на наступних рівнях: державний, регіональний, місцевий. При дослідженні сталого розвитку сільських територій України з методичної точки зору при взаємодії державних і регіональних органів об'єктивно необхідних стає побудова системи індикаторів на всіх територіальних рівнях з різною структурою:

- державний рівень (цільові індикатори сталого розвитку сільських територій) – компактна система базових індикаторів;
- регіональний рівень (регіональні індикатори сталого розвитку сільських територій) – структура «тема - індикатор»;
- місцевий рівень (локальні індикатори сталого розвитку сільських територій) – структура «цілі – задачі – індикатори».

Список використаної літератури

1. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика: [монографія] / [Андерсон В.М., Андреева Н.М., Алимов О.М. та ін.]; за науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є.В. / ДУ «ІЕПСР НАН України», ІПРЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. – Сімф.: ВД «АРІАЛ», 2011. – 340 с.
2. Горда О. С. Подходы к мониторингу устойчивого развития региона / О.С. Горда // Сталый розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях: матеріали II Всеукр. наук.- практ. конф., (23–24 верес. 2010 р., Бахчисарай) / НДІ сталого розвитку та природокористування, РВПС України НАН України, Кримський економічний інститут ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – Сімф.: ПП «Підприємство Фенікс», 2010. – 492 с.

*к.е.н., доцент Ліба Н.С.,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Мукачівського державного університету
E-mail mtioblik@mail.ru*

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Європейський вибір України зумовлює новий підхід до формування цілей, пріоритетів, інструментів та механізмів реалізації державної регіональної політики. Тому доцільним уявляється визначення основних засад формування та реалізації регіональної політики розвинених країн та ЄС, спрямованих на вирішення конкретних проблем як державного рівня, так і розвитку регіонів, проведення аналізу та оцінювання політики щодо регіонального розвитку.

Регіональну політику в деяких країнах здійснюють спеціалізовані державні директивні або дорадчі органи. У Канаді діє комітет Кабінету Міністрів з питань економічного та регіонального розвитку. У США функціонує Президентська комісія з проблем федералізму. Вона займається

підготовкою аналітичних звітів і рекомендацій для президента та Конгресу, виробленням шляхів удосконалення федеративних відносин, координацією поточної діяльності федеральної адміністрації з питань удосконалення міжрегіональних відносин.

У практиці США накопичений значний досвід створення та функціонування агентств регіонального розвитку. Найбільш поширеною є така організаційна форма агентства регіонального розвитку, як державна інвестиційна корпорація. В основі її діяльності була покладена політика концентрації державних інвестицій, які спрямовувалися на розвиток міст, а останні, в свою чергу, здійснювали б позитивний економічний вплив на відсталу економічну периферію. Згодом від політики домінування державних інвестицій поступово перейшли до дольового фінансування регіональних проектів з боку федерального центру, регіону і місцевих громад, що сприяло об'єднанню всіх груп інтересів відносно цілей регіонального розвитку (ефект співучасті). Яскравим прикладом такої державної корпорації була Адміністрація долини Теннессі, діяльність якої стала хрестоматійною.

В Японії при Кабінеті Міністрів діють Економічна консультативна рада та Консультативна рада планування комплексного розвитку території. Керує ними прем'єр-міністр. Основним робочим органом у державному апараті Японії, що розробляє державну регіональну політику, програми і плани регіонального соціально-економічного розвитку є Управління економічного планування.

У Швеції створюються державні регіональні компанії, які беруть дольову участь у реконверсії підприємств і організації виробництва нових товарів, підтримують малі і середні підприємства.

У Бельгії створюються регіональні інвестиційні компанії, які виконують такі функції: стимулюють створення, реконструкцію та розширення приватних фірм, сприяють створенню нових державних компаній. Існують також регіональні корпорації розвитку, які управляють регіональними банками даних,

підтримують секторальні інтереси і беруть участь в управлінні фірмами, які потрапляють у важкі умови.

Як свідчить світовий досвід, ефективне розв'язання проблем регіонів та підтримка їхнього розвитку вимагає законодавчого закріплення та реалізації системи цілеспрямованих заходів державного стимулювання регіонального розвитку. Так, стимулюючі заходи регіональної політики в усіх країнах Європейського Союзу регулюються відповідним законодавством, як правило, пов'язаним із заходами ЄС. У деяких країнах (в Італії, Німеччині та Іспанії) основні цілі регіональної політики закріплені Конституцією.

Важливою нормою системи державного регулювання територіального розвитку в країнах ЄС є намагання врахувати соціально-економічні інтереси різних суб'єктів з урахуванням державних і регіональних пріоритетів. У зв'язку з цим застосовуються різні форми і методи стимулювання регіонального розвитку [3, с.252].

З цієї проблеми для України найбільш цікавим є досвід Франції та Польщі щодо впровадження контрактної форми стосунків між державою та регіонами.

Французькі плани регіонального розвитку (у формі контрактної угоди) є одним із засобів оптимізації розподілу відповідальності за регіональне планування між різними органами державної влади. Вони нормативно визначають адміністративну, правову та фінансову зацікавленість державної влади займатися розвитком країни (та її окремих регіонів) у середньостроковій перспективі.

Контракти планування мають універсальний характер, кожний регіон укладає такий контракт з державою на 4 роки (починаючи з 2000 р. – на 7 років). Процес планування вміщує діалог між різними ланками управління та узгодження на кожному рівні між відповідальними органами. За змістом типовий контракт складається з обґрунтування спільної програми дій між державою та регіональною адміністрацією та узгодженої спільної програми на

кілька років та фінансових зобов'язань, що включає: спільні цілі; конкретні цілі по регіонах та заходи з їх досягнення; зобов'язання по фінансуванню.

Кошти на регіональне планування спрямовуються міністерствами Франції за 4-ма напрямками: розвиток фізичної інфраструктури; програми узгоджених дій, спрямовані на зони з особливими проблемами; освіта та наукові дослідження; підвищення зайнятості й пожвавлення економічного розвитку (поліпшення ділового середовища для малих підприємств шляхом надання грантів та консультацій).

Крім того, у Франції багато років функціонує Міжміністерський комітет

з проблем регіональних дій і впорядкування території, що приймає урядові рішення в галузі регіональної політики. В життя їх втілює Представництво з упорядкування території, голова якого підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністру.

У Польщі діє Державна рада територіального розвитку. До її складу входять представники як законодавчої, так і виконавчої влади. До компетенції Ради входить підготовка пропозицій щодо формування державної регіональної політики, оцінок в галузі територіального планування.

У Польщі функціонує три агентства регіонального розвитку національного рівня: Польське агентство регіонального розвитку, Агентство промислового розвитку, які координують дослідження з питань регіонального розвитку та допомагають втілювати програми на місцях; Національна асоціація агентств регіонального розвитку, на яку покладено освітні функції, зокрема: організація навчальних програм, для урядовців регіонального та місцевого рівнів, проведення семінарів, круглих столів, обмін інформацією, консультації.

В Естонії регіональна політика перебуває у віданні Міністерства внутрішніх справ, так як одним із головних завдань державної політики є збереження національної територіальної цілісності. Крім цього, завданнями регіональної політики Естонії є створення прийнятних умов життя в усіх регіонах, стимулювання оптимального економічного розвитку регіонів та ін. В

Естонії існує Рада з регіональної політики, в якій представлено всі міністерства, адміністрації округів і органи місцевого самоврядування.

Реалізацією регіональної політики Болгарії займається Міністерство регіонального розвитку та громадських робіт спільно з Радою регіонального розвитку, яка є спеціальним інститутом національного рівня, та регіональними адміністраціями, які є, відповідно, інститутами регіонального рівня [1, с.460].

Отже, практика багатьох країн світу, особливо Польщі, Франції, США, Канади, свідчить про ефективність планування економіки і територіального управління в умовах високорозвинених ринкових відносин.

Список використаної літератури

1. Берегой Т.А. Інституційна структура реалізації регіональної політики у країнах Центральної та Східної Європи /Берегой Т.А.// Теорія та практика державного управління. – Вип. 4(39). – С.460 – 467.
2. Європейські принципи державного управління//Пер. з англ. О.Ю.Куленкової. - К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 52 с.
3. Карпець С.Л. Світовий досвід управління регіональним розвитком/капець С.Л.// ВІСНИК ЖДТУ. - № 2 (44), 2008. – С.252-258.

Ліндаєв Д.В., студент
Науковий керівник: д.е.н. Тульчинська С.О.,
професор кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»
E-mail: dmitrii_lindaev@mail.ru

АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Еволюційні перетворення у розвитку регульованої ринкової економіки в Україні потребує концептуальних зрушень у формуванні та розвитку кредитного ринку. Кризові явища на фінансовому ринку України, передумовами яких стали політична ситуація в країні та дестабілізація економічної активності суб'єктів економічної діяльності, негативно вплинули на діяльність кредитних інститутів. Так, валютна нестабільність, девальвація

національної валюти майже у 100%, досягнення споживчої інфляції рівня 57,5 % та інші фінансово-економічні проблеми призвели до зниження довіри до банків та небанківських фінансових установ. За таких умов потребують удосконалення інституційний аспекти кредитного ринку, підвищення ефективності та посилення його фінансової стійкості.

Згідно з даними НБУ [1], Залишки за кредитами, наданими резидентам банками України, за 2008 рік зросли на 307155 млн. грн. або на 72 % і навпаки знизилися за 2009 рік на 10727 млн. грн. або на 1,5 %, спостерігаємо зростання кредитів за 2010 рік на 9528 млн. грн. або на 1,3 % , за 2011 рік – на 68986 млн. грн. або на 9,4 %, 2012 – на 13333 млн. грн. або на 1,7 %, 2013 – на 95640 млн. грн. або на 11,7 %. Залишки за кредитами на 1 січня 2015 року становили 1020667 млн. грн., за рік зросли на 109885 млн. грн. або на 12,1 %.

Динаміка кредитів, наданих резидентам, протягом 2014 року формувалася під впливом зменшення депозитної бази банків, погіршення платоспроможності позичальників та зміни курсу гривні до основних іноземних валют [2].

Також зазначимо, що кредитування інших фінансових корпорацій збільшилось у 2006-2009, 2011 та 2013-2014 рр., проте зменшення величини наданих кредитів спостерігалось у 2010, 2012 та 2015 рр.

Кредити, надані сектору загального державного управління, у 2005-2008 рр. були незначними; проте у 2009-2010 та 2013 рр. спостерігалось збільшення їх обсягів.

Що стосується кредитування нефінансових корпорацій, зазначимо, що їх кредитування зростало упродовж досліджуваного періоду. Кредитування інших секторів економіки зросло у 2006-2008, 2013-2014 рр.

Характеризуючи структуру кредитів за терміном, зазначимо, що у 2012-2015 рр. найбільшу частку займали кредити терміном до 1 року (рис. 1).

У 2005-2007, 2010-2014 рр. найбільше було надано кредитів у національній валюті, а у 2008-2009 та 2015 рр. – в іноземній.

Попит на кредитні ресурси у 2015 році залишався слабким, що було зумовлено низькою економічною активністю, високими процентними ставками за користування коштами та посиленням вимог банків до позичальників.

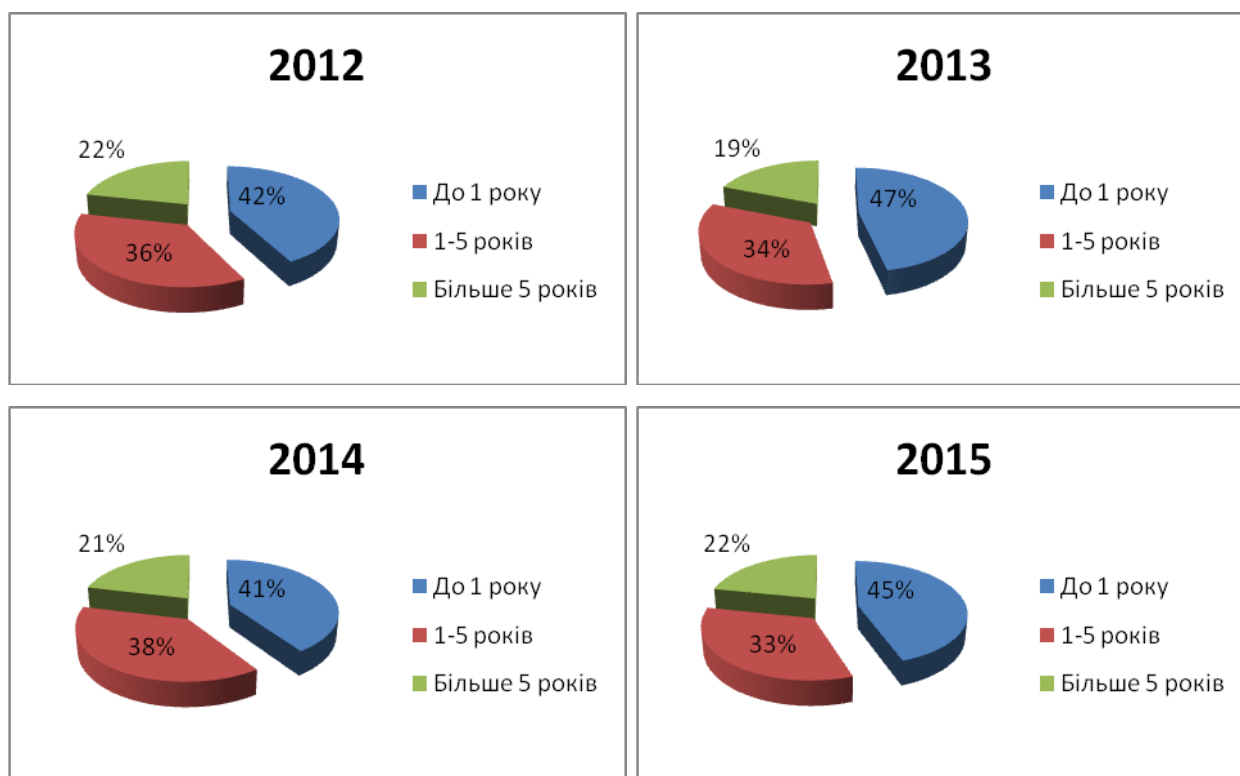

Рис. 1. Структура кредитів за терміном погашення у 2015 р., %

Джерело: побудовано автором за даними [3]

Водночас вагомим фактором, що впливав на зниження залишків за кредитами, особливо наприкінці 2015 року, був статистичний ефект унаслідок ліквідації низки банків. Як наслідок зниження залишків за кредитами в національній валюті у грудні становило 4.8 м/м та суттєво прискорилося в річному вимірі до 19.1%. У грудні тривала тенденція до скорочення обсягів кредитування в іноземних валютах – загалом на 0.6% м/м (за підсумками року становило 20.3% р/р). Зростання залишків за кредитами фізичним особам в іноземній валюті у доларовому еквіваленті (на 4.8% м/м у грудні) насамперед було пов'язане з методологічними змінами (відображення простроченої заборгованості згідно з МСФО, що набули чинності на початку грудня) [4].

Таким чином, здійснивши аналіз ринку кредитування в Україні, ми дослідили, що динаміка кредитів, наданих резидентам, протягом 2014 року

формувався під впливом зменшення депозитної бази банків, погіршення платоспроможності позичальників та зміни курсу гривні до основних іноземних валют. Загальна величина наданих кредитів зростала майже кожного року, окрім 2009 та 2015 рр. Кредитування інших фінансових корпорацій збільшилось у 2006-2009, 2011 та 2013-2014 рр., проте зменшення величини наданих кредитів спостерігалось у 2010, 2012 та 2015 рр. Кредити, надані сектору загального державного управління, у 2005-2008 рр. були незначними; проте у 2009-2010 та 2013 рр. спостерігалось збільшення їх обсягів. Величина наданих кредитів терміном від 1 до 5 років зростала у 2006-2008, 2010-2011 та 2013-2014 рр., проте у 2009, 2012 та 2015 рр. вона зменшилась. Величина кредитів більше 5 років змінювалась наступним чином: у 2008 та 2014 рр. вона зросла, проте у 2009-2013 та 2015 рр. вона зменшилась. У 2005-2007, 2010-2014 рр. найбільше було надано кредитів у національній валюті, а у 2008-2009 та 2015 рр. – в іноземній. У 2015 році з ринку пішла практично третина банків, і завершився процес очищення найбільших банків, на частку яких припадає 90% активів системи. На нашу думку, після перевірки життєздатності українських банків у 2014-2015 році в новому році буде закладено надійний фундамент для відновлення їх активної роботи, але при цьому існують проблеми, що перешкоджають відновленню банківського кредитування.

Список використаної літератури

1. Бюлетень Національного банку України. — 2015. — № 2.
2. Рогожнікова Н.В. Основні тенденції банківського кредитування в сучасних умовах фінансово-економічної кризи / Н.В. Рогожнікова // Фінансовий простір. — 2015. - № 3(19). — С. 72-77.
3. Національний Банк України // Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Макроекономічний та монетарний огляд // НБУ. — 2015. — Січень. — 13 с.

*к. е. н., доцент І.В. Лінтур
доцент кафедри фінансів
Мукачівського державного університету
gomonai_inna@mail.ru*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Однією із важливих проблем формування бюджетів адміністративно-територіальних одиниць є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та формування міжбюджетних відносин, з метою підвищення рівня фінансової самодостатності шляхом посилення бюджетної децентралізації.

Для того, щоб громада була здатною забезпечити виконання своїх завдань, вона повинна володіти відповідним обсягом фінансових ресурсів, які необхідні для покриття власних витрат. Принцип фінансової самостійності є ключовим при формуванні бюджетів органів місцевого самоврядування. А оскільки громада є територіальною основою для створення та діяльності органів місцевого самоврядування, то при її формуванні доцільно враховувати податковий потенціал. Ймовірно, що формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавстві, але й у територіальних розмірах громад, районів та регіонів.

З метою підвищення фінансової самостійності бюджетів адміністративно-територіальних одиниць продовжено процес проведення бюджетної децентралізації. Саме для цього внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, а в подальшому планується внесення змін до Конституції України

(щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування) та ще до цілого ряду законів.

Метою бюджетної децентралізації не може бути збільшення частки доходів бюджетів адміністративно-територіальних одиниць у зведеному бюджеті або краще утримання наявної мережі бюджетних установ. Лише підвищення якості конкретного переліку послуг для конкретного громадянина може забезпечити правильний напрям перетворень. Інші цілі для бюджетної децентралізації можуть призвести до неефективного використання державних коштів і погіршення ситуації.

Слід зазначити, що прийняті Верховною Радою зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України є найбільшим за останні роки кроком у напрямку бюджетної децентралізації. Якщо раніше від 50 до 90 відсотків бюджетів різних рівнів в Україні були дотаційними, то після проведених реформ, кількість дотаційних бюджетів скоротиться вдвічі [3].

Для оцінки ступеня бюджетно-фінансової децентралізації використовують показник частки регіональних (місцевих) рівнів управління у доходах і видатках консолідованого бюджету. Показником високого рівня децентралізації є **частка місцевих видатків на рівні більш як 45 % загальнодержавних видатків, середнього рівня – 30-45%, а низького рівня – менш як 30 % [3].**

Значна залежність бюджетів адміністративно-територіальних одиниць від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу доходно-видаткових повноважень між рівнями управління і системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням доходної частини бюджетів адміністративно-територіальних одиниць через слабку економічну розвиненість окремих територій.

Крім того, громади одержують базову дотацію для підвищення фінансової спроможності своїх бюджетів.

Місцевим бюджетам, зокрема районним, з державного бюджету передано плату за надання інших адміністративних послуг та державне мито.

Надходження до загального фонду розширено за рахунок передачі із спеціального фонду екологічного податку, єдиного податку та податку на нерухоме майно, які раніше були джерелами формування бюджету розвитку. Внесені зміни дадуть можливість місцевим бюджетам використовувати кошти на різні цілі, а не тільки на видатки капітального характеру [3].

Відповідно до Бюджетного кодексу, відбулись значні зміни до підходів у формуванні видаткових повноважень, які делегуються виключно на рівень міста обласного значення, районний рівень та рівень територіальних громад, які будуть об'єднані.

У 2015 році бюджети адміністративно-територіальних одиниць отримали такі нові види трансфертів: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів та медична субвенція.

Якщо проаналізувати перші результати бюджетної децентралізації на місцевому рівні, то сільські ради можуть забезпечити себе самостійно. Але це не повинно стати причиною відмови від об'єднання територіальних громад. Оскільки об'єднані громади, бюджети яких будуть прирівняні до бюджетів міст обласного значення і районів, і, крім зазначених податків, одержуватимуть ще й 60% податку з доходів фізичних осіб та інші доходи. Крім того, об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, а головне – значно покращить якість надання адміністративних та соціальних послуг населенню [3].

Завдяки запровадженню нової моделі фінансового забезпечення бюджети адміністративно-територіальних одиниць отримають додатковий ресурс до загального фонду в сумі понад 22 млрд грн. А загалом, враховуючи сальдо міжбюджетних трансфертів, – понад 40 млрд. грн. в цьому році [3].

Крім позитивних зрушень за наслідками проведення бюджетної децентралізації на сьогодні існує ряд проблемних питань, які виникли в ході практичного застосування нових норм бюджетного законодавства, що потребують вирішення на законодавчому рівні.

В результаті зміни системи вирівнювання змінено механізм фінансування делегованих повноважень установ охорони здоров'я та освіти. В умовах попередньої системи вирівнювання, видатки на фінансування комунальних установ охорони здоров'я та освіти були віднесені до видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетного трансферту місцевим бюджетам з державного бюджету (1-й кошик), оскільки ці повноваження є делегованими державою. На даний час фінансовий ресурс на зазначені видатки передбачається у вигляді галузевих субвенцій, які мають чітко зазначену ціль: медична, освітянська, на підготовку кадрів, що забезпечує виключення випадків перерозподілу зазначених коштів на інші видатки. Таким чином, місцеві органи отримали конкретні цільові кошти, які не можуть змінювати, тоді як попередня система вирівнювання дозволяла такий перерозподіл.

Разом з тим, механізм розрахунків обсягу коштів на зазначені цілі залишився таким, як і раніше, тобто проводиться за тими ж формулами, в яких нормативи бюджетної забезпеченості визначаються виходячи з фінансових можливостей державного бюджету, а не за галузевими соціальними стандартами, яких до цього часу державою не розроблено. Таким чином, Міністерство фінансів України визначає обсяг видатків з державного бюджету на виконання делегованих повноважень, а органи місцевого самоврядування не можуть впливати на обсяг виділених державою коштів.

Частиною 5 статті 43 та частиною 2 статті 73 Бюджетного кодексу України пропонується у випадку розміщення коштів бюджету розвитку місцевого бюджету та власних надходжень бюджетних установ на депозитах або на рахунках в інших банках, не надавати бюджетам короткотермінові позички на покриття тимчасових касових розривів. Отримання короткотермінових позичок передбачається в діючих умовах, коли строки платежів податків до бюджетів адміністративно-територіальних одиниць згідно з Податковим кодексом України не збігаються з строками основних виплат з бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, зокрема строків виплати заробітної плати, питома вага якої сягає 80-85% усіх видатків бюджету, і

виникає касовий розрив виконання бюджетів. У цьому випадку місцевий бюджет отримував короткотермінову позичку з органу державного казначейства у межах 1/12 річної суми доходів загального фонду. Практично всі бюджети адміністративно-територіальних одиниць користуються цими позичками разово або постійно.

На сучасному етапі становлення економіки зроблено значний крок вперед в проведенні реформи міжбюджетних відносин, прийняті відповідні зміни до законодавства, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання. За результатами дослідження встановлено, що місцеві ради та громади виявилися не готовими до змін, особливо це стосується процесу об'єднання громад та встановлення ставок податків і розподілу коштів в умовах нової системи вирівнювання.

На основі запропонованого методу формування бюджетів адміністративно-територіальних одиниць з використанням децентралізації, а саме покращення внутрішньо – економічних показників дійшли висновку, що стабілізування економіки держави відбудеться раніше прогнозованого 2019 року.

Слід зазначити, що за умови вирішення законодавчих, організаційних та соціальних проблем бюджети адміністративно-територіальних одиниць, у майбутньому зможуть мати достатній обсяг коштів на виконання делегованих повноважень, а громадяни України отримають нарешті підвищення якості надання соціальних послуг.

Література

1. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання за 2014 рік / [Електронний ресурс]. Ін-т бюджету та соціально-економічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/429/130434/>.
2. Звіт про виконання місцевого бюджету міста Мукачево за 2011-2014 роки // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mukachevo-city.org.ua/rishennja_proektu.php?id=1.
3. Набатова Ю.О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів /Ю. О. Набатова, Т. В. Ус // Ефективна економіка. — 2015. — №5. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до журналу:

<http://www.economy.nayka.com.ua>

Ліпак А.А.

к.ф.-м.н., доцент Васильєва О.О.

Запорізький національний технічний університет

E-mail: Alionuhka@mail.ru, olena.vasilyeva@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Гарантом забезпечення і збереження національної безпеки країни виступає високоефективний аграрний сектор, який є основою матеріального і соціального благополуччя суспільства. За останні роки в аграрному секторі економіки України відбулися значні перетворення, проте діяльність більшості вітчизняних аграрних підприємств характеризувалась зниженням ефективності внаслідок низької продуктивності праці. Проблема підвищення продуктивності праці поєднує ефективність використання робочої сили, матеріально-технічних, фінансових та земельних ресурсів. Тому економічний аналіз тенденцій розвитку продуктивності праці, впливу окремих чинників на її рівень при переході до ринкової економіки, потребують подальшого ґрунтового дослідження.

Теоретичним і практичним аспектам підвищення продуктивності та ефективності праці в аграрному секторі присвятили свої дослідження такі вітчизняні вчені: А.Г. Бабенко, М.Д. Берник, Д.П. Богиня, В.С. Дієсперов, П.М. Макаренко, Л.О. Мармуль та ін. Вивчення й узагальнення досвіду щодо підвищення продуктивності та ефективності праці показало, що далеко не всі аспекти цього питання досліджені достатньо. Проблемними залишаються, зокрема, питання відносно низького рівня мотивації праці, створення належних умов праці та розроблення напрямів підвищення продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах.

Метою дослідження є визначення напрямів зростання продуктивності праці в сільському господарстві на сучасному етапі розвитку економіки.

Продуктивність праці характеризує ефективність, результативність витрат праці й визначається кількістю продукції, виробленої в одиницю робочого часу, або витратами праці на одиницю виробленої продукції, або виконаних робіт [1, с. 130].

Рівень продуктивності праці формують результат праці і трудові витрати. Тому вивчення проблеми співвимірності витрат праці має виключно важливе значення.

В аграрному секторі працю, витрачену на виробництво продукції, поділяють на дві групи: витрати живої та уречевленої праці. Між ними існує тісний діалектичний взаємозв'язок: жива праця, взаємодіючи з уречевленою, створює матеріальні блага, а уречевлена, в свою чергу, сприяє зниженню витрат живої праці.

Серед економістів немає єдності думок стосовно того, які витрати праці найкраще характеризують продуктивність: витрати лише живої праці, чи живої та уречевленої в засобах і предметах виробництва, – тому ці питання потребують подальшого вивчення. Жива праця виступає джерелом економії і збереження продуктів минулої праці.

Отже, стосовно минулої праці доцільно говорити не про її продуктивність, а про її економію. Деякі науковці визначають продуктивність лише через витрати живої праці, посиляючись на громіздкість і складність приведення витрат уречевленої праці в одиниці робочого часу [2, с. 128].

На рівень продуктивності праці впливають конкретна агрозоотехнічна та організаційно-економічна ситуація: рівень культури землеробства і тваринництва, механізація та електрифікація виробництва, спеціалізація сільського господарства, наявність трудових ресурсів, їх вік, стать, професійний склад тощо; та природно-економічні умови: якість ґрунтів, кількість опадів, температурний режим, тривалість вегетаційного періоду, застосування технічних засобів та ін.

Природно-кліматичні умови дозволяють вирощувати в області майже всі сільськогосподарські культури, отримуючи високі врожаї, що обумовлює нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції та забезпечує продовольчу безпеку країни.

Проведення аграрної реформи стало основою для розвитку сільського господарства. На основі приватної власності в Запорізькій області за даними Головного управління статистики у Запорізькій області у 2014 році працювало 493 товариств, 35 виробничих сільськогосподарських кооперативів, 240 приватних (приватно-орендних) підприємств, 2067 фермерських господарств.

Продуктивність та ефективність праці в українській економіці нині залишається поза увагою господарських органів та управлінських структур, а також у значній мірі – і науки. Дешевизна робочої сили й масове безробіття створюють підґрунтя для нехтування трудомісткістю продукції: не враховується, що саме продуктивність праці є головним критерієм ефективності економіки, освоєння досягнень науково-технічного прогресу, забезпечення конкурентоспроможності продукції й є вирішальною умовою підвищення життєвого рівня населення країни.

Сільське, лісове та рибне господарство в структурі виробництва доданої вартості за видами економічної діяльності Запорізької області у 2011 році займає 9,9 %; у 2012 році на 1,4 % додана вартість зменшилася і склала 8,5 %, та у 2013 - збільшилася до 11,5%, в той час як її частка по Україні у 2011 році склала 3,8%, що також дає підстави стверджувати про перспективи збільшення обсягів реалізації сільськогосподарської продукції Запорізької області.

Продуктивність праці як основа зниження собівартості продукції має важливе економічне значення, тому що за цих умов забезпечується збільшення обсягів виробництва продукції та її здешевлення [3, с. 35].

Основним показником, що характеризує продуктивність праці є виробництво валової продукції сільського господарства на одного зайнятого працівника у порівняльних цінах.

Економічна сутність продуктивності праці визначається її складовими елементами, основними з яких є інтенсивність праці та продуктивна сила праці.

Під інтенсивністю праці розуміють її кількість, яку витрачає працівник протягом певного проміжку часу і яку вимірюють витратами фізичної, розумової і нервової енергії в одиницю часу [2, с. 127].

Нормальну інтенсивність праці забезпечує не тільки використання матеріально-технічного прогресу в процесі виробництва, а й створення відповідних умов відпочинку, побуту, розвитку, зокрема, для сільських жителів. За період з 2012-2014 роки у Запорізькій області кількість лікарняних закладів зменшилася на 91,7%, залишився один заклад, що перебуває у сфері управління МОЗ України, дільничі лікарняні заклади зовсім відсутні у 2014 році, а амбулаторні - зменшилися на 99,2%. Побут сільського населення забезпечений централізованим водопостачанням на 33,2 %, газопроводами на 95, 6%, що більше за минулий 2013 рік на 59,6 %.

Одним з основних резервів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є створення потужного кадрового потенціалу сільськогосподарських підприємств та удосконалення управління ним. Проте недостатній рівень як професійних знань, так і вміння керівників та спеціалістів господарств приймати виважені рішення з питань формування й використання трудових ресурсів у конкретних умовах виробництва не дають змоги оцінити реальні потреби працівників. У галузі сільського господарства України рівень освіти персоналу аграрних підприємств достатньо низький – тільки 15% зайнятих мають базову вищу освіту, а 12% - повну вищу освіту [4, с. 31].

Покращення економічного стану в сільськогосподарському виробництві неможливе без ефективного й раціонального формування та використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Для ефективного функціонування окремого підприємства й економіки країни в цілому, необхідно значну увагу приділяти саме людському фактору, використанню методів стимулювання та виявленню найбільш дієвих форм мотивації праці для

підвищення зацікавленості працівників у роботі підприємства, тому на сільськогосподарських підприємствах доцільно впроваджувати сучасні системи стимулювання й мотивації працівників, такі як: підвищення ставки заробітної плати, отримання додаткових виплат: премій, грошових винагород за інноваційні проекти; безкоштовне медичне обслуговування; страхування працівників. Ріст заробітної плати у галузі сільського господарства значно відстає від середньої заробітної плати для інших галузей економіки. У 2012 році середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників галузі сільського господарства становила 64,3 % від середньої заробітної плати по всіх галузях, у 2013 році – 65,3 % та у 2014 році – 70 %, незважаючи на позитивну динаміку середньої заробітної плати у сільському господарстві, вона залишається низькою, й має незначний мотивуючий вплив.

Таким чином, через комплекс заходів підвищення рівня продуктивності праці у сільському господарстві можливе забезпечення стабільного рівня національної економіки, вихід з кризи, стабілізація вітчизняного виробництва та поліпшення якості життя населення.

Список використаної літератури

1. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Гринчуцький, Е.Т. Карапетян, Б.В. Погріщук. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 304 с.
2. Чорна Р.М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі / Р.М. Чорна // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. - 2013. - Вип. 23. - С. 126-133.
3. Берник М.Д. Значення продуктивності праці, резерви її підвищення та вплив на ефективність діяльності підприємства / М.Д. Берник // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2012. – № 22.- С. 34-36
4. Васильєва О.О. Стан продуктивності праці у сільському господарстві / О.О. Васильєва // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 54, С. 26 – 33.

*к.е.н., доцент Лісовська О.Л.,
доцент кафедри національної безпеки
Кранівіна Н.В., ст. викл.каф. національної безпеки
Національна академія Служби безпеки України
E-mail: chemary@ukr.net*

ВПЛИВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах ускладнення макроекономічної ситуації в Україні внаслідок фактичної агресії з боку Російської Федерації і погіршення світової фінансово-економічної кон'юнктури для суб'єктів господарювання, актуалізуються питання забезпечення соціально-економічної безпеки домогосподарства, як основної відтворювальної ланки національної економіки.

В умовах втрати державою контролю над виробництвом і розподілом результатів праці, важливою є соціальна політика забезпечення економічної безпеки домогосподарств, які відіграють двоїсту роль в економіці, оскільки вони є постачальниками усіх економічних ресурсів і водночас, основними споживачами національного продукту [2, с.105]. У ринковій економіці споживач – будь-який агент, який здійснює акт споживання кінцевих благ або послуг, однак, у багатьох випадках споживачем є саме домогосподарство, а не індивід [3, с. 495].

Вибіркове обстеження умов життя домогосподарств, яке запроваджено в Україні з 1999 року, здійснюється на постійній основі, базується на міжнародних стандартах і відповідає сучасній соціально-демографічній ситуації в Україні, є основним джерелом інформації про життєвий рівень населення в цілому та окремих верств, його характеристики за структурою доходів та витрат, а також даних щодо споживання товарів та послуг залежно від рівня матеріальної забезпеченості, чисельного складу домогосподарств і за іншими соціально-економічними аспектами [5, с. 358].

Зазначимо, що соціально-економічна безпека домогосподарства – це соціально-економічна категорія, яка відображає фінансову та матеріальну забезпеченість потреб домогосподарства, реалізація яких є основою його відтворення. Оскільки соціально-економічна безпека домогосподарства формується на кожній стадії виробництва національного продукту, для її оцінки необхідна відповідна сукупність показників.

В умовах ускладнення фінансово-економічної кон'юнктури (незалежно від причин, що його зумовили) формою прояву цінового механізму ринкової економіки є інфляція. Рівень інфляції в Україні у 2014 році значенням у 124,9% перевищив 123% -й рівень кризового 2008 року, а за 2015 рік інфляція склала 143,3%. Монетарний характер інфляції проявився внаслідок девальвації гривні. Вплив зростання тарифів на комунальні послуги протягом 2015-2016 років на розгортання інфляції буде залежати від динаміки і структури грошової маси.

Зазначене підтверджує актуальність проблеми забезпечення соціально-економічної безпеки домогосподарств в Україні. Водночас, ми вважаємо, що існують об'єктивні обмеження щодо її рівня в умовах збройного конфлікту, якими є, по-перше, руйнація частини господарського потенціалу (переважно у 2014 році), а по-друге, зростання частки воєнного виробництва у суспільному відтворенні (переважно у 2015 році).

Основні макроекономічні показники України у період останніх двох років, що формуються під впливом ведення воєнних дій на Сході, характеризуються від'ємними значеннями, які загрожують перерости у негативну тенденцію. Погіршення макроекономічної ситуації було зумовлено, насамперед, падінням промислового виробництва. Так, у 2015 році порівняно з попереднім роком індекс промислової продукції становив 86,6%. У добувній промисловості і розробленні кар'єрів випуск продукції зменшився на 14,5%, у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування, випуск продукції зменшився на 16,4%, у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря випуск промислової продукції зменшився на 12% [4].

На території Донбаського регіону тривалий час накопичувалися економічні, екологічні та соціальні проблеми - за рівнем збалансованості розвитку Донецька та Луганська області посідали останні місця серед регіонів України із значеннями 0,38 і 0,29, відповідно [1, с. 70]. Значною мірою невирішеність сукупності зазначених проблем стала однією з причин, що уможливили підтримку частиною місцевого населення підтримки агресивних дій Росії у Донбасі у 2014 році.

Зазначимо, що відтворювальне значення Донбасу не було пропорційним обсягам використання природних та фінансових ресурсів, у тому числі бюджетних коштів, а негативний вплив на довкілля, значно перевищував економічну результативність. Так, споживання вугілля Донбасом у 2013 р. перевищило половину загального обсягу його споживання в Україні, з них 41,7% - було спожито Донецькою областю, а 10,8 % - Луганською. Щодо споживання газу, то питома частка Донбасу склала у довоєнному 2013 р. 17,1%, що перевищувало частку регіону у виробництві валового продукту [5, с. 23, с. 43, с. 483, с. 489, с. 90].

На результати національної економіки у 2015 році збройний конфлікт на Донбасі впливав не тільки через втрату частини господарського потенціалу, а й внаслідок зростання витрат на військові цілі, як за рахунок зовнішніх запозичень, так і внаслідок поступової структурної перебудови в напрямку зростання військової складової.

За даними Державної служби статистики у першому кварталі 2015 року падіння ВВП становило 17,2 відсотка, у другому кварталі - 14,6 відсотка, але у III кварталі 2015 року було досягнуто зростання на 0,5%, а у IV кварталі - на 1,5%. При цьому у третьому кварталі 2015 року ВВП скоротився на 7 відсотків порівняно з аналогічним періодом 2014 року, а відносно IV кварталу 2014 року ВВП зменшився на 1,2% [4].

На відміну від песимістичних прогнозів на початку 2015 року щодо річного падіння ВВП України на рівні 35 %, оптимістичні прогнози наприкінці 2015 року орієнтували в основному на рівень падіння від 9,0% - до 11,5%

(приблизно дворазове падіння ВВП України за два роки у доларовому еквіваленті відбулося рахунок значної девальвації національної валюти).

Вихідною причиною такого становища є зростання витрат національного продукту на військові цілі. Внаслідок специфічної функціональної ролі і соціального призначення – знищення людей і продуктів їх праці, - частина національної економіки виділяється в особливий військовий сектор. Військове виробництво спричиняє глибокі структурні зміни в національній економіці – особисте споживання домогосподарств зменшується на величину кінцевого воєнного продукту, який закупается державою на кошти, що стягуються у вигляді податків та неподаткових платежів. Окрім звуження сукупного попиту населення на рівень і якість життя безпосередньо впливає перерозподіл бюджетних коштів для фінансування сектору безпеки, відновлення об'єктів інфраструктури на Донбасі, забезпечення вимушених переселенців; а також, зростання зовнішнього боргу і витрат на його обслуговування. Згортання інвестиційних програм, зменшення експорту, зростання тіньового сектору національної економіки опосередковано впливають на рівень і якість життя населення через зменшення обсягу національного продукту.

Таким чином, зниження рівня соціально-економічної безпеки українських домогосподарств актуалізує доцільність подальших досліджень з її оцінки на кожній стадії виробництва національного продукту з метою адекватного реагування.

Список використаної літератури

1. Донецька область. Екологічний паспорт регіону за 2011 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.menr.gov.ua/protection/protection1/donetska
2. Макконнелл К.Р., Брю С. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика : Пер. з англ. / К.Р. Макконнелл, С. Брю. – Ч. 1 : Макроекономіка. – Львів : Просвіта, 1997. – 671 с.
3. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА / Пер. з англ. О.Мороз, Т.Мороз. – К.: «Артек», 2000. – 640 с.
4. Соціально-економічне становище України за 2015 рік. Повідомлення Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

5. Статистичний щорічник України за 2013 р. Державна служба статистики України. – Київ, 2014 р. – 534 с.

*Луцко Ю.Г., студентка
к.н. гос. упр., доцент Сухина А.А.
доцент кафедры экономической теории и финансов
Палкина М. А.
преподаватель-стажер кафедры экономической теории и финансов
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры
mariya_palkina@mail.ru*

ОСОБЕННОСТИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ

Уровень жизни является одной из важнейших социальных категорий. Под уровнем жизни понимаются обеспеченность населения необходимыми материальными благами и услугами, достигнутый уровень их потребления и степень удовлетворения разумных (рациональных) потребностей. Так понимается и благосостояние. Денежная же оценка благ и услуг, фактически потребляемых в среднем домохозяйстве в течение определенного промежутка времени и соответствующих определенному уровню удовлетворения потребностей, представляет собой стоимость жизни.

Исследованием уровня жизни населения занимались многие ученые, среди которых Н. В. Назарьева занималась изучением данной проблемы в целом, а Т. В. Чернова – в разрезе показателей, способствующих его оценке.

Можно выделить четыре уровня жизни населения:

1. Достаток (пользование благами, обеспечивающими всестороннее развитие человека);
2. Нормальный уровень (рациональное потребление по научно обоснованным нормам, обеспечивающее человеку восстановление его физических и интеллектуальных сил);
3. Бедность (потребление благ на уровне сохранения работоспособности как низшей границы воспроизводства рабочей силы);

4. Нищета (минимально допустимый по биологическим критериям набор благ и услуг, потребление которых лишь позволяет поддержать жизнеспособность человека).

Повышение уровня жизни (социальный прогресс) составляет приоритетное направление общественного развития. [1]

Важнейшими составляющими уровня жизни выступают доходы населения и его социальное обеспечение, потребление им материальных благ и услуг, условия жизни, свободное время.

Статистика исследует количественные характеристики формирования общего объема доходов населения, структуру этих доходов, распределение между отдельными группами населения. В соответствии с методикой системы национальных счетов расчета баланса денежных доходов и расходов населения, исчисляются номинальные денежные доходы и располагаемые доходы домашних хозяйств.

Номинальные денежные доходы рассчитываются в ценах текущего периода. К ним относят заработную плату, доходы в результате предпринимательской деятельности, поступления от продажи сельскохозяйственных продуктов, пенсии, пособия, стипендии и другие социальные трансферты, страховые возмещения, кредиты и ссуды, доходы в виде процентов по вкладам, ценным бумагам, дивидендов, доходы населения от продажи иностранной валюты, деньги, полученные по переводам.

В отличие от номинальных расходов располагаемые доходы (РД) домашних хозяйств являются суммой текущих доходов, используемых домашними хозяйствами для финансирования конечного потребления товаров и услуг. РД определяется путем вычета из номинальных денежных доходов (НДД) обязательных платежей и взносов (ОПВ):

$$РД = НДД - ОПВ \quad (1)$$

При наличии инфляции рост денежных доходов не всегда может свидетельствовать об улучшении уровня жизни населения, поскольку фактор

изменения цен влияет на покупательную способность денег. Для этого денежные доходы рассчитываются в реальном выражении.

Показатель реального денежного дохода населения (РДНН) рассчитывается путем деления РД на индекс потребительских цен ($I_{\text{пц}}$):

$$\text{РДНН} = \frac{\text{РД}}{I_{\text{пц}}} \quad (2)$$

Для измерения объема, уровня и структуры доходов населения используются и такие показатели, как личные располагаемые доходы, среднедушевые денежные доходы населения, покупательная способность денежных доходов.

Личные располагаемые доходы (ЛРД) – это общая сумма денежных доходов, которую их владельцы направляют на потребление и сбережение.

Среднедушевые денежные доходы исчисляются как отношение общей суммы денежных доходов населения за год (или текущий период) к среднегодовой численности наличного населения.

При исследовании уровня жизни важна оценка потенциальных возможностей населения приобретать и потреблять соответствующие блага и ресурсы. Для этого используется показатель покупательной способности (рассчитывается как для всего населения, так и для отдельных групп). Данный показатель характеризуется:

- заранее определенным количеством товаров и услуг, которые можно было бы приобрести на сумму среднедушевого денежного дохода;
- как товарный эквивалент в виде отдельных товаров или услуг.

Уровень покупательной способности (ПС) исчисляется как отношение среднедушевого денежного дохода населения в целом (либо отдельной группы) (D) к средней цене покупки или услуги (C) [2]:

$$\text{ПС} = \frac{D}{C} \quad (3)$$

Уровень жизни характеризуется и показателями дифференциации материальной обеспеченности населения (дифференциации населения по уровню дохода), среди которых можно выделить:

1. Распределение населения по уровню среднедушевых денежных доходов;
2. Коэффициент дифференциации доходов;
3. Индекс концентрации доходов (коэффициент Джини);
4. Коэффициент бедности.

Важным методом исследования дифференциации доходов населения является распределение населения по уровню среднедушевых денежных доходов на основе построения вариационных рядов. Эмпирические данные выборочного обследования бюджетов домашних хозяйств ранжируются и группируются в определенных интервалах по величине дохода. Для статистических характеристик здесь используются: среднее значение душевого дохода:

1. модальный доход (чаще всего встречающийся уровень дохода);
2. медианный доход (показатель дохода, расположенный в середине ранжированного ряда распределения). [3]

Модальный и медианный доходы - это важные структурные показатели, которые характеризуют отклонение среднедушевого дохода от среднего значения для каждой группы. Как правило, результаты исследований свидетельствуют, что одна половина населения имеет доход ниже среднего, а вторая половина - выше среднего.

Для статистических характеристик уровня жизни важно установление границ дохода, обеспечивающих минимально допустимый уровень, т.е. определение прожиточного минимума. Прожиточный минимум позволяет установить границы бедности. Коэффициент бедности - относительный показатель, который рассчитывается как процентное отношение численности граждан, чьи доходы ниже прожиточного минимума, к общей численности населения страны.

Уровень жизни является одной из важнейших социальных категорий, которая характеризует структуру потребностей человека и возможности их удовлетворения. Важнейшими составляющими уровня жизни выступают доходы населения и его социальное обеспечение, потребление им материальных благ и услуг, условия жизни, свободное время. [4]

Важнейшая задача статистики уровня жизни – выявление закономерностей изменения благосостояния населения. Для этого проводятся исследования, охватывающие как всю страну, так и ее регионы, социально-демографические группы населения и различные типы домашних хозяйств. Это позволит проследить различия в уровне жизни в зависимости от экономических, национальных, природно-климатических и других особенностей, а также от доходов населения. Результаты исследования могут носить либо общий характер, либо частный, связанные, например, с оценкой потребления населением конкретных благ и обеспеченности его различными услугами. Повышение уровня жизни – это не только результат экономического роста, но и его условие.

Своевременное статистическое изучение уровня жизни населения могло бы направлять экономические действия правительства, предупреждая возможные негативные социальные последствия непродуманной экономической политики.

Список использованной литературы

1. Назарьева Н.В. Уровень жизни и его социально – инфраструктурные аспекты в России / Н.В. Назарьева // Успехи современного естествознания. – 2004. – № 11 – С. 85-87.
2. Чернова Т.В. Экономическая статистика: Учебное пособие. / Т. В. Чернова. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 1999. – 140 с.
3. Уровень жизни населения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/uroven-zhizni-naseleniya.html>.
4. Расчеты уровня жизни населения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mirznanii.com/info/raschety-urovnya-zhizni-naseleniya>

*к.е.н., доцент Македон В.В.
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
E-mail: v_makedon@ukr.net*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Підприємницька діяльність на товарному ринку має дві тенденції, характеризується двома способами досягнення успіху, отримання найбільшого прибутку. Перша тенденція проявляється в тому, що підприємці вступають в конкуренцію за ринок збуту, замовлення споживача і тому прагнуть поліпшити якість продукції, розширювати асортимент, знижувати витрати. Це стає рушійною силою вдосконалення виробництва, технічного прогресу.

Друга тенденція полягає в прагненні підприємців, постачальників домовитися між собою про взаємовигідний розподіл ринку, умови продажу, рівень цін, підірвати позиції конкурентів, дискредитувати їх і у такий спосіб отримати перевагу. Першу тенденцію держава повинна підтримувати, другий – протидіяти, проводячи антимонопольну політику в інтересах розширення масштабів конкурентного середовища. Обмежується монополістична діяльність як господарюючий суб'єкт, так і орган управління.

Монополістичною вважається діяльність господарюючого суб'єкта, органу управління, спрямована на недопущення, обмеження або усунення конкуренції і яка заподіює збитки споживачеві. Розрізняють тимчасову, природну і державну монополії.

Тимчасова монополія виникає в результаті використання винаходів, впровадження патентів і характеризується відсутністю конкуренції.

Природними монополіями є організації (комерційні і некомерційні), що виробляють (що реалізують) товари (послуги), задоволення попиту на які на ринку ефективно за відсутності конкуренції із-за технологічних особливостей виробництва, і товари, що мають стійкий попит при значній зміні ціни, обумовлені неможливістю повної заміни їх іншими товарами [2].

Головною метою всякої антимонопольної політики є припинення монополістичних зловживань, по відношенню до природних монополій ці цілі досягаються шляхом прямого втручання держави в їх діяльність, зокрема, шляхом примусового встановлення цін.

У разі штучного монополізму основним напрямом регулювання є протидія формуванню таких монополій, а іноді і руйнування тих, що вже склалися.

Основою для приведення в дію антимонопольної політики являється наявність будь-якого з двох основних ознак монополізації ринку, а саме:

- концентрації великої частки ринку в руках однієї компанії;
- переплетення конкурентних компаній [1].

При визначенні міри концентрації в тій або іншій галузі держава зазвичай орієнтується на три показники діяльності найбільших компаній: розміри обігу, число зайнятих і величину капіталу. Найбільш важливим з них з точки зору політики являється доля обороту компанії на конкретному ринку, оскільки саме вона показує, яку частину загальної пропозиції товару концентрує ця компанія.

Переплетення провідної компанії з конкурентами найчастіше реалізується в трьох формах: створенні картеля, системі участі, особистій унії.

Картель – це об'єднання компаній, що погоджують свої рішення з приводу цін і об'ємів продукції так, як якби вони злилися в чисту монополію.

Система участі проявляється в тому, що провідна компанія володіє частиною капіталу компаній-конкурентів. Чи в тому, що усі основні конкуренти перехресного володіють частинами капіталу один одного. Будучи фактично співвласниками єдиного капіталу, подібні компанії виступають на ринку як одне підприємство.

Особиста унія полягає в тому, що одні і ті ж особи управляють різними компаніями-конкурентами [4].

Складніше йде справа з державним регулюванням міри існуючої на ринку концентрації і розміру компаній. З одного боку, висока концентрація частки ринку в руках однієї компанії, сприяє його монополізації. Виходячи з цього, держава повинна прагнути до недопущення занадто великої концентрації і перешкоджати формуванню великих компаній. З іншого боку, тільки великі корпоративні утворення можуть повноцінно використати позитивні сторони економії в масштабах виробництва і інші переваги "гігантів промисловості". З цих позицій великі розміри національних компаній, навпаки, сприяють їх високій ефективності і тому повинні підтримуватися державою.

Для вирішення описаного протиріччя на практиці антимонопольною службою використовується два підходи, кожен з яких має свої достоїнства і недоліки. Зупинимося на них детальніше.

Поведінковий критерій застосування санкцій – держава застосовує антимонопольні заходи тільки у разі наявності доведених монополістичних зловживань.

Поведінковий підхід безпосередньо відповідає цілям антимонопольної політики, оскільки спрямований проти реальних, а не потенційно можливих монополістичних зловживань. При його застосуванні знижуються шанси необґрунтованого покарання великого підприємства, що не допускає у своїй практиці таких порушень. Недоліком же цього підходу є трудність його здійснення на практиці.

Довести, скажімо, необґрунтоване монополістичне завищення цін завжди дуже складне. Адже для цього треба встановити, що ціна значно і необґрунтовано перевищує витрати. А витрати у монополіста [2,3]:

- можуть бути початково дуже великі в силу неефективності, що викликано недосконалістю виробництва. Адже не можна карати виробника лише за те, що він не може організувати виробництво таким чином, що витрати були мінімальні.

– штучно завищені за допомогою бухгалтерських розрахунків. (Так само можливе заниження числа вироблюваної продукції, щоб позитивний ефект від масштабу виробництва був прихований).

Тому юридично, на папері монопольна ціна, швидше за все не виглядатиме як завищена в порівнянні з витратами. До того ж, навіть якщо завищення цін буде доведено, неможливо відокремити нормальне підвищення цін в силу сприятливої ринкової кон'юнктури від їх штучного підвищення самим монополістом.

Структурний критерій застосування санкцій – держава автоматично втручається в ситуацію на ринку у разі перевищення компанією деякої визначеної законом частки ринку (в Україні межа частки ринку – 35%).

У свою чергу структурний підхід простіший в застосуванні: досить встановити частку ринку, що доводиться на ту або іншу компанію, і автоматично ставати ясно, чи слід проти неї застосовувати антимонопольні заходи [5].

Головних же недоліком структурного підходу являється невизначеність наслідків його застосування. Таким механічним чином легко руйнувати не лише компанії, що зловживають своїм монопольним положенням, але і ефективно діючі великі компанії, що є ядром національної економіки : після злиття яких-небудь компаній може утворитися велика компанія, яка не стане зловживати своїм положенням, штучно завищуючи ціни, а навпаки, понизить їх завдяки позитивному ефекту від масштабу виробництва, поліпшивши при цьому виробництво.

Головною трудностю в антимонопольній політиці є вибір у використанні цих методів. У розвинених країнах, у тому числі і в Україні, ці два підходи намагаються поєднувати.

Функціональний (поведінковий) підхід використовують по відношенню до компаній-монополістів, що вже склалися. Каральні заходи проти них вживаються зазвичай тільки за результатами судового розгляду конкретних монополістичних зловживань. При цьому найжорсткіші заходи

використовуються з великою обережністю. Так, випадки примусового роздроблення компаній (демонополізація) у всьому світі можна перерахувати по пальцях: на ділі дуже важко роздібнити єдину цілу компанію на декілька підприємств, в умовах України ж майже неможливо [5].

Структурний підхід в основному використовується по відношенню до монополістичних структур, що знову формуються. При цьому якщо зростання компанії носить природний характер, тобто вона захоплює все більшу частку ринку завдяки високій якості продукції, її доступній ціні і швидкому оновленню, то ніякі заходи проти такої компанії не вживаються, незалежно від величини її ринкової долі. Зате, коли нова компанія формується шляхом злиття з іншими компаніями або їх поглинання, антимонопольні органи ретельно стежать, щоб виникла велетенська компанія на одному ринку, на яких вона діє, не перевищила б певної долі.

У українських реаліях по відношенню до великих компаній вимагається використати поведінковий підхід, оскільки у більшості своїй їх поведінка носить монополістичний характер. У малому ж бізнесі слід не присікати, а навпаки, заохочувати злиття компаній. Може це і підвищує ринкову концентрацію, але при цьому компанія краще «стоїть на ногах», у неї з'являються засоби для подальшого розвитку і в її силах стає конкурувати з більшими компаніями, що тільки стимулює конкуренцію на ринку [3].

В умовах недостатньо розвиненої інфраструктури товарних ринків значні масштаби придбаває недобросовісна конкуренція, а саме: обман споживачів, дискредитація конкурента, несанкціоноване використання чужої інтелектуальної власності при продажі товарів. Непроста ситуація складається у сфері використання авторського права і суміжних прав, патентів, товарних знаків, а також фірмових найменувань. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, боротьба з піратством, так само як і ефективний неформальний контроль дотримання рекламного законодавства і захист прав споживачів – одні з найважливіших передумов здійснення прямих іноземних і вітчизняних інвестицій в українську економіку.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що на сьогоднішній день антимонопольна політика є основним інструментом, що регулює і розвиває конкуренцію. По суті своїй, жодна економіка світу не змогла б функціонувати за відсутності регулюючої дії держави, і зокрема антимонопольної політики.

Нині перед українською державою стоїть ряд завдань, які умовно можна розділити на коротко- і довгострокові.

До довгострокових завдань відноситься розвиток і підтримка малого бізнесу; грамотна митна політика, спрямована на стимулювання імпортової конкуренції; створення за підтримки держави конкурентно-здібних підприємств середнього і великого бізнесу.

До короткострокових завдань відноситься розвиток антимонопольного законодавства, грамотне використання структурного і поведінкового підходу до підприємств-монополістів, зниження адміністративних бар'єрів входу в галузь, розробка дієвих важелів дії на монополістів, боротьба з недобросовісною конкуренцією, а так само тісна співпраця з іншими державними органами.

Список використаної літератури

1. Біла І.С. Конкуренція в Україні: необхідність якісно нового управління / І.С. Біла, Н.І. Насікан // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 1 (5). – С. 6–11.
2. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика : пер. з англ. / В. Кіп Віскузі, Джон М. Вернон, Джозеф Е. Гарингтон (мол.). ; наук. ред. пер. та авт. передм. О. Кілієвич. – К. : вид-во Соломії Павличко Основи, 2004. – 1047 с.
3. Костусєв О.О. Конкурентна політика в Україні / О.О. Костусєв. – К.: КНЕУ, 2014. – 314 с.
4. Михальчишин Н.Л. Основи антимонопольної діяльності : навч. посіб. / Н.Л. Михальчишин. – Львів, вид-во Манускрипт, 2008 – 336с.
5. Поплавська Ж.В. Формування та регулювання конкурентних відносин на монополізованих ринках : теоретичний та прикладний аспект /

Ж.В.Поплавська, Н.Л. Михальчишин. – Львів : ТзОВ Компанія «Манускрипт», 2010. – 296 с.

*к.е.н., доцент Максименко Д.В.
доцент кафедри обліку та оподаткування
Мукачівський державний університет
E-mail: diana2479@list.ru*

ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Концепція стратегічного управління відображає чітке позиціонування підприємства (включаючи його фінансову позицію), представлену в системі принципів і цілей його функціонування, механізмі взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, характері взаємин між елементами господарської та організаційної структури і формах їх адаптації до постійно змінюваних умов довкілля.

Сучасні стратегії ґрунтуються на активному врахуванні зовнішніх умов, на усвідомленні завдань, що стоять перед підприємством та забезпечують його стабільність і високі економічні результати діяльності.

Систематизація основних визначень стратегії дозволяє обґрунтувати поняття стратегії як системи поставлених цілей і узагальнюючу модель дій, необхідних для їх досягнення шляхом координації і розподілу ресурсів.

Поняття «стратегія підприємства» тісно корелює з поняттям «потенціал підприємства», який можна визначити як сукупність стратегічних ресурсів, що знаходяться в його розпорядженні та визначають можливості, обмеження та перспективи його діяльності. Важливою складовою потенціалу підприємства є наявність конкурентних переваг: інновацій, інтелектуального ресурсу, ринкового ресурсу продукту, нематеріальних активів (патентів, ліцензій, наявності кваліфікованих кадрів, стійкої клієнтської бази).

Складність формування стратегії пов'язана з необхідністю обліку безлічі динамічних, нечітких, не завжди формалізованих цілей і орієнтирів, при цьому виникає необхідність формування стратегії на основі суперечливих орієнтирів.

Можна виділити такі відмітні риси стратегії підприємств: стратегія не завершується її негайної реалізацією; стратегія визначає необхідність розробки конкретних стратегічних проектів і послідовності їх реалізації; не можна передбачити всіх альтернатив, успішне застосування стратегії вимагає зворотного зв'язку, що забезпечується системою контролю, для відбору проектів застосовуються взаємодоповнюючі стратегії та орієнтири [1; с. 435].

Як складний комплексний інструмент регулювання, стратегії підприємства можна класифікувати за рядом ознак: стратегії ринкової поведінки підприємства (активного розвитку, адаптаційної стабілізації); стратегії, що враховують відмінності в тенденціях організаційного розвитку та ресурсного забезпечення (інтеграційні стратегії, стратегії, орієнтовані на диференціацію); функціональні стратегії підприємства як складові елементи загальної стратегії (маркетингова, фінансова, продуктова стратегія, стратегія розвитку та кадрова стратегія) [2].

Ключовою характеристикою стратегії більшості вітчизняних підприємств є стійкість, причому маються на увазі не просто пасивні форми стійкості - міцність і збалансованість, а й активні її форми - надійність, виживання, адаптивність, здатність до самозбереження та саморозвитку.

Особливе значення має розробка аналітичного забезпечення процесу розробки та реалізації стратегії, що включає кілька прийомів аналізу, що використовуються на різних етапах:

- галузевий аналіз - визначення основних тенденцій розвитку і рівня ефективності;
- позиціонування - оцінка конкурентних переваг, сильних сторін підприємства;
- ретроспективний аналіз діяльності конкурентів і прогноз їх розвитку;

- аналіз стану підприємства - оцінка його маркетингової, фінансової та економічної стійкості;
- аналіз можливостей - огляд нових груп споживачів і напрямків розвитку;
- оцінка майбутніх можливостей;
- вибір стратегії - позиціонування, відсікання варіантів, узгодження обраних напрямків [3; с. 234].

В даний час використовується значна кількість різних інструментів розробки стратегії з врахуванням потенціалу підприємства. Після проведення детального аналізу даних інструментів обрані найбільш ефективні з них: SWOT-аналіз, GAP-аналіз, факторний аналіз і CVP-аналіз.

SWOT-аналіз - класичний інструмент формування стратегії і аналізу адекватності її розробки, який представляє собою аналіз сильних і слабких сторін підприємства, а також її можливостей і загроз. З цього інструменту найзручніше починати аналіз, так як він дозволяє вибудувати фундамент стратегії підприємства, оцінити потенціал і сформулювати стратегічні цілі.

Факторний аналіз з позиції розробки стратегії є один з інструментів експертної оцінки ефективності вибору тієї чи іншої стратегії та її основних аспектів, який дозволяє деталізувати результати GAP-аналізу.

Як показало проведене дослідження, практично всім видам стратегій притаманні ризики прийняття неправильних рішень в результаті ускладнення цілей і їх неконкретність, невідповідності організаційної структури її стратегічним цілям, відходу від стратегічної мети при реалізації оперативних планів.

У поточній ситуації виникає потреба в розробці стратегії підприємства, спеціально орієнтованої на роботу в умовах складного та динамічного середовища. У цих умовах необхідно правильно оцінити потенціал підприємства. З цим пов'язана проблема розробки методології формування узгодженої стратегії підприємства в умовах динамічного середовища.

Будь-яка стратегія передбачає організаційні заходи щодо її реалізації, розробку проектів і планів, реструктуризацію, контроль (моніторинг) за ходом бізнес-процесу і реалізацією рішень.

При розробці стратегії необхідно ідентифікувати об'єкти стратегічного управління. З позиції стратегічного аналізу прийнято виділяти три основні групи об'єктів - підприємство в цілому, стратегічні зони господарювання та стратегічні господарські одиниці.

Важливу роль в парадигмі стратегічного управління відіграє диференціація видів стратегій розвитку підприємства за їх рівнями. Зазвичай виділяють три основних види стратегій - корпоративну стратегію, функціональні стратегії та стратегії окремих господарських бізнес-одиниць.

Кожному із зазначених інструментів притаманні свої сильні сторони і обмеження. Використання переваг кожного методу в сукупності з іншими дозволить менеджменту підприємства розробити досить ефективну стратегію.

Список використаної літератури

1. Экономическая теория / под ред. А. Г. Грязновой, Т. В. Чечелевой – М.: Издательство «Екзамен», 2005.– 592 с.
2. Миколайчик З. Решение проблем в управлении. Принятие решений и организация работ / З. Миколайчик. – Х.: Изд-во «Гуманитарный центр», 2004. – 472 с.
3. Мищенко А. П. Стратегическое управление: учебное пособие / А. П. Мищенко. — Днепропетровск: издательство ДУЭП, 2003. — 332 с.
4. Підлісицький Г.М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств/Г.М.Підлісицький//Економіка АПК. – 2008. - №5. – С.65-66.

*Махмудов М.К., ст. преп. каф. экономических,
естественных и математических дисциплин филиала
Дагестанского государственного университета в г.Дербенте
E-mail: kari_017@mail.ru*

**ОБРАЗОВАНИЕ - КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА В
СОВРЕМЕННЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ**

В процессе социально-экономических преобразований, перехода к рыночной экономике одним из важнейших факторов стабильности, сохранения общественного спокойствия, является эффективное функционирование системы образования.

Доступность, качество, эффективность - эти главные задачи были поставлены перед системой образования, в одобренной распоряжением Правительства Российской Федерации от 7 февраля 2011 г. № 163-р “О Концепции Федеральной целевой программы развития образования на 2011 - 2015 годы”.

Но Федеральная целевая программа развития образования на 2011 -2015 годы уже завершилась. На смену ей пришла новая — Федеральная целевая программа развития образования на 2016 — 2020 годы (далее — Программа), Концепция которой утверждена постановлением Правительства РФ от 29 декабря 2014 года № 2765-р. Государственными заказчиками Программы выступают Министерство образования и науки РФ и Федеральная служба по надзору в сфере образования (Рособрнадзор).²

В данное время констатируются такие факты, как:

1. Противоречие действующей законодательной базы и практики финансирования.
2. Преобладание субъективных факторов при принятии решений, формировании, утверждении и исполнении бюджетов.
3. Дифференциация финансовой обеспеченности по регионам и внутри регионов.
4. Органы управления образованием теряют один из главных рычагов управления - финансовый.

Главная задача российской образовательной политики - обеспечение современного качества образования на основе сохранения его

² http://edumsko.ru/consultation/pravo/o_koncepcii_federalnoj_celevoj_programmy_razvitiya_obrazovaniya_na_2016_2020_gody/

фундаментальности и соответствия актуальным и перспективным потребностям личности, общества и государства.³

На первом этапе модернизации образования стоит задача восстановления ответственности государства в сфере образования, в том числе путем изменения порядка финансирования общеобразовательных учреждений.

Основным этапом в процессе обучения является первая ступень - начальное образование, так как оно является основой получения и применения знаний и навыков в дальнейшем процессе обучения.

Основной целью экономической стратегии развития образования должны быть стабилизация и укрепление финансово – экономического положения общеобразовательных учреждений.

Начиная с 1991 года, в России в рамках закона "Об образовании" было принято ввести девять лет обязательного образования, а с 1998 года Россия движется к системе двенадцатилетней системы обучения. Начиная с 1991 года, Россия стала возрождать гимназии, лицеи, частные школы, появилась новая система образования.

Образование - социальный институт, через который создаются и воплощаются культурное, основные ценности и цели социального развития⁴.

В России, начиная с 1917 и по настоящее время образование претерпело ряд изменений; от системы, обеспечивающей грамотности каждого гражданина Советской России, к системе обязательного начального образования, а также восьмилетнего обязательного образования и дальнейших реформ до 1980 - 90 лет.

Современное образование развивается в разных направлениях и характеризуется следующими свойствами: гуманизация, дифференциация, диверсификация, стандартизация, многоуровневость, компьютеризация, информатизация и непрерывность. Учебный процесс имеет диалектический характер. Развитие образовательного процесса, возможно, как путем

³ <http://www.blyo.ru/consultation/gii/obespechenie.html>

⁴ А.Ф. Векслер, Г.Л. Тульчинский Зачем бизнесу спонсорство и благотворительность. - Изд. «Лань» Нижний Новгород

урегулирования конфликтов, так и эволюционным путем - за счет улучшения существующей системы образования. В качестве основного противоречия образовательного процесса выступает противоречия между социальным требованием к образованности человека и его уровнем образования, качеством и типом образования.

Причины для развития образования – это новая концепция и модель образования на уровне государства или региона, конкретных и индивидуальных образовательных учреждений; новых государственных образовательных стандартов; правовых документов; новые источники, механизмы и формы финансирования; новая система подготовки и переподготовки кадров в сфере образования.

Необходимым условием для формирования инновационной экономики является модернизация системы образования, являющейся основой динамичного экономического роста и социального развития общества, фактором благополучия граждан и безопасности страны. Конкуренция различных систем образования стала ключевым элементом глобальной конкуренции, требующей постоянного обновления технологий, ускоренного освоения инноваций, быстрой адаптации к запросам и требованиям динамично меняющегося мира. Одновременно возможность получения качественного образования продолжает оставаться одной из наиболее важных жизненных ценностей граждан, решающим фактором социальной справедливости и политической стабильности.

На современном этапе в новых экономических условиях российская система образования находится еще в стадии разработки.

В настоящее время не во всех регионах России накоплен определенный опыт по формированию новой нормативно-правовой базы финансово-хозяйственной деятельности образовательных учреждений, переходу на нормативный метод планирования и финансирования.

Идет активная работа по совершенствованию организационно-экономических механизмов функционирования системы образования. Вместе с

тем на всех уровнях управления требуется серьезный анализ результатов нововведений, их экономической эффективности и социальных последствий, и на этой основе - поиск новых решений в создании финансово-хозяйственных механизмов деятельности образовательных учреждений, позволяющих последовательно наращивать материальное обеспечение учреждений, повышать качество их работы.

Реформа в сфере образования, разграничение полномочий между бюджетами разных уровней имеет как свои плюсы, так и свои минусы. Межбюджетные отношения рассматриваются со стороны экономической эффективности. В связи с этим требуется применять взвешенный подход к реструктуризации образовательных учреждений, чтобы не получить катастрофический результат, так как общеобразовательное учреждение несет в себе векторы социального развития территории. Нужен четкий порядок реализации новых законодательных актов и система доведения решений с федерального и муниципального уровней управления с постоянным мониторингом полученного результата. Проведение государственной политики в сфере образования на основе тесного взаимодействия и согласования интересов Федерации, решаящее обеспечит сохранение единого образовательного пространства на территории России.

В последнее время большее внимание было уделено развитию (созданию) различных стратегий образования, исследованию их эффективности (технологической, методической) в обучении и разработке рекомендаций, показывающих условия и границы их применения, выработке стратегии введения компетентностного подхода в условиях существующей организации образования.

Осуществленные изменения в содержании и организации образовательного процесса направлены на решение проблемы взаимодействия обязательного для всех и индивидуального в образовании (в структуре, в компонентах содержания, в организации и управлении образовательным

процесом), установленіє взаимосвязи базового (стандартного) обязательного образования и свободы выбора своего образовательного пути.

Обновление организационно-экономических механизмов на всех уровнях системы образования обеспечит ее соответствие перспективным тенденциям экономического развития и общественным потребностям, повысит практическую ориентацию отрасли, ее инвестиционную привлекательность.

Список использованной литературы:

1. Закон РФ «Об образовании».
2. Закон РФ «О государственном стандарте общего образования».
3. ФЗ № 123 «О внесении изменений и дополнений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в части, касающейся финансирования общеобразовательных учреждений» от 7.07.2003г. URL: <http://base.consultant.ru/cons> (дата обращения: 13.03.2016).
4. Журнал «Справочник руководителя образовательного учреждения», декабрь 2014. №12
5. Концепция Федеральной целевой программы развития образования на 2011-2015 годы. Утверждена распоряжением Правительства РФ № 163-Р от 7.02. 2011 г. URL: <http://www.garant.ru/products> (дата обращения: 13.03.2016).
6. А.Ф. Векслер, Г.Л. Тульчинский Зачем бизнесу спонсорство и благотворительность. - Изд. «Лань» Нижний Новгород
7. Троицкий В.Ю. Что такое нормальное (полноценное) образование, и как разрушало его в XXI веке Министерство образования // Материалы конференции от 13.12.2014.
8. http://edumsko.ru/consultation/pravo/o_koncepcii_federalnoj_celevoj_programmy_razvitiya_obrazovaniya_na_2016_2020_gody/
9. http://www.blyo.ru/consultation_gii/obespechenie.html

*к.г.н., доцент Меліхова Т.Л.
доцент кафедри фінансів і економіки природокористування
Національний університет водного господарства і
природокористування
E-mail: Melih_T @meta.ua*

ПЕРЕДУМОВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ МІСЬКИХ СИСТЕМ

В сучасних умовах людство знаходиться в пошуку оптимальної моделі розвитку суспільства, яка дозволить вирішити ресурсну проблему та зберегти довкілля для майбутніх поколінь. Одним із напрямків вирішення даних

проблем є екологізація.

Питання екологізації набувають поширення з 70-х років минулого століття. Теоретико-методологічні аспекти екологізації досліджували Вишневська О.М., Варламова С.І., Варламова І. С., Феценко В. П. та інші. Переважно акцент робиться на мінімізації негативного впливу екологічних ризиків через активізацію інвестиційно-інноваційних процесів, підвищення рівня технологічної готовності, проникнення інноваційних технологічних рішень у галузі економіки країни, розробку превентивних заходів для еколого небезпечних видів діяльності, тобто екологічну безпеку підприємства, галузі. Поза увагою залишаються міста як центри економічного розвитку країни, суспільства, як сучасний об'єкт екологізації. Наскільки в місті сформовані умови для здійснення екологізації?

Враховуючи сказане, екологізація пов'язана зі зниженням сумарного деструктивного впливу на довкілля і здоров'я та життя людини. Передумовами екологізації є: соціальні передумови необхідності, економічні передумови ефективності та технологічні передумови здійснюваності. До недавнього часу екологізація була обмежена промисловими підприємствами і супроводжувалася екологічно обумовленим удосконаленням технологій, модернізацією виробництва задля покращення ресурсозбереження на всіх стадіях життєвого циклу товарів та підвищення екологічної безпеки підприємств. Як наслідок: підвищення конкурентоздатності товарів, поширення принципів «забруднювач платить» і нульового споживання ресурсів. Проте Порядок денний на ХХІ століття вніс корективи в даний процес і нині процесами екологізації охоплено всі еколого-економічні системи різного масштабу та рівня, суспільство загалом. Екологізація носить системний характер, позитивні зміни охоплюють не лише один елемент системи, а систему загалом.

Україна належить до високоурбанізованих країн світу, в межах території якої поширені різні типи міст. Проте від попередньої епохи ми отримали міста, які характеризувалися інтенсивністю росту, а не розвитку. Як наслідок, більшість сучасних міст потребують врегулювання їхнього розвитку на

довгострокову перспективу. З одного боку, дане питання в багатьох містах відображене в стратегіях розвитку міст. З іншого боку, зокрема великі міста, мають подібні тенденції розвитку, що не зміцнює їхню конкурентоздатність в межах країни та світу. В стратегічних баченнях даних міст доволі часто зустрічаються та/або чергуються такі слова та словосполучення: привабливе місто або комфортне місто для бізнесу, інвестицій, комфортне для проживання тощо. Крім того, критичні питання, які ставляться у стратегіях розвитку міст, як і в генеральних планах розвитку міст, не характеризуються стовідсотковою реалізацією та не відображають тенденції розвитку міста на довгострокову перспективу та процеси екологізації міста, що позитивно впливатимуть на конкурентоздатність міста і його розвиток. Екологічні питання і ресурсозбереження розглядаються за залишковим принципом, оскільки більшість стратегій розвитку є соціально-економічного напрямку. На рівні держави піднімаються питання децентралізації, ресурсозбереження за певними галузями економіки [1, 2], проте питання розвитку міських систем – великих міст як центрів економічного розвитку держави та зміцнення її конкурентоздатності на світовому рівні, базуючись на концепції сталого розвитку, залишається поза увагою. Так, зазначається, що «стан навколишнього середовища в державі тривалий час характеризується високим рівнем техногенних навантажень на земельні, водні, біотичні, мінерально-сировинні ресурси» [1], тому захист довкілля має стати проактивним, спрямованим на подолання наслідків і негативних тенденцій впливу людської діяльності на довкілля. Відповідно одним із пріоритетів державної політики є реформування сфери охорони навколишнього середовища згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В ЄС значну увагу приділяють розвитку міст. Сучасні європейські міста – «це міста, засновані на стійкому розвитку, враховують важливість захисту місцевого і глобального довкілля» [3]. Міста як економічні центри відповідальні за майбутній розвиток суспільства. Майбутнє місто має бути економним відносно своїх ресурсів, свого ґрунту, переміщення людей і енергетики, досягти цього можливо завдяки екологізації стилю життя. В той

час, коли в ЄС та в світі успішно розвивається напрямок екологізації міст, в Україні акцент робиться на соціально-економічній складовій міста, хоча поодинокі питання ресурсозбереження набувають поширення в розвитку міст України. Сучасні технології дозволяють якісно змінити міське середовище, зробивши його більш комфортним для проживання людини, максимально зберегти в місті елементи природи та сформувати єдиний завершений образ міста. Таким чином, на світовому рівні сформовані технологічні передумови екологізації міст, в Україні дані передумови лише формуються.

Нині Україна переживає період децентралізації, імплементації економічної системи до стандартів ЄС. Крім того, проводяться такі реформи: податкова, транспортної інфраструктури, енергетики, ЖКГ тощо. Дані заходи спрямовані на розширення повноважень органів місцевого самоврядування, що, в умовах імплементації економічної системи до стандартів ЄС, сформує економічні передумови для розвитку екологізації.

І найголовніше – соціальна необхідність людини жити в екологічно безпечному місті. Як відомо, сучасна людина прагне жити в містах з високим рівнем і якістю життя. Вона вибирає міста, які краще за інші міста можуть задовольняти її базові потреби та потреби росту. Дані міста характеризуються найбільшим притоком високоінтелектуальних ресурсів та висококваліфікованих трудових ресурсів, які належать до найважливіших ресурсів глобальних міст. Як наслідок, чисельність населення таких міст зростає. Чисельність населення міст України характеризується протилежною тенденцією. Так, на 01.01.2015 р. в Україні налічувалося 460 міст, в тому числі 184 міста спеціального статусу, республіканського та обласного значення, рівень урбанізації становив 69,2%, чисельність міського населення – 29,7 млн. осіб. При порівнянні даних показників з даними за 1991 рік спостерігаємо наступне:

- рівень урбанізації зріс на 1,6 % (1991р. – 67,6 %);
- чисельність населення міст зменшилася на 5,4 млн. осіб (1991 р. –

35,1 млн. осіб). Причому зменшення чисельності населення спостерігається за всіма типами міст. Отже, й соціальні передумови екологізації назріли.

Підтвердженням є політика уряду, яка спрямована на підвищення стандартів життя населення.

Таким чином, в Україні та її містах задля підвищення їхньої конкурентоздатності повинна здійснюватися екологізація, передумови якої можна вважати сформованими.

Список використаної літератури

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/POSLANNYA-2015_giper_new.pdf.

2. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2014 році підготовлено: Державною службою України з надзвичайних ситуацій. [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : http://www.mns.gov.ua/files/prognoz/report/2014/ND_2014.pdf

3. Європейська хартія міст II (Маніфест нової урбаністики). – Страсбург, 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Principle-9.-European-chart.pdf>.

*Мищенко Д.Ю., Терещенко В.И.
кандидат економічний наук, доцент Жилинская Н.Н.
Белорусский государственный университет информатики и
радиоэлектроники
E-mail: vivi.ter.vi@gmail.com
diana.mishchenko@gmail.com*

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ НА РЫНКЕ ТРУДА

В настоящее время все более актуальной становится проблема трудоустройства студентов ВУЗов, наиболее полной реализации их профессионального и личностного потенциала. Студенты должны иметь возможности для самореализации и заработка в стенах университета. Университет должен идти навстречу студентам, желающим развиваться и совершенствовать свои знания в области, связанной с получаемой специальностью или в смежных сферах.

Целью данной работы является изучение возможностей развития студенческой активности на рынке труда.

Стоит отметить, что для студента Беларуси характерно сильное стремление развивать не только профессиональные, но также и личностные качества, выходящие за рамки специальностей, и желание подрабатывать, находясь на начальных стадиях получения образования.

БГУИР является ведущим вузом в отрасли, базовой организацией государств-участников СНГ по высшему образованию в области информатики и радиоэлектроники. 10 факультетов, 37 кафедр, научно-исследовательская часть. Более 16 тысячи студентов, магистрантов, аспирантов и докторантов. Программа поддержки талантливых и одаренных студентов. 31 научно-исследовательских лабораторий, 7 исследовательских групп и 10 центров, студенческое научное общество. Международные научно-практические конференции, исследования и программы, гранты ведущих IT-компаний мира. 28 филиалов кафедр на ведущих предприятиях страны. Широкие возможности распределения - количество заявок на специалистов – эти возможности предоставляет студентам университет.

Так же в нашем ВУЗе расположены лаборатории таких ведущих IT-компаний как EPAM, IBA, SAP и т.д.

Взаимодействие EPAM Systems и БГУИР началось в 2003 году, когда был подписан договор о сотрудничестве между компанией-представительницей белорусской IT-индустрии и ведущим вузом, который всегда специализировался на подготовке специалистов в сфере информационных технологий. В EPAM Systems существует корпоративный процесс Resource Development (сокращенно RD) по подготовке молодых специалистов, в рамках которого организуются тренинги на базе ведущих вузов страны и дополнительная подготовка студентов во внутренних лабораториях компании. Неудивительно, что Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники стал тем учреждением образования, в котором EPAM открыла первые совместные учебные лаборатории и провела первые тренинги.

Сотрудничество EPAM Systems и БГУИР не ограничивается исключительно рамками проведения тренингов, компания участвует в мероприятиях, проводимых БГУИР, в качестве спонсора: олимпиады и чемпионат по программированию, дни открытых дверей, вручение дипломов.

На данный момент в БГУИР открыто 12 лабораторий EPAM Systems, в которых работают более десятка опытных тренеров - преподавателей БГУИР. В этих лабораториях проводятся занятия по семи направлениям: Java, .NET, функциональному и автоматизированному тестированию, APAB, SAP/BI, системной инженерии. За всё время сотрудничества БГУИР и EPAM Systems тренинги закончили более двух тысяч студентов БГУИР, из них более тысячи было принято на работу.

В рамках исследования был проведен опрос и выяснилось, что среди студентов 1-3 курсов инженерно-экономического факультета БГУИР не редки примеры, когда после прохождения курсов EPAM, обучающиеся получают работу. Даже студенты первого курса имеют возможность попасть на стажировку по специальности, несмотря на отсутствие опыта. БГУИР организывает встречи с представителями IT-компаний, которые в свою очередь открыты для найма молодых людей в свой штаб. На одной из таких встреч с представителем IT's Partner, студент первого курса узнал о наличии вакансий в компании и решил участвовать в конкурсе на замещение одной из вакантных должностей. Пройдя два этапа собеседований, он получил эту работу. Надо заметить, что опытных работодателей не смутила неопытность молодого человека, а наоборот заинтересовали его свежий взгляд и энтузиазм в работе.

В плюсах данной возможности, помимо денежного аспекта, получение колоссального опыта и шанс продвижения по карьерной лестнице в данной компании еще в момент получения образования.

БГУИР предоставляет вакансии в самом вузе для студентов. К примеру, в период с 2015 по 2016 года таким образом трудоустроилось 32 студента. Из

который 56% работали делопроизводителями на различных кафедрах, 22% - техниками, 19% - операторами ЭВМ, 3% - инспекторами.

После исследования возможностей развития студенческого заработка в РБ на примере БГУИР, возник вопрос: как же все происходит в мире? Для сравнения были выбраны страны с наиболее развитой инфраструктурой, предоставляющей возможности развития студентов, и возможности развития студенческого заработка в РБ было решено сравнивать с такой страной как Германия.

После исследования возможностей развития студенческого заработка в РБ на примере БГУИР, возник вопрос: как же все происходит в мире? Для сравнения были выбраны страны с наиболее развитой инфраструктурой, предоставляющей возможности развития студентов, и возможности развития студенческого заработка в РБ было решено сравнивать с такой страной как Германия.

Кто он - типичный немецкий студент? Как учится, где подрабатывает и сколько денег тратит?

Первое высшее образование абсолютное большинство студентов получают на классических очных программах. Три четверти всех учащихся являются бакалаврами или магистрами. Причем каждый восьмой бакалавр продолжает обучение в магистратуре. Примерно 18 часов в неделю уходит на посещение занятий, 17 часов - на самостоятельную подготовку и написание квалификационных работ. В целом у студента есть достаточно свободного времени. Многие из них видят в этой ситуации некие возможности: возможности заработка.

Во время учебы в Германии студентам зачастую приходится самостоятельно финансировать свое проживание и обучение. Около 60 процентов работают параллельно с учебой - примерно по 13 часов в неделю. Большинство выбирают временную подработку, не связанную с изучаемой специальностью: официант, подсобный рабочий и т.д. В поисках подработки они могут обратиться и в сам вуз. По данным журнала для студентов Unicum, в

немецких университетах в качестве ассистентов преподавателей или секретариате работают около 100 тысяч студентов, т.е. чуть меньше трети. Среди причин, по которым студенты решают подработать - желание иметь в распоряжении свободные средства, накопить практические навыки или завязать деловые контакты. Но все же большинство ищет подработку, чтобы покрывать расходы на проживание и учебу. А расходов у студенческой братии немало. Ровно 592 евро и ни цента больше. Такой суммой, согласно последним данным, располагает среднестатистический студент в Германии. Но так как в этой стране достаточно дорого обходятся аренда, транспортные и коммунальные услуги, студентам приходится подрабатывать и зачастую это отвлекает их от учебы, тогда перед ними встает непростой выбор между получаемой профессией и способом заработка.

В ходе исследования были обозначены некоторые проблемы:

Одной из таких проблем является дешевая рабочая сила, предоставляемая Китаем.

Китай на подъеме и полон возможностей. Главная черта практически всех китайских студентов – трудолюбие и усилие. Ради учебы они без колебаний отодвигают на второй план все: подработку, развлечения. Тем самым китайские молодые специалисты на рынке труда имеют хорошую конкурентно способность. И в этот момент в игре появляется эффект «дешевой рабочей силы».

Дешевый труд - главная сила в Китае и ключевое звено азиатской производственной цепочки. Многие страны пользуются этой возможностью, и поэтому занятость научных и рабочих мест увеличивается жителями Китая, что не позволяет коренным жителям занимать эти места. Впоследствии Китай занимает определенное место на рынке труда. Несомненно, это является проблемой, но, как говорится, времена меняются. Многие западные компании прогнозируют: через некоторое время, китайская рабочая сила перестанет быть такой дешевой, что позволит коренным жителям стран занимать трудовые места.

Также одной из проблем является такое явление, как «утечка мозгов».

В век информационных технологий каждой стране необходим интеллектуальный потенциал. А именно: потенциал людей не только способных мыслить иначе, по-новому, но и имеющих качественное высшее образование. Одна из характерных черт современной межгосударственной миграции — вовлечение в миграционный оборот кадрового потенциала науки. Данное явление получило название «утечка умов (мозгов)» (“Brain Drain”).

Утечка мозгов — процесс массовой эмиграции, при которой из страны или региона уезжают специалисты, учёные и квалифицированные рабочие по различным причинам. При этом странам, из которых происходит утечка специалистов, наносится весьма значительный экономический, культурный, а иногда и политический ущерб, и напротив, страны, принимающие и обеспечивающие специалистов-эмигрантов, приобретают огромный и дешевый интеллектуальный капитал.

Люди объединяются в лаборатории для совместной научной работы, что влечет за собой необходимость миграции, обусловленной желанием реализовать свои научные разработки. Также не секрет, что очень большое количество эмигрантов составляют студенты, которые поехали учиться за границу и после окончания обучения остались там, на постоянное место жительства.

Причины:

- Низкий уровень комфортности среды обитания;
- Низкий уровень оплаты труда;
- Неудовлетворительная материально-техническая и приборная база;
- Научный и материальный успех за рубежом многих ученых, покинувших страну;
- Полное отсутствие соблюдения авторского права.

Нашу страну ежегодно покидают не менее 150 тысяч человек, отправляющихся на заработки в соседние государства. В 2012 году трудовая миграция в Беларуси достигла пика за последнее десятилетие. Официальные

данные по миграции населения Беларуси говорят о том, что в страну въезжает больше людей, чем ее покидает. Однако независимые эксперты дружно уверяют нас, что трудовая миграция в реальности выше официально заявленной в тридцать раз. А значит, страну ежегодно покидают не менее 150 тысяч человек, отправляющихся на заработки в соседние государства.

Кто в основном уезжает из страны в поисках лучших условий? Это представители интеллектуального труда: программисты, маркетологи, экономисты и журналисты. Именно отъезд этих людей называют устоявшимся термином «утечка мозгов». При этом многие представители этих профессий уезжают сразу же по окончании ВУЗов.

Сфера IT является не только одной из самых бурно развивающихся в Беларуси, но и показывает пример того, как нужно удерживать специалистов на местах. Крупные компании привлекают социальной защищенностью и корпоративным духом, маленькие — конкурентоспособной зарплатой и интересными проектами. Поскольку в сфере IT очень многие проекты зарубежные, то сотрудники получают сразу возможность международных коммуникаций и удобство работы дома. Отъезд за границу является тем шагом, на который не решаются исключительно из-за разницы зарплат в пару сотен долларов. Работа за рубежом в первую очередь привлекает перспективами. Именно это является самой болезненной точкой большинства белорусских предприятий, которые как раз перспектив не могут обещать своим специалистам.

Решать проблему «утечки мозгов» нужно, иначе Беларусь будет терять еще большее количество хороших специалистов. И нужно работать над решением этих проблем начиная с ВУЗов. Прием специалистов на обучение должен соответствовать актуальным потребностям трудовой сферы, быть гибким и ориентированным на рынок труда, подготовка специалистов должна проводиться под наблюдением заинтересованных сторон. В Беларуси БГУИР является ведущим ВУЗом по выпуску IT-специалистов, а проанализировав рынок вакансий, можно с уверенностью сказать, что специальности,

предлагаемые нашим ВУЗом, являются одними из самых востребованных. Также в БГУИР предприниматели и руководители предприятий могут помогать «взращивать» необходимые кадры, заранее резервировать специалистов для себя, предоставляя пространство для практической деятельности. Однако повсеместно остается проблема медленного модифицирования программ и методов образования.

Беларусь обладает хорошими возможностями для предоставления вакансий молодым специалистам и студентам вузов, однако огромное влияние на рынок труда Беларуси оказывают такие проблемы, как «утечка мозгов» и дешевая рабочая сила, предоставляемая КНР. Несомненно, для развития возможностей, предоставляемых студентам и молодым специалистам на рынке труда Беларуси необходимо немедленное устранение данных проблем и на сегодняшний день, разрабатываются программы на уровне государства по решению данных вопросов.

Несмотря на все это, студенты и выпускники БГУИР востребованы как хорошие специалисты и этому способствует не только качественное образование, но и возможности, предоставленные самим ВУЗом. Так, например, БГУИР организывает для студентов различные встречи с представителями IT-компаний, научно-практические конференции, тренинги и т.д. А поддержание партнерских связей с такими гигантами, как ПВТ и ИнфоПарк, дает возможность студентам работать в лабораториях как в ВУЗе, так и за его стенами. В сравнении с такой страной, как Германия, белорусские ВУЗы предоставляют меньшее количество вакансий для подработки. Для наглядного сравнения приведен рис.1.

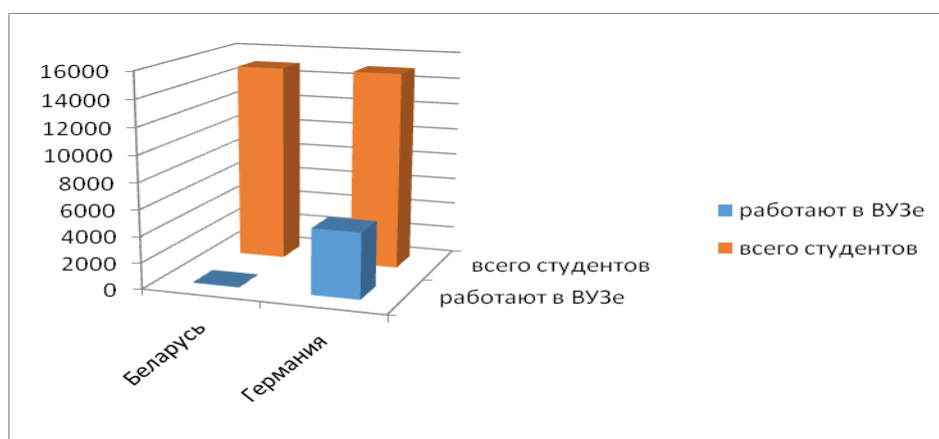

Рис.1

Подводя итог можно с уверенностью сказать, что как Беларусь, так и БГУИР в частности предоставляют широкий круг возможностей для реализации как профессиональных, так и личностный навыков студентов и молодых специалистов. Однако ключевую роль все же играет желание и стремление реализовать себя самому.

Список использованных источников:

1. science.bsuir.by Научно-исследовательская часть » Научные направления (<http://science.bsuir.by/nauchnye-napravleniya>)
2. bsuir.by БГУИР-Аппарат управления и функциональные подразделения (<http://www.bsuir.by/ru/nich-podrazdeleniya>)
3. dw.com Студент и финансы | Все об образовании и карьере в Германии | DW.COM | 27.03.2014 (<http://www.dw.com/ru/студент-и-финансы/a-17517672>)
4. envila.by Студенты белорусских ВУЗов включаются в общий поток «утечки мозгов» | Энвила (<http://www.envila.by/info/studenti-belorusskih-vuzov-vklyuchayutsya-v-obshchiy-potok-u/>)

*Миндова Е. И., аспирант,
Европейский университет, г. Киев
E-mail: mindovae@mail.ua*

ОСОБЕННОСТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПЕНСИОННЫХ СИСТЕМ СТРАН ВЫШЕГРАДСКОЙ ГРУППЫ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ

Первой среди стран региона кардинальную реформу пенсионной системы в 1990-ых гг. начала Венгрия, в которой на тот момент времени лица пенсионного возраста составляли более 20% от общей численности населения,

доля детей неуклонно сокращалась, а каждый двенадцатый из экономически активного населения страны являлся безработным. Основными направлениями новой системы пенсионного обеспечения было определено: доминирование первого уровня солидарной система страхования; внедрение обязательного (второй уровень) и добровольного (третий уровень) личного пенсионного страхования в частных неприбыльных пенсионных кассах и фондах; распределение отчислений по обязательному пенсионному страхованию между работодателем и работником (работодатели фактически платят 22%, а с 2001г. 20%, 2002г. – 18% от заработной платы до отчислений в государственный Фонд пенсионного страхования, работники 8%, из которых 1% (с 1999 гг. – 2%) – в солидарную систему, а остальные – в частный пенсионный фонд; непосредственно взносы в пенсионный фонд переводит работодатель; минимальный срок пребывания на втором уровне, который гарантирует минимальную выплату (25% от солидарной пенсии), составляет 15 лет.

Венгрия также стала первой страной ЦВЕ, которая приняла в 1993г. законодательство о частных пенсионных фондах. Значительные налоговые льготы способствовали их активному развитию. После четырехлетнего опыта работы добровольных пенсионных касс вместо ожидаемый 1,5 млн. человек в частные пенсионные фонды вступило 2 млн, или 48% экономически активного населения [1, с. 61]. Особенностью венгерских частных пенсионных фондов является и то, что они создаются в форме кооператива или общества взаимного страхования и, как следствие, не обязаны иметь собственный капитал. Их управление осуществляют несколько назначенных лиц (директор, юрист, инвестиционный менеджер) и внешние учреждения (банк, внешний депозитарий (обязательно), внешний управляющий).

В 1993г. правительство создало Государственный орган надзора за деятельностью пенсионных касс, подчиненный Министерству финансов, который осуществляет контроль и регулирование институтами второго и третьего уровня. Управление активами фондов также контролируется Государственным финансовым налоговым управлением. В целом схема

контроля и регулирования для второго и третьего уровней идентичны. Отличительной чертой пенсионных касс второго уровня является минимальное количество участников – 2000 человек, что и ограничивает их количество.

Защита участников пенсионных программ осуществляется путем системы госрегулирования частных пенсий, в том числе обеспечивается высокий уровень осведомленность участников пенсионного фонда об их правах на пенсию, вводятся ограничения на использование активов пенсионного фонда, ограничивается и регулируется инвестиционный риск, ликвидность, обеспечивается охрана пенсионных активов, идентифицируются сомнительные участники. Частные пенсионные фонды обязаны формировать гарантийный фонд (0,3-0,6% взносов), резерв ликвидности, демографический резерв, резерв на коррекцию доходности.

В Чехии в начале реформирования пенсионной системы не вводился второй уровень. Страна отказалась от приватизации пенсионной системы, но с целью улучшения ее финансового состояния ввела в 1994г. третий уровень – добровольную накопительную систему, которую государство стимулировало субсидированием: на каждые 100 крон добровольного взноса оно прибавляло еще 50 крон. В результате добровольное пенсионное страхование привлекло 5 млн чел. или около половины населения страны [2, с 35]. Второй уровень Чехия запустила только в 2013г. Если до реформы взносы составляли 28% (6,5% за счет заработной платы работника, 21,5% – начисления на фонд оплаты труда работодателя), то после – возросли на 2% в счет заработной платы до 30%. При этом 5% взносов распределяются на добровольное страхование, остальная часть – на солидарный уровень. [2]

В Чехии активно применяется налоговое стимулирование участия граждан в пенсионном обеспечении, особенно третьего уровня. В частности, участникам второго и третьего уровня разрешено вычесть из суммы налогооблагаемого дохода свои пенсионные взносы. С целью ограничения использования пенсионных фондов для краткосрочного инвестирования

определен минимальный накопительный срок (5 лет) и возраст, при котором появляется возможность забрать вклад (60 лет).

Реформа польской пенсионной системы 1999г., которая была обусловлена высоким уровнем недоверия общества к системе государственного социального обеспечения, финансовыми трудностями и необходимостью корректировки расходов в результате чрезмерно высоких взносов, сформировала трехуровневую пенсионную систему. Обязательный пенсионный компонент составляет 19,52% от базы начисления (зарплата). Этот обязательный компонент делится на распределительный элемент (условно-накопительная система) – 12,22% и накопительный – 7,3%. Сначала вся сумма взимается Управлением социального страхования, а затем накопительный элемент распределяется в пользу открытых пенсионных фондов, которые функционируют в форме открытых акционерных обществ и имеют право заниматься инвестиционными операциями на фондовом рынке.

По результатам реформы размер будущей пенсии на основе обязательного компонента определяется в зависимости от общей суммы уплаченных взносов, среднестатистического показателя продолжительности жизни. Оба элемента предусматривают персонифицированные личные счета, пенсионный возраст, пенсии в форме ежегодных выплат, гарантированные минимальные выплаты.

Гражданин самостоятельно выбирает открытый пенсионный фонд из списка зарегистрированных, но только один, и в дальнейшем может его изменить не чаще, чем один раз в квартал. Лицензирование, контроль за такими фондами осуществляет Инспекция пенсионных фондов.

Третий компонент пенсионной системы Польши – добровольный, базируется на вкладах граждан после уплаты налогов в фонды страхования жизни, пенсионные, инвестиционные и трудовые фонды. Создавать трудовые пенсионные фонды, фонды взаимного страхования на основе полной добровольности имеют право и работодатели. Вкладчики самостоятельно несут ответственность за выбор пенсионного плана, государство лишь регулирует

минимальную и максимальную доходность таких вкладов, инвестиции пенсионных фондов (по законодательству в акции можно вложить не более 40% активов, инвестировать за рубеж – не более 5% [1, с. 22]).

Особенностью пенсионной системы Польши стало создание специального демографического резервного фонда, который финансировался государством в среднем в объеме 1% национального дохода. Но с самого начала было предусмотрено, что средства из этого фонда можно использовать, начиная с 2009г., когда в полном объеме заработает накопительная система.

Итак, приоритетными направлениями изменений в пенсионных системах стран Вышеградской группы стало ограничение распределительной системы и распространение накопительного принципа; финансовая стабильность на основе более жестких условий по получению пенсии, зависимости выплат от взносов; повышение финансовой прозрачности пенсионной системы; расширение услуг частных пенсионных фондов. В результате характерными особенностями реформирования пенсионных систем стало повышение пенсионного возраста; расширение базы для начисления пенсионных взносов; изменение формул начисления и индексаций соцпенсий, что привело, как правило, к их уменьшению относительно величины зарплаты, прожиточного минимума; снижение доходов солидарной пенсионной системы за счет перевода части взносов в накопительную; рост расходов на обслуживание системы пенсионного обеспечения при переходе от распределительной к накопительной, что обуславливает рост расходов, дефицита, госдолга. Проблемами реформирования также стало рост числа пенсионеров и социальных стандартов, мировой финансово-экономический кризис.

Третий уровень не получил ожидаемого распространения, а в Венгрии его совсем отменили. В то же время нужно констатировать, что он требует более длительного периода времени на развитие, который бы сопровождался ростом социально-экономического благосостояния граждан, экономическую и социально-политическую стабильность, устойчивость финансовой системы, высокий уровень развития инструментов и инфраструктуры финансового

рынка, эффективное госрегулирование финансовых рынков, экономической и финансовой грамотности и доверия населения, что в целом сложно обеспечить в условиях глобальной нестабильности.

Несмотря на все негативные последствия внедрения накопительной системы в этих странах, именно она является основой современного развития системы социального обеспечения любой страны. В целом реформирования пенсионных систем положительно повлияло на развитие экономики, стало локомотивом функционирования фондового рынка, средства, привлеченные в открытые и частные пенсионные фонды, стали источником финансирования расходов по обслуживанию внутреннего долга, ипотеки и др.

Список использованной литературы

1. Пенсионная реформа в Центральной и Восточной Европе. Том 1. Приватизация государственных схем в Венгрии и Польше. / под. ред. Э. Фульц. – Женева: МОТ, 2012. – 232 с.
2. Пенсионная реформа в Центральной и Восточной Европе. Том 2. Укрепление государственных схем в Чешской Республике и Словении. / под. ред. Э. Фульц. – Женева: МОТ, 2012. – 175 с.

*М.В. Мокляк, к.е.н., доц. кафедри
міжнародної економіки та маркетингу
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
E-mail: nesamaya@ukr.net*

ІННОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ – ПРОВІДНА КОНЦЕПЦІЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розвиток бізнесу вимагає підвищення рентабельності виробництва і розширення асортименту. Обидві мети можна досягти, розробляючи нові продукти. Посилення конкуренції вимагає від учасників ринку в умовах трансформації постійної напруги в боротьбі за становище на цьому самому ринку. Не рухаючись, тобто нічого не роблячи і не міняючи, можна опинитися

далеко позаду своїх конкурентів. Ринкові новинки – це один з елементів такого руху.

Як результат успішного виведення на ринок нового продукту компанія або розширює свою продуктову лінійку, або закріплює за собою нову товарну категорію. В основу досягнення таких результатів на підприємстві покладена робота служби маркетингу і, зокрема, одного з напрямків його діяльності – інноваційного маркетингу [1].

Інноваційний маркетинг – концепція класичного маркетингу, з якої випливає, що компанія повинна безперервно вдосконалювати свої продукти, а також форми і методи їх просування і збуту.

Поняття інноваційного маркетингу ширше за поняття маркетингу нового продукту, який завершується практично виходом продукту на ринок. Інноваційний маркетинг продовжується на наступних етапах життєвого циклу товару шляхом його модифікації, диференціації, дифузії. Це відкриває нові галузі щодо його застосування, нові ринки та сегменти.

При такому підході інноваційний процес розглядається як складова маркетингової діяльності фірми.

Концепція інноваційного маркетингу передбачає також завоювання нових покупців, оптимальне використання конкурентних переваг фірми, примноження сфер впливу за рахунок диверсифікації та розширення сфер діяльності підприємства і експансії в нові галузі та на нові ринки [2].

Інноваційний маркетинг включає стратегічну та оперативну (тактичну) складові.

Реалізація концепції інноваційного маркетингу включає в себе ряд етапів. Зазвичай стратегічний інноваційний маркетинг спочатку припускає вивчення макроекономічної ситуації в країні: темпів інфляції, платоспроможності населення, його складу і темпів зростання, політичної обстановки, змін у податковому законодавстві, обсягу виробництва схожою з товаром продукції і т.д.

Як правило, застосування технологій тактичного інноваційного маркетингу починається з ретельного аналізу ринкової привабливості продукту. У цей період вивчається попит споживачів на той чи інший товар.

Після цього проводиться, так званий, «портфельний» аналіз, що полягає у вивченні всіх напрямків діяльності підприємства та виявленні найбільш прибуткових з них. Це робиться для того щоб застосовуючи інноваційні стратегії маркетингу, просувати продукти, найбільш конкурентоспроможні і привабливі для споживача [3].

Пропонується класифікувати маркетингові інновації в залежності від складових комплексу маркетингу:

- інновації в place, тобто в маркетингових дослідженнях, сегментації, позиціонуванні;
- інновації в product, тобто в маркетинговій товарній політиці;
- інновації в price, тобто в маркетинговій ціновій політиці;
- інновації в promotion, тобто маркетинговій політиці комунікацій;
- комбінування цих складових маркетингових інновацій [4].

Можна виділити наступні відмітні риси інноваційного маркетингу:

1) стратегічна орієнтованість на пошук і задоволення нових потреб припускає, що інноваційний маркетинг застосовується не тільки на «виході», а й на «вході» управління інноваційною діяльністю;

2) організація та управління інноваційною діяльністю підприємства здійснюється через призму взаємодії з ринком, що припускає використання мережевої теорії та вивчення сучасних форм відносин на інноваційному ринку;

3) предметом дослідження і товаром на ринку виступає не готовий продукт, а ідея, що зумовлює використання методів використання і оцінки інтелектуальної власності [5].

Інноваційний маркетинг – це механізм управління інноваційним процесом і аналіз його результатів на основі маркетингової інформації та за допомогою засобів маркетингу. На основі даних інноваційного маркетингу є можливість оперативного коректування завдань маркетингу і всього

інноваційного процесу. Розглядаючи проблемний характер застосування інноваційного маркетингу, необхідно відзначити, що для вітчизняних підприємств характерною рисою є брак практичного досвіду та відсутність кваліфікованих кадрів у сфері інновацій та маркетингу, що не забезпечує сучасне підприємство ефективними результатами маркетингової діяльності. Це веде до обмеження фінансування маркетингових статей витрат в бюджетах підприємств, що, у свою чергу, гальмує розвиток маркетингового сектора інноваційного ринку.

Отже, інноваційний маркетинг в умовах його застосування – це певний тип виробничо- господарської діяльності, спрямований на оптимізацію та контроль за інноваційною та виробничо-збутовою діяльністю підприємств. Основою інноваційного маркетингу є інноваційний потенціал, тобто ступінь готовності підприємства до реалізації інноваційного проекту. При формуванні концепції інноваційної маркетингової діяльності підприємства слід враховувати такі групи чинників: тенденції розвитку попиту і зовнішнього маркетингового середовища; стан і особливості конкурентної боротьби на ринку, основні фірми-конкуренти та напрями їх діяльності; основні напрямки розвитку підприємства, його глобальні цілі і тактичні завдання [6].

Дотримання концепції інноваційного маркетингу підприємствами в умовах трансформаційної економіки дозволить повною мірою задовольнити потреби споживачів та виробників. І тільки після цього задовольнятимуться потреби усього суспільства.

Список використаної літератури:

1. Концепція інноваційного маркетингу [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://ua-referat.com>
2. Система маркетингу інновацій на підприємстві [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://bukvar.su/marketing/page,2,136838-Sistema-marketinga-innovaciiy-na-predpriyatii.html>
3. Інноваційний маркетинг [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://faqukrs.ru/biznes-ta-kar-era/77-innovacijnij-marketing.html>
4. Маркетинг інновацій та інноваційний маркетинг, їх місце серед концепцій ведення бізнесу [Електронний ресурс].– Режим доступу:

http://elkniga.info/book_144_glava_9_1.3_Marketing_%D1%96nnova%D1%81%D1%96jj_ta.html

5. Сутність характеристика інновацій та інноваційних процесів [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://lib.lntu.info/book/fb/pesp/2012/12-40/page5.html>

6. Стратегії, місії, цілі і завдання організації [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/ekonomichna-teoriya/strategiji-misiji-cili-ta-zavdannya-organizacii-gotelno-restorannogo-biznesu>

студент Морозова; студент Муха
Белорусский Государственный Университет
Информатики и Радиоэлектроники
E-mail: valeria.morozova00@gmail.com;
mukhapolina@gmail.com

ПАРАДОКСЫ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА

В современном мире новшества ожидают нас на каждом шагу. Куда бы мы ни посмотрели, не найдётся ни одна сфера жизни общества, в которой не встречались бы современные технологии. Такое общество называют постиндустриальным, или информационным. Для более детального понимания обратимся к научному определению постиндустриального общества.

Постиндустриальное общество – это такое общество, в экономике которого преобладает инновационный сектор экономики с высокопроизводительной промышленностью, индустрией знаний, с высокой долей в ВВП высококачественных и инновационных услуг, с конкуренцией во всех видах экономической и иной деятельности.

Следует отметить, что у теоретиков постиндустриального общества не наблюдается единого мнения по поводу названия новой стадии социального развития – для ее характеристики наряду с понятием "информационное общество" используются довольно широкий спектр определений:

- "Сверхиндустриальная цивилизация" (Тоффлер);
- "Научное общество" (М. Понятовский);
- "Телематическое общество" (Д. Мартин);
- "Технотронное общество" (З. Бжезинский).

Однако чаще всего для обозначения нового общества употребляются термины, содержащие приставку "пост". Большинство из них восходят к понятию "постиндустриальное общество", популяризованному гарвардским социологом Д. Беллом. Употребление терминов, содержащих приставку "пост" для характеристики наступающей эпохи во многом обусловлено тем, что она находится лишь в стадии становления, и у теоретиков в полной мере не сложился ее образ, позволивший бы им оперировать более содержательными понятиями.

Итак, с переходом к принципиально новому этапу развития человечества возникают предпосылки потенциальных проблем, связанных с ним. В контексте данной исследовательской работы рассмотрен целый ряд парадоксов постиндустриального общества.

В чем причина возникновения глобальных проблем?

Во-первых, это целостность современного мира, которая обеспечивается глубинными политическими и экономическими связями. Н. Бердяев писал, что в поднявшемся «мировом вихре в ускоренном темпе движения» все смещается со своих мест. Но в этом вихре могут погибнуть и величайшие ценности, может «не устоять человек, может быть разодран в клочья».

Во-вторых, кризис мировой цивилизации связан с возросшей экономической мощью человека, который никогда не эксплуатировал природу так сильно, как теперь.

За последние сто лет промышленное производство планеты приумножилось более чем в пятьдесят раз, при этом 4/5 этого прироста получено с 1950 г. Воздействие человека по своим последствиям сейчас сопоставимы с самыми грозными силами природы.

В-третьих, одной из причин возникновения глобальных проблем является неравномерность развития стран и культуры. Экономическая и политическая взаимозависимость стран дополняется информационной. Благодаря телевидению, спутниковой связи, компьютерным системам события и открытия в мире воспринимаются и распространяются мгновенно. Между тем люди,

потребляющие и использующие информацию, не просто живут в разных странах с различным политическим строем, с точки зрения достигнутого ими уровня развития, они обитают в разных исторических культурных эпохах. Родоплеменная община из бассейна Амазонки или Тропической Африки, едва вышедшая из каменного века, находится на расстоянии всего нескольких часов полета от мыса Канаверал или Байконура, откуда человек стартует в космос. Из этого следует, что возникает множество глобальных проблем, самые важные и обширные из которых рассмотрены далее.

Итак, подойдём непосредственно к проблеме парадоксов. Выделяют несколько определений данного понятия. Парадокс — ситуация, которая может существовать в реальности, но не имеет логического объяснения. Также под парадоксом понимают высказывания, утверждения, суждения, характеризующиеся противоречивостью.

Современные науки, использующие логику в качестве инструмента познания, нередко наталкиваются на теоретические противоречия либо на противоречия следствий из теории с результатами опыта, эксперимента. Это бывает обусловлено логическими ошибками в построении суждений, несовершенством существующих в настоящее время научных методов или недостаточной точностью используемых в опытах инструментов, а также неадекватностью принятой идеализации, то есть неверной аксиоматизацией теорий.

Наличие парадокса стимулирует к новым исследованиям, более глубокому осмыслению теории, её постулатов и нередко приводит к полному её пересмотру.

Обратимся к парадоксам современного общества, предпосылки которых были определены ранее. На основе проведённых исследований и анализа общества имеем следующие проблемы:

- недостаточная технизация и компьютеризация некоторых сфер человеческой деятельности (в частности, аграрного сектора);
- проблема создания ресурсов;

- проблема оценки стоимости ресурсов;
- проблема плагиата (пиратские копии в свободном доступе);
- проблема неконтролируемого потока информации;
- технофобия.

Итак, произведём детальное рассмотрение каждого из парадоксов. Предварительно классифицируем парадоксы по возможным причинам их возникновения.

1. Проблемы, связанные с *преодолением негативных последствий постиндустриальной эпохи*:

1.1 Недостаточная технизация и компьютеризация сельскохозяйственной сферы деятельности (характерно для некоторых стран постсоветского пространства и многих Африканских государств).

В настоящее время компьютеры применяют практически во всех отраслях экономики. Не осталось незамеченным и сельское хозяйство. Применение новейших технологий, а именно компьютеров в сельском хозяйстве увеличивает рентабельность, экономичность и делает его популярнее.

Однако далеко не во всех вышеприведённых странах можно найти реализованные и эффективные системы ведения сельского хозяйства. Например, многие агрофирмы по сей день ограничиваются использованием сельхоз техники срока выпуска вплоть до двадцатилетней давности. Применяется также и устаревшее программное обеспечение, что, в свою очередь, усложняет работу бухгалтеров.

Что касается качества продукта, то во многих хозяйствах используются вредные для здоровья человека удобрения, содержащие опасные химические элементы. А если речь идёт о скотоводстве, то многие хозяйства с целью увеличения массы животных производят различного рода прививки, что сказывается как на здоровье животных, так и на качестве мяса впоследствии.

Возможно, данный парадокс возникает вследствие недостаточного финансирования государства в аграрный сектор экономики, что является фатальной ошибкой, так как в первую очередь необходимо заботиться о

здоровье граждан. А с сегодняшней тенденцией к использованию некачественных удобрений и прививанию скота с целью наращивания массы в сфере здоровья граждан возникает большая проблема. Многие люди сегодня страдают от болезней (в том числе и генетических) вследствие подобной халатности.

1.2 Технофобия.

Технофобия (от др.-греч. τέχνη — искусство, мастерство и φόβος — боязнь, страх) — страх или неприязнь к передовым технологиям или сложным электронным устройствам. Страх перед техническим прогрессом вообще.

В наши дни данная фобия процветает во всех странах и в различных сообществах. На основании этого некоторые группы людей установили свою определенную позицию, имеющую отдельное мнение по поводу современных технических разработок. Встречаются ситуации, когда новые технологии вступают в конфликт с личными моральными ценностями человека, противоречат их привычным верованиям. Люди предпочитают пользоваться предметами, сделанными по устаревшим технологиям, лишь на том основании, что они кажутся им более удобными, простыми, и экологичными.

В настоящее время технических новинок столько, что люди просто не успевают о них узнавать. Например, в Японии изобретена собака-робот, которая способна дружить с человеком, как живой пес. Технофобы скептически утверждают, что не исключено создание робота-ребенка, для того чтобы упражняться в воспитании.

Технофобия отличается такими же признаками, как и ряд других фобий. Во время приступа заболевания пациент ощущает внезапную усталость, головную боль, нарушение сердечного ритма и безграничное отвращение и ненависть к любому новому устройству. Если возникает необходимость воспользоваться технической новинкой, — например, снять деньги через банкомат, и при этом у человека возникает повышенное отделение пота, возникает страх и растерянность, то это значит, что имеет место приступ технофобии. Организм реагирует выбросом адреналина в кровь.

Психотерапевты советуют придерживаться так называемой золотой середины и адекватно воспринимать блага цивилизованного мира. Если, несмотря на самые убедительные доводы близких, самостоятельно справиться с технофобией не удастся, следует побывать на приеме у врача психотерапевта. Данная фобия эффективно лечится, и для этого существуют различные методики. Часто оптимальный результат лечения обеспечивают психотерапевтические методы, в случае необходимости сочетаемые с лекарственной терапией.

2. Вторая группа рассматриваемых парадоксов связана с *проблемой ресурсов в постиндустриальном обществе*.

2.1 Проблема создания ресурса.

Как уже известно, главный ресурс постиндустриального общества – это знания или информация. Если раньше, в эпоху аграрного или индустриального этапов развития общества, было предельно ясно, как произвести ресурс, какие материалы потребуются для его создания, сколько времени займёт процесс, то в настоящее время общество сталкивается с принципиально новой, никогда не существовавшей ранее проблемой.

И большинство вопросов, как ни печально, до сих пор остаются риторическими.

Но самый главный вопрос звучит следующим образом: «Как произвести ресурс?» Информация и знания в том числе никогда не возникнут сами по себе, ниоткуда. Создание данного ресурса всегда предполагает участие человека. Но каким образом человек может произвести знание принципиально новое или же развить какую-либо идею прошлого и вынести её на новый уровень? Возможный ответ кроется в творческом потенциале человека. Для этого требуется высокая степень эрудированности и осведомлённости о процессах, происходящих в мире в данный момент. Чтобы стать новатором в какой-либо области, что сейчас представляется невероятно сложным, поскольку многие люди сегодня считают, что всё, что только можно было придумать, уже

существует, требуются невероятные усилия, в том числе и работа над собой и своими личными качествами.

Теоретически предположим, что для решения первой проблемы у нас есть всё необходимое: человек или группа людей с творческим потенциалом. И здесь возникает уже новая проблема.

2.2 Проблема оценки стоимости ресурса.

Для того, чтобы адекватно оценить стоимость ресурса, необходимо для начала оценить степень его полезности.

Как оценить степень полезности ресурса? Ведь объём излагаемой мысли может быть сколь угодно большим, но не иметь совершенно никакой глубины и полезности. И, напротив, часто случается так, что идея может быть неоценимо полезной, не занимая при этом большого объёма изложения. А ведь информация может быть не только истинной, но и ложной, заведомо или случайно вследствие ряда причин, тогда ценность и полезность её утрачиваются, а объём в таком случае не имеет смысла.

В свою очередь из данной проблемы вытекает следующая, ещё более важная, пожалуй, чем её предшественница.

2.3 Проблема несоответствия ценности и стоимости ресурса; проблема плагиата.

В качестве примера рассмотрим реализацию качественного антивирусного программного обеспечения.

Предположим, произошла успешная презентация антивирусного ПО: появились заинтересованные потенциальные покупатели, налажен предварительный заказ. Первая партия успешно расходуется по цене, скажем, 40\$ за один экземпляр. Последующая партия пользуется уже меньшим успехом и расходуется по цене 25\$ за экземпляр. И так происходит до тех пор, пока цена либо не установится символической по сравнению с ценой за первую партию, либо не сравняется с нулём. Почему так происходит?

Случается это вследствие распространения пиратских копий ПО в свободный доступ посредством взлома и нелегальной рассылки (преимущественно в сети Интернет).

Такая ситуация является примером настоящего парадокса, ведь лицензированное ПО не утрачивает своей ценности при нелегальном распространении, а стоимость его заметно снижается. И это в корне несправедливо, так как программное обеспечение, на создание и реализацию которого были затрачены огромные усилия, большое количество времени и инвестиций, доступно интернет-пользователям почти бесплатно. Правда, не в лицензированной версии. Но ведь функционал ПО при этом ничуть не меняется.

Так происходит не только с антивирусным ПО. Практически всё программное обеспечение в той или иной степени подвергается плагиату и, как следствие, свободному распространению, поскольку большинство пользователей всё же отдаст предпочтение бесплатной несертифицированной версии, нежели платной лицензированной.

Компьютерное пиратство – это большая и весьма серьёзная проблема, бороться с которой необходимо для обеспечения нормального функционирования ПО и предотвращения правонарушений, связанных с незаконным распространением программ.

3. Наконец, третий блок рассматриваемых парадоксов связан с *динамичным, интенсивным развитием современного общества.*

3.1 Проблема неконтролируемого потока информации.

С появлением сети Интернет пользователи, казалось бы, получили тотальную свободу выбора, ведь в Интернете теперь найти можно всё, что вам нужно: от прогноза погоды на ближайшую неделю до древнейших египетских манускриптов. Но та ли это свобода, которая была нужна человечеству?

Очень важно научиться осознанности во всём, что бы ни выполнял человек. Вместо того, чтобы автоматически поглощать пищу, следует подумать

о том, что мы едим и как мы это делаем. Следует разобраться, какую информацию мы воспринимаем и как она на нас влияет.

К сожалению, не все вышеперечисленные парадоксы на данный момент имеют какое-либо решение, так как общество находится в постоянной динамике такой мощной интенсивности, что даже эксперты не всегда успевают исследовать одну проблему, пока не возникнет другая, принципиально новая, не говоря уже о поисках решения.

Однако классификация и систематизация парадоксов постиндустриального общества по причинам их возникновения поможет более детально проанализировать проблемы, с которыми сталкивается общество сегодня, и, возможно, поможет подобрать решение для некоторых из данных проблем.

Список использованной литературы

1. http://lib.ru/ECONOMY/inozemcew.txt_with-big-pictures.html
2. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/index.php
3. <https://www.wikipedia.org>
4. <https://belta.by>
5. <http://dic.academic.ru>

к.е.н., доцент Нестеренко О.М.

*доцент кафедри менеджменту та військового господарства
Національна академія Національної гвардії України*

к.е.н., доцент Чирва Ю.Є..

*доцент кафедри менеджменту та військового господарства
Національна академія Національної гвардії України*

E-mail: okidanova@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ

В умовах економічної кризи ефективність діяльності суб'єктів господарювання залежить від багатьох факторів, які формують як внутрішнє так і зовнішнє середовище підприємства. Нестабільність умов господарювання вимагає від керівництва підприємства своєчасного прийняття ефективних управлінських рішень, пошук шляхів оптимізації видів діяльності та

формування стратегічних дій на перспективу. У зв'язку з цим виникає потреба у достовірній інформації як про внутрішні складові, так і про зовнішнє середовище.

Розвиток будь-якого бізнесу супроводжується нарощенням потенціалу підприємства та зростанням інтенсивності його використання. Тому, основним завданням сучасних суб'єктів господарювання є дослідження стану наявного потенціалу підприємства, його структурних елементів, щільності взаємозв'язків між ними, та ефективності його використання з метою формування ефективного механізму прийняття управлінських рішень.

Для досягнення вказаної мети необхідно здійснити наступні заходи:

- проаналізувати перспективи розвитку досліджуваного підприємства відповідно до тенденцій змін зовнішнього середовища, а також провести комплексну оцінку зовнішніх і внутрішніх сторін наявного економічного потенціалу підприємства та порівняти їх в межах відповідності і пропорційності використання;

- сформулювати орієнтири і напрями вдосконалення структури економічного потенціалу підприємства та ефективності використання внаслідок прогнозування основних параметрів його функціонування, а також розробити заходи покращення і зміцнення зовнішніх та внутрішніх сторін економічного потенціалу діючого підприємства з метою підвищення синергетичного ефекту їх взаємодії;

- реалізувати сукупність необхідних заходів нарощення економічного потенціалу підприємства згідно принципу “затрати – ефективність” та оцінити отримані результати шляхом порівняння їх з сформованими орієнтирами;

- проведення наступних процесів моніторингу відповідності темпів нарощення економічного потенціалу до існуючих змін на ринку.

Вказаний алгоритм зміцнення і нарощення економічного потенціалу підприємства можна подати в наглядному вигляді на рисунку 1.

Вважаємо, процес зміцнення і нарощення економічного потенціалу підприємства необхідно розпочинати з існуючих перспектив розвитку галузі і

регіону, де функціонує суб'єкт господарювання. Адже, кожна галузь або, іншими словами, ринок має свої фази розвитку та історичні етапи становлення. Тому використання наявного економічного потенціалу в умовах зародження або спаду ринку суттєво відрізняється .

Оцінка внутрішнього потенціалу підприємства передбачає визначення і пошук шляхів підвищення ефективності використання всіх наявних ресурсів і, таким чином, виявляється внутрішній резерв саморозвитку бізнесу у відповідній галузі. Проведення аналізу зовнішнього потенціалу спрямовано на дослідження ринкових переваг підприємства, вивчення властивостей поведінки попиту і пропозиції, оцінку і освоєння передових досягнень маркетингу з метою подолання конкурентного тиску та ін. [1].

Дана методика комплексної оцінки потенціалу дає можливість сформулювати орієнтири і напрями вдосконалення структури економічного потенціалу підприємства та на її основі розробити і реалізувати заходи покращення та зміцнення зовнішніх і внутрішніх сторін економічного потенціалу підприємства з метою підвищення ефективності їх використання.

Рисунок 1 - Блок-схема алгоритму зміцнення і нарощення економічного потенціалу підприємства

Реалізація обраної стратегії є найскладнішою стадією в процесі стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. Важливою властивістю реалізації стратегії є те, що воно не тільки може через погане

здійснення виконання хорошої стратегії створити для організації труднощі, але також і те, що за умови хорошого здійснення воно може дати організації шанс на успіх, навіть якщо і були допущені помилки при виробленні стратегії. Добре виконання стратегії має здатність компенсації негативних наслідків, які можуть виникати при здійсненні стратегії по причині недоліків, у неї, чи через появи в середовищі непередбачених змін.

Вивчення досвіду зарубіжних і вітчизняних підприємств показало, що процес реалізації стратегії припускає проведення наступних дій:

- вибір методів, принципів, інструментів;
- провадження складання і виконання бюджету, який стосується не тільки грошових коштів, але і запасів, капітальних засобів, продажів;
- розробку відповідних правил і процедур впровадження;
- аналіз напрямів впровадження;
- сканування результатів та ідентифікація їх поставленим стратегічним і тактичним цілям;
- контроль реалізації стратегії.

Реалізація стратегії управління конкурентоспроможним потенціалом передбачає мобілізацію всіх ресурсів підприємства на здійснення стратегії і проведення стратегічних змін. Виконання цих завдань вимагає від керівництва високого рівня професіоналізму вміння адаптуватися в ситуаціях, що склалися і приймати нестандартні управлінські рішення.

Поширене уявлення про те, що для успішного проведення змін достатньо, щоб в організації був один лідер, є помилковим. Дуже часто дійсно лідер може стати ініціатором змін, але для їх реалізації лідерство в організації не повинно закінчуватися на цю людину. Швидкість прийняття управлінських рішень в умовах зовнішнього середовища, що швидко змінюються, - це перевага команди.

Отже, основним завданням сучасних суб'єктів господарювання є дослідження стану наявного потенціалу підприємства, його структурних елементів, щільності взаємозв'язків між ними, та ефективності його

використання з метою формування ефективного механізму прийняття управлінських рішень.

При управлінні формуванням конкурентного потенціалу потрібно чітко визначити, що на відміну від потенціалу підприємства, який визначається тільки внутрішніми чинниками, конкурентний потенціал враховує чинники зовнішнього оточення й являє собою сукупність зовнішньо - внутрішніх переваг.

Список використаної літератури

1. Мойсеєнко, І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія [Текст]: / І.П. Мойсеєнко; - Львів.: Аверс, 2007. — 303 с.

*к.е.н., доцент Оганезова А.В.
доцент кафедри менеджменту і економіки в сімейній медицині
Харківська медична академія післядипломної освіти
м Харків, Україна
E-mail: anna.oganezova@rambler.ru*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦІВ У ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПРАЦЮЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ

Здоров'я працюючого населення є найважливішим індикатором соціально-економічного стану суспільства, що визначає якість трудових ресурсів, демографічну ситуацію в країні, продуктивність праці, величину валового внутрішнього продукту. В останні роки в Україні, як і в інших країнах Європейського регіону, виникають складні проблеми, пов'язані з охороною здоров'я працюючого населення. Вони викликані наступними чинниками: старінням працездатного населення; зміною в сфері зайнятості (збільшенням працюють за тимчасовими контрактами і частково зайнятих); ростом числа міжособистісних контактів на роботі, які викликають психоемоційні проблеми; інтенсифікацією або одноманітністю праці; ненормованим робочим часом; зневажливим ставленням, насильством і переслідуваннями на роботі;

збільшенням кількості людей, які працюють в сфері малого та середнього бізнесу, тощо. Підвищення інтенсивності і обсягу праці, вимушена для працівників необхідність постійно пристосовуватися до нових умов, а також регулярне скорочення штатів викликають у персоналу постійну напругу і стрес. У країнах перехідного періоду ці процеси посилюються недотриманням норм охорони праці, особливо в сфері малого бізнесу [1].

Відповідно до розрахунків МОП та країн ЄС кожного року Україна втрачає, принаймні 60 млрд. грн. від негативних наслідків небезпечного виробничого середовища та поганих умов праці. Щорічні втрати економіки внаслідок невиробничого травматизму становлять більш ніж 10 млрд. грн. – 2,5% ВВП України [2]. Зростає кількість підприємств як державної, так і недержавної форми власності зі шкідливими та небезпечними умовами праці. За останні роки кількість працюючих в умовах, що не відповідають установленим нормам з охорони праці, зросла з 15 до 30 відсотків від загальної чисельності працівників і складає майже 3 млн. людей. За даними Держсанпідемнагляду – більше 70% підприємств України не відповідають вимогам санітарних правил щодо функціонування на них систем опалення, вентиляції освітлення та роботи санітарно-побутових приміщень. У шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогоднішній день працює майже кожен третій робітник [2].

Через погіршення умов праці, постійного збільшення рівня професійних захворювань серед населення України працездатного віку спостерігаються руйнівні тенденції, які призводять до значного ослаблення трудового потенціалу, погіршення демографічної ситуації в Україні. За оцінкою фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН в Україні чисельність населення трудоактивного віку в Україні буде скорочуватися і на початок 2030 р. становитиме від 11,4 до 9,8 млн. осіб, за середнім варіантом прогнозу – 10,9 млн. осіб [3, 177]. За таких темпів безповоротного погіршення професійного здоров'я в Україні вже у 2016–2020 рр. потреба в трудових ресурсах у провідних галузях промисловості може бути задоволена лише на 38-44 %, що

загрожує колапсом кадрового забезпечення виробництва, особливо в таких галузях, як металургійна, хімічна та коксохімічна, вугільна, гірничо-збагачувальна, енергетична промисловість. Зниження чисельності населення працездатного віку в перспективі викликає брак трудових ресурсів. В результаті зросте демографічне навантаження на осіб працездатного віку з боку старших вікових груп. Ця демографічна проблема може стати одним з серйозних обмежень довгострокового соціально-економічного розвитку країни.

Саме сучасні виклики, пов'язані з хворобою працюючого населення, актуалізують теорію корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Фахівці під КСВ розуміють філософію поведінки і концепцію вибудовування діловим співтовариством, компаніями та окремими представниками бізнесу своєї діяльності, спрямованої на задоволення очікувань зацікавлених сторін з метою сталого розвитку. КСВ – це імплементоване в корпоративне управління певний тип соціальних зобов'язань (в більшості своїй добровільних) перед працівниками, партнерами, інститутами громадянського суспільства і суспільством в цілому [4, 71].

В даному дослідженні КСВ, соціальна відповідальність бізнесу та соціальна відповідальність роботодавців (СВР) використовуємо як ідентичні. При цьому вживання поняття «роботодавці» підкреслює особливу важливість соціальної відповідальності бізнесу до своїх працівників.

В Україні роль соціальної відповідальності роботодавців визначається наступними причинами. По-перше, в країні суб'єкти економічної діяльності утворилися завдяки процесу приватизації державного майна (в приватній власності знаходиться від 60 до 80% активів економічної діяльності і цей процес триває). За європейськими стандартами, в політичному аспекті приватизація майна супроводжується передачею обов'язків держави суб'єкту приватної економічної діяльності. Тому відповідальність, турбота держави про здоров'я працівників повинна бути певною часткою делегована утвореним підприємствам.

По-друге, на здоров'я людей впливає цілий ряд соціальних та економічних чинників, з яких найбільш важливими є умови і зміст роботи [5]. Визнання того факту, що умови, в яких люди працюють, має суттєвий вплив на стан їх здоров'я, зобов'язує роботодавців нести за це певну відповідальність.

По-третє, роботодавці зацікавлені в трудовий віддачі своїх працівників, підвищенні продуктивності праці, скороченні втрат робочого часу через хвороби і непрацездатності. У цьому випадку саме інститут КСВ дозволить забезпечити контроль над безпекою та ефективністю відтворення здоров'я співробітників.

По-четверте, політика охорони здоров'я в Україні, яка заснована на обмеженні участі держави, об'єктивно веде до підвищення значення роботодавців як суб'єкта соціальної відповідальності.

Тісний зв'язок між станом здоров'я працюючих і умовами праці передбачає залучення роботодавців до справи забезпечення здоров'я працюючих, зокрема у виборі його конкретних форм з урахуванням суспільного інтересу. При різному розумінні обсягу та способів реалізації відповідальності, працівники повинні бути захищені від трьох видів загроз: виробничих травм, професійних хвороб, загальних захворювань.

Участь підприємств у зміцненні здоров'я населення пов'язано із загальною організацією системи охорони здоров'я в країні і може рассатріватися з точки зору [6, 135]:

- загального вкладу підприємства в національні системи охорони здоров'я; реалізується в питаннях фінансування (через загальне оподаткування, соціальне або приватне страхування і окремі грошові виплати), управління і контролю (через керовані державою незалежні комерційні або приватні програми).
- організації охорони здоров'я безпосередньо своїх працівників, в тому числі служб охорони здоров'я за місцем роботи (модель первинної медичної допомоги; модель групової служби, організованої декількома підприємствами; закладів соціального захисту; тощо).

В Україні є досвід роботодавців і державного регулювання СВР. Крім того, присутні деякі форми участі роботодавців в охороні здоров'я працівників, а саме: підприємства здійснюють внесок в систему охорони здоров'я через загальне оподаткування; надання медичних послуг в натуральній формі медсанчастинами підприємств (кількість медсанчастин, заводських лікарень, поліклінік, профпатологічних ліжок, цехових лікарів за роки незалежності зменшилася в 8-11 разів [Назарова]); інші послуги (добровільне медичне страхування, організація обов'язкових періодичних медичних оглядів працівників, одноразова оплата лікування). Однак вони потребують подальшого вдосконалення і розвитку.

Таким чином, ситуація в сфері охорони здоров'я працівників, обумовлена зміною соціально-економічної системи, принциповими змінами в економіці, обмеженням участі держави в соціальній політиці, змінює розстановку сил між суб'єктами соціальної відповідальності, різними видами механізмів інституціоналізації СВР. Для виконання нових функцій необхідна інституціоналізація СВР, тобто створення умов, при яких роботодавці слідували б певним соціальним нормам, встановленим як на національному, так і на міжнародному рівні, що в свою чергу вимагає вироблення нових підходів до соціальної політики, відкрите включення СВР в стратегії соціального розвитку України на основі визначення ролі і функцій кожного суб'єкта соціальної відповідальності. Як інструмент управління соціальним розвитком потрібно використовувати соціальні стандарти як сукупність вимог до рівня і якості життя працюючого населення. Важливо також уточнити податкові механізми, пов'язані з наданням роботодавцям податкових пільг.

Список використаної літератури

1. Охрана здоровья работающего населения / Обзор Документационного центра ВОЗ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whodc.mednet.ru/ru/component/attachments/download/24.html>
2. Сучасний стан охорони праці в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://profspilka.kiev.ua/publikacii/novyny/4186-suchasniy-stan-ohoroni-prac-v-ukrayin.html>

3. Смертність населення України у трудоактивному віці (монографія) / Відпов. ред. Е. М. Лібанова. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 211 с.

4. Колот А. М. Корпоративная социальная ответственность: современная философия, проблемы усвоения // Экономика Украины. – 2014. – №3 (620). – С.70-82.

5. Назарова И.Б. Здоровье занятого населения. М.: МАКС Пресс, 2007. – 526 с.

6. Чубарова Т.В. Социальная ответственность в рыночной экономике: работник, бизнес, государство. СПб.: Нестор история, 2011. – 320 с.

*к.е.н., доцент Одінцова Т.М.
доцент кафедри фінансів і кредиту
Інститут банківських технологій та бізнесу
Університету банківської справи
E-mail:Oditanya@gmail.com*

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Ринкова економіка є економікою, що розвивається циклічно, проходячи в кожному циклі одні й ті ж самі фази у певній їх послідовності (криза, депресія, поживавлення та піднесення). Кожна фаза має свої особливості, закономірності, фактори прояву та впливу на економічне життя суспільства. Наприклад, криза, як економічне явище, проявляється через відчутні спади обсягів виробництва, неповне використання наявних економічних ресурсів та інші негативні явища (безробіття, банкрутство, інфляція, соціальна напруга в суспільстві тощо).

Економічні кризи постійно супроводжують існування людства. Вважається, що перша світова фінансова криза була в першому столітті до нашої ери [1]. Поступово кризи перетворилися з простих в складні за причинами, факторами, видами, наслідками, тощо. Масштаби кожної наступної кризи збільшуються, а наслідки посилюються для багатьох країн. Кризи в ХХІ столітті набули міжнародного характеру.

Фундаментальні теоретичні й емпіричні дослідження особливостей ринкової економіки, а саме економічних циклів, механізмів антициклічного

регулювання економіки країн знайшли своє відображення у працях таких відомих учених, як М. Туган-Барановський, Дж. Кейнс, М. Кондратьєв, Г. Кассель, У. Мітчелл, Г. Менк'ю, К. Ромер, Р. Хоутрі, Е. Хансен, Й. Шумпетер та інших. За дослідження проблем ринкової економіки, пов'язаних з економічними циклами та методами встановлення загальної економічної рівноваги, в різні часи були нагороджені Нобелівською премією з економіки такі відомі економісти, як К. Гренджер, Ж. Дебре, К. Ерроу, Р. Енгл, Л. Клейн, С. Кузнець, Р. Лукас, Г. Мюрдаль, Р. Солоу, П. Самуельсон, Я. Тінберген, Дж. Тобін, Р. Фріш, М. Фрідман, Дж. Хікс, Ф. фон Хайєк та інші.

Разом з тим, багато аспектів циклічного розвитку ринкової економіки, в тому числі і шляхів подолання наслідків криз залишаються не повністю з'ясованими і вимагають подальших теоретико-методологічних і науково-практичних розробок. Цікавим є дослідження ролі фінансової грамотності населення країни у формуванні соціальної відповідальності та впливу її на розвиток ринкових механізмів.

Аналіз основних наукових підходів дозволяє стверджувати те, що розуміння природи, циклічності та причин криз змінювалися з плином часу відповідно до змін у соціально-економічному середовищі. Науковцями напрацьований істотний теоретико-методичний матеріал діагностики стану ринкової економіки, триває пошук нових, більш ефективних інструментів та методів аналізу ринкових тенденцій, вирівнювання глибини кризи та дієвих шляхів макроекономічного регулювання. Одним из перспективних наукових напрямків у вирішенні цих питань є теорія конкурентних переваг країни Майкла Портера, яку багато вчених вважають новою парадигмою в економічній науці [2-3].

Заслужують на увагу наукові напрацювання послідовників теорії Портера, а саме розробки Карлоса Шила. Шил запропонував новий підхід до типології кластерів (рис. 2). В моделі Шила кластер має 4 обов'язкові складові: освіта та наука, банківська сфера, промисловість й уряд. І саме на

скоординованих діях цих сторін формується конкурентоздатність країни [4, с. 356–367].

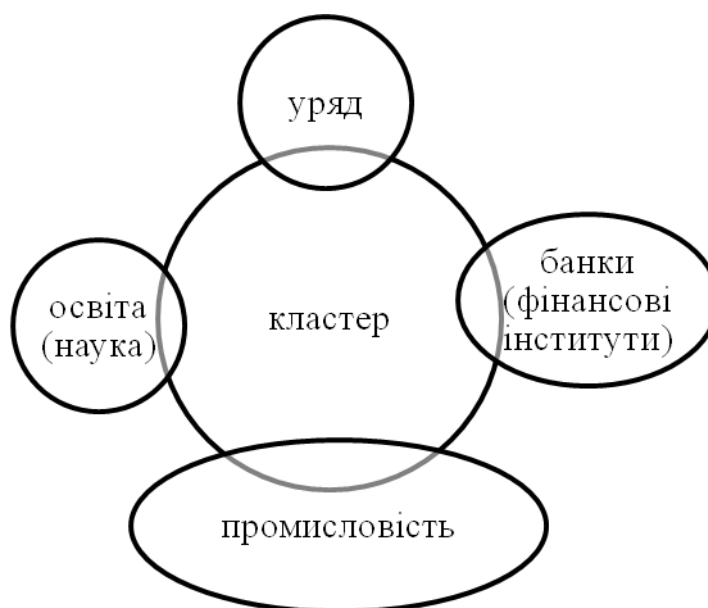

Рис.2. Типологія кластерів на основі моделі Шила [4]

Деякі види такої скоординованої роботи ми маємо зараз в Україні. Наприклад, програма з підвищення фінансової грамотності населення Національного банку України, до реалізації якої долучилися ведучі навчальні заклади, громадські організації, професійні асоціації, банківські та фінансові установи, комерційні компанії, центральні та місцеві органи влади країни [5].

Вищі навчальні заклади впроваджують і розвивають навчальні програми фінансової грамотності та соціальної відповідальності. Дійсно, сформована соціальна відповідальність та високий рівень фінансова грамотність населення зменшує панічні настрої населення в період економічних криз. Адже, таке населення розуміє економічну суть, задачі та наслідки існуючих інструментів монетарної та фіскальної політик. І навіть застосування, так званих непопулярних заходів в період економічного спаду, у фінансово грамотного населення знаходить розуміння і підтримку.

Рівень фінансової грамотності населення може бути одним із дієвих інструментів антикризового управління та стимулом до впровадження інноваційних технологій. Так, наприклад, за даними центрального банку

Швеції, їхня країна дуже близька до того, щоб стати першим в світі безготівковим суспільством. Сьогодні у Швеції електронні платежі витісняють готівку з повсякденного життя, а банківські послуги перемістилися в інтернет. В 2014 році 82% населення Швеції користувалися онлайн-банкінгом, а 45% - мобільним банкінгом (середній показник по Європі 38%) [6].

Експерти вважають, що володіння інтернет технологіями та високий рівень фінансової грамотності населення країни, стали одним із стимулюючих чинників удосконалення банківської системи країни.

Отже, фінансова грамотність населення є одним з чинників подолання економічної кризи та розвитку ринкової економіки. Серед заходів забезпечення належного рівня фінансово-економічної грамотності можна виділити ефективну співпрацю між державними органами, освітніми закладами, професійними асоціаціями фінансових установ і асоціаціями споживачів, щодо формування стандартів фінансової грамотності для різних вікових груп.

Список використаної літератури

1. RIA News (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ria.ru/crisis_spravki/20080917/151357556.html#ixzz2lT30haRR.
2. Porter Michael E. The Economic Performance of Regions // Regional Studies. – 2003. – 37 (August/October).
3. Цихан, Т.В. Кластерная теория экономического развития / Т.В. Цихан // Теория и практика управления. – 2003. - № 5. – С. 17.
4. Scheel Carlos. Knowledge Clusters of Technological Innovation Systems // Journal of Knowledge Management. – 2002. – С. 645.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=3115908
6. Офіційний сайт Центрального банку Швеції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.riksbank.com>.

*Оляніна С.В., студентка
Університету митної справи та фінансів
науковий керівник к.е.н., доц. Міщенко Л.О., доцент кафедри фінансів
Університету митної справи та фінансів
E-mail: miscenko20@rambler.ru*

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність проблеми формування доходів місцевих бюджетів та ефективного використання їхніх коштів зростає. Без бюджетної самостійності місцевих органів влади з її численними складовими й урахування податкового потенціалу кожного регіону побудова й розвиток ефективної та дієвої бюджетної системи України може відкладатися на невизначений час.

У науковій літературі проблема місцевих бюджетів обговорюється останнім часом доволі активно. У наукових працях В.Д. Базилевича, О.Д.Василика, О.П. Кириленко, В. І. Кравченка, І. О. Луніної, К. В. Павлюк, Ю.В. Пасічника та інших значна увага приділена процесам формування коштів місцевих бюджетів та напрямкам використання цих коштів. Автори зосереджують увагу на питаннях підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів України, розподілу бюджетних ресурсів між рівнями влади. Багато статей присвячено проблемам міжбюджетних відносин.

На сьогодні фінансова спроможність адміністративно-територіальних одиниць слугує основним критерієм при визначенні здатності національної економіки розвиватися за рахунок власного фінансового забезпечення. Формування належної фінансової бази органів місцевого самоврядування, побудова досконалого механізму управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні, забезпечення тісної співпраці органів управління досягається за умови реалізації політики економічної стабільності, за якої максимальна увага законодавчої й виконавчої влади приділяється ефективному управлінню формуванням і використанням фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування [1].

Ефективне управління місцевим бюджетом можливе тільки за умови збалансованості й узгодженості доходів та видатків, єдності методологічної й нормативно-правової бази розрахунків, що дасть змогу повною мірою ефективно та якісно використовувати фінансовий потенціал території органами місцевої влади. Формування та функціонування адекватного фінансового

механізму управління місцевими бюджетами є актуальним і складним завданням, тому що від забезпечення оптимального формування фінансових ресурсів та їх ефективного використання залежить рівень соціально-економічного розвитку територій, громад.

Тому, проблема зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел зараз набуває особливої актуальності. Її вирішення сприятиме зацікавленості місцевих органів влади в розбудові економіки на принципах самостійності та ефективності, і дозволить забезпечити необхідну відповідальність й підзвітність місцевих органів влади перед громадськістю.

Підвищення рівня забезпеченості коштами розбудови регіональної економіки має позитивно вплинути на економічне зростання держави в цілому, що, в свою чергу, має сприяти наповненню доходної частини бюджетів усіх рівнів. Саме тому потрібне розширення переліку доходних джерел місцевих бюджетів, в тому числі шляхом перерозподілу доходів між державним та місцевими бюджетами, насамперед податку на прибуток підприємств [2].

З огляду на необхідність зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів необхідно: розширити перелік доходів місцевих бюджетів за рахунок передачі частини платежів, що на сьогодні зараховуються до державного бюджету; збільшити джерела надходжень, які спрямовуються на виконання власних повноважень місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування (зокрема, за рахунок плати за землю, надходжень адміністративних штрафів, введення податку на нерухомість); Розширити перелік видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування в її нарощуванні; удосконалення механізму розподілу трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам шляхом здійснення розрахунку видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, на підставі встановлених Кабінетом Міністрів України державних соціальних стандартів та фінансових нормативів бюджетної забезпеченості; підвищення рівня автономії місцевих бюджетів та ефективності використання

бюджетних коштів, зокрема шляхом продовження поступового впровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів, удосконалення розробки та реалізації моделі комплексної оцінки ефективності й результативності бюджетних програм; удосконалення процедур казначейського обслуговування місцевих бюджетів з урахуванням застосування програмно-цільового методу бюджетування, спрощення процедур казначейського обслуговування органів місцевого самоврядування та порядку реєстрації фінансових зобов'язань в органах Державної казначейської служби України шляхом зменшення документообігу; погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, що вироблялася, транспортувалася та постачалася населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії тарифам, що затверджувалися або погоджувалися відповідними органами державної влади [3].

Відповідно до чинного бюджетного законодавства розподіл податків за рівнями бюджетної системи не вирішує проблеми досягнення збалансованості місцевих бюджетів без участі зустрічних фінансових потоків.

Однією з гострих проблем місцевих бюджетів на сьогодні є недостатність бюджетних коштів на фінансування регіональних програм місцевого значення.

Список використаної літератури

1. Жемеренко Є.В. Використання коштів місцевих бюджетів України / Є.В. Жемеренко // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 13.
2. Міщенко Д.А. Оцінка сучасного стану інвестиційної активності у регіоні та шляхи її підвищення / Д.А. Міщенко, Л.О. Міщенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №23. – С. 6-9.
3. Щербань О.Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / О.Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2013. – № 41. – С. 74-79.

Остапюк І. В.

к. е. н., доцент Борисюк О. В.

доцент кафедри фінансів та оподаткування

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

E-mail: fialka95@gmail.com

В умовах розвитку науково-технічного прогресу протягом останніх десятиліть дедалі більшого розмаху набувають масштаби забруднення навколишнього природного середовища і проблеми екології виступають на перший план. Запровадження екологічного оподаткування є одним із інструментів, що може ефективно використовуватись для стимулювання суб'єктів господарювання до ведення більш екологічного способу діяльності та зменшення забруднення навколишнього природного середовища. Тому, на сьогодні система екологічного оподаткування запроваджена майже у всіх країнах світу.

В Україні екологічне оподаткування не є достатньо ефективним і не має значного регулюючого чи фіскального ефекту для держави. Це зумовлює необхідність дослідження міжнародного досвіду справляння екологічних податків та платежів задля виявлення можливостей його адаптації до вітчизняної практики оподаткування.

Проблематику екологічних податків розглядали такі українські вчені, як О. О. Веклич, О. Н. Гаркушенко, О. П. Маслюківська, В. С. Міщенко, С. М. Козьменко. Однак, проблема вдосконалення податкових інструментів регулювання екологічної ситуації в країні і надалі залишається актуальною та потребує дослідження.

Систему екологічного оподаткування формують податки та платежі, що стягуються за дії платників, які спричиняють специфічний негативний вплив на навколишнє середовище.

Ефективність екологічного оподаткування полягає в його здатності виконувати компенсаційну функцію – тобто в можливості покривати витрати завдані навколишньому природному середовищу [1]. Відповідно до цього у розвинутих країнах світу екологічні податки запроваджуються з метою стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища. Одночасно такі платежі є засобом

фінансування програм, щодо раціонального природокористування та збереження якості навколишнього природного середовища.

Існує досить широка класифікація екологічних податків. На даний час в зарубіжних країнах застосовують близько 500 різновидів екологічних податків, які, відповідно до цільового спрямування, поділяють на три групи. До першої групи належать податки, що мають фіскальну функцію, спрямовані не лише на покриття витрат екологічного регулювання, але й на поповнення бюджету. Друга група включає податки на покриття витрат, які націлені на відновлення навколишнього середовища. До останньої групи відносяться стимулюючі податки, що стягуються з метою зміни поведінки суб'єктів, які своїми діями завдають збитків навколишньому природному середовищу.

Директорат із податків і митних зборів Європейської Комісії розподіляє екологічні податки за сферою використання на сім основних груп: транспортні податки; енергетичні податки; плата за розміщення відходів; плата за забруднення; податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін середовища; податок на шумову дію; платежі за користування природними ресурсами [2]. Серед країн Європи найбільш поширеними є транспортні та енергетичні податки. Зокрема, енергетичні податки складають 75 відсотків від загальної величини екологічного оподаткування в ЄС, транспортні податки – 20,9 відсотків, а податки за забруднення навколишнього природного середовища – 5 відсотків [3].

На сучасному етапі у світі використовуються такі основні види екологічного оподаткування [4]: податок на вирішення глобальних, національних чи регіональних екологічних проблем (сприяє усуненню наслідків екологічних катастроф); податок на транзит вантажів через країну; цивільний екологічний податок із платоспроможних громадян на подолання екологічних нестатків; місцеві податки на охорону конкретних природних об'єктів; екологічний податок на автомобілі; екологічний податок на повітряний транспорт; екологічний податок на певні групи товарів, у тому числі на пестициди; мінеральні добрива; пластмасову тару, упакування;

батареї-акумулятори; шини; розчинники; мастила (стимулююча функція цих податків реалізується шляхом збільшення ціни за рахунок податку, що сприяє зменшенню споживання таких видів продукції); екологічний податок на паливо, у тому числі залежно від наявності шкідливих компонентів, таких як сірка, свинець; вуглець, окиси азоту та ін. Високі ставки енергетичних податків спрямовані на зменшення викидів парникових газів від спалювання викопного палива та стимулюють використання більш екологічних видів палива.

Існують специфічні екологічні податки, які застосовують тільки в окремих країнах [5], зокрема податки на відходи електричного та електронного устаткування (WEEE), що запроваджені лише у Швеції, Чехії, Франції, Бельгії, Словаччині, Литві та Австрії. Податок закладається у вартість товарів, що поділені на три групи (велика побутова техніка, середня техніка, мала побутова техніка) та розраховується за одиницю придбаного товару. Податок на комп'ютери, телевізори та інші види апаратури розраховується при утилізації за кілограми. На Мальті існують пільгові тарифи для тих, хто продає електроенергію, вироблену з фотоелектричних одиниць. Податок на авіаційне паливо або на авіап перевезення запровадили лише три країни: Велика Британія, Німеччина та Австрія. Величина податку залежить від дальності польотів та стягується згідно триступінчатої схеми, яка визначається дальністю польоту.

Отже, більшість країн світу активно впроваджує екологічне оподаткування, що свідчить про його необхідність і важливе значення для економіки держави. Для забезпечення ефективності та економічної доцільності застосування такі податки повинні відповідати певним умовам, зокрема сприяти наповненню як спеціального, так і загального фондів державного бюджету; сприяти поліпшенню екологічної ситуації завдяки стимулюванню платників знижувати негативний вплив на довкілля, запроваджуючи екологічно чисті, ресурсо- та енергозберігаючі технології. В Україні є доцільним збільшення видів екологічних податків, зокрема запровадження податку на продукцію і товари, що чинять значну шкоду довкіллю, а також транспортного податку, який би сприяв зменшенню викидів в атмосферу автомобілями.

Джерела та література:

1. Цимбалюк І. О. Ефективність реформування вітчизняної системи екологічних платежів / І. О. Цимбалюк // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 20(1). – С. 186-195. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2013_20\(1\)__39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2013_20(1)__39)
2. Environmental taxes statistics / Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
3. Экологические налоги в диапазоне от 1,6% от ВВП в Испании до 5,7% в Дании [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.agro.ru/news/702777.htm?print=Y>
4. Офіційна Інтернет-сторінка Муніципальної програми врядування та сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://msdp.undp.org.ua>
5. Шевченко І. В. Екологічне оподаткування: зарубіжний досвід і Україна / І. В. Шевченко // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2. – С. 55-60.

*к.е.н., доцент Павленко О.П.
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
E-mail: ksucha20@mail.ru*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

Найбільш розповсюдженою організаційною формою страхування кредитів є страхування товарних кредитів, необхідність виникнення якої пов'язана з випадками неплатоспроможності покупців-позичальників.

Для кращого розуміння механізму дії кредитного страхування більш детально зупинимось на характеристиці страхування банківських кредитів, а саме: на страхуванні ризику непогашення кредиту та на страхуванні відповідальності позичальника за непогашення кредиту. Ці види страхування кредитів на українському ринку страхових послуг з'явилися порівняно недавно – на початку 90-х років. Форма здійснення цих видів добровільна.

Страхування ризику непогашення кредиту відноситься до делькредерної форми організації страхових відносин, де роль страхувальників і застрахованих одночасно відіграють банки, інвестори та інші кредитори, і страхові відносини обмежуються лише стосунками між двома сторонами –

страховиком і страхувальником. Об'єктом страхування ризику непогашеного кредиту є відповідальність усіх або окремих позичальників перед банком за вчасне і повне погашення кредиту та сплату відсотка за використання його у визначений кредитним договором строк. Страховиком є страхова компанія, яка має ліцензію на здійснення такого виду діяльності. Страхувальником як правило виступає банківська установа. Страхувальник визначає сам: застрахувати відповідальність усіх позичальників, котрим були надані кредити, чи відповідальність кожного зокрема. Перший варіант привабливий тим, що за цих умов забезпечується автоматизм відповідальності страховика, що є суттєвим гарантом повернення кредитних засобів, і встановлюється пільгова тарифна ставка. Але в умовах нестабільної економічної ситуації доцільніше страхувати кредити з відсотками кожного позичальника зокрема. Страхувальник має право застрахувати тільки суму основного боргу або суму виданого кредиту з відсотками. За умови страхування кредиту та відсотків за нього страховик з часу настання страхового випадку виплачує страхувальнику відшкодування в розмірі від 50 до 90% непогашених боржником платежів та відсотків за них. Решта ризику залишається на відповідальності страхувальника. Поділ ризику між страховиком і страхувальником встановлений для того, щоб не знижувати відповідальність банку за видані ним кредити. При страхуванні банк повинен ретельно перевірити платоспроможність позичальника, його фінансовий стан. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика щодо всієї суми заборгованості (включно з платою за користування кредитом), яку належить повернути за умовами кредитного договору [1].

Відповідальність страхової установи виникає в тому випадку, коли страхувальник не отримав обумовлену кредитним договором суму на протязі, як правило, 20 днів після настання терміну платежу, передбаченого кредитним договором, або терміну, встановленого банком при невиконанні позичальником умов кредитного договору. За договором страхування встановлюється межа

відповідальності страховика. Якщо страхуються окремі кредити, то договір страхування укладається на період користування кредитом. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика, виходячи з всієї суми заборгованості (включаючи відсоток за користування кредитом), що підлягає поверненню за умовами кредитного договору. Договір укладається на підставі письмової заяви банку у встановленій страховиком формі, копії кредитного договору разом зі всіма документами, наданими на переддоговірну експертизу. Не можуть бути застраховані ті кредити, по яких на день укладення договору страхування є прострочена заборгованість. Страхову премію страхувальник сплачує одноразово, в строк, як правило, до 5-и банківських днів з дня укладання договору страхування. Страховик зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування протягом трьох банківських днів по закінченню 20-ти робочих днів та після закінчення дії договору страхування.

Відповідальність страхової організації виникає, якщо страхувальник не повернув банку-кредитору обумовлену кредитним договором суму протягом трьох днів після настання терміну платежу, передбаченого кредитним договором, без факту його пролонгації. Страхуванню підлягає не вся відповідальність позичальника, а певна його частина (від 50 до 90 %). Решту відповідальності покладено на самого страхувальника. Страхова сума встановлюється пропорційно визначеному в договорі страхування відсотку відповідальності страховика, виходячи з всієї суми заборгованості, що підлягає поверненню за кредитним договором.

Розглянемо більш детально страхування кредитних ризиків. Питання про те, чи страхування кредитів є видом страхової діяльності – чи це особливий вид банківської діяльності є спірним на сьогодні. Окремі спеціалісти ототожнюють поняття кредитне страхування і страхування банківських ризиків [3]. Але особливістю страхування кредитних ризиків є те, що у стосунках між кредитором та його боржником предмет їхнього спільного інтересу (кредит) ставить ці сторони в діаметрально протилежні економічно-правові умови.

Боржник зобов'язаний повернути одержану позику, а кредитор має право вимагати повернення наданої позики за попередньо узгодженими умовами. Невиконання цих умов загрожує кредитору фінансовими збитками. Основний ризик кредитної операції з матеріальної точки зору проявляється в неповерненні заборгованості, а з юридичної - у невиконанні зобов'язань. Це так звані матеріальна та юридична форми забезпечення кредитів. Найбільш вірогідною і надійною формою виступає страхування. **В практиці страхування найбільш вживаними організаційними формами страхування кредитів виступають:** страхування товарних кредитів; страхування кредитів під інвестиційні засоби; страхування споживчих кредитів; страхування кредитів, виданих під заставу; страхування кредитів довіри. Вони відрізняються за характером наданого кредиту, що забезпечується страховим захистом.

Іншим поширеним видом страхування банківських кредитів є **страхування відповідальності позичальників за непогашення кредитів**, за умовами котрого страхувальником виступає боржник, страхуючи одержаний кредит на користь свого кредитора. Тобто страхується нібито виконання фінансових зобов'язань, даних боржником на покриття збитку завданого своєму кредитору. Це є тип класичного (заставного) страхування.

На відміну від страхування непогашення кредитів договір страхування відповідальності позичальників за непогашення кредиту укладається між страховиком та підприємствами (чи організаціями – юридичними установами), які виступають страхувальниками. Об'єктом страхування є відповідальність позичальника перед банком, який видав кредит, за своєчасне і повне погашення кредитів. Основні правила і умови страхування вищенаведених двох видів загалом аналогічні [1].

Фінансово-кредитні установи, в тому числі банки, кредитні організації, інвестиційні компанії, інші професійні учасники фондового ринку можуть застрахувати свої бізнес-ризики.

1. Шкода або втрата цінного майна, що перебуває у приміщеннях страхувальника. Страхуються паперові грошові знаки, монети, чеки, всі види цінних паперів в документарній формі (сертифікати, акції, облігації, векселі тощо), дорогоцінні метали й каміння в будь-якому вигляді, що належать страхувальникові або клієнтам страхувальника від загибелі, втрати або пошкодження, що наступили в результаті: розкрадання, крадіжки, розбійного нападу; пожежі, вибуху та їх наслідків; затоплення в результаті аварії водопровідної, каналізаційної та інших систем забезпечення.

2. Збитки (втрата або пошкодження з будь-якої причини) цінного майна в процесі транспортування, у тому числі спеціалізованими (наприклад, інкасаторськими) службами.

3. "Нелояльність персоналу", що визначається як заподіяння збитків страхувальнику - юридичній особі в результаті протиправних дій, скоєних співробітниками страхувальника навмисне. До таких дій відносять такі несанкціоновані операції: платежі, списання з рахунків клієнтів, надання кредитів, позик, операції з цінними паперами, дорогоцінними металами, лізингові операції, підроблення або підробка документів (підробка підпису, внесення незаконних змін, заміна на фальшиві документи), розкрадання і деякі інші. Покриваються лише прямі збитки. Дане покриття аналогічно зарубіжного банківського страховим полісом "Banking Blanket Bond" (BBB).

4. Збитки в результаті прийняття банком після належним чином проведеної перевірки (з використанням детекторів справжності та інших методів) фальшивих банкнот (монет).

Крім перелічених специфічних ризиків у договорі для фінансово-кредитних установ можуть бути представлені і необхідні будь-якому страхувальнику - фізичній особі види страхування майна та цивільної відповідальності, наприклад страхування будівель і приміщень, включаючи спеціальні комунікації і скління, сейфи та сховища, електронне обладнання. Важливо відзначити, що при страхуванні ризиків фінансово-кредитних установ страховики не надають гарантії щодо покриття збитків від помилок або

неправильних дій керівництва і співробітників страхувальника та навмисних дій його клієнтів. Дані ризики за визначенням включені в сферу власне фінансово-кредитної діяльності. Страхове покриття фінансових і підприємницьких ризиків для фінансово-кредитних організацій є досить дорогим продуктом. Навіть за кордоном не кожен великий банк може собі дозволити поліс "BBB". Однак існують цікаві приклади взаємовигідного співробітництва у сфері страхування фінансових ризиків, коли прибуток від укладення страхового договору отримують і страховик, і страхувальник.

У США страхові компанії, які мають вищі рейтинги фінансової стійкості від провідних рейтингових агентств (наприклад, або AAA AA+ з Standard & poor's), надають страхові гарантії по муніципальних облігаціях, у яких початкові рейтингові оцінки набагато нижче. В результаті такої "підтримки" цінні папери підвищують свій рейтинг на кілька пунктів (до рівня дуже надійних), що дозволяє розмішувати їх на фондовому ринку за більш високою ціною. Таким чином, і страхова компанія заробила страхову премію, страхувальник отримав додатковий дохід за рахунок залучення більшої суми грошей під менший відсоток.

Список літератури:

1. Закон України « Про страхування» від 4 жовтня 2001 р. №2745-III.
2. Офіційний сайт Фориншурер страхование. – Режим доступу : <http://forinsurer.com//>.
3. Положення про депозитарну діяльність: Затв. рішенням Держ. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 жовт. 2006 р., № 999.
4. Фурман В. М. Світовий досвід комплексного страхування банківських ризиків [Текст] / В.М. Фурман // Фінанси України : Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. - 2004. - N1. - С. 118-123

Панковець И.А.

старший преподаватель кафедры банковского дела

Полесский государственный университет

e-mail: ia_pankov@mail.ru

**ТЕНДЕНЦИИ БАНКОВСКОГО РЫНКА С ДРАГОЦЕННЫМИ
МЕТАЛЛАМИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ**

В современных условиях хозяйствования, когда усиливается конкуренция между банками, остро встает проблема расширения новых банковских услуг. Одной из них являются операции с драгоценными металлами и драгоценными камнями.

До 2001 года отдельные банковские операции с населением по покупке, продаже драгоценных металлов и камней осуществлялись только Национальным банком Республики Беларусь. Ситуация изменилась в 2001 году после того, как Национальный банк разрешил проводить операции с мерными слитками драгоценных металлов и драгоценных камней коммерческим банкам.

Операции банков, связанные с драгоценными металлами и камнями следующие: открытие и ведение металлических счетов; продажа-покупка драгоценных металлов и камней; депозитные операции; кредитование под залог драгоценных металлов и камней; доверительное управление драгоценными металлами и камнями; ответственное хранение драгоценных металлов и камней.

Сопутствующими операциями являются оценка, охрана, доставка драгоценных металлов и камней, осуществление рекламных компаний, консультирование.

К драгоценным металлам относятся золото, серебро, платина и палладий. Они выступают обычно в виде банковских или мерных слитков. Металлы платиновой группы включают палладий, иридий, родий, рутений, осмий.

Банковские слитки – слитки золота, серебра, платины и палладия, соответствующие действующим на территории Республики Беларусь техническим регламентам или государственным стандартам либо требованиям Лондонской ассоциации участников рынка драгоценных металлов или Лондонского рынка платины и палладия.

Мерные слитки – слитки золота, платины, серебра, соответствующие стандартам государства – производителя слитков. Важное значение имеет проба и процентное содержание металла. Проба – достоинство сплава,

показывающее количество массовых долей драгоценного металла в тысяче массовых долей сплава. Процентное содержание – количество долей химически чистого драгоценного металла в ста массовых единицах лигатурного сплава. Лигатурная масса – фактическая общая масса сплава драгоценного металла с учетом всех компонентов.

При проведении деятельности в области драгоценных металлов Национальный банк, иные банки Республики Беларусь тесно взаимодействуют с государственной инспекцией пробирного надзора Министерства финансов Республики Беларусь. Государственная инспекция пробирного надзора осуществляет контроль за соблюдением требований действующего законодательства страны, регулирующего вопросы добычи, производства, использования драгоценных металлов и камней, их учета и сохранности. Одной из задач государственной инспекции пробирного надзора является выдача лицензий на виды деятельности, связанные с использованием в производстве, переработкой и обработкой, скупкой, продажей, хранением, диагностикой и оценкой, экспертизой драгоценных металлов и камней во всех видах и состояниях; изготовлением, реставрацией ювелирных, бытовых и других изделий из драгоценных металлов и камней, торговлей ими, хранением, приемом их в залог.

Национальный банк Республики Беларусь выдает одновременно с государственной регистрацией банка лицензию на банковскую деятельность с указанием разрешенного перечня банковских операций. Однако право на осуществление операций с драгоценными металлами (открытие, ведение счетов, депозитные операции и другие) может быть предоставлено банку при особых условиях. Для получения такого права банку необходимо представить в Национальный банк: ходатайство о разрешении на совершение операций с драгоценными металлами; обоснование необходимости получения такого права и перспектив деятельности банка в этом направлении; сведения об организационной структуре подразделения банка по работе с драгоценными металлами; характеристики на руководителей и других сотрудников

подразделения банка по работе с драгоценными металлами, имеющих необходимую теоретическую и практическую подготовку для совершения данного вида операций; справку о наличии сертифицированного хранилища и другие необходимые данные.

Проведение этих операций сопряжено с высоким риском и требует предварительной подготовки. Право на выполнение операций с драгоценными металлами могут получить банки только при наличии установленного срока, т.е. не ранее двух лет после регистрации банка. Обязательным условием является устойчивое финансовое положение банка в течение последних двух лет; наличие определенного размера нормативного капитала, выполнение квалифицированных и технических требований, определяющих готовность банка к проведению операций с драгоценными металлами. Критерии определения устойчивого финансового положения банка устанавливаются Национальным банком. К техническим требованиям относятся наличие кладовых (хранилищ) и кассовых помещений, оборудованных в соответствии с действующими техническими требованиями и обеспечивающими надежную сохранность драгоценных металлов. Операционное место должно быть оборудовано для проведения экспертизы драгоценных металлов, обязательно наличие сейфа, технических калиброванных весов. Весы должны иметь свидетельства об их своевременной государственной метрологической проверке. Банкам необходимо располагать техническими средствами для контроля за качеством драгоценных металлов и пробирными реактивами, а также необходимыми каталогами и справочной литературой.

До выдачи права на выполнение операций с драгоценными металлами специалисты, которые будут в банке осуществлять эти операции, обычно проходят тестирование в Национальном банке. Указанные специалисты должны знать порядок и условия открытия, ведения металлических счетов; требования по оформлению банковских документов при покупке и продаже драгоценных металлов; законодательство, регулирующее проведение операций с драгоценными металлами; международные правила банковских и биржевых

операций с ними; перспективы развития рынков драгоценных металлов; тенденции изменения цен и другие аспекты.

При наличии разрешения Национального банка Республики Беларусь на проведение операций с драгоценными металлами банк до начала операций обязан получить специальное разрешение Государственной инспекции пробирного надзора Министерства финансов Республики Беларусь.

Регулирование операций с драгоценными металлами и камнями позволяет вовлечь в данный процесс все более широкий круг контрагентов с целью эффективного функционирования рынка драгоценных металлов.

Рынок драгоценных металлов и камней продолжает свое поступательное развитие в республике, и тому имеется ряд подтверждений. В первую очередь, это разработка, утверждение законодательно-правовых норм и правил, регламентирующих деятельность банков по данному виду операций, во-вторых, постоянно увеличивается количество банков, получивших лицензию Национального банка на проведение операций с драгоценными металлами и драгоценными камнями, в-третьих, растут объемы продаж мерных слитков из золота, серебра и платины.

В таблице 1 представлена динамика учетных цен на драгоценные металлы в виде банковских слитков, установленных Национальным банком Республики Беларусь **по состоянию на 1 января** за последние восемь лет.

На протяжении 2009 – 2015 гг. наблюдалась тенденция стабильного роста цен на драгоценные металлы. За указанный период стоимость грамма золота увеличилась в 10,4 раза, серебра – в 10,8 раза, платины – в 8,2 раза, а палладия – в 25,2 раза.

Таблица 1 – Динамика учетных цен на драгоценные металлы в виде банковских слитков, установленных Национальным банком Республики Беларусь по состоянию на 01.01.2009 – 2015 гг., бел. руб.

Дата	Золото	Серебро	Платина	Палладий
01.01.2009 г.	61 183	766	63 588	12 979
01.01.2010 г.	101 479	1 555	134 753	36 951

01.01.2011 г.	136 022	2 961	166 959	76 294
01.01.2012 г.	422 688	7 565	370 741	170 740
01.01.2013 г.	464 133	8 506	432 309	193 699
01.01.2014 г.	367 749	6 014	415 650	217 619
01.01.2015 г.	458 826	6 041	462 939	305 310
01.01.2016 г.	634 171	8 251	520 590	326 563

Примечание – Источник: [1]

Учетные цены на золото и серебро в виде банковских слитков, установленные Национальным банком Республики Беларусь по состоянию на 01.01.2014 г. были ниже уровня цен по состоянию на 01.01.2012 г., на платину - ниже уровня цен на 01.01.2013 г. и только палладий вырос в цене на 23 920 белорусских рублей. Данная ситуация была обусловлена снижением цен на мировом рынке на драгоценные металлы. В 2014 – 2015 гг. цены на драгоценные металлы в виде банковских слитков, установленные Национальным банком Республики Беларусь имели тенденцию к увеличению.

Таким образом, рынок драгоценных металлов в Беларуси развивается уверенными темпами: увеличивается количество банков, предоставляющих услуги населению по покупке-продаже драгоценных металлов и драгоценных камней, наблюдается рост объемов таких операций.

Список использованной литературы

1. Официальный сайт Национального банка Республики Беларусь [Электронный ресурс] // <http://www.nbrb> – Дата доступа 25.03.2016 г.

Пантюх М.В.
науковий керівник Коваль С.І., старший викладач
Національний університет водного господарства та
природокористування
E-mail: mykola.pantyukh@gmail.com

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Основні напрями національної соціальної політики, в умовах трансформації економіки, повинні бути спрямовані, перш за все, на створення умов для зростання реальних доходів, ефективного використання трудового потенціалу, зміцнення генофонду нації, що дозволить забезпечити соціальну стабільність і економічний прогрес у розвитку суспільства. Але для цього соціальні гарантії повинні забезпечувати кожній особі можливості споживати блага на рівні, не нижчому визначених норм.

Особливу увагу слід звернути на соціальні проблеми здійснюваних реформ. І важлива роль відводиться соціальним гарантіям, які з фінансової токи зору є системою відносин держави і людини у розподілі наявних ресурсів і задоволення основних потреб, що сприяють становленню особистості у суспільстві.

Ефективність економічного розвитку має відповідати соціальним параметрам, сприяти поліпшенню життя основної маси населення. Щоб спрацював механізм забезпечення доступності благ, необхідна взаємодія наступних груп факторів:

1. Оптимальний вплив на структуру розподілу вартості виробництва та прибутку підприємства.
2. Перерозподіл доходів на користь економічно незабезпечених осіб.
3. Часткове відкладення особистого споживання для забезпечення життєдіяльності в особливих умовах (за рахунок страхування).

Взаємодія цих факторів дозволить підвищити рівень споживання об'єктами соціального захисту, що в свою чергу буде впливати на структуру національного виробництва та динаміку економічного зростання.

Реалізація цих умов досягається через соціально-економічну політику, яка базується на наступних принципах:

а) принцип економічної свободи людини, що дає їй право самостійно обирати будь-який вид діяльності;

б) принцип соціальної справедливості суспільства, який забезпечує податковий перерозподіл доходів до бідних, а також більше завантаження працездатних членів суспільства з ціллю допомоги незахищеним верствам населення.

Головна умова розв'язання соціальних проблем у нас – зростання економіки. Важливу роль у вирішенні соціальних проблем відіграють інвестиції, як складова фінансової стратегії країни. Окупаються такі інвестиції у соціальній сфері повільніше, ніж в інших галузях, проте через певний проміжок часу вони стають основним джерелом нагромадження національного багатства. Окремо слід сказати про прямі іноземні інвестиції, доля яких у соціальній сфері вкрай незначна. Привабливість для прямих іноземних інвестицій буде зростати при умові наявності позитивних тенденцій у розвитку національної економіки, а також сприятливих політико-економічних умовах і стабільності нормативно-правової бази [1, с. 286].

Проблема у розподілі коштів, що йдуть на соціальну допомогу, спостерігається і між регіонами України. Оскільки між регіонами існує значний розрив у рівнях доходів населення, проте інформація не завжди відображає реальний стан, тому і розподіл бюджетних коштів не є економічно обґрунтованим.

Розвиток достатньо ефективної системи соціального захисту вимагає не тільки реального збільшення витрат на соціальні потреби, але і дотримання соціальних стандартів. Правила і процедури державної політики стосовно визначення рівня соціальних стандартів мають стати прозорими і стабільними.

За характером задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються на [2]:

1. Нормативи споживання – розміри споживання у натуральному виразі продуктів харчування, непродовольчих товарів і деяких видів послуг за певний проміжок часу.

2. Норматив забезпечення – кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового користування, а також забезпечення певної території мережею закладів освіти, охорони здоров'я, підприємств, установ, організацій соціально-культурного, побутового, транспортного обслуговування й житлово-комунальних послуг.

3. Норматив доходу – розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм достатній рівень задоволення потреб.

При цьому соціальна політика повинна здійснюватися таким чином, щоб громадяни мали і певну відповідальність за отримані блага, і були самі зацікавлені в покращенні свого добробуту за рахунок своєї праці. Тобто, держава, забезпечуючи мінімально необхідний для життя рівень послуг, не сама надає послуги, а виступає в ролі замовника. Це буде сприяти створенню і розвитку внутрішнього конкурентного ринку послуг, на якому і держава на рівних правах має конкурувати, співробітничати з приватним бізнесом, громадськими організаціями. Одночасно, варто, щоб допомога надавалася на певних умовах (наприклад, отримувачі допомоги по безробіттю мають брати участь у суспільних роботах).

У соціально-орієнтованій економіці при встановленні соціальних гарантій слід не тільки забезпечити кожному індивіду достатній мінімум матеріальних благ, а й створити умови, щоб люба людина за бажанням могла забезпечити собі відповідний максимум соціального добробуту.

Отже, стратегічними цілями соціальної політики на державному рівні повинні бути [1, с. 288]:

- гарантування конституційних прав громадян на працю, соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, культуру, житло;
- забезпечення повної продуктивної зайнятості населення, підвищення якості і конкурентоспроможності робочої сили;
- досягнення значного підвищення матеріального добробуту і умов життя людей⁴

- забезпечення соціальної підтримки соціально незахищених верств населення;
- переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав і гарантій, що надаються сім'ї;
- значне поліпшення інфраструктури.

Таким чином, обов'язком держави є, насамперед, економічно ефективне задоволення потреб громадян у соціальних благах. Крім того, вона повинна сприяти справедливому розподілу цих благ, тобто доходи і витрати держави повинні якнайточніше відповідати наявним потребам людей у конкретних соціальних благах, і цілеспрямовано їх використовувати.

Правильне розуміння особливостей соціальних благ, уміння аналізувати і знаходити можливості заміщення суспільних благ особистими принципово важливо для обґрунтування соціально-економічної політики країни в умовах трансформації економіки.

Список використаної літератури

1. Коваль С.І. Проблеми соціального захисту населення в умовах ринкової економіки / С.І. Коваль // Zarzadzanie rozwojem przedsiebiorstw i regionow. Wdzial Ekonomii I Zarzadzania Krakowskiej Szkoły Wyzszej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. – Krakow, 2011. – S. 285-290.
2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>

*к.е.н., доцент Паславська І.М.
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
Захарків О.Т., студент
e-mail: irapaslavska@gmail.com*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ УКРАЇНИ ЗА 1990 – 2015 РОКИ

Україна уже майже 25 років є незалежною державою. Для того, щоб проаналізувати стан економіки на сьогодні та зрозуміти, як і куди ми рухаємося, потрібно розглянути макроекономічні показники країни. Проаналізуємо такі показники: валовий внутрішній продукт, інфляція, золотовалютні резерви та безробіття.

Розвиток економіки України, як і будь-якої економічної системи, є циклічним. Кожен з циклів можна поділити на чотири фази: криза, депресія, поживавлення і піднесення.

Розглянемо динаміку індексу ВВП України за весь період незалежності з 1991 року. Перший цикл тривав з 1991 по 2008 р. З 1991 р. по 1999 р. в економіці країни відбулося різке зниження ВВП. Від дня здобуття незалежності і до 1999 р. ВВП зменшилося на 58,2% [2]. Станом на 2015 р. економіка України скоротилася на майже 35% порівняно з 1990 р. Фактично усі 10 років ми перебували у фазах кризи та депресії. Проаналізуємо головні причини такого економічного занепаду.

Економіка Радянського Союзу будувалась за принципом тісної співпраці між республіками-членами. Розвал СРСР призвів до розриву економічних зв'язків, тому більшість підприємств зустрілись із проблемами реалізації продукції та постачання сировини. Відсутність стійких фінансових систем у новостворених незалежних державах призвела до того, що вони на довгі роки занурилися у складні інфляційні процеси. Україна була поглинута гіперінфляцією 1992-1996 року. Та ще однією причиною такого падіння було те, що не відбулося жодних ринкових реформ. Ринкові механізми формувалися дуже мляво. Зберігалися принципи консервативного радянського навчання кадрів, тому були відсутні ініціативи підприємців та не вводилися інноваційні механізми.

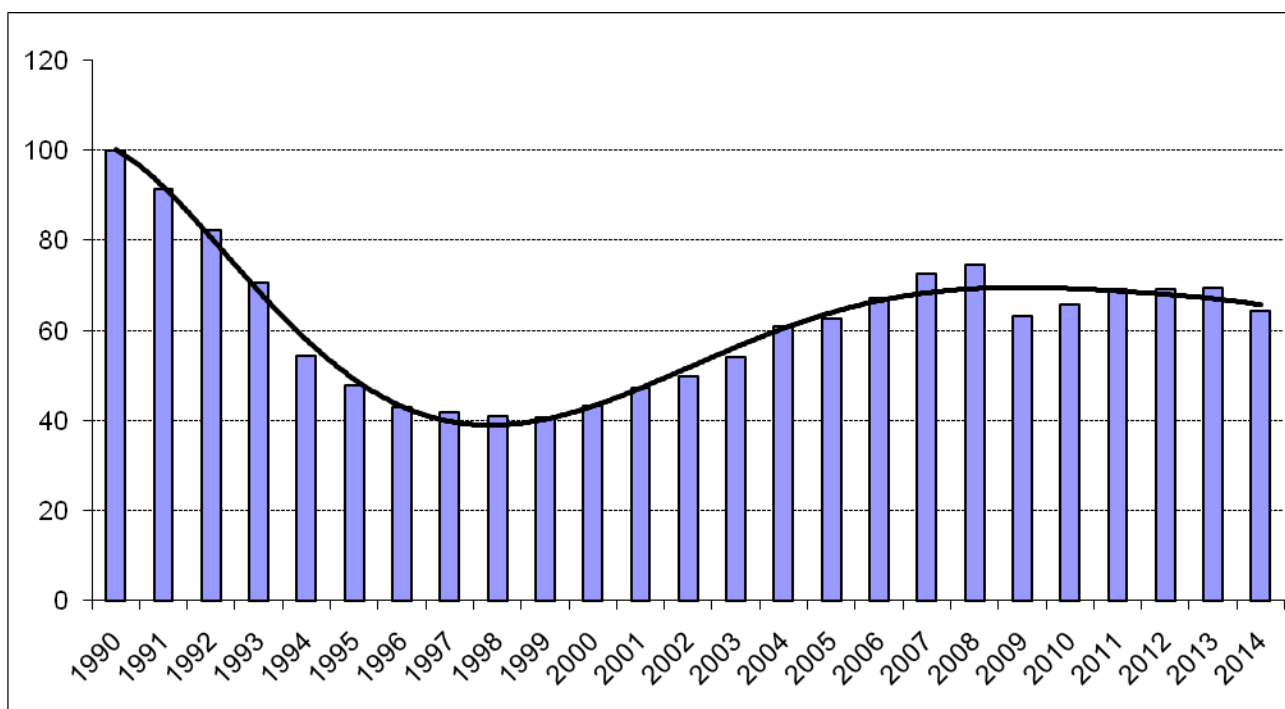

*Рис. 1 Індекс зростання реального ВВП України у % до 1990 року:
1990 – 2014 рр.*

Фаза підйому першого циклу тривала з 1999 по 2008 роки. Перший поштовх, що спричинив зростання в економіці була грошова реформа 1998 р. Ця реформа стала завершальним етапом створення цілісної грошової системи держави. Завдяки грошовій реформі настала відносна фінансова стабілізація. В Україну стали приходити іноземні інвестори, які почали фінансувати та розвивати нові галузі в економіці, почав розвиватися малий та середній бізнес.

Та економічне зростання було не достатнім для того, щоб компенсувати усі втрати фази падіння. Напевне це був очікуваний результат, оскільки в економіці не відбулися структурні зміни, темпи розвитку он-лайн економіки та інновацій були надто повільними та 2008 р. відзначився передчасною кризою.

Другий цикл тривав з 2008 по 2012 роки. З 2008-2009 р. ми перебували у фазі падіння, ВВП зменшився на 10,9 %. Причинами такого падіння були: відмова світового ринку від українського продукту, також відбулася девальвація національної валюти. Спостерігався відтік іноземного капіталу з України та за три місяці було виведено 6 млрд дол. іноземних кредитів.

Фаза зростання тривала недовго. Це було спричинено тим, що нова влада, яка сформувалася у 2010 році, почала руйнувати економіку. Неприбуткові інфраструктурні проекти почали фінансуватися заради привласнення, влада витісняла іноземний капітал з України, бізнес був під сильним тиском контролюючих органів та частими були рейдерські атаки на прибуткові підприємства. Фактично відбувалась централізація всієї економіки, що призвела до економічного краху.

Третій економічний цикл триває з 2013 року і до сьогодні. Ми перебуваємо у фазі падіння. З 2013 р. по 2015 р. відбулися великі зміни в економічній системі. У зв'язку з розгортанням війни на сході країни та анексією Криму економіка зазнала великих фінансових втрат. На жаль, на сьогодні великим випробуванням і тягарем для України є військові дії на сході, які не дають змоги стартувати новій економіці та постійно потребують великих затрат. Також однією з основних проблем, що не дають старту для розвитку економіки, є високий рівень корупції та підпорядкування усієї економічної системи олігархічним кланам [1].

Проаналізуємо, що ж відбувалося з рівнем інфляції за період незалежності України. За 2015 р. рівень інфляції досягнув 143,3% і це найвищий показник у світі. Така інфляція була зумовлена девальвацією національної валюти. Зростання споживчих цін у 2015 р. торкнулося усіх без винятку товарів та послуг. Найбільше ціни зросли на житло, воду, електроенергію, газ – у 2 рази, продукти харчування та безалкогольні напої - на 41,5% та взуття – на 35 % [4].

Наслідком різкого підвищення цін та зниження доходів населення є зменшення обсягів роздрібної торгівлі. За січень–листопад 2015 р. скорочення обороту роздрібної торгівлі становило 21,4%.

Рис.2 Індекс споживчих цін в Україні у грудні 2015 року, у % до грудня 2014 р.

Проаналізуємо також динаміку золотовалютних резервів України. У 1991 році, коли відбувся розпад СРСР, Україна стартувала практично з нульовим капіталом. Станом на лютий 2016 р. офіційні резервні активи становлять 13,48950 мільярдів доларів США.

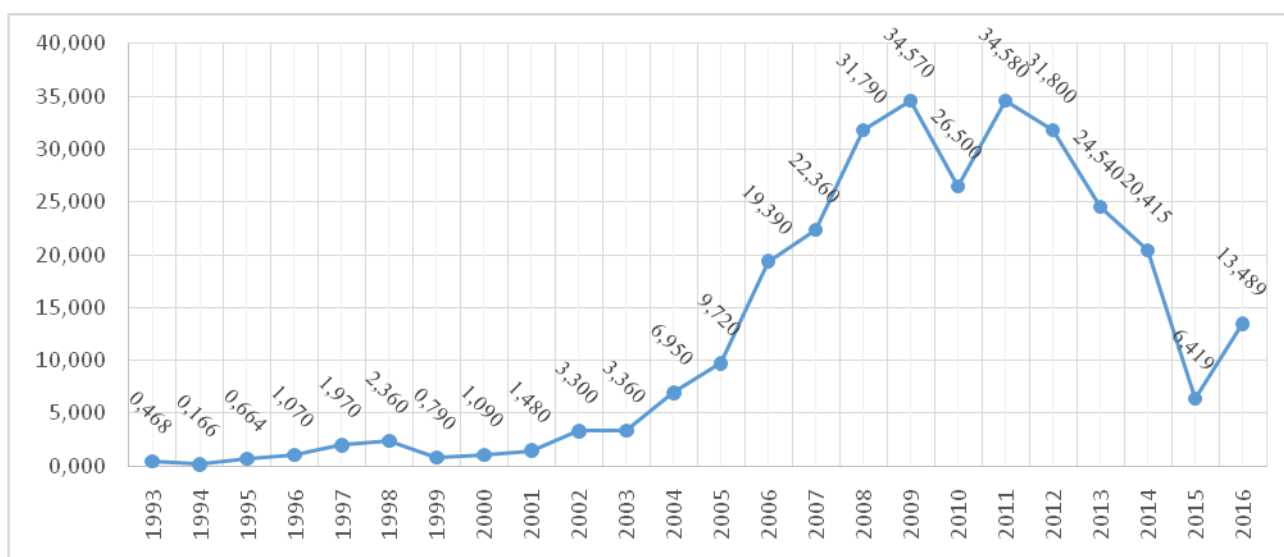

Рис.3 Золотовалютні резерви України .Розмір ЗВР млрд.дол

У 2014 р. золотовалютні резерви України демонстрували стійку тенденцію зниження. Фактично за рік вони зменшилися на 7,83 млрд. дол. За нашими оцінками, тенденція зниження резервів була закладена в 2011 р. і пов'язана з військовими діями на Донбасі лише опосередковано. Події на сході України лише прискорили тенденції, які інакше б виявилися в 2017-2018 роках[7].

Проаналізуємо динаміку безробіття. Станом на 1 вересня 2015 р. кількість зареєстрованих безробітних становила 414,7 тис. осіб і це 1,9% від працездатного населення. У січні 2015 р. цифра кількості безробітних зросла і становила 524,4 тис. осіб. Реальне число безробітних є значно вищим, оскільки багато людей не є зареєстрованими. Причиною такого безробіття є економічна криза та відсутність попиту на ринку праці. Також велику лепту вносить тіньова економіка, багато людей офіційно не працюють, зарплати видаються в конвертах та усе це у комплексі призводить до сповільнення розвитку економіки [6].

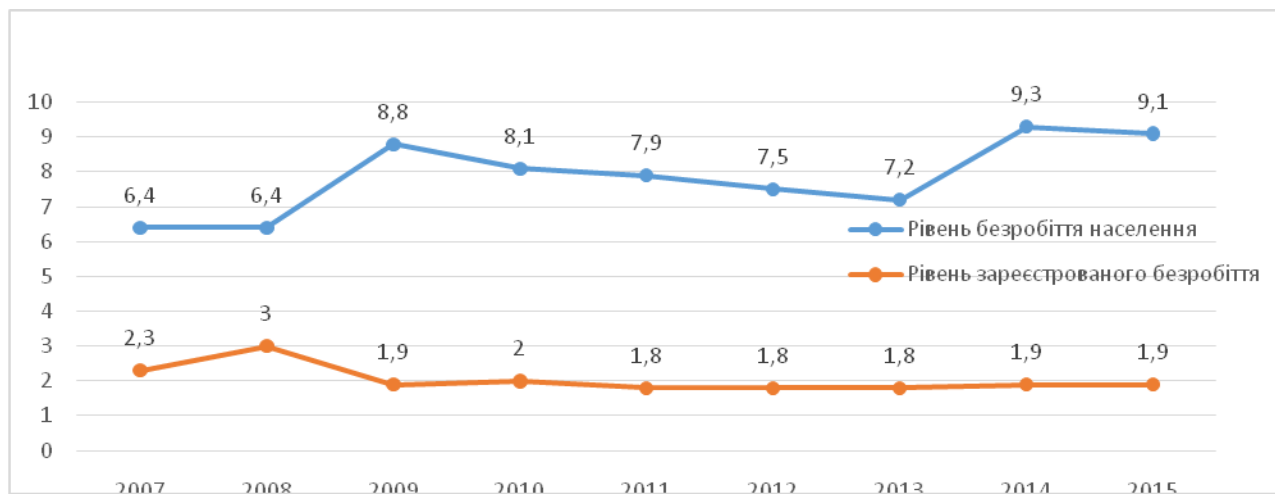

Рис.4 Динаміка рівня безробіття в Україні

На сьогодні Україна має досить багато невирішених проблем. Головними з яких є загрози суверенності держави, високий рівень корупції, підпорядкування економіки олігархічним кланам, тіньова економіка.

Україна, за класифікацією Світового банку, відстає навіть від групи економік, що розвиваються, – як із низькими доходами (106,8 %), так і з середніми (125,4%) [5]. Чи можемо ми очікувати стрімке економічне зростання

в найближчі 2 роки? Мабуть, що ні. Адже такому зростанню повинні передувати ґрунтовні структурні зміни в економіці, подолання корупції у всіх сферах життя суспільства, завершення антитерористичної операції на сході країни та деокупація Криму. Для того, щоб вирішити хоча б частину зазначених проблем, потрібні чималі зусилля та час. Проте перші ознаки оптимістичних сценаріїв розвитку країни можна спостерігати уже сьогодні. За даними Держкомстату у лютому 2016 р. спостерігався приріст ВВП порівняно з попереднім місяцем та аналогічним періодом попереднього року. Прогнозований приріст ВВП за весь 2016 р. становить 1%. Також у лютому спостерігалось зростання індексу промислового виробництва порівняно аналогічним періодом попереднього року (102,9%).

Список використаної літератури

1. Лановий В. Загадка олігархономії [Електронний ресурс] / В. Лановий. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/10/7/496321/>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Електронні дані. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Електрон. дані та прогн. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=230309&cat_id=173564.
4. Індекс споживчих цін в Україні та інших країнах світу у 2015 році [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Електрон. дані та прогн. – Режим доступу до ресурсу: <http://edclub.com.ua/analitika/indeks-spozhyvchyh-cin-v-ukrayini-ta-inshyh-krayinah-svitu-u-2015-roci>.
5. Кораблін С. Велика депресія. Україна / Дзеркало тижня. – №8. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/velika-depresiya-ukrayina-_.html.
6. Стан безробіття в Україні [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Електрон. дані та прогн. – Режим доступу до ресурсу: <http://edclub.com.ua/analitika/stan-bezrobittya-v-ukrayini>.
7. Тенденція зниження золотовалютних резервів закладена в 2011 році, Донбас лише її прискорив - аналітики [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://economics.unian.ua/finance/1025754-tendentsiya-znijennya-zolotovalyutnih-rezerviv-zakladena-v-2011-rotsi-donbas-lishe-jiji-priskoriv-analitiki.html>.

*к.е.н., доцент Пелех О.Б.
доцент кафедри менеджменту
Рівненський державний гуманітарний університет
E-mail: peleho@ukr.net*

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ

Умовою стійкості і стабільного економічного розвитку є рівновага, яка періодично порушується. Спостерігається певна циклічність, повторюваність у функціонуванні національного господарства, коли періоди підйому економіки змінюються періодами спаду і застою. П.Самуельсон у своїй книзі «Економіка» зазначає, що цикл - об'єктивне явище, притаманне всім країнам з ринковою економікою, і пов'язаний з внутрішнім і зовнішнім чинниками.

Класичне визначення економічного циклу запропонували американські вчені Артур Берне (нар. 1904) та Уеслі Мітчелл (1874—1948): «Економічні цикли — це тип коливань у сукупній економічній активності нації, яка організує свою діяльність у формі приватного підприємництва; цикл складається з періоду піднесення, який спостерігається одночасно в багатьох видах економічної діяльності і змінюється загальним для всієї економіки періодом спаду, скорочення виробництва з наступним пожвавленням, яке перейде у фазу піднесення наступного циклу; така зміна фаз циклу повторюється, але не обов'язково періодично».

Відповідно до термінології Національного бюро економічних досліджень [США](#) цикл включає чотири фази: пік, криза, депресія, пожвавлення.

Проте існують різні термінології для позначення фаз економічного циклу. П.Самуельсон використовує поняття «стиснення», «оживання», «експансія», «пік». За К.Макконнеллом і С.Брю фазами циклу є «пік», «спад», «депресія», «оживання».

Сучасна економічна теорія вирізняє лише дві фази економічного циклу: рецесію, яка включає кризу і депресію, та піднесення, яке включає пожвавлення та пік. [1]

Швейцарський дослідник Д.Бесомі цикл поділяв на такі фази як процвітання, кризи та ліквідацію. При чому на думку дослідника криза є оздоровляючим чинником і "необхідною незручністю".

Циклічність економічного розвитку набуває *різних форм і періодичності*. Окремі економічні цикли відрізняються один від одного тривалістю, інтенсивністю, соціально-економічними наслідками, відмінностями матеріальної основи їх розвитку, причинами виникнення.

За тривалістю перебігу розрізняють такі основні види економічних циклів:

1. Цикли Жуглара (С. Juglar). Раніше за все економічна наука виділила середньострокові цикли 7-12 років, які згодом отримали ім'я Жуглара. Саме протягом такого періоду часу в середньому функціонує основний капітал у виробництві [2].

2. Цикли Кітчина (J. Kitchin) (цикли запасів). Англійський економіст та статист Кітчин (1926р.) зосередив свою увагу на дослідженні коротких хвиль довжиною від 2 до 4 років. Він пов'язував малі цикли з коливанням запасів золота і визначав їх повторюваність з періодичністю три роки і чотири місяці.

3. Цикли Кузнеца. Цикли тривалістю 15-25 років отримали назву циклів Кузнеца на честь американського економіста Саймона Кузнеца. Науковець зв'язав хвилі з демографічними процесами, а саме притоками іммігрантів, та будівельними змінами. Тому спочатку ці хвилі мали назву «демографічними» або «будівельними» циклами.

4. Цикли Кондратьєва. Перші спроби в області створення теорії довгих хвиль були зроблені на початку ХХ ст. А.Гельфандом (Парвусом), Я.ван Гельдереном і С.де Вольфом. Проте найбільший внесок зробив російський учений М.Д.Кондратьєв (1892-1938рр.). Він виклав результати своїх статистичних економічних досліджень, що стосуються динаміки індексів товарних цін, процентних ставок, ренти, заробітної плати, виробництва найважливіших видів продукції і т.д. для ряду розвинених країн за окремі періоди в межах тимчасового інтервалу з 1770 по 1926 рр..

Угорський економіст Шипош звернув увагу на таку закономірність: два цикли меншої тривалості утворюють один більш тривалий цикл. Два цикли Кітчина утворюють цикл Жуглара, два цикли Жуглара утворюють цикл Кузнеца, а два цикли Кузнеца цикл Кондратьєва. Відповідно у економічному зростанні існує певна послідовність.[3]

Крім вище перерахованих циклів виділяють **цикли Форрестера**, довжиною близько 200 років, які відображають науково-технічні зміни в області виробництва енергії та матеріалів. А також **цикли Тоффлера** (1000–2000 лет) – характеризують економічну циклічність у зв'язку з розвитком людських цивілізацій.

За конкурентоздатністю цикли поділяють на цикл вільної конкуренції, чистої монополії, монополістичної конкуренції.

За сферою поширення економічні цикли можна представити наступним чином: *фінансовий*, пов'язаний з оборотними коштами, «цикл запасів» Джона Кітчина; *інвестиційний* — пов'язаний з поновленням активної частини основних фондів, «цикл амортизації устаткування» Клемента Жюгляра; *будівельний* — пов'язаний з поновленням пасивної частини основних фондів, переважно житлових споруд, «цикл амортизації житлових споруд» Саймона Кузнеца; *технологічний*, пов'язаний з принциповою зміною техніко-економічної парадигми (що викликає й поновлення та заміну виробничих фондів у цілому), «великий цикл кон'юнктури» М. Кондратьєва.

За ступенем тяжкості, яка визначається тривалістю рецесії і характеризується значним зниженням економічної активності цикли можуть бути розділені на три групи: *надважкі*, протягом 5 послідовних років; *важкі*, 3 - 5 послідовних років; *помірні*, до 3 послідовних років [4].

За характером основних техніко-економічних процесів економічні цикли поділяються на п'ять груп: *економічні цикли, викликані технологічними революціями*, які провокують фундаментальні зміни в структурі економічних систем; *економічні цикли, рухомі великими винаходами*, які викликають структурні зміни і створюють базу для майбутніх основних винаходів;

економічні цикли, рухомі основними винаходами, які призводять до припливу наступних незначних винаходів та інновацій; економічні цикли, мимоволі спровоковані нерациональним інституціональним, підприємницьким, споживчою поведінкою, що ведуть до інфляції і перевиробництва; економічні цикли, що відбуваються у зв'язку з природними катаклізмами, війнами, епідеміями і т.д.

Відповідно, до можливостей антициклічного регулювання можна виділити: *економічні цикли, які можливо запобігти* (у цю категорію потрапляють всі цикли, викликані поведінкою бізнес суб'єктів) та *невідворотні, але частково керовані економічні цикли.*

Усім відомо про негативний вплив циклічності на економіку, проте є багато цікавих та позитивних моментів. Циклічність дає можливість оновити застарілу техніку та оптимізувати виробництво, стимулює конкуренцію та змушує тримати «руку на пульсі». Тому необхідно чітко розуміти це явище та його класифікацію, з метою ефективного управління.

Список використаної літератури

1. Кривенко К., Савчук В., Беляєв О. Політична економія: Навчальний посібник. - К.: КНЕУ, 2005. – 508 с.
2. Juglar C. Des crises commerciales et de leur retour periodique en France, en Angleterre et aux Etats-Unis. P., 1862.
3. Лавров Е.И., Капогузов Е.А. Экономический рост: теории и проблемы. - Омск: ОмГУ, 2006. — 214 с.
4. Bormotov M. Economic cycles: historical evidence, classification and explication / M. Bormotov. – [Electronic resource] – Access mode: http://mpira.ub.uni-muenchen.de/19660/2/MPRA_paper_19660.pdf

*к.е.н. Петренко М.П., докторант
Приватний вищий навчальний заклад
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон
E-mail:alex-1105@ukr.net*

МІСТО ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Локалізація великої кількості людей в межах міст, зробила їх найрепрезентативнішим предметом досліджень соціально-економічної динаміки. Загальна логіка розвитку наукового знання, що тяжіє до постійної диференціації та спеціалізації, призвела до виділення економіки міста у самостійний напрям досліджень. Отже, як за формально-логічними обставинами, так і за емпіричною данністю, можемо стверджувати про існування феномену міста та необхідність визначення його онтологічних та структурно-функціональних характеристик.

Експонентна плинність сучасних соціально-економічних відносин, постійно змінює зміст та визначальні характеристики відповідних складових елементів. Формування образу феномену міста, закладає підвалини певної сталості та впорядкованості у процес дослідження розвитку урбанізованого простору.

Метою представленого дослідження визначено формування синтетичної дефініції поняття «місто», що враховує всі використовувані виміри його характеристики.

Що спонукає людей жити разом? Певна сукупність трансцендентальних характеристик людської свідомості та природи в цілому визначає онтологію буття людського суспільства. А от же, і форми організації його життєдіяльності.

Вихідною характеристикою людської природи є, звичайно, її біосоціальний характер. І більше ніж визначив Арістотель, навряд чи можливо сказати. За Арістотелем, людина – політична істота, тобто, соціальна, така що несе в собі інстинктивне прагнення до «спільного співжиття» [1]. Співіснування

виховує в людині усвідомлення необхідності інтелектуального і морального життя, сприйняття таких понять, як добро і зло, справедливість і несправедливість. Першим результатом соціального життя Арістотель вважав створення сім'ї та виникнення економіки, поняття похідного від «ойкономія», що відображає господарську діяльність, мистецтво ведення домашнього господарства, виробництва благ необхідних для життя, таку діяльність з точки зору сучасної семантики, можна ототожнити з виробничою сферою. Але, одночасно з ойкономією Арістотель вирізняє та протиставляє їй ще одну сферу економіки – хрематистику, яка ототожнюється з мистецтвом наживати статки за рахунок лихварства, що черпає свій прибуток з самих грошей, а не з речей, до поширення яких були введені гроші. Гроші мали полегшити торгівлю, але лихварський відсоток збільшує самі гроші. Як на нашу думку, на прочуть чітке визначення причин всіх економічних криз сучасності [2, с. 395 – 401].

Біосоціальна природа людини доповнюється інтелектом та свідомістю, що надають змогу визначати каузальність буття, та своє місце в світі через призму свого «Я». Антиномія індивідуального егоцентризму та необхідності жити в межах суспільства детермінує постійний пошук ефективних форм суспільної організації.

Однією з основних, загальновизнаних рушійних сил соціально-економічного розвитку виступає закон постійного зросту матеріальних та духовних потреб, як окремої людини, так і суспільства в цілому. Обмеженість наявних ресурсів і тяжіння до зросту наявних благ, розвиває у людей так звану підприємницьку функцію. Тобто, здатність визначати сфери економічної діяльності та її засоби, за використання яких можна отримати найбільший прибуток. Розвиток теорії і практики підприємництва, призводить до появи знань і про закономірності розміщення продуктивних сил: штандорт промислового підприємства, мінімізація транспортних та ресурсних витрат, економія на масштабі та концентрації виробництва при збільшенні ступеню агломерації, вигідне географічне розміщення. Всі ці фактори стають основою

сучасних синергетичних уявлень про механізми розміщення продуктивних сил та причини постійного росту урбанізованого простору.

Таким чином, соціальна обумовленість людського буття, егоцентричне тяжіння до постійного збільшення матеріальних та духовних благ, підприємницька функція та загальна раціоналізація економічної діяльності (розподіл праці) в умовах обмеженості ресурсів призводять до появи міст, та до їх подальшого розвитку у полюси та адміністративні центри соціально-економічного та політичного життя.

Міста, як надскладні та масштабні соціально-економічні системи, потребують ефективного управління, що засновується на принципах самоврядування та адміністративної і фінансової децентралізації на рівні країни.

Враховуючи обсяги повноважень та наявних ресурсів, органи місцевої влади у містах: міські ради та їх виконавчі органи, мають можливість самостійно визначати пріоритети соціально-економічного розвитку міст, у межах діючого законодавства. У відповідності до ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування» до повноважень міських рад належать: затвердження регламенту ради; затвердження та утворення за пропозицією міського голови структури виконавчих органів ради; прийняття рішень про проведення місцевих референдумів; прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень міського голови; затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку; затвердження місцевого бюджету; внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету; встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України; утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди; прийняття рішень щодо здійснення місцевих запозичень; прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку; встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого

бюджету; прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення; утворення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів; вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу; прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів; встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність та ін. [3].

Складність самого феномену міста та соціально-економічна обумовленість його характеристик детермінують формування різноманітних, спеціалізованих вимірів визначення його сутності та інтерпретації. Звичайно, базовим у цьому напрямі є спеціально-науковий розподіл. Оскільки, певні дефініції поняття «місто», визначаються в межах різних наук та предметних областей дослідження: географії, історії, економіки, соціології, антропології, політології, державного управління та ін. Одночасно зауважимо, що більшість дослідників визнають факт відображення основних соціально-економічних та соціально-демографічних ознак міста у визначенні Ф. Ратцеля: «Місто –

концентроване поселення людей, зайнятих несільськогосподарською діяльністю».

Визначені в ході антропологічного аналізу детермінанти виникнення та перетворення міста на центр соціально-економічного розвитку, задають, на нашу думку, загальну архітектоніку вимірів відповідної дефініції.

Соціальна обумовленість людської діяльності, відображається у відповідному вимірові категоріального осмислення сутності феномену міста. В межах відповідної наукової бази місто розглядається класиками німецької урбаністичної соціології М. Вебером та Г. Зіммелем – як простір концентрованої соціальної взаємодії. З відмінністю у тому, що М. Вебер звертається до аналізу розвитку міст як універсальних соціальних організацій під кутом загальної соціально-економічної та адміністративно-політичної динаміки: «Місто – це територія ринку, грошової економіки, розподілу праці та спеціалізації професійних задач», «Об'єднання на ґрунті не обов'язково спільного проживання на певній території, але завжди у формі громадського союзу – із спільним культом і спільними інтересами [4]. Г. Зіммель, формує суб'єктивну картину відносин між людиною і містом, розвиває вчення про міський спосіб життя, що забезпечує індивідуалізацію та збільшення масштабів особистої свободи на тлі спустошення духовного життя та культурних форм, збереження особистої ідентичності та задоволення потреб на умовах анонімності, все це проблеми, що формують урбанізований простір. Який, за Р. Декартом – є місцем де необхідно шукати усамітнення [5].

Подальшої концентрації соціального змісту дефініції міста набувають у визначеннях сучасних науковців. Я.В. Верменич: «Місто розглядається і як складний соціокультурний організм, і як результат тривалої еволюції міського соціуму у напрямі оволодіння функціями концентрації населення й капіталу, виробничих, задоволення різноманітних потреб тощо» [6].

Н. Гринчук визначає місто як історично обумовлений простір розвитку людської праці, ступінь його розвитку відображає цивілізаційний щабель та підпорядковується законам природи і суспільного прогресу [7].

Т. Меліхова, аналізуючи урбанізований ландшафт, як різновид антропогенного ландшафту, вказує на те, що «...місто – це сукупність різних видів антропогенних ландшафтів, у формуванні та розвитку яких брала безпосередню або опосередковану участь людина. Розвиток міста пов'язаний з діяльністю людини і насамперед із задоволенням її потреб» [8].

Жаклін Боже-Гран'є, вивчаючи місто з позицій функціонального підходу, приходить до висновку про те, що воно є результатом взаємодії людини та природи [9].

Економіка, була і залишається основою життєдіяльності суспільства, з'являючись на найранніших стадіях його розвитку, вона відображає узагальнені характеристики соціуму. Економічний вимір дефініції міста базується на відображенні аграрного та промислового розподілу праці. Так, ще у XIX ст. французькі історики О. Тьєрі, Ф. Гізо визначали місто виходячи з розділення промислового та аграрного виробництва. У марксизмі акцент робився на відокремленні ремесла від землеробства.

Відповідних позицій дотримувались й дослідники другої пол. XX-поч. XXI ст. Наприклад, місто, як населений пункт, жителі якого зайняті переважно поза сільським господарством, визначають Г.М. Лаппо та Б.С. Хорев [10].

Економічний вимір міста відображений в енциклопедичній дефініції: «територіально-концентрована форма зосередження різних сфер (матеріальних і нематеріальних), галузей і видів діяльності, а, отже, і головної продуктивної сили та стилю життя [11].

Деталізовану характеристику міста в межах економічного виміру наводить у своєму дисертаційному дослідженні Н.М. Лисяк: «адміністративно-територіальна одиниця, яка має визначені межі, специфічну освоєність території, де переважають ділянки (понад 75%) з несільськогосподарськими функціями, є місцем концентрації капіталу, видів економічної діяльності, економічних і соціальних благ та населення, понад 75% якого зайнято в несільськогосподарських підприємствах, установах, організаціях [12].

Усвідомлена необхідність управління суспільними процесами детермінує формування політико-правової системи. В її межах, містам відведено роль територіальних адміністративних центрів. Отже, особливий адміністративно-правовий статус вимагає відображення відповідного виміру у визначенні міста. Найближчими до відповідних позицій є визначення, сформовані в межах географічних та управлінсько-правових досліджень. Так, географічний словник, містить наступне визначення міста: «Населений пункт, віднесений законодавством країни до категорії міст» [13].

Визначений законодавством офіційний адміністративний і територіальний статус міста та наявність офіційних органів самоврядування визначаються в якості основних класифікаційних ознак міста у визначеннях М. Шаповала та В. Шкабаро [14, 15].

Визначення складних феноменів традиційно відбувається і в межах міждисциплінарного підходу, за якого, дефініція міста відображає весь набір його основних характеристик, пов'язаних у цілісну систему діалектикою суспільного життя. Відображаючи мільтисистемність урбанізованого простору Р. Гуляк, характеризує місто як історично обумовлену форму поселення, що характеризується певною територією та кількістю мешканців, має внутрішні зв'язки та створює умови для задоволення потреб особистісного розвитку, в умовах різноманітності людської діяльності в конкретних економічних, політичних та соціальних умовах.

В межах структурно-функціонального підходу наводяться і більш конкретні визначення, що вміщують перелік сфер життєдіяльності, сконцентрованих у містах: населення, виробництво, послуги, фінанси, соціальна сфера, юриспруденція, освіта та охорона здоров'я, правопорядок [16].

Відображенням відповідної концепції є визначення міста Т. Балик – як складної, відкритої, квазірівноважної системи, що виконує промислові, організаційно-господарські, транспортні, культурні та інші функції [17].

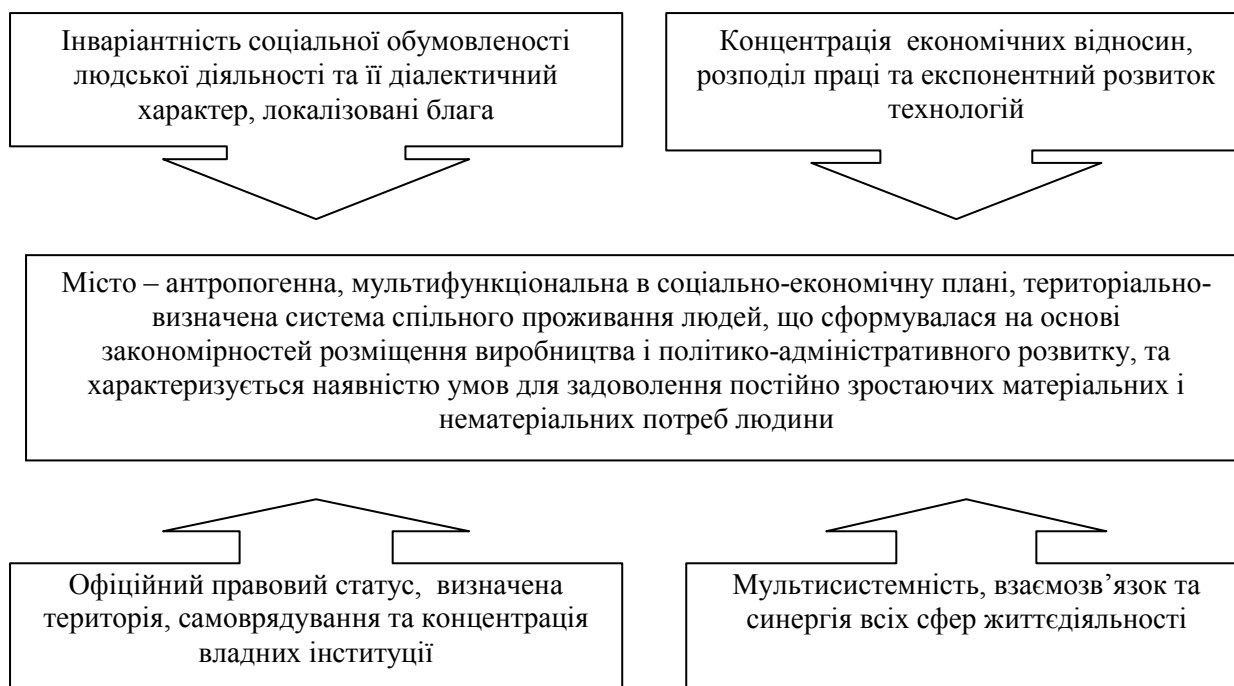

Рис. 1. Концептуалізація змісту поняття «місто» на основі синтезу наявних вимірів у відображенні його сутності

Синтез дефініцій міста сформованих у межах різних вимірів його концептуалізації, не залишає вибору щодо панівного підходу, яким, на нашу думку, має бути саме міждисциплінарний підхід. За визнання його панівного, методологічного впливу та врахування загальних характеристик постіндустріального етапу розвитку соціально-економічних відносин, визначити місто можна, як антропогенну, мультифункціональну в соціально-економічну плані, територіально-визначену систему спільного проживання людей, що сформувалася на основі закономірностей розміщення виробництва і політико-адміністративного розвитку, та характеризується наявністю умов для задоволення постійно зростаючих матеріальних і нематеріальних потреб (рис. 1).

Список використаної літератури

1. Доватур А.И. «Политика» Аристотеля // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. Т. 4 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.И. Доватура. – М.: Мысль, 1983. – С.38-57. – 830 с.
2. Аристотель. Сочинения: в 4 т. – М.: Мысль, 1975. Т. 4. – 864 с.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page>.
4. Вебер М. История хозяйства. Город / Пер. с нем.; Под ред. И. Гревса; Коммент. Н. Саркитова, Г. Кучкова. – М.: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2001. – 576 с. С. 288-291.
5. Зиммель Г. Большие города и духовная жизнь / Г. Зиммель // Логос. – 2002. – № 3(34). – С. 1-12.
6. Верменич Я. Проблеми дефініції і генезису міста у науковій спадщині М. Вебера / Я. Верменич // Історико-географічні дослідження в Україні. – Інститут історії України, 2009. – № 11. – С. 7-18.
7. Гринчук Н. Якість життя як визначальний чинник соціальної переорієнтації управління в містах України / Н. Гринчук, В. Ярощук // Управління сучасним містом. – 2004. – № 7 – 9 (15). – С. 259-265.
8. Меліхова Т. Ландшафтна структура урбанізованих територій і потреби людини / Т. Меліхова // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2004. – Вип. 31. – С. 153-157.
9. Боже - Гарнье Ж. Очерки по географии городов / Ж. Боже-Гарнье, Ж. Шабо / Пер.с.фр. под.ред. К.Т. Топуридзе, С.Н.Тагера. – М.: Прогресс, 1967. – 424 с.
10. Лаппо Г.М. География городов с основами градостроительства / Г.М.Лаппо. – Москва: Изд-во МГУ, 1969. – С. 184]. [Хорев Б.С. Проблемы городов / Б.С.Хорев. – М.: Изд-во Мысль, 1975. – 312 с.
11. Економічна енциклопедія у трьох томах / [редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Видавничий центр “Академія”. – Т.2, 2001. – 848с.
12. Лисяк Н.М. Регулювання економічних відносин міста і приміської зони: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 “Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка” / Н.М. Лисяк; Ін- т регіон. досл. НАН України. – Львів, 2009. – 20 с.
13. Географія: короткий тлумачний словник / [редкол. О.О.Бейдик (відп.ред) та ін.]. – К.: Либідь, 2001. – 192 с.
14. Юридична енциклопедія у шести томах / [редкол. Ю.С.Шемшученко (відп.ред.) та ін.]. – К.: Видавництво “Українська енциклопедія”. – Т.3, 2001. – 792 с.
15. Шкабаро В.М. Конституційно-правовий статус міста в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.наук: спец. 12.00.02 “Конституційне право” / В.М. Шкабаро. – К, 2004. – 21 с.
16. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В.М. Бабаєв. – Х.: Магістр, 2004. – 204 с.
17. Балик Т.В. Управління конкурентоспроможністю міста / Т.В. Балик // Коммунальное хозяйство городов. – 2010. – № 92. – С.11-19.

*Пижевська А.Ю., студентка
к.е.н., доцент Федотова Т.А.
доц. каф. економіки та управління національним господарством
Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара
E-mail: Pyzhevskij59@mail.ru*

БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНІ СФЕРИ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Економіка України перебуває у кризовому становищі. Головною проблемою, що постала перед ринком праці є не працевлаштування, особливо серед молоді. Така тенденція триває на протязі останніх років. За офіційними даними у 2014 році по МОП безробітних було 9,3%, а молоді 23,1%; в 2015 році безробітних 9%, молоді майже 25%; в 2016 таке становище лише поглиблюється. [3]

Безробіття — це складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку. [2]

Молодіжне безробіття — характеризується непропорційно високою питомою вагою молоді (віком 16 - 24 роки) у складі безробітних, має характер переважно функціонального безробіття. [2]

Перш за все це пов'язано з тим, що професійно-технічні та вищі навчальні заклади не дають тієї бази навичок та того рівня досвіду, щоб одразу після закінчення навчання вийти на ринок праці у пошуках місця роботи за фахом. В цей же час підприємства не хочуть брати на роботу молодих спеціалістів, бо ті не мають досвіду, не можуть відсторонитися від тієї придбаної теоретичної підготовки, на користь отримання знань від практики. Підприємці вважають, що випускник не в змозі приступити до роботи, він не ознайомлений та не підготовлений до роботи у реальному бізнесі. Також це великий ризик втрати, бо не має ніякої гарантії, що після навчання молодий випускник не залишить підприємство.

Вузи випускають багато кваліфікованих спеціалістів, серед них велика конкуренція за місце роботи, але в країні великий попит на спеціалістів з робочих професій. Це зумовлено тим, що мало хто хоче працювати звичайним

робітником, бо не має кар'єрного росту, або професійних ліфтів, немає так якових стимулів до праці, лише заробітна плата, яка не дуже велика.

В Україні дуже багато вузів, як державних так і приватних, молодь вчиться, витрачає час, а потім виявляється, що не потрібна, через недостатній рівень досвідченості. Краще б було заохочувати молодь, стимулювати матеріально, йти навчатися у заклади, що спрямовані на професійно-технічну підготовку. Нашій країні потрібні токарі, верстатники та багато інших спеціалістів. Але у зв'язку з тим, що це вважається не престижним і не цікавить молодь, професійно-технічні закладки закривають, хоча молодь має мати професійну підготовку.

Крім того, що зростає безробіття також скорочується кількість місць для працевлаштування. У 2014 році на 1 робоче місце претендувало 8 чоловік, у 2015 – 10.[3] Це пов'язано з тим, що майже всі підприємці намагаються мати готових спеціалістів, але ніхто не намагається їх вчити.

Велике безробіття у селах. Через брак роботи молодь переїжджає до міста, що має негативні наслідки. Спустошується українське село, за останні 10 років з карти України зникло більше, ніж пів тисячі населених пунктів. За МОП у 2015 році у сільській місцевості рівень безробіття серед молоді виріс до рекордних майже 25%. [3] Рівень безробіття серед всього населення та серед молоді за 2012-2015 роки показано на рис.1. Данні за 2014 та 2015 роки не включають окуповані території Сходу та АР Крим.

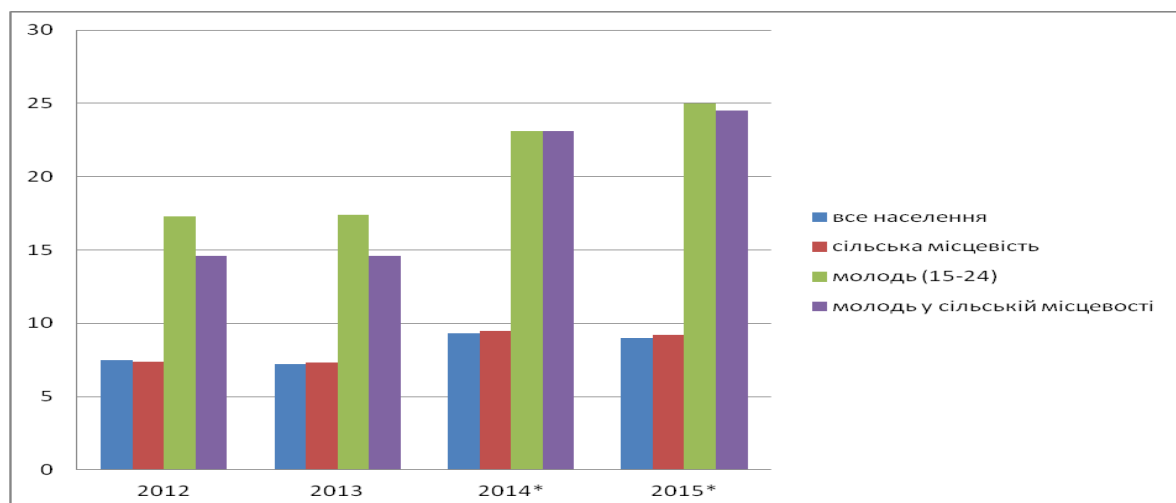

Рис.1. Рівень безробіття

Для відродження сіл потрібно розв'язати земельне питання, надати землю у власність тому, хто хоче її обробляти, хто буде зацікавлений не тільки у вирощуванні, а й у випуску готової продукції на селі.

Молодь шукаючи кращого життя, виїжджає за кордон, де може реалізувати свій потенціал більше, ніж в Україні. Тому через такий 'відтік мізків' країна втрачає свій потенціал. Вона стає не конкурентоспроможною поряд із ринками високо розвинутих країн. У зв'язку із не вирішенням питання о працевлаштуванні Україна втрачає розвиток сучасних технологій. Загальна кількість трудових мігрантів за 2014-2015 роки склала 5 млн. [1]

Молодь не захищена соціально, рівень заробітної плати низький, виникає залежність, де важко відстояти свою професійну точку зору. В свою чергу така ситуація приводить до виникнення соціальних проблем серед молоді, вона впадає у відчай від того, що не може реалізувати себе, чекає на те що, через деякий час стане потрібною, але за цей час тільки втрачає свої професійні навички. Також молодь сподівається на підтримку з боку держави або батьків, але це теж знижує стимули до праці. Як наслідок цього, молодь покидає думки о гарній роботі, починає шукати, як заробити швидко, тому підвищується злочинність.

Нехтуючи, проблемами молоді держава втрачає трудові ресурси, виникає гостре питання про необхідність її заміни, через постійну нестачу, що призведе до соціально-економічної напруги. Для зменшення безробіття серед молоді потрібно:

- заохочувати молодих спеціалістів;
- виплачувати підприємцям з державного бюджету, що беруть випускника;
- встановити мінімальний рівень оплати праці для випускників;
- якщо потрібно, за допомогою держави проводити курси для підвищення кваліфікації спеціалістів.

Отже, державі потрібно приділяти більше уваги молоді, яка зможе допомогти своїм потенціалом країні здійснити стрибок в економіці, що

позначиться на благополуччі України. Молодь здатна вивести країну з кризи та забезпечити її сталий розвиток.

Список використаної літератури:

1. Матеріали інформаційного ресурсу Захід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zaxid.net/>
2. Підручник з предмету Економіка праці та соціально-трудова відносини [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://buklib.net/books/26032/>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*к. е. н., доцент Плотнікова М.Ф.
доц. каф. інноваційного підприємництва та інвестиційної діяльності
Житомирський національний агроекологічний університет
E-mail: marianma@yandex.ru*

РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Єдність та динамічний характер функціонування соціально-економічних та екологічних систем є основою їх становлення, існування та розвитку. До таких систем можна віднести рослинний, тваринний світ, людську спільноту, а також адміністративно-територіальне об'єднання з сукупністю ресурсних компонентів, що його складають. Сформованість єдності підсистем, їх граничний та закінченість є основою постійного руху та розвитку як на мікро-, так і на макрорівні. Взаємозв'язок та взаємообумовленість систем забезпечують їх прогрес шляхом нарощування об'ємів, просторових характеристик, накопиченню компонентів.

Кожна система спроможна розвиватися в до максимальних для свого рівня меж, що характеризуються відповідними показниками. При цьому розвиток систем і підсистем відбувається ступенево, синхронно та одночасно за рахунок трансформації й переходу систем з одного стану в інший зі збереженням основних особливостей та функцій. Основою розвитку є інформаційно-енергетичне насичення систем і, як наслідок, їх удосконалення

через знання. Поглинання нової інформації сприяє накопиченню енергії, що трансформує системи в новий стан внаслідок набуття нею нових властивостей (табл. 1). Цей процес нескінченим в просторі та часі за дотримання пропорційності між цілим та його частинами. Характеристиками системи є їх розмір, композит, потужність, потенціал та співвідношення між елементами завдяки чому досягається співвідносність та послідовність проходження стадій розвитку системи.

Таблиця 1 Характеристика розвитку як соціально-екологічної категорії

Ознака	Характеристика розвитку
Рівень	Високий, середній, низький
Дуальність	Розвиток – деградація, прогрес – регрес
Напрямок дії	Накопичення знань, енергії, властивостей, якісних станів
Механізм дії	Боротьба протилежностей – розвиток виявляє в своїй основі причину, а регрес – є наслідком існування
Ставлення до змін	Усвідомлені – неусвідомлені
Основні параметри розвитку	Енергоємність, потужність, силова індивідуальність
Просторова та часова обмеженість	Реалізується безстроково (нескінченно)

Повторюваність єдиноцілісності підходів щодо всіх рівнів буття має місце до нескінченості, об'єднуючи складові у цілісну структуру, яка функціонує із заданою метою за збереження часткових програм розвитку. Завдяки чому розвиток розглядається нами не як індивідуально-самостійне явища процесу чи об'єкта, а як єдність суб'єктів та їх оточення в загальному об'ємі, що вимагає багатопланового прогресування за взаємної узгодженості часткових форм між собою, з оточенням та спільним об'ємом з врахуванням різнорівневих чинників. Порушення рівноваги зв'язків між усіма станами загального об'єму призводить до загибелі цілісної системи.

Механізм розвитку забезпечується самостійним проходженням системою всіх ступенів (рівнів) розвитку завдяки власним вкладенням та напрацюванням

(інноваційно-інвестиційні вкладення, інновації, раціональні пропозиції, духовні та культурні надбання тощо). Розвиток є процесом організованого еволюційного сформованого руху, спрямований на досягнення мети і підтримує такий стан системи тривалий час. Головною складовою та одночасно характеристикою такого зростання є його енергетичний потенціал, що постійно зростає за заданим законом. Для живих систем будь-яка реакція, будь-який рух, пов'язаний з удосконаленням системи, розвивається у відповідності до стадій, що його становлять. Виключенням є механічний рух не одухотворених форм.

Розвиток є однією з ознак існування. Усвідомлення, душа, здатність до руху та розвитку, опанування нового, – є ознакою живого світу, тоді як неживий – має допоміжний тимчасовий характер, нездатний самотійно змінюватися, руйнується й переходить у минуле. Однак, не кожен набір якісних компонентів реалізує розвиток. Він відрізняється на кожному рівні еволюції й в межах цього рівня має скінчений характер (вони відрізняються якісно і конструктивно), тоді як в глобальних масштабах цей процес є безмежним.

Різновекторний характер буття сприяє накопиченню різноякісних знань, спеціалізованих та неоднорідних, формує властивості, світогляд та свідомість особистостей, що беруть витоки з попередніх накопичень індивідів. При цьому спостерігається наступна залежність, – чим більше інформації накопичує система, тим більше здібностей та властивостей в ній відкривається. Загальний розмір потенціалу залежить від тривалості процесу розвитку системи і рівня еволюціонування. Якісний склад – характеристика однорідності форм на стадіях їх розвитку. За значної тривалості еволюціонування форм в часі якісні показники трансформуються, тоді як за малих структур головним є єдиноцілісність фактури, що складається з однакових компонентів. Така система як сільські території є неоднорідною за структурою своїх елементів і характеризується власною продуктивністю та функціональною здатністю. На відміну від однорідних систем різнорідний об'єм володіє багатофункціональністю та різносторонньою інформативністю (інтелектуально-інноваційним потенціалом, знаннями, досвідом, що формують якості системи). Всесвіт є

різнорідним за своєю природою і його окремі елементи, наприклад, біота, рослинний світ тощо є багатовидовими структурами, що є вищим за рівнем стійкості розвитку порівняно з монокультурами.

Гармонізація відносин в системі «Людина-Природа» можлива лише через об'єднану взаємодію окремих елементів, що у підсумку дає соціально-екологічний та економічний ефект на прикладі Горобіївської сільської ради через організацію Громадської ради та активізацію кооперативного руху (табл. 2). Внаслідок впровадження спільної економічної політики на реальних повноваженнях, які делегує держава об'єднаним громадам, реалізується ефект самофінансування всіх населених пунктів регіону.

Таблиця 2 Економічне обґрунтування соціально-економічних рішень, млн. грн

Сільська громада	Валовий дохід на 01.01.2016	10% доходу на 01.01.2017		Валовий дохід на 01.01.2017	Доходи бюджеті
		землі, га	млн.. грн		
Горобіївська громада	67,9	0,5642	6,79	101,9	10,19
Оріховецька громада	26,8	0,2982	2,68	40,2	4,2
Каленівська громада	25,0	0,5148	2,50	38,0	3,8
Шаліївська громада	35,0	0,3123	3,50	53,5	5,35
Всього	1547	1,5995	15,47	233,6	23,36
Землі	29,1	-	2,91	43,7	4,37
Всього	183,8	1,5995	18,38	277,3	27,73
Інвестиційний дохід 15%			27,60		41,6

Механізм реалізації ініціативи базується на формуванні об'єднаних громад й обрання уповноважених осіб, яким делеговано права загальними зборами й рішенням сесії сільських рад, де приймається рішення про об'єднання в єдину громаду і створення адміністративного центру управління територією як елементу місцевого самоврядування. Самоокупність реалізованих ним проектів через інструменти забезпечення соціо-культурного середовища, підконтрольність громаді, запровадження інноваційних технологій, створення інвестиційного фонду розвитку, який формується за рахунок внесків суб'єктів, розміщених на території в розмірі 15% доходу. Така

система перетворює суб'єкти на пайщиків кооперативу (кооперативів) при сільські громаді. Кожен кооператив індивідуально здійснює свою діяльність, контролюючи господарські процеси. Серед сфер діяльності таких кооперативів доцільним вбачається сприяння екологічному будівництву, виробництву та та переробці сільськогосподарської продукції, сервісного обслуговування аграрного сектору, комунального господарства. Останнє дозволить отримати системно-синергетичний ефект суспільно-економічних процесів.

Список використаної літератури

1. Селитова Л.А. Становление души, или Парадоксальная философия. Т.2 / Л.А. Секлитова, Л.Л. Стрельникова. – М.: Амрита, 2012. – 432 с.

***Повжик К. В.**
аспірант кафедри фінансів підприємств і установ
Чернігівський національний технологічний університет
E-mail: katrin_martynenk@mail.ru*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах глобалізації світових фінансових ринків та лібералізації відносин на них для України є досить важливою наявність розвиненого та стабільно функціонуючого фінансового ринку. Важливою його складовою є страховий ринок. На сьогодні рівень його розвитку не відповідає потребам економіки країни.

Наявність добре розвиненого страхового ринку для України важлива з декількох причин: по-перше в умовах дефіциту джерел фінансування він може сприяти формуванню додаткових джерел фінансування економіки; по-друге – сприяє стабілізації економічних відносин, підвищує рівень життя населення та соціальний захист. Світовий досвід показує, що страхові компанії можуть акумулювати фінансові ресурси у декілька разів більше, ніж середні комерційні банки.

Для виявлення негативних передумов, що стримують розвиток українського страхового ринку розглянемо основні показники його розвитку (табл. 1).

Згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, станом на кінець 2014 р. загальна кількість страхових компаній становила 382, у тому числі страховиків, що здійснюють страхування життя – 57 компаній, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя – 325. Страховий ринок, не дивлячись на велику кількість його учасників, характеризується високою концентрацією бізнесу – на перші 100 страховиків припадає понад 80% від усіх страхових премій [1].

Таблиця 1 Основні показники розвитку страхового ринку України у 2007-2014р

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Валові страхові премії, млрд. грн.	18,0	24,0	20,4	23,1	22,7	21,5	28,7	26,8
Валові страхові виплати, млрд. грн.	4,2	7,1	6,7	6,1	4,9	5,2	4,7	5,0
Обсяг сформованих страхових резервів, млрд. грн.	8,4	10,9	10,1	11,4	11,2	12,6	14,4	15,8
Загальні активи страховиків, млрд. грн.	32,2	41,9	42,0	45,2	48,1	56,2	66,4	70,3
Номінальний ВВП, млрд. грн.	720,7	948,1	913,3	1082,6	1316,6	1411,2	1454,9	1566,7
Частка валової страхової премії у ВВП, %	2,5	2,5	2,2	2,1	1,7	1,5	2,0	1,7
Частка активів страховиків у ВВП, %	4,5	4,4	4,6	4,2	3,7	4,0	4,6	4,5

Джерело: <http://nfp.gov.ua/>

Надходження валових страхових премій протягом 2007-2008 рр. зростало – темп росту за вищеописаний період склав 133%. У 2009 р. обсяги надходжень скоротились на 15% до 20,4 млрд. грн., що було обумовлене впливом світової фінансової кризи. Докризового рівня цей показник досяг лише у 2013 р. і складав 28,7 млрд. грн., скорочення у 2014 р. було обумовлене загальним

зниженням економічних показників в країні. У структурі валових страхових премій у 2014 р. переважає майнове страхування 59,6%, 12,1% - добровільне особисте страхування, 14,3% недержавне обов'язкове страхування, 8,1% – страхування життя, 5,9% - добровільне страхування відповідальності.

Динаміка страхових резервів у 2007-2009 рр. схожа з динамікою валових страхових премій. У 2010 р. обсяги страхових резервів перевищили до кризові і склали 11,4 млрд. грн., скорочення у 2011 р. в порівнянні з попереднім складало 1,8 %. В період 2012-2014 рр. страхові резерви зростали. Загалом ріст страхових резервів за 2007-2014 рр. склав 188%, що свідчить про укріплення позицій страховиками [1].

Хоча на сьогодні ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших секторів небанківських фінансових послуг, проте, він все ще перебуває на початковому етапі розвитку. Про це свідчить рівень співвідношення активів страховиків до ВВП. Станом на кінець 2014 р. цей показник становив 4,5%, для порівняння аналогічний показник у Великобританії складає - 96,5%, у США - 45,2%, Японії - 66,9%, Франції - 63,0%, Німеччині - 45,5% [2].

Такий низький рівень розвитку страхового ринку в Україні обумовлений рядом негативних чинників, що стримують його розвиток:

- недосконалість законодавства в аспекті захисту прав споживачів страхових послуг;
- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення страхового ринку: страхових агентів, андерайтерів, актуаріїв, страхових агентів та детективів [2];
- низький рівень страхової культури населення;
- недосконалість державного регулювання і нагляду за страховиками в аспекті моніторингу їх діяльності та звітності, оперативного реагування на їх неплатоспроможність, розробки заходів фінансового оздоровлення, виведення з ринку суб'єктів, що не мають можливості найближчим часом покращити свій незадовільний фінансовий стан;

- значний рівень лібералізації фінансового ринку, що підсилюється циклічним характером його розвитку, в сумі це створює складнощі і ідентифікації наступної кризи та її масштабів, своєчасному реагуванню на неї;
- зниження темпу зростання економіки, високі темпи інфляції та відсотки за банківським кредитування, нарощення збитковості підприємств, загальне зниження реальних доходів населення [3];
- нерозвиненість довгострокового страхування життя, зосередження страхової діяльності переважно на майновому страхуванні;
- висока спекулятивна складова на ринку – використання страхових компаній для уникнення оподаткування та витоку коштів за кордон.

Виходячи із виявлених проблем розвитку страхового ринку України можемо запропонувати наступні шляхи їх вирішення:

- перегляд існуючої моделі державного регулювання страхового ринку – перехід від секторної моделі регулювання фінансового ринку до моделі на основі завдань («двох вершин»), підвищення рівня державного контролю з метою зниження спекуляцій на ринку та його оздоровлення;
- консолідація страхового ринку шляхом внесення змін до законодавства щодо обсягів статутного капіталу, гарантійного фонду, страхових резервів;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення страхової діяльності, зокрема, в аспекті захисту прав споживачів, приведення його у відповідність до міжнародних норм і стандартів;
- підвищення рівня страхової культури серед населення, розробка державних програм для навчання спеціалістів зі страхової діяльності, використання зарубіжного досвіду;
- розбудова інфраструктури фінансового ринку, паралельне стимулювання розвитку інших його секторів, зокрема, фондового ринку.

Таким чином, страховий ринок значною мірою залежить від макроекономічних показників та рівня розвитку фінансового ринку в цілому.

Водночас, якщо він є добре розвиненим, то виступає однією із рушійних сил економічного та суспільного розвитку. Страховий ринок України не відповідає потребам економіки та знаходиться на етапі розвитку.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
2. Ратошнюк І. М. Страховий ринок України: проблеми та перспективи розвитку / І. М. Ратошнюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78288.doc.htm
3. Шуляк О. В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України / О. В. Шуляк, О. В. Марценюк-Розарьєнова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znptdau_2013_1_3_48.pdf

*к.е.н., Попадинець Н. М.
науковий співробітник відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долишнього НАН України»
E-mail: popadynets.n@gmail.com*

МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА

За останні десятиліття відносини між виробничими процесами та суспільством усе більш загострилися, стає цілком реальною загроза глобальної екологічної кризи, яка може призвести до екологічної катастрофи. Наслідки промислового розвитку в Україні зумовили до погіршення екологічної ситуації, оскільки промислові підприємства найбільше забруднюють навколишнє природне середовище. Для запобігання глобальній і локальній екологічній кризам необхідна зміна розвитку промисловості, яка дозволяє задовольнити потреби сьогодення, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби.

Проблема взаємозв'язку економічного розвитку та екологічної безпеки країни є надзвичайно актуальна, а її розв'язання необхідно розпочинати з рівня підприємств промислово-виробничої сфери, які слід вважати первинною ланкою в процесі екологізації виробництв.

Екологізація – це процес впровадження системи технологічних і управлінських рішень, що призводять до ефективнішого використання природних ресурсів зі збереженням якості природного середовища.

У промисловому виробництві під екологізацією розуміється постійне відтворення наукових ідей, інформаційних матеріалів, технічних засобів і технологічних рішень у забезпеченні екологічних умов виробництва [1, с. 178].

В усіх галузях промисловості Карпатського регіону, що чинять найвищий антропогенний вплив на навколишнє природне середовище, перші місця традиційно посідають базові галузі, такі як добувна, харчова, хімічна промисловість, металургія, виробництво електроенергії. Несприятливий вплив зазначених галузей виявляється як при видобуванні і використанні природних ресурсів, так і при споживанні продуктів виробництва, але найбільш екологоруйнівною сферою діяльності є видобування і використання природних ресурсів (нафта, газ, сірка, калійні добрива, ліс тощо), а також підприємства з видобутку і виробництву палива, кам'яного і бурого вугілля, нафти і нафтопродуктів, природного газу, електроенергії.

Територіальну структуру Карпатського регіону можна розділити за такими напрямками промислового виробництва: Бориславсько-Стебницьке (нафта, природний газ, озокерит, калійні солі, розсоли), Калусько-Долинське (нафта, газ, калійні і магнієві солі, розсоли), Надвірнянське (нафта, озокерит, кухонна сіль, менилітові сланці), Миколаєво-Роздольське (сірка, цементний вапняк, скляні і формувальні піски, цегляна глина), Яворівське (сірка, сировина для виробництва цегли), Скитське (вапняк, фосфорити), Берегово-Біганське (алуніти, барит, перліт, каолін, мінеральні фарби), Рахівсько-Солотвинське (кухонна сіль, мармур, доломіт), Ужгородсько-Свалявське (мармур, андезит), Вишківське (ртутна сировина, андезит) [2, с. 203].

Тобто основними забруднювачами Карпатського регіону є підприємства хімічної, нафтохімічної, металургійної, електроенергетичної промисловості. Проблема очищення атмосферного повітря, ґрунтів і вод і надалі залишається невирішеною. Досі в атмосферу викидається багато окислів азоту, сірчистого ангідриду, які випадають у вигляді кислотних дощів, унаслідок чого знижується врожайність сільськогосподарських культур.

Для вирішення екологічних проблем та ефективного розвитку промисловості Карпатського регіону потрібно визначити основні напрями екологічної модернізації (рис. 1).

Рис. 1. Напрями екологічної модернізації промисловості Карпатського регіону [2, с. 203].

Ідеального механізму екологізації не існує. Вона перебуває на перших фазах свого розвитку. Процес екологізації поступовий і довготривалий, тому є кілька шляхів, якими можна впроваджувати нововведення у промисловість, а саме: раціональне використання ресурсів; удосконалення і модернізація технології виробництва, у тому числі уловлювання викидів, стоків і відходів не у формі забруднювачів, а у вигляді корисних матеріалів, вторинної сировини для мінімізації наслідків діяльності підприємств; розвиток екологічного виробництва.

Найперспективнішими заходами екологічної складової модернізації промисловості регіону є заходи, спрямовані на зменшення або повну ліквідацію

шкідливих відходів, що забруднюють довкілля. Головний напрям – це перехід до використання замкнутих технологій, для яких характерна відсутність обміну речовин із зовнішнім середовищем. Стосовно технологічної операції це можна розуміти як процес, у якому відсутні викиди твердих, рідких і газоподібних речовин – відходів. Важливе значення тут відводиться розробці нових альтернативних технологій в енергетиці, нетрадиційних матеріалів, розробка технологій на основі природних (екологічних) процесів, саме тут важливе значення має використання останніх досягнень науки і техніки. Це найперспективніший шлях екологізації промислових виробництв.

Важливим сучасним напрямом екологізації виробництва є утилізація, тобто повторне використання відходів.

Найважливіший захід це регенерація первинних відходів, тобто залишення їх у циклі виробництва для додаткової переробки і вилучення невикористаних елементів або сполук, реалізація яких має три шляхи:

- повернення відходів у той самий виробничий процес, з якого його отримано;
- використання відходів в інших виробничих процесах;
- використання у вигляді сировини для інших виробництв.

Це вже дозволяє вирішити проблему мінімізації відходів, а в окремих випадках – досягти їх повної ліквідації. Але й тут існує низка проблем, передусім фінансових, а також часто кількість відходів просто перевищує реальні можливості їх споживання. Тому найперспективнішим напрямом екологізації виробництва слід вважати розробку принципово нових екологічних (маловідходних) технологій і перехід виробництва до основ екологічно “чистого” виробництва, що можливе завдяки залученню екологічних інновацій.

Ще одним важливим аспектом перетворень у контексті переходу до екологічно-безпечного розвитку промисловості є впровадження екологічних інновацій для розвитку та розширення вітчизняного ринку екологічних промислових товарів і послуг.

Для забезпечення стійкого розвитку промисловості регіону, безумовно, важливого значення набуває впровадження екологічних інновацій, під якими розуміються нові продукти, технології, способи організації виробництва, що забезпечують охорону навколишнього середовища. Ідеться про впровадження системи екологічного менеджменту, екологічного маркетингу, екотехнологій, що дозволяють забезпечити взаємодію між економічним розвитком і захистом навколишнього середовища на рівні окремих підприємств.

Впровадження екологічних інновацій пов'язано з впровадженням якісних покращень в організації виробництва, що і забезпечить збільшення економічного, соціального або екологічного ефекту.

При використанні екологічних інновацій у модернізації промислових підприємств їх можна класифікувати як поступові та радикальні. До поступових інновацій можна зарахувати технології (і відповідні організаційно-управлінські інструменти) екологічної ефективності, інтегральні технології (одночасно забезпечують подвійний, технологічний і екологічний ефект) [3, с. 45]. Ознакою всіх поступових екологічних інновацій у промисловості є те, що вони забезпечують доведення й удосконалювання сформованих технологічних і організаційних принципів виробництва без якісної зміни його парадигми. Фахівці у цьому випадку акцентують увагу на змінах усередині наявних виробничих ланцюгів створення вартості.

До радикальних інновацій можна включити інновації, що ґрунтуються на радикальному відновленні технологічної й управлінської парадигми, сюди належить новий системний дизайн (який передбачає якісну реструктуризацію наявних продуктових ланцюгів задля забезпечення екологічної безпеки й високого рівня ресурсозбереження в межах екологічного життєвого циклу продукції), формування науково-природно-технологічних кластерів і добровільних еколого-економічних програм між державою і бізнесом для підвищення конкурентоспроможності промислової продукції регіону на ринку [2, с. 205].

Для ефективного розвитку промислових підприємств екологічний фактор має набувати все більшого значення у виробництві й мати фінансову результативність і підтримку. Для цього потрібно розглядати питання оцінки базового потенціалу для впровадження екологічних інновацій, практики ухвалення рішень у системі екологічного маркетингу, а також проблеми управління конкурентними перевагами продукту з властивостями екологічної чистоти.

Необхідно також відзначити, що існують труднощі, які виникають на етапі розроблення та впровадження екологічних інновацій у промислове виробництво. Вони полягають у тому, що складно визначити навантаження, які чинять виробництво та продукція на довкілля, і неможливість передбачити рамкові умови майбутньої утилізації відходів.

Тому для вдосконалення промислового виробництва у регіоні доцільно використовувати такі процеси екологічних інновацій [4, с. 271]:

- модернізація технологічних процесів і циклів розроблення й погодженого розвитку всіх функціональних ланок з видобутку ресурсів, їх перероблення, використання відходів і відтворення цих ресурсів;
- використання ресурсозберігаючої техніки, впровадження маловідходних і безвідходних технологій, що забезпечують комплексне освоєння природних ресурсів, розроблення біотехнології;
- освоєння нових територій, а також розширення тих, що діють, з урахуванням екологічної безпеки населення і виробництва;
- випуск нових екологічно чистих продуктів і створення потужностей для їх виробництва;
- впровадження нових організаційних форм, включаючи удосконалення організаційно-територіальної структури потенційно небезпечних виробництв, для зниження їх екологічної небезпеки.

Виробники промислової продукції, використовуючи екологічні інновації при оцінці їхніх шансів на ринковий успіх, мають враховувати вплив факторів

екологічного тиску й екологічного втягування. Зокрема, такі як законодавчі обмеження, вимоги національних і міжнародних стандартів, ефективність витрат, екологічно орієнтовані акції громадськості, екологічна поінформованість суспільства тощо.

Ще одним важливим елементом екологічно орієнтованої модернізаційної політики в промисловості є дотримання міжнародних стандартів.

Дотримання екологічних нормативів виробництва промислової продукції має забезпечуватись за допомогою впровадження міжнародного екологічного стандарту (ISO 14000).

Введенню нових нормативів системи екологічного розвитку передують детальне вивчення екологічної ситуації на промислових підприємствах та оцінка фінансових витрат на модернізацію технології.

Система ISO 14000 орієнтована не на кількісні параметри (обсяг викидів, концентрація шкідливих речовин) і не на технології (вимога використовувати ту або іншу техніку), а на впровадження екологічного менеджменту у виробництві. Типове положення цієї системи полягає в тому, щоб в кожному промисловому підприємстві мають бути [5, с. 187]:

- введені певні екологічні процедури (безвідходне використання сировини);
- передбачені заходи, строге їх дотримання;
- підготовлені пакети документів (сертифікат якості продукції тощо);
- призначені відповідальні за процеси співпраці в екологічній діяльності між галузями промисловості (за умов виготовлення продукції з участю підприємств різних галузей промисловості).

Офіційно стандарти ISO 14000 є добровільними. Вони не замінюють законодавчих вимог і мають рекомендаційний характер. Однак промислові підприємства можуть використовувати їх для внутрішніх потреб, тобто як інструмент управління всією сукупністю своїх впливів на навколишнє середовище, і приводити свою діяльність у відповідність до міжнародних стандартів. Стандарти можуть використовуватися і для задоволення зовнішніх

потреб, за умов виходу товару на зовнішні ринки. Для цього необхідно обов'язково мати сертифікат стандарту ISO 14000, оскільки запропоновані сертифікати відповідності державного зразка і навіть дипломи різних виставок і конкурсів не нададуть повного підтвердження якості виготовленого продукту.

Наявність на промислових підприємствах системи управління якістю, сертифікованої за загальновизначеними міжнародними стандартами, служить не тільки гарантом якості кінцевої продукції, але й суттєво знижує ризики страховика при укладанні угод, оскільки наявність сертифікату підтверджує міжнародне визнання та високу конкурентоспроможність виготовленого товару.

Така ситуація безпосередньо впливає на ефективність розвитку внутрішнього ринку промислової продукції. Оскільки число вітчизняних підприємств, що отримали сертифікат відповідності міжнародним стандартам ISO 14000 (або перебувають у процесі сертифікації), неухильно зростає, такий документ стає життєво важливим і дає високу можливість продукції таких підприємств конкурувати з вітчизняними і зарубіжними аналогами на внутрішньому ринку.

Попри загальну динаміку покращення екологічної складової у промисловому виробництві, мало ще застосовується політика щодо впровадження нових стандартів сертифікації якості виготовлення продукції, модернізації промислових виробництв за рахунок екологічних інновацій. За таких умов забруднюючий ефект довкілля від промислової діяльності ще залишається досить високим.

Тому щоб запобігти забрудненню довкілля виробництвом промислових підприємств, доцільно здійснити такі заходи:

- удосконалити економічний механізм природокористування, запровадити принципи “забруднювач платить”, “природокористувач платить”;
- забезпечити цільове використання державою коштів природоохоронних заходів і налагодження оптимальних процедур контролю за

їхньою діяльністю шляхом розробки та затвердження на державному і регіональному рівнях відповідних програм;

– сприяти та економічно стимулювати впровадження природо- і ресурсозберігаючих, маловідходних і безвідходних технологій, виробництва екологічно чистих видів продукції. Орієнтація на поглиблену переробку вторинної сировини;

– впровадити систему економічного стимулювання підприємств, що скорочують шкідливі викиди й поліпшать загальний екологічний стан виробництва, через надання пільгових кредитів і регресивне оподаткування.

Таким чином, одним з найприйнятніших шляхів розв’язання проблеми екологічного розвитку промисловості регіону та збереженням стану навколишнього середовища слід вважати орієнтацію на інноваційний екологічно збалансований розвиток підприємств шляхом переходу на нові принципи управління ефективністю, використовуючи еколого-економічні орієнтири прийняття рішень піднесення промисловості.

Список використаної літератури

1. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : підручник / Л. Г. Мельник. – Суми : ВІД «Університетська книга», 2006. – 367 с.
2. Карпатський регіон : актуальні проблеми та перспективи розвитку : [монографія у 8 томах] / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; [С.Л. Шульц, С.Й. Вовканич, С.М. Писаренко, М.В. Максимчук, Н.М. Попадинець та ін.] наук. ред. д.е.н., проф. Кравців В.С. – Том 3. Промисловий потенціал / відп. ред. д.е.н. Шульц С.Л. – Львів, 2013. – 280 с. / Попадинець Н.М. Екологічна складова модернізації промисловості регіону / Н.М. Попадинець. – С. 201-209.
3. Дьоміна Т. А. Екологія, природокористування, охорона навколишнього середовища / Т. А. Дьоміна. – М. : Аспект Пресс, 1997. – С. 42-47.
4. Беякова О. В. Екологічні інновації – шлях розвитку ринку екологічно чистих товарів / О. В. Беякова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2011. – №4. – Т. II. – С. – 268-273.
5. Попадинець Н. М. Екологічні аспекти конкурентоспроможності лісопромислового комплексу на внутрішньому ринку України / Н.М. Попадинець // Молодь у вирішенні екологічних та соціально-економічних проблем сьогодення. Матеріали міжнародної конференції (м. Кам’янець-Подільський, 15-20 жовтня 2012 р.) – Кам’янець-Подільський : Інститут агроекології і природокористування НААН, Подільський державний аграрно-технічний університет, 2012. – С. 186-188.

*студентки: Похила М., Безпарточна В.,
старш. викладач Авраменко О.І.,
Кременчуцький національний університет імені Михайла
Остроградського
E-mail: helena.job@mail.ru*

ІНДЕКС СПОЖИВЧИХ ЦІН ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Перехід України до ринкової економіки відобразився на діяльності споживчої кооперації, вагомим індикатором якої вважають індекс споживчих цін. Саме він і є тим показником, який дає можливість об'єктивно оцінити зміни тарифів на споживчому ринку та займає важливу роль у розвитку економіки країни в цілому.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – це показник, який характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого (власного) споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг постійної якості з постійними характеристиками у поточному періоді порівняно з базисним. ІСЦ звичайно використовують у якості показника загального рівня інфляції в економіці [3].

Сучасний стан розвитку споживчого ринку характеризується значним підвищенням обсягів реалізації продукції, виконанням робіт та наданням послуг споживачам, спрямованими на просування продукції на ринок дистанційної торгівлі з використанням мережі Інтернет.

ІСЦ охоплює товари та послуги, які населення купує для власного споживання. Споживчий набір є єдиним для всіх регіонів країни і визначається Державною службою статистики України. Кожний товар (послуга) - представник отримує свій ваговий коефіцієнт та впливає на величину ІСЦ в різній мірі [1].

За своєю сутністю ІСЦ є показником зміни сукупної ціни певного набору товарів (послуг), які купує (отримує) населення. Оскільки ціни постійно змінюються під впливом цілого ряду факторів, то сукупна ціна цього набору

також постійно змінюється у відповідності зі змінами цін його складових. Тобто ІСЦ є показником зміни сукупної ціни одного й того ж самого набору товарів та послуг у різні періоди. Сукупна ціна набору товарів та послуг у базисному періоді приймається за 100; зміни в наступні періоди виражаються у відсотках до вартості базисного періоду [2].

Процес розрахунку ІСЦ включає зведення великої кількості окремих значень цін на товари та послуги для отримання індексів цін на підгрупи, групи національного індексу та відповідних індексів за регіонами країни. Далі 27 регіональних індексів об'єднуються до національного рівня шляхом зважування на питому вагу витрат наявного населення кожного регіону в загальних витратах.

Розрахунки ІСЦ проводяться з місячною періодичністю. Щомісяця, крім індексу цін до попереднього місяця, обчислюються також індекси цін до грудня попереднього року і до відповідного місяця попереднього року [2].

Для кращого розуміння тарифного стану розглянемо статистичні показники індексу споживчих цін протягом 2000-2015 р.р. до грудня попереднього року (табл.1.1) [4].

Отже, за даними Держкомстату, протягом 2000-2015 років відбувалися коливання цін на споживчому ринку, причому їхня динаміка не була стабільною. З таблиці видно, що 2002 та 2013 роки були відмічені зменшенням індексу споживчих цін у порівнянні з попереднім роком до найменших показників (96,5% у 2002 році та 99,4% у 2013 році). У всіх інших роках спостереження ціни зростали.

Найшвидшими темпами за весь період спостереження споживчі ціни зростали в 2015 році (у грудні 2015 року ІСЦ склав 143,3 у порівнянні з груднем 2014 року – абсолютний максимум за весь період спостереження). Ситуація була пов'язана з різким підвищенням цін і тарифів на товари і послуги, які регулюються адміністративно, зі стрімким зростанням вартості споживчого кошику внаслідок інфляційних процесів та військово-політичною ситуацією в Україні.

Таблиця 1.1

Індекси споживчих цін у 2000-2015рр.

Місяць/ Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ²
Січень	101,5	101,0	101,5	101,4	101,7	101,2	100,5	102,9	102,9	101,8	101,0	100,2	100,2	100,2	103,1
Лютий	102,1	99,6	102,6	101,8	102,7	103,0	101,1	105,7	104,4	103,7	101,9	100,4	100,1	100,8	108,6
Березень	102,7	98,9	103,7	102,2	104,4	102,7	101,3	109,7	105,9	104,7	103,3	100,7	100,1	103,0	120,3
Квітень	104,3	100,3	104,5	102,9	105,1	102,3	101,3	113,1	106,9	104,4	104,7	100,7	100,1	106,4	137,1
Травень	104,7	100,0	104,5	103,6	105,7	102,8	101,9	114,6	107,4	103,7	105,5	100,4	100,2	110,5	140,1
Червень	105,3	98,2	104,6	104,4	106,4	102,9	104,2	115,5	108,6	103,3	105,9	100,1	100,2	111,6	140,7
Липень	103,5	96,7	104,5	104,4	106,7	103,8	105,6	114,9	108,5	103,1	104,6	99,9	100,1	112,0	139,3
Серпень	103,3	96,5	102,7	104,3	106,7	103,8	106,2	114,8	108,2	104,3	104,1	99,6	99,4	112,9	138,2
Вересень	103,7	96,7	103,3	105,6	107,1	105,9	108,6	116,1	109,1	107,4	104,2	99,7	99,4	116,2	141,4
Жовтень	103,9	97,4	104,7	107,9	108,1	108,7	111,7	118,0	110,1	107,9	104,2	99,7	99,8	119,0	139,5
Листопад	104,5	98,1	106,6	109,7	109,4	110,6	114,2	119,8	111,3	108,2	104,4	99,6	100,0	121,2	142,3
Грудень	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3

¹ Без урахування Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

² Без урахування Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

Проведений аналіз свідчить, що ІСЦ є найважливішим показником, який характеризує інфляційні процеси в економіці країни і використовується для вирішення багатьох питань державної політики, аналізу і прогнозу цінових процесів, зокрема, перегляду розмірів грошових доходів, перерахунків орендної плати, індексації нормативної вартості земель, здійснення перерахунків сум заборгованості відповідно до рішень судових органів, рішення правових спорів, якщо використання цього показника обумовлено договором тощо. Все більшої актуальності набувають регіональні індекси, які використовується для перерахунків номінальної заробітної плати в реальну, індексації грошових доходів громадян, а також для перерахунку макроекономічних показників [3].

Таким чином, важливого значення набуває ціна як економічна складова відносин постачальників із споживачами, іншими підприємствами та

державою. Саме індекс споживчих цін дозволяє оцінити рівень інфляції на споживчому ринку, а його стабільний рівень сприяє економічному зростанню, забезпечує ефективне конкурентне середовище та підвищує якість товарів і послуг, їх споживчий попит.

Тому подальше дослідження у сфері ціноутворення є досить актуальним і необхідним для розвитку споживчої діяльності українських підприємств та економіки держави в цілому.

Список використаної літератури

1. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність. Посібник для користувачів / За редакцією Ю.М.Остапчука. – Державний комітет статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/posibnyk.pdf>.

2. Наказ Державного комітету статистики України від 04.07.2014 р. №207 «Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики цін» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2014/207/207_2014.htm.

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

*Д.є.н.,професор Прохорова В. В.
Завідувач кафедри економіки та організації діяльності
суб'єктів господарювання
Українська інженерно-педагогічна академія*

ПРОВЕДЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ

Становлення сучасної соціально орієнтованої ринкової економіки потребує розвитку суспільних відносин, що дозволяють адаптуватися до змін в середовищі та підвищити свою конкурентоспроможність суб'єктам господарювання. Здійснення реструктуризації підприємств створює передумови для безперервного функціонування, вчасного оновлення методів та систем управління, запобіганню здійснення конфліктів між зацікавленими сторонами, виникнення дисбалансу в русі його грошових потоків. Усунення протиріч при управлінні реструктуризацією підприємств передбачає

формулювання системи принципів проведення на основі обґрунтованих потреб за рівнями та напрямками реструктуризації, що стане підґрунтям для забезпечення керованості даного процесу.

Реформування вітчизняних підприємств у період трансформації тісно пов'язане з розвитком інтеграційних процесів, удосконаленням інструментів ринкового механізму. Українські економісти та менеджери активно використовують світовий досвід як в управлінні економікою, так і в управлінні підприємствами. Проте, просте копіювання іноземних поведінкових стратегій чи, навіть, доопрацювання і пристосування їх до вітчизняних умов не завжди дає бажані результати. Проблематика українських трансформаційних процесів потребує вітчизняного наукового розв'язання сучасних економічних завдань.

Функціонування й розвиток підприємства у ході трансформаційних процесів зумовлює необхідність дотримання курсової приналежності до використання основних положень стратегічного управління і формулювання відповідної стратегії постійності перетворень. Формування стратегічної моделі адаптації до змін зовнішнього середовища, а також розвитку підприємства має відбуватися з урахуванням стадії його життєвого циклу відповідно до галузевих особливостей, тенденцій розвитку та факторних впливів.

На особливу увагу дослідників заслуговує проблема розробки комплексу різномірних принципів щодо узгодження специфіки та неоднорідності об'єктів реструктуризації при запровадженні основних типів реструктуризації та потреби підприємства в них. Процеси трансформації підприємств з урахуванням структурного розподілу їх мають певні особливості та потребують збалансованості між стратегічними й тактичними системами перетворень. Залежно від галузевих, природних, культурних та інших факторів, для підприємств – об'єктів реструктуризаційних перетворень, важливою є система принципів, використання якої максимально необхідне, щоб мінімізувати помилки під час перетворень.

Ефективне використання такого інструменту як реструктуризація залежить від стану підприємства, його можливостей здійснювати перетворення,

а, отже, й зумовлює вибір відповідного типу реструктурування. Залежно від обраного типу важливість використання кожного із задіяних факторів ефективної діяльності як внутрішнього середовища, так і зовнішнього, відрізнятиметься. Від рівня стабільності комерційно-виробничого процесу підприємства залежить обсяг охоплення факторів, тобто чим гірше воно функціонує, тим більше уваги слід приділяти внутрішнім чинникам, чим краще – тим вагомішими стають фактори зовнішнього середовища. Досягнення підприємством принципово пасивного рівня реструктуризації та можливості використання філософії оновлення бізнесу дасть можливість не адаптуватися до зовнішніх чинників, а впливати на їхню дію у масштабах держави, галузі, ринку, бути активним учасником глобалізаційних процесів.

Застосування реструктуризаційних заходів як засобів задоволення економічних потреб підприємства, початковим етапом розробки стратегії трансформаційних змін підприємства визначена ідентифікація пріоритетного типу реструктуризації та сукупності заходів, спрямованих на вирішення найгостріших проблем. Це насамперед стосується визначення складових реструктуризаційних перетворень за рівнем значущості економічних потреб та відповідного типу реструктуризації. Оскільки апіорно не існує взаємно однозначної відповідності між класифікацією реструктуризаційних стратегій за критерієм об'єкта реформування та запропонованою нами класифікацією типів реструктуризації за ієрархічним рівнем незадоволених економічних потреб, процес планування реструктуризаційної стратегії передбачає глибокий, ретельний перегляд усіх можливих заходів, що торкаються різних сфер діяльності підприємства і здатні задовольнити найгостріші потреби.

Головним джерелом системних суперечностей розвитку економічних систем виявляється несинхронність настання фізичного функціонального та економічного зношування окремих активів господарюючого суб'єкта: так фізично придатні засоби праці можуть не відповідати сучасним вимогам техніки, технології, організації діяльності підприємства. Також прийнятні за функціональними характеристиками майнові цінності у матеріальній та

нематеріальній формі можуть бути недооцінені ринком, а, отже, й не можуть інтенсивно використовуватись у господарській діяльності підприємств чи галузей. Нарешті, придатний у фізичному, функціональному та економічному відношеннях актив не може використовуватись підприємством через невідповідність соціокультурним стандартам суспільства.

Проведення реструктуризаційних трансформацій є перманентним процесом, здійснюваним з метою забезпечення життєздатності підприємств у динамічно мінливому економічному оточенні.

Головним джерелом системних суперечностей розвитку економічних систем виявляється несинхронність настання фізичного функціонального та економічного зношування окремих активів господарюючого суб'єкта: так фізично придатні засоби праці можуть не відповідати сучасним вимогам техніки, технології, організації діяльності підприємства, а прийнятні за функціональними характеристиками майнові цінності в матеріальній та нематеріальній формі можуть бути недооцінені ринком, а, отже, не можуть інтенсивно використовуватись у господарській діяльності підприємств

Нинішній етап розвитку ринкових відносин в Україні також характеризується наявністю диференційованих можливостей до розвитку підприємств, що дозволяє їм при виборі типу змін спиратись як на процеси інституційного та нормативного забезпечення, так і на оцінку впливу макроекономічних чинників через відповідні показники. Здійснення реструктуризації можливо в усіх сферах діяльності підприємства, що на іншій основі створить конкурентні переваги як у кількісному, так і у якісному вимірах від техніко-технологічного оновлення на інноваційній основі, інтелектуалізації праці у поєднанні з розширенням компетенцій, так і до самоусвідомлення та самоідентифікації.

Метою реструктуризації підприємства є забезпечення його подальшого розвитку, а також спроможності гнучко адаптуватись до мінливих умов зовнішнього оточення. Адаптивність підприємств до мінливих умов зовнішнього оточення напряду детермінується його забезпеченістю

фінансовими ресурсами, брак яких унеможлиблює безперервність перебігу наскрізного бізнес-процесу та збереження конкурентоспроможності його продукції на місцевому та глобальному ринках.

*к.е.н., доцент Прус Л.Р.
завідувач відділу досліджень міжнародного досвіду та митної
експертизи Науково-дослідного центру митної справи Науково-дослідного
інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної
служби України
E-mail:luda_prus@mail.ru*

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Наукові дослідження у органах доходів і зборів України спрямовані на вдосконалення базису митного регулювання зовнішньої торгівлі країни та формування митної безпеки держави, що значно актуалізується змінами у підходах до формування та реалізації національної безпеки, умовами глобальних змін, приєднанням України до низки міжнародних конвенцій та запровадження міжнародних митних стандартів, вступом України до СОТ та підписанням *Угоди про Асоціацію* між Україною та ЄС. У Митному кодексі України чітко окреслено коло завдань, вирішення яких покладено на органи доходів і зборів, що актуалізує генерацію нових знань щодо здійснення державної митної справи. Враховуючи важливість митної складової у зовнішньополітичній та зовнішньоекономічній діяльності України та її поліструктурність, державна митна справа є специфічною діяльністю держави та потребує відповідного наукового забезпечення. Саме тому митна наука поєднує у собі здобутки у галузі економічних, юридичних, фізико-математичних, хімічних, соціологічних, технічних, історичних, політичних, педагогічних, психологічних, соціологічних наук та у науці державного управління. Статтею 576 Митного кодексу України визначено, що науково-дослідна діяльність, спрямована на забезпечення митних інтересів України, розвитку державної митної справи та професійної освіти в органах доходів і

зборів України, здійснюється науково-дослідною установою органів доходів і зборів та науково-дослідними підрозділами спеціалізованого вищого навчального закладу органів доходів і зборів. Цією ж статтею встановлено, що координація науково-дослідної діяльності у сфері державної митної справи здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Реалізація Угоди про асоціацію Україна-ЄС, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», Програми дій КМУ, Коаліційної угоди, виконання міжнародних договорів в межах компетенції ДФС тощо, визначає досить складні завдання, які потребуватимуть адекватних обґрунтованих рішень. Проведення наукових досліджень у митній сфері в системі ДФС в умовах змін цілей та завдань здійснення державної митної справи:

✓ *Забезпечує гарантоване фінансування розвитку ДФС за рахунок коштів державного бюджету через виконання відповідної бюджетної програми (у 2016 році – 3507020 «Прикладні дослідження і розробки у сфері фіскальної політики»).*

Інноваційний розвиток здійснення державної митної справи забезпечується 3 джерелами: державний бюджет, міжнародна технічна допомога та консалтинг. Фінансування відповідних видатків з державного бюджету проведення наукових досліджень створює своєрідну «подушку безпеки» видатків та розвитку митної системи, а також формує ефективне підґрунтя залучення та використання міжнародної технічної допомоги, а також формулює задачі залучення консультантів, в т. ч. іноземних радників.

Варто відзначити, що консалтинг потребує більших витрат бюджетних коштів і часу та містить певні ризику у виборі цієї форми, а міжнародна допомога надає обмежені у часі й коштах можливості, потребує відповідного проектного супроводу, довготривалого погодження з донорами тощо, має ризику припинення тощо.

Також відповідно до п.5 загальної частини Питань оптимізації кількості бюджетних програм, затверджених розпорядженням від 06.04.2011 № 292-р,

ДФС як головний розпорядник бюджетних коштів має розробляти бюджетні програми з урахуванням власних функцій та завдань, а також планів діяльності, що містять заходи з виконання інвестиційних програм (реалізації проектів), положень прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку, державних цільових програм з визначенням очікуваних результатів. Отже, бюджетна програма на прикладні дослідження митного спрямування може розроблятися виключно ДФС.

✓ *Відновлює взаємозв'язок «освіта-Державна фіскальна служба України-наука», що дозволить сформувати дієве підґрунття первинної та вторинної професіоналізації митної справи та забезпечить єдиний підхід до підготовки кадрів для митної системи та формування професійної компетентності у системі ДФС.*

Формування нового покоління державних службовців – одне із завдань сучасної кадрової політики ДФС, результатом якої має стати набуття професійних компетенцій, моральних якостей посадовими особами.

✓ *Популяризує діяльність ДФС та дозволяє побудувати сучасний сервісно-безпековий механізм реалізації державної політики у сфері державної митної справи.*

Популяризація здійснюється шляхом підготовки наукових звітів, аналітичних оглядів, періодичних, науково-інформаційних видань, наукових праць (монографій, енциклопедій і словників, довідників, підручників, навчальних (методичних) посібників, рекомендацій, статей, доповідей, рецензій, відгуків, висновків, наукових доповідей, наукових повідомлень про науково-дослідну, дослідно-конструкторську роботу тощо), концепцій, методик, методичних рекомендацій, інструкцій, висновків експертиз, функціонування веб-сайту, зокрема відомчих наукових установ та спеціалізованого ВНЗ, організації репозитарію (електронного архіву відкритого доступу), також шляхом участі у різноманітних комунікативних заходах, соціологічних опитуваннях тощо.

Відповідно до статті 5 Митного кодексу України державна митна політика - це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Отже здійснення державної митної справи має забезпечити, з одного боку сприяння розвитку міжнародної торгівлі, а з іншого – убезпечити суспільство, захистити митні інтереси України.

✓ *Створює можливості для стимулювання посадових осіб до вироблення інноваційних рішень в оперативній та стратегічній діяльності ДФС шляхом їх участі у наукових дослідженнях на договірних засадах.*

В умовах низького рівня оплати посадових осіб ДФС та відсутності системи дієвих стимулів і мотивів спонукання до праці знання і вміння, пропозиції та рекомендації службовців можуть бути реалізовані в т. ч. й у наукових дослідженнях, результати яких в подальшому впроваджуються безпосередньо в центральному апараті ДФС та його органах. Це, в свою чергу, дозволить якісно виконувати окремі завдання у службовій діяльності, які потребують наукового обґрунтування та супроводу, наприклад здійснюючи експрес-дослідження.

✓ *Покращує взаємодію ДФС на міжнародному, національному та регіональному рівнях.*

Проведення наукових досліджень підвідомчими науковими установами та спеціалізованим ВНЗ формує можливості здійснення моніторингу потреб ДФС у відповідних наукових розробках, експертній оцінці управлінських рішень, що дозволяє ефективно планувати подальшу роботу ДФС, зокрема його регуляторну політику.

Проведення наукових досліджень у сфері митної справи – одне із завдань, яке ставиться перед митними службами Всесвітньою митною організацією та закріплене у митних кодексах держав. Вступ України до СОТ, інтеграція в митну спільноту Європейського Союзу, що визначено у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», стратегії розвитку ДФС України тощо, значно

актуалізують необхідність та пріоритетність реформування державної митної справи. Це доводить тезу про те, що необхідно забезпечити ефективну імплементацію досягнень митних адміністрацій держав світу та сформувати дієву національну модель митного регулювання, в т.ч. й шляхом планування та проведення наукових досліджень та спрямуванні їх на отримання конкретних практичних результатів зокрема на:

1. наукових дослідженнях теоретичного та методологічного базису митної політики України та участь у розробці рекомендацій з питань удосконалення механізму її реалізації;

2. наукових дослідженнях відтворення історії митних органів в Україні;

3. вдосконаленні тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням пріоритетів розвитку економіки, створення сприятливих умов для участі України в міжнародному співробітництві;

4. дослідженні процесів міжнародної торгівлі: наукове обґрунтування забезпечення *безпеки ланцюгів постачань*, захисту споживчого ринку та розвитку системи захисту прав інтелектуальної власності митними методами;

5. визначенні шляхів вдосконалення реалізації фіскальної функції ДФС;

6. науковому обґрунтуванні забезпечення сприяння міжнародній торгівлі на основі розроблення *програм партнерства «митниця-бізнес»*;

7. науковому забезпеченні розробки концептуальної управлінської парадигми та стратегії її реалізації, в т.ч. на основі побудови сучасної та динамічної ІТ – функції ДФС;

8. наукових дослідженнях у сфері визначення проблемних питань практичної реалізації Митного кодексу України щодо визначення, контролю та корегування митної вартості товарів та функціонування системи митного аудиту, пост-аудиту зокрема;

9. дослідженні проблем управління діяльністю митниць: методологічних, адміністративних, інформаційних, матеріально-технічних, кадрових, правових аспектів тощо;

10. розробці науково-методичних матеріалів та науково-практичних рекомендацій з питань ідентифікації, класифікації та експертизи товарів у митних цілях;

11. розвитку та впровадженні інформаційних та телекомунікаційних систем, інноваційних електронних сервісів в митній справі, автоматизації митних процедур;

12. розвитку митної логістики та інфраструктури;

13. дослідженні проблем ефективності проектування та здійснення процесів митного оформлення та митного контролю, в т.ч. при переміщенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України різними видами транспорту та *при* поміщенні товарів у різні *митні режими тощо*;

14. розробці рекомендацій щодо вдосконалення митного контролю з використанням системи управління ризиками;

15. дослідженні проблем безпосереднього здійснення митної справи в особливих умовах;

16. оптимізації методологічної складової процесу ведення митної статистики та вирішення проблем, що виникають при обміні даними митної статистики з митними органами інших країн;

17. участі у вивченні проблем обміну попередньою інформацією про товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, з митними органами інших країн, міжнародними та іноземними організаціями;

18. участі у дослідженні питань організації та забезпечення спільного митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон;

19. участі у розробці рекомендацій з питань забезпечення виконання зобов'язань, які визначені у міжнародних договорах України стосовно митної справи, зокрема сприяння транзиту;

20. участі у вивченні та вирішенні проблем імплементації податкового та митного законодавства відповідно до інтеграційних прагнень України, зокрема, з ЄС та адаптації провідного міжнародного досвіду з питань митної справи;

21. формуванні системного підходу до вирішення проблем у сфері боротьби із злочинністю у митній сфері;

22. вивченні та впровадженні міжнародного досвіду щодо протидії корупції та розробки пропозицій щодо формування та реалізації антикорупційної програми ДФС;

23. розробці наукових пропозицій щодо вирішення проблем правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів ДФС (зокрема, законодавства з питань державної митної справи) та її територіальними органами, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків;

24. сприянні розвитку освітніх технологій з метою розвитку системи підвищення рівня професійної компетентності та системи безперервного навчання;

25. участі у виробленні практичних рекомендацій щодо наукового забезпечення державного управління у митній сфері;

26. науковому обґрунтуванні удосконалення методології кінологічного забезпечення діяльності ДФС з урахуванням найкращих світових практик;

27. формуванні наукового підґрунтя здійснення заходів ДФС, спрямованих на реалізацію стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.

Стратегічний курс Державної фіскальної служби України спрямовується на створення сприятливого бізнес-клімату, забезпечення свободи підприємництва, прискорення процесу дерегуляції, сталого розвитку економіки України. Незважаючи на значні напрацювання з митної проблематики посадових осіб ДФС та науковців чимало актуальних питань щодо історичних аспектів, методологічних та практичних засад реалізації митної політики держави й досі залишаються невирішеними.

*к.е.н., доцент Пушкарчук І.М.
доцент кафедри економіки та підприємництва
Луцький національний технічний університет
E-mail: iryna-pushkarchuk@i.ua*

*к.е.н., доцент Мишко О.А.
доцент кафедри економіки та підприємництва
Луцький національний технічний університет
E-mail: myskoolga1906@rambler.ru*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ ЯК ФАКТОР ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах сьогодення, активних інтеграційних та глобалізаційних процесів, посилення конкуренції, підвищення нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища, соціально-економічний комплекс регіонів України, його господарюючі сфери й, зокрема, промисловий сектор потребують вирішення складних завдань. Насамперед, створення умов підвищення конкурентоспроможності промисловості регіону, що дозволить реальному сектору регіональної економіки не лише протистояти викликам сучасної кризи, а й формуватиме основи фінансової стабілізації України для виходу на новий рівень соціально-економічного розвитку.

Проблеми підвищення конкурентоспроможності регіону в цілому й, зокрема його промисловості, управління конкурентними перевагами території та промисловими підприємствами як учасниками конкурентного процесу відображені в працях провідних українських вчених-економістів: О.Амоші, В.Безуглої, Є.Бельтюкова, В.Буркинського, А.Бутенко, О.Васильєвої, А.Воронкової, П.Беленького, М.Бутка, В.Гейця, Б.Губського, О.Дубовика, Ю.Іванова, Т.Ігнатової, Б.Кваснюка, О.Кузьміна, Ю.Макогона, Н.Мікули, О.Панкрухіна, Й.Петровича, В.Реутова, А.Татаркіна, Л.Федулової, Н.Чухрай, В.Шевчука та багатьох інших. Проблематика фінансового забезпечення та фінансової стабілізації регіону є об'єктом дослідження таких науковців, як О.Акименко, А.Асаул, І.Бланк, С.Буткевич, М.Бутко, І.Вахович, В.Геєць,

І.Заблудська, С.Зеленський, Н.Корнєєва, О.Крайник, М.Крупка, Л.Петкова, Д.Стеченко, Т.Уманець, О.Шаповалова та інших. Однак, реалії сьогодення доводять необхідність подальших досліджень конкурентоспроможності промисловості регіону як одного з головних факторів досягнення фінансової стабілізації його економіки.

Конкурентоспроможність у широкому розумінні трактується як здатність товаровиробника, регіону, країни в цілому протистояти конкурентам, тобто витримувати конкуренцію, покращуючи своє становище як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тобто під конкурентоспроможністю розуміється спроможність об'єкта, певної економічної системи формувати конкурентні переваги над іншими.

Конкурентоспроможність проявляється на різних рівнях та щодо різноманітних економічних об'єктів. Усі рівні і різновиди конкурентоспроможності взаємопов'язані і взаємообумовлені, тому конкурентоспроможність вищого рівня може бути досягнута за умови, якщо вона буде досягнута на усіх низових рівнях її формування. Конкурентоспроможність, як характеристика будь-якого об'єкта на будь-якому рівні, проявляється лише у процесі ринкових відносин та показує його відносну позицію щодо інших об'єктів.

Що ж стосується конкурентоспроможності регіону, то під нею розуміється здатність кожної регіональної системи до управління своїми конкурентними перевагами, раціонального й ефективного розміщення продуктивних сил з метою забезпечення стійкого фінансового й економічного становища, одержання максимальної вигоди, задоволення об'єктивних і суб'єктивних потреб на умовах самостійності та самофінансування, у межах існуючого законодавства [1, с. 64]. Конкурентоспроможність регіону свідчить про здатність досягати високого рівня життя для свого населення й постійно його поліпшувати.

Під конкурентоспроможністю промисловості варто розуміти її реальну і потенційну здатність розробляти, виготовляти, збувати і обслуговувати в

конкретних сегментах ринку конкурентоспроможні товари, що за якісно-ціновими параметрами перевершують зарубіжні аналоги та користуються більш пріоритетним попитом у споживачів [2, с. 148]. Конкурентоспроможність промисловості (у сукупності з іншими галузями національної економіки) визначає регіональну і в цілому національну конкурентоспроможність [3, с. 21].

Конкурентоспроможність промисловості регіону характеризує спроможність регіональних промислових виробників і продавців товарів конкурувати зі своїми суперниками, що постачають на ті ж ринки аналогічну продукцію. На глобальному рівні конкурентоспроможність промисловості регіону засвідчує можливість експортувати конкурентноздатну промислову продукцію.

Конкурентоспроможність промисловості регіону, виражена в частці внутрішнього ринку промислової продукції, є для вітчизняних промислових підприємств джерелом визначеності, ресурсом, на основі якого можлива концентрація інших видів ресурсів та їх використання для досягнення економічних (індивідуальних) і неекономічних (суспільних) інтересів [4]. Вона базується на спроможності регіону створювати наростаючий обсяг доданої вартості на основі підвищення ефективності використання факторів виробництва, освоєння нових ринків, забезпечення інвестиційної привабливості. Таким чином, конкурентоспроможність промисловості регіону характеризує її ринкову ефективність.

Характерними ознаками конкурентоспроможності промисловості регіону є: 1) підвищення ефективності використання факторів виробництва, що забезпечує високий рівень рентабельності діяльності промислових підприємств та його позитивну динаміку; 2) суттєвий за масштабами та зростаючий обсяг ринку, на якому промислові підприємства регіону утримують значну і стійку позицію; 3) виробництво високоякісної промислової продукції, що задовольняє вимоги конкретних груп покупців згідно до споживчої цінності товарів, їх ринкової новизни й вартості; 4) ефективна система просування товарів на ринок; 5) реалізація промислової продукції регіону на відповідні ринки інших

регіонів держави та світовий ринок в оптимальні терміни, визначені маркетинговою діяльністю і ринковою ситуацією; 6) наявність висококонкурентних промислових підприємств-лідерів, що стимулюють інші промислові підприємства регіону рівнятися на них та орієнтуватись на рівень їх економічного розвитку; 7) дієва система науково-технічної і комерційної співпраці як всередині окремого виду економічної діяльності, так і з іншими видами економічної діяльності в середині регіону, а також і з іншими видами економічної діяльності держави та за її межами; 8) високо розвинутий експортний потенціал регіону; 9) раціональна структура промисловості регіону; 10) розвинута промислова інфраструктура регіону тощо.

Конкурентоспроможність промисловості регіону як результат, що фіксує наявність конкурентних переваг, ототожнюються з можливостями більш ефективно розпоряджатися наявними ресурсами, в тому числі й фінансовими, та в результаті їх примножувати. За такого підходу конкурентоспроможність промисловості регіону має принципово важливе значення для забезпечення фінансової стабілізації економіки в сучасних умовах.

Фінансова стабілізація регіональної економіки трактується як рівноважний її стан, за якого регіон спроможний формувати фінансові ресурси у достатньому обсязі задля забезпечення соціально-економічного розвитку, ефективно та оптимально їх розподіляти, розміщати й використовувати, оперативно реагуючи на будь-які зміни ринкової кон'юнктури.

Безсумнівно, що рівень конкурентоспроможності промисловості регіону корелює із рівнем його фінансової стабілізації регіональної економіки та між ними спостерігається пряма залежність. Чим більш конкурентоспроможною є промисловість регіону, тим вищим рівнем фінансової стабілізації даний регіон характеризується. Вплив окремих конкурентних переваг промисловості регіону на фінансову стабілізацію його економіки продемонстровано у таблиці 1.

Таблиця 1. Вплив конкурентних переваг промисловості регіону на фінансову стабілізацію регіональної економіки

Конкурентні переваги промисловості регіону	Вплив на фінансові потоки регіону
нарощення прибутковості промисловості регіону	підвищується рівень забезпеченості промислових підприємств власними фінансовими ресурсами, а тому й рівень їх ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості
розширення ринків збуту як в середині регіону, держави, так і за її межами	приріст обсягів і розширення джерел вхідних фінансових потоків в регіон
формування позитивного іміджу вітчизняних товаровиробників	розширення як внутрірегіональної, так і міжрегіональної і міжнародної співпраці та кооперації
диверсифікація промисловості регіону	ширше охоплення різних категорій споживачів та повніше задоволення їх потреб на внутрішніх та зовнішніх ринках
нарощення експортного потенціалу регіону	приплив іноземної валюти
позитивний імідж промислових підприємств як надійних позичальників	ширші можливості отримання позик на більш вигідних умовах
високий рівень конкурентоспроможності промислових підприємств	більші можливості залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій
зниження енерго- і матеріаломісткості промислової продукції	сприяє скороченню непродуктивних витрат
наповнення ринку високоякісною продукцією	ширші можливості задовольнити потреби споживачів та гарантування того, що вибагливі споживачі готові будуть плати за неї, як на внутрішньорегіональних, так і міжрегіональних та світовому ринках

Отже, ширші можливості для забезпечення самопідтримуючого розвитку мають конкурентоспроможні регіони. Саме тому соціально-економічний розвиток, в основі якого лежать конкурентні переваги, може забезпечити фінансову стабільність. Водночас, обидва ці явища характеризують стан регіональної економіки й асоціюються з економікою, що розвивається. Слідуює, що економічна ефективність і фінансова стабілізація регіональної системи визначається рівнем її конкурентоспроможності.

Список використаної літератури

1. Безугла В. О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України / В. О. Безугла // Регіональна економіка. – 2004. – №4. – С. 64–68.
2. Фасхiev X. A. Оценка конкурентоспособности / X. A. Фасхiev // Маркетинг. – 1998. – №6. – С. 146–150.
3. Молочников Н. Р. Конкурентоспособность промышленности как важнейшего сектора национальной экономики / Н. Р. Молочников, А. Н. Молочников // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2008. – №2. – Том 6. – Часть 2. – С. 20–23.
4. Глухих Л. В. Стратегическая и операционная конкурентоспособность в отраслях российской промышленности [Электронный ресурс] / Л. В. Глухих // Научный журнал КубГАУ. – 2008. – №40 (6). – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2008/06/pdf/17.pdf>.

*к.е.н., с.н.с., Ратошнюк Т.М.
Інститут сільського господарства Полісся НААН України
E-mail: viktor.ratoshnyuk@uk.rnet*

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В сучасних умовах стратегічним напрямом розвитку аграрного сектора економіки є орієнтація виробництва на інтеграційний шлях розвитку на основі конкурентних відносин, активізації цільових зусиль працівників, розвитку їхньої творчої ініціативи і заповзятливості, вишукування та залучення у виробництво внутрішніх резервів. Одним із них є виявлення можливостей зростання рівня зайнятості сільського населення, що сприятиме зростанню ефективності аграрного виробництва в умовах інтеграції України до світового економічного простору [1].

Стан економіки сільської території, яка склалась на даний час, свідчить що у період ринкової трансформації аграрної сфери не було активовано у достатній мірі дієвих механізмів, спроможних впливати на підвищення ролі сільських громад. Наразі, потрібні сучасні важелі здійснення регулювання управління сільськими територіями, які матимуть як характер окремої складової соціальної політики, так і «вбудовуватимуться» у якість елементів в

інвестиційну, кредитно-фінансову, податкову та інші напрями економічної політики забезпечення благополуччя держави. Актуальним завданням при цьому є формування відповідного мотиваційного механізму, який би спонукав економічні суб'єкти господарювання, що здійснюють свою діяльність на селі, до створення сприятливих умов проживання на селі та розширення дієвої взаємодії з громадськістю при вирішенні соціальних питань, розширюючи доступ до отримання сільськими мешканцями матеріальних і духовних благ. Політика у сфері діяльності такої взаємодії має забезпечити економічну стабільність сільських поселень, ґрунтуючись на розробці та виконанні регіональних стратегій і вироблення на їх основі цільових програм розвитку сільських територій, які формуються з урахуванням інтересів сільських громад. При цьому важливим контекстним питанням є забезпечення тісної взаємодії та співпраці останніх з сільськогосподарськими товаровиробниками, що стане основою вироблення та втілення конструктивних рішень, підкріплених фінансовим забезпеченням.

Сучасний стан сільських територій Житомирської області характеризується значним дисбалансом, який зумовлений недосконалою організаційною структурою управління, його слабким економічним розвитком. Станом на 1.01.2015 р. в області нараховувалось 1613 сільських населених пункти, які знаходились в підпорядкуванні 579 сільських рад. Стабільний розвиток сільської території переважно залежить від організації регіональної специфіки та галузевої спеціалізації, інфраструктури, фінансової стабільності регіону. У цьому зв'язку визначальне місце в управлінні сільською територією належить наряду удосконалення наукових основ формування та діяльності місцевої громади, як органу місцевого самоврядування на основі системності. Засади системності є одним із науково-методологічних положень економічної організації розвитку сільських територій, які виходять із положень, що кожна з таких територій сама по собі є своєрідною системою і це змушує організовувати її розвиток на відповідних принципах та підходах. У свою чергу лише системний підхід здатний надати становленню кожної окремо взятої

сільської громади, всієї їх сукупності, і сільського розвитку загалом необхідну динаміку, тісний взаємозв'язок усіх її складових, орієнтацію на кінцевий результат.

Механізм розвитку сільських територій має на меті узгоджувати інтереси всіх суб'єктів (роботодавців, власників, профспілок та сільських громад). Програмні заходи, які мають реалізовуватися в рамках цього механізму, повинні врахувати поточну ситуацію на ринку праці та передбачати ймовірні прогнози розвитку, мати поступальний характер при прийнятті управлінських рішень. Моделювання аграрної політики неможливо без створення дієвого механізму розвитку сільських територій, підвищення якості життя, виступає одним з визначальних чинників формування людського і відповідно, соціального капіталу на селі.

Визначено, що основним фактором депресивної ситуації у соціальній сфері села Житомирської області є погіршення ресурсного і організаційного забезпечення її функціонування та перспективи розвитку. Причиною такого стану є правова нездатність на підприємницькій основі та у повній мірі забезпечувати утримання й здійснювати розширене відтворення соціальної інфраструктури органами місцевого самоврядування. З іншого боку, трансформаційні перетворення привели до самоусунення сільських бізнес структур від виконання соціальних функцій на селі. При цьому, у переважній більшості названі структури фактично є орендарями земельних і майнових паїв населення, діють тільки, враховуючи свої власні інтереси. Відправним пунктом подолання такого становища має стати перегляд статусу обов'язків орендарів, сільських бізнес структур і налагодження взаємодії із сільськими громадами з метою усунення існуючих негативних соціально-економічних наслідків на селі. Постає проблема визначення та закріплення базових основ щодо виконання соціальної функції підприємств на селі. Невирішеним залишається встановлення нових та перегляд установлених економічних, правових технічних норм виконання соціальних функцій підприємства, як бізнес-структури перед суспільством.

Бізнес-структури займають особливе місце в життєдіяльності сучасного суспільства і виступають в якості основного структурного елемента економіки. Це є поєднанням трудових, матеріальних та фінансових ресурсів для виробництва продукції та надання послуг. Вони є джерелом задоволення потреб у товарах і послугах, а також місцем прикладання робочої сили більшості працездатного населення. Трудовий колектив підприємства виступає втіленням професійного надбання, де поєднуються індивідууми і соціум, через нього реалізуються потреби особи у виконанні суспільного призначення. Взаємодії між підприємствами в певній мірі визначають правове середовище держави і служать моделлю взаємовідносин юридичних осіб різноманітної природи. Роль підприємства як інституційного економічного суб'єкта можна оцінювати по-різному. *По-перше*, основне призначення підприємства полягає в забезпеченні певного доходу його власникам. *По-друге*, суть підприємства полягає у виробництві товарів і послуг та задоволенні матеріальних потреб суспільства. Важливим є і те, що підприємство виконує функцію забезпечення зайнятості населення. На справді роль підприємства у житті суспільства набагато ширша і вагоміша, у більшій мірі це визначається корпоративною соціальною відповідальністю. В умовах розвитку ринкової економіки із соціальною направленістю мають бути створені і функціонувати підприємства за принципом соціальної відповідальності бізнесу. Саме через декларування положення ділової етики і добровільного внеску бізнес-структур в людський капітал, охорону навколишнього середовища і соціально-орієнтовані програми понад передбаченого мінімуму законодавством можна сформувати основи їх взаємодії із сільськими громадами [2].

Вважаємо, що сільська громада має виступати як орган самоуправління, як представник групи населення, так і окремих індивідуумів (рис.). В їх ролі виступають: населення і його окремі групи (працівники підприємств, члени їх сімей, акціонери, інвестори, власники та ін.); інші підприємства (реальні та потенційні партнери, конкуренти, власники нових технологій, фінансових і матеріальних ресурсів тощо); банки; податкові органи; науково-дослідні та

проектно-конструкторські організації; місцеві та державні органи виконавчої та законодавчої влади; навчальні заклади. Інститути громадянського суспільства також роблять свій вплив на управління сільської громади, сприяючи розвитку людської свідомості та її освітньо-кваліфікаційному рівню.

Відповідно суб'єкти очікувань можуть висувати різновекторні вимоги, критерії вирішення соціальних проблем на селі. Відповідно, тут постає завдання: винайти підходи та визначити ступінь хронологічного вирішення проблем, правильно сформулювати соціальне замовлення до виконання. Таке соціальне замовлення може бути втілене у вигляді кошторисів проектів розвитку соціальної інфраструктури на селі.

Рис. Організаційно-управлінська структура для координації діяльності інституційних та громадських органів управління сільськими територіями

Аналіз існуючої ситуації факторів економічно-правової взаємодії дозволяє виявити і зосередити увагу на вирішенні наступних проблем, що перешкоджають реалізації потенціалу співпраці бізнесу та сільських громад на Житомирщині: відсутність законодавчих норм щодо пільгового оподаткування прибутку, які вкладають бізнес-структури у розвиток соціальної інфраструктури села, що стримує участь бізнесу у реалізації соціальних

програмах; відсутність системи формування соціального замовлення з боку сільської громади; складність створення (реєстрації) громадських організацій та фондів на селі; занедбана інфраструктура підтримки та ресурсного забезпечення соціальних ініціатив сільського населення; проблема публічності, популярності, іміджу (населення недостатньо інформоване про внесок бізнесу в соціальні програми і про їх досягнення та можливості) та ін.[1].

Вирішення проблем має здійснюватися поетапно на основі індивідуальної розробки програм усунення негативних тенденцій у розвитку соціальної сфери сільських територій області в розрізі окремих поселенських мереж.

Підвищення ролі сільських громад у соціально-економічному розвитку сільських територій Житомирської області та України в цілому, нині має пройти через розширення їх функціональних можливостей та при встановленні і розвитку взаємодій із бізнес-структурами. У свою чергу розвиток сільських громад - це неперервний процес, який передбачає рух уперед та пошук нових форм прояву для покращення умов життя на селі.

Список використаної літератури

1. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія / [В.І. Ткачук, А.О. Соколова, О.В. Голій та ін.]; за ред. В.І. Ткачука; видавництво ПП «Рута», 2014. – 356 с.

2. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.01.2010 № 2404-VI. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

*к.е.н., ст. викладач Ревуцька А.О.
старший викладач кафедри економічної теорії
Уманський національний університет садівництва
E-mail: Revutskaya.alla@mail.ru*

ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Теоретично розроблений та практично відпрацьований механізм економічного регулювання земельних відносин забезпечує їх розвиток, оптимізацію ціноутворення, чітку систему землекористування тощо. У зв'язку з

наявним земельним фондом та впливу на нього зовнішніх чинників виникає необхідність розробки належного ефективного економічного регулювання земельних відносин.

Проблеми системи регулювання земельних відносин в умовах сучасності вивчало багато закордонних та вітчизняних вчених. Водночас багато аспектів економічного напрямку регулювання земельних ресурсів залишаються невирішеними або дискусійними та потребують подальшого детального вивчення й удосконалення.

Механізм економічного регулювання земельних відносин характеризується системою заходів економічного впливу, спрямованих на: реалізацію земельної політики держави, забезпечення прав землевласників і землекористувачів, встановлення соціально справедливих платежів за землю, економічне стимулювання раціонального та ефективного землекористування, введення економічних санкцій за нераціональне використання й погіршення екологічного стану земельних ділянок, самозахоплення та розбазарювання [1].

У цілому економічний механізм формування земельних ресурсів державного рівня повинен відповідати таким вимогам:

- встановлення однакових можливостей для здійснення процесів відтворення об'єктів земельних відносин, тобто дотримання рівноправності всіх суб'єктів земельних відносин;
- взаємодія рентних регуляторів з економічними процесами;
- посилення екологічного захисту земельних ресурсів;
- державне регулювання взаємин між суб'єктами земельних відносин і суспільства на основі принципу соціальної справедливості;
- підвищення рівня економічного стимулювання раціонального землеволодіння й землекористування.

Економічна оцінка земельних ресурсів як знаряддя економічного регулювання взаємодії виробництва та оточуючого природного середовища в регіоні виконує такі функції [2, с. 301]:

- облік земельних ресурсів та умов;

- вибір варіантів використання ресурсів та умов.

Облікова функція пов'язана не тільки з кількісними, якісними та вартісними характеристиками природних благ, що оцінюються як національне багатство. Суттєве значення при виконанні цієї функції має група якісних характеристик, які визначають конкретні умови функціонування потенційних споживачів ресурсів. Слід зазначити, що інформаційна база економічної оцінки земельних ресурсів в Україні створена дотепер є більш детальною і кращою, ніж інші ресурси. Можна отримати деякі відомості щодо окремих родовищ або територій, але цілісна система оцінки земельних ресурсів відсутня. Цей факт істотно ускладнює розробку схем розвитку продуктивних сил країни, а також формування економічної політики держави.

Вибір варіантів раціонального використання ресурсів та умов проводиться в межах окремого регіону для ранжування або визначення переваги в експлуатації за споживачами. Основний інструмент при здійсненні вибору – порівняння економічних показників діяльності об'єктів або використання ресурсів [1].

Як стверджує В. Самодай, основними завданнями, пов'язаними із вдосконаленням організаційно-економічного механізму формування, використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу та потенціалу земель сільськогосподарського призначення, є такі:

1. Формування ринку земель сільськогосподарського призначення, розробка основних засад державної цінової політики на землі сільськогосподарського призначення, визначення найбільш вірогідних меж коливання ціни на землі сільськогосподарського призначення з урахуванням взаємодії комплексу рентоутворюючих факторів.

2. Фінансове забезпечення програм сільськогосподарського виробництва, яке конкретизується в роботі як удосконалення механізму міжбюджетних трансфертів на придбання мінеральних добрив на основі диференціації компенсаційних виплат в залежності від величини природно-ресурсного потенціалу конкретного регіону [3, с. 9].

З метою поліпшення аграрного землекористування, підвищення його ефективності та створення умов для формування конкурентоспроможного аграрного виробництва необхідно вжити радикальних заходів щодо оптимізації структури посівних площ з урахуванням екологічних чинників і вимог екологічної безпеки господарювання в аграрній сфері. Зокрема, доцільно ввести більш вагоміші штрафні санкції за перевищення допустимих нормативів рівня інтенсивності використання земель та деградації ґрунтів.

Альтернативою щодо поліпшення аграрного землекористування й підвищення його ефективності може бути організаційно-економічний механізм стимулювання раціонального використання та охорони земель шляхом: надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які за власні кошти здійснюють заходи, передбачені загальнодержавними й регіональними програмами використання та охорони земель; виділення коштів з державного й місцевого бюджетів громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їхньої вини; звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їхнього стану згідно з державними та регіональними програмами; компенсації втрат від зниження доходу власників землі та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих і малопродуктивних земель, що стали такими не з їхньої вини.

Державна економічна політика України в галузі сільськогосподарського землекористування спрямована на формування механізму, який поєднує в собі систему ефективного використання земельних ресурсів для забезпечення планових потреб суспільства як у продуктах харчування, так і в соціальній сфері в напрямку збереження землі як природного ресурсу. Для здійснення природоохоронних заходів важливою проблемою та перешкодою на шляху виконання таких завдань є пошук джерел фінансування й розробка методології зміцнення фінансового стану суб'єктів. Даний механізм включає заходи еколого-економічного спрямування, починаючи від оцінки та завершуючи контрольними діями виконання розробленої технології [4].

Що стосується вдосконалення економічних механізмів земельних відносин відповідно до запитів еколого-технологічних та соціально-економічних земельних інтересів, то слід запровадити: комплексну систему державних стандартів, норм і правил у сфері землеустрою та землекористування; забезпечення організації землекористування сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських господарств з урахуванням їх оптимальних розмірів і вимог еколого-ландшафтної організації території; розроблення рекомендацій щодо раціонального розміщення сільськогосподарського виробництва залежно від еколого-економічної придатності земель; стимулювання вилучення з інтенсивного використання деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених сільськогосподарських угідь, покращення балансу гумусу в ґрунтах, здійснення природоохоронних заходів, включаючи агролісомеліоративні та протиерозійні, відновлення меліорованих земель; оптимізацію структури посівних площ і сівозміни з метою підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь, запобігання ерозійним процесам та відтворення родючості ґрунтового покриву; державну підтримку ведення господарства в гірських районах і територіях з несприятливими умовами розвитку господарства; державну підтримку заліснення сільськогосподарських земель, непридатних для сільського господарства та зміну виду землекористування для риборозведення, вирощування лікарських рослин, рекреаційних і інших підприємницьких цілей; сприяння розвитку органічного виробництва; оптимізацію розораності сільськогосподарських угідь; підвищення відповідальності власників землі й землекористувачів та запровадження економічного стимулювання за раціональне використання, екологізацію та охорону земель.

Отже, економічним механізмом розв'язання проблеми раціоналізації землекористування в аграрній сфері мають стати активізація інвестиційної діяльності з метою фінансування придбання ґрунтозахисних і ресурсозберігаючих технологій, а також здійснення природоохоронних заходів.

Досвід країн із розвинутою економікою свідчить, що сфера агробізнесу приваблива для інвестицій, оскільки на сільськогосподарську продукцію завжди є сталий попит.

Список використаної літератури

1. Ревуцька А.О. Наукові аспекти ринку землі. Збірник наукових праць Уманського НУС. - Випуск 81. - Частина 2 «Економіка». - 2012 р. – С. 266-272. / Ревуцька А.О. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/1368>
2. Землезнавство: підруч. для студ. / М.В. Багров, В.О. Боков, І.Г. Черваньов; ред.: П.Г. Шищенко. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
3. . Самодай В. П. Оцінка і прогнозування природно-ресурсного потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. / Самодай В. П. – Суми. – 2010. – 20 с.
4. Ревуцька А.О. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств та їх конкурентоспроможність. Збірник наукових праць Уманського НУС. - Випуск 79. - Частина 2 «Економіка». – 2012р. – С. 111-120./ Ревуцька А.О. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/1367>

*к.е.н., доцент Рибак С.О.
докторант ДННУ «Академія фінансового управління»
E-mail: S_ribak@ukr.net*

РЕАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Проведений аналіз міжнародного досвіду засвідчує, що до базових функцій держави входить створення передумов для високої якості життя населення та регулювання доходів. У зв'язку з цим, доцільно виділити наступні спільні риси соціально орієнтованих держав [1]:

- високі видатки суспільства на заробітну плату (40–60% ВВП);
- збалансовані системи доходів населення, що дозволяють попередити високу майнову диференціацію;
- розвинута система соціальних послуг (видатки до 20% ВВП);
- високий рівень державних соціальних видатків на людський розвиток – охорону здоров'я (7–8% ВВП) та освіти (5–7% ВВП).

Цілком зрозуміло, що більш розвинені держави здатні витратити більший обсяг ресурсів на соціальні цілі. Однак, показники позитивної кореляції між рівнем економічного розвитку та «видатками добробуту» у розвинених державах світу є не надто високими [2].

Особливості моделей соціальних держав визначаються не лише обсягом соціальних видатків, а й їх впливом на життя суспільства. Про ефективність заходів соціальної політики свідчать показники матеріального становища населення та соціально-демографічні індикатори, серед яких тривалість життя, рівень освіти. Крім того, важливими є такі характеристики соціального середовища, як участь населення у суспільному житті та відсутність соціальних конфліктів у суспільстві.

Бюджетні механізми виступають одним з найбільш результативних інструментів перерозподілу ВВП та державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Так, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні належать до основних бюджетних сфер, тобто їх фінансування майже повністю забезпечується за рахунок бюджетних коштів.

Програма передбачає визначену послідовність етапів її реалізації, які повинні привести до бажаних змін у суспільстві, характері протікання певних процесів тощо. Бюджетний кодекс України визначає бюджетну програму як сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій [3]. Бюджетна програма є формою реалізації програмно-цільового методу організації бюджетного процесу. Модель останнього за умови використання програмно-цільового методу може бути представлена як певний цикл, що починається й закінчується з визначення переліку соціальних та економічних проблем і охоплює поетапне впровадження усіх заходів, необхідних для їх подолання.

Виконання бюджету державних програм передбачає здійснення низки заходів, пов'язаних не тільки з фінансуванням програми, але й з управлінням

видатками, розподіленими за підпрограмами та завданнями програми. Будь-яке рішення, про внесення змін або коригувань в програму чи плани її виконання, про обсяги асигнувань або перерозподіл коштів між завданнями в межах програми, про продовження або припинення програми та інше, необхідно приймати, базуючись на своєчасній обґрунтованій аналітичній інформації.

Успішність реалізації бюджетної програми визначається оптимальним співвідношенням між витратами для досягнення поставленої мети та виконанням намічених завдань (позитивний вплив на соціальну складову, мінімізація соціальних ризиків). Виділення економічної та соціальної ефективності, визначення їх показників надає можливості для виявлення взаємозв'язків між суспільними видатками та задоволенням індивідуальних і суспільних потреб. Найбільш важливим критерієм ефективності соціальної сфери слугують демографічні показники, які є найбільш чутливими до змін у соціальній сфері. Результати функціонування соціальної сфери проявляються у покращанні рівня життя населення, а значить, соціальні інвестиції мають наслідки як для суспільства, так і для розвитку економіки. Тому в процесі аналізу ефективності соціальних видатків доцільно розглядати комплекс критеріїв, які включають як прямі, що безпосередньо характеризують соціальні видатки, так і непрямі (результативні) показники, які відображають їх наслідки для суспільства.

Методологічне та методичне забезпечення оцінки соціальних ефектів бюджетних програм розробляється та застосовується як набір спеціалізованих інструментів аналізу впливу програм (за результатами реалізації програм або прогнозний) на умови життя населення, особливо цільових груп населення [4]. Однією з основних цілей застосування оцінювання є отримання інформації, необхідної для мінімізації негативних наслідків реалізації програми та підвищення її позитивних ефектів.

Результати відповідної оцінки повинні слугувати підґрунтям для формування досконалого механізму організаційно-фінансового забезпечення тієї чи іншої бюджетної програми. Необхідно також визначати як абсолютну, так і відносну ефективність, використовуючи з цією метою не лише показники

фактичного виконання програмних заходів, але й результати моніторингу та експертної оцінки основних наслідків її реалізації. Для цього пропонується проводити систематичну поточну оцінку, в основі якої знаходяться наступні форми аналізу: фінансово-економічний; техніко-економічний; функціонально-вартісний; оперативний; ступінь досягнення соціальних стандартів.

В країнах-членах ЄС найбільш поширеними є наступні підходи щодо оцінки бюджетних програм [5]: оцінювання політики зайнятості; оцінювання соціальної політики; оцінювання політики в галузі охорони здоров'я; оцінювання екологічної (природоохоронної) політики; оцінювання політики в галузі освіти; оцінювання політики в сфері комунікацій та інформаційних технологій; оцінювання бюджетно-податкової і кредитно-грошової політики; оцінювання регіональної політики; оцінювання регулятивного впливу (Regulatory Impact Assessment – RIA); оцінювання ефективності законодавства.

Ефективність державних бюджетних програм соціальної спрямованості в значній мірі залежить від того, як результати впровадження програми вплинули на цільові групи населення, яким є рівень задоволеності діями програм з боку громадськості та чи враховано думку громадян при розробленні і реалізації нових програм. Тому пошук методів та інструментів залучення громадськості до оцінювання наслідків дії конкретних програм є важливою і актуальною проблемою для України.

Загалом, роботу над результативними показниками програми слід розглядати як певний ітераційний процес, у ході якого можна виділити три основні етапи: розробку бюджетної програми, її виконання та контроль виконання. Змістом першого з них є розробка системи результативних показників бюджетної програми. Виконання бюджетної програми передбачає відстеження і формування звітності про виконання результативних показників. В рамках контролю виконання бюджетної програми здійснюється внутрішній та зовнішній аудит досягнення результативних показників. Суб'єктами виступають, по-перше, розробники бюджетної програми, які складають перелік результативних показників, здатний адекватно охарактеризувати її результати,

по-друге, виконавці бюджетної програми – розпорядники бюджетних коштів, які складають відповідну звітність про виконання бюджетної програми, по-третє – контролюючі органи.

Список використаної літератури

1. OECD (2007). Social Expenditure Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.oecd.org/els/social/expenditure.
2. Atkinson, A.B. Incomes and the Welfare State: Essays on Britain and Europe. Cambridge University Press, 1995. – 368 p.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Методические указания по анализу бедности и социальных последствий / Международный банк реконструкции и развития (с) / Всемирный банк, Вашингтон, США, 2003. – 114 с.
5. Evaluating socio-economic programs: Evaluation design and management: Evaluating socio-economic programs // EC Structural Funds. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1999. – Vol. 1. – 144 p.

*к.і.н., доцент Романуха О.М.
доцент кафедри маркетингу та менеджменту
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського
Romanyxa@mail.ru*

ДЕФОРМАЦІЇ В ОПЛАТІ ПРАЦІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА

Одним з безпосередніх чинників у формуванні соціальних ризиків в сфері людського розвитку є деформація оплати праці. Це явище обумовлюється багатьма факторами. Вони мають як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку це сприяє мобілізації економіки, веде до зменшення собівартості, проте з іншого знижує мотивацію до праці, гальмує розвиток торгівлі. В умовах глобалізації стає важливо витримати баланс між цими факторами, оскільки порушення рівноваги може мати загальносвітові наслідки, з чим часто стикається суспільство у вигляді світових економічних криз. Оплата праці це не лише відшкодування затраченої робочої сили чи засіб до існування людини,

сьогодні, це важливий елемент міжнародної торгівлі, економіки, фінансової системи.

Питанню деформації в оплаті праці як соціально-економічній проблемі приділяється значна увага. Серед робіт варто згадати дослідження: О.А. Грішанова [1], І.В. Заюков [2], Л.С. Лісогор [3], Е.Б. Бойченко [4], Г.В. Герасименко [5]. Проте у більшості з них негативні явища сфери трудових відносин не аналізуються як соціальні ризики, не визначається ступінь їхньої вірогідності та можливі негативні наслідки. Зважаючи на це потреба подальшої розробки теми не викликає сумнівів.

Мета роботи полягає у визначенні ролі деформації в оплаті праці на розвиток суспільства та економіки.

Оплата праці – важливий економічний та соціальний чинник. Він є критерієм економічного стану країни та рівнем соціальної і політичної толерантності. Проте останнім часом частішають приклади деформації оплати праці. Вони набувають різних проявів. Серед найбільш частих прикладів цього явища можна виокремити штучне заниження оплати праці. Основні причини цього: прагнення витримати конкуренцію на світовому ринку; висока енерго- та матеріалоємність; демпінг фірм. Однак нині деформація оплати праці дедалі більше перетворюється з чинника конкурентоспроможності на непереборний бар'єр економічного зростання та людського розвитку [6, с.222-223].

Низькі стандарти оплати праці не здатні забезпечити гідного рівня життя, оскільки напряду пов'язані з поширенням бідності серед працюючого населення та непрацездатних верств населення. Незадовільна оплата праці підриває мотивацію населення до економічної активності і зводить нанівець усі зусилля, спрямовані на покращення якості робочої сили. За весь період економічного зростання 2000-2008 років, незважаючи на стрімке підвищення заробітної плати, рівень економічної активності населення практично не збільшився. Це означає, що нинішній розмір заробітної плати не сприймається суспільством як належний, не приваблює і не мобілізує резерви робочої сили.

Саме низькі стандарти оплати праці дають можливість роботодавцям, підприємствам не здійснювати жодних заходів з модернізації технічної та технологічної бази, ігнорувати запровадження будь-яких інновацій, спрямованих на скорочення товарно-матеріальних та енергетичних витрат. У структурі операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) частка витрат на оплату праці разом з відрахуваннями на соціальні заходи становить близько 9%, тоді як частка вартості товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки, сягає 53%, матеріальних витрат – 27%. Як наслідок, майже 60% випуску йде на проміжне споживання.

Загалом, слід зазначити, що вплив оплати праці як чинника соціальних ризиків є надзвичайно багатоплановим і різноспрямованим, він не обмежується тільки сферою праці, а охоплює практично всю систему ризиків людського розвитку. Низька оплата праці, а також її надмірна і необґрунтована диференціація поглиблює соціальну нерівність, призводить до маргіналізації низькооплачуваних працівників та соціальної нестабільності. Мобільність у пошуках кращих заробітків зумовлює міграційні втрати населення, обезлюднення депресивних територій. Серед наслідків низької оплати праці слід також зазначити розповсюдженість несприятливих та небезпечних факторів виробництва, що призводить до погіршення стану здоров'я і надзвичайно високої смертності населення у працездатному віці (особливо чоловіків), поширення неформальної зайнятості, нелегальних чи напівлегальних трудових міграцій, низький рівень соціальної захищеності населення, найбільшою мірою – тих, хто втратив працездатність.

Хоча наприкінці 2009 року розмір мінімальної зарплати зрівнявся з прожитковим мінімумом для працездатних осіб, методика визначення останнього доволі непрозора. Разом з наближенням мінімальної заробітної плати до розміру прожиткового мінімуму відбувалося випереджальне зростання монетарного значення межі бідності за відносним критерієм (75% медіанного рівня сукупних еквівалентних витрат).

Часто об'єктивною перешкодою підвищенню зарплати називають недостатні темпи росту продуктивності праці, зокрема, звертають увагу на більш швидке зростання заробітної плати порівняно з динамікою ВВП. Але оплата праці та її базова складова – заробітна плата – безпосередньо включаються до валової доданої вартості, тоді як плату за використання інших видів товарів, послуг відносять на проміжне споживання. Збільшення частки оплати праці у структурі операційних витрат відкриває нові можливості для економічного зростання та досягнення європейських стандартів продуктивності. Необхідно зауважити, що підвищення заробітної плати та продуктивності праці неможливе без кардинальної реструктуризації вітчизняного виробництва та зайнятості.

Окрім вище зазначених аспектів негативних тенденцій набули гендерні та регіональні диспропорції в розмірах зарплати. Однією з головних проблем оплати праці в Україні є надмірна та необґрунтована диференціація за видами економічної діяльності, статтю. Причому упродовж періоду економічного зростання ця диференціація тільки наростала – найбільший приріст заробітної плати спостерігався саме у тих видах діяльності, де вона найвища. Заробітна платня жінок у середньому нижча ніж у чоловіків, а різні регіони України (маючи різні рівні концентрації індустріального виробництва) сильно різняться середньою заробітною платнею. Найнижчі показники зарплати фіксуються у Тернопільській, Волинській, Чернігівській, Херсонській, Житомирській областях (до 2369 грн. у 2012 році, або не більше 78,3% від середньої по країні). Найвищий рівень заробітної плати у столиці – 4607 грн. (на 52% вище за середній розмір зарплати по Україні). Крім Києва, вищі за середній по країні показники зарплати були також в Донецькій, Київській та Дніпропетровській областях [7].

Отже, диференціація оплати праці складна соціально-економічна проблема, вирішення якої потребує невідкладних реформ. Основними напрямками подолання диференціації в оплаті праці можна вважати: реформування інституту мінімальної зарплати. З одного боку, принципово

важливо, щоб її розмір було встановлено на рівні, не нижчому від прожиткового мінімуму для працездатних осіб. З іншого боку, цей засіб прямого державного регулювання потребує більшої гнучкості; відмова від політики «замороження» розміру посадового окладу працівника першого тарифного розряду та підвищення заробітної плати у бюджетному секторі, особливо працівникам бюджетної сфери; удосконалення Єдиної тарифної сітки в бюджетній сфері та поширення її принципів через колективно-договірне регулювання на підприємства усіх форм власності з метою зменшення міжгалузевої диференціації заробітної плати та посилення зв'язку її розміру із змістом і складністю виконуваної роботи, кваліфікаційними характеристиками працівника; пропорційний перерозподіл відповідальності за сплату пенсійного збору від роботодавця до працівника – частка працівника має становити не менше чверті загального розміру внеску. Реалізація проголошених підходів дасть змогу досягти в Україні європейського рівня продуктивності, оплати праці і доходів. Переведення зайнятості із сектору домашніх господарств до корпоративного сектору, з добувної та важкої промисловості та торгівлі – до високотехнологічних галузей переробної промисловості та сфери бізнесових послуг.

Бібліографічний список:

1. Грішнова О.А. Освіта як чинник людського розвитку і економічного зростання країни [Текст] / О.А. Грішнова // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – №1-2. – С.90-101.
2. Лісогор Л.С. Чинники впливу на якість трудового життя в умовах економічної кризи [Текст] / Л.С. Лісогор // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – №1. – С.79-85.
3. Солдатенко М.О. Розвиток освітнього потенціалу як фактор продуктивної зайнятості [Текст] / М.О. Солдатенко // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – №1-2. – С.184-188.
4. Бойченко Е.Б. Гендерні аспекти зайнятості та оплати праці в економіці України [Текст] / Е.Б. Бойченко // Демографія та соціальна економіка. – 2007. – №2. – С.198-208.
5. Герасименко Г.В. Гендерні проблеми на ринку праці України [Текст] / Г.В. Герасименко // Демографія та соціальна економіка. – 2005. – №1. – С.178-185.

6. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) [Текст] / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.

7. Середньомісячна заробітна плата жінок та чоловіків за видами економічної діяльності у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/gdn/Szp_ed/Szp_ed_u/Szp_ed0113_u.htm. – Назва з екрана.

Руденко С.В.
асистент кафедри обліку та аудиту
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка
SVR13@yandex.ru

ТИПОЛОГІЯ БАЗОВИХ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПОТЕНЦІАЛІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Набуття аграрним сектором національної економіки виключного місця як сукупності бюджетоутворюючих та експортно-орієнтованих галузей є імперативом активізації розвитку аграрних підприємств. Аграрні підприємства наразі володіють значним потенціалом, який через сукупність суб'єктивних та об'єктивних соціально-економічних причин реалізовано не повністю. Основою росту прибутковості, конкурентоспроможності та фінансової стійкості аграрних підприємств є виробничий потенціал, як сукупність можливостей ефективного здійснення його діяльності за рахунок організаційно-управлінських дій в процесі поєднання складових ресурсного потенціалу з технологіями, організацією та управлінням виробництвом в підприємстві. Останнє зумовлює необхідність теоретично-методичного та прикладного опрацювання питань формування та функціонування виробничого потенціалу аграрних підприємств.

Одним із важливих питань формування виробничого потенціалу є дослідження питання ролі та місця цього типу потенціалу у складі загального потенціалу аграрного підприємства та виявлення напрямів взаємовпливу типів потенціалу, зокрема, з метою розробки механізмів розвитку потенціалів, який би забезпечував синергію.

Дослідження потенціалу аграрних підприємств доводять, що потенціал суб'єкта господарювання має розглядатися не як проста сукупність можливостей, об'єктів та суб'єктів, за рахунок яких ці можливості реалізуються, а система елементів та компонент. В свою чергу, ознакою розмежування компонент та елементів потенціалу є їх дискретність та здатність до внутрішнього структурування. Ми пропонуємо в якості елементів потенціалу розглядати неділимі об'єкти, суб'єкти та можливості, а в якості компонент – підсистеми, які мають власну структуру, проте характеризується єдністю функціонального навантаження. До перших, зокрема в сільському господарстві, доцільно відносити, наприклад, земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які характеризуються цілісністю за наявності широкого переліку параметрів та індикаторів можливостей виробництва продукції, що здійснюється за їх залученням тощо. Прикладом других є система менеджменту підприємства, в частині її здатності до гнучкого реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища в контексті прояву адаптивної ознаки потенціалу, як системи.

Основними принципами запропонованого нами підходу є: функціональність, результативність, інваріантність та здатність до оцінювання. Виходячи з того, що мобілізація різних наборів складових потенціалу підприємства призводить до отримання різних ефектів, то в цей процес мають залучатися різні засоби та інструменти організаційно-управлінських впливів. В свою чергу, поєднання компонент та елементів потенціалу визначає особливості виникнення ефектів синергії, адже просте поєднання окремих складових не дозволяє досягти вказаних розмірів ефектів.

Важливим напрямом для розкриття економічної сутності виробничого потенціалу є визначення його місця в формуванні та реалізації потенціалу аграрного підприємства.

Знову звертаючись до наукових досліджень з питань структури потенціалу аграрного підприємства та дослідження місця в ньому виробничого потенціалу, можемо виділити теоретичні та методологічні протиріччя, а саме:

- ототожнення поняття виробничий потенціал з іншими видами потенціалу підприємства, зокрема з економічним та ресурсним;
- різні позиції щодо типології потенціалів, зокрема зустрічається позиція, що виробничий потенціал входить до складу ресурсного, а не навпаки;
- відсутність єдності в поглядах щодо структури потенціалу підприємства, зокрема, складу його елементів та компонент, що особливо стосується співставлень виробничого та ресурсного потенціалу.

Досягнення мети нашого дослідження безперечно потребує визначення та доведення позицій, які б вирішували зазначені протиріччя.

Стосовно розгляду виробничого потенціалу як аналога економічного, заслуговує на увагу позиція І.Н. Карапейчика, який здійснюючи критичний аналіз категорії «потенціал» та її місця в економіці задається питанням співвідношення економічного і виробничого потенціалів, та відзначає, що основою для диференціації цих понять може бути відмінність самих термінів «економіка» і «виробництво». Автор обґрунтовує, що поняття виробничого потенціалу є частковим по відношенню до поняття економіки, внаслідок чого правомірно вважати поняття виробничого потенціалу частковим випадком більш загального поняття – поняття економічного потенціалу [1]. До речі така логіка, яка хоч і може здатися простою, та, на наш погляд, є об'єктивною, обґрунтовує позиції розмежування виробничого та ресурсного потенціалу.

Висвітлюючи позиції щодо ієрархії потенціалів, зокрема, звертає на себе увагу позиція О.Г. Гончаренко, яка посилаючись на трьох-факторну модель Ж.-Б. Сея, зазначає, що наявність самих лише ресурсів є вираженням виробничого потенціалу або виробничих ресурсів, а у поєднанні з можливостями та спроможністю як ці ресурси використовувати з'являється категорія «ресурсний потенціал» [2]. Ми не поділяємо дану позицію, адже виходячи з сутнісної характеристики будь-якого потенціалу підприємства, як сукупності його можливостей до отримання певних результатів за рахунок здійснення певних дій, наявність ресурсів складає основу відкриття можливостей для виробництва продукції. При цьому саме в поєднанні комбінації ресурсів з технологією,

організацією та управлінням виробництвом ця можливість реалізується. Тобто ресурсний потенціал підприємства є первинним по відношенню до виробничого потенціалу.

Співвідношення базових типів потенціалу підприємства, а саме виробничого, ресурсного та економічного, рівно як і їх генезис, відбувається під впливом інструментів організаційно-управлінського впливу керуючої системи підприємства на керовану, а отже елементи та компоненти базових потенціалів.

Трансформація виробничого потенціалу в економічний відбувається за залучення такого інструментарію, як маркетингово-збутова діяльність підприємства та, передусім, управління нею, за рахунок чого підприємство отримує та реалізує можливості здійснення комерційної діяльності з виробленою продукцією та завершує виробничо-комерційний цикл, отримуючи авансований у виробництво капітал в грошовій формі. Так само із залученням маркетингового, організаційно-правового та організаційно-управлінського інструментарію на базі економічного формується конкурентний потенціал аграрного підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Ієрархія базових потенціалів підприємства

При цьому типологію потенціалів ми обґрунтували виходячи з функціонального принципу шляхом виділення базових та функціональних

потенціалів, які знаходяться у причинно-наслідковому динамічному взаємозв'язку в процесі економічного розвитку підприємства. Серед функціональних потенціалів аграрних підприємств, ґрунтуючись на дослідженнях сучасних авторів, вважаємо за доцільне виділяти: інвестиційний, інноваційний, кадровий, агроекологічний, маркетинговий, збутовий, інтеграційний тощо. Критерієм їх виділення є наявність можливостей підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок залучення організаційно-управлінського інструментарію в різних сферах активності підприємства у його внутрішньому та зовнішньому середовищі. Крім того, поєднання складових функціональних типів потенціалів з елементами та компонентами базових типів дасть підприємству змогу не тільки отримувати нові види ефектів, а й досить достовірно виконувати оцінки результатів мобілізації потенціалу підприємства.

Перспективою подальших досліджень в рамках поглиблення висвітлених положень є дослідження формування та генезису функціональних потенціалів аграрного підприємства, а також пояснення їх взаємозв'язку з виробничим потенціалом на мікрорівні.

Список використаної літератури

1. Карапейчик И.Н. Понятие потенциала в экономике: общая концепция [Електронний ресурс] / И.П. Карапейчик. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=820>.

2. Гончаренко О.Г. Формування і використання ресурсного потенціалу виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України [монографія] / О.Г. Гончаренко. – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 465 с.

*к.е.н., доцент Сабліна Н.В.
доцент кафедри фінансів
Харківський національний економічний
університет імені Семе́на Кузне́ця
E-mail: Nsablina@bigmir.net*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ситуація, що склалася на сьогоднішній день в економічному розвитку України вимагає процесу введення змін з метою стабілізації діяльності, забезпечення збалансованого економічного зростання та безперервності розвитку. Одним із головних елементів ринкового господарства і одночасно провідним аспектом економіки будь-якої країни є підприємство. Саме від ефективності функціонування підприємств залежить розвиток країни та добробут населення. Кожне підприємство функціонує в фінансовому середовищі, тому обов'язковими умовами є фінансова стабільність підприємства та стійкість, що забезпечується фінансовим менеджментом даного підприємства [10]. Підтримувати існуючий стан підприємства у динамічному зовнішньому середовищі та покращувати його можливо лише за умов забезпечення спроможності й активних дій з адаптації до змін та постійного розвитку.

В якості дослідників теоретичних і практичних аспектів управління розвитком слід відмітити І. Анософф [1], Н. Бондар [2], Л. Мельник [6], М. Нечепуренко [5] та ін., де зосереджується увага на дослідженні сутності управління розвитком, процесі управління розвитком. Однак, незважаючи на велику кількість наукових напрацювань, питання управління розвитком на підприємствах України та його забезпечення потребують подальшого дослідження.

Розвиток підприємства означає якісні зміни й оновлення його господарської системи та організаційної структури, підвищення ефективності функціонування на основі вдосконалення техніки, технології та організації

праці у всіх структурних підрозділах, підвищення якості продукції та послуг, що ним надаються [7]. В процесі управління змінами оцінюється сучасний та визначається майбутній стан підприємства, формуються обґрунтовані рішення щодо переходу від одного стану до іншого, тому раннє впровадження змін в діяльність підприємства надає можливість передувати ризики та виділяти умови, що впливають на досягнення стратегічної мети функціонування підприємства [9].

Розвиток підприємства слід розглядати як процес проведення якісних змін (оновленні структурної та організаційної складової організації) та кількісних змін (підвищенні економічної складової на основі вдосконалення техніки, технології, підвищення якості продукції), які покращують фінансовий стан підприємства шляхом забезпечення фінансової рівноваги. В процесі управління розвитком підприємства оцінюється його сучасний та визначається майбутній стан, формуються обґрунтовані рішення щодо переходу від одного стану до іншого, тому своєчасне впровадження змін в діяльність підприємства надає можливість передувати ризики та виділяти умови, що впливають на досягнення стратегічної мети функціонування підприємства.

Розглядаючи термін «розвиток» слід виділити існуючі підходи щодо розуміння його сутності. Так, І. Ансофф вважає, що розвиток – це питання не стільки того, що є, скільки того, що може бути зроблене з тим, що є [1]. Він стверджує, що на сьогоднішній день у сформованих умовах ринку України відбуваються значні зміни, тому успішний розвиток підприємства безпосередньо залежить від розробленої стратегії та методів її впровадження [1]. Мельник Л. Г. вважає, що розвиток – це необоротна, спрямована закономірна зміна системи на основі реалізації внутрішніх властивих їй механізмів самореалізації [6]. Нечепуренко М. Н. розглядає економічний розвиток підприємства як процес оновлення виробничих або бізнес-процесів, що забезпечує якісно новий рівень функціонування підприємства. Автор вважає інноваційну діяльність єдиним основним напрямом економічного розвитку організації [5]. Тобто, можемо стверджувати, що розвиток – це зміни до більш

складного та ефективного функціонування, що обумовлено закономірностями функціонування конкретних систем.

Економічний розвиток – незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи (у нашому випадку підприємства) в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [3].

Економічний розвиток підприємства може мати різні види в залежності від його спрямування та природи. Так, по відношенню до підприємства розрізняють екзогенний економічний розвиток (розвиток підприємства, що відбуваються під впливом зовнішніх факторів середовища) та ендогенний економічний розвиток (розвиток підприємства, що відбуваються під впливом внутрішніх факторів середовища); залежно від середовища поширення розглядають загальний розвиток (розвиток всього підприємства одночасно і взаємоузгоджено) та частковий розвиток (розвиток тільки частини підприємства); залежно від методу поширення виділяють висхідний (розвиток підприємства, що поширюється згори до низу), низхідний (розвиток підприємства, що поширюється знизу вгору) та випадковий (розвиток, що відбувається випадково в організації, тобто в різних місцях одночасно); залежно від перебігу розвитку розрізняють еволюційний розвиток (розвиток, що відбувається поступово, постійно, передбачувано, природно, маючи константу в своїй основі) та революційний (відбувається стрибкоподібно, непередбачувано, різко змінюючи економічну систему підприємства) [11].

Найважливішими напрямками розвитку підприємства є:

- розвиток інтегрованих операційних систем;
- розвиток організаційних структур;
- розвиток систем управління якістю;
- розвиток систем стимулювання;
- стабілізація складу працівників;

– залучення працівників до управління [2].

Слід зазначити, що вибір варіанту розвитку тісно пов'язаний із цілями, які стоять перед підприємством. Так, якщо ціль розвитку підприємства концентрується на організаційних характеристиках, то напрямками її досягнення будуть: удосконалення структури управління, реорганізація та реструктуризація підприємства. Якщо ціллю є збільшення прибутку на основі зменшення операційних витрат, то в якості заходів слід розглядати удосконалення технології виробництва, підвищення якості продукції, розвиток інноваційної діяльності.

На сьогодні розрізняють «революційну» та «еволюційну» моделі розвитку на підприємстві. «Революційна» модель змін (концепція реінжинірингу бізнесу) запропонована М. Хаммером та Дж. Чампі у 1991 році. Вони розглядають реінжиніринг бізнесу як принципове переосмислення та радикальне перепроєктування підприємства і його найважливіших процесів з метою кардинального поліпшення найважливіших кількісно вимірюваних показників сучасної ефективності: вартості, якості, сервісу та оперативності. «Еволюційна» модель змін (концепція організаційного розвитку) базується на концепції планування, ініціювання та здійснення процесів зміни соціальної системи, що передбачає залучення великої кількості учасників. Тобто, організаційний розвиток розглядається як довготерміновий, ретельний та всеохоплюючий процес зміни та розвитку підприємства та людей, які в ньому працюють [4].

Необхідність управління розвитком підприємств обумовлена різними причинами, які доцільно поділяти на дві групи: зовнішні і внутрішні. Зовнішні – пов'язані з загальним і специфічним середовищем функціонування організації, а точніше – зі змінами у компонентах цього середовища: в економічній ситуації, у державному регулюванні, в технологічній складовій, у міжнародних аспектах, в соціально-культурних компонентах тощо. Сильніший вплив на необхідність проведення організаційних змін мають чинники специфічного середовища: конкуренти, споживачі, постачальники. Внутрішні

чинники також можуть бути причинами організаційних змін. При цьому частина з них може бути наслідком прямого та/або непрямого впливу змін у зовнішньому середовищі, решта може бути результатом розвитку самої організації [8]. Отже, в завдання розвитку підприємства повинно входити: зміцнення внутрішнього середовища; зміцнення межі між внутрішнім і зовнішнім середовищем; зміцнення зовнішнього середовища.

Таким чином, в умовах стрімких змін, що відбуваються у світовій економіці та економіці України, посилення конкурентної боротьби на ринку підприємство повинно забезпечити свій розвиток на довгострокову перспективу. Здійснюючи процес управління розвитком на підприємстві потрібно враховувати значну кількість факторів та складових, що забезпечить ефективність функціонування та оптимізацію результатів діяльності.

Список використаної літератури

1. Ансофф І. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Бондар Н. М. Сучасні тенденції розвитку підприємств / Н.М. Бондар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://business-consultant.com.ua/publicaciiub101.html>
3. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.
4. Кот О. В. Визначення сутності поняття «розвиток підприємства» / О. В. Кот, О. О. Павлюк // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 8 – С. 256–261.
5. Нечепуренко М. Н. Проблеми економічного розвитку підприємств / М. Н. Нечепуренко // Питання економічних наук. – 2006. – № 1 (17). – С. 23 – 25.
6. Основи стійкого розвитку: навчальний посібник. / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
7. Осовська Г. В. Основи менеджменту : навчальний посібник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – К. : Кондор, 2006. – 664 с
8. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : НЖЕК, 2003. – 328 с.
9. Сабліна Н.В. Забезпечення управління змінами на підприємствах машинобудування як основного компонента їх розвитку / Н.В. Сабліна // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. Серія: економічні науки. – 2015. – № 119 – С. 40–44.

10. Ситніченко В. Сучасні системи менеджменту – основа сталого розвитку підприємства / В. Ситніченко, Г. Кисельова // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2004. – №3. – С.59–61

11. Черненко В. П. Економічний розвиток підприємства: сутність та види / В. П. Черненко // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 23 – С.116–126.

Саврас С.А., аспірант кафедри статистики
Научный руководитель: к.э.н., доцент Бокун Н.Ч.
доцент кафедры статистики
Белорусский государственный экономический университет
E-mail:savras.sergey@gmail.com

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ПОНИМАНИЮ СУЩНОСТИ ИННОВАЦИЙ

За последние годы в Республике Беларусь значительно усилился интерес к исследованию инноваций и инновационной деятельности. Это во многом связано с тем, что экономику нашей страны постепенно пытаются переориентировать на инновационный путь развития по примеру развитых стран мира. Для Беларуси, не обладающей огромным ресурсным потенциалом (как, например, Россия и США), создание и развитие инновационных технологий и производств является наиболее приемлемым вариантом для обеспечения конкурентоспособности отдельных хозяйствующих субъектов и отраслей национальной экономики.

Однако, прежде чем рассматривать возможные варианты перехода на инновационный путь развития, необходимо всесторонне изучить категорию «инновация». Чтобы дать старт инновационной экономике, следует определить, что же представляют собой инновации, какими они могут быть, как их измерять и выявлять?

Категорию «инновация» в некотором смысле можно назвать весьма противоречивой и неоднозначной. К настоящему времени сложилось несколько подходов по рассмотрению инноваций. Если обобщить имеющиеся в

литературе авторские позиции, то возможно сделать вывод, что двухполярный принцип к трактовке данного понятия, предложенный Очаковской М.С., наиболее широко распространён.

Исходя из этого принципа, выделяют процессный и объектный подходы. Процессный подход основывается на том, что нововведение представляет собой процесс доведения идеи до конкретного результата. В свою очередь, объектный подход предполагает, что инновацией считается не сам процесс, а определённый объект в виде готового результата [1; 2, с.149-150; 3, с.25].

Если рассматривать существующие позиции специалистов и понятия «инновация», представленные в различных нормативно-правовых и рекомендательных документах, то можно заключить, что объектный подход превалирует. К документам, в которых инновация трактуется как некоторый объект, можно отнести Закон Республики Беларусь «О государственной инновационной политике и инновационной деятельности в Республике Беларусь», Федеральный закон «О науке и государственной научно-технической политике», «Руководство Осло» [4; 5; 6, с.31].

С экономической точки зрения наиболее важно, чтобы в определении инноваций были отражены те свойства, которые позволяют очертить их границы, то есть дадут возможность отделить от других взаимосвязанных с ней категорий. Несомненно, что важнейшими свойствами нововведений нужно считать наличие новизны, способность удовлетворять спрос конкретных потребителей [7, с.6-7]. По нашему мнению, к отличительным свойствам инноваций в условиях нашей социально ориентированной экономики следует отнести обеспечение с помощью них безубыточного функционирования хозяйствующего субъекта.

Новизна указана в качестве критерия определения нововведений, потому что к ним следует относить лишь нечто новое или существенно улучшенное. Также инновация в конкретной области должна быть по качественным характеристикам значительно лучше, чем имеющиеся аналоги. Любое нововведение, чтобы считаться таковым, предполагает наличие потенциала к

удовлетворению определённых потребностей. То есть инновация должна иметь возможность успешной коммерциализации. Кроме того, если рассматривать особенности отечественной экономики, то следует заметить, что для белорусских организаций нововведения жизненно необходимы не столько для получения единоразовой прибыли, как важнейшего индикатора позитивного финансово-экономического состояния субъекта хозяйствования, сколько для обеспечения и поддержания стабильных условий и безубыточности работы.

Учитывая вышеизложенное, нами предлагается следующее определение данного понятия: инновация представляет собой конечный результат деятельности по созданию (освоению) и внедрению новых или усовершенствованных видов товаров, работ или услуг, выведенных на рынок, новых или усовершенствованных технологий, применяемых в практической деятельности предприятия, а также организационных и маркетинговых решений, которые будут способствовать эффективному внедрению технологий и продвижению товаров, работ или услуг на конкретный рынок для обеспечения безубыточного функционирования предприятия.

Конечно же, с течением времени у отечественных хозяйствующих субъектов значительно изменятся условия функционирования, так как Республика Беларусь в силу трансформационного характера своей экономики поступательно перенимает опыт развитых стран мира и стран, которые успешно завершили переходный период. В таком случае подходы к пониманию и измерению инноваций в нашей стране также претерпят изменения, так как они зависят не только от международных рекомендаций, но и от сложившихся условий ведения бизнеса и состояния самой национальной экономики страны на конкретном этапе.

Список использованной литературы

1. Чайковская, Н.В. Сущность инноваций: основные теоретические подходы / Н.В. Чайковская, А.Е. Панягина // Муромский институт (филиал) федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Владимирский государственный университет имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых» [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа:

http://www.mivlgu.ru/site_arch/educational_activities/journal_ec/journal_arch/N4/Panaygina_Chaikovskaya.pdf. – Дата доступа: 27.03.2015.

2. Веретенникова, О.Б. Сущность и классификация инноваций и инновационной деятельности / О.Б. Веретенникова, Е.Г.Шейна // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2011. – №5(37). – С. 148-154.

3. Удальцова, Н.Л. Подходы к инновациям и инновационной деятельности как фактору конкурентоспособности / Н.Л. Удальцова // Экономические науки. – 2015. – №2(123). – С. 25-28.

4. О государственной инновационной политике и инновационной деятельности в Республике Беларусь: закон Респ. Беларусь, 10 июля 2012 г., №425-3 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2012. – 2/1977.

5. О науке и государственной научно-технической политике: федер. закон Рос. Федерации, 23 авг. 1996 г., №127-ФЗ // Консультант Плюс [Электронный ресурс] / Правовой сервер «КонсультантПлюс». – М., 1997.

6. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. – М., 2010. – 107 с.

7. Богдан, Н.И. Измерение инноваций: проблемы сравнительной оценки: монография / Н.И. Богдан [и др.]. – Минск: Мисанта, 2011. – 264 с.

д.е.н., професор Сазонець О.М.

зав. кафедрою міжнародної економіки

Національний університет водного господарства та природокористування

Малашенко Ю.А.

ст. викл.кафедри фінансів, обліку та аудиту

Філія Кременчуцький інститут «Дніпропетровський університет

імені Альфреда Нобеля»

E-mail:ulija_artuchova@mail.ru

ЗМІСТ ТА РОЛЬ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне ринкове середовище функціонування підприємства являє собою систему господарювання та функціонування, ефективний розвиток якої забезпечується станом її інфраструктури, зрілістю діючих інститутів ринку. В даний час відбувається розширення та ускладнення функцій, що виконує інфраструктура, зростає її роль в процесі організації і функціонування різних галузей підприємств. Значною мірою саме стан інфраструктури забезпечує ефективне відтворення товарних відносин і сприяє стійкості та економічності

функціонування сформованих ринків. У зв'язку з цим змінюються вимоги, які пред'являються до підприємницької інфраструктури, до її загальної конфігурації і окремих елементів. Відповідно до нових умов інфраструктура формує умови для стабільного функціонування економіки та реалізації потенціалу, закладеного в ринкових відносинах національних підприємств. В цьому контексті питання аналізу і систематизації змісту та ролі інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств набувають суттєвого як теоретичного, так і практичного значення.

Слід підкреслити, що переважна частина розвитку інфраструктури була присвячена її аналізу в цілому. У вітчизняній економічній літературі проблеми інфраструктури економіки досить широко стали розглядатися в 70-х роках ХХ-го століття щодо функціонування різних соціально-економічних систем. Наукові дослідження проблем інфраструктури ринкової економіки стосувалися визначення її місця, ролі та стану в економіці розвинених капіталістичних країнах, що знайшло своє відображення в роботах Ясенєцького В. С, Беленького П. [1], Герасименка А.Г. [4], Колісник Г. М. [6] та інші.

Класичні опрацювання зазначеної проблематики свідчать, що певні природні та інформаційні ресурси виступають в ролі інфраструктури.

Незважаючи на зрозумілість наведених дефініцій, широкий спектр факторів призводить до суперечностей та невизначеності в питаннях, що ж таке «ринкова інфраструктура», а також у питанні, які саме інститути мають бути зараховано до її складу.

Систематизація базових елементів визначення «ринкова інфраструктура» дала змогу розкрити зміст властивостей зазначеного поняття, а саме:

- є основою, що підтримує систему, яка, у свою чергу, ідентифікується досить широко;
- відіграє суттєву роль у підтримці комерційної діяльності та розвитку економічної системи;

- є або управляє мережею, що в економічній сфері полегшує постачання товарів і послуг;
- потребує значних за обсягами довготермінових інвестицій;
- постачає суспільні товари і послуги на додаток до специфічних товарів і послуг, які вона створює прямо;
- передбачає певну форму залучення уряду або державного сектору.

Слід підкреслити, що такий підхід був обумовлений відносною простотою мезосередовища підприємницької діяльності. Класичне поняття інфраструктури тотожне в опрацюваннях науковців новітньому поняттю ринкової інфраструктури. Проте з розвитком кількості галузей світового господарства і спеціалізації кожної з них, необхідною умовою стало ускладнення та розгалуження інфраструктури як такої. Тому наукові напрацювання в цій сфері теж змінилися. Замість терміну «ринкова інфраструктура» дослідники стали обґрунтовувати інфраструктуру за її функціональними ознаками. В свою чергу це стало причиною розробки дуже великої кількості опрацювань щодо структури і змісту інфраструктури. Систематизуючи існуючі підходи до цієї категорії виділимо найбільш релевантні.

Світовий досвід розвитку різних елементів інфраструктури підтримки зовнішньоекономічної діяльності засвідчує, що для економічно розвинутих країн характерна різноманітність елементів, які формують інфраструктуру підтримки цього сектора економіки. В Україні зовнішньоекономічна діяльність в контексті її підтримки лише набирає обертів, про що свідчить законодавчо-нормативна база країни.

При детальному розгляді державної політики інфраструктурної підтримки зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні виявлено, що основним державним органом, який формує інфраструктурне забезпечення в зовнішньоекономічній сфері є Міністерство інфраструктури України. Проте ця інституція не виділяє у своїй діяльності функціональні напрями

інфраструктурного забезпечення і формує свою роботу саме на класичних напрацюваннях.

Отже, слід відзначити, що сьогодні на держаному рівні не існує розрізнення інфраструктури на функціональні елементи, що інколи не мають матеріальної складової, проте новітня політика держави в зазначеній сфері має на меті тільки матеріальні цілі розвитку. Тому, на нашу думку, переосмислення та уточнення категорії «інфраструктурне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності» є необхідною умовою ефективного позиціювання підприємств в Україні.

Серед авторів, що на противагу класичним концепціям, які не виділяють «інфраструктурне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності», а користуються терміном «ринкова інфраструктура», існують розбіжності у трактуванні як складових так і самого поняття «інфраструктурне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності».

А. Вітушко, Г. Колісник, Л. Петрова та В. Проскурін акцентують увагу на тому, що під організаційно-інформаційною інфраструктурою підтримки зовнішньоекономічної діяльності слід розуміти сукупність наданих послуг (інформаційних, консультаційних, юридичних) уповноваженими на те установами, організаціями суб'єктам малого підприємництва для їх успішного функціонування.

Інший аспект інфраструктурної підтримки зовнішньоекономічної діяльності підприємств обґрунтовує В.М. Карпов, розкриваючи сутність транспортної складової інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Автор підкреслює її значення в період кризових явищ та наголошує на її виключній важливості. Так, на думку В.М.Карпова, в умовах подальшого розвитку кризових явищ перед транспортом гостро постає проблема стримування негативного впливу, максимально можливого збереження та нарощування вантажопотоків, що забезпечують зовнішньоекономічну діяльність економіки України. Дієвими заходами в цьому напрямі може бути активізація діяльності транспорту по якісному обслуговуванню експортно-

імпортних та транзитних вантажопотоків; вирішення питань по закріпленню та стабілізації ринку транспортних послуг із традиційними країнами-партнерами; пошук та освоєння цих ринків у нових центрах економічного зростання та тих, що демонструють високу динамку розвитку [5, с. 126].

Правовий підхід, який ґрунтується на тому, що інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності - специфічна система загальноприйнятих, законодавчо і традиційно усталених норм, правил та обмежень, а також організацій, формування, регулювання та використання яких забезпечує функціонування ринкової системи відповідно до мети і стратегії економічної політики держави обґрунтовує Ясенецький В. С. [7, с. 143]. Так на думку автора, аналіз зазначених специфічних понять «інфраструктура» виявив необхідність встановлення методологічних зв'язків у площині:

1) організаційно-економічного та організаційно-правового інтегрованого їх системного змісту;

2) об'єктивного правового і економічного підґрунтя для формування зрозуміло визначеної системи норм правовикористання та право забезпечення публічних «обслуговуючих» функцій (у т. ч. послуг), а також господарської компетенції «публічної господарської адміністрації». Із зазначеним підходом пов'язане адміністративно-правове розуміння існуючого поняття «господарська інфраструктура» як фундаменту забезпечення діяльності підприємств, що забезпечує загальні фактичні (матеріальні) та юридичні (формально-забезпечуючи та публічно-сервісні) умови для здійснення господарської діяльності.

При адміністративно-плановій системі господарювання підхід до інфраструктури значно відрізнявся від її розуміння в умовах ринкової економіки. У централізованій системі продукт розподілявся незалежно від існування інститутів, що сприяють його просування від виробника до кінцевого споживача. При переході до ринку, підприємствам доводиться самотійно налагоджувати господарські зв'язки, що забезпечують збут їх продукції на ринку. Крім того, змінилася і система розрахунків між господарюючими

суб'єктами ринку, що зумовило появу фінансових установ, які є елементами інфраструктури.

Систематизація змісту та ролі інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств дає змогу зробити висновок, що високорозвинена інфраструктура має велике значення для ефективного функціонування економіки в цілому, оскільки є важливим фактором при визначенні місця розташування економічної діяльності, а також видів діяльності або секторів, котрі можуть розвиватися у кожному окремому випадку. Високорозвинена інфраструктура зменшує вплив відстані між регіонами, забезпечує інтеграцію ринку й низьковитратний зв'язок з ринками інших країн та регіонів. Якість і розвиток інфраструктури впливають на економічне зростання, у різний спосіб скорочуючи розбіжність у рівнях доходів населення й сприяючи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Сьогодні науковці не мають єдиної думки щодо як категорії «інфраструктура» так і поняття «інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності». Слід підкреслити, що серед авторів хоча і вживається поняття «інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності», проте обґрунтоване визначення цього поняття у науковій літературі відсутнє.

Систематизація функціональних властивостей інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств на основі обґрунтування її складових дає змогу стверджувати, що в умовах реформування економіки постає проблема визначення поняття інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств, здатної забезпечити безперервність відтворювального процесу в умовах ринкового господарства, тому що з кожним роком посилюється вплив ринкової інфраструктури на розвиток підприємництва, зокрема зовнішньоекономічної діяльності. Формування поняття інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств необхідно для вирішення проблем підприємництва в сфері залучення фінансових ресурсів, облаштування виробничих площ, пошуку необхідної для ведення бізнесу інформації, забезпечення сировиною і збуту продукції.

На нашу думку, найважливішою ознакою інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств як економічної категорії є її значення для створення загальних умов процесу відтворення. Розвиток інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств сприяє зниженню витрат виробництва через зростання продуктивності праці, в першу чергу, на окремих підприємствах, які користуються її послугами, а потім в економіці в цілому. В умовах становлення ринкових відносин виникає необхідність організаційного забезпечення товароруху, взаємного пошуку один одного продавцями і покупцями, налагодження господарських зв'язків між підприємствами, руху ресурсних потоків.

Отже, також для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємств необхідне формування ринкової інфраструктури, яка являє собою сукупність господарюючих суб'єктів, діяльність яких спрямована на обслуговування основних процесів у рамках ринкового господарства (товароруху, пошуку продавців та покупців, налагодження господарських зв'язків між підприємствами, руху ресурсних потоків), а також функціонування підприємницьких структур.

На відміну від існуючих наукових опрацювань, на нашу думку, найважливішим чинником, що визначає структуру і динаміку, зміст та роль інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності виступають трансакційні витрати. Саме відносними відмінностями в рівні і структурі витрат трансакції пояснюється все різноманіття форм інститутів інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності. Високий рівень трансакційних витрат в сучасній системі бізнес процесів, що виходять за національні кордони, зумовлюють напрями в організації і функціонуванні як ринкової інфраструктури взагалі так і інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності зокрема. Процеси інтеграції та корпоратизації в цілях економії трансакційних витрат характерні для сучасного етапу розвитку інфраструктури не тільки в рамках економіки України, але і більшості розвинених зарубіжних економік.

Таким чином, на відміну від існуючих, на нашу думку, інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності – це система контактних аудиторій підприємства (установи, організації, державні та комерційні підприємства та служби), які забезпечують мінімальний рівень трансакційних витрат в реалізації зовнішньоекономічної діяльності. Разом з цим слід відзначити, що в економічній системі набір контактних аудиторій підприємства може трансформуватися та видозмінюватись, тому їх опис, обґрунтування та оптимізація в Україні обумовлюють проблематику подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Беленький П. Механізми розвитку ринкової інфраструктури в Україні : методологічні аспекти [Електронний ресурс] / П. Беленький // Вісник Національної академії наук України. - 2002. - № 4. - С. 15-25.
2. Вітушко А. Інтелектуальні технології в керуванні інформаційно-мережевою інфраструктурою [Електронний ресурс] / А. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. - 2009. - Вип. 25. - С. 322-327.
3. Герасименко А. Г. Недосконалість ринкової інфраструктури - обмежувальний чинник розвитку конкуренції на внутрішньому ринку України [Електронний ресурс] / А. Г. Герасименко // Український соціум. - 2011. - № 1. - С. 77-84.
4. Карпов В. М. Проблеми галузей транспортної інфраструктури на сучасному етапі розвитку національного господарства України [Електронний ресурс] / В. М. Карпов // Формування ринкових відносин в Україні. - 2012. - № 2. - С. 124-129.
5. Колісник Г. М. Формування ефективної інфраструктури державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні / Г. М. Колісник // Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі: Науковий вісник. – 2007. – Вип. 17. 3. – С. 271-276.
6. Петкова Л. Муніципальні інвестиції та кредити: навч. посіб. / Л. Петкова, В. Проскурін. – К., 2006. – 158 с
7. Ясенецький В. С. До питання про сутність і зміст ринкової інфраструктури [Електронний ресурс] / В. С. Ясенецький // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. - 2012. - № 2. - С. 141-146.

*К.е.н. Сахневич Л.В.,
Чернігівська обласна державна адміністрація
E-mail: Lider577@gmail.com*

СВІТОВІ ТРЕНДИ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Одним із найважливіших завдань в умовах переходу світової економіки на низьковуглецевий та енергоефективний шлях розвитку є розширення використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ).

Попит на промислове використання відновлювальних джерел енергії сформувався ще в другій половині ХХ століття, коли трансформація нафтового ринку, створення нафтового картелю ОПЕК і наступні нафтова та економічна кризи 1970-х рр. розкрили уразливість західних держав-імпортерів вуглеводнів від зовнішніх поставок сировини. У 2000-х рр. ці держави, накопичивши достатній обсяг наукових розробок і капіталу, взяли курс на новий (6-й) технологічний уклад і позначили інноваційну мету – створення низьковуглецевої економіки на базі новітніх досягнень науки і техніки. У підсумку відновлювальна енергетика, сфери енергоефективності, енергозбереження (а також сектор збору CO₂) отримали статус економічних “двигунів”, нових “точок зростання”, пріоритетів і масштабну державну підтримку [1].

У 2014 році відновлювальні енергоресурси позначили свою присутність на ринку, показавши згідно зі статистикою British Petroleum (без урахування сектора великих гідроелектростанцій) питому вагу 2,4% витратної частини світового енергобалансу (проти 0,7% у 2004 р.) [2]. Загалом, потенціал відновлювальних джерел енергії, особливо сонячної та геотермальної енергії, величезний. Так, тільки Сонце щодня посилає на Землю в 20 разів більше енергії, ніж її використовує все населення земної кулі за рік. Однак трансформувати і зберегти таку енергію є вкрай складним завданням.

Теоретичний потенціал відновлювальних джерел енергії оцінюється майже в 144 млн Едж / рік, що в 19 тис. разів перевищує технічний потенціал,

який в рази перевершує використовуваний потенціал в даний час. Технічний (а тим більше теоретичний) потенціал нетрадиційних відновлювальних джерел енергії в астрономічних пропорціях перевищує потенціал відновлювальних джерел, що використовуються в основному традиційними способами (біомаса і гідроенергія) [3, с.20].

З 2004 р. по 2014 рр. споживання енергії від відновлювальних джерел збільшилось більш, ніж у чотири рази з 75,7 т н. е. до 316,9 т н. е. При цьому структура споживання відновлювальних енергоносіїв окремими країнами була різнохарактерна і визначалась наявністю природних ресурсів, транспортних можливостей і сформованою специфікою внутрішніх потреб. Переважна частка припадала на країни ОЕСР (215,9 т н. е. або 68%), значні обсяги споживались країнами ЄС 118,7 млн. т н. е. Найменші значення даного показника та повільна динаміка були притаманні для країн колишнього СРСР, де станом на 2014 р. споживалось 1,3 млн. т н. е. відновлювальної енергії, що становило 0,4% у загальносвітовому споживанні [4].

Показники використання відновлювальних джерел енергії у географічному вимірі у 2014 р. порівняно з 2004 р. відображають дані табл. 1.

У 2014 р. найбільшими споживачами енергії, видобутої з використанням відновлювальних джерел виступали США (65 млн. т н. е. або 20,5% загальносвітового обсягу), Китай (53,1 млн. т н. е. або 16,8%), Німеччина (31,7 млн. т н. е. або 10%), Іспанія (16 млн. т н. е. або 5%). Саме в цих країнах наразі зосереджено понад половини світового обсягу споживання енергії з відновлювальних джерел.

До числа країн, котрі найбільш активно розвивали сферу відновлювальної енергетики за досліджуваний період відносяться Китай, де обсяги використання даного виду енергії збільшились майже у 60 разів, Індія – у 7 разів, Франція – у 6,5 разів, Італія – у 5 разів. Дещо нижчими темпами зростали обсяги використання відновлювальної енергії у США, Японії, Бразилії, котрі мали порівняно кращі вихідні позиції.

Таблиця 1 – Показники використання відновлювальних джерел енергії
(ВДЕ) у країнах світу*

	Використання ВДЕ, млн. т н. е.		Розподіл обсягів ВДЕ за країнами, %		Питома вага ВДЕ в енергоспоживанні країни, %	
	2004 р.	2014 р.	2004 р.	2014 р.	2004 р.	2014 р.
Всього у світі**	75,7	316,9	100,0	100,0	0,7	2,4
США	19,6	65,0	25,9	20,5	0,8	2,6
Китай	0,9	53,1	1,2	16,8	0,07	1,5
Німеччина	8,3	31,7	11,0	10,0	1,9	9,1
Іспанія	4,4	16,0	5,8	5,0	2,5	12,6
Італія	2,9	14,8	3,8	4,7	1,4	8,2
Великобританія	2,1	13,2	2,8	4,2	0,7	5,4
Франція	1,0	6,5	1,3	2,1	0,4	2,4
Бразилія	3,7	15,4	4,9	4,9	1,9	4,7
Індія	1,9	13,9	2,5	4,4	0,4	2,0
Японія	5,4	11,6	7,1	3,7	1,0	2,0

*складено за даними [4]

**без врахування великої гідроенергетики

Відчутним був також прогрес в освоєнні відновлювальних джерел енергії для заміщення традиційної енергетики. Так, у Німеччині питома вага відновлювальної енергетики у структурі внутрішнього енергоспоживання зросла з 1,9% до 9,1% або у 4,7 рази. В Іспанії у 2014 р. за рахунок даних джерел покривалося 12,6% енергетичних потреб національної економіки, що у 5 разів перевищує показник 2004 р. Майже в 6 разів збільшилась питома вага відновлювальних джерел енергії в енергоспоживанні Італії з 1,4% у 2004 р. до 8,2% у 2014 р.

Чинниками названих зрушень за вектором активного розвитку відновлювальної енергетики виступили відносно високі ціни традиційні енергоресурси, прагнення імпортерів зміцнити власні позиції безпеки шляхом підвищення рівня диверсифікації джерел енергопостачання, посилення

екологічних норм, а також активні заходи зі стимулювання та підтримки відновлювальної енергетики з боку держави у розвинених країнах.

У структурі загальних потужностей відновлювальної енергетики, не враховуючи гідроенергетику, найбільша частка традиційно зберігається за вітровою енергетикою: у 2004 р. її потужність становила 48 ГВт або 56,4% від загального обсягу енергетичних потужностей, у 2014 р. на ці показники становили 370 ГВт та 56,3%. Даний вид енергії використовується у багатьох країнах світу, серед яких у 2014 р. лідували Китай (115 ГВт), США (66 ГВт), Німеччина (39 ГВт), Іспанія (23 ГВт) та Індія (22 ГВт) [5, 6].

Другим за обсягом потужностей джерелом відновлювальної енергії є сонячна, котра перетворюється на електроенергію двома способами – фотоелектричним та термодинамічним. Перший спосіб набув більшої популярності у Німеччині (38,2 ГВт у 2014 р.), Китаї (28,2 ГВт), Японії (23,3 ГВт), Італії (18,5 ГВт) та США (18,3 ГВт) та ряді інших країн, де розташовані порівняно великі фотоелектричні станції. Натомість найбільші потужності теплових сонячних електростанцій розташовані в Іспанії (2,3 ГВт) та США (1,6 ГВт).

Третім за обсягом потужностей відновлювальної енергетики джерелом є біомаса (14%), однак її швидкому розвитку перешкоджає наростання продовольчої кризи у світі, що унеможливорює виділення необхідних обсягів сільськогосподарських земель для вирощування технічних культур, необхідних для виготовлення біопалива. Першість при цьому належить США (16,1 ГВт), Китаю (10 ГВт) та Німеччині (8,8 ГВт). Найбільшими виробниками біопалива виступали США (60,1 млрд. л, з яких 54,3 млрд. л – біоетанол, 4,7 млрд. л – біодизель) та Бразилія (29,9 млрд. л, з яких 26,5 млрд. л – біоетанол, 3,4 млрд. л – біодизель). Слід зауважити, що у Бразилії є багаторічний успішний досвід виробництва автомобільного палива із врожайних культур, наприклад, цукрової тростини [5, 6].

Останнє місце серед джерел відновлювальної енергії займає геотермальна енергія. Її частка у структурі обсягу світових потужностей відновлювальної

енергетики у 2014 р. становила 1,9%. Найбільш активно використовували дане джерело енергії США (3,5 ГВт), Філіппіни (1,9 ГВт), Індонезія (1,4 ГВт), Мексика (1 ГВт), Нова Зеландія (1 ГВт), Італія (0,9 ГВт).

Серед основних тенденцій останніх років слід виділити наступні: зростання частки енергії, що вироблялася з біомаси; незначне, однак стабільне зростання ринку геотермальної енергії; повільні прогресивні зрушення у сфері океанічної енергетики; швидке просування сонячної фотоелектричної енергетики на нові ринки; технологічна диверсифікація теплової сонячної енергетики.

У структурі інвестицій за видами джерел відновлювальної енергії найбільша частка зберігалась за сонячною енергетикою 55,37% від загального обсягу. У цей ключовий сегмент ринку в 2014 році року було вкладено 149,6 млрд. дол. США, що більше показника 2013 р. на 29%. Найбільші потоки капіталовкладень були спрямовані у будівництво сонячних станцій у Китаї та Японії (74,9 млрд. дол. США) [7]

Другим за величиною напрямом інвестицій є вітрова енергетика, де зосереджено 36,82% світових інвестицій у відновлювальну енергетику, куди надійшло 99,5 млрд. дол. США. Найбільш популярними у 2014 р. були капіталовкладення у будівництво офшорних вітряних електростанцій у країнах Європи (18,6 млрд. дол. США).

Водночас, під впливом здешевлення нафти, відбулося згортання динаміки інвестування у біопаливо (5,1 млрд. дол. США, що є мінімальним рівнем за останні 10 років); в біомасу і енергію з відходів – 8,4 млрд. дол. США (скорочення на 10% до попереднього року); в малі ГЕС – 4,5 млрд. дол. (-17%) [7].

Таким чином, сьогодні темпи приросту протягом розглянутого періоду залишались стабільно позитивними, слід констатувати, що зростання у сфері використання ВДЕ відбувається повільно та потребує активізації з боку державного сектора.

Список використаної літератури

1. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml
2. Шкрадюк И.Э. Тенденции развития возобновляемых источников энергии в России и мире / И.Э. Шкрадюк. – М.: WWF России, 2010. – 88 с.
3. Городов Р.В. Нетрадиционные и возобновляемые источники энергии: учебное пособие / Р.В. Городов, В.Е. Губин, А.С. Матвеев. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2009. – 294 с.
4. Яшалова Н.Н. Стимулирование применения экологически чистых источников энергии / Н.Н. Яшалова // Экология и безопасность в техносфере: современные проблемы и пути решения: сборник трудов Всероссийской научно-практической конференции молодых ученых, аспирантов и студентов. В 2-х томах. – Т. 1. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2015. – 467 с. С.26-31.
5. Renewable Energy Technology Deployment [Электронный ресурс] / RETD, IEA, 2006. – Режим доступа: – <http://iea-retd.org/>
6. Renewables 2015 Global Status Report / Renewable Energy Policy Network for the 21st Century [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ren21.net/status-of-renewables/global-status-report/>
7. Europe's energy portal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.energy.eu/#feedin>

Сєчина А.С., студентка

Науковий керівник: к.е.н. Сидоренко Ю.В.

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

E-mail: alenkasechina@yandex.ru

РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток економіки, як вітчизняної, так і світової, можна з впевненістю охарактеризувати як глобально кризовий. Управління економічними системами в кризовому стані вимагає не тільки докорінної зміни багатьох бізнес-процесів, а, насамперед – зміни концептуального підходу, точки зору на економічні явища та процеси.

Кризові явища, які являють собою вираження внутрішніх протиріч та конфліктів, вимагають їх розв'язання шляхом народження принципово нової якості. Цим пояснюється погляд на конструктивну роль кризи у процесі

розвитку економіки. Недарма, в китайській мові сам термін «криза» складається з двох символів, один з яким позначає небезпеку, а інший – шанс, можливість, відображаючи дуальність, подвійність критичних кризових ситуацій, які можуть як зруйнувати економічну систему, так і відродити її в новій, покращеній якості.

За численними ризиками, пов'язаними з негативними наслідками кризи, ховається одна дуже значна небезпека. Вона полягає в тому, що за негативними сторонами кризи, за всіма ризиками і загрозами, за всілякими проблемами і небезпеками ми можемо не помітити її позитивних сторін і плюсів цієї ситуації, можливостей та перспектив, що з'являються шанси і відкриваються нові горизонти для розвитку бізнесу. Згідно з ученням «Дао», криза, як цілісний процес складається з взаємодії двох полюсів: «ризиків і небезпек» і «можливостей і шансів», які у собі зачатки один одного і переходять один в одного протягом часу: те, що сьогодні сприймається нами, як небезпека завтра може для нас стати можливістю і навпаки. І дійсно, все відносно нашого сприйняття. До одного й того ж процесу, до однієї і тієї ж тенденції дві людини можуть ставитися по-різному залежно від способу мислення, домінуючих ментальних моделей цих людей.

Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі [1].

Виокремимо три основні напрямки визначення поняття «кризи»:

- виконує руйнівну функцію, що призводить до загрози життєздатності системи;
- руйнує, призводить до подальшого розвитку та переходу на інший якісно новий стан існування;
- є порушенням рівноваги.

Проведений теоретичний огляд та аналіз існуючих поглядів дозволив виділити головні ознаки кризи:

- це явище, ситуація або подія; при цьому кризовий стан системи – це процес виникнення цієї події;

- це завжди зміна (позитивна/негативна) якогось процесу;
- призводить до виникнення потенційно негативних результатів.

Отже, криза – це не тільки негативне явище, яке зумовлене впливом зовнішніх або внутрішніх чинників, що призводить до відхилення від рівноважного стану, а одночасно і явище, що призводить до подальшого розвитку та переходу системи на інший якісно новий стан існування.

Криза корисна економіці, як лікувальне голодування або строгий піст для нашого організму. І криза, і піст очищають системи від хворобливих, слабких, неефективних, часто зовсім не потрібних утворень і елементів. Крім того, яка б система сьогодні не була ефективною і результативною, потенціал зростання, ресурс розвитку завтра може виявитися вже вичерпаним. І, як би ми не намагалися, традиційними шляхами покращення, вдосконалення, раціоналізації домогтися розвитку і збільшення ефективності стає вже або важко, або практично неможливо. В очищенні економіки від непрацюючих систем криза відіграє найважливішу роль. А подальше зростання і розвиток можливі тільки при прийнятті радикальних, кардинальних і фундаментальних змін, проведенні глибокого реформування, принципового реінжинірингу, або взагалі будівництва нового. Це неможливо без руйнування старого. Звичайно, можливе співіснування старого і нового світу, але існування старого завжди заважає, затримує появу нового. Як справедливо зазначав Й.Шумпетер, «Економіка живе і розвивається завдяки знищенню старих компаній, методів та ідей, на зміну яким приходять нові, більш продуктивні і прибуткові» [2].

Саме під час рецесій і депресій минулих епох і виникли такі компанії, бренди яких сьогодні знає кожен: Hyatt, Burger King, IHOP, The Jim Henson Company, FedEx, Microsoft, MTV Networks, Trader Joe's, Wikipedia Foundation, Sports Illustrated, General Electric, Hewlett-Packard, John Wiley & Sons, Ryder Systems, AIG (American International Group), Playboy Enterprises, Apollo Group.

Загальною характеристикою всіх народжених в періоди економічних криз компаній є мінімальний і навіть нульовий рівень інвестицій в момент відкриття бізнесу. Тому, можна сказати, що ці світові бренди народилися практично на

порожньому місці, без капіталовкладень, тільки завдяки кмітливості, гнучкості, підприємливості, креативності, новаторства своїх засновників, і завдяки успішному використанню ними сприятливих можливостей, які з'явилися в періоди економічних і фінансових потрясінь.

Існуючі компанії під час кризи теж можуть зробити істотний ривок, який змінить їхнє майбутнє. Успішні приклади таких компаній у світовому масштабі – це Ford, McKinsey & Company, Coca-Cola, Housing & Commercial Bank, Google, PayPal, Salesforce.com Inc тощо [3].

Головним гальмом розвитку бізнесу кризової доби є нестача фінансування. Прихід фінансової кризи означає, що клієнтам компаній ніде взяти гроші для покупки пропонованих послуг або товарів. Керівники втрачають кошти при виплаті зарплат і закупівлі належного постачання, у постачальників немає грошей для виробництва послуг і продуктів. Виникає нестача грошей у всіх сторін виробництва та споживання.

У період кризи кількість грошей не зменшується, просто розподіляються кошти в інші сектори економіки, сповільнюючи свій обіг. Тому в даний період слід вживати комплекс заходів для залучення грошей у свій бізнес. Фактично, належить працювати в секторах економіки, в яких залишаться або продовжать концентруватися гроші: продажі, виробництво, фінанси, персонал, управлінська структура.

Слід пам'ятати, що криза дозволяє домогтися радикального очищення компанії, з переглядом принципів її організації та звільненням непотрібних співробітників. Цей період може стати ідеальним часом для оновлення компанії і підтвердження компетентності керівника [4].

Перспективність і актуальність окремих бізнес-ідей змінюється в залежності від декількох факторів. Серед них: стан макроекономіки і світового бізнесу в цілому, розвиток української економіки і нерозвиненість окремих ринків і їх сегментів.

- Проблема вибору напрямку діяльності стоїть перед кожним починаючим підприємцем. Ідей багато, але чи будуть вони працювати на під

час кризи? Досліджуючи велику кількість періодики, доповідей, сайтів, зустрічаємо безліч думок стосовно перспективних напрямків бізнесу в сучасних умовах. Упорядкування та систематизація інформації дозволила виокремити за запропонувати до уваги найбільш перспективні в кризовій фазі економіки підприємницькі ідеї, здатні дати реальні результати. Слід працювати у таких сферах: охорона здоров'я (приватна аптека, оздоровчі групи, лікування народними засобами), сільське господарство (переробка продуктів харчування та їх виробництво), бізнес на житлі (додаткове утеплення осель, орендний бізнес), транспорт (ремонт, таксі, пасажироперевезення), інформаційні послуги населенню (юридичні послуги, агенції з працевлаштування, консультації з питань житлово-комунального господарства), розваги (квест-клуби, трекінг, організація екскурсій), ІТ (написання та просування різного софту, написання і просування ігор, розробка і просування різних інтернет-сайтів).

Також можна виділити напрямки, на які, за прогнозами експертів, буде зростати попит у найближчі роки:

1. Ринок мобільного сервісу;
2. Хендмейд з натуральних матеріалів;
3. Онлайн-навчання;
4. Спортивні тренування;
5. Натуральна косметика і побутова хімія;
6. Розміщення торговельних автоматів;
7. Догляд за літніми людьми;
8. Нематеріальна мотивація персоналу;
9. Фінансові консультації;
10. Профільне програмне забезпечення для бізнесу [5].

Результат теоретичного узагальнення розмаїття поглядів на сутність поняття кризи дозволив визначити авторський підхід до розуміння кризи як не тільки негативного явища, зумовленого впливом зовнішніх або внутрішніх чинників, а, одночасно, і конструктивного явища, яке стимулює розвиток та перехід системи на якісно новий стан існування. Отже, характерні кризовій

економіці труднощі, складності, перешкоди, ризики, загрози, небезпеки і проблеми – мають розглядатись інша сторона медалі можливостей і перспектив розвитку. При цьому, задачею бізнесмена стає подолання перешкод, мінімізація ризиків, перемога над труднощами. Дійсно, кожного разу, коли вдається піднятися над проблемою, вирішити складну задачу, одразу відкриваються нові горизонти.

Справжній сучасний бізнес – це постійне вирішення проблем клієнтів, партнерів, суспільства. Отже, великі проблеми – це, водночас, великі можливості для бізнесу. Справжньому підприємцю, новатору є куди прикласти свої таланти і майстерність. Як зазначив Р. Кійосакі, справжні інвестори і капіталісти прямують туди, де криза. Тільки в епоху великих змін можна домогтися небувалих для епохи стабільності результатів. Тут спрацьовує принцип: «Чим гірше – тим краще»! Але краще не для всіх, а тільки для тих, хто гнучкий, динамічний і безперервно розвивається. Отже серед окреслених в роботі бізнес-напрямків, актуальних до впровадження в кризові часи, кожен охочий може обрати привабливу для себе нішу, замислитись над створенням і просуванням власного проекту, пам'ятаючи, що удача посміхається тільки тим, хто не боїться ризикувати.

Список використаної літератури

1. Короткова Э. М. Антикризисное управление: учеб. пособ. / Э. М. Короткова. – М.: ИНФРА-М., 2002. – 432 с.
2. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
3. Жалевич А. С. Кризис – время возможностей / А. С. Жалевич [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.vitayu.com.ua/index.php?id=488>
4. Развитие бизнеса в кризис: основные направления менеджмента [Електронний ресурс] // Журнал Генеральный директор. – Режим доступу : <http://www.gd.ru/articles/4237-razvitie-biznesa>
5. 10 лучших направлений для начала бизнеса в 2016 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hyser.com.ua/business_and_finance/10-luchshix-napravlenij-dlya-nachala-biznesa-v-2016-godu-45516

*к.э.н. Сидоренко Ю.В.
преп. каф. экономики предприятий и экономической теории
Харьковский торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета
E-mail: b_u05@mail.ru*

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: МНЕНИЯ И ТЕРМИНЫ

В сложившихся условиях обострения мирового финансового кризиса, невысокой определенности будущего, усиления конкуренции, перед современными предприятиями всех сфер деятельности и форм собственности стоит первоочередное задание максимального усиления устойчивости развития. Проблематика устойчивого развития и путей его обеспечения является актуальной и активно обсуждаемой. Вместе с этим, исследование эволюции понятийно-категориального аппарата теории устойчивого развития предприятий позволяет констатировать отсутствие общепризнанной и однозначной терминологии в данной предметной плоскости. Научные взгляды относительно содержания понятия «устойчивое развитие предприятий» не отличаются единством, в связи с этим целью данной публикации является систематизация существующих подходов в трактовке понятия устойчивого развития предприятий и уточнение последнего.

Возникновение словосочетания *sustainable development*, переведенного как «устойчивое развитие», связано с техногенным кризисом, который охватил мир в конце XX века, во времена заострения энергетического кризиса, значительного загрязнения окружающей среды, нерационального природопользования, которые создали реальную угрозу будущему благосостоянию человечества. Термин «*Sustainable development*» был употреблен впервые в докладе Всемирной комиссии по окружающей среде и развитию при ООН в 1983 году для определения приоритетности такого типа развития, которое удовлетворяет потребности нынешнего поколения без угрозы для возможности будущих поколений удовлетворять свои потребности. Концепция устойчивого развития декларировала принципы согласования экономического, экологического и социального аспектов развития природы и общества и была одобрена на международном уровне в ходе конференции ООН

в 1992 г., когда была принята «Повестка дня на XXI век» [1]. Это привело к популяризации термина «устойчивое развитие» и переводу его на разные языки.

«Устойчивое развитие» в зарубежной литературе преимущественно трактуется как такой тип экономического развития субъектов хозяйствования, который в процессе эксплуатации ресурсов не ухудшает состояния окружающей среды и отвечает принципам социальной справедливости [2-4]. В англоязычной литературы синонимами «устойчивого» развития являются «гармоничное», «сбалансированное» развитие, по большей части, принято понимать такой процесс изменений, за которого характер и направление производственной, научно исследовательской и инвестиционной деятельности согласованы друг с другом и, укрепляют, существующее и будущее состояние благосостояния общества не только в экономическом, а также в экологическом и социальном аспектах.

Анализ и обобщение определений содержания «устойчивого развития предприятий» показал, что современные взгляды ученых нередко так же отражают основные принципы согласования экономического, экологического и социального аспектов развития согласно требованиям среды. Действительно, в условиях глобализации перед современными предприятиями стоит задание не только получить прибыль, но и придерживаться социально-экологической ответственности за результаты и последствия своей деятельности.

В частности, литературе можно встретить такие определения устойчивого развития, как:

- «развитие, при котором удовлетворении потребителей в качественных и своевременных транспортных услугах обеспечивается при условии воссоздания материально-технической базы отрасли на основе современных ресурсосберегающих технологий, с соблюдением экологических требований, а экономически обоснованная тарифная политика способствует рационализации расходов и снижению социальной напряженности, что в совокупности обеспечивает социально-экономическое развитие национальной экономики» [5];

- «процесс изменений, за которого эксплуатация ресурсов, направление инвестиций, ориентация научно-технического развития и институционные изменения согласованы друг с другом и укрепляют нынешний и будущий потенциал», и его функция заключается в «поддержке высоких показателей социального, экономического, технического положения предприятия в долгосрочном периоде» [6];

- «развитие всех подсистем предприятия под воздействием внутренних и внешних факторов, за которого благосостояние акционеров и владельцев в реальном выражении не снижается в долгосрочной перспективе» [7];

- «свойство, которое выражается в непрерывной функциональной и структурной перестройке для обеспечения эффективности достижения целей социального развития и экономического роста при достаточно малых изменениях условий окружающей среды» [8];

Таким образом, можно сделать вывод, что понятие «устойчивости» в науке трактуется как: стабильность, оптимум, равновесие, сбалансированность, способность оказывать сопротивление негативным влияниям, прибыльность, безопасность, жизнеспособность. Отмеченные подходы объединяет взгляд на устойчивость как способность предприятия поддерживать собственный гомеостаз – безопасное состояние внутренней среды под воздействием среды внешней.

Исходя из проведенного теоретического исследования взглядов, появляется возможность их обобщить и предложить авторское уточненное определение устойчивого развития предприятий в качестве целеустремленного управляемого процесса их движения, которое характеризуется способностью удерживать параметры внутреннего гомеостаза в безопасных для предприятий пределах, удовлетворяя при этом экологическим и социальным требованиям окружающей среды.

Список использованной литературы

1. Повестка дня на XXI век (принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию. – Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/conferen/wssd/agenda21/index.htm>.

2. Elliott J. An Introduction to Sustainable Development (Routledge Perspectives on Development) / Jennifer Elliott . – Abingdon, UK and New York : Routledge, 2012. – 384 p.
3. Atkinson Giles Handbook of Sustainable Development / Giles Atkinson, Simon Dietz, Eric Neumayer. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2009. – 512 p.
4. Gechev R. Sustainable Development / Rumen Gechev. – I : University of Indianapolis Press, 2005. – 262 p.
5. Токмакова І. В. Дослідження сутності стійкого розвитку залізничного транспорту / І. В. Токмакова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 227–229.
6. Алексеенко Н. В. Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста региона / Н. В. Алексеенко // Економіка і організація управління. – 2008. – № 3. – С. 59–65.
7. Алексеенко Н. В. Управление устойчивым развитием промышленных предприятий / Н. В. Алексеенко // Економіка і організація управління. – 2009. – № 2 (6). – С. 51–59.
8. Шестаков А. Б. Механизм планирования устойчивого развития промышленного предприятия : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Економика предприятия» / А. Б. Шестаков. – Москва, 2009. – 20 с.

*Сиротюк К.С.
аспірантка кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Львівський національний аграрний університет
E-mail: katiakate@ukr.net*

ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ

Енергетична безпека є однією із найважливіших функціональних складових економічної безпеки як на рівні регіону так і на рівні держави.

Енергетична безпека є невід’ємною складовою економічної і національної безпеки, необхідною умовою існування і розвитку держави. У сучасному розумінні гарантування енергетичної безпеки – це досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно прийняттого забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для формування і реалізації політики захисту національних інтересів у сфері енергетики [4].

Нині енергетична безпека нашої держави є під загрозою, яка обумовлена спадом виробництва власних паливо-енергетичних ресурсів, залежністю від держав-імпортерів паливно-енергетичних ресурсів, зношеністю основних фондів, зростанням енергоємності вітчизняної продукції та зниженням її конкурентоспроможності на світовому ринку. Проте справа не лише в економічних проблемах, а й в політичних, які пов'язані з питаннями невизначеності ціни на природній газ та встановленні плати за нього на основі різних критеріїв для підприємств та населення.

Одним із головних чинників зміцнення енергетичної безпеки України, в умовах гострого дефіциту і подорожчання енергоресурсів, є розвиток відновлюваних джерел енергії, і особливо біоенергетики.

Згідно світових стандартів енергетичної безпеки, постачання енергоносіїв з одного джерела не повинно перевищувати для країни 25%. Лише за такої умови держава може розвиватися як енергетично незалежна, тим самим утверджуючи власний економічний суверенітет [3].

В нашій країні діє Енергетична Стратегія України на період до 2030 року, яка оновлюється відповідно до регуляторних засад національного законодавства, зобов'язань України в рамках міжнародних договорів, законодавства ЄС в енергетичній і екологічній сферах. Позитивні зрушення в цій сфері мають забезпечити в перспективі [1, с.180]:

1) збільшення ВВП України внаслідок ефективності функціонування ПЕК;

2) зміцнення енергетичного потенціалу з урахування вимог екологічної безпеки (локальної, регіональної, національної, міжнародної) та її видів (потенційної, стратегічної, інтеграційної, консолідаційної), а також напрямів енергетичної диверсифікації;

3) зменшення ступеня і масштабів техногенного навантаження на навколишнє природне середовище;

4) створення умов для надійного та якісного задоволення попиту на енергетичні продукти, забезпечення привабливих умов для іноземних енергетичних інвестицій.

Проте, в Стратегії питання щодо розвитку біоенергетики є недостатньо врегульованими і не прописані дієві стимулюючі механізми її реалізації, не конкретизовано цілі з розвитку відновлюваних джерел енергії.

Біоенергетика в Україні здатна розвиватися найбільш швидкими темпами, оскільки Україна має значні запаси біомаси, які доступні для енергетичного використання. Крім того, використання біомаси як палива призводить до прямого заміщення викопних органічних палив.

У структурі виробництва енергії з відновлюваних джерел нашої країни саме біомасі належить найбільша питома вага. У 2014 р. **виробництво біомаси для енергетичних цілей порівняно з 2013 р зросло на 24,75 % та становило 2,399 млн. т н. е., що еквівалентно 2,8 млрд. м³ газу.** Загальне постачання первинної енергії з біомаси безпосередньо на внутрішній ринок України еквівалентно в 2014 р 2,25 млрд. м³ газу/рік [5].

Частка біомаси та відходів в загальному споживанні первинної енергії у 2030 році може скласти 10%, а на сьогодні це лише 0,7%.

Біоенергетика сьогодні набуває особливого розвитку в європейських країнах, де частка відновлюваних джерел у валовому кінцевому енергоспоживанні (ВКЕ) складає 15% (станом на 2013 р.), в тому числі біомаса – близько 9% ВКЕ або 62% загального внеску всіх ВДЕ. До 2020 р. внесок ВДЕ до валового кінцевого енергоспоживання ЄС має досягти 20% (обов'язкова ціль), а до 2030 р. може сягнути щонайменше 27% (нова обов'язкова ціль, поставлена Європейською Радою у жовтні 2014 р.) [7].

Україна має значну кількість доступної біомаси, що при правильному використанні може стати одним із основних чинників енергетичної безпеки країни. Використовуючи методику [2] та дані Державної служби статистики України було визначено сукупний потенціал відходів у розрізі областей (рис. 1)

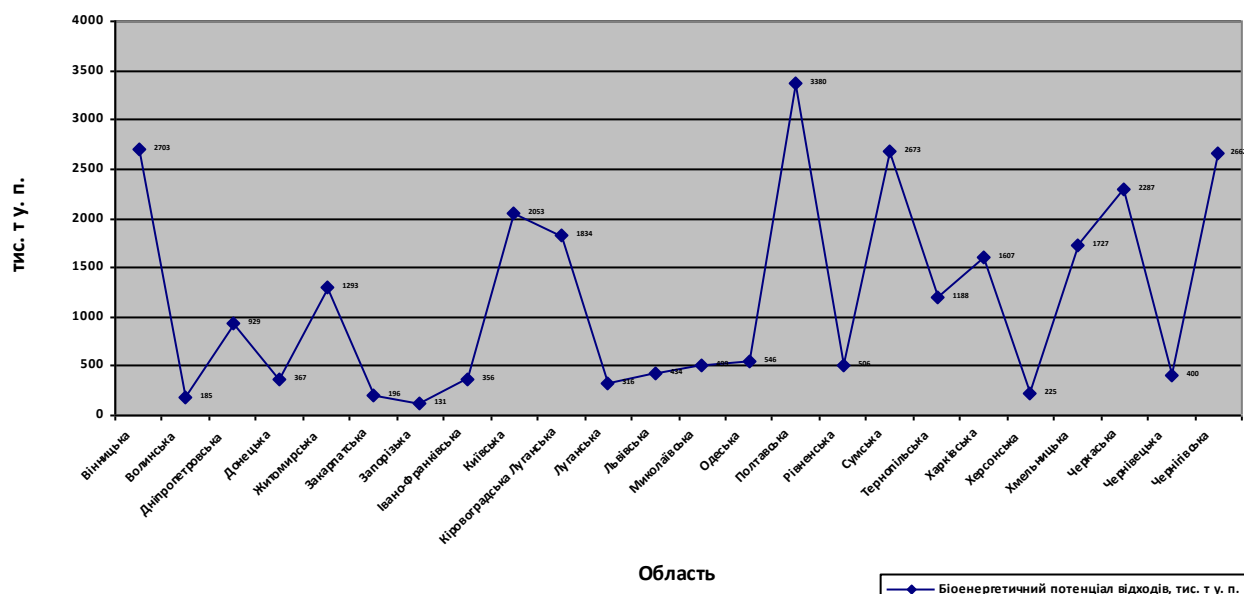

Рис. 1. Сукупний біоенергетичний потенціал відходів, тис. т у. п., 2014 рік
Джерело: розраховано автором на основі даних [6]

Проте в Україні відсутня чітка ринкова стратегія здешевлення енергетичних ресурсів, відсутні чіткі механізми державної підтримки галузі біоенергетики, що є основними причинами низького рівня інвестицій і постачання альтернативних енергоносіїв.

Державна політика розвитку галузі біоенергетики повинна базуватися на гармонізації законодавства України із законодавством ЄС, впровадженні відповідних фінансових механізмів стимулювання (пільгове кредитування, зелені тарифи, компенсація затрат на придбання та інсталяцію обладнання, митна політика, лізинг, оподаткування, квоти на CO₂).

Отже, енергетична безпека держави та розвиток біоенергетики мають пряму залежність. Тому, державна підтримка розвитку біоенергетики і адаптація українського законодавства до вимог Європейського Союзу стануть подальшим кроком на шляху зміцнення енергетичної безпеки України.

Список використаної літератури

1. Бохан А.В. Енергетичний потенціал України в аспектах екологічної безпеки та суверенітету / А. В. Бохан // Збалансоване природокористування. - 2014. – № 1. – С. 178-183.

2. Дубровін В.О. Методика узагальненої оцінки технічно-досяжного енергетичного потенціалу біомаси / В.О. Дубровін, Г.Г. Гелетука, С.Г. Кудря. – К.: Віол-принт, 2013. – 25 с.

3. Енергетична безпека України: зб. ст. та аналітичних матеріалів / За заг. ред. О.О. Воловича / Нац. ін.-т стратегічних досліджень, Регіон. філіал у м. Одесі; – Одеса : Фенікс, 2009. – 356 с.

4. Енергетична стратегія України на період до 2030 року від 24 лип. 2013р. №1071-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua>

5. Енергетичний баланс України за 2014 рік. Експрес-випуск Державної служби статистики України від 21.12.2015 р. № 562/0/08.4.2вн-15.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Сучасний стан та перспективи розвитку біоенергетики в Україні / Г.Г. Гелетука, Т.А. Желєзна, П.П. Кучерук, Є.М. Олійник. Аналітична записка БАУ. – 2014. – № 9. – 32 с.

Сігова Х.В.

Кіровоградський національний технічний університет

E-mail:chris.sigova@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Аналіз ходу економічних перетворень останніх років свідчить, що соціальні втрати України за ці роки досягли максимального розміру, становище найбільш вразливих верств населення оцінюється як критичне.

У будь-якій країні завжди є соціальні групи, які потребують підвищеної уваги з боку суспільства та держави. Практика розвинених країн свідчить, що захист соціально вразливого населення повинен бути пріоритетним напрямком соціальної політики держави.

Реалізація соціальної політики стосовно будь-якої категорії громадян неможлива без здійснення їх соціального захисту. Тому соціальний захист - важлива складова соціальної політики та необхідний елемент функціонування держави в умовах ринкової економіки.

Соціально вразливі верстви населення - це індивіди або соціальні групи, що мають більшу за інших ймовірність зазнати соціальних збитків від дії економічних, екологічних, техногенних та інших чинників сучасного життя.

До соціально-вразливих категорій населення, потребуючих першочергової допомоги з боку держави, відносяться: пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми, діти-сиріти, молодь, жінки, безробітні, постраждалі від Чорнобильської аварії, малозабезпечене населення, маргіналізовані версти населення (бездомні, залежні від алкоголю, наркотиків, правопорушники) та інші [5].

Дослідженням з питань розробки теорії соціального захисту населення та удосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Е. Лібанова, М.Ліборакіна, Б. Надточій, Н. Новиков, В. Скуратівський, Ю. Шклярський [6].

За даними Міністерства соціальної політики України рівень бідності за відносним критерієм (75 % медіанних сукупних витрат населення) за I квартал 2014 року становив 25,6 % (I квартал 2013 року – 25,6 %); рівень бідності за відносним критерієм крайньої бідності за I квартал 2014 року склав 12,2 % (I квартал 2013 року – 12,7 %); рівень бідності за абсолютним критерієм (доходи нижче прожиткового мінімуму) знизився і склав 12,9 % (I квартал 2013 року – 13,9 %); рівень бідності серед працюючих становив 20,5 % (I квартал 2013 року – 20,6 %); рівень бідності серед дітей до 18 років склав 32,8 % (I квартал 2013 року – 32,6 %).

Отже, рівень бідності населення майже не змінився у 2014 році порівняно з 2013 роком, а це свідчить про те, що не відбувається ніяких зрушень у реформуванні системи соціального захисту в Україні, соціальні програми не дають очікуваних результатів. Це зумовлено недоліками у функціонуванні системи соціального захисту [8].

Сучасна концепція соціального захисту населення вкладає в це поняття більш широкий зміст: соціальний захист населення - це система заходів правового, соціально-економічного й організаційного характеру, що гарантується та реалізується державою для досягнення гідного життя людини, тобто його матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства.

Головною метою соціального захисту є надання кожному членові суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Отже, державні механізми по забезпеченню соціального захисту спрямовані на кожну людину, стосуються не лише найменш забезпечених категорій, а й населення в цілому.

Соціальний захист в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення шляхом соціального страхування, пенсійного забезпечення та соціальної допомоги найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги.

Заходи соціального захисту, з одного боку, мають забезпечувати пасивну підтримку тих членів суспільства, котрі з якихось причин опинилися у скрутному становищі. Пасивна підтримка виражається у соціальній допомозі особі чи сім'ї, які не мають достатніх засобів для існування. З другого боку, соціальна допомога за своєю суттю має бути адресною, тобто надаватися тільки тим, хто її потребує. Соціальний захист виконує свою реабілітаційну функцію, яка полягає в тому, щоб допомогти людям, котрі потрапили у скрутну життєву ситуацію, та подолати зuboжіння.[1]

Система соціального захисту інвалідів, ветеранів війни та праці має бути спрямована на створення умов, які б забезпечували їм повноцінне життя, гарантували рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічному, політичному і соціальному житті держави.

Для цього потрібні заходи щодо:

- 1) передбачення вільного доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури при проектуванні і будівництві населених пунктів, формуванні житлових масивів, розробленні проектних рішень на нове будівництво, реконструкції будівель та споруд, аеровокзалів, залізничних і річкових вокзалів,

морських портів, комплексів і комунікацій, а також розробленні та виготовленні транспортних засобів;

2) забезпечення соціально-правової, трудової та медичної реабілітації інвалідів, професійного навчання і створення необхідної кількості робочих місць для їх працевлаштування;

4) надання державної підтримки всеукраїнським організаціям інвалідів після прийняття закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування громадських об'єднань інвалідів та підприємств, де працюють інваліди;

5) реструктуризації і переоснащення протезно-ортопедичних підприємств з метою вдосконалення вітчизняного виробництва сучасних засобів реабілітації інвалідів та повного забезпечення потреби в них;

6) розвитку системи життєзабезпечення і соціального обслуговування інвалідів, ветеранів війни та праці шляхом розширення мережі реабілітаційних і територіальних центрів, надання передбачених законодавством пільг та гарантій, посилення ролі адресних пільг і допомоги.

У наш час, в Україні соціальний захист вразливих верств населення здійснюється шляхом таких форм та заходів:

1. Виплати пенсій за віком, з інвалідності, в разі втрати годувальника, за вислугу років, за особливі заслуги перед Україною, соціальних пенсій; виплати державних допомог (трудова допомога, соціальні допомоги, допомога тим, хто доглядає психічно хворих; допомоги при малозабезпеченості);

2. Виплати адресної соціальної допомоги (житлово-комунальні субсидії; адресна допомога малозабезпеченим сім'ям);

3. Соціальне обслуговування непрацездатних (стаціонарне обслуговування, обслуговування на дому тощо);

4. Надання пільг ветеранам війни, інвалідам, особам, які мають особливі заслуги перед Україною.

Соціальний захист в Україні має такі складові частини:

1. Соціальне страхування — захист громадян від соціальних ризиків, що впливають на їх працездатність: хвороба, каліцтво, старість, та інші випадки, передбачені законом;

2. Соціальна допомога — різні види соціальних виплат, дотацій, пільг, субсидій, що надаються особам, які потребують соціального захисту.

3. Соціальна справедливість (соціальна солідарність) — компенсація впливу непередбачуваних негативних явищ, таких як техногенні катастрофи чи природні стихійні лиха [3].

Малозабезпечена сім'я - це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин, має середньомісячний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї, визначений державою.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям - щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї – обчислений у середньому за місяць дохід усіх членів сім'ї з усіх джерел надходжень протягом шести місяців, що передують місяцю звернення за призначенням державної соціальної допомоги [3].

Розмір допомоги малозабезпеченим сім'ям — це різниця між рівнем забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї (встановлюється щорічно законом про державний бюджет) та її середньомісячним сукупним доходом, але не може бути більшим ніж 75 % від рівня забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї.

Для кожної дитини (крім дитини-інваліда), яка входить до складу малозабезпеченої сім'ї, рівень забезпечення прожиткового мінімуму збільшується на 10 %, а для кожної дитини-інваліда, яка входить до складу малозабезпеченої сім'ї, для кожної дитини, яка утримується матір'ю (батьком, усиновителем), що не перебуває у шлюбі, і запис про батька (матір) цієї дитини у книзі реєстрації народжень провадиться в установленому порядку за

вказівкою матері (батька), для кожної дитини, в якій один або обоє батьків є інвалідами I або II групи, — на 20 %.

Для громадян, які отримали статус особи, що проживає і працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського, рівень забезпечення прожиткового мінімуму збільшується на 20 %.

Розмір соціальної допомоги з 1 квітня 2015 р. збільшується на кожну дитину віком до 13 років на 250 гривень, а на кожну дитину віком від 13 до 18 років — на 500 гривень.

Держава гарантує такій категорії осіб соціальний захист, який забезпечується шляхом надання їм грошової допомоги у розмірі не нижчого від прожиткового мінімуму відповідно до Закону України „Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям” [2].

Відповідно до Закону України „Про Державний бюджет на 2016 рік” встановлено, що у 2016 році прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня – 1 330 гривень, з 1 травня – 1 399 гривень, з 1 грудня – 1 496 гривень, а для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення:

- дітей віком до 6 років: з 1 січня – 1 167 гривень, з 1 травня – 1 228 гривень, з 1 грудня -1 313 гривень;

- дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня – 1 455 гривень, з 1 травня – 1 531 гривня, з 1 грудня -1 637 гривень;

- працездатних осіб: з 1 січня – 1 378 гривень, з 1 травня – 1 450 гривень, з 1 грудня -1 550 гривень;

- осіб, які втратили працездатність: з 1 січня – 1 074 гривні; 1 травня – 1 130 гривень, з 1 грудня – 1 208 гривень [4].

Максимальна пенсія за інвалідністю не може перевищувати трьох, а для працівників, зайнятих на підземних роботах і роботах з особливо шкідливими й важкими умовами праці, чотирьох мінімальних пенсій за віком.

Щомісячна пенсія інвалідам встановлена у таких розмірах:

- інвалідам першої групи - 70% зарплати;

- інвалідам другої групи - 60 % зарплати;
- інвалідам третьої групи - 30 % зарплати.

Інвалідам працездатного віку призначається мінімальна пенсія у розмірі:

- інвалідам першої групи - 200% мінімальної пенсії за віком;
- інвалідам другої групи - 100% мінімальної пенсії за віком;
- інвалідам третьої групи - 50% мінімальної пенсії за віком [7].

За даними Міністерства соціальної політики України рівень бідності за відносним критерієм (75 % медіанних сукупних витрат населення) за I квартал 2014 року становив 25,6 % (I квартал 2013 року – 25,6 %); рівень бідності за відносним критерієм крайньої бідності за I квартал 2014 року склав 12,2 % (I квартал 2013 року – 12,7 %); рівень бідності за абсолютним критерієм (доходи нижче прожиткового мінімуму) знизився і склав 12,9 % (I квартал 2013 року – 13,9 %); рівень бідності серед працюючих становив 20,5 % (I квартал 2013 року – 20,6 %); рівень бідності серед дітей до 18 років склав 32,8 % (I квартал 2013 року – 32,6 %). Отже, рівень бідності населення майже не змінився у 2014 році порівняно з 2013 роком, а це свідчить про те, що не відбувається ніяких зрушень у реформуванні системи соціального захисту в Україні, соціальні програми не дають очікуваних результатів. Це зумовлено недоліками у функціонуванні системи соціального захисту [8].

Майже 80% інвалідів в Україні – це люди працездатного віку. Станом на 1 січня 2013 р. питома вага осіб, які мають I групу інвалідності, становила 10,7 % (298,2 тис. осіб), II групу – 37,8 % (1 054,4 тис. осіб), III групу – 45,5% (1 268,5 тис. осіб) [9].

Висновки. Таким чином, сучасний розвиток системи соціального захисту населення України потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку країни. Соціальне обслуговування, соціальне спонсорство, стимулювання надання послуг за допомогою прямого бюджетного фінансування та залучення коштів недержавних структур сприятиме підвищенню соціальних стандартів у державі та покращенню матеріальних умов існування малозахисених верств населення.

Пропозиції щодо поліпшення стану соціального захисту незахищених верств населення:

1. Потрібно боротися з соціально-економічною ситуацією сьогодення, внаслідок якої все більша кількість людей з інвалідністю, пенсіонерів, багатодітних сімей опиняється не тільки за межею малозабезпеченості, але й за межею виживання;

2. Потрібно поліпшити організаційно-правове забезпечення з надання фінансової допомоги та підтримки;

3. Необхідність збереження пріоритетних напрямів соціального захисту, що дозволяють реально підтримувати життєдіяльність найбільш соціально незахищених верств населення.

Список використаної літератури

1. Указ Президента України від 10 травня 2006 року № 359/2006 «Про Основні напрями вдосконалення системи соціальних виплат населенню».

2. Призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/11522>.

3. Допомога малозабезпеченим сім'ям. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bilyaivka-rda.odessa.gov.ua/sluzhbi-rajonu/bilyaivka-mskrajonne-upravlnnya-yustic-povdomlya/dopomoga-malozabezpechenim-smyam/>.

4. Розмір державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям – інвалідам у 2016 році. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://voladm.gov.ua/rozmir-derzhavno%D1%97-socialno%D1%97-dopomogi-invalidam-z-ditinstva-ta-dityam-invalidam-u-2016-roci/>.

5. Завдання громадянського суспільства і держави з питань правового захисту вразливих верств населення в сучасній Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://teachers.lawkneu.org.ua/zavdannya-gromadyanskogo-suspilstva/>.

6. Формування і функціонування сучасних систем соціального захисту. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/sociologiya/formuvannya-i-funkcionuvannya-suchasnih-sistem-socialnogo-zahistu>.

7. Скуратівський В.А., Палій О.М., Ліанова Е.М. Соціальна політика: Навч. Посібник. - К.: УАДУ, 1997. - 360с.

8. Звіт Міністерства соціальної політики України « Інформація щодо основних показників рівня життя населення у січні-грудні 2013 року». – Київ. – 2014.

9. 80% інвалідів в Україні – це люди працездатного віку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://health.unian.ua/country/858929-80-invalidiv-v-ukrajini-tse-lyudi-pratsezdatnogo-viku.html>

*аспірант Сізарєва В.С.
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
м. Дніпропетровськ
E-mail: sizareva_vladisl@mail.ru*

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ІМІДЖУ В РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що на сьогодні формування і розвиток іміджу організації є одним з найважливіших напрямів сучасного менеджменту. Усе більш стає очевидним, що ця тематика і проблематика має бути у фокусі уваги топ-менеджменту будь-якої організації. Необхідність створення і підтримки іміджу диктується стратегічними цілями функціонування і розвитку організації. Досвід аналізу іміджування на світовому ринку показує, що позитивний імідж сприяє успішному управлінню персоналом і створенню гідної репутації в ділових колах. Розвиток ринкових стосунків вимагає засвоєння цього досвіду, тобто формує соціальне замовлення на якісно новий тип іміджевих технологій для управлінців різного рівня.

До початку-середини 1990-х рр. різко зросла заклопотаність компаній тим, як вони сприймаються своїми групами громадськості. В українських організаціях почали активно створюватися підрозділи із зв'язків з громадськістю, в колі цілей яких – формування іміджу організації. Корпоративний імідж, корпоративна марка займають все більше уваги економістів, маркетологів, журналістів, культурологів, політологів, лінгвістів у всьому світі.

Корпоративний, або організаційний імідж – це образ організації в уявленні груп громадськості. Позитивний імідж підвищує конкурентоспроможність комерційної організації на ринку. Він притягає споживачів і партнерів, прискорює продажі і збільшує їх обсяг. Він полегшує доступ організації до ресурсів (фінансових, інформаційних, людських, матеріальних тощо) і ведення комерційних операцій [2].

Імідж може бути дещо різним для різних груп громадськості, оскільки бажана поведінка цих груп відносно організації може розрізнятися. Інакше кажучи, одна і та ж організація може по-різному сприйматися (чи прагнути до специфічного сприйняття) інвесторами, держструктурами, місцевою і міжнародною громадськістю. Наприклад, для широкої національної громадськості переважна громадянська позиція компанії. Для міжнародної громадськості глобальні компанії прагнуть бути «корпоративними громадянами світу». Для партнерів важлива висока конкурентність позиції. Крім того, існує внутрішній імідж організації – як уявлення персоналу про свою організацію. Можна сказати, організація має декілька іміджів: для кожної групи громадськості - свій.

Імідж це інструмент досягнення стратегічних цілей організації. Стратегічними є цілі, що зачіпають основні сторони діяльності організації і орієнтовані на перспективу. Переваги позитивного іміджу очевидні. Проте позитивна популярність (паблісіті) не з'являється сама собою і не існує сама по собі. Вона вимагає цілеспрямованої систематичної роботи.

Корпоративний імідж – це сприйняття організації групами громадськості. Це те, який бачить організацію група або групи. Корпоративний імідж виникає в результаті сприйняття громадськістю комплексу комунікаційних повідомлень, генерованих організацією. Корпоративний імідж може базуватися на віруваннях, так само, як і на фактах. Корпоративний імідж може бути позитивним, негативним, нечітким. Зазвичай різні групи неоднозначно, по-різному сприймають організацію. Досягнення сприятливого корпоративного іміджу і лояльності споживачів - основна мета управління корпоративною ідентичністю [3].

Корпоративна індивідуальність – цінності, судження і норми поведінка, що розділяється в компанії і визначає суть індивідуальної корпоративної культури. Корпоративна індивідуальність - це те, що компанія є насправді, аналог особи, індивідуальності людини.

Корпоративна ідентичність – це те, що організація повідомляє про себе, про свою індивідуальність. Усе, що організація говорить, робить і створює, формує її ідентичність. Це – продукти і послуги, формальні і неформальні комунікації, політика компанії, прояви виробничої активності її персоналу тощо.

Імідж – це не лише засіб, інструмент управління, але і об'єкт управління. Позитивний імідж, так само, як і публісیتی, створюється основною діяльністю компанії, а також цілеспрямованою інформаційною роботою, орієнтованою на цільові групи громадськості. Ця робота здійснюється значною мірою за допомогою маркетингових комунікацій (паблік рілейшнз, реклама, особисті продажі, стимулювання продажів). Робота із створення іміджу ведеться цілеспрямовано для кожної групи і різними засобами. Для великих організацій за підтримки іміджу особливо важлива робота зі ЗМІ, оскільки великий масштаб операцій вимагає досить широкої популярності, досяжної передусім за допомогою мас-медіа [1].

Створення іміджу бізнес-організації в ринковому середовищі ведеться на основі стратегічного підходу, за допомогою інтегрованих маркетингових комунікацій. Слід пам'ятати, що кожен із засобів маркетингових комунікацій має свої сильні і слабкі сторони. Системна інтеграція цих засобів (за часом і послідовності використання, по розподілу бюджету між ними) забезпечує посилення переваг кожного із засобів і нівелює їх недоліки.

Значна частина українських організацій зводить проблему свого позитивного іміджу до зовнішніх атрибутів ведення операцій. Це спрощене і тому поверхневе, «косметичне» рішення. Насправді, організація нерідко потребує терапії, а часто і в хірургії управління. Проблема іміджу, або хоч би позитивній популярності продукту, – нерідко зовнішній прояв кризи управління і проблема реального місця і ролі організації на ринку і в товаристві в цілому. Стійке падіння конкурентоспроможності і навіть летальний результат – наслідок поверхневого і вузького підходу до долі організації з боку її керівництва.

Процес управління корпоративним іміджем починається задовго до розробки візуальних атрибутів організації (логотипу, фірмових бланків, інтер'єру, зовнішнього вигляду і манер співробітників). Він розпочинається з формулювання бачення, а потім місії як соціально-значимого статусу організації. Потім визначається корпоративна індивідуальність, або «особа» організації [2].

Це вже конкретніші характеристики, що відбивають корпоративну культуру – цінності, судження і норми поведінки. Корпоративна індивідуальність закладається в організаційному «життєвому стилі». Організаційний стиль - це спосіб життя компанії, то, як вона «проводить» час, використовує матеріальні, фінансові, інформаційні, людські і інші ресурси. мільйони доларів на те, щоб світ знав про це і добре до неї відносився.

Після визначення «характеру» компанії приймається рішення про те, як донести цей «характер», що вигідно відрізняється від інших, до цільових груп. Як зробити надбанням груп громадськості реальні достоїнства компанії? На цьому етапі формується корпоративна ідентичність. Корпоративна ідентичність – це система комунікативних засобів, назв, символів, знаків, логотипу, кольорів, міфів, ритуалів, що проектують, або що відбивають індивідуальність компанії. Корпоративна ідентичність повинна відбивати місію, структуру, бізнес і домагання компанії.

Імідж можна створювати наново (для нової організації), змінювати. Успішний процес формування іміджу вимагає управління (планування, організації, контролю). Діяльність по формуванню іміджу оцінюється якісно (цілі, структура, зміст, виконавці, технології) і кількісно (витрати, терміни, результати, економічна ефективність) [4].

Таким чином, підводячи підсумки, ми можемо констатувати, що науково обґрунтована робота по управлінню корпоративним іміджем повинна вестися на основі моделювання іміджу. Імідж має свою структуру, описується параметрично і моделюється, так само, як і сам процес його формування. Враховуючи те, що модель – відображення значимих сторін об'єкту, можна

представити імідж набором різних його характеристик. Імідж можна описати, наприклад, за допомогою профілю сприйняття і методу семантичного диференціала.

Характеристиками іміджу є: група сприйняття, набір сприйманих і вимірних властивостей організації, значення оцінок властивостей і їх ваги. Тривалість існування, чіткість і стійкість іміджу, рівень позитивності/негативності, оптимальність, напрями діяльності і витрати по створенню і підтримці іміджу також є характеристиками іміджу.

Список використаної літератури

1. Ветчанова О.В. Имидж организации: стратегия формирования / О.В. Ветчанова // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2013. – №6. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.cultmanager.ru/magazine/archive/127/2888/>
2. Джи Б. Имидж фирмы: Планирование, формирование, продвижение (теория и практика менеджмента) /пер. с англ. / Б. Джи. – СПб.: Питер, 2010. – 221с.
3. Кошлякова М.О. Социальное пространство имиджа (монография) / М.О. Кошлякова. М: Инфра-М, 2013, – 152 с.
4. Ульяновський А.А. Корпоративний імідж. Основи формування корпоративного іміджу для максимального бізнес зростання / А.А. Ульяновський. – Ровно: Ексмо, – 2011. – 400 с.

*д.е.н., професор Сірко А.В.
професор кафедри гуманітарних і фундаментальних дисциплін
Вінницький навчально-науковий інститут економіки THEU
E-mail: Sirko-av@rambler.ru*

СПІВВІДНОШЕННЯ ЕКОНОМІКИ І ПОЛІТИКИ: ШЛЯХИ УСУНЕННЯ КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Уже вкотре за багато років доводиться констатувати, що соціально-економічні проблеми, що накопилися і вкрай загострилися останнім часом в Україні, носять не ситуативний і тимчасово-необхідний характер, не зумовлені виключно зовнішніми чинниками – глобалізацією чи анексією Криму і військовою агресією на сході нашої країни, а спричинені глибокими провалами

в політиці нашої держави, непрофесійними і часто відверто антисупільними, антинаціональними діями влади. Усе суще на світі взаємопов'язано, сплітається у єдине ціле, і щоб розв'язати наші домашні проблеми, сплетені у «гордіїв вузол», треба знайти його початок. Так і наші життєві негаразди: все насправді складно й неоднозначно, не буває так, щоб усе раптом стало тільки чорним або білим. Та, якщо розібратися у цій складності, у всій цій проблематиці, то виявиться, що всі шляхи ведуть до Риму – до нашої «рідної» держави, її керманичів та здійснюваної ними політики.

Крах наприкінці ХХ ст. тоталітарної системи, яка базувалася на фальшивій ідеології і насиллі над особистістю, відкрив перед усіма країнами, що перебували під нею, можливості розбудови ринкової економіки, правової держави та громадянського суспільства. Суть цього системного, цивілізаційного завдання для них полягала у тому, щоб вивільнити економічну сферу людських відносин від політичного (владного) диктату, від силового нав'язування економічним суб'єктам штучних моделей поведінки, від заборони підприємницької ініціативи як такої. В узагальненому виразі йдеться про трансформацію політико-економічної системи, тобто про суттєву зміну співвідношення економіки та політики у функціонуванні суспільства.

Старше покоління із вузівською освітою пам'ятає крилатий вислів «Політика – концентрований вираз економіки». Його автор, як відомо, вкладав у нього суто класовий підтекст. Мовляв, буржуазна держава танцює під дудку капіталістів – власників засобів виробництва. Утім, справедливність цього вислову незаперечна в тому смислі, що політика як надбудова над економікою має слугувати потребам загальнонаціонального розвитку, забезпечувати в першу чергу безпеку життя громадян, захист їхніх прав і свобод, а також регулювати суспільно-економічні процеси з метою підтримання їх позитивної динаміки, високої ефективності та соціальної справедливості. Дивлячись на розвинений світ, можемо констатувати: в результаті тривалої еволюції системи підприємництва і завдяки їй сформувалися ефективна висококонкурентна ринкова економіка, що абсорбує без тиску ззовні інновації, та інститут

політичної демократії, що здатен регулярно оновлюватися та нехайно очищатися від корупції. Гарантом, або персоніфікованим носієм, стабільності у тамтешньому світі виступає середній клас, представлений в основній своїй масі успішними підприємцями та висококваліфікованими працівниками у різних сферах і галузях діяльності. Його частка сягає 60-70% населення.

Країни ЦСЄ, звільнившись нарешті від пут тоталітаризму, спромоглися доволі швидко здійснити реформи, повернувшись таким чином у Європу як «свій дім». Україна ж немовби застрягла на півдорозі.

Середній клас у нас і досі перебуває у зародковому стані. А як же йому піднятися, якщо малий і середній бізнес усі роки задавлений владою, а цінність кваліфікованої праці за великим рахунком зведена до мінімуму. Натомість середнього класу в економічному і суспільно-політичному житті панують спритні ділки від бізнесу та політики. Їхній симбіоз, підсилений криміналітетом, прибрав до своїх рук роздержавлені і приватизовані підприємства, а затим пішов у велику політику, аби привласнити ще й державу як інструмент для свого особистого і кланового збагачення. Уже достеменно усім відомо, що політика в Україні стала найприбутковішим видом бізнесу: кошти, вкладені у виборчу кампанію, з лихвою перекриваються доходами від пролобійованих держзамовлень, неформальних корисливих угод та маніпуляцій у законотворчості. То ж, у підсумку, починаючи з 2000-х рр., склалася олігархічна політико-економічна система, яка, вважаємо ми, стала основним чинником гальмування трансформаційних процесів, а відтак і дискредитації (у тому числі і цілеспрямованої, через підконтрольні ЗМІ) демократичних цінностей.

Найбільш значущі «провали» української держави на шляху ринкової трансформації економіки:

– уже понад чверть століття (!) суспільство так і не отримало реальної стратегії розвитку країни на тривалу перспективу. Гучних заяв лунало чимало, а стратегії – катма. Чому так? Та тому, що стратегія – це розписана у часі і за конкретними виконавцями поетапна програма дій, з конкретними термінами і

результатами. Сенса її у тому, що вона зобов'язує політичне керівництво країни взяти на себе реальну відповідальність за стан справ. Звісно, у разі виникнення форс-мажорних обставин стратегія має коригуватися, аби влада постійно відчувала реальний контроль з боку суспільства і дорожила його довірою. На превеликий жаль, наявна слабкість інституцій громадянського суспільства дозволяє владі нехтувати довірою населення та вдаватися до масового обману;

– з самого початку проголошувався курс на створення соціальної ринкової економіки з ефективними власниками підприємств, зафіксували його в Основному законі держави (1996 р.), а насправді маємо квазіринкову економіку із бенефіціарними власниками, захищеними за ланцюжками підставних фірм. Така економіка по суті своїй є не економікою розвитку, нарощування обсягів національного виробництва і загального добробуту, а економікою перерозподілу наявного суспільного багатства на користь спритних ділків від бізнесу і політики. Успіх у такій економіці визначається не модернізацією виробництва, випуском інноваційної чи хоча б конкурентоспроможної продукції, а вишукуванням так званих сірих схем щодо виведення активів з-під контролю пересічних акціонерів на користь підконтрольних (сімейних) фірм, мінімізації податкових і соціальних зобов'язань перед суспільством, уникнення чи мінімізації імпорتنих мит і т. ін. Непрозора структура власності характерна майже для всіх корпоративних утворень у виробничій, фінансовій, торговельній та інших сферах економічної діяльності;

– усі попередні реформи не мали системного характеру і були половинчастими [2, с. 5; 3, с. 61], а тому були приреченими на невдачу, або недосягнення заявленої на початку мети. І пояснення цьому не стільки в тому, що бракувало якогось виробничого потенціалу, скільки у тому, що поглиблення реформ підривало матеріальну основу для регулярного отримання квазірентних доходів, загрожувало економічним інтересам олігархічного капіталу. Варто також згадати, як при цьому настирливо культивувалася можновладцями

громадська думка про особливість наших умов, про необхідність соціального захисту народу від «шокових ефектів»;

– весь час бракувало відвертого діалогу влади та суспільства щодо інформування останнього про суть і зміст реформ, про хід їх реалізації, досягнення та проблеми тощо. Оголошені реформи надалі замовчувалися, їх аналіз урядом не проводився, досягнуті результати і прорахунки толком не оприлюднювалися;

– прямим наслідком низької якості розпочатих реформ та пов'язаної із нею тотальної корупції в усіх ешелонах влади стало падіння реального рівня добробуту населення з усіма його негативними наслідками (деморалізацією, ростом злочинності, смертності тощо). Якщо країнам ЦСЄ знадобилося лише декілька років для подолання трансформаційної кризи і виходу на докризовий рівень ВВП, то Україна і за 26 років так і не спромоглася це зробити і нині рівень нашого ВВП не дотягує 70%. Головним похідним наслідком такої безвідповідальної політики стало наростання сепаратистських настроїв, чим небезуспішно скористалися зовнішній і внутрішні вороги суверенної і процвітаючої України, якою вона має шанси стати;

– нарешті, як наслідок олігархізації економіки та політики суспільство так і не дочекалося справжнього національного лідера, архітектора реформ на кшталт Л. Ергарда у повоєнній Німеччині, Л. Бальцеровича у Польщі, Ден Сяопіна у Китаї, Лі Куан Ю в Сінгапурі чи К. Бендукідзе у Грузії. Соціальні ліфти, здатні виносити на політичний олімп чесних, професійних і патріотично налаштованих діячів, заблоковані. Навіть обидва Майдани як вияви всенародного гніву проти влади у різкій формі виявилися поки що безсилими у дійсному перезавантаженні влади і появі реального лідера нації.

Розуміння сутності зазначених вище «провалів» вітчизняної політики висвітлює основні шляхи подолання конфлікту (гострої суперечності) між реальною економікою та політикою в Україні:

- насамперед необхідно знайти суспільний консенсус щодо моделі політико-економічної системи, яка органічно визначить весь комплекс реформ

в економічній і політичній сферах. На нашу думку, такою є модель соціальної ринкової економіки, тобто система, основами якої є вільне підприємництво та підпорядковане йому державне регулювання, одним із пріоритетів якого виступає соціальний захист населення. Зауважимо: вільне підприємництво – альфа і омега ринкової економіки, що означає: уся (!) економічна політика (законодавчо-нормативні акти, регуляторна діяльність уряду і ЦБ) повинні максимально сприяти лібералізації економічного життя, аби в суспільстві культивувався дух підприємництва і кожен міг реалізувати свій потенціал. Економічний лібералізм зовсім не хаос, а гарантовані державою права і свободи особистості, включаючи й її обов'язки перед суспільством. Раціональної альтернативи економічному лібералізму немає, а його критика – це невігластво або олігархічні інтереси. У ході цілеспрямованої розбудови саме ліберальної і соціальної ринкової економіки, що, звісно, можливо за умови відсторонення олігархічного капіталу від влади, необхідно означиться вітчизняна, саме українська модель такої системи;

- ухвалена суспільством модель політико-економічної системи поставить на порядок денний розробку урядом довготривалої стратегії розвитку країни (на 20-30 років) з чітким і поетапним визначенням сфер, галузей, регіонів, джерел ресурсів, досягнутих показників, відповідальних інституцій тощо. Не слід змішувати чи підміняти стратегію розвитку країни з програмою антикризових дій уряду. Це принципово різні речі. Сьогоднішні військові дії, яким не видно кінця, та економічна криза, зумовлена, переконані ми, більшою мірою внутрішніми чинниками (власне про які ми тут ведемо мову) не повинні стояти на заваді стратегічним прагненням країни. Гострий дефіцит фінансових ресурсів, так необхідних для реформ, можна подолати, якщо тільки перекрити нарешті як слід канали наживи за рахунок держави і безправних працівників та створити рівні для усіх суб'єктів господарювання умови доступу до економічних ресурсів;

- необхідно кардинально змінити систему соціального захисту населення, заклавши у неї дійсно принцип соціальної справедливості та

адресний характер видатків. Негоже, щоб через 15 років і то під тиском рішення суду уряд змінював структуру і вартість споживчого кошика, та ще й скориставшись цією нагодою, аби обрізати людські потреби та зняти з себе соціальну відповідальність за рівень життя збіднілої більшості суспільства. Вважаємо за доцільне в законодавчому порядку прив'язати офіційно визначений прожитковий мінімум до обмінного курсу національної валюти з тим, аби уряд ніс відповідальність за забезпечення соціальних стандартів, а не маніпулював ними. Стратегія розвитку зобов'язує також чітко визначити горизонти нових та більш високих соціальних стандартів, що знову ж таки, покладе на владу відповідальність і, що важливо, влада отримає знизу кредит довіри. Звичайно, необхідно також відмовитися від популістської по формі та олігархічної по суті плоскої шкали оподаткування доходів фізичних осіб, замінивши її дійсно прогресивною шкалою із початковою ставкою, наприклад у 10%, для людей із низькими доходами;

- модель розвитку країни потребує стратегічного визначення структурних пріоритетів, щоб забезпечити стає економічне зростання країни та закласти основу для суттєвого підвищення загального добробуту. Зокрема для подолання негативної і загрозливої для економічної безпеки держави тенденції деіндустріалізації виробництва вкрай важливо пов'язати структурні зрушення в економіці з ефективною промисловою політикою, яка передбачає також виокремлення пріоритетів промислового розвитку та визначення інвестиційних джерел для їх реалізації. Держава має тут ту перевагу, що може зорієнтувати і заохотити приватних інвесторів до вибраних точок росту на засадах державно-приватного партнерства. Цією місією, на нашу думку, повинні професійно зайнятися в першу чергу Мінекономіки та Мінпромполітики, які сьогодні перебувають у тіні Мінфіну, зайнятого рятуванням бюджету. Окрім того, конкурентоспроможна високотехнологічна економіка, як стратегічний орієнтир, невіддільна від економіки знань, здатної генерувати нові ідеї та технології. Економіку знань формують система освіти та науки. Марно сподіватися на те, що ситуацію можна поліпшити примусово-

добровільними заходами, заходами тиску на викладачів вузів та науковців. Загальну і тривку зацікавленість у розвитку освіти та науки спроможна забезпечити лише жорстка конкуренція усіх суб'єктів господарювання, яка зумовить попит на висококваліфіковану працю та наукові ідеї і розробки. Це головне. А далі необхідно законодавчо передбачити заохочувальні механізми, вмонтовані у фінансово-кредитну систему країни, які б налагоджували на ділі взаємозв'язок науково-освітньої та виробничої сфер (1, с. 13-20);

- вирішальною умовою зміни політико-економічної системи в Україні є її деолігархізація, або принципове, відмежування бізнесу від політики, всерйоз і назавжди захистити державу від ділків від бізнесу і корупціонерів від бюрократії. Здається, ініційовані європейською спільнотою необхідні антикорупційні законодавчі акти ухвалені, але потрібна ще політична воля (виразником якої де-факто є Президент) для того, щоб закони почали нарешті працювати в повну силу, щоб приступити до давно обіцяної реформи судової і прокурорської систем тощо. Початковим сигналом появи такої готовності політичного істеблішменту до кардинальних змін в політико-економічній системі заради суспільного прогресу можна було б вважати бажання Президента та інших очільників держави розпочати постійний, з періодичністю раз на місяць чи півроку, прямий публічний діалог із суспільством на кшталт того, як це робив Президент США Ф. Рузвельт у роки Великої депресії. Без підставних осіб, без монологів і без обману.

Список використаної літератури

1. Геєць В.М. Барери на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання // Економіка України. – 2015. – № 1. – С. 4-25.
2. Геєць В.М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання // Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 4-17.
3. Шаров О.М. Синдром невизначеності української економіки // Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 61-65.

*к.е.н., доцент Смесова В. Л.,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Smesova_vl@ukr.net*

ЗАРОБІТНЯ ПЛАТА ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Трансформація соціально-економічної системи України на сучасному етапі віддзеркалюється деформацією її основних макро- та мікроекономічних результатів, посиленням диспропорцій між різними сферами економічної діяльності, територіями, верствами населення тощо. В першу чергу, негативні тенденції в економіці деструктивне позначилися на рівні доходів, отриманих домогосподарствами, та, відповідно, на реалізації ними своїх економічних інтересів.

У 2012-2015 рр. реальна заробітна плата в Україні катастрофічно знижувалася (див. рис. 1). Відповідно до даних Державної служби статистики України найбільший розрив між номінальною та реальною зарплатою існував у 2015р, коли за офіційними даними індекс споживчих цін сягнув 148,7%, а індекс реальної зарплати відносно попереднього року склав 79,8%. Реальна зарплата порівняно з попереднім, 2014 р., зменшилася на 20,2% в усіх регіонах України.

Низькі зарплати в Україні зумовлені дією сукупності економічних та соціальних чинників і пояснюються: 1) низьким рівнем якості, кількості та продуктивності праці; 2) відсутністю мотивації до високорезультативної праці, 3) низьким попитом на робочу силу при надвисокій пропозиції та як наслідок – небажанням роботодавців підвищувати зарплати та згодою робітників на нечесні умови оплати праці; 4) високим податковим тиском на фонд оплати праці; 5) низьким рівнем мінімальної зарплати, до якої прив'язується більшість посадових окладів, та невідповідаючим реальності прожитковим мінімумом населення; 6) високим рівнем корумпованості та ін.

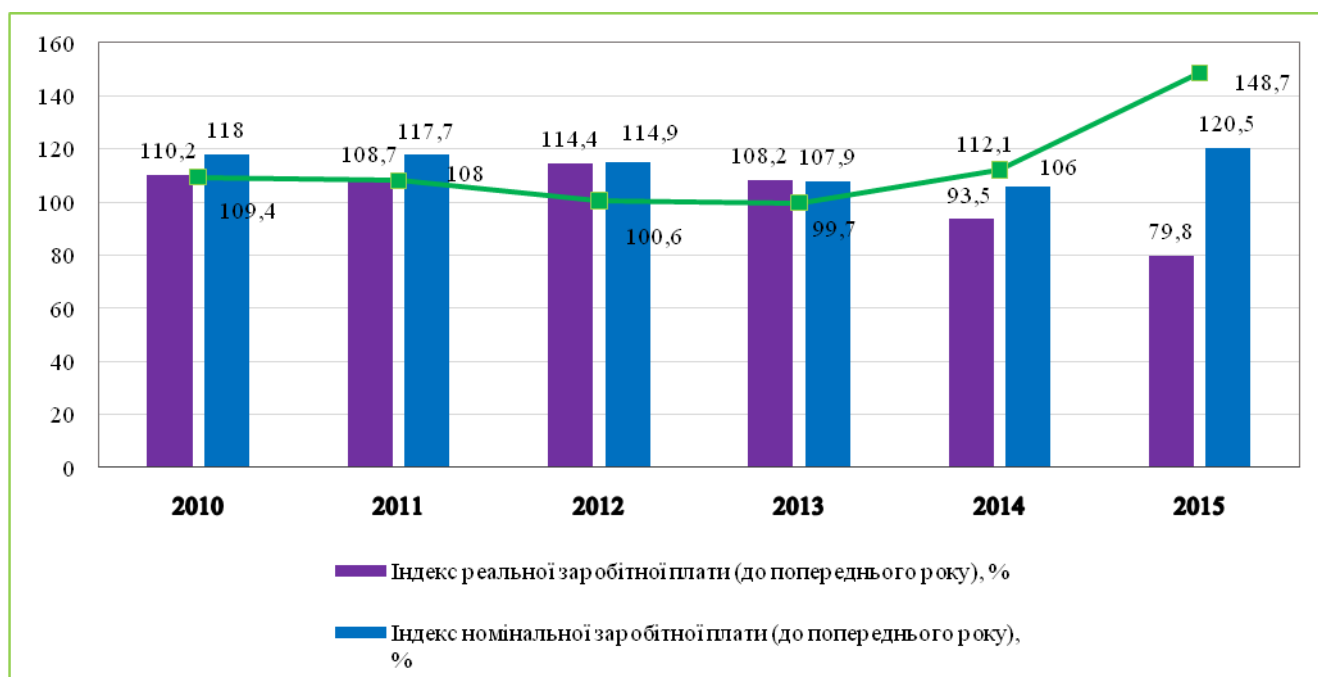

Рис. 1 - Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати у 2010-2015 рр. (без тимчасово окупованої території) [1]

Серед негативних чинників, що спотворюють реалізацію економічних інтересів домогосподарств в отриманні економічної вигоди від трудової діяльності слід також назвати погіршення стану виплати зарплати (див. рис. 2). Заборгованість з виплати зарплати збільшилася на 42,5% та на початок 2016 року склала 1880,8 млн грн. Найбільшу частку заборгованості створили економічно активні підприємства (69,3%) та підприємства-банкрути (29%).

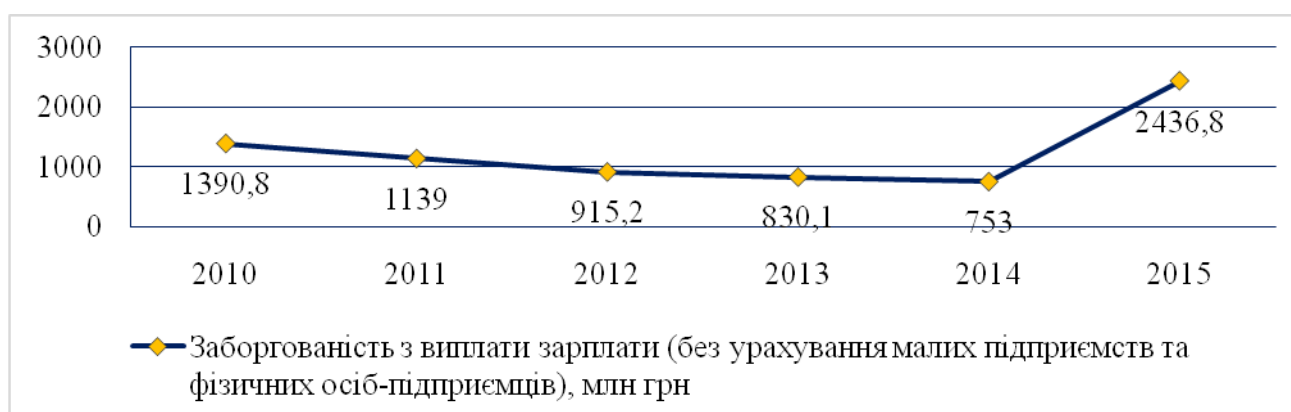

Рис. 2. – Динаміка заборгованості з виплати зарплати в Україні (на початок року) [1]

В умовах економічної кризи посилюється необхідність випуску конкурентоспроможної продукції, яка б користувалася попитом не лише на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках. Останнє можливе лише на основі залучення висококваліфікованої та високопродуктивної робочої сили, яка відповідно вимагає встановлення високого рівня оплати праці.

У вітчизняній економіці існує протилежна тенденція – роботодавці орієнтуються на низькооплачувану непродуктивну працю або ж свідомо занижують рівень зарплати. Так, рівень працівників найпростіших професій в Україні перевищує рівень висококваліфікованих робітників на 43,2%. Одночасно з цим, у галузі освіти, де зайняті висококваліфіковані фахівці, які мають вищу освіту, за даними Державної служби статистики України на кінець 2015 р. лише 21,6% зайнятим було нараховано зарплату понад 5000 грн., в установах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги відповідно – 16,9%. Це пояснюється низьким рівнем фінансування державою зазначених соціальних галузей, невідповідністю їх зарплати встановленим нормам, відсутністю прив'язки до середньої зарплати у промисловості. Поряд з цим, серед осіб, зайнятих фінансовою діяльністю, та пов'язаних з висококваліфікованою працею, частка зазначених робітників складала 58,7%.

Більшість роботодавців вітчизняних компаній сплачують робітникам мінімальну зарплату, а власники іноземних компаній занижують рівень оплати праці українцям. Наприклад, робітники німецької корпорації «Villa» отримують зарплату, що на 30% нижче середнього рівня в Україні [2]. Відповідно до вимог Європейської соціальної хартії рівень мінімальної зарплати повинен становити не менше 2,5 прожиткових мінімумів [3]. На 01.01.2016 рівень мінімальної зарплати та відповідно прожитковий мінімум в Україні складає 1378 грн. [1], що не відповідає зазначеним нормам. Подібний дисбаланс є характерним лише для країн третього світу. При цьому середня зарплата держслужбовця в Україні складає більше 3100 \$ на рік.

В європейській країнах найвищий рівень зарплати у Швейцарії – €4047, Норвегії – €3527, у Данії – €3113, а найнижчий – у Болгарії – €333, Румунії –

€395, Боснії та Герцеговині – €422 [4]. Деякі економісти в Україні роблять спроби порівнювати вітчизняні та європейські зарплати, однак досягнути навіть середнього по Європі рівня зарплати в Україні ще довго не зможуть із зазначених вище причин. Україна пасе задніх навіть серед країн пострадянського простору. В Росії розмір середньомісячної зарплати складає €527, в Білорусі – €353, у Молдові – €181, а в Україні лише €135 [4].

Система оплати праці в Україні вимагає негайних реформ, які напряду повинні бути пов'язані із створенням нових робочих місць, збільшенням високотехнологічних виробництв, залученням та впровадженням інновацій в економіку, боротьбою з інфляцією. Потребує змін тарифна система нарахування зарплати, методологія розрахунку прожиткового мінімуму, існує необхідність в обов'язковій прив'язці зарплати до обсягу реально виконаної роботи, специфіки процесу виробництва у відповідних галузях та видах діяльності. Слід створити умови для того, щоб зарплата знов могла виконувати свої основні функції – стимулюючу та відтворювальну, що стане запорукою реалізації найголовніших економічних інтересів домогосподарств.

Список використаної літератури:

1. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Козлова Т. Страна на галерах. Почему Украину охватил редкий для Европы недуг – нищета работающих [Електронний ресурс] / Т. Козлова // Кореспондент. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/career/1478313-korrespondent-strana-na-galerah-rochemu-ukrainu-ohvatil-redkij-dlya-evropy-nedug-nishcheta-rabotayushchih>
3. Шульгінова Л. А. Науково-теоретичні аспекти регулювання оплати праці [Електронний ресурс] / Л. А. Шульгінова. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/1/09.pdf>
4. Размер среднемесячной зарплаты в странах Европы (Инфографика) [Електронний ресурс] / 24 канал. – Режим доступу: http://24tv.ua/ru/razmer_srednemesjachnoj_zarplaty_v_stranah_evropy_infografika_n552147

Сова К.В. студент
Гноєва І.М., ст. викл. каф. обліку і аудиту
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
E-mail: katys-98@meta.ua

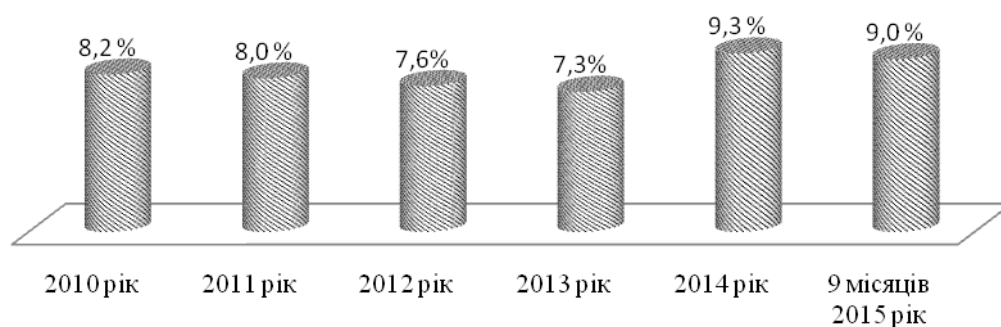
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗРОБІТТЯ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Природною властивістю ринку праці є існування безробіття. Дане явище, головним чином, характеризується негативним впливом на національний розвиток. Доказом цього можуть слугувати наступні соціально-економічні наслідки: скорочення обсягів виробництва, тенденція до втрати досягнутого рівня економічного розвитку, зниження потенційності конкурентоспроможності, відсутність раціональності використання людського капіталу, коливання соціальної стабільності, збільшення масштабів бідності населення, підвищення рівня злочинності, масова декваліфікація, погіршення фізичного й психічного здоров'я суспільства. Рівень безробіття диференціюється відносно гендерної ознаки. Українському ринку праці характерно формуватися під дією гендерної нерівності.

Функціонування ринкової системи України в умовах економічної та політичної криз обтяжується за рахунок загострення питання рівня безробіття серед населення. Актуальність вивчення проблем безробіття полягає в тому, що рівень безробіття населення вищий за природний, а також існує нерівність в можливостях реалізації своєї робочої сили серед жінок та чоловіків.

Метою дослідження є визначення рівня безробіття серед населення, вивчення причин формування таких показників.

Доцільним кроком, для початку, буде вивчення загального рівня безробіття за останні роки. (Рис.1)

■ Рівень безробіття населення (за методологією МОП), (%)

Рис. 1 Динаміка рівня безробіття населення [3]

Розглядаючи дані Рис. 1, можна зробити наступні висновки: рівень безробітного населення скорочувався протягом 2010 – 2013 років, але ситуація суттєво змінилася в 2014 році, досягнувши максимального значення рівня безробіття 9,3% протягом 2010 – 2015 років. Значне збільшення чисельності безробітного населення спостерігається на фоні деструктивних державних процесів. Незначний спад безробіття характерний протягом 9 місяців 2015 року. Наприкінці грудня 2015 р. в Україні було офіційно зареєстровано 490,8 тис. безробітних, або 1,9% від працездатного населення. У січні 2016 р. в Державній службі зайнятості було зареєстровано 508,6 тис. безробітних (проти 490,8 тис. місяцем раніше). Таким чином, кількість безробітних зросла на 17,8 тис. чоловік.

Варто визначити рівень безробіття за гендерною ознакою. (Рис.2)

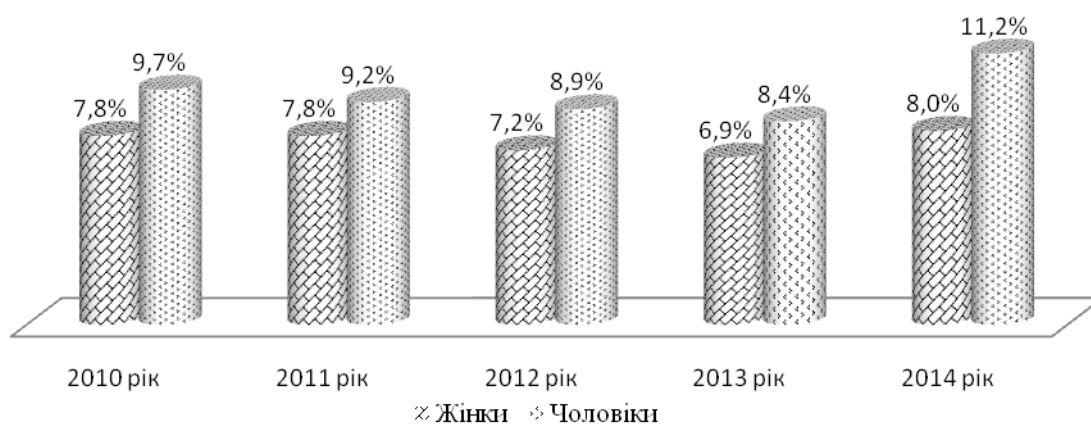

Рис. 2 Рівень безробіття (за методологією МОП) за статтю працездатного віку [3]

Згідно Рис.2 спостерігається стійка тенденція вищого рівня безробіття серед чоловіків. Протягом 2010 – 2011 року рівень жіночого безробіття залишався сталим, а саме дорівнював 7,8 %. Щодо чоловічого безробіття протягом зазначеного періоду, то можна констатувати незначне зниження, що відповідає приросту у 0,5 %. Період від 2011 до 2012 років, визначається зниженням рівня безробіття як серед жінок, так і чоловіків. Остання тенденція була актуальною й для 2013 року. У 2014 році відбувається суттєве підвищення рівня безробіття серед чоловіків від показника 8,4 %, що відповідає 2013 року, до 11,2 %. Жіночому безробіттю також притаманне збільшення від 6,9 % до показника у вигляді 8,0 %. Причиною цієї різкої зміни є вплив несприятливих умов, які відбуваються на державному рівні, а саме відсутність цілісності території України, військові дії на Сході, неспроможність вищих державних органів вплинути на деструктивні процеси, що неодмінно знижують якість соціально-економічних показників держави.

Вивчаючи статистичні дані, було виявлено, що вищий рівень безробіття поширений серед чоловіків, незважаючи на те, що жіночий людський капітал на українському ринку праці цінується досить низько. Причинами формування саме таких показників безробіття є вразливість до кризових явищ представників чоловічих та жіночих статей, а також існування гендерної дискримінації.

Високі показники рівня безробіття серед чоловіків спричинені економічною кризою. Дане явище здійснює значний негативний вплив на промисловість та будівництво. Внаслідок цього впливу спостерігається скорочення виробництва, а отже, й оптимізація штату, який характеризується майже цілковитою чоловічою зайнятістю. У подальшому чоловічий рівень безробіття може зберігатися у зв'язку з тим, що представники зазначеної статі не мають наміру працевлаштовуватись на недостатньо престижні вакансії з низьким рівнем оплати праці.

Величезний вплив, як вже було визначено, на рівень безробіття серед чоловіків має економічні цикли. Особливістю чоловічої зайнятості є більший рівень чутливості до активних заходів державної політики з питань ринку

праці. На противагу цій тенденції, варто висвітлити той факт, що зайнятість серед жінок виявляється здатною до більшої стійкості й не зазнає суттєвих втрат під впливом фінансово-економічних криз [1].

Гендерні особливості стають причинами незайнятості безробітного населення. Значна частина представників безробітної жіночої статі вивільнені у зв'язку з економічними причинами. До них відносять припинення функціонування підприємства, оптимізація штату. Серйозну проблему становить відсутність працевлаштування після закінчення навчального закладу. У випадку, якщо в перші роки після отримання спеціальності не буде реалізована прикладна діяльність за фахом, то будуть змарновані результати навчання, а також втрачена можливість набути професійних умінь та навичок. Зазначені наслідки песимістичного розвитку подій створять можливість існування декваліфікації.

Щодо гендерних особливостей чоловіків, то основними причинами незайнятості безробітних є: звільнення за власним бажанням, закінчення строку контракту. Вказані причини свідчать про достатньо впевнене становище чоловічого контингенту на українському ринку праці [1].

Нерівноправність становища чоловіків та жінок виявляється у багатьох сферах життєдіяльності суспільства, ринку праці включно. Прикладом цього може слугувати те, що при працевлаштуванні роботодавець більш ймовірно віддає перевагу чоловікам-претендентам, посиляючись на високий рівень мобільності, а також стереотипності фізичного та інтелектуального домінування над представниками жіночої статі.

Внаслідок невисокого шансу працевлаштування, спостерігається й незначний рівень залучення до підвищення кваліфікації серед жінок [1].

Наступним проявом дискримінації щодо жінок як до робочої сили, є обмежений перелік посад, які вони можуть займати. Насамперед, це професії, які концентруються у фінансовому секторі, сферах обслуговування, освіти, охорони здоров'я, культури. Особливість такого розмежування професій полягає у диференційованому рівні заробітної плати. Відповідно жінки,

головним чином, працевлаштовані за меншим рівнем середньої заробітної плати. З іншого боку, при розмежуванні видів господарської діяльності, дискримінуються й представники чоловічої статі, оскільки обмежується повна свобода вибору. Переважно чоловіча зайнятість представлена діяльністю у важкій промисловості, транспорті, будівництві, а також підприємницькій діяльності, тобто серед більш важких і небезпечних професій, які мають вищі зарплати [2].

Проявом нерівноправного становища жінки на ринку праці становить те, що представники вказаної статі вкрай рідко займають керівні посади. Парадоксальність цієї тенденції полягає в тому, що рівень освіти серед жінок значно вищий за чоловічий.

Поширеною причиною відмови працевлаштування жінок репродуктивного віку є висока ймовірність незабаром втратити цього працівника у зв'язку з перебуванням у відпустці за доглядом дитини, але це, безперечно, прояв дискримінації. З цієї причини молоді жінки характеризуються високою вразливістю на ринку праці, тому погоджуються на низький рівень оплати праці та низьку перспективність кар'єрного розвитку [5].

Зберігає свою актуальність наступний стереотип: найголовнішим пріоритетом в житті жінки має бути материнство, гідне ведення домашнього господарства. Чоловікам, у свою чергу, надається повне право активної участі у соціальному житті, самореалізації та саморозвитку [4].

Після проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що на українському ринку праці спостерігається більш високі показники рівня безробіття серед представників чоловічої статі. Причиною цього слугує тісний взаємозв'язок з економічною кон'юнктурою. Рівень безробіття серед жінок має тенденцію до стабільності, але варто зазначити, що на його стан продовжують діяти дискримінаційні принципи, що є результатом недосконалості функціонування законодавчої бази та недостатньої діяльності з боку державного управління.

Список використаної літератури:

1. Аналітичне дослідження участі жінок у складі робочої сили України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.idss.org.ua>.
2. Васюта В.Б. Проблеми гендерної нерівності в Україні [Електронний ресурс] / В.Б. Васюта, Т.О. Галайда, В.В. Васюта // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія "Економічні науки". Збірник. – Чернігів: ЧДТУ, 2011. – № 2 (50). – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2011_50/8.htm
3. Державна служба статистики України: статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Жінка і працевлаштування, або кому на ринку праці жити добре? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.
5. National Human Development Report 2011 "Ukraine: Towards Social Inclusion" [Електронний ресурс] / [E. Libanova, Yu. Levenets, O. Makarova et al.]. 2011. – 124 p. – Accessed at: <http://hdr.undp.org/en/reports/national/eurosethesis/ukraine/Ukraine%202011.pdf>

*к.е.н., доцент Соколова А.О.
завідувач сектору економічного аналізу та оперативної інформації
Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН
E-mail: alla.skiva@rambler.ru*

ДОЦІЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

Україна є однією з держав, які підтримали міжнародні ініціативи збереження виробничого потенціалу, людського капіталу й довкілля та обрали за основу свого розвитку концепцію сталого розвитку країни. Такий підхід забезпечує гармонізацію економічного, соціального та екологічного складників життєдіяльності людини. Справедливо зазначено в «Єдиній комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2015-2020 роки», що в нашій державі сільські території традиційно пов'язуються переважно з сільськогосподарським виробництвом, тоді як у більшості розвинених країн вони зорієнтовані на комплексно-інтегрований

розвиток з позицій узагальненого підходу як цілісної соціально-економічної системи, де взаємодіють економічні, соціальні та екологічні чинники [1].

Сталий соціально-економічний розвиток сільських територій – це процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик соціо-еколого-економічної системи, який спрямований на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям сільських територій, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь сільських жителів з дотриманням рівноважності, збалансованості, гармонійності, стабільності, конкурентоспроможності та продовольчої безпеки країни.

Діюча державна політика у сфері розвитку сільських територій не має збалансованого підходу, переважають заходи щодо стимулювання забезпечення зростання та підвищення ефективності аграрного виробництва без прив'язки до створення умов для поліпшення соціально-економічного становища селян, підвищення їхнього добробуту, рівня зайнятості на основі дієвих програм, які враховують потреби конкретних громад і територій. Відсутні підходи щодо врахування регіональних особливостей сільського розвитку, що сприяє подальшій деградації депресивних регіонів. Для вибору стратегічних напрямів сталого соціально-економічного розвитку сільських територій регіону доцільним є аналіз і оцінка існуючих проблем та ресурсів для їх вирішення в конкретному регіоні чи області. Саме регіональний підхід до забезпечення сталого сільського розвитку є особливо актуальним через нерівномірність та диспропорції у розвитку всієї сукупності соціально-економічних та екологічних процесів, що є унікальними практично для кожної області.

Основні соціально-економічні показники Волині свідчать про аграрно-промислове спрямування економіки досліджуваного регіону. Найгострішими проблемами сільської місцевості регіону є: відсутність мотивації до праці; бідність; трудова зовнішня і внутрішня міграція (особливо молоді); безробіття; низький рівень життя; поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Труднощі, пов'язані із пошуком роботи, призвели до збільшення чисельності сільських домогосподарств, які мали в особистому користуванні земельні

ділянки – 157,1 тис. сільських жителів у 2014 році. Частка господарств населення (далі ОСГ) у структурі виробництва валової продукції сільського господарства, незважаючи на поступове скорочення, залишається переважаючою – 64,3 % у 2014 році [4]. В сучасних умовах домогосподарства залишається стабілізуючою ланкою господарювання, яка компенсує зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в окремих аграрних підприємствах, забезпечує продовольчу безпеку держави, формує грошові доходи сільського населення. Враховуючи вище вказане, розробка, обґрунтування та реалізація теоретико-методичних та практичних засад стратегії сталого соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах Волинської області України є доцільним та набуває нині особливої актуальності.

Стратегія (грец. *stratos*-армія, *ago*-веду) – узагальнена програма діяльності (модель дій), спрямована на досягнення бажаного етапу, мети завдяки ефективному розподілу, координації та використанню ресурсів [2, с. 8]. Існує тлумачення інших вчених: стратегія – це генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для підприємства (сукупності підприємств, галузі, регіону, країни) проблеми, місію, головні цілі та розподіл ресурсів для їхнього досягнення. Вона формулює цілі та способи їхнього досягнення так, щоб указати певний напрямок розвитку. За своїм змістом стратегія є довгостроковим плановим документом, результатом стратегічного планування [3].

Проведене дослідження свідчить, що виняткова роль значення села та аграрного сектора у розвитку економіки досліджуваного регіону потребує розроблення на регіональному рівні стратегії перспективного розвитку сільських територій з визначенням пріоритетних галузей сільського господарства та їх інтеграційних взаємозв'язків, переведенням агропромислового виробництва на інноваційну модель й підвищенням соціально-культурного забезпечення та життєвого рівня селян. Ця стратегія

буде ґрунтуватись на взаємоузгодженості і взаємодоповненні економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку.

Для вибору стратегії подальшого соціально-економічного розвитку сільських територій Волинської області було здійснено *PEST*- та *SWOT*-аналіз, які передбачають ретельне дослідження умов зовнішнього середовища, а також виокремлення сильних та слабких сторін, що характеризують соціально-економічне становище регіону. Зовнішнє середовище можна поділити на дві складові: макро- і мікросередовище. Макросередовище (загальне) – це ті фактори зовнішнього середовища, що впливають на сільські території опосередковано через певні важелі, формуючи загальну атмосферу та умови розвитку. Фактори макросередовища було оцінено з використанням *PEST*-аналізу: P – Policy (політика); E – Economy (економіка); S – Society (суспільство, соціум); T – Technology (технологія) (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця *PEST*-аналізу тенденцій макросередовища, що мають істотне значення для розвитку сільських територій Волинської області

Політика (P)	Оцінка	Економіка (E)	Оцінка
Протистояння політичних партій	–	Високий рівень інфляції	–
Зміни законодавства	–	Зниження податкового тиску	+
Посилення державного галузевого регулювання	+	Підвищення рівня платоспроможного попиту	+
Політична нестабільність	–	Корупція	–
Зміна політичного курсу країни в напрямку євроінтеграції	+	Високі процентні ставки за кредитами	–
Укладання міждержавних договорів в сфері експорту сільськогосподарської продукції	+	Підвищення мінімального рівня зарплати	+
Політичне протистояння у Верховній Раді	–	Зростання вартості житлово-комунальних послуг	–
Недосконалість законодавчої бази щодо діяльності ОСГ	–	Державна підтримка у створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	+
Громадське невдоволення політикою уряду	–	Відсутність організованого ринку збуту сільськогосподарської продукції	–

Політика (Р)	Оцін-ка	Економіка (Е)	Оцін-ка
Соціум (S)		Технологія (Т)	
Скорочення чисельності сільського населення в регіоні	–	Прискорення темпів науково-технічного прогресу	+
Попит на органічну продукцію галузі	+	Неможливість реалізувати вироблену продукцію в ОСГ на переробні підприємства	–
Відданість традиціям	+	Необхідність вкладання власних коштів в придбання техніки	–
Бажання покупців споживати вітчизняну продукції	+	Відсутність перспективи виробництва вітчизняної техніки	–
Вплив релігії на споживання продукції	+	Недостатність інноваційно-інвестиційного досвіду	–

На розвиток сільських територій в більшій мірі чинять негативний вплив політичні та технологічні фактори, оскільки серед визначених найбільш впливових з них більшість отримали негативну оцінку. Це свідчить про значну політичну нестабільність в країні, а також низьку активність держави в сфері нормативно-правової та техніко-технологічної підтримки розвитку сільських територій та життєзабезпеченості сільських жителів. Економічна криза в країні також негативно впливає на сільський розвиток, про що свідчать результати аналізу економічних факторів.

Вибір стратегії розвитку сільських територій Волинської області на період до 2020 року зумовлено поєднанням сильних і слабких сторін, що характеризують її соціально-економічний стан. Вдала стратегія здатна примножити внутрішній потенціал сільських громад і за рахунок використання зовнішніх можливостей зміцнити їх стан (табл. 2). На основі результатів SWOT-аналізу при поєднанні внутрішніх сильних сторін і зовнішніх можливостей визначено, що оптимальною для розвитку досліджуваного регіону **є стратегія сталого соціально-економічного розвитку**, при якій стратегічною метою є: по перше, створення умов для зростання доходів, ріст зайнятості; по-друге, зростання конкурентоздатності території, приплив інвестицій; по-третє,

забезпечення багатофункціональності діяльності й створення неаграрних активів.

Таблиця 2

Аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку сільських територій Волинської області (SWOT-аналіз)

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
Значний ресурсний потенціал та сприятливі природно-кліматичні умови	Глибока демографічна криза (низька народжуваність, висока смертність)
Прибуткове виробництво сільськогосподарської продукції в аграрних підприємствах	Високий рівень безробіття і незбалансованість ринку робочої сили
Активізація інвестиційних процесів	Зовнішня і внутрішня міграція осіб працездатного віку
Значний досвід і професіоналізм сільськогосподарських працівників	Низький рівень матеріальної мотивації найманих працівників та доходів домогосподарств
Розвиток об'єктів соціальної інфраструктури, діюча програма «Власний дім»	Відсутність стратегічного плану розвитку сільських територій області
Відсутність заборгованості по заробітній платі в агроформуваннях	Незадовільний стан матеріально-технічної бази аграрних товаровиробників
Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією	Проблеми в підтриманні родючості ґрунту і від'ємний баланс гумусу
Функціонування окремих державних програм підтримки розвитку ОСГ	Нерівномірний розвиток сільського господарства в розрізі районів
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
Зростання попиту на сільськогосподарську продукцію власників ОСГ	Відсутність відповідної інфраструктури аграрного ринку
Використання європейського досвіду в формуванні стратегії розвитку аграрних підприємств і сільських територій	Відтік працездатного населення із сільських територій і зростання зайнятості пенсіонерів
Зростання сум іноземних інвестицій та створення спільних підприємств	Високий рівень процентних ставок за банківськими кредитами
Швидкий розвиток інноваційних технологій виробництва с.-г. продукції	Обмежений доступ до інформаційних ресурсів
Зростання популярності сільського (зеленого) туризму	Обмежені фінансові можливості розвитку окремих сільських громад
Залучення грантових коштів для реалізації проектів місцевого розвитку сіл	Скорочення державних виплат з підтримки розвитку галузі
Розвиток диверсифікації аграрного підприємництва	Низький рівень агропромислової інтеграції учасників аграрного ринку

При цьому буде сформовано позитивний мікроклімат у економічній, соціальній та екологічній сферах життя, що забезпечить позитивний імідж сільських територій, підвищення рівня інвестиційної та підприємницької активності, розвиток агробізнесу, розвиток виробничої, соціальної та туристичної інфраструктури, підвищиться рівень екологічної безпеки.

Основне завдання розвитку сільських територій Волинської області – це визначення пріоритетних напрямів забезпечення добробуту населення, вирішення його соціальних проблем на основі підвищення ефективності функціонування регіональної економіки через структурну реорганізацію, більш ефективного використання кліматичних, мінерально-сировинних та організаційно-економічних чинників. Задля цього, в економічному секторі повинна бути сформована диверсифікована структура економіки, орієнтована на ефективне використання місцевих ресурсів; в соціальному секторі – забезпечення відповідного рівня доходів та доступу мешканців до якісних соціальних благ; в екологічному – створення і підтримка екологічно безпечного середовища життєдіяльності.

Етапи реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку Волинської області передбачають:

1. Формування інституційних, фінансових та організаційних передумов для реалізації стратегічних напрямів;
2. Розробка та реалізація операційних цілей та завдань стратегії;
3. Моніторинг виконання та закріплення досягнутих результатів від впровадження стратегії.

Пріоритетними напрямками стратегії розвитку сільських територій визначено:

- ✓ зростання економічного потенціалу сільських громад;
- ✓ забезпечення високих соціальних стандартів життя;
- ✓ безпечне та сприятливе для життя і здоров'я довкілля;
- ✓ підвищення духовного та культурного рівня, збереження національних традицій.

Проте, пріоритетні напрямки розвитку можливо здійснити при умові: забезпечення комплексу заходів, спрямованих на підвищення освіти, культури, духовності та свідомості мешканців; впровадження соціально спрямованих програм житлової, комунальної, промислової та інженерної інфраструктури; створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності в сільському господарстві та переробній галузі; охорони та збереження природного середовища; поліпшення якості доріг та вулиць; створення робочих місць через розвиток малого та середнього бізнесу, обслуговуючих кооперативів, диверсифікації виробництва.

Вище наведене свідчить про те, що підвищення економічного рівня розвитку сільських територій та конкурентоспроможності аграрного сектора повинно забезпечуватись як на національному внутрігалузовому рівні (зокрема через державну підтримку, ціновий паритет, розвиток кооперації, інтеграції, диверсифікації, продовольчого попиту тощо), так і в регіональному розрізі. Внутрішньообласна політика сталого соціально-економічного розвитку сільських територій Волині повинна забезпечувати регіональний агропродовольчий розвиток кожного адміністративного району та області в цілому. Практична реалізація розробленої стратегії дасть змогу: раціонально розподілити наявні природно-кліматичні, матеріально-технічні та трудові ресурси, а отже досягти підвищення інвестиційної і підприємницької активності; забезпечити ефективний розвиток виробничої, соціальної, туристичної інфраструктури; підвищити рівень екологічної безпеки тощо.

Список використаної літератури

1. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/themes/garland/pdf/7.3.%20Basic%20material%20UKR.pdf>.
2. Клівець П. Г. Стратегія підприємства : навч. посібник [Текст] / П. Г. Клівець. – К. : Академвидав, 2007. – 320 с.
3. Мізюк Б. М. Стратегічне управління : підручник [Текст] / Б. М. Мізюк. – Львів : Магнолія плюс, 2006. – 392 с.
4. Сільське господарство Волині – 2014 : стат. збірник / за ред. В. Ю. Науменка ; Головне управління статистики у Волинській області. – Луцьк, 2015. – 320 с.

*к.е.н., доцент Сорокіна О.В.
доцент кафедри фінансів
Національна металургійна академія України
E-mail: lena_sorokina@ukr.net*

ФОРМАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРОТЕСТІВ НА ПІДСТАВІ МАТЕМАТИЧНОЇ ТЕОРІЇ КАТАСТРОФ

Економічна криза - це значне порушення рівноваги в господарській системі, яке супроводжується розривом нормальних зв'язків у виробництві і ринкових відносинах, та призводить до дисбалансу функціонування економічної системи в цілому [1,5]. Під час кризи погіршуються основні показники розвитку економіки: знижуються ВВП, обсяги загальних інвестицій, обсяги прибутку усіх суб'єктів економіки, зростає безробіття, погіршується якість життя.

Зазвичай при виникненні кризи економічної системи, сфера трудових відносин стає важелем в її подоланні. Як показує багаторічний досвід країн з ринковою економікою, одним із способів подолання кризових явищ є зниження рівня зайнятості та доходів. Це природний шлях до втримання рецесії і ефективний підхід, якщо не до подолання, то до пом'якшення економічної кризи.

Кризова рецесія шкодить як рядовому найнятому робітникові, так власникам масштабного бізнесу.

Основою конфлікту є подвійна природа вартості продукту - споживча та мінова. Перша пов'язана зі уявленням товару, як носія певних необхідних властивостей, що формуються в процесі виробництва. Ця вартість пов'язана з виробничими витратами, і вона стабільна в рамках використовуваних технологій. Друга (мінова) вартість - це форма прояву потреби суспільства в певному товарі [2]. Вона дуже динамічна, оскільки відбиває усю динаміку суспільства. При різких суспільних змінах мінова вартість змінюється набагато швидше, ніж споживча.

Потреби суспільства змушують шукати способи збільшення продуктивності праці (застосування нової техніки, технології тощо), а

споживання продукту з власною споживчою вартістю дозволяє корисно використовувати ресурси, що вивільняються, на нові бізнес-процеси, які необхідні для задоволення потреб. В цьому випадку міра споживання визначає міру праці, а праця, необхідна за умовами споживання, не відповідає праці за умовами виробництва [3].

В межах такого підходу набувають актуальності проблема низької продуктивності праці, що викликає ризики соціально-трудових протестів. Недооцінка цих ризиків призведе до падіння виробництва, якості товарів і послуг, що, у свою чергу, є причиною скорочення виробництва і дорожчання товару. Отже замкнуте коло виглядає наступним чином:

- зниження заробітної плати, погіршення умов праці;
- нарощення протестних настроїв;
- зниження обсягів виробництва, якості товарів та послуг як результат соціального протесту;
- зниження обсягів реалізації товарів та послуг, що спричиняє нову хвилю зниження заробітної плати.

Теорією, за допомогою якої пропонується формалізація економічних процесів соціально-трудового конфлікту, є математична теорія катастроф щодо конкурентних взаємодій [4]. При певному нетрадиційному підході щодо розуміння підприємства в системі ринкових відносин, ця теорія дозволяє розглядати конкурентну ситуацію в динаміці, враховуючи соціальні ризики.

Первісний розподіл стартових позицій певних конкуруючих суб'єктів господарювання визначається в тому числі і ступенем вірогідності соціальних протестів. Ескалація наслідків трудових соціальних протестів в суспільстві йде за наступним сценарієм:

1. Зниження рівня заробітної плати;
2. Зниження споживання;
3. Відмова від суспільної праці;
4. Перехід на альтернативний дохід;
5. Колапс економіки країни.

Можливі напрями зміни ринкових позицій суб'єктів господарювання візуально виразимо певною поверхнею, яка розташована в області прийнятої системи координат (рис.1). Така поверхня носить назву «катастрофи збірки». При активізації конкурентних дій і соціальних протестів ринкова система, що склалася, приходить в стан нестійкості. Координати суб'єктів змінюються.

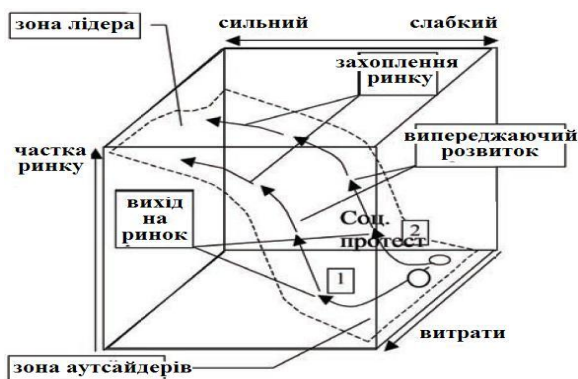
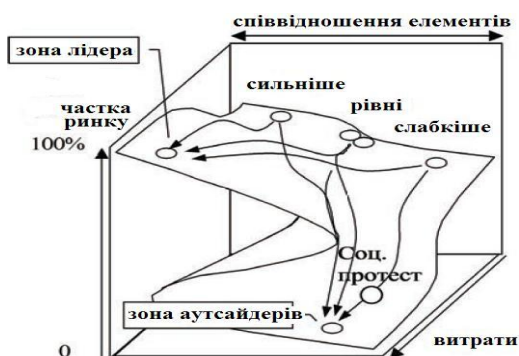

Рис.1 а) Схема зміни ринкових позицій суб'єктів господарювання на ринку;
б) Траєкторії економічного посилення суб'єкта господарювання через поверхню «катастрофи збірки».

Джерело: власна розробка на підставі [6]

Однією зі зрозумілих переваг математичної теорії катастроф є наочна інтерпретація позиції та стійкості компанії в «економічному просторі» з координатами «витрати - організаційні зусилля - частка ринку». Компанія, подібна до кульки, що котиться по гладкій поверхні, вниз, якщо її траєкторія не контролюється або вгору, якщо докладені потрібні зусилля.

Процес трансформації відстаючого суб'єкта господарювання до сильного конкурента може бути представлений двома варіантами.

Програма дій, позначена на рис. 1б) як «1», має витратний характер. Економічні суб'єкти потребують інвестиційного поштовху, який забезпечив би перехід на новий, більш досконалий рівень. Подолання сідловини поверхні, яка виникає в ході реакції конкурентів, відбувається за рахунок випереджаючого розвитку, який виражається в тому, що виробник почав володіти конкурентними перевагами, досягнення яких є для решти учасників ринку складно вирішуваною проблемою. Ця стратегія не викликає протестів

трудового колективу, оскільки передбачає збереження рівня доходів працівників за рахунок інвестицій.

Варіант розвитку, відмічений на рис.1б) як «2», є нестандартним. Він не припускає солідних інвестиційних вливань. Фінансові і технологічні чинники не розцінюються як первісні. В даному випадку акцент робиться на зміни в трудовому колективі і підвищенні продуктивності праці. В історії світової економіки такі процеси отримали назву «економічного дива», або «економічного стрибка», що відображає характер їх сприйняття.

Враховуючи те, що кваліфікований персонал здатний дати підприємству могутній економічний поштовх при незначних первинних витратах і забезпечити ефект, не досяжний стандартними фінансовими методами, саме персонал варто визнати основним чинником, що визначає потенціал конкурентоспроможності економічного суб'єкта. Але такий підхід потребує високо кваліфікованого менеджменту персоналу і містить вірогідність соціального протесту.

Список використаної літератури

1. Гэлбрейт Дж. Экономические теории и цели общества /Дж. Гэлбрейт. - М., 2004. – 256 с.
2. Ельмеев В.Я. Трудовая теория потребительной стоимости / В.Я. Ельмеев. - СПб, 1996. – 75 с.
3. Малинина Т.Б. Зависимость меры труда от меры потребления в социально-экономическом развитии региона /Т.Б. Малинина // Регионология. – 2011. - № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regionsar.ru/node/690>
4. Нижегородцев Р.М. Экономическая теория риска: современные подходы /Р.М. Нижегородцев // Экономические стратегии. - 2007. - № 3. - С. 176-181.
5. Флекснер К. Просвещенное общество. Экономика с человеческим лицом /К. Флекснер. - М., 1994. – 208 с.
6. Постон Т., Стюарт И. Теория катастроф и ее приложения / Т. Постон, И. Стюарт. - Изд-во «Мир». М., 1980. - 607 с.

Сотник И.Н., д.э.н., проф.,
профессор кафедры экономики и бизнес-администрирования,
Мазин Ю.А., к.э.н., доц.,
доцент кафедры экономики и бизнес-администрирования,
Мандрыка В.А.,
аспирант кафедры экономики и бизнес-администрирования,
Сумский государственный университет,
E-mail: v.mandryka@econ.sumdu.edu.ua

ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНЫЕ И «ЗЕЛЕННЫЕ» ТЕХНОЛОГИИ КАК ОСНОВА ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ ДОНБАССА⁵

Сегодня ситуация с разрушениями инфраструктуры в восточных регионах Украины близка к критической. Большая часть теплоцентралей, электросетей и газопроводов повреждена или разрушена, водоснабжение во многих районах лишь частичное. Эти проблемы возникают вследствие непрекращающихся военных действий. Положение осложняется также тем, что большинство элементов действующей инфраструктуры физически и морально устарели, что не позволяет быстро восстанавливать разрушенные объекты.

По оценкам международных экспертов на восстановление экономики Донбасса необходимо более 20 млрд долл. США, и это не окончательная цифра, поскольку полностью оценить разрушения в настоящее время не представляется возможным [1]. Отсутствие указанной суммы средств в бюджете страны обуславливает необходимость поиска альтернативных источников финансирования этих расходов. Одна из инициатив президента Украины предполагает создание специального фонда для сбора средств на восстановление восточных регионов, куда будут перечисляться международная финансовая помощь и средства украинских олигархов, заинтересованных в отстройке территорий [2].

Помимо сбора необходимых средств, ключевой проблемой реконструкции инфраструктуры Донбасса является выбор приоритетных

⁵ Публикация подготовлена в рамках выполнения научно-исследовательской работы «Разработка фундаментальных основ воспроизводственного механизма «зеленой» экономики в условиях информационного общества» (2015-2017 гг.), которая финансируется из государственного бюджета Украины.

направлений для инвестирования после прекращения военных действий. При этом важно сосредоточиться не на реконструкции морально и физически устаревших хозяйственных объектов, а на создании новой экономической инфраструктуры, характеризующейся высоким уровнем энерго- и ресурсоэффективности, активным использованием «зеленых» технологий.

По своей сути «зеленые» технологии – это инновации, основанные на принципах устойчивого развития и, в частности, принципе повторного использования ресурсов. «Зеленые» технологии охватывают такие сферы как производство энергии из возобновляемых источников, строительство энергоэффективных зданий, повышение эффективности использования топлива и общее экологическое управление (управление отходами, борьбу с загрязнением воды, воздуха и т.д.). В условиях нарастающего спроса на энергоносители и надвигающегося энергетического кризиса грамотное использование «зеленых» технологий может стать одним из перспективных направлений решения экономических, энергетических и экологических проблем как восточнотурецкого региона, так и других областей страны.

Большинство хозяйственных объектов Донбасса создавались во времена Советского Союза, когда цены на энергетические ресурсы были достаточно низкими, чтобы не придавать ключевого значения энергоэффективным и экологичным решениям при строительстве. Как результат такого наследия все годы независимости промышленный комплекс Украины, значительная часть которого сосредоточена на востоке страны, оставался и остается до сих пор одним из самых энергоемких в мире. То же касается и отечественного жилищно-коммунального хозяйства, обладающего сегодня огромными резервами снижения энергопотребления.

Военные действия на территории Донецкой и Луганской областей резко обострили проблемы нехватки и нерационального использования энергоресурсов в Украине, а также их удорожания. В период с 1.05.2014 г. по 1.04.2015 г. более чем на 600% увеличились тарифы на газ для населения, с 1.06.2014 г. по 01.03.2016 г. – на 54% на электроэнергию, с 21.11.2014 г. по

31.08.2015 г. – на 100% на отопление; в меньшей степени они выросли для других категорий потребителей [3]. На Донбассе наибольшим энергопотребителем является промышленный сектор, для которого цена на газ после повышения ее на 45% с 1.10.2015 г. составляет в среднем по Украине 9000 грн/тыс. м³ и соответствует рыночной [3]. Следует отметить, что это не последнее запланированное увеличение цен на энергоресурсы в ближайшие годы. Согласно решениям правительства Украины, поэтапный рост цен на газ, электроэнергию и прочие коммунальные услуги будет происходить вплоть до 2017 года, до момента, когда будут достигнуты экономически обоснованные рыночные цены для населения. Сложившаяся ситуация с повышением цен, с одной стороны, требует жесткой экономии и рационального расходования энергоресурсов, с другой – резко увеличивает рентабельность энергосберегающих проектов.

Проблема экономии энергии коснулась как обычных потребителей, так и крупных украинских предприятий, тратящих значительную часть своего дохода на обеспечение энергоносителями. Снижение нагрузки на энергетический сектор посредством комплексного энергосбережения позволит компаниям производить продукцию с меньшей себестоимостью (при постоянном уровне качества), а домохозяйствам существенно сократить собственные расходы, направляя сэкономленные средства на удовлетворение других потребностей.

В создании энергоэффективной инфраструктуры Донбасса важно заинтересовать не только потребителей, но и поставщиков энергоносителей. Имея энергосистему, использующую меньше производственных мощностей при заданном уровне энергетического обеспечения, энергоснабжающее предприятие экономит средства, за счет которых может финансировать модернизацию имеющегося оборудования, свое дальнейшее развитие с улучшением качества предоставляемых услуг. По оценкам экспертов, резервы снижения объемов энергопотребления только в коммунальной сфере Донбасса посредством энергосбережения достигают не менее 20-35% [4].

Перспективным направлением является применение новых энергоэффективных технологий, хорошо зарекомендовавших себя за рубежом, на конкретных объектах инфраструктуры востока Украины. В первую очередь, необходимо извлечь максимум экономии энергоресурсов, там, где это возможно, – например, на магистральных теплотрассах, где теряется до половины тепловой энергии на пути к потребителю. Эффективным способом, требующим относительно небольших капиталовложений, будет замена обычных стальных труб на предварительно изолированные. Данная технология также предусматривает возможность подключения простых датчиков для определения мест повреждения (утечки теплоносителя) с большой точностью (до 0,5 м на 1 км трубы), что важно для эффективной и безопасной эксплуатации тепловых магистралей. Это позволит уменьшить потери тепла примерно до 60%. Кроме того, необходимо от простой экономии энергии перейти к использованию возобновляемых энергоисточников, обеспечив повышение показателей энергоэффективности объектов инфраструктуры.

Для Донбасса оптимальной сферой применения «зелёных» технологий, на наш взгляд, является строительство и последующая эксплуатация зданий, негативное воздействие которых на окружающую среду минимально. Экологический эффект здесь достигается за счет снижения уровня потребления энергетических и материальных ресурсов на протяжении всего жизненного цикла здания. При проектировании таких объектов следует выгодно использовать их расположение, обеспечив максимальное сохранение природного ландшафта и задействование инфраструктуры заброшенных или в случае Донбасса – разрушенных территорий. Новые здания можно строить на основе старых, по максимуму используя сохранившиеся части фундамента и вторичные стройматериалы. При этом потребуются соответствующая квалификация строительных подрядчиков и оптимизация планирования и проектирования таких объектов. Перспективным решением для обеспечения энергоэффективности зданий и их энергетической автономности может быть установка на крышах солнечных батарей и ветрогенераторов малой мощности

(менее 100 кВт), снабжающих здание электроэнергией на уровне, достаточном для освещения помещений и питания других потребителей небольшой мощности. «Зелёные» технологии вполне применимы в условиях Украины: при себестоимости электроэнергии в диапазоне 0,1–0,12 долл. США/кВт·ч они оказываются рентабельными и могут быть внедрены при восстановлении хозяйственных объектов Донбасса. В дальнейшем для обеспечения роста энергоэффективности территорий необходимо на законодательном уровне предусмотреть экономическое стимулирование государством использования энергосберегающих и «зеленых» технологий в строительстве, например, как это делают в странах Европы и США, где правительство компенсирует часть расходов, застройщикам, занимающимся эко-строительством.

В заключение отметит, что восстанавливать Донбасский регион с такими колоссальными разрушениями необходимо с обязательным устранением тех ошибок и недочетов, которые имели место при изначальной его застройке. В противном случае территория получит ту же самую энергозатратную и неэффективную инфраструктуру, что и ранее. Инновационные подходы и технологии, которые предлагается использовать при реконструкции хозяйственного комплекса востока Украины, должны сформировать основу для новой экономической политики государства. Такая политика подготовит почву для трансформации других промышленных и сельскохозяйственных регионов в «зеленые» конгломерации, которые станут базисом для устойчивого экономического и социального развития страны в целом.

Список использованной литературы:

1. Стоимость восстановления Донбасса может составить \$20 млрд — Аслунд [Электронный ресурс] / Укринформ, 16.02.2016. — Режим доступа: <http://hvylyya.net/news/digest/stoimost-vosstanovleniya-donbassa-mozhet-sostavit-20-mlrd-aslund.html>.
2. Арсений Яценюк призывает олигархов сброситься на восстановление Донбасса [Электронный ресурс] / Подробности-ТВ, 16.07.2014. — Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2014/07/16/985055.html>.
3. Тарифы для потребителей (Украина) [Электронный ресурс] / Финансовый портал Минфин, 2016. — Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/tarif/>.

4. Энергоэффективность в ЖКХ [Электронный ресурс] / Европейские технологии развития, 2014. – Режим доступа: <http://etr-spektr.com.ua/energoeffektivnost-v-zhkh.html>.

Срибная А. Н., студентка

к. э. н., доцент Яркова Н. И.

доцент кафедры экономической теории и финансов

Палкина М. А.

преподаватель-стажер кафедры экономической теории и финансов

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

mariya_palkina@mail.ru

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВОЗМОЖНОСТИ САМООБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГИОНА

В современных условиях информация, характеризующая уровень самообеспеченности регионов продовольственными ресурсами, занимает важное место в социально-экономическом положении регионов. Появилась потребность в оптимальном обеспечении потребителей продуктами местного производства.

Вопросами самообеспечения регионов занимались многие ученые, в том числе П. Косинский, О. С. Трибушинина, Н. Р. Куркина, О. Г. Чарыков. Следует отметить, что в начале исследования необходимо определить, что подразумевается под самообеспечением и обозначить основные моменты сопутствующее этому определению.

Целью данной работы является определение факторов и принципов, определяющих самообеспечение регионов.

Продовольственное самообеспечение региона – это положение экономики, при котором регион может обойтись собственными продовольственными ресурсами, не нуждаясь в импорте продукции. Но не стоит использовать продукты только регионального производства, ввоз продовольственных товаров из других регионов может обойтись дешевле.

Самообеспеченность региона потребительскими продуктами должна быть оптимальной. Абсолютная самообеспеченность региона потребительскими товарами противоречит рыночным принципам хозяйствования, условиям межрегионального и межгосударственного разделения труда, и, значит, отрицательно влияет на эффективность функционирования региональной экономики, и еще на социально-экономическое развитие определенного региона. Недостаток обеспечения региона потребительскими товарами, и, прежде всего товарами первой необходимости, приводит к их удорожанию и в соответствии с этим, понижению уровня жизни населения. [1]

В настоящее время в качестве минимально допустимого уровня питания населения по количеству и ассортименту продуктов, их энергетической достаточности принимаются нормы потребления, предусмотренные минимальной потребительской корзиной.

На формирование уровня самообеспеченности региона продовольствием оказывает влияние ряд факторов, которые можно объединить в 3 группы: в сфере производства, в области распределения и обмена и в области потребления (табл.1).

С учетом факторов, оказывающих влияние на формирование самообеспеченности региона, можно сформулировать такие принципы обеспечения региона продовольствием:

- стимулирование развития пищевой и перерабатывающей промышленности в целях рационального использования сельскохозяйственного сырья, наиболее полного удовлетворения спроса разных групп населения, включая потребности в детском, лечебном питании, в недорогих продуктах для малоимущей части населения;
- устранение встречных перевозок сырья и конечной продукции;
- поддержка изготовителей продовольствия в целях обеспечения им необходимой рентабельности, позволяющей осуществить простое либо расширенное воспроизводство;

Таблица 1- Классификация факторов, влияющих на формирование уровня самообеспеченности региона продовольствием

Группы факторов	Факторы
1. Факторы, действующие в области производства	1.1. Территориальная специализация сельскохозяйственного производства
	1.2. Нарращивание объемов производства сельскохозяйственного сырья и продовольствия
	1.3. Расширение существующих и ввод новых производственных мощностей, ускорение их освоения
	1.4. Развитие внутрирегиональных связей по обеспечению
	сельскохозяйственным сырьем
2. Факторы, действующие в области распределения и обмена	2.1. Уровень развития рыночной инфраструктуры
	2.2. Емкость регионального рынка сельскохозяйственной продукции
	2.3. Объективная потребность в поддержании, укреплении и развитии межрегиональных связей по поставкам сельскохозяйственной продукции
	2.4. Участие региона во внешнеторговой деятельности, обмен продукцией и технологиями
3. Факторы, действующие в области потребления	3.1. Фактический уровень потребности населения региона в сельскохозяйственной продукции и продовольствии
	3.2. Изменение уровня потребности в предстоящем периоде за счет роста денежных доходов, изменения цен, демографических факторов и т.д.

- защита экономических интересов покупателей путем регулирования рыночных расценок;

- повышение реальных доходов населения с помощью увеличения занятости, уровня оплаты труда и социальных выплат как условий роста платежеспособного спроса, а, значит, и экономической доступности продовольствия;

- социальная поддержка малообеспеченных слоев населения с целью повышения уровня потребления ими продовольствия;

- соблюдения стандартов реализуемого продовольствия. [2]

Так, в экспортирующих регионах производство избыточного количества продовольствия по законам рынка обуславливает достаточное внутрирегиональное предложение продовольственных товаров и установление на них более низких, чем в других регионах страны, рыночных цен. Поэтому в целях удовлетворения региональных потребностей в продуктах питания возможна государственная поддержка товаропроизводителей в реализации

части своей продукции на региональном рынке. Основным средством государственного воздействия, влияющим на самообеспечение региона продовольствием, является проведение протекционистской политики по отношению к местным товаропроизводителям. Эта деятельность реализуется на основе ряда принципов, из которых наиболее важным является максимальное использование природного и экономического потенциалов региона на основе углубления специализации сельского хозяйства, концентрации производства сырья вблизи перерабатывающих предприятий.

Для регионов с развитой промышленностью принципом продовольственного обеспечения является поддержка промышленных предприятий, поставляющих продукцию сельскому хозяйству, путем размещения на них государственного заказа и льготного налогообложения.

Для импортирующих продукты питания и самообеспечивающихся регионов, выделяемые на развитие сельского хозяйства ресурсы, в первую очередь, следует направлять на повышение плодородия почв, селекционную и племенную работу, реконструкцию построенных ранее животноводческих комплексов и птицефабрик.

В регионах с низким уровнем землеобеспеченности наряду с увеличением производства продукции в пригородных зонах и зонах продовольственного обеспечения крупных городов необходимо выделить принцип сокращения транспортных расходов за счет рационализации поставки продовольствия из близко расположенных регионов.

Реализация названных принципов должна стать основой формирования дифференцированной системы устойчивого обеспечения региона продовольствием. При этом критерием полноты продовольственного обеспечения региона является степень его самообеспечения, а критерием устойчивости продовольственного обеспечения стабильность удовлетворения потребностей и спроса на основные виды продовольствия за счет местного производства, ввоза и использования резервных фондов. [3]

Таким образом, основными условиями нормального функционирования продовольственного рынка и обеспечения населения высококачественными продуктами питания являются целенаправленное и рациональное использование сложившихся и потенциальных природных, производственных, демографических, социальных, научно-технических и инвестиционных ресурсов, способствующих полноценному функционированию и развитию системы продовольственного обеспечения населения региона за счет местного производства в соответствии с научно обоснованными нормами.

Список использованной литературы

1. Косинский П.Д. Продовольственная самообеспеченность региона как основа повышения качества жизни населения : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора экономических наук / П.Д. Косинский; Кемеровский госуниверситет. – Кемерово, 2007. – 50 с.
2. Трибушинина О.С. Оценка уровня продовольственного самообеспечения региона / О.С. Трибушинина. – Фундаментальные исследования. – 2014. – № 6-5. – С. 1023-1027.
3. Чарыков О.Г. Самообеспечение как критерий продовольственного обеспечения региона. [Электронный ресурс] / О.Г. Чарыков, Н.Е. Белошапкина. // Проблемы региональной экономики Вестник ЦИРЭ. – 2005. – Режим доступа: <http://www.lerc.ru/?part=bulletin&art=10&page=16> (дата обращения: 22.12.2015)

Стенічева І.Б., Кочнєва К.С.
Обласний комунальний вищий навчальний заклад
«Інститут підприємництва «Стратегія»
E-mail: Stenicheva_inna@ukr.net

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ

В умовах ринку, що характеризуються нестабільністю цілей, обумовленою мінливістю попиту та пропозиції, цін на товари і фактори виробництва, змінами в конкурентному середовищі й іншими макро- і мікроекономічними факторами, однією з першочергових задач суб'єкта господарювання стає формування й оцінка поточних і перспективних можливостей, тобто його потенціалу.

Необхідність інтеграції України у високотехнологічне конкурентне середовище зумовила завдання формування інноваційної моделі розвитку, в

якій роль головного джерела довготривалого економічного зростання відіграють наукові надбання та їх технологічне застосування. Водночас інноваційна модель розвитку має розглядатися як інструмент формування засад інформаційного суспільства в Україні.

Найвагомішою складовою ресурсного потенціалу регіону є виробничий потенціал. Стан і перспективи розвитку регіону залежать передусім від його економічного розвитку, сфери виробництва матеріальних і нематеріальних благ. Якщо рівень економічного розвитку певного регіону є значно нижчим, ніж сусідніх, це призводить до значних обсягів експорту сировини і продуктів її первинної обробки, робочої сили та імпорту готової продукції і застарілих технологій.

Основний зміст поняття “потенціал підприємства” полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси.

Потенціал підприємства – це складна, динамічна, поліструктурна система, яка має певні закономірності розвитку, від уміння використати які вирішальною мірою залежить ефективність економіки, темпи та якості її зростання.

У сучасній науковій літературі наряду з природно-ресурсним набули широкого розповсюдження поняття економічного, науково-технічного, організаційного, кадрового, енергетичного потенціалу тощо. Узагальнюючою характеристикою цих складових в організаціях, як правило, вважають виробничий потенціал.

Дослідження виробничого потенціалу набули регулярного характеру впродовж останніх 30 років. Розрізняють виробничий потенціал окремої країни, галузі, регіону, організації тощо.

Поняття "виробничий потенціал" у науковій літературі одним із перших використав А.І. Анчишкін, включивши в нього сукупність ресурсів, які в

процесі виробництва стають факторами виробництва. Цей ресурсний підхід до концепції виробничого потенціалу отримав досить широке розповсюдження серед дослідників [1].

Отже, за тлумаченням А. І. Анчишкіна, виробничий потенціал – сукупність ресурсів без урахування їх взаємозв'язків і участі у процесі виробництва.

Нерідко пріоритетними у регіонах стають ті виробництва або сфери діяльності, які на даний момент є найвигіднішими. На жаль, сьогодні дуже поширеною є точка зору, згідно з якою першочергове значення в питаннях розвитку і розміщення продуктивних сил повинне надаватися таким економіко-технологічним критеріям, як швидкість обігу капіталу, рівень прибутку, можливість розвитку експортно-орієнтованих та імпортозаміщувальних виробництв.

Оцінка виробничого потенціалу - це багатоступінчастий вимір складових виробничого потенціалу на основі системи економічних показників.

Проблема вимірювання величини виробничого потенціалу досить важлива як у теоретичному, так і практичному плані. Знання виробничих потенціалів підприємств дозволяє визначити сумарний потенціал галузі й народного господарства, створює основу для забезпечення спряженості суміжних підприємств і виробництв. Значення виробничих потенціалів підприємств необхідні для виявлення витрат виробничих ресурсів (величин його елементів), що вимагаються для оптимізації національно-господарських або галузевих темпів і пропорцій розвитку, визначення напрямів інвестиційної політики. Величина виробничого потенціалу являє собою характеристику матеріальних умов відновлення продукції й підвищення її якості й може бути основою для прогнозування обсягів промислового виробництва.

Результативність діяльності промислового виробництва вимірюється його ефективністю. Ефективність виробництва — це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу [2]. Загальну економічну

ефективність виробництва ще називають загальною продуктивністю виробничої системи.

Кількісне вираження цього критерію відображається через систему показників економічної ефективності виробництва. Ця система містить такі групи показників:

I. Узагальнюючі показники економічної ефективності виробництва (рівень задоволення потреб ринку, виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів, витрати на одиницю товарної продукції, прибуток на одиницю загальних витрат, рентабельність виробництва, народногосподарський ефект від використання одиниці продукції).

II. Показники ефективності використання живої праці (трудомісткість одиниці продукції, відносне вивільнення працівників, темпи росту продуктивності праці, частка приросту продукції за рахунок росту продуктивності праці, коефіцієнт ефективності використання робочого часу, економія фонду оплати праці, випуск продукції на 1 грн. фонду оплати праці).

III. Показники ефективності використання основних виробничих фондів (фондовіддача основних фондів, фондомісткість продукції, рентабельність основних фондів, фондовіддача активної частини основних фондів).

IV. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів (матеріаломісткість продукції, матеріаловіддача, коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів, витрати палива і енергії на 1 грн. чистої продукції, економія матеріальних витрат, коефіцієнт вилучення корисних компонентів із сировини).

V. Показники ефективності використання фінансових коштів (коефіцієнт оборотності оборотних коштів, тривалість одного обороту нормованих оборотних коштів, відносне вивільнення оборотних коштів, питомі капіталовкладення, капіталовкладення на одиницю введених потужностей, рентабельність інвестицій, строк окупності інвестицій).

VI. Показники якості продукції (економічний ефект від поліпшення якості продукції, яка відповідає кращим світовим і вітчизняним зразкам тощо).

Десятирічна економічна криза, що характеризувалася значним зменшенням обсягів виробництва, завдала сильного удару по виробничому потенціалу всіх регіонів. Однак спад виробництва був дуже диференційованим через різний ступінь адаптованості окремих галузей та підприємств до нових економічних умов, надання державної підтримки переважно базовим галузям, що мають високий ступінь територіальної локалізації, недостатній рівень внутрішньої кооперації виробництва між регіонами України тощо.

Таким чином, реалізація інноваційної стратегії економічного зростання потребує прискореного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію з високою доданою вартістю, формування експортного потенціалу цих виробництв, підвищення технологічного рівня підприємств завдяки прогресивним вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням. Підвалини інноваційної моделі розвитку регіонів мають бути закладені у процесі структурної перебудови їхньої економіки. Структурна перебудова в регіонах має базуватися на активнішому управлінні інвестиційними та інноваційними процесами, розбудові виробничої, транспортної і ринкової інфраструктури, формуванні сприятливого інвестиційного та підприємницького середовища тощо. Політика акумуляції інноваційних ресурсів та їх використання має орієнтуватися на вибір нових конкурентоспроможних технологій, будівництво нових або модернізацію діючих об'єктів, організацію випуску нової продукції та її збуту з урахуванням кон'юнктури ринку.

Список використаної літератури

1. Анчишкін А.І. Прогнозування росту економіки:[навч. посіб.] / А.І. Анчишкін –К.: Економіка, 1996. – 98с.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / І. М. Бойчик – Київ : Атіка, 2002. – 480 с

к.е.н. Строкович Г.В.
професор, завідувач кафедри економіки підприємства
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
anna_strokovych@meta.ua

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Підґрунтям успішної інтеграції вітчизняних підприємств у світовий економічний простір є забезпечення якості їх функціонування, яке повинно здійснюватися з урахуванням певних принципів стратегічного управління. Здійснений критичний аналіз різноманітних наукових підходів щодо стратегічного управління якістю функціонування підприємств дає змогу сформулювати відповідні принципи, дотримання яких дозволить інституційним структурам, що регулюють діяльність у сфері управління якістю, підприємствам, споживачам і іншим стейкхолдерам забезпечити реалізацію їх прав та обов'язків, які визначені чинним законодавством.

XX і XXI століття характеризуються активним розвитком науки, завдяки якій високими темпами відбувається у першу чергу техніко-технологічний прогрес. Основна мета наукової діяльності – отримання знань у тій чи іншій предметній галузі. Все це безумовно сприяє й зростанню якості функціонування підприємств. Тому важливим щодо забезпечення стратегічного управління якістю функціонування підприємства застосування принципу науковості [25, 26, 27], який дозволить поліпшити здібності, вміння, навички, а як наслідок і рівень компетентності який базується на обізнаності персоналу.

Важливим у процесі прийняття управлінського рішення, особливо стратегічного, є вміння особи, яка його приймає неупереджено сприймати інформацію та робити на її основі правильні висновки. Що у свою чергу припускає цілеспрямований вплив на систему в цілому або її компоненти використовуючи основу пізнання і об'єктивні закономірності у цілях зростання якості функціонування всієї системи. Тому стратегічне управління якістю покликане враховувати об'єктивні закономірності, а також передбачати появу

випадкових подій, що може здійснюватися завдяки реалізації принципу об'єктивності [28].

Сучасні підприємства – це складна соціальна, екологічна й економічна система, що характеризується певними особливостями, притаманними тільки їй. Тому суттєво ускладнюється процес прийняття стратегічних рішень відносно зростання якості, які повинні бути всебічно проаналізовані, з використанням системного підходу [190, 28].

В умовах високої конкуренції та з настанням інформаційної ери найціннішою для ухвалення стратегічних управлінських рішень є інформація. Тому все більшу актуальність набуває принцип інформаційної достатності [4, 5, 19], що дозволяє враховувати всю необхідну інформацію для ухвалення найбільш доцільного рішення.

Також істотне значення в стратегічному управлінні має принцип саморегулювання [20, 22], що дозволяє економічній системі своєчасно перебудовуватися в цілях самозбереження, своєчасно переходити на вищу стадію функціонування.

У сучасних умовах персонал є одним з найважливіших ресурсів підприємства, ініціатива якого щодо покращення якості функціонування підприємства є запорукою його успішності. Тому істотне значення має принцип демократизму [23, 24], що дозволяє персоналу підприємства, не залежно від рівня ієрархії проявляти ініціативу, самостійність у процесі реалізації цілей підприємства, ефективніше здійснювати як прямі, так і зворотні взаємозв'язки.

Висока турбулентність середовища, особливо зовнішнього, зумовлює сучасні підприємства до здійснення постійних змін, які дозволяють йому пристосуватися до нових умов функціонування або в деяких випадках впливати на них. Але здійснення цих заходів неможливе без ефективної командної роботи [1, 28], яку націлено на зростання якості функціонування підприємств у стратегічному періоді. Крім того, сприяє досягненню поставленої мети робота у проектних структурах, які націлені на здійснення певних змін у роботі підприємства, завдяки постійній реалізації проектів.

Однією з важливіших умов успішності підприємства є відданість [6, 7] або лояльність його персоналу, основою якої є емоційно позитивне ставлення працівника до організації, що припускає готовність розділяти її цілі й цінності, а також напружено працювати в її інтересах.

Будь-яке рішення, що приймається на підприємстві, задовольняє деяким заданим специфічним правилам встановлення переваг, які притаманні йому. Тому підприємство націлено на раціональний розподіл ресурсів [3], які йому доступні.

В умовах суттєвого перевищення пропозиції над попитом у більшості галузей важливою конкурентною перевагою для підприємства стає виконання особливих умов замовника. Все це можливо реалізувати завдяки використанню індивідуального підходу [8, 9] до замовника який дозволяє задовольнити його вимоги в більшому обсязі.

Як вже неодноразово зазначалося, важливо роль в успішній діяльності підприємства відіграє його персонал. Тому важливим є застосування відповідної системи мотивації [10, 11], яка буде сприяти розвитку творчості персоналу, що є основою впровадження рівного роду поліпшень і як наслідок зростанню якості функціонування підприємства у стратегічному періоді.

Складність такої системи як підприємство обумовлює наявність альтернативних варіантів [12, 13] його функціонування. Крім того, подальше його функціонування за тим чи іншим напрямком припускає можливість виникнення ряду наслідків вибору того або іншого варіанта, що не завжди носять позитивний характер.

Основою зростання якості функціонування підприємства є відповідальність кожного його працівника. При цьому обов'язковою умовою є адресність [196] цієї відповідальності. Тобто, той хто винен у зниженні якості, той і відповідає.

Важливу роль у процесі функціонування підприємства відіграє його контроль [16], націлений на попередження формування негативної ситуації, яка характеризується погіршенням якості та має довгострокові наслідки.

Кожен з факторів зовнішнього та внутрішнього середовища який впливає на якість функціонування підприємства, найчастіше чинить спільний вплив який майже завжди відрізняється від суми окремих ефектів і проявляє саме синергізм [14].

Основою функціонування ринкової економіки, потужним стимулом економічного зростання вітчизняних підприємств є конкуренція [17, 18, 21], яка спонукає до зростання якості їх функціонування. Саме вона зумовлює необхідність прийняття відповідних стратегічних рішень, які є основою формування стратегічних конкурентних переваг і зміцнення конкурентоздатності підприємств.

На основі проведеного порівняльного аналізу у табл. 1 представлено характеристику принципів стратегічного управління якістю функціонування підприємства.

Таблиця 1

**Принципи стратегічного управління якістю функціонування підприємства
[Адаптовано за 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21]**

<i>Назва принципу</i>	<i>Характеристика принципу стратегічного управління якістю функціонування підприємства</i>
<i>Загальні</i>	
Науковість	Вимагає побудови системи управління та її функціонування на строго науковій основі, тобто з залучення усього спектру сучасних знань, їх ретельного синтезу.
Об'єктивність	Передбачає врахування закономірностей функціонування підприємства та факторів нестабільності в процесі зростання якості його функціонування.
Системність	Передбачає здійснення всебічного аналізу ухвалених рішень.
Інформаційна достатність	Дозволяє врахувати всю необхідну інформацію для ухвалення найбільш доцільного рішення.
Саморегулювання	Характеризує здатність економічної системи своєчасно перебудовуватися в цілях самозбереження, своєчасно переходити на нову стадію функціонування.
Назва принципу	Характеристика принципу стратегічного управління якістю функціонування підприємства
Демократизм	Характеризує спроможність персоналу, незалежно від рівня ієрархії проявляти ініціативу в генерації інновацій.
Холізм	Ціле більше за частку.
Редукціонізм	Якість системи складається з якості її елементів.
<i>Часткові</i>	
Адекватність	Характеризує відповідність вимогам і очікуванням.
Надійність	Забезпечення безперервності функціонування підприємства на протязі

<i>Назва принципу</i>	<i>Характеристика принципу стратегічного управління якістю функціонування підприємства</i>
	всього життєвого циклу.
Екологічність	Характеризує діяльність підприємства відносно виконання вимог щодо охорони навколишнього середовища.
Командна робота	Характеризує здатність усього персоналу з мінімальною кількістю непорозумінь досягати цілі, які було поставлено.
Проектна структура управління	Організаційна структура підприємства повинна будуватися виходячи з низки проектів, які реалізуються на ньому.
Відданість	Свідчить про єдність цілей підприємства, персоналу та інших стейкхолдерів.
Рациональність використання ресурсів	Доцільно оптимізувати розподіл ресурсів і послідовність реалізації проектів у рамках підприємства.
Індивідуального підходу до кожного замовника	Підприємство повинно виготовляти продукцію або надавати послугу виходячи з вимог конкретного замовника.
Мотивації творчості	На підприємстві повинна функціонувати така система мотивації, яка буде сприяти зростанню творчості всього персоналу.
Альтернативності	Свідчить про наявність альтернативних варіантів подальшого функціонування підприємства щодо підвищення якості.
Відповідальності	Обов'язок кожного працівника підприємства відповідати за вчинки і дії, а також їх наслідки.
Контрольованості	Свідчить про своєчасність виявлення загроз, які можуть негативно вплинути на функціонування підприємства.
Синергізму	Отримання більшого ефекту від використання одного й того ж ресурсу в декількох процесах.
Конкуренції	Характеризує вищу ефективність функціонування підприємств в умовах змагальності.
Інноваційності	Діяльність щодо генерування та впровадження інновацій здійснюється постійно.

Запропонована система принципів стратегічного управління якістю функціонування підприємства є цілісною, комплементарною, індиферентною та забезпечує діяльність інституту якості функціонування підприємства.

Список використаної літератури

1. Арефьев А. О. Управление компетенцией и ротация человеческих ресурсов проектно-ориентированного предприятия / А. О. Арефьев, А. Д. Баженов [Электронный ресурс] // Портал ITeam.Ru. – Режим доступа : http://www.iteam.ru/publications/project/section_39/article_2499/.
2. Архипов В. М. Проектирование производственного потенциала объединений (теоретические аспекты) / В. М. Архипов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984. – 135 с.

3. Багацька К. В. Особливості аналізу ринкової активності підприємств корпоративного сектору економіки [Електронний ресурс] / К. В. Багацька – Режим доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4071/1/tezy_Odessa2014.pdf
4. Бобко О. Управління знанням в інформаційних системах: соціально-філософські аспекти [Електронний ресурс] / О. Бобко // Науковий вісник TEXNOKRAT. – 2010. – 21 мая – Режим доступу : <http://technocrat.org.ua/upravlinnya-znanniyam-v-informatsiynih-s/>.
5. Вакульчик О. М. Оцінка та управління ефективністю формування і використання інформації на машинобудівному підприємстві / О. М. Вакульчик, В. В. Дрей // Академічний огляд. – ДЕУ. – 2012. – № 2 (37). – С. 135–141.
6. Вакульчик О. М. Формування механізму фінансового управління машинобудівного підприємства на основі проекції множини мотивів і цілей / О. М. Вакульчик // Збірник наук. праць ДУЕП. Європейський вектор економічного розвитку. Вип. 1(10)2011. – С. 23–30.
7. Власова Н. О. Ефективність політики фінансування необоротних активів підприємств торгівлі [Текст] : монографія / Н. О. Власова, М. В. Чорна, С. О. Зубков ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Харків : ХДУХТ, 2008. – 267 с.
8. Вороніна М. С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства : монографія / М. С. Вороніна. – Х. : Вид-во ХДЕУ, 2002. – 432 с.
9. Говорушко Т. А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно – орієнтованого підходу : монографія / Т. А. Говорушко, Н. І. Климаш. – К. : Логос, 2013. – 204 с.
10. Говорушко Т. А. Формування джерел фінансування інвестиційної діяльності на підприємствах кондитерської промисловості в умовах глобалізації економіки : монографія / Т. А. Говорушко, Г. В. Сілакова. – К. : Логос, 2013. – 208 с.
11. Гриньова В. М. Управління кадровим потенціалом підприємства : монографія / В. М. Гриньова, Г. І. Писаревська – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 228 с.
12. Громова Н. М. Основы экономического прогнозирования: монография / Н. М. Громова, Н. И. Громова. – М. : Изд. "Академия Естествознания", 2006.– 246 с.
13. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств : монографія / І. В. Зятковський. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 214 с.
14. Кемпбелл Э. Стратегический синергизм / Э. Кемпбелл, К. Саммерс Лачс. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 416 с.
15. Концептуальні засади управління підприємством як економічною системою : монографія / За заг. ред. канд. екон. наук, доцента В. О. Коюди. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2007. – 416 с.
16. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография. / Е. В. Лапин. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2004. – 360 с.

17. Минько Э. В. Качество и конкурентоспособность / Э. В. Минько, М. Л. Кричевский. – СПб., 2004. – 268 с.
18. Мокій А. І. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону : монографія / А. І. Мокій, Т. Г. Васильцев. – Львів: Ліга Прес, 2010. – 488 с.
19. Новаківський І. І. Інформаційний потенціал системи управління підприємством: дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / І. І. Новаківський. – Л., 2002. – 219 с.
20. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави: Монографія. / К. В. Павлюк – К. : НІОС, 1997. – С. 15.
21. Панов А. Н. Как победить в конкурентной борьбе. Гармоничная система качества – основа эффективного менеджмента / А. Н. Панов. – М. : Стандарты и качество, 2003. – 272 с.
22. Пробоїв О. А. Формування та нарощування стратегічного потенціалу підприємства інструментами фінансового інжинірингу, теоретико-методологічні аспекти: монографія / О. А. Пробоїв ; [НАН України, Інститут економіки промисловості]. – Донецьк : Ноулідж, 2010. – 235 с.
23. Сіменко І. В. Якість систем управління підприємствами : методологія, організація, практика : [монографія] / І. В. Сіменко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – 393 с.
24. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : монографія / І. М. Сотник. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 499 с.
25. Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: Колективна наукова монографія / О. А. Кириченко, С. А. Єрохін та ін.; Під наук. ред. д.е.н., проф. О. А. Кириченко. – К.: Національна академія управління, 2008. – 252 с.
26. Эмерсон Г. Двенадцать принципов эффективности / Г. Эмерсон // Управление – это наука и искусство : А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тэйлор, Г. Форд / сост. Г. Л. Подвойский. – М., Республика, 1992. – С. 96-220.
27. Юдин Э. Г. Методология науки. Системность. Деятельность. / Э. Г. Юдин. – М.: Эдиториал УРСС, 1997. – 444 с.
28. Ястремська О. М. Переважні джерела фінансування інвестиційної діяльності промислових підприємств України / О. М. Ястремська, В. В. Косенко, А. С. Кобзев // Сучасні проблеми економіки і менеджменту : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 10–12 листопада 2011 року / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 443–444.

*к.е.н., доцент Сухий О.О.
доцент кафедри економічної теорії
Львівська комерційна академія
E-mail: osukhy@ukr.net*

МАТРИЦЯ МОДЕЛЕЙ КАПІТАЛОТВОРЕННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

При аналізі інвестиційного процесу дослідники виділяють рух матеріальних та фінансових активів [4, с.42]. Оскільки ці активи також мають бути сформовані в процесі нагромадження чи в процесі виробництва (для матеріального інвестування) або є в процесі навчання (для інвестицій в людський капітал) ми пропонуємо в процесі капіталотворення виділяти дві складові: фінансову (нагромадження фінансових ресурсів для купівлі капітальних благ і наступне їх перетворення в інвестиції) і реальну складову (процес виробництва капітальних благ для потреб інвестування). Такий поділ дає підстави виокремити кілька різних моделей капіталотворення (таблиця 1).

Таблиця 1

Матриця моделей капіталотворення

	Фінансові ресурси власні	Фінансові ресурси зовнішні
Капітальні блага власні	Автономний (замкнений) процес капіталотворення	Зовнішній процес капіталотворення по фінансових ресурсах
Капітальні блага зовнішні	Зовнішній процес капіталотворення по капітальних благах (імпорт капітальних благ)	Повністю зовнішній процес капіталотворення (іноземне інвестування, іноземні кредити)

Примітка: розробка автора

Пропонована матриця моделей капіталотворення добре узгоджується із існуючими теоретичними й практичними дослідженнями інвестиційного процесу. Так, до прикладу, в логічно-структурній схемі аналізу впливу залучення інвестицій на ВВП, яку наводить А.Корж [2, с.62] розмежовуються трансформації інвестиційного потоку на закупку імпорту для інвестиційної

програми (з що відповідає повністю зовнішній моделі капіталотворення за пропонованою нами матрицею), а також інвестиції в основний капітал місцевого виробництва, що відповідає внутрішній моделі капіталотворення за реальною складовою, та зовнішній – за фінансовою складовою.

На основі запропонованої матриці моделей капіталотворення визначемо переваги та недоліки переходу до зовнішніх моделей капіталотворення порівняно з внутрішніми (як за реальною, так і за фінансовою складовими). При цьому зауважимо, що в моделі для вибору типу капіталотворення за реальною складовою потрібно врахувати певний набір техніко-економічних параметрів, які будуть характеризувати вибір на користь вітчизняних чи іноземних капітальних благ. Зокрема, серед цих параметрів виділяємо: ціну, продуктивність виробничого обладнання, витрати на експлуатацію та ремонт, надійність, очікуваний строк служби, якість вихідної продукції і її відповідність стандартам якості, яких потрібно дотримати. Саме такі чинники потрібно враховувати при незалежному виборі капітальних благ, зокрема обладнання.

Якщо фірма-інвестор може запропонувати обладнання (капітальні блага) власного виробництва, то у вищезгаданій моделі потрібно врахувати додаткові вигоди (зокрема, отриману виручку, приріст виробництва) для того випадку, якщо вибір зроблено на користь капітальних благ власного виробництва.

Якщо ж на даний час потрібні для інвестиційного проекту капітальні блага не виробляються в межах національної економіки, то можна провести розрахунок доцільності реалізації інвестиційного проекту з налагодження їх виробництва. При цьому враховуються як потреби внутрішнього ринку так і можливості експорту.

Ефект масштабу при цьому призводить до того, що для якоїсь маленької за розмірами країни не вигідно, наприклад, налагоджувати власне реальне виробництво певних капітальних благ (наприклад, екскаваторів тощо – якщо говорити про таку країну як Люксембург) – тобто розпочинати власне реальне внутрішнє капіталотворення по певних капітальних благах може бути недоцільно, економічно неефективно, навіть з урахуванням внутрішнього

мультиплікативного ефекту інвестицій, який присутній саме при реальній внутрішній (на відміну від зовнішньої) складовій моделі капіталотворення.

Важливим винятком при цьому виступають капітальні блага, які мають виключне значення для національної безпеки. Тоді, крім суто економічних міркувань потрібно враховувати інтереси національної безпеки (вищезгаданий приклад переробки ядерного палива). Якщо інтереси національної безпеки виявляються вирішальними, то потрібною є реалізація моделі внутрішнього капіталотворення, незважаючи на її можливо нижчу економічну ефективність – тут уже переважають неекономічні чинники.

Якщо розглядати питання переходу від внутрішнього фінансування до зовнішнього фінансування процесу капіталотворення (тобто до капіталотворення, відкритого за фінансовою складовою), то таке питання є ще більш дискусійним та неоднозначним.

Насамперед зазначимо, що із зовнішнього капіталотворення типово випадають галузі зі стратегічним значенням для національної економіки, куди традиційно обмежується або взагалі не допускається іноземний капітал. Справа в тому, що при переході до зовнішнього фінансування, інвестор отримує контроль над оперативною і стратегічною діяльністю підприємства, контроль над доходами і прибутками, які будуть, зокрема, репатріюватися з країни за кордон, що є об'єктивним фактом і законним проявом економічного інтересу інвестора.

Типово оцінюється чи інвестор в таких випадках принесе ще вагомий додатковий ноу-хау, передовий досвід, чи може краще технологічно модернізувати виробництво (зокрема завдяки доступу і володіння передовими світовими технологіями) [1, с.235]. Саме ці чинники, які мають оцінюватися приймаючою стороною при прийнятті рішення про залучення зовнішніх ресурсів для капіталотворення.

На противагу викладеним потенційним позитивам залучення іноземних інвестицій, зовнішньої моделі капіталотворення, вважаємо за необхідне наголосити, які саме процеси об'єктивно, реально завжди однозначно

відбувається при переході до капіталотворення із зовнішньою фінансовою складовою. Це – репатріація прибутків. Інвестор керується особистим економічним інтересом і особисто контролює і слідкує за тим, щоб реалізовані інвестиції виявилася для нього прибутковими (в більшості випадків основним мотивом є саме отримання прибутків; лише в окремих випадках для інвестора більш важливими цілями можуть бути розширення діяльності, або вихід – з метою контролю – на нові ринки збуту чи нові ринки сировинних ресурсів). Таким чином інвестор особисто прораховує і забезпечує для себе як окупність інвестицій, так і наявність чистого прибутку в результаті реалізації інвестиційного проекту, при цьому частина прибутку звичайно репатріюється. Особливо високим є коефіцієнт репатріації прибутків в перехідних економіках, проте Україна, на жаль, стала винятком з цієї тенденції.

Викладене дає підстави зробити такий висновок: якщо відбувається відшкодування усіх витрат інвестора і отриманням ним чистого прибутку (з наступною його репатріацією), то в результаті таких операцій довгостроковий вплив на платіжний баланс є негативним, обсяги репатріації доходів та прибутків в довшій часовій перспективі повинні (з точки зору прибуткової діяльності інвестора) перевищувати обсяги початкових інвестицій і виконання цієї умови лежить в площині особистого економічного інтересу інвестора, а тому переважно особисто й безумовно забезпечується самим інвестором, тобто це є першочерговою метою інвестора і її досягнення пильно контролюється.

Необхідно ще врахувати також чисті надходження (або заощадження) іноземної валюти в країну, у випадку якщо утворене підприємство є експортоорієнтованим (імпортозаощаджувальним). Саме цей чинник здатен пояснити ті емпіричні дослідження, за якими вплив підприємств з іноземним капіталом в довгостроковому періоді на платіжний баланс країни наближався до нуля [3, с.698]

На загал, ми зазначили, що репатріація чистого позитивного економічного прибутку є особистим економічним інтересом інвестора і однозначно буде забезпечена (у випадку успішної діяльності) при переході до

зовнішнього за фінансовою складовою процесу капіталотворення. На наш погляд, саме через таку двоїстість впливів: гарантоване забезпечення особистого економічного інтересу інвестора і невизначений апріорно вплив на приймаючу економіку, який може бути позитивний при виконанні ряду умов, а може бути й нейтральним чи навіть негативним. Усе це вимагає залучення ефективних важелів державного регулювання, гнучкості і конкурентоспроможності національної економіки і саме в площині цих факторів питання переходу до зовнішньої за фінансовою складовою моделі капіталотворення відображає усю свою складність та неоднозначність.

Список використаної літератури

1. Коваль Г. Прямі іноземні інвестиції в країнах із перехідною економікою (на прикладі Польщі) / Г. Коваль // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2013. – № 10 (259). – С.232-237.
2. Корж М.А. Пряме іноземне інвестування в умовах фінансової глобалізації / М.А. Корж // Фінанси України. – 2011. – №12. – С.61-76.
3. Рут Ф., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції: Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 743с.
4. Теоретичні аспекти інвестиційного процесу / Н. Навроцька // Схід. – 2012. – № 5 (119). – С. 40-43.

*к.е.н., доцент Татомир І.Л.
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
E-mail: Tatomur@gmail.com*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Глобалізація світогосподарського устрою в останні десятиліття істотно посилила зростаючу потребу в актуальній освіті. Це спонукало уряди країн переглянути існуючі механізми бюджетного утримання постачальників послуг професійної освіти. Диверсифікація джерел фінансування відбулася за наступними напрямками: фінансування за видатками (практика якого набула

поширення у Великій Британії, Канаді, Японії, Франції, Швеції), фінансування за результатами навчальної та науково-дослідної діяльності (США, Данія, Фінляндія) та договірне фінансування (Італія, Індія, Греція).

Якщо звернутися до української практики, то тут слід відмітити, що доволі тривалий період часу державне фінансування освітніх установ здійснювалось за принципом розподілу державного замовлення за окремими спеціальностями, який незавжди відповідав потребам реальної практики. Внаслідок чого, ми могли спостерігати істотний дефіцит найбільш затребуваних фахівців та надлишок інших, формуючи тим самим щороку чергову армію безробітних. Новели закону «Про вищу освіту» пропонують інноваційні зміни, які поступово наблизатимуть нас до європейської практики фінансування провідних ВНЗ та формування попиту на кваліфіковані кадри. Вони стосуватимуться зміни філософії освіти, яка визначатиме нові механізми конкуренції та змагальності ВНЗ за фінансову винагороду, яка залежатиме не від кількісних результатів, а якості підготовлених ними випускників.

Один з принципів, який закон закладає вже, можна назвати так: «гроші ідуть за студентом». Логіка така: молода людина, яка збирається вступати в університет має скласти ЗНО. Перед тим, як здавати іспити, вона повинна написати заяву, де вкаже куди збирається вступати і на які спеціальності. Вона здає іспит, отримує сертифікат, і опиняється в топ позиції. Держава визначає, що має певну кількість грошей та субсидій. Відтак, ця дитина, яка отримала добрі результати має гарантоване фінансування. І ось вона вирішує в який вона університет піде, а гроші йдуть за нею. Ще багато механізмів треба продумати, але принцип визначено: якщо абітурієнт, стаючи студентом з високими результатами ЗНО, обирає певний університет, цей університет отримує грант [1]. Це ще більше посилить конкурентну боротьбу профільних ВНЗ за вступника, змусить їх переглянути традиційні формати отримання знань та стимулює наукову і професійну активність викладачів.

Однак у контексті існуючих фінансових обмежень виникла гостра потреба у альтернативних джерелах недержавної фінансової підтримки. Увага

престижних навчальних сьогодні прикута до пошуку нових потенційних донорів, які виступають джерелом формування ендаументів, так званих, фондів цільового призначення, що істотно сприяють підвищенню якості освіти, пошуково-дослідної діяльності та мінімізують ризики пов'язані з розкраданням та нецільовим використанням коштів. Чимало позитивних аргументів на користь створення таких фондів змушують уряди держав переглянути підходи до фінансування національних освітніх систем та внести відповідні корективи у систему податкового регулювання, реєстрації та звітності, а також законодавчого забезпечення її розвитку.

Найбільшими освітніми ендаументами є цільові фонди Гарвардського, Єльського, Принстонського та Стенфордського університетів. Часто це навіть не єдиний фонд, а ціла система фондів, кожен із яких має власну стратегічну ціль щодо використання згенерованих ендаументами засобів за рахунок вкладення у венчурний капітал, ринок нерухомості, розвиток хедж-фондів тощо.

Нову сферу потенційного донорства представляють:

1. Фонди громад.
2. Корпоративні та асоційовані фонди.
3. Спонсорська підтримка приватних осіб та їх фондів;
4. Фонди глобальних національних інтересів, що займаються підтримкою проектів, які впливають на глобальний розвиток.
5. Фонди глобальних ініціатив, які займаються не лише фінансовим забезпеченням, а й інформаційною та консалтинговою підтримкою.
6. Посередницькі фонди.

Велику роль у фінансуванні освіти відіграє досвід громадських фондів, які займаються наданням адресної фінансової підтримки проектам, які безпосередньо представляють інтерес того локального регіону, для підтримки якого даний фонд і був утворений. Основу фінансових коштів громадських фондів становлять дарування, пожертвування громадян, які таким чином впливають на розвиток науки та освіти. Оскільки гроші донора можуть бути використані постатейно у відповідності з інтересами вкладника та його

основними цілями, характерною рисою громадських фондів є їх орієнтація на локальні інтереси [2, с. 235].

Соціальною інвестицією бізнесу у розвиток науки і освіти є, так звана, *корпоративна філантропія*. Одними з найбільших обсягами асигнувань в навчання випускників у власному мультимедійному університеті в розмірі 425 млн дол. США може похизуватися компанія Accenture. На сьогодні найбільш сильні освітні програми в CISCO, Oracle, Intel та ін. Білл та Мелінда Гейтс створюють фонд нових технологій в освіті, проте найбільше такі проекти інвестуються в Google та NASA. Саме подружжя Гейтсів стали засновниками Singularity University в США, який втілює образ освіти майбутнього. В цьому навчальному закладі діє доволі простий механізм довгострокового фінансування у його розвиток – кожен випускник, створюючи власну компанію, передає університету 1% акцій [3].

Найбільш розвинута практика фінансування випускниками своїх альма матер у США. Доволі цікавим є приклад Прінстонського університету, у якому щорічно пожертвування у ендаумент-фонд вносять 55 – 60% випускників. Даний фонд лідирує у світі по відношенню розміру цільового капіталу до числа студентів – цей показник складає більше 2 млн доларів США. Саме у цій країні на доброчинність щорічно витрачається до 2% ВВП – більше 300 млрд дол., у т.ч. 42 млрд надходять у вищі навчальні заклади, які 45% свого бюджету формують зарахунок пожертвувань [4, с. 13].

До числа *асоційованих фондів* належать фонди, які фінансуються із коштів компаній з якими вони співпрацюють. Зазвичай ці фонди надають гранти на дослідження, що пов'язані зі сферою діяльності їх компаній. Так, для прикладу постійними замовниками наукових та освітніх послуг є американські бізнес-структури. На частку їх фінансових корпорацій припадає близько 60% фінансових надходжень у науку.

У роботі *приватних та сімейних фондів* заможних людей світу бере участь декілька поколінь їх сімей. До числа таких фондів відносять фонд Рокфеллера, Білла та Мелінди Гейтс, Форда, Карнегі, Дьюка, Меллона, Мотта, Стюарта,

Моргана та ін. Такого роду приватна філантропічна діяльність сприяє кооперації та координації допомоги у реформах професійного навчання в різних куточках світу.

Висновки. Нині з впевненістю можемо констатувати, що національні освітні системи потребують розвитку локальної філантропії та налагодження соціального партнерства між урядовими і бізнес-структурами та ініціативними групами, а також різного роду підтримки з боку закордонних фондів. Розвиток ендаументів стане вагомим експертизою якості освіти, адже чимало міжнародних освітніх рейтингів уже сьогодні використовують критерії, які враховують надходження в ендаументи.

Список використаної літератури

1. *Добко Т.* 10 новацій у вищій освіті, які вводять європейські правила гри [Електронний ресурс] / Т. Добко. – Режим доступу : <http://dyvensvit.org/articles/103971.html>
2. *Глухов В.В.* Економіка знань / В.В. Глухов, С.Б. Коробко, Т.В. Мариніна. – СПб. : Пітер, 2003. – 528 с.
3. *Драйден Г.* Революция в обучении. Научить мир учиться по-новому / Г. Драйден, Дж. Вос. – Москва : ПАРВИНЭ, 2003. – 359 с.
4. Теория и практика функционирования фондов целевого капитала в высшем образовании России: Сборник практических рекомендаций для участников Международной научно-практической конференции «Теория и практика функционирования фондов целевого капитала в России», МГИМО (У) МИД России, 27–29 апреля 2010 г. / под. ред. Е.С. Бирюкова, Д.А. Дегтерева, А.В. Стельмаха. – М. : МГИМО, 2010. – 148 с.

*к.ю.н., доцент Тацшин І.Б.
доцент кафедри філософії, педагогіки та права
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій ім. С.З. Гжицького
к.е.н. Мазур А.В.
асистент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»
E-mail: tatsishiniqor@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В Україні триває процес реформування системи влади та децентралізації, що складається з багатьох елементів та потребує ґрунтовних наукових досліджень. Основу даного процесу була започатковано прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015р. № 157-VIII, метою якого є формування спроможних територіальних громад, які отримають відповідні функції, повноваження та специфічні джерела формування бюджетів [1].

Формування добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких принципів: конституційності та законності; добровільності; економічної ефективності; державної підтримки; повсюдності місцевого самоврядування; прозорості та відкритості; відповідальності.

Суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст.

Створення добровільного об'єднання територіальних громад здійснюється у відповідності до Перспективного плану формування територій громад Автономної Республіки Крим та областей, які повинні бути розроблені Радою міністрів Автономної Республіки Крим та відповідними обласними державною адміністраціями згідно з Методикою формування спроможних територіальних громад затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 8.04.2015р. №214 [2].

Однією з головних цілей проведення об'єднання територіальних громад є економічна ефективність функціонування відповідних територій. Зрозуміло, що у перехідний період держава зобов'язана забезпечити підтримку новостворених територіальних громад, які можна умовно поділити на наступні види:

- інформаційно-просвітницьке сприяння добровільному об'єднанню територіальних громад забезпечують Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації;

- методичне забезпечення добровільного об'єднання територіальних громад, визначення обсягів та форми підтримки здійснює Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

- фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади у разі, якщо її межі повністю відповідають межам, визначеним перспективним планом формування територій громад Автономної Республіки Крим, області за рахунок коштів визначених Державним бюджетом України на відповідний рік пропорційно до площі об'єднаної територіальної громади та кількості сільського населення у такій територіальній громаді у відповідності до Порядку надання субвенцій з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам, затвердженого Постановою Кабінетом Міністрів України від 16.03.2016р. №200 [3].

Питання формування дохідної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад визначено ст. 63 Бюджетного кодексу України яка складається з 44 пунктів, але основними складовими частинами наповнення дохідної частини, на нашу думку, будуть складати:

- 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб;
- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів;

- єдиний податок та ін.

У відповідності до ч. 2 ст. 63 Бюджетного кодексу України податок на доходи фізичних осіб, який сплачується (перераховується): податковим агентом – юридичною особою (її філією, відділенням, іншим відокремленим підрозділом) чи представництвом нерезидента юридичної особи, зараховується до відповідного бюджету за їх місцезнаходженням (розташуванням) в обсягах податку, нарахованого на доходи, що виплачуються фізичній особі; податковим агентом фізичною особою, зараховується до відповідного бюджету за місцем реєстрації такої фізичної особи у органах доходів і зборів; фізичною особою, яка отримує доходи від особи, яка не є податковим агентом, зараховується до відповідного бюджету за податковою адресою такої фізичної особи [3].

Визначена специфіка перерахування податку з доходів фізичних осіб дозволить забезпечити сплату податку суб'єктами підприємництва безпосередньо в місці здійснення діяльності, а не за місцем їхньої державної реєстрації. На нашу думку, закріплення законодавцем в нормативній базі імперативної норми про необхідність сплати податку з доходів фізичних осіб за місцем їхньої реєстрації буде більш відповідати інтересам об'єднаних територіальних громад, оскільки значна більшість працездатного населення реалізує своє право на працю в містах та селах не за місцем реєстрації, зокрема це стосується депресивних районів держави.

Видатки об'єднаних територіальних громад визначаються ст. 89 Бюджетного кодексу України та здійснюються на: освіту, охорону здоров'я; соціальний захист та соціальне забезпечення; державні культурно-освітні та театральні-видовищні програми (сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади та бібліотеки; театри, районні (міські) бібліотеки або централізовані бібліотеки районної (міської) централізованої бібліотечної системи, музеї, виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус академічних, національних, зоопарки комунальної власності); фізичну культуру і спорт.

Всі головні типи видатків по напрямках фінансування повністю покладаються на бюджети об'єднаних територіальних громад. Поряд з тим слід звернути увагу на ст. 97 Бюджетного кодексу України, відповідно до якої з Державного бюджету України покриваються видатки на освіту та охорону здоров'я шляхом перерахування місцевим бюджетам субвенції. Встановлення субвенцій лише закладам освіти та охорони здоров'я поставить в майбутньому під загрозу існування закладів культури на селі.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати функціонування і розвиток мережі музеїв, архівів, бібліотек, початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання та студій), клубів, кінотеатрів, кіно-, відеопрокатних підприємств, об'єднань, заповідників, реставраційних закладів державної та комунальної власності [4, ст. 16].

У 2016 році при формуванні бюджетів відбулась ситуація, коли заклади культури ще були не передані до новостворених об'єднаних територіальних громад, як і не переведені працівники, а фінансування з районних бюджетів вже було припинено.

Підтримуючи реформування системи влади та децентралізації добровільне об'єднання територіальних громад необхідно здійснювати з урахуванням ряду аспектів та особливостей соціально-економічного розвитку держави, зокрема:

1. Потреба у реформуванні системи влади та бюджетної системи є вимогою сучасних реалій політичної та економічної ситуацій в Україні.
2. При реалізації податкової та бюджетної децентралізації необхідно забезпечувати належне правове врегулювання даного процесу для досягнення поставленої мети загалом та створення реальних самодостатніх громад зокрема.
3. При здійсненні об'єднання територіальних громад потрібно вживати всіх необхідних та достатніх заходів для збереження соціокультурних осередків на селі, якими безперечно є будинки та палаци культури і бібліотеки, що потребує внесення змін в чинне законодавство шляхом передбачення

субвенції на фінансування видатків на заклади культури з Державного бюджету України.

Список використаної літератури

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015р. № 157-VIII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 734.
2. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015р. №214 [Текст] // Офіційний вісник України. – 2015. – № 33. – Ст. 22.
3. Порядок надання субвенцій з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2016р. №200 [Текст] // Урядовий кур'єр. – 2016. - №56.
4. Бюджетний кодекс України. Станом на 18 січня 2016 року [Текст]. – Харків: Право, 2016. – 208 с.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015р. № 157-VIII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 734.
6. Про культуру: Закон України від 14.12.2010р. №2778-VI [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 1291.

Тесля Д.В.
аспірант ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України,
викладач Львівського державного коледжу харчової і переробної
промисловості Національного університету харчових технологій
E-mail: teslyad@i.ua

РИНКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

У сучасних умовах трансформації економіки України все більш актуалізується проблема наукового обґрунтування стратегічних цілей економічного розвитку регіонів і шляхів їх досягнення виходячи з особливостей функціонування ринкових відносин. Особливий інтерес в зв'язку з цим представляє використання ринкового підходу в регіональному плануванні, де елементами економічної системи регіону виступають продавці і покупці товарів і послуг, а об'єктом економічного планування – ринковий потенціал регіону.

На формування ринкового потенціалу впливають пріоритети економічної політики держави щодо розвитку виробництва, підтримки підприємництва, створення умов для активізації інноваційної діяльності на виробництві, покращення інвестиційного клімату та результативність реалізації інвестиційних проектів, а також рівень доходів населення, який визначає їх купівельну спроможність.

Враховуючи те, що формування ринкового потенціалу пов'язано з низкою актуальних для вітчизняної економіки питань, і замикає на собі вирішення багатьох проблем, впливає, що дослідження сутності поняття ринкового потенціалу є актуальним науковим завданням.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад дослідження ринкового потенціалу внесли М. Блауг, У. Ізарт, Й. Рау, Д. Рей, П. Хаггет, Ч. Харріс, Ф. Феттер, Е. Чизон, А. Шаффле, О. Юлдашева та інші. Сучасні вчені досліджують різні методологічні підходи до трактування сутності ринкового потенціалу країни та її регіонів, зокрема: Т. Башук, І. Білявський, Н. Бульбах, Т. Зайчук, Н. Краснокутська, І. Максимова, Є. Попов, С. Сонько, Ю. Шипуліна, С. Шульц та інші.

Слід відзначити, що саме вітчизняна регіональна наука має великий пласт невирішених питань як в концептуальному, так і прикладному аспектах задекларованої проблематики. Це стосується і визначення сутності поняття «ринковий потенціал регіону», і методичних підходів до аналізу специфіки регіональних ринків, і механізмів їх регулювання.

Метою дослідження є систематизація наявних методологічних підходів до обґрунтування сутності ринкового потенціалу регіону як об'єкта економічного планування.

Категорія «ринковий потенціал» має принципова відмінність від категорії «економічний потенціал». Економічний потенціал, у наукових видання визначається як «...Сукупна здатність економіки країни, її галузей, підприємств, здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, задовольняти запити населення, громадських потреби, забезпечувати

розвиток виробництва та споживання» [1]. Тому, на думку багатьох дослідників економічного потенціалу його слід розглядати як економічні умови в широкому сенсі [2, с. 180]. Ємність поняття «економічний потенціал», роблячи його універсальним, ускладнює цим процес управління регіональною економічною системою в результаті многогранності як об'єкта управління, так і характеру взаємозв'язків між окремими елементами цієї системи. У той же час економічний потенціал регіону можна охарактеризувати через окремі, виділені за певною ознакою (наприклад, групі споживачів, об'єкту купівлі-продажу, рівню конкурентоспроможності та ін.), що становлять ринковий потенціал, формування і розвиток яких відбувається під впливом не тільки загальних, але і специфічних чинників. Тому використання категорії «ринковий потенціал» в підсумку забезпечує більш чітку картину що відбуваються в економічній системі господарських відносин.

Категорія «ринковий потенціал регіону» досить повно розкрита в економічній теорії. Так наприклад, О. Юлдашева [3] та І. Білявський [4] визначає його як: «...можливості споживання регіональним ринком конкретного кількості конкретної продукції при різних ситуаціях зовнішнього середовища (з урахуванням ризиків) протягом року». Натомість Н. Бульбах [5] під ринковим потенціалом розуміє можливості підприємства задовольняти ринкові потреби попиту та пов'язує процеси формування ринкового потенціалу підприємства з його маркетинговою діяльністю. І. Максимова [6] розглядає ринковий потенціал регіону як систему відносин між виробниками, посередниками і споживачами товарів та послуг.

На наш погляд ринковий потенціал регіону це частина економічного потенціалу регіону, відокремлена сукупність взаємопов'язаних елементів його господарської системи, виділених за принципом виконуваної ними на ринку функції, що характеризують здатність регіону здійснювати виробництво продукції та можливості споживання.

Ці та інші наявні сьогодні визначення ринкового потенціалу регіону недостатньо повно розкривають його сутність. По-перше, в них нівелюється

його основна функція – здатність виробляти продукцію і вирішувати інші завдання економічного і соціального розвитку регіону. По-друге, не враховується проміжне між виробництвом і споживанням ланка – посередники, які здійснюють взаємодію між продавцями і покупцями товарів, тобто виступають необхідним елементом взаємодії попиту і пропозиції.

Максимова І. В., яка у своїх працях акцентує увагу на дослідженні ринкового потенціалу регіону, виділяє три складові ринкового потенціалу. Перша складова ринкового потенціалу – це споживчий потенціал, який відображає попит на товари чи послуги та можливості ринку спожити певну їх кількість. Його диференціацію можна здійснювати з використанням наступних критеріїв: група споживачів (окремі домогосподарства, комерційні і некомерційні організації, держава); галузева приналежність товару як об'єкта купівлі-продажу; час виникнення попиту (реалізований, наявний, перспективний); особливості прояву попиту (твердо сформульований, альтернативний, відкладений та ін.) [7]. Це дозволяє найбільш точно виділити об'єкт управління (наприклад, споживчий потенціал домашніх господарств на ринку продуктів харчування тощо). Споживчий потенціал характеризується якісними і кількісними показниками, які в свою чергу, впливають на споживання товарів (послуг).

До другої складової ринкового потенціалу відноситься виробничий потенціал регіону, який визначається як вартісна і натуральна характеристика регіонального виробництва, яка виражається у його здатності виготовляти певну продукцію. Як критерій диференціації виробничого потенціалу доцільно використовувати приналежність виробництва до певної галузі економіки [8]. Застосування інших критеріїв утруднено, а в деяких випадках навіть неможливо, оскільки один і той же товар (об'єкт купівлі-продажу) може використовуватися різними групами споживачів, виступати одночасно напівфабрикатом і кінцевим виробом (наприклад, тканина – одночасно готовий виріб і сировину для текстильної промисловості). Виробничий потенціал, також як і споживчий, має кількісну і якісну характеристики. Його кількісну

характеристику в галузях виробництва промислової продукції формують показники обсягу виробництва, вартості основних виробничих фондів, завантаження виробничої потужності; в сільському господарстві—обсягу виробництва, кількості земельних угідь, посівної площі, поголів'я тварин і птиці, врожайності і т. д. Якісну характеристику дають показники ступеня зносу (відновлення) основних виробничих фондів, наявності та доступності факторів виробництва, їх якості і ціни; структури виробництва; показники конкурентоспроможності продукції, що виробляється (якість, собівартість, ціна), інші показники (якість менеджменту, ступінь диверсифікації продукції та ін.).

Третя складова ринкового потенціалу регіону – інфраструктура ринку, яку можна визначити як систему установ і організацій, що забезпечують вільний рух товарів і послуг на ринку [9].

Найважливішу роль у взаємодії між попитом і пропозицією грає торгівля. Оптова торгівля як елемент інфраструктури виконує такі функції, як: збут і стимулювання, формування товарного асортименту, складування, транспортування, прийняття ризику та ін. Функції роздрібної торгівлі визначаються безпосереднім контактом з кінцевим споживачем. Важливе місце в системі розподілу продукції належить спеціально організованим рынкам: товарним біржам, аукціонам, ярмаркам, оптовим продовольчим рынкам.

З урахуванням тенденцій зниження купівельної спроможності населення, об'єктивною необхідністю з метою вдосконалення ринкових відносин в регіонах України стає укрупнення підприємств оптової торгівлі, яке сприяє скороченню звітності в русі товару, а значить – зниження роздрібних цін.

Особливе значення для стабілізації споживчих цін має розвиток оптових продовольчих ринків. Створення оптових продовольчих ринків у регіонах, крім зниження роздрібних цін, дозволяє надійно і стабільно забезпечувати населення якісним продовольством в необхідній обсязі і в широкому асортименті. У виробників же з'являється можливість збільшити кількість продажів, скоротити витрати по реалізації, тобто підвищити прибуток і рентабельність. Серед інших

напрямків підвищення ефективності взаємодії виробників і покупців продукції можна відзначити вдосконалення структури каналів розподілу продукції, розвиток вертикальних і горизонтальних маркетингових систем, що дозволить забезпечити: орієнтацію на регіональну сировинну базу; висока якість продукції; участь посередників у створенні транспортної інфраструктури регіону.

В цілому представлені результати вивчення ринкового потенціалу в регіонах дозволяють зробити висновок про те, що використання категорії «ринковий потенціал регіону» в методології і теорії регіонального економічного планування дозволяє більш точно вибудувати логіку дослідження, об'єктивніше розкрити проблеми і сформулювати напрями вдосконалення системи планування в регіонах України. Зокрема, актуальними напрямками вдосконалення стратегічного регіонального планування на сьогодні можна вважати: розгляд в якості пріоритету регіонального економічного планування стратегію інноваційного розвитку економіки; поглиблення інтеграції галузевого та територіального планування для більш раціонального використання державних і регіональних фінансових ресурсів; використання різних складових ринкового потенціалу регіону як об'єкти планової діяльності, що сприятиме більш цілеспрямованому вирішенню регіональних проблем з урахуванням впливу на розвиток економіки регіону факторів ринкового середовища.

Список використаної літератури

1. Сучасний економічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovari.yandex.ru/dict/brokmminor/article/32/32831.html>.
2. Региональная экономика / под ред. В. И. Видяпина, М. В. Степанова. – М. : ИНФР А-М, 2002. – 686 с.
3. Юлдашева О. Исследование рыночного потенциала регионов / О. Юлдашева // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2002. – № 4. – Режим доступа : <http://grebennikon.ru/article-DS6M-271.html>.
4. Статистика рынка товаров и услуг / подред. И. К. Белявского. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 432 с.
5. Бульбах Н. Інституціональні зміни в системі управління ринковим потенціалом підприємств / Н. Бульбах. [Електронний ресурс] – Режим доступу :

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/iver/2008_1_1/chapters/chapter_1/chapter_1_part_11.pdf

6. Максимова И. В. Рыночный потенциал региона как объект экономического планирования / И. В. Максимова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/rynochnyy-potentsial-regiona-kak-obekt-ekonomicheskogo-planirovaniya>

7. Рыбалкин В. Е. Анализ экономики. Страна, рынок, фирма. / под ред. В. Е. Рыбалкина. – М. : Международные отношения, 1999. – 304 с.

8. Гладышевский А. Г. Формирование производственного потенциала / А. Г. Гладышевский. – М. : Наука, 1992. – 287 с.

9. Шульц С. Л. Ринковий потенціал регіону: сутність та його складові / С. Л. Шульц, Д. В. Тесля // Регіональна економіка. – 2014. – №2(72). – С. 25-37.

Тибінка І. Я.

***Заступник начальника Управління політичного аналізу
та планування, начальник відділу політичного аналізу
Департаменту політики і комунікацій МЗС України»
E-mail: irima150@gmail.com***

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

Сучасні умови розвитку країни характеризується високим рівнем соціально-економічного диференціації регіонів України, що обумовлює вибір інструментів регіональної політики, що дозволяють виявити причини проблемності регіону, здійснити аналіз і оцінку внутрішнього потенціалу, обґрунтувати механізми подолання територіальних диспропорцій. При цьому слід зазначити, що інструменти регіональної політики, спрямовані на зниження рівня диференціації соціально-економічного розвитку, повинні бути сфокусовані на виявленні та стимулювання розвитку «точок економічного зростання», що передбачає моніторинг стану регіональної суспільної системи.

Дослідженню моніторингу соціально-економічного розвитку регіонального розвитку присвячені роботи багатьох вчених: С. О. Білої, В. І. Колеснік, Н. В. Кочеткової, Є. О. Прокофєвої, Т. В. Ускової, С. Л. Шульц та ін. Однак, аналіз цих літературних джерел свідчить про відсутність єдиного

підходу до формування системи моніторингу соціально-економічної диференціації регіону.

Завданням дослідження є обґрунтування підходу до вдосконалення системи моніторингу соціально-економічної диференціації, що дозволить приймати управлінські рішення, спрямовані на зниження негативних наслідків диспропорцій розвитку територій регіону.

В Україні внутрішньорегіональна соціально-економічна диференціація досягла масштабів, за яких вона стає чинником порушення економічної безпеки. Для нейтралізації таких загроз необхідний їхній моніторинг та розробка ефективного комплексу заходів щодо попередження і подолання найбільш небезпечних проявів розбалансованості економіки.

У сучасній економічній науці моніторинг визначається як організована і постійно діюча система збору та аналізу інформації, характеризує процеси і явища суспільного розвитку, за допомогою проведення соціологічних досліджень, оцінки стану проблем і діагностики тенденцій розвитку.

Так, на думку Е. Антосенкова і О. Петрова [1, с. 40] під моніторингом розуміється сукупність прийомів зі збору, аналізу, оцінки і прогнозування соціально-економічних процесів, які дозволяють здійснити діагностику стану об'єкта дослідження в динаміці. Таким чином, це дає можливість виявити причини диспропорцій територіального розвитку і розглядати результати моніторингу як обґрунтування для прийняття управлінських рішень, що дозволяють враховувати протиріччя і закономірності взаємодії соціально-економічних процесів.

Слід погодитися з думкою вчених Т. В. Усковою і Є. О. Прокофєвою [2, с. 60] щодо визначення моніторингу соціально-економічного розвитку як постійно діючої системи спостереження, збору, оцінки та поширення інформації, діагностики економічного і соціального середовища, аналізу тенденцій розвитку і проблем адміністративно-територіальних утворень, а також підготовки рекомендацій по прийняття управлінських рішень.

На думку Н. В. Кочеткової [3, с. 92] мета моніторингу полягає у виявленні тенденцій і чинників, що впливають на рівень соціально-економічного розвитку регіону, а також в обґрунтуванні керуючих впливів, які спрямовані на зниження негативних наслідків соціально-економічної диференціації та досягнення стратегічних орієнтирів регіону.

Так, В. І. Колеснік [4, с. 55] зазначає, що основними концепціями моніторингу соціально-економічного розвитку регіону є цільова, інструментальна і інтеграційна концепції. Відповідно до цільової концепції моніторинг становить собою проблемно-орієнтовану систему, що дозволяє сформувати інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки регіональних проблем.

Тобто, моніторинг соціально-економічного розвитку територій є необхідною умовою, складовою організаційно-інституційного забезпечення процедури виявлення ознак депресивності території.

Ґрунтуючись на цьому, можливо розглядати моніторинг соціально-економічної диференціації регіону як взаємодію елементів які забезпечують можливість виявлення причин диференціації та обґрунтування ефективних управлінських рішень, щодо зниження негативних наслідків соціально-економічної диференціації.

Інструментальна концепція моніторингу обґрунтовує сукупність методів і інструментів збору, опрацювання та аналізу інформації. Інтеграційна концепція дозволяє розглядати моніторинг як результат трансформацій традиційних інформаційно-управлінських функцій, внаслідок об'єднання методів соціально-економічної статистики, соціально-економічного та соціологічного аналізу, а також прогнозування. У зв'язку з цим слід зазначити, що найбільшою мірою цілі моніторингу соціально-економічної диференціації регіону відповідає інтеграційна концепція, що дозволяє виявити причини і тенденції процесів зміни властивостей регіональної суспільної системи.

Здійснення моніторингу потребує системної роботи. Урядом України було прийнято постанову «Про моніторинг соціально-економічного розвитку

малих міст і селищ» від 2 квітня 2009 р., № 288, що передбачає своєчасне виявлення негативних тенденцій їх розвитку для своєчасного прийняття управлінських рішень та покращення ситуації. Відповідно до цієї постанови, головне управління статистики, державні податкові адміністрації, головні управління Пенсійного фонду в областях мають щороку до 10 червня подавати обласним держадміністраціям відомості про стан соціально-економічного розвитку малих міст і селищ. Узагальнені дані у вигляді звіту від Міністерства регіонального розвитку та будівництва щороку до 1 вересня мають подаватись Кабінетові Міністрів України. Моніторинг відбувається за 35 основними показниками, і за умов його виконання дасть уявлення про стан соціально-економічного розвитку малих міст і селищ. Водночас, для виявлення ознак депресивності регіону (території) таких показників недостатньо. Необхідно запровадити комплексний підхід до моніторингу соціально-економічного розвитку регіону та використовувати отримані показники як підґрунтя для прийняття державно-управлінських рішень для підтримки депресивних (проблемних) територій [5].

Згадана постанова Кабінету Міністрів України, за умов виконання, сприятиме виявленню негативних тенденцій розвитку цих територій, але не створює передумов для формування комплексного бачення проблем депресивного стану регіону, області тощо. З урахуванням вкрай мінливої ситуації щодо ринкової кон'юнктури та зміни, відповідно до її коливань, соціально-економічних показників регіонального розвитку, для отримання статусу «депресивних» (та гарантованої після цього цільової державної допомоги), між регіонами може розпочатись конкуренція не за кращі, а за стабільно гірші показники розвитку [6]. Тобто, це свідчить про те, що урядом України було запущено механізм визначення внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації, з метою визначення причин їх виникнення, та прийняття відповідних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях щодо їх мінімізації та усунення. Однак ця постанова не виконується в повній мірі.

Тому уряд України має запровадити щорічний моніторинг внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів для отримання комплексного уявлення про стан внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів та оцінки цього стану як основи для прийняття державно-управлінських рішень на регіональному та загальнодержавному рівні.

Також у якості основних завдань моніторингу соціально-економічної диференціації регіону пропонується розглядати: виявлення факторів, що конструктивно і дестабілізуючий вплив на динаміку соціально-економічних процесів; спостереження і збір достовірної та об'єктивної інформації по соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць регіону; системний аналіз і аналітичну обробку інформації; прогнозування трендів соціально-економічного розвитку; розробку пропозицій щодо зниження негативних наслідків соціально економічної диференціації регіону.

Основними методами оцінки соціально-економічної диференціації регіону є індикативний метод, еталонний метод і метод кореляційно-регресійного аналізу, використання яких дозволяє визначити вид диференціації, ранжувати території регіону за рівнем конкурентоспроможності і якості життя населення, а також виявити регіони лідери [7, с. 223]. При цьому в якості показників, що дозволяють здійснити моніторинг рівня соціально-економічної диференціації регіону, традиційно використовують приватні показники, що відображають особливості демографічних, соціальних і економічних процесів розвитку регіону. Демографічні процеси оцінюються за допомогою показників, що відображають очікувану тривалість життя, купівельну здатність середньодушових грошових доходів, частку грошових доходів у загальній сумі грошових доходів населення, частку населення з доходами вище прожиткового мінімуму в загальній чисельності населення. Показники, що відображають тенденції соціальної диференціації населення регіону, характеризують частку витрат консолідованого бюджету на соціальну сферу в валовому регіональному продукті, частку зайнятих у загальній чисельності економічно активного

населення, і частку громадян, які не вчиняли злочин, в загальній чисельності населення. Показники, що відображають тенденції економічної диференціації, характеризують індекс зростання базових галузей економіки, індекс фізичного обсягу виробництва, темп зростання інвестицій в основний капітал у порівнянних цінах. Підсистема прийняття управлінських рішень включає ідентифікацію диференціації, зіставлення фактичних трендів розвитку з прогнозними значеннями, а також розробку організаційно-економічних заходів щодо зниження негативних наслідків соціально-економічної внутрішньорегіональної диференціації [8, с. 182-183].

Результати моніторингу внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації слід розглядати в якості інформаційно-аналітичного обґрунтування для прийняття управлінських рішень щодо згладжування територіальних диспропорцій.

Моніторинг внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації повинен передбачати обґрунтування методів оцінки ефективності реалізації програм і міжпрограмний координації, враховуючи пріоритетну роль регіональних і місцевих органів влади, необхідність консолідації ресурсів бюджетів усіх рівнів, персональну відповідальність за цільове використання бюджетних коштів.

Тому обґрунтовано, що моніторинг є інструментом регіонального управління, використання якого дозволяє враховувати інтереси різних соціальних груп суспільства за допомогою виявлення конфлікту між цілями бізнесу, структур влади і населення. В цьому випадку моніторинг є дієвим інструментом, забезпечує взаємний контроль реалізації регіональної стратегії, за допомогою здійснення об'єктивної оцінки тенденцій розвитку регіону, виконання регіональних програм соціальної підтримки і економічного стимулювання місцевих виробників і програм по стабілізації екологічної ситуації.

Список використаної літератури

1. Антосенков Е. Мониторинг социально-трудовой сферы / Е. Антосенков, О. Петров // Экономист. – 2000. – № 2. – С. 38–41.
2. Прокофьева Э. О. Основные направления мониторинга социально-экономического развития г. Вологды / Э. О. Прокофьева, Т. В. Ускова // Экономические и социальные перемены в регионе: факты, тенденции, прогноз. – 2001. – Вып. 14. – С. 59–68.
3. Кочеткова Н. В. Совершенствование системы мониторинга социально-экономической дифференциации региона / Н. В. Кочеткова // Наукові праці Кіровоградського національного університету : збірник наукових праць. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – Вип. 22., Ч. 1. – С. 90–96.
4. Колеснік В. І. Механізми формування системи моніторингу регіональних ситуацій / В. І. Колеснік // Статистика України. – 2007. – № 1. – С. 52–58.
5. Постанова «Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст» від 02.04.2009 р. №288 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/288-2009-%D0%BF>
6. Біла С. О. Інституційні засади державного регулювання розвитку депресивних територій [Електронний ресурс] // Сайт НІСД. – 2009. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/june2009/9.htm>
7. Шульц С. Л. Регіональний моніторинг в системі управління територіальним розвитком / С. Л. Шульц // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 11 (41). – Ч. 3. – Редкол. відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З. В. – Луцьк, 2014. – С. 216-230.
8. Кочеткова Н. В. Розвиток науково-методичних підходів до оцінки внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 / Н. В. Кочеткова. – Сімферополь : РГБ, 2012. – 363 с.

*К.е.н. , доцент Тимошенко О.В.
доцент кафедри економіки
Київський національний університет культури і мистецтв
etymoshenko@i.ua
Ковтун А.В., студентка
Київський національний університет культури і мистецтв
Anya1234@gmail.com*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах фінансово-економічної кризи та посиленої воєнної агресії в Україні, коли питання знецінення національної грошової одиниці стосуються кожного пересічного громадянина, а рівень доларизації національної економіки перевищує граничні допустимі межі, одними із найважливіших завдань Уряду нашої країни є розробка заходів щодо зміцнення основних складових грошово-кредитної та валютної безпеки України.

Проблемам монетарної та валютної безпеки в системі національної економіки значна увага приділяється у працях таких видатних вчених економістів: Т.Я. Андрейків, О.І. Барановський, Н.В. Винниченко, С.М. Дячек, В.О. Корнівська, А.П. Лазарева, О.М. Ляшенко, П.А. Мороз, К.І. Новікова, Д.В. Шиян, С.С. Шумська, Роберт Кірхнер, Т.В. Філіпенко та ін. Разом з тим, окремі науково-теоретичні та прикладні аспекти щодо формування та зміцнення основних складових грошово-кредитної та валютної безпеки в умовах поглинаючої макроекономічної стагнації в Україні не мають остаточного вирішення.

Згідно Закону України «Про Національний банк України», грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених даним Законом засобів та методів. В той же час, необхідною, на нашу думку, є конкретизація засобів і методів, що слугуватимуть основою стабільності національної грошової одиниці.

Грошово-кредитна політика покликана стимулювати ділову активність в умовах

депресії і пригнічувати, утруднювати економічне зростання при перегріві кон'юнктури, хоча реальне досягнення цього є справою надто складною[2].

Вибір об'єктів грошово-кредитного регулювання залежить від економічної ситуації в країні та означає, що центральний банк може залежно від ситуації здійснювати орієнтацію на один із перерахованих вище об'єктів чи навіть декілька одночасно. Об'єктами, на які найчастіше спрямовуються регулятивні заходи, є такі: змінні грошового ринку: пропозиція (маса) грошей; ставка процента; валютний курс; швидкість обігу грошей та ін. [2].

Грошово-кредитна та банківська політика - підвищення монетизації економіки; застосування цільового підходу до емісії грошової маси; відновлення ліквідності банківського сектору економіки та запобігання банкрутства системних банків; зменшення долі іноземних банківських установ в загальному обсязі капіталу банківської системи країни[4].

Для розуміння місця та ролі грошово –кредитної безпеки в структурі національної економіки необхідно враховувати наступні аспекти:

- регулювання економічних процесів через монетарні важелі в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки повинно відбуватись при мінімальному адміністративному втручанні, що не суперечить ринковим засадам розвитку;
- монетарна політика НБУ повинна формувати такий розмір процентної ставки за кредитами, який міг би задовольнити потреби реального сектору економіки.

Однією з найважливіших проблем в умовах економічної кризи є виявлення реальних та потенційних загроз грошово-кредитної та валютної безпеки в системі національної економіки держави.

Основними загрозами у грошово-кредитній сфері є:

- неефективна структура кредитного портфелю комерційних банківських установ, висока частка проблемних кредитів, тенденція до

зниження питомої ваги довгострокових кредитів із одночасних зростанням споживчого кредитування домогосподарств;

- залежність національної економіки від іноземних інвесторів, що підтверджується стрімкою тенденцією до зростання, як кількості іноземних банків, так і до зростання у структурі капіталу банківських установ частки іноземного капіталу;

- обмежувальний характер грошово-кредитної політики, її спрямованість переважно на мінімізацію інфляції, а не на потреби економічного зростання (наслідком є скорочення попиту, зростання безробіття);

- надмірна питома вага готівки у загальному обсязі грошової маси;

- незбалансованість грошового і товарного ринків, що призводить до виникнення великих обсягів кредиторської та дебіторської заборгованостей[2].

Монетарна та валютна політика повинні бути спрямовані на вирішення основних задач та найважливіших проблем і сприяти формуванню такого механізму грошово-кредитного регулювання, який дозволив би Центральному банку ефективно впливати на господарську активність, підтримувати стабільність національної валюти та оптимальний рівень доларизації економіки, ефективно контролювати діяльність кредитних інститутів. Розробці вискоєфективних заходів щодо зміцнення основних складових грошово-кредитної та валютної безпеки сприятиме комплексна оцінка її індикаторів у порівнянні із гранично допустимими значеннями. Індикатори оцінки грошово-кредитної безпеки України за 2010-2014 рр. наведено у таблиці 1.

За формулюванням Національного банку України (НБУ), монетизація економіки – макроекономічний показник, що характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, та відображає забезпеченість процесів виробництва та споживання відповідною грошовою масою. Для розвинених країн характерною є висока ємкість внутрішнього ринку, що значною мірою зумовлює рівень монетизації економіки на 80-100%, а у деяких випадках і значно більше. Так, за даними Світового банку за 2012 р., в Люксембурзі рівень монетизації перебував на

рівні 480,3%, Нідерландах – 238,9%, Кіпрі –264,7%, Португалії – 198,5%, Іспанії – 193,8%. У середньому по країнам Європейського союзу – 175%, по світу – 121% .

Таблиця 1 Індикатори оцінки грошово-кредитної безпеки

№	Індикатор, Одиниця виміру	Порогове значення	2010	2011	2012	2013	2014
1.	Відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації), %	не менше 50	55	53	55	62	61
2.	Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	не більше 2	1,8	1,9	1,8	1,6	1,6
3.	Обсяг готівки, % до ВВП	не більше 4	11,9	14,8	14,4	16,2	18,0
4.	Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9
5.	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, %	не менше 30	29	25	22	19	21
6.	Рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції, %	не більше 5	8,7	15,4	12,6	22,5	16,8

Як видно із даних представлених у таблиці 1, рівень монетизації економіки України має чітку тенденцію до зростання, що в цілому можна охарактеризувати як позитивне явище і засвідчувати підвищення ефективності функціонування грошово-кредитного сектора. Але, в цілому його значення в 2014 році в розмірі 61% залишається достатньо низьким і свідчить про демонетизацію економіки.

Пріоритетними напрямками поліпшення грошово-кредитної політики держави у напрямку досягнення стабільності національної грошової одиниці, збереження купівельної спроможності, повернення довіри населення до гривні,

відновлення позитивної динаміки обсягу депозитів в банківській системі мають бути:

- максимально можливе зниження темпів інфляції, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі;
- забезпечення справедливого доступу комерційних банківських установ до фінансових ресурсів НБУ на умовах тендерних процедур за прозорими схемами;
- закриття «тіньового» сегменту валютнообмінних операцій та переведення їх в легальну площину;
- підвищення ефективності застосування кредитного каналу емісії і операцій на відкритому ринку, що має на меті підвищення ефективності процентної політики та передбачає формування оптимального коридору процентних ставок (найвищою ставкою ринку овернайт повинна бути ставка НБУ за кредитами овернайт, а найнижчою ставкою грошового ринку буде ставка НБУ за депозитними сертифікати овернайт);
- сприяння виконанню зобов'язань перед МВФ у напрямі продовження програми пільгового кредитування, а також запровадження діючої мотиваційної програми кредитування банківськими установами реального сектору економіки;
- запровадити ефективну економічну політику Уряду щодо надходження валютної виручки від експортерів у напрямі стимулювання географічної і товарної диверсифікації експорту, збільшення його інноваційної та наукомісткої складової;
- посилити повноваження Ради НБУ щодо монетарного регулювання, оптимізувати організаційну структуру НБУ, встановити законодавчі нормативи щодо обсягів державних цінних паперів з метою запобігання надмірної грошової маси в обігу.

В контексті посилення рівня валютної безпеки необхідно розробити комплекс заходів щодо зменшення рівня доларизації вітчизняної економіки, оскільки поглинаюче домінування іноземної валюти над національною свідчить

про її замороження у формі заощаджень домашніх господарств, неконтрольоване вивезення за кордон, що спонукає фінансуванню галузей економік інших країн.

За даної ситуації зменшується внутрішній інвестиційний ресурс вітчизняної економіки, знижується рівень її економічного розвитку, що в свою чергу згодом суттєво погіршує рівень та якість життя населення. Основними заходами в цьому напрямі мають стати розробка комплексної програми економіко-правового та соціально-ідеологічного характеру, направлену на добровільну репатріацію капіталу в економіку України, так звану економічну амністію.

Отже, використання в якості теоретико - методичних та практичних аспектів формування та зміцнення основних складових монетарної та валютної безпеки в системі національної економіки розроблених та запропонованих автором, використання узагальнень вітчизняної науки дозволить зупинити процес стагнації в Україні та сприятиме її економічному зростанню в короткостроковій перспективі.

Список використаної літератури

1. : Рішення Ради Національного банку України [від 11 вер. 2014 р. № 28 (в ред. Ріш. Ради від 23 квіт. 2015 р. №6)]. – Київ. – 2015. – 15 с.

2. Андрейків Т. Я. Особливості та основні напрями вдосконалення грошово-кредитної політики в Україні [Електронний ресурс] / Т. Я. Андрейків // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2014. - Вип. 1. - С. 228-235. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_30.pdf

3. Винниченко Н. В. Оцінка стану фінансової безпеки в Україні / Н. В. Винниченко, О. М. Есманов // Економічний часопис-XXI. - 2014. - № 3-4(2). - С. 47-50. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2014_3-4\(2\)_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2014_3-4(2)_13.pdf) - 2014. - №27. - С.88 – 94

4. Лазарева А.П. Фінансова безпека країни: загрози та основні напрями зміцнення / А.П. Лазарева // Вестник Приазовского государственного технического университета: сб. научн. трудов.- Мариуполь

*Ткачук І. М., к.е.н., доцент Федотова Т.А.,
доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
E-mail: feduy@ukr.net*

МЕХАНІЗМ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФОРМ РОБОЧОЇ СИЛИ

Робоча сила набуває різних суспільних форм на різних етапах розвитку людського суспільства. У рабовласницькому суспільстві рабовласник мав повну власність і на засоби виробництва, і на раба. В епоху капіталізму людина стає юридично вільною, однак оскільки вона позбавлена засобів виробництва, то змушена продавати робочу силу. Робітник є власником своєї здатності до праці, робоча сила є товаром, яка за допомогою вільного найму використовується для здійснення процесу праці. До речі, під час переходу від адміністративно-командної системи до ринкової економіки істотно змінюється становище працівника. Долається формальна «повна зайнятість», яка нерідко приховувала реальне безробіття, замість зрівняльного розподілу встановлюється оплата згідно зі здібностями і вмінням людини і купується робоча сила за її вартість.

Існуюча нині в Україні класифікація структури робочої сили, не враховує виникнення нових її соціально-економічних форм, що зумовлено урізноманітненням форм власності, появою великої кількості власників, які не є найманими працівниками, поєднанням найманої праці з правом власності на засоби виробництва тощо. В умовах переходу до ринкової економіки в якості базової суспільної форми робочої сили є індивідуальна власність на свою здатність до праці. Робоча сила може бути використана в різноманітних формах в залежності від способу та характеру поєднання її із засобами виробництва.

Як відомо, робоча сила є головним елементом продуктивних сил суспільства, котрий безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток країни. З позиції класичної політекономії структура робочої сили має позасоціальний характер і класифікується за такими основними факторами:

вікова структура, освітньо-кваліфікаційна структура, структура зайнятості по галузях економіки [2].

Однак вивчаючи процес ринкової трансформації, що відбувається нині в Україні, і її вплив на еволюцію робочої сили, слід зазначити, що найбільш суттєві зміни стосуються характеру власності робочої сили та соціально-економічних форм її реалізації.

В умовах панування адміністративно-командної системи робоча сила, як і інші фактори виробництва, була одержавленою, а її найм на підприємствах мав суто формальний характер. Сьогодні ж, при багатоманітності форм власності на майно, грошові кошти тощо, більшість працівників поставлені в умови, коли їхня робоча сила може поєднуватися з засобами виробництва тільки шляхом набуття останніми відповідної форми власності. Так, з аналізу системи трудових відносин у західних країнах видно, що за будь-яких організаційних форм робітники та підприємці повинні мати свободу для напруження власних угод, підпорядкованих правовим та іншим обмеженням. Держава не може диктувати всі рішення у сфері трудових відносин, як це було раніше в країнах з централізованим управлінням. Нині ж, у зв'язку з розвитком різних форм господарювання, реорганізацією системи управління, демократизацією суспільства, становленням економічного суверенітету з'являються нові чинники, що діють різнонаправлено на співвідношення попиту та пропозиції на ринку робочої сили, а також на його якісні характеристики.

Загальноприйнята система розподілу структури робочої сили в класичній економічній теорії передбачає виділення таких основних категорій, як економічно активне та економічно неактивне населення. Однак дану проблему варто розглядати більш детально, можливо з позиції розподілу робочої сили за джерелами доходів, кваліфікацією, рівнем освіти тощо.

Якщо розглянути структуру робочої сили в розвинених західних країнах, то ми не зможемо виділити окремо категорію найманих працівників, для яких заробітна плата є виключним джерелом існування. Це зумовлюється такими причинами:

- різноманітністю джерел доходу робітників;
- існуванням великої кількості власників, які не є найманими працівниками;
- поєднанням найманої праці з правом власності на засоби виробництва.

В умовах переходу нашої держави до ринкових відносин та побудови соціально орієнтованої економіки трансформується і сама структура робочої сили. Тому можна виділити такі її соціально-економічні форми (рис. 1.1.).

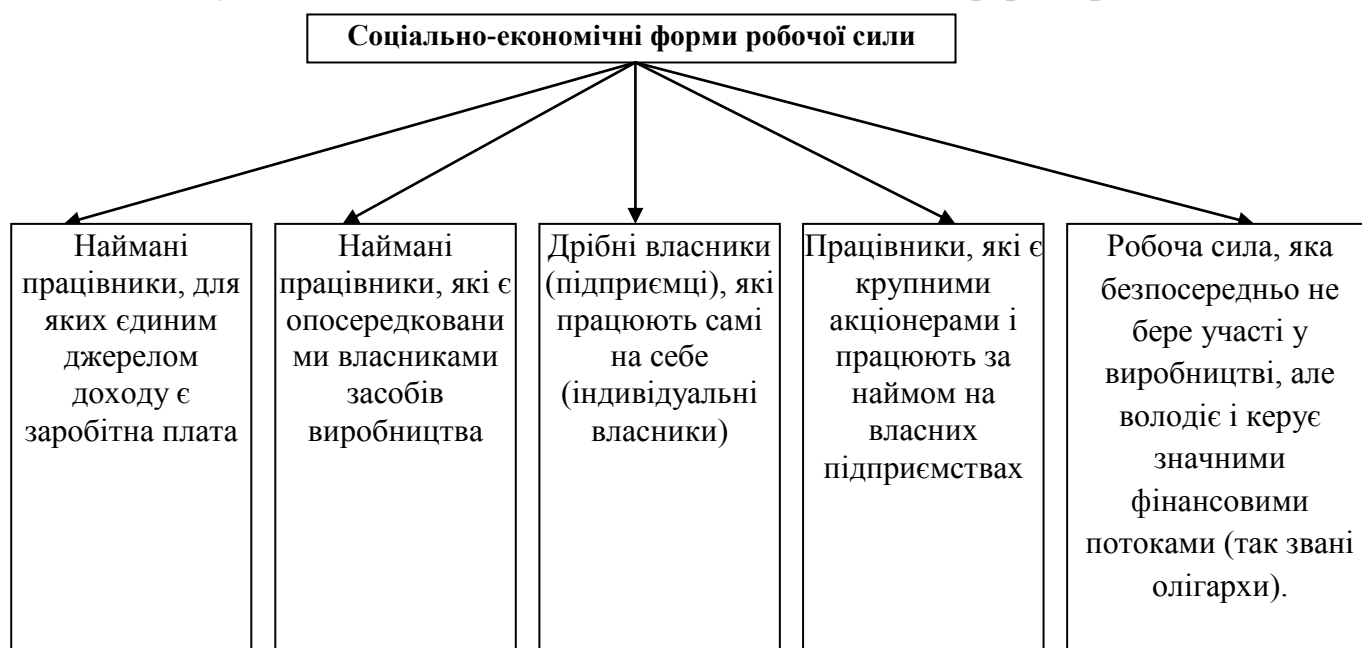

Рис. 1. Соціально-економічні форми робочої сили в перехідній економіці України

Іншими словами, основою проведеного вище розподілу є те, що в колективних та акціонерних підприємствах, члени яких є не тільки власниками, але й працівниками, що поєднуються розподілом праці в сукупного працівника-власника. В цьому випадку форма привласнення об'єктів власності (засобів виробництва, майна, грошових коштів) та результатів діяльності (прибутку) є приватною, а форма стратегічного управління власністю — корпоративною [1].

Таким чином, в умовах переходу до ринкової економіки як базова суспільна форма індивідуальної робочої сили є індивідуальна власність на свою здатність до праці. Робоча сила може бути використана в різноманітних формах залежно від способу та характеру поєднання працівників із засобами

виробництва (приватною, приватно-підприємницькою, колективно-приватною, державною).

Однак не варто відкидати необхідність державного регулювання процесів трансформації структури робочої сили. Варто виділити типові напрямки заходів щодо державної підтримки цих процесів. Такими можуть бути:

- регулювання соціальних відносин між роботодавцями і працівниками, включаючи соціальне забезпечення;
- регулювання зайнятості, зокрема регулювання пропозиції робочої сили та пропозиції робочих місць;
- допомога по безробіттю;
- сприяння реалізації права на працю та одержання трудового доходу;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників;
- розподіл та перерозподіл робочої сили;
- розробка цільової програми необхідності державного втручання у сферу соціально-трудових відносин [3].

Отже, робоча сила — це накопичений людський капітал, що має надзвичайно великий вплив на соціально-економічний розвиток країни, зокрема, як забезпечення можливості використання новітніх технік і технологій на виробництві, підвищення продуктивності праці, підсилення економічної, трудової і творчої активності населення.

Список використаної літератури

1. Мочерний С В., Довбенко М. В. Економічна теорія: Підручник. — К.: Видавничий центр "Академія", 2004. — 856 с.
2. Мочерний С. В. Економічна теорія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К. : «Видавничий центр «Академія», 2005. — 640 с.
3. Чикуркова А. Д. Теоретичні аспекти аналізу ринку робочої сили / А. Д. Чикуркова // Економіка АПК. — 2010. — №6. — С. 50-54. — Бібліогр.: 6 назв.

*к.п.н., доцент Тодосійчук В.Л.
доцент кафедри аграрного менеджменту*

та альтернативних джерел енергії
Вінницький національний аграрний університет
E-mail: tuv@email.ua

РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У наш час аграрний сектор – локомотив українського експорту та інкубатор новітніх українських капіталістів. Висока капіталізація агросектору часто шкодить інтересам місцевих громад і дрібних землевласників. Адже через інвестиційну привабливість галузі земельні відносини підлаштовано насамперед під позицію латифундистів чи державних лобістів.

Аграрна природа України – традиційно дуалістична. Великі агрохолдинги мають доступ до фінансових і технічних ресурсів, але не здатні забезпечити масову зайнятість на селі. Натомість можливості дрібних землевласників обмежені з огляду на брак ресурсів. Але саме вони складають соціальну структуру сільської місцевості. Відтак зростання продуктивності агрохолдингів не може бути головною метою з огляду на негативні соціальні наслідки для України. Необхідно дотримати баланс інтересів та реалізувати механізми стимулювання розвитку життя на селі.

Розвиток земельних відносин в Україні певною мірою пригальмований впродовж усіх років Незалежності. Гальмо – прийнятий ще 2001 року тимчасовий мораторій. Він консервує ринок, стримує розвиток галузі і є перешкодою для масштабних інвестицій. Адже законодавство не передбачає можливість використання договорів оренди, як залогу для банківського кредитування.

Однак мораторій певною мірою можна вважати запобіжником від остаточного обезземелення селян. Але достатньо умовним. Наразі потрібна політична воля для вирішення земельного питання по суті. Парламентська коаліційна угода містить ключові принципи формування нової аграрної політики, зокрема щодо земельного регулювання. Їх треба трансформувати на стратегію і чіткий план заходів. Сталий розвиток – це процес гармонізації

продуктивних сил, забезпечення гарантованого задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відтворення цілісності навколишнього природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і вимогами людей всіх поколінь. Формування системи сталого розвитку передбачає забезпечення пріоритетного розвитку людини в інтересах людини й власними силами людини в гармонізації з навколишнім середовищем. Ідея сталого розвитку стосується не тільки сучасності: вона адресована водночас як тим поколінням, що живуть нині, так і прийдешнім. Існують об'єктивні обмеження, які диктуються можливостями Землі і відповідно повинні впливати на обсяги і структуру як виробництва, так і споживання. Земля – основний безперечний і неоцінений потенціал України. В період структурних перетворень аграрного виробництва в державі, в процесі здійснення аграрної реформи структурною складовою є саме земельна реформа. Суттю і соціально-економічним завданням нинішньої земельної реформи є відродження дбайливого і повновладного господаря на землі.

В цьому контексті невідкладними є наукові дослідження з проблем розвитку та існування сільськогосподарських підприємств в умовах трансформації земельних відносин сьогодення, пошук шляхів раціонального екологобезпечного використання, відтворення і охорони земель, удосконалення земельних відносин в системі сталого господарювання в умовах вступу до ЄС, забезпечення засад соціально-економічного розвитку сільських територій.

В умовах ринкових відносин зростає роль соціально-економічних результатів зміни ефективності використання земель, зокрема вирішення стратегічного завдання щодо розширеного відтворення і охорони ґрунтової родючості, і на цій основі створення кумулятивного ефекту приросту виробництва сільськогосподарської продукції і забезпечення населення України продовольством.

Земельна реформа, яка є складовою аграрної реформи, в Україні практично здійснюється понад дванадцять років. Реформування земельної власності прискорює перехід сільськогосподарського виробництва до ринкових

умов господарювання. Законодавчими актами встановлено, що земельна реформа „... є складовою частиною економічної реформи, здійснюваної в Україні у зв'язку з переходом економіки держави до ринкових відносин. Завданням цієї реформи є перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність, а також користування підприємствам, закладам і організаціям з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатуукладної економіки, раціонального використання та охорони земель” [78].

В цілому в Україні спостерігається висока аграрна освоєність та розораність земельного фонду, а внаслідок екстенсивного господарювання, деградації сільсько-господарських угідь має місце надзвичайно низький рівень їх продуктивності. Виробництво валової продукції сільського господарства в розрахунку на 1 га сіль-госпугідь в Україні в останні роки становило в середньому 270 євро, тоді як у країнах-членах ЄС – понад 2 тис. євро. Тобто, землемісткість вітчизняного сільсько-го господарства в середньому у 8 разів вища, ніж у країнах Євросоюзу [114, с.12].

Порівняно з сусідніми європейськими державами в Україні значно менше лісів і багаторічних насаджень, не відновлюються природні і не створюються штучні лісові насадження. В окремих випадках необґрунтовано осушуються заплави малих річок, внаслідок чого значно погіршується гідрологічний режим території, посилюються ерозійні процеси ґрунтів. Зі зміною форм власності значно послабився державний контроль за використанням земель, їх розпаювання та передача від одного господаря іншому, зміни орендарів, які часто, не маючи досвіду господарювання на землі, на власний розсуд без урахування природнокліматичних особливостей місцевості займаються виробництвом вигідних на даний момент культур. Це призвело до порушення меж землеустрою та землекористування, сівозмін та плодозмін. Значна частина ріллі не обробляється, відповідальності за неефективне використання землі власники не несуть. Це стало причиною зниження природної родючості землі, накопичення фітопатогенів, масового забур'янення посівів.

На даний час в Україні недостатньо відпрацьована нормативно-законодавча база з питань використання земель, охорони та відновлення родючості ґрунтів, не забезпечено ефективного ведення аграрного виробництва, як в регіонах так і, в цілому, в державі. Через відсутність цільових державних програм, внаслідок недостатнього фінансового забезпечення суттєво скоротилися обсяги основних видів робіт з підвищення родючості ґрунтів, корінного і поверхневого покращення кормових угідь, відновлення і реконструкції зрошуваних і осушуваних земель, хімічної меліорації земель, проведення комплексу природоохоронних та протиерозійних заходів. Недостатнє ресурсне забезпечення, особливо зменшення обсягів внесення органічних і мінеральних добрив та хімічних меліорантів, спрощення технологій вирощування стало причиною зниження урожайності сільськогосподарських культур і в кінцевому результаті – ефективності господарювання.

Враховуючи вищенаведене, стратегічним завданням державної політики у сфері аграрного землекористування є забезпечення раціонального використання та охорони продуктивних земель, збереження, відтворення та примноження її родючості. Сучасний стан земельних ресурсів, а також розвитку продуктивних сил аграрного виробництва, якісно новий етап взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем загалом і окремими його компонентами зокрема, соціально-економічні трансформаційні процеси, які відбуваються в суспільстві, вимагають розроблення нової концепції, наукових засад і принципів організації раціонального аграрного землекористування.

Для оцінки стану земельних ресурсів використовується система показників, що характеризують їх використання та охорону, зокрема:

1. утворення, розміщення (в організованих та неорганізованих місцях складування) та наявність токсичних відходів (тис. тонн);
2. наявність токсичних відходів у сховищах організованого складування (поховання), зокрема I, II, III та IV класу небезпеки (тис. тонн);
3. частка використаних промислових токсичних відходів у загальному обсязі утворених промислових токсичних відходів (в %);

4. частка знешкоджених промислових токсичних відходів у загальному обсязі утворених промислових токсичних відходів (в %);
5. частка промислових токсичних відходів, направлених у місця організованого складування у загальному обсязі утворених промислових токсичних відходів (в %);
6. частка промислових токсичних відходів, направлених у місця неорганізованого складування, у загальному обсязі утворених промислових
7. сільськогосподарське освоєння та розораність земель (млн.га);
8. вміст залишкових кількостей пестицидів у ґрунті на землях сільськогосподарського призначення, зокрема з перевищенням гранично допустимих концентрації (в %);
9. внесення добрив (зокрема, мінеральних та органічних) на всіх землях сільськогосподарських підприємств (тис. ц);
10. удобрена площа під урожай (тис. га);
11. частка удобреної площі від усієї площі під урожай (в %) .

В процесі аналізу оптимального землекористування слід враховувати принципи природокористування: врахування законів природи; єдності використання й охорони природних ресурсів; зональності природних умов і ресурсів; застосування науки і техніки в землекористуванні. Важливим є поліпшення якості землі як природного ресурсу та засобу виробництва (інтенсифікація), яка на практиці досягається збільшенням у структурі земельних ресурсів частки високородючих ґрунтів. Науковими дослідженнями підтверджено, що земля за умови правильного використання не тільки не зношується, а й підвищує родючість.

Дослідження оцінки ефективності використання і збереження земельних ресурсів передбачає використання системного аналітичного підходу із застосуванням методики вивчення основних напрямів: економічної, екологічної та соціальної ефективності земельних ресурсів.

Науковими дослідженнями підтверджено, що економічну ефективність використання земельних ресурсів найбільш повно відображають наступні

показники: виробництво основних видів сільськогосподарської продукції на 100 га угідь; розмір валової продукції, валового та чистого доходу на 100 га сільсько-господарських угідь; вихід зерноодиниць на 1 га ріллі; рівень землезабезпеченості населення; коефіцієнт ефективності використання землі.

Деякі пропонує для визначення рівня еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів таку систему основних показників: забезпеченість сільськогосподарськими угіддями і ріллею на душу населення; розораність і сільськогосподарська освоєність земель; коефіцієнт екологічної стабільності земельної території та ширина впливу угідь на навколишні землі; дослідження зміни агрохімічних показників родючості ґрунту; ефективність виробництва продукції рослинництва на одиницю земельної площі (собівартість одиниці продукції, валовий і чистий дохід, вартість валової продукції в порівнянних цінах, урожайність).

Що ж до соціальної ефективності використання землі, то вона проявляється в здатності землі забезпечувати населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною; брати участь у задоволенні потреб усього людства. В соціальному аспекті власники землі та землекористувачі поряд з охороною земель повинні дбати про розширення відтворення показників родючості ґрунтів. Серед інших чинників, які мають негативний вплив і не відповідають еколого-економічним вимогам використання сільськогосподарських земель можна виділити такі:

- непродумані іригаційні заходи в період командно-адміністративної системи, які викликають засолення ґрунтів через надлишковий полив. Існуюча тенденція погіршення стану земельного фонду може істотно вплинути на продовольчу безпеку практично всіх країн. Так, за даними Всесвітньої продовольчої організації (ФАО), у Пакистані засолено близько 75% зрошуваних земель, в Іраку - понад 50 %, Єгипті – 44 %, США - понад 27 %, Україні -7,6 % [11];
- вимивання з атмосфери кислот, які потрапляють у ґрунт та у водойми і поступово закислюють їх. Цей процес набуває глобального

характеру, оскільки кислотні дощі, в тому числі від діяльності хімічних підприємств, бомбардування та вибухів хімічних підприємств, нафтосховищ і нафтових свердловин призводять до колосальних викидів в атмосферу газів і твердих токсичних речовин, які також завдають значної шкоди земельному фонду. Тільки в Україні 43,2 % площі земель мають підвищену кислотність. Кислотні опади переносяться на тисячі кілометрів від джерел забруднення. Боротися з цим явищем можна лише об'єднаними зусиллями всіх зацікавлених країн;

- шкідливий антропогенний вплив, а також розгул стихій, природних та посилених людиною, завдають ґрунтам величезної, інколи непоправної шкоди. Це, насамперед, водна і вітрова ерозія, погіршення ґрунтової структури, механічне руйнування та ущільнення ґрунту, постійне збіднення на гумус та поживні речовини, забруднення ґрунту мінеральними добривами, отрутохімікатами, мастилами та паливом, перезволоження та засоленість земель [3, с. 78].

Висока розораність земель, перевипас худоби на пасовищах призводить до високого рівня виснаженості землі (підвищена кислотність, засоленість, ураження вітровою ерозією, опустелювання тощо), внаслідок чого колишні родючі землі стають непридатними для сільського господарства. Господарська діяльність людини та природні ерозійні процеси сприяють втраті гумусного шару, зменшення товщини якого на 1 см призводить до втрат урожаю в 1 ц/га. В Україні за останні 30 років, як стверджують окремі науковці, вміст гумусних речовин зменшився на 30 %. Ситуація ускладнюється ще й тим, що для відновлення шару ґрунту товщиною в 1 см природним шляхом потрібно не менше 100 років [5, с. 76]. Методів штучного створення гумусу поки що не існує.

У системі охорони та господарського використання земель особливого значення набуває захист ґрунтів від ерозії. За даними земельного кадастру сільськогосподарські угіддя, які піддані водній ерозії в Україні складають 12,8 млн.га (33,1 % від всієї площі цих угідь), у тому числі 10,2 млн.га ріллі (32,8 %).

Лише внаслідок водної ерозії, в сучасних умовах ведення сільськогосподарського виробництва в країні, інтенсивність змиву ґрунтів майже в 10 раз перевищує темпи ґрунтоутворення. За 30 років площі змитих орних земель збільшилися на 27 % і досягли 10 млн.га, або 1/3 ріллі України. Щорічно змивається 1,5-1,6 млрд.тонн ґрунту, внаслідок чого втрати поживних речовин складають 38 млн. тонн в стандартних туках. Щоб наочно уявити дійсні розміри змиву ґрунтів, підраховано, що змитим ґрунтом можна було б покрити 300-320 тис.га малоцінних земель товщиною 40 см. Відчутні втрати наносить вітрова ерозія (15 % угідь піддаються дії вітрової ерозії), що співмірно з втратами від водної ерозії [11, с.68].

Велике значення у боротьбі з водною ерозією надається правильному використанню та підтримці у належному стані різних гідротехнічних споруд (водостоки, вали, вали-тераси, канали). В сучасних умовах різноукладного господарювання для захисту ґрунтів від ерозії, забезпечення стійкості землеробства і його екологічної збалансованості доцільним є раціональне співвідношення угідь в агроландшафтах. Це здійснюється за допомогою агроекологічного групування земель господарства. Однак, здійснення таких заходів у різноукладних аграрних підприємствах є проблематичним. По-перше, господарства різних форм власності господарюють на обмежених за величиною ділянках землі, де немає змоги впровадити контурно меліоративну систему організації території. По-друге, переважна частина закріплених за селянськими дворами земель є приватизованими, на цих масивах державою не забезпечується жодних протиерозійних заходів. По-третє, нові землекористувачі, в зв'язку з недостатністю фінансових коштів не мають змоги забезпечити формування ерозійно стійких агроландшафтів.

За даними агрохімобстеження, в Україні до екологічно чистих земельних угідь належить 206 тис.га або 48 % їх загальної площі. Умовно чистими землями можна визнати 70-80 тис.га що складає близько 16 %. Дослідження та аналіз сучасного стану використання земель передбачає застосування нових методичних підходів. Ефективність використання землі потрібно розглядати у

системній сукупності екологічних, виробничо-економічних та соціальних показників. Вагоме місце в цій проблемі належить питанням оцінки якісного стану земель, структури земельних угідь, заходів інтенсифікації землеробства, раціональному і господарському використанню, відтворенню і збереженню земельних ресурсів.

Однією з причин зниження урожайності провідних сільськогосподарських культур в сільгосппідприємствах України в порівнянні з особистими селянськими господарствами є недостатнє внесення добрив під посіви сільгоспкультур. Так, у 2005 р. в порівнянні з 1990 р. внесення поживних речовин на 1 га посівної площі зменшилось у 4 рази, удобреної площі у – 3,3 рази, а органічних добрив у 108,5 рази. Основною причиною такого стану є руйнування тваринницьких комплексів, незначна кількість поголів'я худоби. У цьому відношенні мають перевагу особисті селянські господарства, оскільки основна кількість поголів'я зосереджена у цій категорії господарств.

Наукові дослідження підтверджують, що у зв'язку із зміною форм власності та форм господарювання доцільно на основі існуючої методології розробити нову інтегральну методику визначення еколого-економічної ефективності землекористування, яка б передбачала оптимальність співвідношення щодо підвищення родючості ґрунту та підвищення економічного ефекту використання землі. Вищезгадане можна здійснити шляхом прискорення земельної та аграрної реформ, забезпечивши створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на селі, формування багатуукладної економіки, раціонального використання та охорони земель.

У процесі завершення земельної реформи, складовим такого механізму повинно стати вирішення найголовніших з проблем до яких належать: юридична недосконалість процесів роздержавлення та приватизації земель; неефективність організаційних форм використання земельних угідь, насамперед, у сільському господарстві; нераціональний механізм отримання пільгових кредитів та субсидій для розвитку ефективних форм господарювання;

вкрай низькі темпи розвитку сучасної інфра-структури в сільськогосподарському виробництві; незначні обсяги фінансового забезпечення заходів з відтворення та охорони земельних ресурсів області.

Земельну реформу необхідно провести якомога швидше. Але альтернативи цієї реформи в Україні просто немає.

Згідно з прогнозом МВФ, при позитивному сценарії наш державний борг досягне 93% ВВП, в гіршому випадку – 136% ВВП. Ще два роки Україна буде відсічена від приватних фінансових ринків – ніхто не позичить гроші країні із заборгованістю на рівні 136% ВВП. У цей час ми будемо жити на якусь технічну фінансову допомогу, по всій видимості, нам доведеться реструктурувати держборг. Це дозволить лише якимось чином вижити, але не підніме економіку.

Зараз ВВП України становить лише 36% від того рівня, який вона мала в момент розпаду СРСР. Наша країна – друга найбідніше держава в Європі. Її потрібно провести не для того, щоб отримати гроші, а щоб змінити економічні відносини і сформувати працюючий ринок.

Земельна реформа і зміна земельних відносин здійснювалася на основі розроблених методологічних, методичних і нормативних матеріалів, а також Законів України, Указів Президента України, Декретів Кабінету Міністрів України. Реформування земельних відносин в перехідний період до ринкової економіки має проводитись на демократичних засадах за участю населення, яке проживає на даній території. При цьому виключається будь-яке нав'язування колективу чи громадянину способу господарювання. В процесі земельної реформи здійснювався перерозподіл земель за цільовим призначенням та формами власності в інтересах створення умов для рівноправного розвитку різних форм власності і господарювання на землі, формування багатуукладної економіки, раціонального використання та охорони земель з дотриманням принципів соціальної справедливості. У процесі завершального перерозподілу земель необхідно створити резерв для розвитку фермерства, задоволення потреб демографічних змін на селі, врегулювання міграції населення. Кінцевою

метою земельної реформи є встановлення власності на землю, громадян, громадських організацій, держави і на цій основі створення ефективних сільськогосподарських підприємств ринкового типу.

Реалізація земельної реформи призвела до перерозподілу земель сільськогосподарського призначення між новими власниками і користувачами. Цей перерозподіл відбувся на користь мільйонів громадян за якими земля закріплена у приватну власність. Однак, на даний час під дією організаційно-економічних, правових та й політичних негараздів, недотримання законодавчих принципів розвитку агро продовольчого сектору країни, в тому числі і незавершеності вирішення земельного питання, не забезпечено підвищенням ефективності використання угідь, мета земельної реформи досі не досягнута, допущено спад виробництва, продовольства і загальний господарський розвал на селі.

В цій ситуації винятково важливим завданням є здійснення економіко-правового моніторингу розвитку агро продовольчого сектора в цілому, і зокрема моніторингу земель та об'єктивної оцінки системного аналізу, своєчасного формування аналітично-виважених висновків з метою завершення земельної реформи, раціонального і бережного використання сільськогосподарських угідь в аграрних формуваннях різних форм власності та господарювання.

Особливої уваги потребує дотримання чинного законодавства України в галузі земельної політики, зокрема усунення юридичної недосконалості процесів роздержавлення та приватизації земель, забезпечення рівності прав власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави; забезпечення гарантій прав на землю, тобто створення умов для реалізації органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами їхніх конституційних прав на землю; невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків передбачених законом; дотримання

законності щодо плати за землю; поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель; забезпечення пріоритетності сільськогосподарського землекористування перед іншими видами використання земель і дотримання законності щодо використання земельного фонду за цільовим призначенням.

В Україні прийнято і діють ряд законів, згідно яких при їх дотриманні є можливість реалізувати достатнє правове поле для розвитку земельних відносин. Відповідно до Основного Закону України – Конституції України та чинного Земельного Кодексу України, Кабінет Міністрів покликаний втілювати в життя вимоги існуючих законів. Однак, в Україні як законодавча так і виконавча гілка влади дотепер не забезпечили реалізації основних вимог вищезгаданих законодавчих актів, оскільки не запровадила достатнього правового регулювання земельних відносин, не сприяли комплексному здійсненню аграрної реформи.

Наукові дослідження підтверджують, що прогалини і упущення щодо формування і розвитку земельних відносин спричинені негативними факторами об'єктивного і суб'єктивного характеру. До перших необхідно віднести невеликий часовий вимір із початку трансформації суспільних відносин в Україні, зокрема запровадження дії Законів щодо земельної реформи та формування права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад. Поряд із земельним чинним законодавством, удосконалення, оновлення і приведення у відповідність з основним Закон – Конституцією України, потребують значна частина статей Цивільного і адміністративного законодавства.

В той же час світова практика засвідчує про різні підходи до економічної оцінки землі, однак вона є складовою частиною земельних кадастрів країн Західної Європи, США і Канади.

Список використаної літератури

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / за ред. П.К. Канівського. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 292 с.

2. Азізов С.П. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / С.П. Азізов, П.К. Канінський, В.М. Скупий // за ред. проф. С.П. Азізова. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 834 с.
3. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин. – К. : Аграрна наука, 2005. – 140 с.
4. Вергунов В. А. Природоохоронне адаптивно-ландшафтне меліоративне землеробство в басейнах малих річок Лісостепу України / В. А. Вергунов. – К.: Аграрна наука, 2006. – 432 с.
5. Газуда Л.М. Ресурсний потенціал аграрних підприємств в умовах трансформації відносин власності /Л. М. Газуда. – Ужгород: УжНУ, ПП „Медіум”, 2004. – 220 с.
6. Галанець В.Г. Реформування земельних відносин та формування ринку землі: Монографія / В. Г. Галанець, І. Я. Люта. – Львів, 2006. – 196 с.
7. Даниленко А.С. Ринок земель в Україні та перспективи його подальшого розвитку / А. С. Даниленко //Землевпорядний вісник. – 2004. – № 1. – С. 71-75.
8. Добряк В.К. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах / Добряк В. К., Бабміндра Д. І. – К.:Урожай, 2006. – 336 с.
9. Дубровский С.М. Столыпина земельная реформа. / С.М. Дубровский. – М., 1963. – 599 с.
10. Економічний довідник аграрника / [В. І. Дробот, Г. І. Зуб, М. П. Кононенко та ін.]; за ред. Ю. Я. Лузана, П. Т.Саблука // – К. : «Преса України», 2003. – 800 с.
11. Козик Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: навч. посібник. [Козик Ю. Г., Ковалевський В. В., Ржепішевський К. І. та ін.] / за ред. Ю. Г. Козик, В. В. Ковалевський, К. І. Ржепішевський.– Київ : „Центр навчальної літератури”, 2004. – 676 с. (Навчальне видання).

к.е.н., доцент Токмакова І.В.
доцент кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом
Українського державного університету залізничного транспорту
E-mail: iratokm@mail.ru

РОЗВИТОК ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Однією з основних ознак сучасного розвитку світового господарства стає розгортання процесів глобалізації, які суттєво впливають на систему міжнародних економічних відносин, трансформують напрями і визначають тенденції розвитку національних економік.

Під глобалізацією світового господарства розуміють процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє відображення в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування транснаціональних корпорацій, впровадженні й домінуванні в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів принципово нових, універсальних ліберально-демократичних цінностей тощо.

Структурні зміни світової економіки та глобальний розвиток торгівлі призвели до значного зростання об'ємів перевезень, руху товару і, відповідно, вантажних потоків, як внутрішніх, так і міжнародних, у тому числі транзитних, зумовили динамічний розвиток світового ринку транспортних послуг та інтенсифікацію товаротранспортних потоків у напрямку Європа – Азія.

Дослідження тенденцій розвитку глобалізаційних процесів і їхнього впливу на зміну принципів функціонування країн дозволяє встановити такі форми їх прояву, які полягають:

1. у формуванні загальнопланетарного інформаційно-комунікаційного простору, глобальної мережевої інфраструктури та систем у сфері виробництва, транспорту та зв'язку;
2. ліквідації торговельних бар'єрів, що обумовило інтенсифікацію міжнародної торгівлі, розвиток електронної комерції;
3. збільшенні швидкості та обсягу переміщення капіталів;

4. зростанні відкритості економік і зближенні країн, формуванні регіональних інтеграційних утворень і нових глобальних економічних суб'єктів;

5. розширенні масштабів виробництва та інтенсифікації діяльності промислових компаній у світі;

6. збільшенні обсягів вантажопотоків і зниженні транспортності продукції;

7. підвищенні ролі знань і людського капіталу в реалізації стратегій розвитку;

8. формуванні міжнародної транспортно-логістичної системи.

Разом з цим саме зміни в географічній структурі торгівлі зумовили суттєві зрушення в потужностях транспортних систем і призвели до зміни парадигми розвитку світового транспортного комплексу - формування міжнародної транспортно-логістичної системи та розвитку мультимодальних й інтермодальних перевезень.

Нехорошков В.П. [1] більш узагальнено подає прояви глобалізації на транспорті, виділяючи в якості її основних ознак інтернаціоналізацію транспортної інфраструктури, інтеграцію транспортних засобів, універсалізацію способів комунікаційного обміну на основі розроблення єдиної міжнародної транспортної термінології, документації та формування єдиного міжнародного залізничного права.

Згідно точки зору науковців [2, 3], якісні зміни в транспортному комплексі країн, обумовлені впливом процесів глобалізації, припускає, доцільним вважати:

- збільшення протяжності мережі та пропускних спроможностей, особливо нафто-трубопроводів та автомобільних доріг, на 548 % та 171 %. При цьому спостерігається скорочення загальної протяжності залізниць при одночасному збільшенні кількості електрифікованих ліній майже в 9 разів;

- удосконалення видів і типів технічних засобів транспортної інфраструктури для зростання рівня пропускних спроможностей транспортних систем;

- уніфікацію нормативно-правового забезпечення технічних засобів світової транспортної системи, підписання ряду міжнародних документів з регулювання діяльності транспорту;

- формування нових сухопутних транспортних маршрутів і розвиток мережі міжнародних транспортних коридорів;

- впровадження засад логістичного управління та розвиток логістичної індустрії, створення транспортно-логістичних систем з формуванням логістичних центрів з обробки вантажопотоків і якісного надання транспортно-логістичних послуг, інформаційного супроводження та збереження вантажів.

Останнім часом саме залізничний транспорт перетворився на важливий осередок обслуговування міжнародних вантажопотоків і став визначною ланкою світової транспортної інфраструктури. Адже історично склалося так, що саме з будівництвом і розширенням світової мережі залізниць пов'язують досягнення економічного прогресу в ряді країн і формування якісно нових, довготривалих світогосподарських зв'язків. Це обумовлено такими характеристиками залізничного транспорту, як всесезонність і особливості експлуатації, надійність роботи і можливість підвищення пропускних спроможностей залізниць, що створює для галузі певні конкурентні переваги у сфері обслуговування міжнародних вантажів [4].

Залізничний транспорт і в наш час відіграє не менш важливу роль у здійсненні перевезень вантажів, особливо масових. За даними Міжнародного Союзу залізниць, станом на 2013 рік загальна довжина світових залізниць складала 1 029 230,0 км, що на 0,8 % більше, ніж у 2012 році. Ці дані свідчать про подальшу підтримку розвитку та розбудову даного виду транспорту як найбільш надійнішого оператора перевезень [5].

Можливість здійснення безперешкодного товарообігу між країнами обмежується наявністю цілого ряду бар'єрів, що ускладнюють розвиток

міждержавного сполучення та призводить до значних фінансових втрат, які щорічно сягають десятків мільйонів доларів. У прийнятій Євразійським економічним співтовариством Концепції формування Єдиного транспортного простору євразійського економічного співтовариства в якості таких бар'єрів виділено [6]:

- інфраструктурні бар'єри, обумовлені відсутністю обов'язкових елементів інфраструктури відповідної якості (на залізничному транспорті до них належить різна ширина залізничної колії та габарити рухомого складу);
- технічні – незадовільний стан транспортних засобів та об'єктів сервісної інфраструктури, наявність відмінностей у технічних вимогах до їхньої експлуатації та утримання;
- регулятивні (адміністративні) – розбіжності в ліцензуванні та квотуванні, страхуванні, контролі та умовах найму робочої сили;
- трансграничні – перепони під час проходження кордонів, численність оглядових і перед відвантажувальних інспекцій і видів контролю;
- фіскальні – сплата державних мит і наявність численних поборів на шляху прямування вантажу.

Загалом у сьогочасних умовах глобалізації та розбудови світової транспортно-логістичної системи залізничний транспорт: сприяє поглибленню інтеграційних процесів і глобалізації міжнародних зв'язків, реалізує трансконтинентальні торговельні зв'язки країн; виступає імпульсом для розвитку національних економік; забезпечує скорочення розриву між виробництвом і споживанням; сприяє активізації інноваційних процесів і розвитку інтелектуального капіталу; виступає сферою підвищення сервісного обслуговування та розвитку експорту транспортних послуг; сприяє розвитку кадрового потенціалу та зміні соціальних стандартів.

Список використаної літератури

1. Нехорошков В.П. Оценка макроэкономических эффектов крупномасштабных железнодорожных проектов в условиях глобальной экономики / В. П. Нехорошков // Экономические науки. — 2010. — №11. — С. 307 — 313.

2. Синцеров Л. М. Транспортно–коммуникационная парадигма мирового развития / Л. М. Синцеров // Мировая экономика и международные отношения. — 2011. — № 5. — С. 122. — 128.
3. Троицкая Н. А. Мультимодальные системы транспортировки и интермодальные технологии / Н. А. Троицкая. — М.: Академия, 2009. — 336 с.
4. Економіка міжнародних транспортних перевезень: підручник / [М. І. Данько, В. Л. Дикань, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, Ю. М. Юрченко]. — Х. : ТОВ «Олант», ЧП Чиженко, 2004. — 352с.
5. Офіційний сайт Міжнародного союзу залізниць [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.uic.org. — Назва з екрана.
6. Официальный сайт Евразийского Делового совета [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.evrazes-bc.ru/userfiles/file/bibl/transport_all.pdf. — Загл. с экрана.

Томин Роман

**Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Завидівська О. І.
Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
E-mail: tomyrnri@ukr.net**

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ФАКТОРІВ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ

Актуальність. Завжди, поки існувало товарне виробництво споживачами товарів і послуг були люди, групи людей, а також організації різного масштабу і профілю діяльності, які використовують ці товари, послуги, ідеї. Споживання і споживачі у своїй масі дуже гнучка субстанція. До недавнього часу, а конкретніше до розвалу Радянського Союзу вивченню поведінки споживачів приділялося не достатньо уваги. Існував практично тотальний дефіцит товарів, за винятком деяких періодів, був відсутній асортимент і вибір. Підприємства знали, що яку б продукцію вони не виробили, завжди буде стабільний попит. В даний час ситуація докорінно змінилася. Розвал СРСР, відкриття каналів міжнародної торгівлі, розквіт приватного капіталу – стали чинниками загострення конкурентної боротьби на всіх сегментах ринку [1].

З цієї причини питання «боротьби за споживача», можливості та умови його залучення набувають все більшої актуальності.

Метою даної роботи є вивчення впливу соціально-культурних факторів на поведінку споживачів та здійснення їх систематизації.

Результати. Поведінка споживачів – це активність, що виявляється людьми при виборі, оплаті товарів та послуг, яка припиняється при задоволенні людських потреб та бажань [2].

Поведінка споживача формується під впливом його ціннісних орієнтацій, культурних факторів, соціального становища. Значний вплив на формування поведінки споживачів чинять родинні стосунки, а також фактори, властиві конкретній ситуації [2].

Серед факторів культурного рівня найбільший вплив здійснює культура – основна першопричина, яка визначає потреби і поведінку людини. Будь-яка культура включає в себе субкультури, які надають своїм членам можливість більш конкретного ототожнення і спілкування з собі подібними. До факторів культури відносять, також, і соціальний стан споживача. Вплив цих факторів виражається в цінностях і в процесі прийняття рішення про покупку.

Культурні цінності – набір соціальних норм, правил, стандартів, яких дотримується більшість людей і, які виконують регулятивну функцію по відношенню до їх поведінки [2]. Прийнято вважати, що культурні цінності є найбільш стійкою, традиційною структурою свідомості, яка підлягає сильному стабілізуючому впливу з боку етнічних, регіональних і релігійних традицій.

У системі маркетингу врахування цього фактора є обов'язковим, оскільки товари, послуги, соціальні ідеї, які не відповідають цим традиціям, сприймаються людьми як ворожі та неприйнятні. Однак в умовах гострих соціально-економічних зрушень культурні цінності можуть суттєво змінюватися [2].

Слід враховувати, що при руйнуванні старих цінностей виникає часовий вакуум, який заповнюється стихійно більш спрощеними соціально неприйнятними цінностями або на рівні державної культурної політики має бути запропонований прийнятний вибір нових цінностей. Такі фактори як суспільні і групові цінності, норми, традиції, звичаї і ритуали, менталітет чутливо реагують своєю зміною на будь-які суспільні зміни і є, власне, наслідками останніх. У цьому плані вони становлять зручний об'єкт для

рекламної, пропагандистської діяльності маркетологів, які мають можливість у такий спосіб опосередковано впливати на формування внутрішніх факторів поведінки споживачів – соціальні потреби, установки, ціннісні орієнтації, переваги і очікування [3].

Поведінка споживача також визначається факторами соціального порядку, до яких належать референтні групи, сім'я, соціальна роль і статус. Ці фактори пояснюють вплив інших людей на процес прийняття рішення про покупку, незалежно від того, чи це прямий чи опосередкований вплив. Цю проблему досліджував американський економіст Х. Лейбенстайн, виділивши три найтипівіші випадки взаємовпливу [3]:

- «ефект приєднання до більшості» – спонукає споживача купувати те, що й усі. Він є проявом бажання бути на «хвилі життя», не відставати від інших, дотримуватися загального стилю. Така поведінка споживача є виявом соціального аспекту стандартизації;

- «ефект сноба» – споживач намагається якось вирізнитися серед інших, бути особливим, оригінальним, не схожим на натовп, тобто попит окремого споживача негативно співвідноситься із загальним обсягом попиту;

- «ефект Веблена» – споживач орієнтується на придбання тих товарів, що засвідчують його високий статус, корисність товару «престижного споживання» залежить не тільки і навіть не стільки від його якісних характеристик, скільки від ціни, за якою його можна придбати.

Особливий інтерес серед споживачів становить мода – форма стандартизованої масової поведінки людей, яка властива для всіх сфер суспільного життя і виникає стихійно під впливом настроїв, смаків і захоплень, домінуючих у суспільстві [4].

Дія моди ґрунтується на соціально-психологічних механізмах відображення впливу зовнішнього середовища, серед яких слід виділити [4]:

- наслідування – відтворення індивідом певних зовнішніх рис та зразків поведінки і може здійснюватись на несвідомому (копіювання) чи свідомому (ідентифікація та імітація) рівнях;

– запозичення, яке можливе, коли індивід знаходиться на рівні стилєвих запитів, на рівні запозичуваних об'єктів;

– продукування – творче сприймання і перетворення впливів соціального середовища. Значну роль в процесі купівлі відіграє такий соціально-психологічний фактор, як особистий вплив на покупця інших осіб, особливо якщо їх думка і авторитет для нього незаперечні. Такий безпосередній вплив на покупця можуть здійснювати члени сім'ї, колеги по роботі, сусіди, випадкові знайомі і незнайомі люди, а також люди, що професійно займаються продажем товарів та наданням послуг (торгові агенти та продавці). Однак цей вплив може бути й опосередкованим, коли покупці зважають на думку авторитетів, донесену до них засобами масової комунікації, літератури, мистецтва, кіно і т.д. В останніх випадках, починаючи з особистого впливу торгових агентів і продавців, для діячів ринку криються великі можливості для формування попиту і стимулювання збуту.

Підсумовуючи все вище сказане, можемо систематизувати соціально-культурні фактори впливу на поведінку споживача наступним чином:

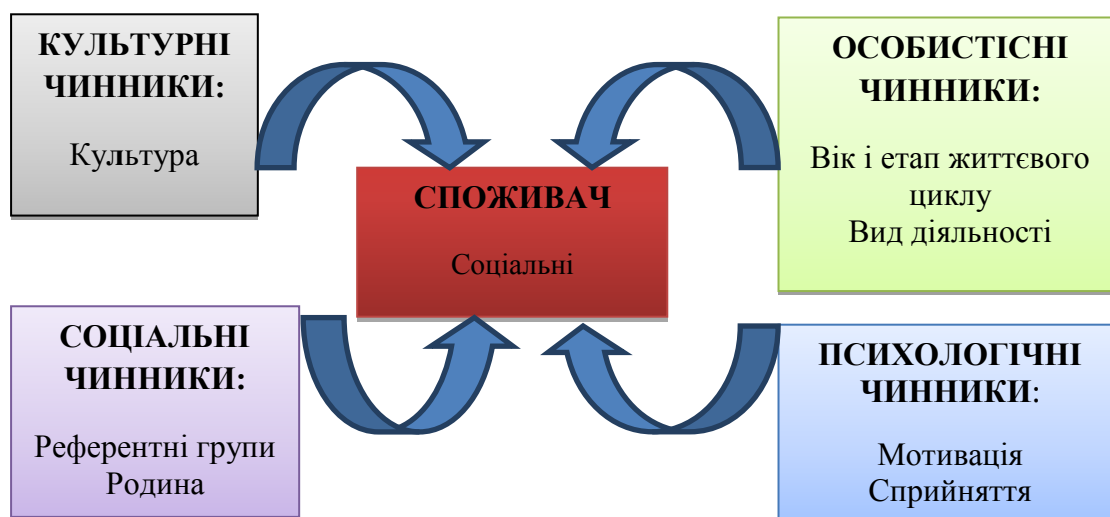

*Рис. 1. Фактори, що впливають на купівельну поведінку споживача**

**Складено автором на основі джерел: [1; 2].*

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що соціально-культурні фактори мають значний вплив на поведінку споживачів, а тому, для

підвищення ефективності діяльності підприємств, вони повинні враховуватись при виробництві та продажі товарів.

Список використаної літератури:

1. Танчин І. Соціологія: навч. посібник / І. Танчин. – Львів : УАД, 2005. – 360 с.
2. Божидарнік Т. В. Електронний навчальний посібник «Поведінка споживачів» // [Електронний ресурс] / Божидарнік Т. В., Василик Н. М. – Луцьк, ЛНТУ, 2010. – С. 31 – 33. - Режим доступу: <http://elib.lutsk-ntu.com.ua/book/fb/mm/2010/10-098/page6.html>
3. Основні фактори впливу на купівельну поведінку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.virtual.ks.ua/essays-term-papers-and-diplomas/3039-the-main-factors-influencing-the-purchasing-behavior.html>
4. Лютак О.М. Туристичний продукт як основний елемент забезпечення конкурентоспроможності туристично-рекреаційного кластера // [Електронний ресурс] / О. М. Лютак, Д. Л. Романчук // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(2). – С. 141-150. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(2)_20).

*Тютюник Є.І., студент
науковий керівник д.н.держ.упр. Міщенко Д.А.
професор кафедри фінансів
Університет митної справи та фінансів
E-mail:miscenko20@rambler.ru*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Головною ознакою демократичності суспільства є відповідальність державних та місцевих органів влади за забезпечення соціально-економічного розвитку, зокрема регіонального. За принципом субсидіарності з метою якнайповнішого задоволення потреб громадськості влада має бути наближеною до кожного громадянина. У зв'язку з цим актуальною є передача повноважень і пов'язаної з ними відповідальності за розвиток регіонів від центрального уряду до органів регіонального та місцевого самоврядування.

Ефективне управління регіональним розвитком потребує розробки адекватних методів і механізмів, серед яких важливе значення має система

інструментів бюджетного регулювання. Упроваджуючи будь-яку модель міжбюджетних відносин, центральна влада вирішує проблеми, пов'язані зі значними територіальними відмінностями у рівнях економічного та соціального розвитку та добробуту населення [4].

Одним з основних інструментів реалізації таких повноважень є фінансовий механізм та бюджет. Однак досі в Україні не вдалося вирішити завдання використання бюджету як знаряддя активного впливу на економічні процеси на регіональному рівні, стимулювання розвитку підприємництва, залучення інвестицій в економіку регіонів, пріоритетного розвитку депресивних та проблемних територій [2].

Таким чином, формуванню та розвитку бюджетного регулювання фінансових потоків в Україні притаманні певні проблеми, які зумовлені історичними та національними особливостями. Вирішення зазначених проблем дозволить досягти збалансованості руху фінансових потоків, що є однією з базових передумов забезпечення економічного зростання. Перспективою подальших досліджень є кількісна оцінка впливу бюджетного регулювання на фінансові потоки країни.

Аналіз зарубіжного досвіду показав, що на сучасному етапі в світі використовуються дві моделі фіскального стимулювання інноваційної діяльності. Перша базується на наданні загальних фіскальних стимулів підприємствам, які займаються впровадженням інновацій чи виготовляють продукцію, яка класифікується як інноваційна; друга модель фіскального стимулювання ґрунтується на впровадженні спеціальних економічних, зокрема фіскальних, режимів економічної діяльності. Це означає, що підприємствам, які займаються інноваційною діяльністю, створюються особливо сприятливі умови і надаються додаткові стимули [3].

Бюджетну політику слід розглядати з позиції як соціально-політичного, так і макроекономічного ефекту. Саме такий підхід визначає й дає змогу побачити основні суперечності бюджетної політики, а отже, дати об'єктивну оцінку механізму функціонування бюджетної системи у країні. Соціально-

політичний ефект бюджетної політики проявляється у пріоритетності реалізації економічних інтересів окремих соціальних груп населення, а також тих політичних партій, які узагальнюють інтереси цих груп та перебувають при владі або йдуть до неї. Сутність цього явища в сучасних суспільно-політичних системах полягає в тому, що уряд країни повинен через бюджет підтримувати прихильність тієї частини електорату, завдяки якій він прийшов до влади, та намагатися подовжити термін каденції.

Одним із головних чинників досягнення високих темпів зростання економіки та її структурної модернізації є висока інноваційна активність. Закономірно, що стимулювання інноваційної діяльності – це один з головних напрямів економічної політики, який наразі розвивають уряди більшості країн світу з метою забезпечення високого рівня конкурентоспроможності економік. Приклади Японії, Фінляндії, «азійських тигрів» доводять, що завдяки ефективній реалізації стратегії інноваційного розвитку можна досягнути значних економічних успіхів у відносно короткий історичний проміжок.

Разом з тим, провадження інноваційної діяльності пов'язано з високим комерційним ризиком, що робить її менш привабливою з економічної точки зору, ніж звичайна господарська діяльність. Внаслідок цього залучення в економіку інвесторів, які будуть готові інвестувати кошти в розвиток інновацій, можливе лише через створення для них сприятливих умов діяльності та зниження їх витрат, що частково компенсує вищу ризикованість інвестицій. В умовах економіки зі слабкими ринковими інститутами і нерозвиненою фінансовою системою найбільш дієвими та ефективними інструментами для вирішення таких завдань є інструменти фіскальної політики [1].

Перелік бюджетних інструментів для конкретного інноваційного проекту залежить від низки умов. Зокрема від правового режиму, який застосовується до суб'єкта інноваційної діяльності – виконавця інноваційного проекту. Так, для технологічних парків визначений спеціальний режим інноваційної діяльності, який передбачає застосування декількох інструментів бюджетного стимулювання (повне або часткове безвідсоткове кредитування, повну або

часткову компенсацію банківських відсотків), а для наукових парків – два інструменти (пряме фінансування виконання інноваційних проектів та пріоритетний порядок розгляду звернень наукових парків щодо державного замовлення на постачання продукції, виконання робіт і надання послуг для забезпечення пріоритетних державних потреб).

Список використаної літератури

1. Максюта А. Бюджетна складова суспільного розвитку / А. Максюта, І.Чугунов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – К.: КНТЕУ. – 2012. – № 1 (81). – С. 45–54.
2. Міронова Л.О. Фінансова автономія органів місцевого самоврядування в умовах економічних трансформацій / Л.О. Міронова // Культура народів Причорномор'я. Научний журнал. – 2012. – № 239 – С.175-177.
3. Міщенко Д.А. Регіональні програми як інструмент реалізації бюджетної політики в Україні / Д.А. Міщенко, Л.О. Міщенко // Культура Причорномор'я – 2013. – №.276. – С.118-120.
4. Тарасюк М.В. Методологічні засади формування бюджетної політики / М.В. Тарасюк // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 5 (15). – С. 309–313.

*Студенти Усович С.А., Романович В.А.
Научный руководитель: ассистент Германович Н.Е.
Полесский государственный университет,
г. Пинск, Беларусь
Email: usovich.sergey.pc@gmail.com*

ПЕНСИОННЫЕ ФОНДЫ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Проблема пенсионного обеспечения является одной из самых болезненных в системе социальной защиты. Пенсионное обеспечение является одним из основных направлений социальной политики любой страны, в том числе и Беларуси, где право граждан на социальное обеспечение в старости, в случае болезни, инвалидности, утраты трудоспособности, потери кормильца и других случаях закреплено в Конституции Республики Беларусь.

В настоящее время уровень государственных пенсий не успевает за темпами инфляции, а изменения демографической ситуации (снижение

рождаемости детей и увеличение числа пенсионеров) еще более усугубляет положение дел.

Важнейшей составляющей системы социальной защиты является пенсионное обеспечение. В настоящее время в органах по труду, занятости и социальной защите различные виды пенсий получают более 2,5 млн. человек.

Демографическая ситуация в Республике Беларусь продолжает улучшаться. Численность населения Республики Беларусь на 1 января 2015 года по данным Белорусского статистического комитета составила 9 481 тыс. человек и по сравнению с началом 2014 года увеличилась на 12,8 тыс. человек. Численность пенсионеров, которые состоят на учете в органах по труду, занятости и социальной защиты постоянно растет. В 2014 году пенсионеров насчитывалось около 2 643,5 тыс. человек. По сравнению с прошлым годом произошло увеличение на 436,7 тыс. пенсионеров.

Наблюдается также положительная растущая динамика средних назначенных им пенсий.

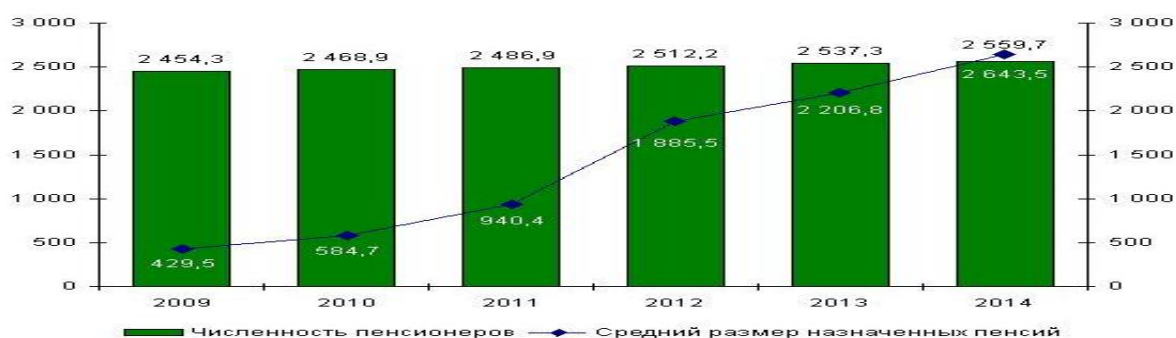

Рисунок 1 – Численность пенсионеров (тыс. человек) и средний размер назначенных им пенсий (тыс. рублей)

С 1 февраля 2015 г. в связи с изменением бюджета прожиточного минимума в среднем на душу населения произведены перерасчеты минимальных трудовых пенсий, надбавок и повышений к ним, доплат пенсионерам в возрасте старше 75 лет, социальных пенсий.

При исчислении пенсии учитывается продолжительность стажа (до 45 лет для мужчин и 40 лет для женщин) и заработок до назначения пенсии

(ограничивается четырехкратной средней заработной платой в республике (ИКЗ=4), а с 2016 года – пятикратной средней заработной платой в республике (ИКЗ=5) для лиц со стажем 36 лет и более у мужчин и 31 год и более у женщин.

В связи с последними изменениями в законодательстве, с 01.01.2017 г. в силу вступает закон о повышении пенсионного возраста до 63 и 58 лет для мужчин и женщин соответственно. Ежегодно пенсионный возраст будет повышаться на полгода, пока не достигнет 63 и 58 лет.

Была рассмотрена пенсионная система США, как одной из самых развитых стран с одними из самых крупных пенсионных фондов в мире. Основные характеристики пенсионной системы США:

Пенсионный возраст в США – 66 лет (постепенно повышается до 67), ранняя пенсия – в 62 года.

Структура пенсионного обеспечения:

- Государственное: небольшая социальная пенсия;
- Корпоративное: корпоративные пенсионные планы;
- Частное: личные пенсионные счета и планы.

Государственный пенсионный фонд формируется за счет налогов на социальное обеспечение в размере 6,2% от заработка сотрудника, столько же платит работодатель.

Как и в любой пенсионной системе выделяют как положительные, так и отрицательные стороны.

К положительным можно отнести следующее: возможность активно участвовать в формировании своего благосостояния в старости.

К отрицательным – децентрализованность и, как следствие, сильная зависимость пенсий от финансового состояния рынка, в частности уязвимость пенсионной системы перед дефолтами. Накопленные средства теряют часть своей ценности и могут очень пострадать, если бюджетно-долговой кризис в США выйдет из-под контроля. Поэтому в последнее время американскую пенсионную систему критикуют за нестабильность и угрозу банкротства.

В нашей стране действует распределительная или солидарная модель пенсионной системы. Суть ее состоит в том, что страховые взносы собирают с представителей одного, а полученные средства распределяют среди другого, более старшего поколения.

Пенсионный возраст у мужчин начинается с 60 лет (стаж работы не менее 25 лет), а у женщин с 55 лет (стаж работы не менее 20 лет).

Пенсионная система включает:

- Трудовые пенсии. Они являются страховыми, которые финансируются из Фонда социальной защиты населения.
- Социальные пенсии выплачиваются лицам, не имеющим права на трудовые пенсии. Белорусская модель пенсионного обеспечения имеет и положительные, и отрицательные стороны.

Положительные – относительная простота организации системы.

Отрицательные – отсутствие альтернативных пенсионных программ и возможностей.

В Беларуси существуют такие же проблемы как в США, например, увеличение доли пенсионеров по отношению к трудоспособным гражданам. Одним из способов решения данной проблемы могут быть меры по увеличению пенсионного возраста граждан.

Несмотря на то, что сегодня ни одна из существующих пенсионных систем не может считаться идеальной, опыт зарубежных стран ценен. Он позволит повысить эффективность системы профессионального пенсионного страхования и в нашей стране. Особое внимание заслуживают следующие меры: развитие негосударственного дополнительного профессионального пенсионного страхования; разработка механизма, который позволит инвестировать пенсионные накопления, а также предоставление дополнительных компенсационных выплат на профессиональное пенсионное страхование работникам, которые заняты в особых условиях труда и достигли общеустановленного пенсионного возраста. Реализация указанных

предложений позволит повысить эффективность профессионального пенсионного страхования.

Список использованной литературы

1. Пенсионный Консультант [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: <http://www.pension-npf.ru/?src=226>. – Дата доступа: 16.03.2016
2. Белстат [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/>. – Дата доступа: 16.03.2016.
3. Министерство труда и социальной защиты Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: <http://mintrud.gov.by/ru/info1>. – Дата доступа: 16.03.2016.

Федосеенко М.В., студент

Научный руководитель: к.э.н., доц. Дедилова Т.В.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

E-mail: dedilova@ukr.net

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Маркетинговое исследование – это систематический поиск, сбор, анализ и представление данных и сведений, относящихся к конкретной рыночной ситуации, с которой пришлось столкнуться предприятию. Маркетинговое исследование также можно определить как систематический сбор, учет и анализ данных по маркетингу и маркетинговым проблемам в целях совершенствования качества процедур принятия решений и контроля в маркетинговой среде [1].

Цели маркетинговых исследований: поисковые цели – сбор информации для предварительной оценки проблемы и её структурирования; описательные цели – описание выбранных явлений, объектов исследования и факторов, оказывающих воздействие на их состояние; каузальные цели – проверка гипотезы о наличии некоторой причинно-следственной связи; тестовые цели – отбор перспективных вариантов или оценка правильности принятых решений; прогнозные цели – предсказание состояния объекта в будущем [1].

Принципиальной особенностью маркетингового исследования, отличающей его от сбора и анализа, внутренней и внешней текущей информации является его целевая направленность на решение определенной проблемы или комплекса проблем маркетинга.

Руководство любого предприятия-товаропроизводителя исходя из положения на рынке, характера поставленных целей и решаемых задач, заданной стратегии действий вынуждено решать, какие маркетинговые исследования и в какой последовательности проводить, какие людские и финансовые ресурсы задействовать, что можно сделать собственными силами, какие исследования выгоднее заказать внешним исполнителям и т.д. Чтобы сэкономить людские и финансовые ресурсы и при этом получить наиболее высокие результаты от проведения маркетинговых исследований, необходимо концептуальное видение этой проблемы на перспективу [2].

Каждая фирма самостоятельно определяет тематику и объем маркетинговых исследований исходя из имеющихся у неё возможностей и потребностей в маркетинговой информации, поэтому виды маркетинговых исследований, проводимых различными фирмами, могут быть разными. Эти исследования нередко проводятся на систематической основе и могут быть классифицированы следующим образом:

а) исследование рынка (MarketResearch):

- определение размера и характера рынка (характеристика потребителей по возрасту, полу, доходу, профессии и социальному положению);
- определение географического размещения потенциальных потребителей;
- определение удельного веса товаров основных конкурентов в общем объеме сбыта на данном рынке. Исследование структуры, состава и организации работы сбытовой сети, обслуживающей данный рынок;
- анализ общеэкономических и других внешних тенденций, влияющих на структуру рынка;

б) исследование сбыта (SalesResearch):

- определение различий в объеме сбыта по отдельным районам;
- установление и пересмотр границ сбытовых районов. Планирование посещений клиентов коммивояжерами. Изменение эффективности работы сбытовиков;
- оценка методов торговли и стимулирования сбыта. Анализ эффективности распределительной сети в размере «расходы – прибыль». Инвентаризация товарных запасов розничной сети;

в) исследование потребительских свойств товаров (ProductResearch):

- анализ сильных и слабых сторон конкурирующих товаров (т. е. товаров не только своей фирмы, но и ее конкурентов);
- поиски новых способов применения выпускаемых изделий. Анализ замыслов новых изделий. Испытание новых изделий с привлечением потребителей. Исследование в области упаковки. Изучение возможностей упрощения ассортимента;

г) исследование рекламы (AdvertisingResearch):

- анализ эффективности рекламных объявлений;
- анализ эффективности средств распространения рекламы;
- анализ эффективности рекламной работы;

д) экономический анализ (BusinessEconomics):

- анализ «затраты – выпуск»;
- краткосрочное и долгосрочное прогнозирование, основанное на анализе тенденций;
- анализ «цена – прибыль».

е) мотивационный анализ (MotivationResearch);

- ж) исследование внешнеторгового маркетинга (Export Marketing Research) [3].

Приведенный выше перечень никоим образом не является исчерпывающим, а лишь намечает в общих чертах границы возможной исследовательской деятельности.

Исследования в области маркетинга могут быть разделены на две основные категории: постоянные и эпизодические. Маркетинг – непрерывный процесс, происходящий в постоянно изменяющихся условиях. Поэтому систематическое проведение исследований имеет существенное значение, если фирма хочет остаться осведомленной об изменениях основных факторов, определяющих спрос, и быть в состоянии соответствующим образом видоизменять свою политику. Обширную информацию такого типа собирают специализированные организации и государственные ведомства, однако эта информация нередко носит слишком обобщенный характер и не может удовлетворять специфическим требованиям отдельной фирмы. В результате ее приходится дополнять исследованиями, проводимыми самой фирмой.

Кроме того, многие ситуации маркетинга настолько своеобразны (например, выпуск на рынок нового товара), что требуют проведения специальных исследований [4].

На основе проведенного анализа, можно сделать вывод, что маркетинговые исследования это важный, сложный и достаточно разносторонний инструмент маркетинговой деятельности компании. Маркетинговые исследования помогают обеспечить разнообразной информацией лица, принимающие управленческие решения. Существует достаточно большой спектр направлений маркетинговых исследований [5].

Список использованной литературы

1. Сущность и виды маркетинговых исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mainmarketing.ru/mcobs-519-1.html>
2. Цели, особенности и методы маркетинговых исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anti-school.ru/shpargalki/marketing/chelig%20mark%20issledov%20ff.html>
3. Багиев, Г.Л. Маркетинг: Учебник для вузов. 3-е изд. / Багиев Г.Л., Тарасевич В.М., Анн Х.. – СПб.: Питер, 2007. – 736с.
4. Основные понятия и направления, опыт проведения маркетинговых исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://litra.ucoz.com/publ/marketing/svjazi_s_obshhestvennostju/osnovnye_ponjatija_i_napravlenija_opyt_provedenija_marketingovykh_issledovanij/55-1-0-3220

5. Современные подходы к маркетинговым исследованиям: цели, задачи и основные понятия / [Калиева О.М., Марченко В.Н., Дергунова М.И. и др.] // Инновационная экономика: материалы междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2014 г.). – Казань: Бук, 2014. – С. 96-99.

*д.е.н., проф. Федулова І.В.
професор кафедри менеджменту і адміністрування
Національний університет харчових технологій
E-mail: felina9@bk.ru*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬНОГО РИНКУ

Кон'юнктурний аналіз ринку дає загальну якісну характеристику його стану (сприятлива або несприятлива кон'юнктура) і визначає кількісні параметри його попиту та пропозиції. Крім цього комплексне дослідження включає аналіз конкурентного середовища, ринкової інфраструктури та інституційної структури ринку, оцінку оптимальності територіального розміщення суб'єктів ринку, міжгалузевих і міжтериторіальних обмінів, а також оцінку ефективності управлінських рішень повноважних органів щодо розвитку даного ринку.

Вважаємо доцільним використання наступної системи методологічних принципів комплексного дослідження розвитку продовольчого ринку: цільоспрямованості; комплексності; системності; систематичності; динамічності; обліку територіальної специфіки; об'єктивності; ефективності. Використання даної системи принципів дозволить отримати більш повні уявлення про стан, тенденції та перспективи розвитку продовольчого ринку.

Властивість підприємств створювати вартість значно залежить від ринків, на яких вони конкурують. Тому, щоб визначити основні проблеми, з якими вони стикаються, потрібно добре знати характер ринку, на якому приходится працювати. Але через складність ринкової кон'юнктури дуже небезпечні будь-які спрощення. Так, підприємства, які займають стійкі позиції у

високоприбуткових сегментах, завдяки ціновій конкуренції напевно зможуть досягти непоганих результатів. А виробники недорогої продукції повинні задля успіху уникати ціновій конкуренції. Якщо 10%-ва норма прибутковості може бути нормальна для існування на ринку галузі побутової електроніки, але слабкою для галузі, що займається програмним забезпеченням. Ці основні відмінності виходять із характеру ринків. Завдяки розумінню основних рушійних сил ринку і завдяки такої організації власної структури, яка дозволить найкращим чином відповідати на виклики ринку, підприємства можуть досягти успіху. Саме оцінка відносної привабливості ринкових сегментів повинна спрямовувати підприємства на прийняття рішення про те, в які нововведення їй краще спрямовувати інвестиції і які навички розвивати, щоб досягти високої конкурентоспроможності на даному конкурентному ринку. Систематизація атрибутів-показників розвитку ринку розглядається нами за такими структурними компонентами:

1. Інтереси і уподобання споживачів;
2. Рівень розвитку ринків;
3. Конкуренція і баланс конкурентних сил.

Інтереси і уподобання споживачів включають роботу і взаємовідносини зі споживачами. Робота зі споживачами передбачає: організацію взаємозв'язків зі споживачами і орієнтація на соціально-економічні вимоги споживачів; відкритість каналів інформації для споживачів; загальний обсяг ринку, місткість ринку; зміни споживчого попиту.

Взаємовідносини зі споживачами передбачають: розвиток сфери торгівлі; індивідуалізм і динамізм поведінки споживачів; зміна і диференціація норм, цінностей, життєвих стилів, культури; показник прихильності (лояльності) споживачів

Рівень розвитку ринків передбачає розвиток таких ринків: сировини і матеріалів, технологій і науково-технічної інформації; фінансовий ринок; ринок праці, ринок збуту і ринок бізнесів.

Ринок сировини і матеріалів - це сфера закупки організацією необхідних ресурсів; структура ринку, яка визначається специфікою товарів, кількістю постачальників; організація взаємозв'язків із постачальниками сировини і матеріалів.

Ринок технологій і науково-технічної інформації – це сфера розвитку фундаментальної і прикладної науки, яка визначається за допомогою показників патентно-ліцензійної і науково-технічної діяльності.

Фінансовий ринок – це зовнішнє джерело фінансування і організації: ринок грошей і ринок цінних паперів. Його структурують за різними критеріями: за сферами функціонування (позиковий або кредитний, фондовий, валютний); за терміном обігу фінансових засобів (грошовий ринок – короткостроковий, ринок капіталів – довгостроковий); за стадіями випуску і обертання (первісний ринок, вторинний ринок); по організації торгівлі фінансовими інструментами (організований і неорганізований).

Ринок праці – це ринок робочої сили, кваліфікованого і некваліфікованого персоналу.

Ринок збуту – це сфера продаж продукту компанії. Облік прямих (пропонують подібний продукт) і непрямих (пропонують продукти субституту) конкурентів. Суттєвий елемент ринку - системи дистрибуції (доставка продукту до кінцевого споживача).

Ринок бізнесів – це ринок, на якому продаються і купуються компанії і бізнеси. Основним поняттям цього ринку є капіталізація (тобто ринкова вартість компанії).

Конкуренція і баланс конкурентних сил визначає рівень ключових компетенцій; ключових продуктів і готових продуктів.

Рівень ключових компетенцій – це можливості створювати нові види бізнесу за рахунок творчого комбінування навичок і умінь (технології + навчання + розповсюдження інформації) з точки зору зовнішнього середовища визначається потенціалом ринку і можливостями його зростання

Рівень ключових продуктів – це можливості бути лідером в розробці нових функціональних характеристик і швидкості розробки продукції з точки зору зовнішнього середовища визначається рівнем технологічної інтенсивності в галузі.

Рівень готових продуктів – це конкуренція за ціною, витратами і якістю (показниками функціонування), боротьба за ринкову частку на ринку. З точки зору зовнішнього середовища визначається часткою ринку підприємства в галузі і можливістю її розширення.

Для прийняття рішень щодо регулювання ринку в цілому, а також розробки стратегії підприємствами щодо здійснення комерційної діяльності на продовольчому ринку, необхідно регулярне одержання, обробка й аналіз інформації, тобто проведення ринкових досліджень. Методика дослідження розвитку продовольчого ринку передбачає використання основних етапів аналізу [1]: перший етап – обґрунтування і розкриття теоретико-методологічних основ формування продовольчого ринку регіону, який включає в себе виявлення сутності продовольчого ринку, його структури, принципів формування та основних завдань діяльності; другий етап – аналіз природно-географічних, суспільно-географічних, економічних, екологічних чинників формування продовольчого ринку; третій етап – оцінка сучасного стану продовольчого ринку регіону, яка включає аналіз функціонально-компонентної, функціонально-територіальної та функціонально-управлінської структури; четвертий етап – оптимізація основних напрямків удосконалення територіальної організації продовольчого ринку регіону [1].

Аналіз ринку пропонується здійснювати у такій послідовності:

1. Аналіз розміру, динаміки і потенціалу розвитку ринку.
2. Дослідження кон'юнктури ринку, сегментація ринку і виділення ключових сегментів.
3. Конкурентний аналіз ринку.
4. Аналіз цін і загальний економічний аналіз ринку.
5. Аналіз структури розподілу або дистрибуції товару на ринку.

6. Аналіз способів реклами, методів просування і підтримки товарів на ринку.

7. Аналіз попиту, ключових потреб і особливостей поведінки споживачів на рику.

8. Виявлення головних ринкових і споживацьких тенденцій.

Основними результатами досліджень ринку стають прогнози розвитку продовольчого ринку, оцінка кон'юнктурних тенденцій, виявлення ключових факторів, які визначають стан ринку в даний момент. Особливо важливою є оцінка сили впливу конкретного фактору продовольчого ринку на загальні зміни.

Список використаної літератури

1. Запорожець Л. А. Методичні основи дослідження продовольчого ринку регіону / Л. А. Запорожець // Географія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : Вид-во Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 19. – С. 19 – 23.

**к . і. н., доцент Фицик Л. А.,
доцент кафедри економічної теорії
Уманський національний університет садівництва;
к.філос.н., доцент Фицик І.Д.
Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини
E- mail: fytsykid@meta.ua**

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ М. Х. БУНГЕ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

У періоди трансформаційних перетворень суспільство є особливо привабливим об'єктом для соціально-економічних досліджень. Таким воно було в Російській імперії після реформ ХІХ ст., таким є в Україні і сьогодні, адже епоха комплексних системно-ринкових перетворень II половини ХІХст. є глибоко співзвучною сучасним процесам ринкового реформування в Україні. З огляду на це значної уваги потребує критичне осмислення національно-історичного досвіду вітчизняного соціально-економічного реформування, який, на жаль, залишається ще недостатньо вивченим. Не претендуючи на аналіз

усього вітчизняного спадку у цій галузі, зосередимось на розгляді реформаторської діяльності одного з найбільш значних дореволюційних діячів М. Х. Бунге у соціальній сфері.

Постать Миколи Християновича Бунге (1823-1895), українського вченого-економіста, професора та ректора Київського університету св. Володимира, публіциста та державного діяча-реформатора Російської імперії другої половини XIX ст., належить до числа незаслужено забутих імен, які заново відкриваються для вітчизняної науки в останні роки.

Незважаючи на значний науковий доробок, М. Бунге все-ж таки залишається більш відомим як видатний реформатор-ліберал Російської імперії останньої третини XIX ст., міністр фінансів (1821-1887 рр.) та голова Комітету міністрів (1887 - 1895 р.р.).

За своїм світоглядом це був ліберал, який з молодих років засвоїв західні цінності свободи особистості, визнання прав приватної власності та приватної ініціативи, відданість ідеям демократії та правопорядку. Він намагався раціонально застосувати європейські моделі у специфічно російських умовах, виступаючи за проведення заходів, орієнтованих на підвищення життєвого рівня та зміцнення правового статусу «нижчих класів», вважав, що послідовна соціальна політика, яка проводилася «верховною владою» є запорукою не тільки економічного прогресу, але й мирної еволюції держави [4, с.147].

На посаді міністра фінансів Бунге вдалось провести масштабне реформування державної фіскальної системи, зокрема скасувати подушний податок, запровадити перші акти трудового законодавства, розпочати підготовку до проведення грошової реформи та багато іншого. Пік його реформаторської діяльності припадає на період реакції та консервативної політики, яку проводив імператор Олександр III.

Соціальні реформи у Російській імперії 60-х років XIX ст. посилили увагу науковців до регулятивної політики держави, що, безумовно вплинуло на переоцінку концепції *laissez faire* в методологічному арсеналі економістів.

Тягар феодальних відносин, тривале відставання національної промисловості, яка потребувала митного захисту, вузькість національного ринку, загроза перетворення держави на сировинний придаток та ринок збуту продукції більш розвинених країн засвідчувала засвідчували непридатність для практичного застосування у державі принципу *laissez faire*, зорієнтованої на свободу підприємницької діяльності та фритредерство. У зв'язку з цим М. Х. Бунге активно підтримував представників класичної політичної економії за ідею максимального розвитку приватної ініціативи, яка, на його думку, зрештою, слугує суспільним інтересам, проте в питаннях економічної політики виступив проти їх тези щодо невтручання держави в економічне життя суспільства, вважаючи, що певне економічно обґрунтоване регулювання є необхідним та корисним [5, с.71].

Соціальне питання займало особливе місце у реформаторській діяльності Миколи Християновича на посаді міністра фінансів Російської імперії. Комплексне соціально-економічне реформування він прагнув досягти шляхом як зростання загальних економічних показників, так і реального добробуту широких мас населення, що мало стати фундаментом розвитку та зміцнення держави та внутрішнього ринку [2, с.105].

Свою програму соціально-економічних перетворень М. Бунге найповніше виклав у своєрідному політичному заповіті, який отримав назву «Потойбічні нотатки», котрий був складений вже після його відставки. Значна частина цієї праці присвячена соціальним проблемам та шляхам їх вирішення, вони нерозривно пов'язуються із загальним процесом ліберальних економічних реформ.

Завдяки М. Х. Бунге в Російській імперії було запроваджене фабричне законодавство, яке відображало соціальну спрямованість ринкових перетворень, яке складалось з ряду законів, прийнятих у 1882, 1885 та 1886 роках. Вони регламентували умови праці дітей, підлітків і жінок, порядок найму та звільнення робітників, видачу заробітної плати, накладання штрафів

та ін. Також було створено важливий інститут контролю за дотриманням фабрично-заводського законодавства – фабричну інспекцію.

У період міністерства Бунге були прийняті закони 1885 р. (про заборону нічної праці підліткам і жінкам) та 1886 р. (про умови найму на роботу), в яких були присутні питання введення страхування робітників. Також набули правового статусу робітничі спілки та страйки.

Поряд із робітничим питанням, М. Бунге звертався до вирішення соціальних проблем на селі. Він подавав на розгляд уряду питання про відміну на селі кругової поруки, переселення малоземельних селян на околиці імперії та полегшення їм виходу з общини. У «Потойбічних нотатках», над якими він працював у 1880-1890 рр., було приділено багато уваги питанням переселенського руху, сформульовані пропозиції щодо надання допомоги селянам для переселення [3, с.158].

Зауважимо, що міграційна складова відігравала важливу роль у реалізації М. Бунге соціальних програм, і найбільшого успіху він досяг саме в галузі переселенської політики. Разом з тим переселення панацеєю від аграрної кризи вчений не вважав, особливо в умовах урядового курсу на консервацію общини [1, с.200].

Важливим напрямом реалізації соціальних програм М. Х. Бунге стало реформування у сфері освіти. Під час його перебування на посаді голови Комітету міністрів був підготовлений проект статуту Російського Товариства розвитку освіти народу та сформульовані його функції.

Таким чином, під час науково-педагогічної та практичної діяльності Миколи Християновича Бунге на високих державних посадах в Російській імперії, виділимо декілька напрямів реалізації вченим соціальних програм:

1. Вирішення соціально-економічних проблем в аграрній сфері.
2. Підвищення життєвого рівня та умов праці трудящих.
3. Започаткування революційних перетворень у сфері регулювання трудових відносин.
4. Розробка питань міграційної політики держави.

5. Допомога внутрішньо переміщеним особам.

6. Реформування системи освіти.

Їх, на нашу думку, слід розглядати як складові майбутньої концепції соціальної політики Російської імперії у кінці XIX ст., а М. Х. Бунге можна вважати вченим та державним діячем, який стояв біля її витоків.

Розроблені М.Х. Бунге реформаторські проекти та реалізовані ним соціально-економічні економічні перетворення багато в чому перекликаються із загальним спрямуванням та змістом сучасних трансформаційних перетворень у соціальній сфері економіки України, насамперед у реформуванні системи пільг та підвищенні рівня соціальних стандартів, створенні системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, реформуванні трудового законодавства.

Список літератури:

1. Бунге Н. Х. Загробные заметки /Н. Х. Бунге / Публикация В. Л. Степанова // М.: «Река времени» - Эллис Лак, 1995. – С.198-254.
2. Кудлак. В., Кудлак Г. Ринкові реформи М. Х. Бунге на посаді міністра фінансів Російської імперії (кінець XIX ст.) // Галицький економічний вісник. – 2009. - №1. – С.100-108.
3. Степанов В. Л. Н. Х. Бунге: Судьба реформатора. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН). – 1998. – 398с.
4. Степанов В. Л. Самодержец на распутье: Николай II между К.П.Победоносцевым и Н. Х. Бунге // Власть, общество и реформы в России в XIX - начале XX века: исследования, историография, источники. – СПб.: Нестор-История, 2009. – С.145-168.
5. Ущаповський Ю. Київська економічна школа XIX ст. у контексті зародження інституціоналізму // Економіка України. – 2012. - №2. – С.70-80.

*к.е.н. Харченко Т.М.
доцент кафедри менеджменту в галузях АПК
Сумський національний аграрний університет
E- mail: Zirka-84@ukr.net*

СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стрімке підвищення попиту на продукцію лісового господарства, як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку, привело до значного зростання рівня конкуренції серед виробників цієї продукції. А здатність підприємства виживати й активно розвиватися в жорсткому конкурентному середовищі визначають його конкурентним потенціалом.

Значний внесок у розвиток теоретичних аспектів, вирішення практичних питань, пов'язаних із розвитком конкурентоспроможності підприємства, його формуванням, аналізом зовнішнього та внутрішнього середовища є предметом дослідження науковців, зокрема: А. Андрійчука, Ю. Губені, В. Зіновчука, Т. Зінчук, В. Іванюти, П. Канінського, М. Маліка, В. Мессель-Веселяка, О. Могильного, О. Онищенко, Г. Підлесецького, П. Саблука, О. Школьного, О. Шпикуляка та ін. Численні дослідження переконують, що проблема конкурентоспроможності підприємства не є новою, проте бурхливий розвиток світової економіки, інформаційних технологій є передумовою дослідження розвитку конкурентоспроможності підприємств лісового господарства, нових напрямків його оцінки та вдосконалення.

Інноваційну спрямованість діяльності підприємства можна забезпечити завдяки реалізації стратегії диверсифікації його продукції. Проте, збільшення збуту лісогосподарської продукції на вітчизняному ринку не є складним завданням, оскільки український споживач не вимагає сертифікації продукції. Натомість міжнародний споживчий ринок несертифіковану лісогосподарську продукцію не приймає. Таким чином, актуальним завданням було б впровадження програми сертифікації лісопродукції, оскільки

це дозволило б підвищити її конкурентоспроможність, збільшити прибуток від зовнішньоекономічної діяльності та впровадити нові технології лісоуправління, а також підвищити довіру до екологічної політики України в інших країнах.

На сертифіковану продукцію на міжнародному ринку є великий попит: за даними FAO не менше 7% круглого лісу, до 25% пиловника й продуктів із нього, а також 35% вторинної сировини কাঁচা виробників йде на експорт. Вартість світового експорту лісопродуктів оцінюється в 115-120 мільярдів доларів США. З урахуванням того, що сертифікована продукція коштує на 12-15% дорожче несертифікованої і щорічно, починаючи з 1999 року, попит на неї зростає на 50-70%, найближчими роками її попит може перевищити пропозицію. Тому зволікати із питанням її сертифікації не можна. Оскільки експорт деревини й продукції її переробки забезпечує близько 40% коштів, які заробляють лісові господарства України, то за умови нинішнього неплатоспроможного внутрішнього ринку лісоматеріалів, експортні валютні надходження є майже єдиним стабільним джерелом фінансування лісогосподарських підприємств [1, с. 5].

Лісова сертифікація – оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку, яка проводиться акредитованими органами сертифікації. Схема лісової сертифікації – організаційна структура функціонування органів стандартизації, сертифікації, акредитації, суб'єктів сертифікації та інших зацікавлених сторін з питань лісової сертифікації. Схема лісової сертифікації містить основоположні правила, вимоги і процедури з питань лісової сертифікації.

Для розрахунку економічної ефективності впровадження лісової сертифікації на підприємстві доцільно застосовувати загальноприйнятий підхід, що полягає у співставленні ефекту від певного заходу та витрат, які на нього понесені [2, с. 15].

Досліджуване підприємство ДП «Шосткинський агролісгосп» працює над виконанням завдань обласної комплексної програми розвитку лісового

господарства «Ліси України – Сумська область на 2010 – 2015 роки», у тому числі в частині створення нових лісів. Уся господарська діяльність підприємства спрямована на підвищення продуктивності, охорону та відтворення лісів, зростання їх корисних властивостей та раціонального їх використання. Оскільки ДП «Шостинський агролісгосп» спеціалізується на: відтворенні, охороні, захисті лісів та продажі лісового зрубу, то на сучасному етапі його діяльності доцільним було б забезпечити впровадження інноваційної технології з врахуванням еколого-економічних нормативів, що дасть новий поштовх до розвитку підприємства у кризовий і після кризовий період та дозволить уникнути понаднормативного забруднення навколишнього природного середовища і сплати екологічних податків.

Таким чином, головним та першочерговим завданням ДП «Шостинський агролісгосп» є розроблення стратегічної програми розвитку, яка повинна включати впровадження сертифікацію лісгосподарської продукції. При реалізації інноваційних програм потрібно дотримуватись екологічної рівноваги, тобто балансу природних або змінених людиною компонентів і природних процесів, що створюють середовище та забезпечують тривале існування екологічної системи. Сертифікація лісу (за вище зазначених умов) може сприяти вирішенню такої проблеми, як нераціональне використання лісового ресурсу. Водночас за рахунок підвищення якості продукції, довіри споживачів та конкурентоспроможності продукції, сертифікація зробить лісгосподарське підприємство менш вразливим до спадів економіки.

Отже, ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку – науково обґрунтоване використання лісових угідь, що здатне забезпечувати стабільний розвиток лісових екосистем та ландшафту в цілому, їх біотичного різноманіття, продуктивності, здатності до відновлення, життєздатності та спроможності виконання ними як у даний час, так і в майбутньому екологічних, економічних, соціальних та інших функцій на місцевому, національному і глобальному рівнях.

Список використаної літератури:

1. Борейко В.І. Інноваційна діяльність в лісогосподарській галузі / В.І. Борейко, О.Л. Мартиневська // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. - Серія «Економіка». – 2011. - Вип. 2(54). - С. 11-16.

2. Методичні рекомендації з удосконалення системи ведення лісового господарства на основі запровадження лісової сертифікації / [Карпук А.І., Кравець П.В., Розвод С.В. та ін.]; (НУБІП УКРАЇНИ) – К.: «ЦП —КОМПРИНТ», 2012.- 30 с.

*к.е.н., доцент Цвігун І.А.
завідувач кафедри інформаційних технологій
Подільський державний аграрно-технічний університет
E-mail: ia_tsvigyn@ukr.net*

РОЗВИТОК ДЕМОГРАФІЧНИХ СИСТЕМ ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЯ

Складна демографічна ситуація в Україні характеризується депопуляцією населення, яка зумовлена не лише низькою народжуваністю від якої сьогодні потерпають країни Європи, але досить високою смертністю. Особливістю смертності українського населення є досить високий рівень у молодому віці, особливо чоловіків. На фоні втрати чисельності населення значно погіршується його якість, що зумовлено поширенням соціально небезпечних хвороб: ВІЛ, СНІД та туберкульозу, а також поширення девіантних явищ, наркоманії та алкоголізму.

Демографічний чинник є одним з визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку країни, а питання демографічного розвитку слід розглядати як фактор і водночас як результат функціонування держави [4]. Сьогодні стає очевидним, що зростання інтересу до вивчення проблем демографічної безпеки є цілком закономірним, оскільки вони значно актуалізуються та стають предметом особливої уваги в період трансформацій суспільства, що є причиною демографічної кризи сьогодення.

Традиційний підхід, коли намагаються вирішувати проблеми в окремих сферах життєдіяльності, ігноруючи її системність, цілісність, не може бути ефективним. Ніякі окремі програми виходу з економічної чи інших названих

криз самі по собі не можуть дати очікуваного ефекту. Тому у виробленні ефективної стратегії подолання системної кризи в Україні нагальною проблемою є проблема органічного поєднання зусиль суспільства в оздоровленні всіх сфер життєдіяльності [2; с.3].

З цього приводу слушною є думка Стешенко В.С. [2; с.58], що саме системна криза в Україні вимагає системного підходу щодо її дослідження через теоретичне дослідження демографічної системи. Оскільки саме необхідність з'ясування питання про будову демографічної системи як предмета демології створить ту проблемну ситуацію, процес осмислення і подолання якої має характеризуватися побудовою фактичних моделей, а не моделей-фікцій

Розуміючи систему як множинну взаємопов'язаних елементів, що утворюють певну цілісність, єдність, автором визначено, що демографічна система - це поєднання кількісних, якісних і структурних параметрів населення та демографічних відносин між ними, що виникають у зв'язку з відтворенням населення.

Розвиток системи – це взаємна зміна її кількісних, якісних та структурних параметрів. Кількісні зміни, як відомо, будь-то збільшення чи зменшення складових частин даного цілого (проявляється у збільшенні чи зменшенні їх числових значень), призводять на певному етапі до якісного стрибка. Структурні зміни – це зміни взаємовідношення складових частин, зовсім не обов'язково повинні супроводжуватися збільшенням чи зменшенням їх числа. Вони також можуть призводити до якісного стрибка. Це дає підставу стверджувати, що як кількісні, так і структурні зміни відіграють причинну роль у якісних змінах [2, с.43].

Закони розвитку системи, що існують нині, можна поділити на дві групи: закони побудови (розвитку) та закони функціонування. Перші - характеризують внутрішній зв'язок елементів системи, умови збереження цілісності структури, її відносної стійкості в процесі постійних змін (розвитку). До другої групи належать закони, що характеризують визначену послідовність, ритм, темп перебудови структури системи, зв'язок між різними відношеннями системних об'єктів [1;

с.133]. При цьому, чим вище рівень розвитку демографічної системи, тим більше проявляються відмінності між законами функціонування та розвитку.

Функціональний розвиток, що пов'язаний з збереженням стабільного стану, стійкості і системної якості, порядку системи, у міру накопичення змін переходить в трансформаційний розвиток, що включає етап кількісно-якісних змін системи із збереженням її стійкості і етап переродження системи (власне трансформацію), пов'язаний з якісними змінами, з порушенням стійкості, який може завершитися або утворенням нової системи, або її розпадом (рис. 1.).

Рис. 1. Зміст і етапи трансформації демографічних систем

Основними характеристиками демографічної системи, що забезпечує її

розвиток є стійкість і безпека - найважливіші характеристики об'єкту як єдиної системи. Їх не варто протиставляти, з них кожна по-своєму характеризує стан об'єкту. Стійкість демографічної системи характеризує міцність і надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних і інших зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження». Безпека визначає наближеність основних параметрів демографічної системи до межі, після якої відбувається порушення її функціонування. Трансформація передбачає зміну компонентів, параметрів, пропорцій, зв'язків демографічної системи, які, накопичуючись, зумовлюють перехід її в новий якісний стан.

Трансформація - це не просто саморозкриття системи, актуалізація закладених в ній потенцій, зміна станів, форм функціонування. Завдяки трансформації, система виходить на інший рівень функціонування, перш недоступний і неможливий для неї, змінюючи при цьому свою організацію. Трансформація представляє собою об'єктивно-суб'єктивний процес, що відбувається з одного боку, відповідно до об'єктивних законів, а з іншого - ініційований і регульований суб'єктами з метою її прискорення і надання певної спрямованості. Саме якісний розвиток демографічної системи пов'язаний з дисбалансом, конфліктами, стрибками, кризами, оскільки, тільки в такій формі може здійснюватися розвиток складних систем, включаючи і соціально-економічні, до яких відноситься і демографічна.

Етапи трансформації демографічних систем зумовлені історичними умовами розвитку країни та соціально-економічною ситуацією. Перший етап полягає у функціонуванні демографічної системи під впливом змін у зовнішньому середовищі і є складовою її розвитку. На другому етапі проявляється трансформація, зумовлена якісними змінами, а саме зміною демографічних процесів, що зумовлюють і кількісні та структурні зміни. Залежно від напрямку зміни відбувається криза демографічної системи, яка може зумовити зворотній результат – переродження системи, а при неможливості - її занепад. Третій етап - становлення нової системи з кількісними та якісними підсистемами.

Суб'єктивність трансформаційних процесів знаходить свою

конкретизацію в об'єктному змісті демографічної системи, що має складну структуру. Зміни, що відбуваються в ній - підпорядковані певній логіці, яка полягає в тому, що трансформація демографічних систем, як спосіб їх розвитку, передбачає не просто зміну відносин між людьми, а здійснення процесів, в яких демографічні відносини опосередковуються організаційними, управлінськими, психологічними, матеріальними процесами і навпаки. Всі структурно-функціональні ланки системи утворюють частини єдиного цілого і не існують поза її межами. Вони пов'язані генетично (єдністю походження) і функціонально, тобто всі ланки є взаємообумовленими одна одною.

У випадку значних якісних змін та порушення стійкості демографічна система деградує, розвивається криза, яка переходить у катастрофу, що зумовить руйнування демографічної системи, тобто втрату її кількісних аспектів та якісних аспектів, що зумовить зміни в зовнішньому середовищі та трансформаційні процеси національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г.Білорус. - КНЕУ, 2001. - 733 с.
2. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / НАН України, Інститут економіки; за ред. В. Стешенко. – К., 2001. – 560 с.
3. Кудрин А. Старение населения и угроза бюджетного кризиса / А. Кудрин, Е. Гурвич// Вопросы экономики. - 2012. - №3. – С. 52-79.
4. Семенютіна Т.В. Економічні ризики, небезпеки, загрози: сутність та взаємозв'язок / Т.В. Семенютіна // Економічний простір, 2012. - №68.- С.106-113.

аспірант Чавичалов І.І.
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
(м. Дніпропетровськ)
E-mail: ichavychalov@gmail.com

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Реформування підприємства – тільки перший крок процесу розвитку, створення для цього процесу «стартового майданчика», на якому положення підприємство стійке, а запуск руху до стратегічних орієнтирів забезпечений хоч би мінімальними ресурсами.

Розвиток підприємства має бути, передусім, спрямовано на стабільне досягнення тих цілей, які ставляться власниками, – рентабельності підприємства і його стійкості. Управління розвитком підприємства може бути реалізоване у межах двох різних підходів: проектно-планового або програмного.

Основа проектно-планового підходу - мета, що встановлюється як проект бажаного стану підприємства на довгострокову перспективу. Ця мета може припускати підвищення конкурентоспроможності і захоплення більшої частки ринку, перехід на інші сегменти ринку, або інші якісні зміни діяльності підприємства, що забезпечують велику рентабельність або стійкість. При цьому передбачається, що характеристики зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства (тобто ринку, податкового оточення, запитів працівників і так далі) можуть бути спрогнозовані на увесь довгостроковий період і, відповідно до цього прогнозу, можна визначити мету стратегічного розвитку.

Проектно-плановий підхід, орієнтований на довгострокові цілі, ефективний тільки в умовах загальної економічної стабільності. Тому, хоча він є традиційним для існуючої практики управління, він часто призводить до планів, що не реалізуються: за час виконання плану ситуація устигає змінитися настільки, що цілі стають неактуальними або недосяжними.

Найбільш відомі різновиди цього підходу: довгострокове планування і стратегічне планування – розрізняються способом прогнозування майбутнього.

У довгостроковому плануванні прогноз здійснюється на підставі тих тенденцій, які спостерігаються у момент складання плану і екстраполюються в майбутнє. При стратегічному плануванні виходять з того, що в загальній динамічній ситуації існуючі тенденції не можуть бути поширені на досить довгий період і будують прогноз на основі як вивчення тенденцій, так і пророцтва подій, які можуть викликати зміни – появу нових можливостей або нових небезпек. З їх обліком формулюється мета стратегічного розвитку [2].

Програмний підхід виходить не з кінцевої мети, а з проблем і можливостей їх вирішення, існуючих на початковий момент розвитку. Інакше кажучи, якщо при проектному підході виходять з належного (того, що повинно бути), то при програмному – з реального (того, що є) і вибирають такі зміни, щоб трансформувати реальне в «кращу» сторону. Конкретні цілі, механізми їх досягнення і заходу програми визначаються поетапно в ході реалізації програми, при цьому мета кожного етапу визначається безпосередньо перед здійсненням цього етапу на основі аналізу поточної ситуації і результатів попереднього етапу. Заздалегідь визначаються лише концепція і стратегія програми як підстави для цілеутворення.

Таким чином, програмний підхід, по-перше, завжди призводить до покращень і виключає недосяжні цілі, по-друге, дозволяє коригувати рух на кожному кроці відповідно до фактично досягнутих результатів і динаміки зовнішнього середовища. Можна показати, що програмний підхід дозволяє інтегрувати економічні, соціальні, правові і інші зміни в єдиний процес, створюючи єдиний механізм цього процесу, чого не вдається отримати при проектно-плановому підході, що забезпечує, у кращому разі, комплексність мети, але не комплексність процесів і механізмів

Виходячи з викладеного, програма включає наступні елементи [1]:

а) довгострокові:

– концепція програми – основні ідеї, що лежать в основі цілеутворення на будь-якому етапі програми; ці ідеї для кожного етапу реалізації програми

доповнюються необхідними деталями і формують конкретну мету етапу, що реалізовується;

– стратегія – при цьому підході це сукупність принципів вибору цілей і способів їх досягнення для будь-якого етапу програми, що диктують, як мають бути реалізовані концептуальні положення залежно від ситуації, що фактично склалася, на момент початку кожного етапу.

Основне завдання управління стратегічним розвитком підприємства в програмному підході – розробка довгострокових елементів програми : концепції і стратегії.

Особливий аспект концепції – розвиток технологічного комплексу підприємства. Стратегічні принципи розвитку технологічного комплексу не повинні передбачати відмову від використання існуючих профілів виробництва. Проте необхідно розглядати їх не в якості обмежувальної умови, що диктує господарську спеціалізацію підприємства, а як потенціал для розвитку нових господарських напрямів на основі максимально можливої технологічної спадкоємності.

Взаємозв'язок технологій з певними ринками і їх сегментами, що обслуговуються за допомогою цих технологій, формує стратегічні зони господарювання, набір яких має бути, по-перше, оцінений і, по-друге, реструктуризований за наявними в теорії стратегічного менеджменту критеріями привабливості, синергізму, стратегічної гнучкості і іншими.

Особливе значення мають питання організаційної концепції: зміни організаційної структури підприємства у зв'язку з реструктуризацією майнового комплексу і диверсифікацією виробництва, інтеграції підприємства з іншими господарюючими суб'єктами в цілях формування єдиної системи стратегічних зон господарювання, реалізації спільних ринкових стратегій, посилення технологічного потенціалу, оптимізації фінансових потоків.

Концепція повинна містити опис тих засобів, які будуть використані для реалізації процесу стратегічного розвитку. Можливе використання трьох типів засобів [2,4]:

1. організаційних – створення нових структур як усередині підприємства, так і поза ним: створення нових підрозділів, дочірніх організацій, асоціацій, холдингів, злиття з іншими підприємствами та ін., - а також зміна існуючих структур і нормативно-правового забезпечення діяльності;

2. економічних – розподіл ресурсів між підрозділами, зокрема, складання і виконання бюджетів підрозділів і бюджетів реалізації проектів;

3. педагогічних – формування нової якості кадрового потенціалу підприємства шляхом підвищення кваліфікації і перепідготовки.

У концепцію програми стратегічного розвитку рекомендується також включати питання забезпечення стратегічної стійкості підприємства, зокрема, вирішення наступних стратегічних завдань:

- розробка інноваційних бізнес-ідей і формування сучасної організаційної культури, що дозволяють досягти стратегічної конкурентоспроможності підприємства;

- розробка і впровадження інноваційних технологій, що забезпечують виробництво товарів з принципово новими споживчими якостями, що не мають аналогів за кордоном, а отже, що дозволяють завоювати певні частки ринків;

- на внутрішньому ринку – відмова від використання залишкового попиту і перехід до створення своїх ринків – розвитку у потенційних покупців нових потреб, для задоволення яких можливо використати тільки продукцію або послуги, вироблювані тільки за допомогою технологій, наявних тільки на цьому підприємстві;

- націленість діяльності по технічному і інвестиційному проектуванню на забезпечення значення критерію «ціна/якість» на світовому рівні для будь-якого продукту.

Стратегія розвитку при програмному підході містить наступні основні принципи вибору рішень [4]:

- правила, використовувані при оцінці результатів діяльності підприємства: якісна характеристика результатів здійснюється на основі орієнтирів, а кількісна – на основі завдань;

– правила, за якими складаються відносини підприємства з його зовнішнім середовищем, визначальні, які види продукції і технології підприємство розроблятиме, куди і кому їх збувати, яким чином домагатися переваги над конкурентами. Цей набір правил називається продуктово-ринковою стратегією, або стратегією бізнесу;

– правила, за якими встановлюються відносини і процедури усередині підприємства – організаційна стратегія.

Окрім перерахованих видів стратегій, виділяють наступні [1,3]:

– ресурсно-ринкова стратегія – сукупність принципів, що визначають поведінку підприємства на ринках ресурсів виробництва;

– технологічна стратегія – сукупність принципів, що визначають зміни технологічного комплексу підприємства у зв'язку з ринковими чинниками;

– інтеграційна стратегія – сукупність принципів функціональної і організаційної інтеграції підприємства з іншими підприємствами і організаціями; інтеграційна стратегія може бути включена до складу організаційної стратегії, яка в цьому випадку сполучатиме питання побудови і зміни внутрішніх і зовнішніх організаційних стосунків;

– фінансова стратегія – сукупність принципів, що відносяться до способів залучення, накопичення і витрачання фінансових ресурсів;

– соціальна стратегія – сукупність принципів, що визначають тип і структуру колективу працівників підприємства, а також характер його взаємодії з власниками (працедавцем).

Таким чином найважливішою частиною концепції і стратегії програми є питання підвищення інвестиційної привабливості підприємства і розробки принципів інвестиційної політики. Тим самим звужується поле для реально ефективного інвестування і свідомо відкидаються проекти, які в реальній ситуації можуть принести значний ефект, але ефект, опосередкований через існуючі виробництва шляхом збільшення їх обсягів продажів.

Список використаної літератури

1. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия:

научное издание / Ю.Б. Иванов, А.Н. Тищенко, Н.А. Дробитько, О.С. Абрамова. – Х.: Изд-во ХНЭУ, 2004. – 256 с.

2. Крук М. Разработка корпоративных стратегий компании / М. Крук // ЭКО. – 2011. – № 6. – С. 112-117.

3. Минцберг Г. Стратегический процесс: пер. с англ. / Г. Минцберг, Д.Б. Куинн, С. Гошал; под. ред. Ю.Н. Каптуревского. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.

4. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства. / О.М. Тридід. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 364 с.

Чакалова К.О.

аспірантка кафедри управління персоналом і економіки праці

Науковий керівник: д.е.н., проф. Петрова І.Л.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

E-mail: kseniia-chakalova@ukr.net

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ПРАЦІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Соціально-економічна система є складною і динамічною системою, що охоплює процеси виробництва, обміну, розподілу й споживання матеріальних та інших благ.

Особливе місце в соціально-економічних системах посідає такий фактор виробництва як праця, адже саме люди створюють, розподіляють і споживають товари та послуги. Тому необхідним є вивчення ринку праці, бо через нього підприємства, установи, а також і держава забезпечують себе компетентними працівниками.

Варто зазначити, що залучити робочу силу є лише першим кроком, більш важливим, на нашу думку, є утримати працівників в організації, установах, і навіть державі, на що спрямовані внутрішні ринки праці.

Як бачимо, тут постає питання, що собою являють внутрішні ринки праці.

Шевченко Л.С. визначає внутрішній ринок праці як ринок праці підприємства, фірми, організації, установи тощо. [7, с. 177]

Завіновська Г.Т. вважає, що внутрішній ринок праці передбачає мобільність працівників всередині підприємства з урахуванням кваліфікації працівників, їх професійної підготовки на робочому місці. [3, с. 81]

Маковська Н.В. розглядає внутрішній ринок праці як соціально-економічну систему (інститут), обмежену рамками однієї організації, і яка має свої адміністративні правила і процедури. [4, с. 123]

Також внутрішній ринок праці може бути визначений як система відносин роботодавця і працівника на різних стадіях життєвого циклу робочої сили за Смоляковим М.В. [8, с. 8]

Заслугує на увагу і таке визначення внутрішнього ринку праці: внутрішній ринок праці — це система соціально-трудових відносин, обмежених рамками одного підприємства, усередині якого встановлення ціни (заробітної плати) робочої сили і її розміщення визначаються адміністративними правилами та процедурами. [1, с. 29]

Таким чином бачимо, що в основному внутрішній ринок праці визначають як систему, чи характеризують як мобільність працівників, проте в рамках певного підприємства.

Ми вважаємо, що найбільш повно внутрішній ринок праці характеризує таке визначення: внутрішній ринок праці — це соціально-економічна система, усередині якої встановлення ціни (заробітної плати) робочої сили і її розміщення визначаються адміністративними правилами та процедурами, які діють в рамках певного підприємства.

Для забезпечення ефективного функціонування соціально-економічних систем внутрішній ринок праці виконує ряд функцій:

- забезпечення гарантій зайнятості та соціального захисту працівників;
- розвиток персоналу й корегування його професійно-кваліфікаційних характеристик відповідно до інноваційних змін в організації [5, с. 239];
- забезпечення збалансованості попиту та пропозиції робочої сили як всередині організації, так і на рівні держави;
- розподіл найманих працівників за професіями та кваліфікацією, галузями виробництва і регіонами [2, с. 306];
- надання інформації щодо умов найняття, рівня заробітної плати, пропозиції робочих місць, якості робочої сили тощо;

- ефективне використання трудових ресурсів з метою підвищення прибутковості виробництва;
- формування пропорцій суспільного виробництва, розвиток галузей.

Внутрішній ринок праці формується як органічна ланка ринкової системи. Він може ефективно функціонувати лише у взаємозв'язку з зовнішнім ринком праці, ринками товарів та послуг, капіталу. Проте вважається, що внутрішній ринок праці є похідним від ринку товарів і послуг тому, що попит на ресурси, в тому числі на працю, залежить від попиту на товари, що виробляються з їх допомогою.

Крім того, слід врахувати, що крім доходів, отриманих завдяки праці, на ринок праці виносяться і нетрудові доходи: накопичені раніше суми, соціальні гранти, фінансові доходи від використання майна (банківські відсотки, орендна плата, відсотки по акціях, облігаціях тощо). Також необхідно враховувати, що кругообіг товарів і грошей не є закритою системою в межах однієї країни. На ринок товарів може виноситися також дохід, зароблений на роботі за кордоном. В результаті домашні господарства формують попит на нестворені ними товари і послуги [6, с. 34].

Схема кругообігу товарів і грошей в соціально-економічних системах зображена на рис. 1

Як видно з рис. 1 внутрішній ринок праці посідає важливу роль в соціально-економічних системах. Саме через нього працівники (домашні господарства) отримують свій дохід — заробітну плату, а підприємства одержують високо кваліфікаційну робочу силу, яка здатна виготовити якісний товар і надати необхідну послугу.

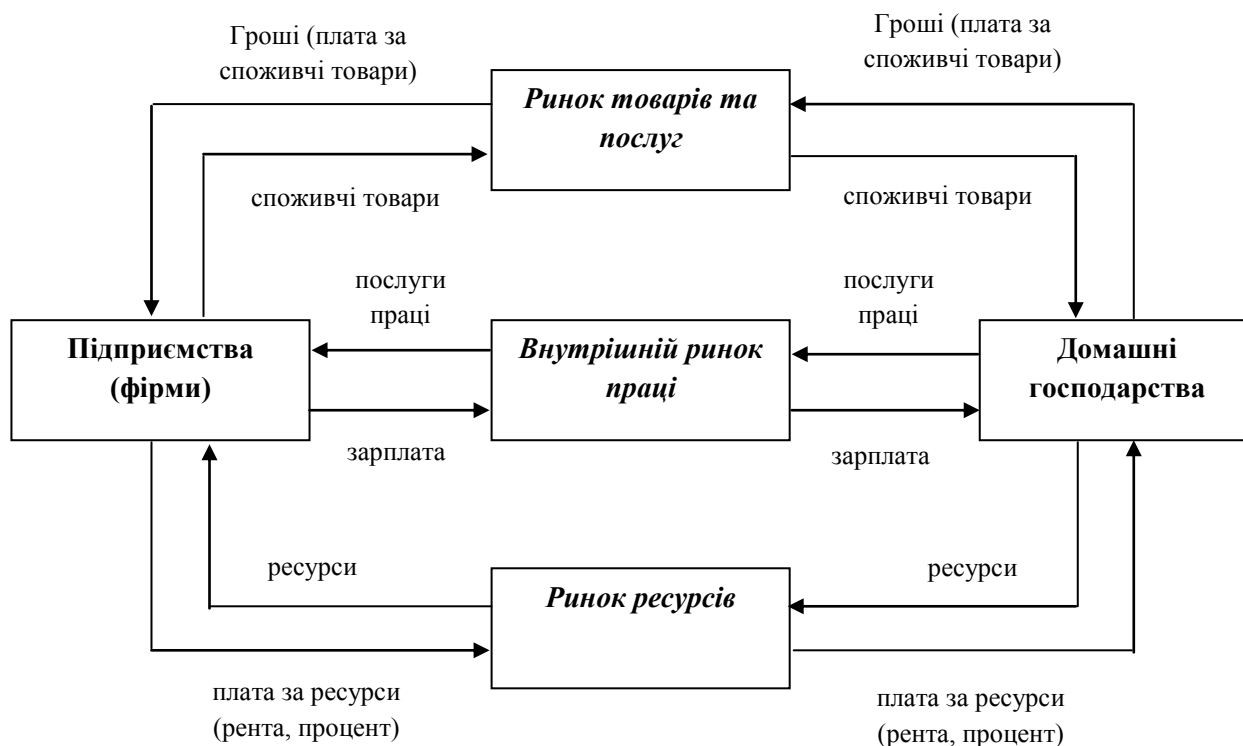

Рис 1. Схема руху товарів і грошей в соціально-економічних системах

Важливо відмітити, що ефективність внутрішнього ринку виявляється у зменшенні плинності трудових ресурсів, скороченні витрат, пов'язаних з купівлею-продажем робочої сили, з навчанням персоналу, сприянні просуванню працівників службовими сходинками [3, с. 81]. Аналіз внутрішніх ринків передбачає вивчення системи соціально-трудових відносин, управління трудовими ресурсами на рівні підприємства, тобто дослідження проблем управління персоналом, нормування і організації праці, управління продуктивністю праці, систем оплати праці, планування праці, найму персоналу, резерву керівників тощо.

Список використаної літератури:

1. Балахнин Г.С., Сумцов В.Г., Филиппова И.Г. Державне регулювання зайнятості: Навчальний посібник. — Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2004. — 256 с.
2. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. / Є.П. Качан, О.П. Дяків, В.М. Островерхов та ін.; За ред. Є.П. Качана. — К.: Знання, 2008. — 407 с.
3. Завіновська Г. Т. Економіка праці: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 300 с.

4. Маковская, Н.В. Регулирование внутреннего рынка труда организации: теоретико-методологический аспект / Н.В. Маковская // Вестник Удмуртского университета. 2007. - №2. - с. 123 - 140.

5. Одегов Ю.Г., Руденко Г.Г. Экономика персонала. Часть 1. Теория: Учебник. — М.: Издательство «Альфа-Пресс», 2009. — 1056 с.

6. Ринок праці [текст]: нав. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / Чернявська О.П. — К.: «Центр учбової літератури», 2013. — 522 с.

7. Ринок праці в аспекті сучасної парадигми регіонального економічного розвитку / Л.С. Шевченко // Демографія та соціальна економіка. — 2004. — № 1-2. — С. 176-183.

8. Смоляков, Николай Васильевич. Совершенствование внутренних рынков труда: автореферат дис. ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Саратов. гос. техн. ун-т. - Саратов, 2004. - 19 с.

Чупілка А.В.

Університет митної справи та фінансів

E-mail: dp241094cav@gmail.com

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Страховий ринок відіграє важливу роль у мінімізації ризиків діяльності як суб'єктів господарювання, так держави та її громадян, є індикатором передумов для відкриття і ведення бізнесу, своєрідним гарантом соціального забезпечення населення країни. Тому на сьогодні є необхідним проведення аналізу впливу світової фінансової кризи на страховий ринок України, щоб мати можливість розробити дієві заходи щодо подолання її негативних наслідків.

Значний внесок у висвітлення особливостей функціонування страхового ринку України внесли вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, Н. М. Внукова, М.М. Александрова, О.О. Терещенко, Л.М. Горбач, О.Д. Заруба, СС. Осадець. Виявленню впливу фінансової кризи на страхування присвятили свої праці М.В. Мних, О.О. Гаманкова, О.В. Козьменко та інші. Незважаючи на широке коло проблем, вирішення яких пропонується у працях науковців, таке важливе питання, як формування ефективного українського ринку страхових послуг потребує подальших наукових досліджень.

Останні події, що відбулися в країні, похитнули фінансовий ринок. Це призвело до деякої стагнації й навіть зменшення показників діяльності страхових компаній України. Ситуація ускладнилась світовою фінансовою кризою, що внесла свої корективи в розвиток страхового ринку та зумовила появу нових загроз [1].

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків, але досліджуючи діяльність страхових компаній, можна зробити висновок, що за останні роки поступово скорочувалася їх кількість. Так, станом на 31.12.2014 загальна кількість страхових компаній становила 382, у тому числі СК "life" – 57 компаній, СК "non-life" – 325 компаній (станом на 31.12.2012 – 414 компаній, у тому числі СК "life" – 62 компанії, СК "non-life" – 352 компанії) [2].

Також можна зробити висновок, що страховий ринок України характеризується зниженням багатьох показників. З одного боку, це пов'язано з низьким рівнем попиту на страхові послуги, з іншого - обумовлено політичною ситуацією в країні.

Так, тільки за 2014 рік, у порівнянні з 2013 роком, на 1 894,6 млн. грн. (6,6%) зменшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій зменшився на 2 958,6 млн. грн. (13,7%). Обсяг валових страхових виплат/відшкодування у порівнянні з 2013 роком збільшився на 413,6 млн. грн. (8,9%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 326,4 млн. грн. (7,1%) [2].

Найактуальнішими проблемами, обумовленими наслідками світової фінансової кризи, економіко-політичною ситуацією в країні й визначеними науковцями та практиками, та які потребують негайного вирішення, є [1, 3, 4]:

- нерозвиненість довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного страхування та відсутність правового регулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування;

- невисока якість страхових послуг і незахищеність споживачів страхових послуг від шахрайства та махінацій страховиків;;

- недостатність попиту на послуги страхових компаній з боку підприємств і населення, що обумовлено погіршенням фінансового стану;
- відсутність системи стандартизації і сертифікації страхових продуктів та системи менеджменту;
- велика кількість страхових компаній і недостатній рівень капіталізації страховиків;
- переважання пасивного перестрахування над активним;
- недостатній рівень кадрового забезпечення страхового ринку;
- низький рівень страхової культури населення (за даними соціологічних досліджень, кожен другий українець погано орієнтується в ситуації на страховому ринку);
- недосконалість страхового законодавства й відсутність єдиної державної політики у сфері страхування та неефективність основного регулятора страхового ринку та ін.

Не дуже оптимістичний прогноз експертів і для перестрахування. Лідери світового ринку можуть припинити співробітництво із середніми і малими українськими страховими компаніями. Доходи від них незначні, а витрати на обслуговування договорів великі. Можливо будуть збільшені ціни на перестрахування [5].

Вирішення даних проблем є необхідною умовою подальшого розвитку українського страхового ринку та досягнення високого рівня конкурентоспроможності його учасників.

Необхідно вжити заходів, які забезпечать ефективну діяльність страхових компаній України і стабілізують ситуацію на страховому ринку в цілому.

З метою покращення ситуації на страховому ринку доцільно реалізувати низку системних різнопланових заходів, спрямованих на усунення як хронічних проблем, так й тих, що спричинені фінансовою та економічною кризами. Особливий акцент необхідно зробити на активізації інвестиційного потенціалу страхового ринку.

Враховуючи, що в Україні вільні кошти страховиків, в силу специфіки вітчизняного законодавства та інституційних особливостей страхового ринку, не в повній мірі трансформуються в інвестиційні ресурси, вирішення хронічних проблем лежить, в першу чергу, в правовій площині. Правове поле, в рамках якого функціонує страховий ринок потребує реформування і приведення його до європейських стандартів [4].

Усунення наслідків економіко-політичної та фінансової криз вимагає негайних заходів тактичного характеру, спрямованих на усунення загрозливих тенденцій, що спостерігаються на страховому ринку, недопущення зменшення інвестиційного потенціалу та платоспроможності страховиків та розгортання глибокої кризи страхового ринку. Основними з цих заходів є наступні:

- забезпечення наявності страхового покриття майна, що перебуває у заставі в комерційного банку, на весь період дії кредитного договору;
- перегляд, з урахуванням наслідків фінансової кризи, вимог та переліку цінних паперів та інших фінансових інструментів, у які можуть розміщуватися резерви страхових компаній;
- створення сприятливих умов щодо купівлі страховиками іноземної валюти для проведення розрахунків з клієнтами іноземною валютою та формування резервів у тих валютах, в яких страховики несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями;
- посилення контролю за страховиками, які затримують страхові виплати (страхове відшкодування) та притягнення їх до відповідальності, в тому числі шляхом позбавлення відповідних ліцензій;

Отже, реалізація наведених рекомендацій має зберегти та, у середньостроковій перспективі, зміцнити фінансовий потенціал страхового ринку України, що створить сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної активності страхових компаній у період посткризового відновлення економіки.

Список використаної літератури

1. Гавриляк Т.С. Влияние мирового финансового кризиса на страховой рынок Украины [Електронний ресурс] / Т.С. Гавриляк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014.– № 2. - С. 1034-1037. - Режим

доступу: <http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/255-gavrilyak-t-s-vliyanie-mirovogo-finansovogo-krizisa-na-strakhovoj-rynok-ukrainy>.

2. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]: Огляд страхового ринку / Національна комісія, що здійснює з державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.

3. Дудченко Н.В. Новітні тенденції розвитку вітчизняного страхового ринку / Н.В. Дудченко // Інноваційна економіка. - 2012. - № 3. - С. 261-263.

4. Сова О.Ю. Проблеми і перспективи розвитку страхового бізнесу в Україні / О.Ю. Сова // Наука й економіка. – 2015.– № 1 (37). - С. 42-48.

5. Перестраховування та фінансова криза: сьогодення і перспективи // Фінансовий ринок України. – 2009.– № 1 (63). - С. 19-20.

Шавлак М.А., студентка

*Науковий керівник: к.е.н., доцент Іващенко Марина Вікторівна
Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого
навчального закладу «Університет банківської справи»
e-mail: shavlakmarina@mail.ru*

ОСОБЛИВОСТІ НЕРІВНОМІРНОГО АСИМЕТРИЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі соціально-економічний розвиток економік країн-членів ЄС неможливий без урахування територіальних особливостей, зокрема, сильних та слабких сторін функціонування регіональних економічних систем, сприятливих і негативних тенденцій розвитку регіонів. Сильно вираженою є економічна і соціальна диференціація між показниками нових країн-членів та середнім показником по ЄС, що спричинює підвищення фінансових витрат і посилює тенденцію до внутрішньосоюзової делокалізації й відповідно до міграції робочої сили.

Поставка проблеми. Важливість і актуальність управління диспропорціями в регіональному розвитку обумовлені тим, що вони провокують виникнення і наростання суперечностей в узгодженні економічних інтересів між країнами. Значні розриви в рівні розвитку територій провокують посилення політичної роз'єднаності, економічну дезінтеграцію і соціальні

вибухи. Тому актуальною є оцінка та аналіз наявних диспропорцій розвитку між країнами ЄС.

Виклад основного матеріалу. У 2016 році до складу Європейського Союзу входить 28 країн [3], різних за кількістю населення, територією, рівнем соціально-економічного розвитку. Регіони країн ЄС дуже відрізняються за адміністративно-територіальною організацією. Крім цього, країни ЄС також дуже диференційовані за основними соціально-економічними показниками розвитку.

Загальна кількість людей, яка проживає в країнах Євросоюзу, складає більше 500 млн. осіб. При цьому чисельність населення в окремих країнах коливається в межах від 417,5 тис. осіб (Кіпр) до 81,8 млн. осіб (Німеччина) або у 196 рази. Сума ВВП у 2015 році по країнам Євросоюзу в цілому склала 12,7 трлн. євро, коливання показника склало 395 разів від 6,6 млрд. євро (Мальта) до 2,6 трлн. євро (Німеччина). Рівень безробіття в 2014 році по ЄС склав 10,4 %, при цьому найнижчий рівень – 4,3 % (Австрія), а найвищий – 25,0 % (Іспанія), різниця – у 5,8 рази [3].

Ще більша диференціація соціально-економічного розвитку регіонів в країнах ЄС спостерігається при аналізі показників NUTS 2-го та 3-го рівнів, що є наслідком великих розбіжностей адміністративно-територіального устрою країн та їх соціально-економічного розвитку, обумовлених їх духовно-моральними, історичними, культурними, етнічними, соціальними, економічними та іншими чинниками.

Більш докладний аналіз тенденцій зміни регіональних диспропорцій всередині країн Євросоюзу в період 2002 – 2015 років показав, що економічний розвиток регіонів навіть у межах однієї країни може бути досить диференційованим. Протягом аналізованих років найбільша диференціація спостерігалася в Словаччині, Греції, Чехії та Бельгії. У цих країнах різниця між розвиненими і слаборозвиненими регіонами є приблизно на 30 % більшою, ніж у середньому по країнах ЄС-28. Словенія і Данія навпаки, є найменш диференційованими країнами за рівнем ВРП на душу населення. Важливо

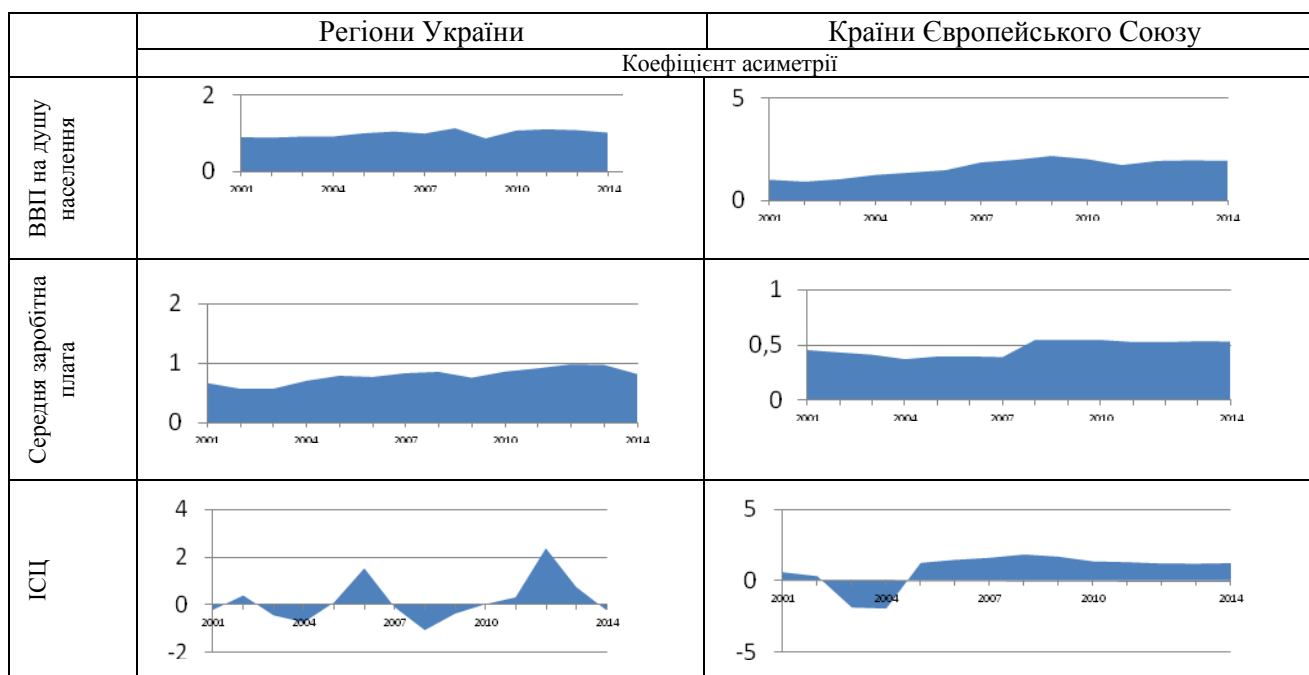
зазначити, що в більшості країн ЄС-28 збільшення розриву між полярними значеннями ВРП на душу населення стало головним результатом динамічного зростання столичних регіонів [2].

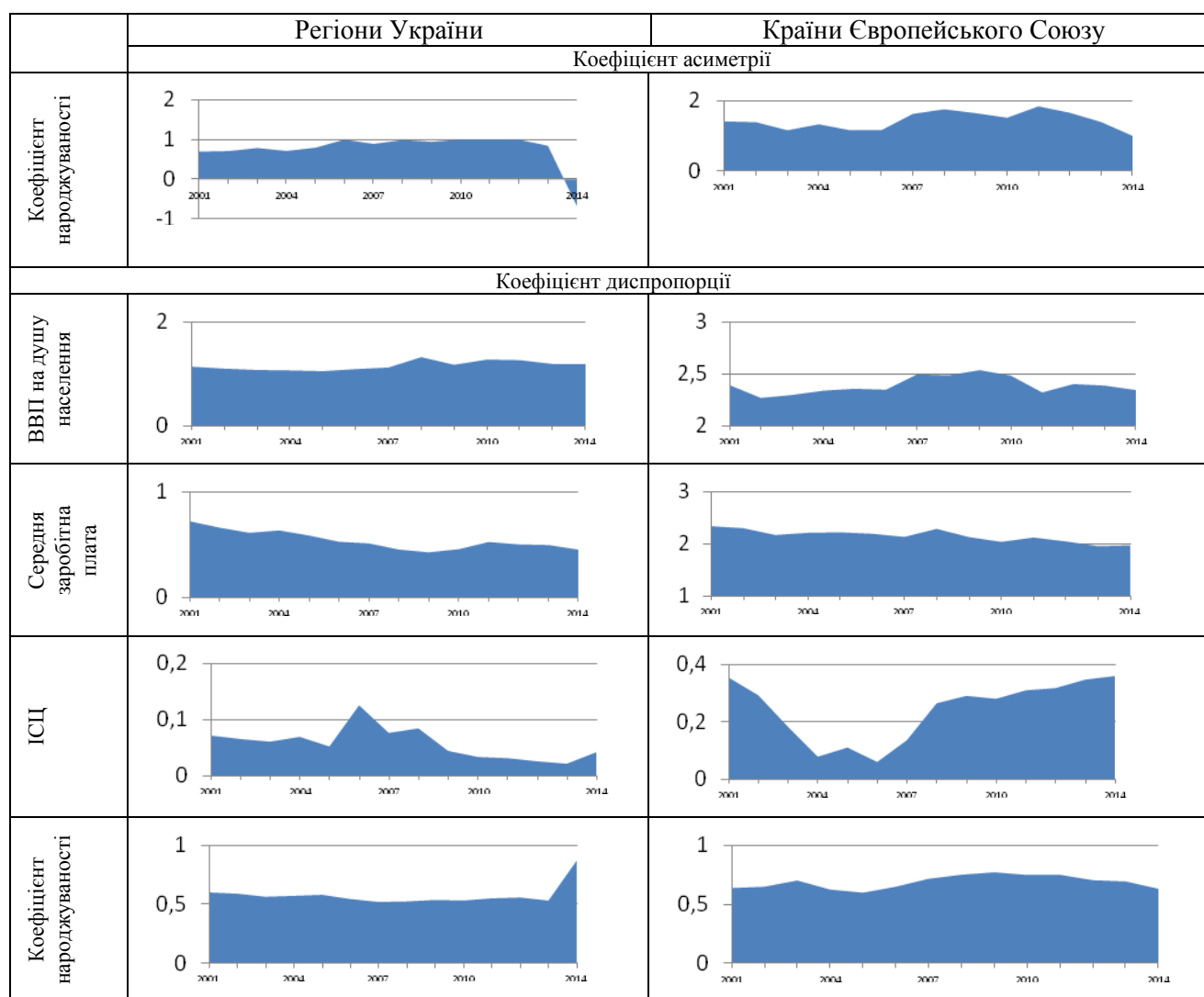
Дослідження стану економіки держави в цілому, її макроекономічних проблем та перспектив оцінюється на основі різних показників, більшість з яких публікуються органами державної статистики. В контексті європейської інтеграції України важливою є оцінка та аналіз стану основних макроекономічних показників України у динаміці та у порівнянні з країнами Європейського Союзу. Тому в дослідженні побудовано комплекс моделей для порівняння розвитку регіонів України з країнами Євросоюзу.

Нижче проведений аналіз таких макроекономічних показників, як ВВП на душу населення, Індекс споживчих цін, середня заробітна плата населення, коефіцієнт народжуваності для 28-и країн Європейського Союзу та 24-х регіонів України за основними статистичними коефіцієнтами. Фрагмент результатів наведений у табл. 1.

Таблиця 1.

Коефіцієнти нерівномірності розвитку країн ЄС та регіонів України за основними макроекономічними показниками (2001 – 2015 рр.)

Аналіз підтверджує наявність диспропорцій у розвитку як регіонів України, так і країн Європейського Союзу. Найбільша нерівномірність розсіювання спостерігається за показником середньої заробітної плати та Індексом споживчих цін, що зумовлено різним розвитком держав та регіонів, їх унікальністю та інвестиційною привабливістю.

В цілому спостерігається схожа тенденція між коефіцієнтами нерівномірності для України та Європейського Союзу. Цікавим також є аналіз кореляційних зв'язків між основними макроекономічними показниками у динаміці за 2001-2014 рр. як для регіонів України, так і для країн Європейського Союзу (рис. 1.).

Рис. 1. Динаміка кореляційних зв'язків між ВВП на душу населення та середньою заробітною платою в Україні та Європі

Цей аналіз показує, що найзначущі зв'язки існують між ВВП на душу населення та середньою заробітною платою населення, причому в Україні ця залежність є значно більшою ніж у Європі. Аналіз основних статистичних коефіцієнтів показав наявність схожих тенденцій та показників розвитку регіонів України та країн Європейського Союзу

Висновки. Отже, нерівномірність розвитку країн Європейського Союзу має значний вплив на функціонування держав, структуру і ефективність економіки і соціально-економічну політику. Це призводить до збільшення числа депресивних регіонів і наростання міжрегіональних суперечностей. Це свідчить про необхідність узгодженої державної політики щодо розвитку регіонів [2]. Значні розриви в рівні розвитку територій здатні призвести до політичної роз'єднаності та нестабільності й економічної дезінтеграції та кризи. Дана проблема є особливо значущою для країн Східної та Центральної Європи. Тому дослідження причин і наслідків нерівномірності та диференціації є одним з пріоритетних напрямів аналізу і прогнозування регіонального розвитку, на основі якого формуються, удосконалюються і реалізуються результативні механізми та інструменти його регулювання.

Список використаних джерел

1. Яншина, А. М. Інституційні і фінансові аспекти реалізації концепції сталого розвитку в Європейському Союзі / А. М. Яншина // Економічний простір. -2013. -№ 74. -С. 63–72.
2. Ярошенко І.В. Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу / І.В. Ярошенко // Проблеми економіки.- 2014.- №3. –С.45-53.
3. Офіційний сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

Шарамок А.В.
Університет митної справи та фінансів
E-mail: alis.scharamok2013@yandex.ua

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Система пенсійного забезпечення в Україні знаходиться в стадії кардинальних змін. Чинна пенсійна система, успадкована з часів планової економіки, виявила неспроможність забезпечити достатні виплати пенсіонерам, використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування.

Саме впровадження багаторівневої моделі пенсійної системи в Україні сприятиме зниженню соціальної напруги в суспільстві, дефіцитності державного бюджету та Пенсійного фонду України, забезпеченню обґрунтованості отримання соціальних виплат з пенсійного страхування, тому питання розвитку недержавних пенсійних фондів, що становлять третій рівень пенсійної системи, є досить актуальним у сьогоденні українського суспільства.

Проблема недержавного пенсійного забезпечення досліджувалося в роботах таких вітчизняних вчених: А.З. Астаповича, В.В. Басова, О.В. Гарячої, В.В. Гордієнка, С.І. Денисенка, Б.О. Зайчука, В.І. Кравченка. Не дивлячись на те, що дане питання досить широко розглядалося науковцями, проблеми подальшого впровадження розвитку недержавних пенсійних фондів та посилення довіри до них на ринку України на сьогодні залишаються невирішеними і потребують подальшого дослідження.

Отже, одним з напрямів вдосконалення системи пенсійного страхування є розвиток недержавного пенсійного страхування, що займає винятково важливе місце у системі соціального захисту працюючої частини населення. В Україні даний напрямок уже активно розбудовується, що підтверджується розвитком в країні ринку послуг недержавних пенсійних фондів, який почав діяти в 2004 р. після введення в дію Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09 липня 2003 р. № 1057-IV.

За даними Нацкомфінпослуг станом на 31.12.2015 в Державному реєстрі

фінансових установ містилася інформація про 72 недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ), 23 адміністраторів НПФ. Недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 9 регіонах України. Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 53, або 73,6% від загальної кількості зареєстрованих НПФ [1].

Загальна кількість учасників НПФ становила 836,7 тис. осіб, з яких отримують (отримали) пенсійні виплати 82,2 тис. (9,8 % від загальної кількості учасників) [1].

Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» недержавний пенсійний фонд – юридична особа, яка має статус неприбуткової організації, функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку [2].

НПФ створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Активи пенсійного фонду формуються за рахунок пенсійних внесків та доходу від їх інвестування. Він може діяти тільки на підставі статуту, який затверджується засновниками фонду. Організаційна структура недержавного пенсійного фонду складається з органів управління, органів контролю та нагляду [3].

Серед переваг недержавного пенсійного забезпечення можна зазначити наступне:

- недержавна пенсія виплачується додатково до державної;
- вкладник визначає прийнятний для себе розмір і періодичність пенсійних внесків та має можливість їх коректувати за будь-якої зміни обставин, а також сам обирає пенсійний вік, після досягнення якого має право на отримання пенсійних виплат, у рамках ± 10 років від загальноновстановленого в країні;
- вкладнику відкривається індивідуальний пенсійний рахунок для обліку пенсійних внесків і результатів їх інвестування, його пенсійні кошти інвестуються і зростають завдяки отриманому на них інвестиційному прибутку,

причому як на етапі накопичення, так і впродовж періоду пенсійних виплат;

- у разі виникнення надзвичайних обставин (виїзд на постійне проживання за межі України, медично підтверджений критичний стан здоров'я, настання інвалідності) – за бажанням учасника накопичення можуть бути виплачені достроково та одноразово. Пенсійні накопичення в НПФ успадковуються;

- якщо вкладника не влаштовує діяльність Фонду, він має право перевести свої пенсійні накопичення до іншого НПФ;

- розмір пенсії залежить від розміру пенсійних внесків, періоду накопичення, професійності їх інвестування та суми заробленого на них інвестиційного прибутку [4].

Таким чином, участь у недержавних пенсійних фондах має ряд переваг та вигод, якими не можна скористатися при участі у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні.

Проте існує ряд проблем у системі НПЗ. Серед перешкод, що стримують розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні основними є:

- недостатня поінформованість населення про концепцію пенсійної реформи та значення у ній системи НПЗ, що стримує її розвиток;

- недовіра населення до НПФ та відсутність просування позитивного іміджу існуючих НПФ;

- висока частка витрат населення спрямовується на поточні потреби, а не на заощадження;

- недосконалість нормативно-правової бази з питань НПЗ, яка потребує опрацювання та удосконалення [5].

Що стосується перспектив розвитку НПФ в Україні, то варто наголосити, що фактично у нашій країні є достатні можливості впровадження недержавного пенсійного забезпечення, а для цього перш за все необхідно посилити інтерес потенційних учасників НПФ до недержавного пенсійного страхування, здійснити заходи з надання впевненості та довіри до недержавного пенсійного забезпечення. Проте, слід відмітити, що допоки більшість населення України

буде отримувати мізерні заробітні плати, про розвиток НПФ годі й мріяти [6].

Отже, здійснити ефективне впровадження та функціонування НПФ в Україні можливо насамперед через сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, а значить, і через підвищення рівня економіки, вдосконалення законодавчої бази, покращення життєвого рівня населення, усунення соціальних негараздів, зміцнення соціальної захищеності населення. Безперечно, недержавне пенсійне забезпечення є одним із кроків до кращого, надійного майбутнього держави та населення.

Список використаної літератури

1. Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України [Електронний ресурс]: Ринок накопичувального пенсійного забезпечення / Національна комісія, що здійснює з державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-npz.html>.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. (зі змінами та доповненнями). № 1057-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
3. Ткаченко Є.В. Перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні /Є.В. Ткаченко// Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – №16 (205). – С.367-377.
4. Марченко Н.А. Особливості становлення та розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні/ Н.А. Марченко //Молодий вчений. – 2014. – №4(7). – С.83-86.
5. Птащенко Л.О. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в системі національних фінансових інтересів/ Л.О. Птащенко// Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №1. – С.367-377.
6. Третяк Д.В. Суперечності розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / Д.В. Третяк // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – 2014. – №1(154). – С.89-93.

*к.е.н., с.н.с. Шведун В.О.
старший науковий співробітник наукового відділу
з проблем управління у сфері цивільного захисту
Навчально-науково-виробничого центру
Національний університет цивільного захисту України
E-mail: applevik@inbox.ru*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Рекламна діяльність є важливим чинником соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі.

Первісна структура суб'єктів системи державного регулювання рекламної діяльності містила такі органи центральної виконавчої влади: Міністерство України у справах друку та інформації (контроль друкованих засобів інформації), Державний комітет у справах захисту прав споживачів (контроль рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами у сфері захисту споживачів від порушень законодавства про рекламу), Антимонопольний комітет України (контроль відповідно антимонопольного законодавства), Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення (контроль телеорганізацій усіх форм власності) [2].

Згодом частина з наведених вище органів центральної виконавчої влади була реорганізована. Зокрема, Міністерство України із справ друку та інформації трансформувалося у Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення.

Що стосується Державного комітету України у справах захисту прав споживачів (Держспоживзахист), то його було включено до переліку органів центральної виконавчої влади стосовно контролю рекламної діяльності. Згодом Держспоживзахист також було трансформовано в Державний комітет по стандартизації, метрології та сертифікації України (Держстандарт України). До складу цього органу центральної виконавчої влади увійшло Управління захисту прав споживачів, частиною організаційної структури якого, в свою чергу, став

відділ контролю рекламної діяльності. Проте, в 2003 р. Держстандарт України був подальше реорганізований у Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт України).

Повноваження Держслужби технічного регулювання України здійснюються безпосередньо, а також через власні територіальні органи.

Провідним завданням Антимонопольного комітету України є захист від недобросовісної конкуренції в рекламній галузі, а також недопущення та припинення недобросовісної реклами.

Національна рада з питань телебачення і радіомовлення має широкі повноваження щодо контролю за дотриманням рекламного законодавства, зокрема, може: визнати ліцензію на право трансляції такою, що втратила силу; отримувати від усіх телерадіоорганізацій документи, відомості та роз'яснення відносно їх діяльності; перевіряти в межах своєї компетенції діяльність телерадіоорганізацій, що стосується умов і порядку використання каналів мовлення. Виходячи з цього, можна зробити висновок, Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення у сфері рекламної діяльності контролює рекламну діяльність, що орієнтована на розміщення рекламної інформації на телебаченні та радіо [1].

Крім зазначених вище центральних органів виконавчої влади слід згадати і низку державних органів, які опосередковано контролюють рекламну діяльність: Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва (Держкомпідприємство України), Державна податкова адміністрація України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України (МВС України) та ін.

Також слід прийняти до уваги особливості функціонування Ради з питань координації діяльності в галузі реклами при Кабінеті Міністрів України, яку було сформовано незабаром після введення в дію зазначеного законодавчого акту держави. Проте, на той момент Рада з питань координації діяльності в галузі реклами при Кабінеті Міністрів України не сприяла розвитку державного регулювання в сфері рекламного бізнесу. Дещо пізніше, а саме 14 лютого 2001

р., з великою перервою, відбулося ще одне засідання зазначеної Ради, до складу якої тоді увійшли представники Держстандарту України, Антимонопольного комітету України, Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, Держкомпідприємництва України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства внутрішніх справ України, народні депутати України, керівники великих рекламних агенцій та найбільших громадських професійних організацій рекламістів і професійних засобів масової інформації.

В перспективі спостерігалася подальша трансформація центральних органів виконавчої влади, що здійснювали контрольні функції в сфері рекламного бізнесу. Зокрема, на сучасному етапі прямий вплив держави щодо рекламної діяльності здійснюється через спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади центрального рівня, а саме: 1) Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – щодо телерадіоорганізацій усіх форм власності; 2) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів – Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики – щодо захисту прав споживачів реклами; 3) Антимонопольний комітет України – щодо дотримання законодавства про захист економічної конкуренції; 4) Міністерство фінансів України – щодо реклами державних цінних паперів; 5) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку – щодо реклами на фондовому ринку; 6) спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань містобудування та архітектури – щодо спорудження житлового будинку [1].

До підсистеми суб'єктів центрального рівня державного управління рекламною діяльністю України також відноситься і судова влада, яка містить три складові: судові органи, орієнтовані на вирішення правотворчих конфліктів (Конституційний Суд України), судові органи, спрямовані на регулювання в сфері підприємницької діяльності (система господарських (в минулому – арбітражних) судів України), судові органи, діяльність яких стосується регулювання правових відносин громадян між собою та з організаціями або

управлінськими органами (система загальних судів, які підпорядковуються Верховному Суду України) [1, 2].

Що стосується участі органів державної влади регіонального та місцевого рівня в процесах управління рекламною діяльністю, то на початку становлення рекламного бізнесу вона була досить широко відображена в різнохарактерних законодавчих та підзаконних актах держави. Проте, порядок державного регулювання оподаткування рекламної діяльності підлягав кількаразовому перегляду.

В цілому ж чинне законодавство України відносить до компетенції регіональних і місцевих органів виконавчої влади стосовно державного регулювання рекламної діяльності наступні питання: врегулювання відносин, що стосуються розміщення й експлуатації засобів зовнішньої реклами на території, що підпорядковується органам місцевого самоврядування; видача дозволів на використання в рекламних оголошеннях місцевої символіки.

Однак навіть розвинена система органів державної та судової влади не має можливості в повній мірі забезпечувати повне дотримання рекламного законодавства. Виходячи з цього, держава має зацікавленість в делегуванні частини управлінських функцій в сфері рекламної діяльності саморегулювним організаціям. Проте, для наявності сприятливих умов щодо створення ефективної системи саморегулювання рекламної діяльності необхідна підтримка органів державної влади на центральному, регіональному і місцевому рівнях.

В цілому, якщо підвести підсумок аналізу системи державного регулювання рекламної діяльності, то слід зазначити, що вона не є остаточно сформованою, її складові систематично трансформуються та спостерігається відсутність сталого механізму їх взаємодії, що, в свою чергу, чинить негативний вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Список використаної літератури

1. Гринько-Гузевська А. М. Правове регулювання рекламної діяльності: принципи та їх реалізація / А. М. Гринько-Гузевська // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2006. – № 2. – С. 106–110.

2. Закон України «Про рекламу» № 271/96-ВР від 03.07.96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960270.html.

*К.е.н. Шевченко Ю.О.,
ст. викл. каф. міжнародної економіки та економічної теорії
Козюк О.В., студентка
Запорізький національний університет
E-mail: shevchenko.yulia.1987@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Впродовж двох останніх десятиліть великі кошти інвесторів витрачались на нерухомість, видобуток вичерпних видів палива і структурування фінансових активів. У той самий час мало уваги приділялось поновленню енергетики та збільшенню енергоефективності, а також розвитку сільського господарства і захисту екосистем. Більшість стратегій економічного розвитку заохочували до швидкого накопичення фізичного, фінансового і людського капіталу [1]. Через це в жертву був принесений природний капітал, тобто усі природні ресурси та екосистеми використовувались надмірно, що призвело до їх виснаження. Своїм непродуманим втручанням у хід природних процесів суспільство спричинило порушення природної рівноваги в межах окремих регіонів та в глобальних процесах масового енергетичного комплексу в Україні [2].

З огляду на вище наведені проблеми, актуальною сьогодні стає імплементація основних положень концепції «зеленої економіки» у господарське життя суспільства. Дана концепція на відміну від інших сучасних концепцій зосереджує свою увагу на тих видах і результатах господарської діяльності, які поряд з модернізацією і підвищенням ефективності виробництва сприяють поліпшенню якості життя і середовища проживання.

Слід зазначити також, що «зелена економіка» передбачає зміни не тільки в навколишньому середовищі. Екологічна трансформація вимагає внутрішнього

розвитку людини. Тому в концепції «зеленої економіки» соціальні й екологічні перетворення взаємоузгоджені. У даній концепції розвитку не віддається перевага лише громадському або лише приватному сектору економіки. Стверджується, що обидва сектори повинні бути перетворені так, щоб ринки орієнтувалися на соціальні та екологічні цінності, а держава повинна тісно співпрацювати з громадськими організаціями з метою інноваційного розвитку. Для того щоб це відбулося, повинні бути спроектовані нові економічні процеси, і складені нові економічні правила, які б розвивали стимули для екологічної поведінки і вбудовували їх у повсякденне економічне життя. Держава при цьому має функціонувати не як жорсткий регулятор, а як партнер і координатор.

Україна ж, як і більшість пострадянських країн, відрізняється високою регулюючою та нормотворчою роботою міністерства екології та природних ресурсів, що спирається на перспективні розробки, які здійснюються академічною наукою. У результаті державна політика залишається неефективною, оскільки продовжує домінувати індустріальний тип ресурсного користування за умов збереження природоохоронного нормативно-регулюючого підходу.

В Україні основні положення «зеленої економіки» необхідно реалізовувати з урахуванням світового та європейського досвіду, враховуючи відсталість технологій, особливості національної економіки та менталітету.

Особливими перепонами для реалізації ключових ідей концепції зеленої економіки є: деградація і забруднення ґрунтів, відведення земель, які призначені для сільськогосподарського використання, під житлову, виробничу і транспортну забудову, нераціональне управління відходами. Все це посилює проблему забезпечення продовольством українців. Так, рівень споживання продуктів харчування на одну особу за всіма видами продовольства відстає від раціональних науково-обґрунтованих фізіологічних норм: по м'ясу і м'ясопродуктах – у 2,5 рази, молоку та молочних продуктах – у 1,8 разів, яйцях – у 1,5 разів, плодах, ягодах та винограду – у 3 рази, рибі та морепродуктах – у

2,5 рази [3]. Також спостерігається нерівномірність самозабезпеченості продовольством різних регіонів: у Києві – найвища, а у Карпатському та Східному регіонах України – найнижча.

«Зелена економіка» передбачає, що країни, які розвиваються (до яких відноситься й Україна), повинні інвестувати свої кошти в органічне сільське господарство та виробництво екологічно безпечної продукції, а також у реформування управління водними ресурсами. Ці інвестиції мають величезне соціальне значення, оскільки мають на меті покращити здоров'я нації, крім того, вони стимулюватимуть регіональний розвиток, сприятимуть соціальній стабільності, збільшенню економічного потенціалу за рахунок створення нових робочих місць в секторах «зеленої економіки».

Проведені нами дослідження дозволили виявити, що Україна має особливі переваги для розбудови органічного сільського господарства, через те, що на сьогодні рівень використання пестицидів та хімічних добрив у країні є відносно низьким, одночасно існує достатня кількість малих ферм та сільськогосподарських робітників у різних регіонах.

Поділяючи погляди науковців, вважаємо, що успішній реалізації наявних переваг в Україні заважають недосконалий ринковий механізм та невдале використання економічних інструментів, зокрема:

- 1) недостатнє державне і приватне інвестування у «зелене виробництво»;
- 2) не використання досвіду розвинутих країн щодо застосування екологічних технологій;
- 3) не продумана та не налагоджена політика державних закупівель, яка стримує виробництво екологічної продукції;
- 4) відсутність цільової підтримки державою наукових досліджень і розробок, пов'язаних зі створенням екологічно-чистих технологій;
- 5) недосконалість процедури субсидіювання екологічного виробництва;
- 6) наявність торгових бар'єрів для екологічних товарів і послуг [4].

З огляду на ці проблеми, вважаємо доцільними в межах нової податково-бюджетної реформи розробку та впровадження відповідних екологічних

податків за принципом «забруднювач платить» (екологічне оподаткування окрім стимулювання природокористувачів, виконує функцію, яка призводить до зменшення шкідливого впливу на довкілля). Таке оподаткування передбачає, що чим менше користувач забруднює довкілля, тим менше він платить податків. У результаті виникає можливість створення спеціального фонду фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів отриманих від екологічних податків.

Отже, концепція «зеленої» економіки передбачає радикальні перетворення, але в той же час вони повинні бути поступовими й органічними. Спочатку мають з'явитися підприємства або галузі «піонери» зеленої економіки, які підготують ґрунт для подальшого розвитку її постулатів. Бачення того, що кожен сектор економіки буде виглядати в екологічній економіці виходячи зі специфіки свого місця – це відправна точка розвитку. Це бачення повинно поєднуватися з практичними діями в кожному з секторів, з поступовим рухом до цього бачення. Практична діяльність у кінцевому підсумку може генерувати імпульс для дій держави з метою розвитку зеленої економіки.

Отже, необхідно відзначити, що дуже важливо, щоб подальші реформи і державні рішення по формуванню економічної політики ґрунтувалися на основних положеннях концепцій сталого розвитку та «зеленої економіки». Це дасть можливість перейти до випереджаючих і збалансованих дій шляхом прийняття комплексних рішень для розвитку національної економіки.

Список використаної літератури

- 1) Грицюк Т. І. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» у країнах світу [Електронний ресурс] / Т. І. Грицюк, Т. В. Василенко // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – Режим доступу до статті: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081>
- 2) Петрик М. Д. Відтворення зеленої економіки як основна мета державно-приватного партнерства [Електронний ресурс] / М. Д. Петрик // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 12. – Режим доступу до статті: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=666>
- 3) Мезенцева Н. Оцінка продовольчої доступності у регіонах України [Електронний ресурс] / Н. Мезенцева // Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – № 55. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/geografija/articles/mezentseva-n-an-estimate-of-the-food-availability-in-the-ukrainian-regions_18383.pdf

4) Захарова Т. В. «Зеленая» экономика как новый курс развития: глобальный и региональный аспекты [Електронний ресурс] / Т. В. Захарова// Электронный журнал "Местное устойчивое развитие". – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/ec/16/image/16-028.pdf>

*к.е.н., доцент Широкова О.М.
доцент кафедри економіки, бізнесу
та управління персоналом на транспорті
Українського державного університету залізничного транспорту
E-mail: schen@online.ua*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАГРОЗИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Глобалізація, як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації [1], є закономірною тенденцією розвитку всього світового державного простору.

Глобалізацію розуміють як перетворення світової економіки із сукупності національних економік, пов'язаних потоками товарів та капіталів, в єдину виробничу зону і єдиний ринок, в яких вільно перемішуються капітал, товари, послуги та робоча сила. Ці процеси доповнюються уніфікацією законодавчих актів, що регулюють міжнародні економічні відносини та формуванням відносно єдиного культурного процесу під впливом стандартизації освіти та взаємодії широких мас населення у міжнародних контактах [2].

Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція капіталу, людських та виробничих ресурсів в масштабах всього світу, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн [3].

Глобалізацію характеризують такі основні риси:

- поглиблення міжнародного поділу праці;
- підвищення темпів росту міжнародного товарообігу;

- зростання лібералізації міжнародної торгівлі;
- відкриття національних ринків товарів і послуг шляхом поступового зняття торгівельних обмежень і бар'єрів;
- зростання руху капіталу, при необхідності його концентрація і централізація;
- формування світового фінансового ринку;
- збільшення інвестиційних потоків;
- надрозвиток інформаційно-технологічних та технічних досягнень науки;
- посилення впливу транснаціональних корпорацій;
- зростання ролі наднаціональних органів у світовій політиці та економіці [2].

При цьому, позитивними сторонами глобалізації є можливість:

- брати участь в регулюванні міжнародних економічних відносин;
- входження до міжнародних коопераційних проектів та забезпечення інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів;
- розширення більш вільного доступу до зарубіжних ринків збуту;
- скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій;
- захисту національних інтересів відповідно до міжнародних форм та процедур.

З метою розвитку економіки глобалізаційних процесів для держави необхідно забезпечити:

- активізацію руху внутрішньодержавного капіталу з максимальним залученням внутрішніх резервів;
- активізацію програм оптимізації функціонування економічної системи зі всебічним стимулюванням виробництва;
- розвиток інформаційного середовища;
- стандартизацію всіх сфер діяльності до європейських вимог;
- інтеграцію в міжнародні організації.

При існування таких перспективних можливостей розвитку глобалізації необхідно відмітити також існування негативних проявів цього процесу. Найбільш характерними сферами, які зачіпають глобалізаційні процеси є економічна діяльність та соціально-культурний розвиток країни.

Так, негативними наслідками глобалізації може бути домінування економічно розвинених держав над рівнем політичного, економічного та соціального життя країни що може впливати на пригнічення розвитку окремих галузей національного господарства та можливість диктування умов ведення бізнесу та особливостей соціального забезпечення населення.

В свою чергу, несприятливі зміни економічного характеру, викликані високою конкуренцією товаровиробників, можуть спровокувати зниження економічного розвитку та привести до ще більшої кредитної залежності національного господарства, що може спричинити поглинання виробничих потужностей та фінансове підпорядкування щодо інших країн. Це, в свою чергу, загрожує серйозним впливом на рівень суспільного життя, у зв'язку з імовірною можливістю зниження обсягів виробництва та скорочення робочих місць.

Також глобалізаційні процеси змінюють рівень науково-технічного прогресу, який охоплює весь світ і має вплив на зменшення трудових витрат людства, у зв'язку з широкомасштабною автоматизацією, та перерозподіл виробничих потужностей між країнами світу в залежності від конкурентоспроможності країни. В цьому випадку існує вірогідність поглиблення нерівності у сфері зайнятості та матеріального добробуту населення.

Від так, залежність соціальної системи країни від економічного розвитку може проявлятися у втраті власного кадрового потенціалу внаслідок розвинення трудової міграції та більш привабливих умов праці та вищого рівня оплати праці в західних компаніях на фоні внутрішньодержавних диспропорцій рівня оплати праці з професійними вміннями, наявними умовами праці з потребами та вимогами працівників, існуючою мотивацією та раціонального її рівня. Для країни з недостатньо стійкими позиціями це може спричинити

виведення кваліфікованого трудового потенціалу, призвести до інтелектуального виснаження і, як наслідок, спровокувати погіршення ряду соціально значущих процесів, таких як підрив демографічного розвитку та культурного процвітання нації (збереження національних інтересів, культурної аутентичності).

Зниження людського потенціалу країни наряду з міграцією може відбуватися і у зв'язку з впливом надінформаційного входження в соціально-культурну систему країни, що може впливати на рівень патріотизму, розвиток особистісних моральних якостей та рівень світогляду при відповідному стані духовного розвитку населення.

Всі ці негативні прогнози можуть виступати як застереження, вірогідність яких може бути визначена набором заходів та рівня підходу до їх виконання, які будуть реалізовані виконавцями обов'язкових умов вступу до ЄС.

Крім цього успішність глобалізації залежатиме від сприйняття нацією успішності намічених заходів, що також є результатом певного рівня та якості інформаційної середовища яка формується у державі та впливає на політико-економічну обізнаність людей

Таким чином, глобалізація як неминучий процес розвитку сучасного суспільства впливає на різні сфери функціонування окремих держав та в цілому світової економіки.

Успішність інтеграції держави у міжнародну систему залежить перш за все від врахування можливих загроз реалізації глобалізаційних процесів та розумного їх нівелювання.

Список використаної літератури:

1. Словник іноземних слів. / Під ред. О.С. Мельничука. – К.: Радянська енциклопедія, 1974. – 776 с.
2. Чепінога В.Г. Основи економічної теорії: Навч. посібник. — К.: Вид-во Ліра-К, 2014. — 240 с.
3. Вікіпедія — вільної енциклопедія. Глобалізація [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

*Шмиговська О.Г., студентка
Федотова Т. А., к.е.н., доцент кафедри економіки та управління
національним господарством
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара
E-mail:olga.shmygovskaya@gmail.com*

РОЛЬ МАРКЕТИНГ-МЕНЕДЖМЕНТУ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Питання зайнятості сільського населення є сьогодні однією із найважливіших соціальних проблем українського суспільства та ринку праці нашої країни. Із ліквідацією колективних господарств зменшилась чисельність зайнятих у сільському господарстві та це призвело до спаду виробництва сільгосппродукції, до занепаду соціальної сфери на селі і до зростання сільського безробіття. Водночас використання передових методів роботи в сільському господарстві, нової техніки, новітніх технологій неминуче призводить до зменшення потреби працівників у сільському господарстві.

Цю ситуацію можна простежити за допомогою співвідношення кількості зайнятих у місті та у селі за 2014 рік (рис.1).

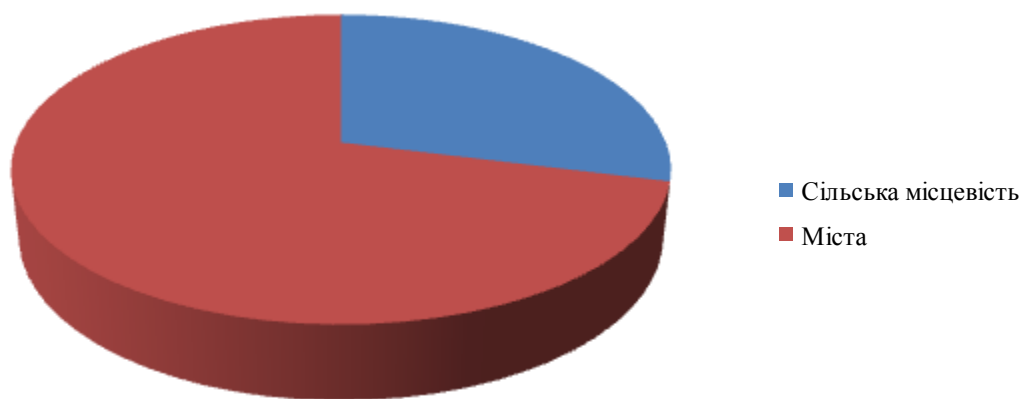

*Рис. 1. Співвідношення зайнятого населення
у сільській та міській місцевості за 2014 р.*

*Побудовано автором за [1].

Таким чином, з рис.1 видно дуже велику незбалансованість розподілу зайнятого населення за територіальною ознакою, адже тільки 29% від усього

зайнятого населення припадає на сільську місцевість, а інші 71 % зайнятих працюють у містах. З цих даних простежуємо тенденцію до високого рівня урбанізації та занепаду сільських поселень в Україні.

Однак, Україна є державою із значним аграрним потенціалом, тому розвиток сільського господарства із використанням новітніх технологій міг би стати засобом вирішення проблеми із зайнятістю на селі.

Розвивати аграрний сектор та підвищувати зайнятість у сільській місцевості допоможе використання новітніх технологій та злагоджена робота всіх учасників ринку праці. У цьому випадку дуже доречним буде саме підхід маркетинг-менеджменту.

Використання саме маркетинг-менеджменту, базисом якого є аналіз, планування, реалізація та контроль отриманих результатів та подальше встановлення та розвиток взаємодії із учасниками ринку праці, допоможе ефективно визначати проблеми та вчасно їх вирішувати. Таким чином, із використанням маркетинг-менеджменту вирішення проблем зайнятості сільського населення можливо завдяки комплексному підходу та застосуванню основних функцій менеджменту й створення із сільських місцевостей таких територій, які стали б привабливими для працездатного суспільства.

Вирішувати проблему кадрового забезпечення підприємств та зайнятості на селі можливо лише поєднавши зусилля служби зайнятості, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та роботодавців шляхом підтримки суб'єктів господарювання, які створюють нові робочі місця через надання пільг за рахунок місцевих та державного бюджетів; створення додаткових робочих місць у сільській місцевості через розвиток малого підприємництва і самозайнятості, професійної освіти.

Щоб уникнути такої проблеми як безробіття на селі потрібно надати певну допомогу громадянам сіл, щоб вони могли займатися підприємництвом. Адже саме підприємництво є запорукою економічного зростання країни. Це може бути і матеріальна допомога, і пільги на відкриття власної справи, компенсації. Необхідно стимулювати населення до розвитку сільської

місцевості та до роботи там, адже, як зазначалось, наша країна має дуже великий потенціал для розвитку цих територій.

Служба зайнятості сьогодні вже сприяє збільшенню кількості підприємців, надаючи незайнятому населенню конкретні соціальні послуги, зорієнтовані на започаткування та розвиток власного бізнесу. Проте дуже часто мешканці сіл та селищ не мають доступу до інформації про можливість отримання такої консультативної допомоги від держави, тому необхідно поширювати цю інформацію всіма доступними засобами, пропонувати людям у селі додаткову освіту та підвищення кваліфікації, направляти консультантів до сіл та селищ та спілкуватися із мешканцями.

Зрозуміло, чому сьогодні все більше спостерігається концентрація населення та господарської діяльності саме у великих містах. Тільки там людина отримує більше можливостей для задоволення своїх потреб, достатню кількість, якість та різноманіття товарів та послуг, доступ до більшої кількості інформації, а за становлення постіндустріального інформаційного суспільства це вкрай важливо. Тому розвиток інфраструктури у сільській місцевості допоможе привернути увагу людей до села, створювати нові робочі місця, а також і надасть можливість займатися сільським господарством тим, хто до цього схильний, проте не бачить перспективи життя у селі [2].

Створення такої інфраструктури у сільській місцевості теж можна реалізувати за допомогою маркетинг-менеджменту. Адже маркетинг-менеджмент підприємства націлений на залучення споживачів і збереження купівельної лояльності на довгостроковий період. Створення підприємства, орієнтованого на споживача, вимагає активної участі усього залученого персоналу. У цьому зв'язку першочерговим є завдання організації маркетинг-менеджменту підприємства так, щоб його співробітники були зацікавлені в пошуку нових, ефективніших засобів задоволення потреб.

Таким чином, можна зробити висновки, що сьогодні сільська місцевість занепадає. Працездатне населення не бачить перспектив у своєму житті у селі. Однак, завдяки комплексному підходу до вирішення цієї проблеми та

маркетинг-менеджменту держава, поєднавши зусилля служби зайнятості, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та роботодавців може зменшити кількість безробітних у сільській місцевості, надаючи як матеріальну, так і консультативну допомогу.

Так, сьогодні – у часи постійного впровадження новітніх технологій у всіх сферах – для того, щоб займатися сільським господарством не потрібно залучати велику кількість людей. Проте розвиток цього напрямку із використанням цих новітніх технологій могло б привернути увагу населення до села. А створення інфраструктури у сільській місцевості, надання всіх необхідних послуг на рівні із містами могло стати стимулом для людей їхати жити у село та працювати там, створювати власний бізнес та нові робочі місця. Зростання зайнятості на селі призведе до розвитку регіонів України, а також виведе нашу державу на новий рівень відносин на міжнародному рівні, а це, в свою чергу, призведе до соціально-економічного розвитку країни.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Салій І. Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти. - К.: Наукова думка, 2005. – 303 с.

Шніт В.С., студентка
Науковий керівник: к.е.н., доцент Литвиненко Л.Л.
Національний авіаційний університет,
E-mail: arel-10@mail.ru

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ НА РИНКУ УКРАЇНИ

В умовах посилення процесів глобалізації, поглиблення науково-технічного прогресу та лібералізації національних економік такий важливий фактор виробництва як робоча сила став надзвичайно мобільним. Динамічний економічний розвиток, зміна умов на ринках різних країн світу призводить до збільшення масштабів та розширення географії міжнародної міграції робочої сили. Надзвичайно актуальною є проблеми міграції працездатного населення і

для України, оскільки між даним процесом і розвитком національної економіки існує безпосередній взаємозв'язок.

Визначено, що міжнародною міграцією робочої сили є постійне чи тимчасове переміщення працездатних громадян з батьківщини до закордонних країн. Вона може відбуватися як за економічних причин, так і неекономічних. На даний момент міграція робочої сили має тимчасовий характер. Багато людей повертаються до країни після того, як закінчиться строк їх роботи [4]. Тому ця проблема існує саме на ротаційній основі. Дослідники визначили цю проблему, як постійну з прискореннями та уповільненнями. У першому випадку (прискорена, яка триває до трьох років) працює спеціально відібраний персонал, у другому випадку – процес відбувається довше, тому працівники обираються під час нього. Зазвичай, до їх кількості належить не більше 30% від загального числа працюючих мігрантів.

Специфікою сучасних міграційних процесів робочої сили є не тільки економічні передумови переміщення населення, але й існування причин, пов'язаних з професійним розвитком, зокрема стажуванням та навчанням за кордоном (зокрема, в рамках міжнародних програм мобільності «Еразмус+» для молоді та дослідників, а також різноманітних проектів, що спільно реалізуються партнерами з України та інших країн світу).

Більшість українських мігрантів приваблює та залучає три країни – США, Німеччина та Ізраїль. До цих країн переміщуються, в основному, молоді люди, які тільки отримали належну освіту в Україні. Більш ніж п'ята частина всіх іммігрантів є вченими, лікарями та вчителями. У цілому «витік мізків» дуже негативно впливає на ситуацію в Україні в аспектах економіки, адже спеціалісти збагачують людський капітал не нашої країни, а інших, вже розвинених країн світу.

Основною причиною міграції українських громадян є нестабільність політичної ситуації та кризові явища в економіці. Невизначеність майбутнього для своєї сім'ї, ускладнення можливостей професійного розвитку та реалізації себе і своїх талантів – це ключова мотивація для сучасних мігрантів. Без роботи

і дому, позбавлені своїх основних прав, саме такі люди часто стають нелегальними мігрантами.

За сучасних умов Україна є транзитною країною та експортером робочої сили для інших держав, хоч і до неї мігрують не менше іноземців, які в результаті залишаються в країні для подальшої роботи. Відповідно до статистики, іноземних мігрантів в 10 разів менше, ніж кількість українців, працюючих закордоном [2;3]. Але це все тільки в рамках офіційної статистики, що не містить число мігрантів-нелегалів, а також біженців.

У складі держав, що запустили механізм міграції працездатного населення з України, є Греція, Російська Федерація, Польща, Кіпр, Італія. До їх числа нещодавно приєдналися Німеччина, Португалія, Іспанія та ряд розвинених країн Західної Європи. Механізм міграції в цьому регіоні виник, передусім, через близькість кордону і наявність певних місцевих законів щодо лояльності робочих-іммігрантів. Застосування візового режиму в деяких державах (зокрема, Російській Федерації та Чехії), де була робота для більшості українських працівників, створило базу мотивації щодо розширення географії міграції. З кожним роком все більше працездатних українців емігрують у пошуках роботи до Сполучених Штатів Америки, Канади, також до країн Близького Сходу, тощо.

Міжнародна міграція робочої сили українців на сьогоднішній день, у загальній масі, має негативні наслідки в більшості випадків. Емігрують, в цілому, саме кваліфіковані працівники, але тільки малий відсоток з них має гарантовану зайнятість, а також соціальну та відповідну професійну гарантії. Молодь виїжджає за кордон у пошуках роботи, не маючи практично жодних вимог до працевлаштування закордоном, погоджуючись на майже будь-яку роботу та оплату праці. Руйнівним для економіки України та розвитку її науково-технічного потенціалу є саме безповоротна міграція молодих спеціалістів закордон. Цей фактор може несприятливо позначитися на темпах економічного розвитку в країні.

Для того, щоб зменшити кількість емігрантів з України (особливо нелегальних), необхідно застосувати систему заходів, що на думку спеціалістів мають мати чіткі внутрішні і зовнішні спрямування [1;4]. Це є макроекономічна стабілізація і економічне відновлення, а саме – збільшення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, тощо. Має бути забезпечений цивілізований виїзд робочої сили за кордон і можливість їх вільного повернення на батьківщину, ввозу іноземної валюти та забезпечення охорони трудових прав українцям за кордоном.

Зростання конкуренції на ринку праці призводить до залучення іноземної робочої сили, а також в деякій мірі покращує ефективність і продуктивність праці у державі. При цьому слід також зазначити, що економіка у цілому ряді промислово розвинутих країн, була створена шляхом залучення ззовні робочої сили.

Результати проведених спеціальних досліджень та оцінки експертів підтверджують, що фактичне число мігрантів в десятки і тисячі разів більше, ніж офіційне. Зокрема, згідно з даними Державного комітету статистики України за 2010 рік кількість громадян України, що мають роботу в іноземній державі, складало не менше, ніж 1 млн. чоловік [3]. Після національного соціологічного моніторингу, представленого Інститутом соціології НАН України в «Україна на порозі XXI століття», за кордоном досвід тимчасової міграції отримали 10,2% членів родин України. Оскільки в Україні налічувалось на той час приблизно 15 млн. сімей, на заробітки за кордон переміщувалося щонайменше 1,5 млн. осіб. Було зроблено декілька досліджень центрами зайнятості, за якими стало зрозуміло, що усього емігрувало з метою заробити не менше 2 млн. осіб. Таким чином, реальні масштаби міграції є значно більш, ніж офіційно встановлені, що свідчить про серйозніші впливи на економіку країн-імпортерів та експортерів.

Приблизне уявлення про реальні показники міграції, показані в статистиці прикордоння, а також в результатах соціального опитування в пунктах пропуску через державний кордон, показують, що здійснюється

близько 4% і понад 16% виїздів на західному кордоні, задля пошуку роботи та створення своїх підприємств, 14% та 25% – на східному. В Італії і Чехії працюють близько 200 тис. громадян, у Польщі – до 300 тис., у Португалії – 150 тис., в Іспанії – 100 тис., у Туреччині – 35 тис., у США – 20 тис., у Російській Федерації формально налічується близько 100 тис. громадян України. Реальне число громадян, що працюють там, оцінюється в 1 млн. чоловік [4]. У цілому відзначено значну орієнтацію міграції українців на ринки країн ЄС. У найближчому часі є підстави до ще більшого переміщення за кордон робочої сили з усіх областей та регіонів України, що може створити довгострокові проблеми трудового потенціалу значної кількості ключових сфер – виробництва, культури, освіти, науки та медицини.

Таким чином, незважаючи на те, що пріоритети міграційної політики в Україні загалом встановлені, втілити в життя її важко через значну нестачу фінансування у цьому секторі. На даний час основними задачами є зміна безповоротної міграції компетентних спеціалістів у поворотну, зменшення її масштабів, забезпечення гідних умов прийому іммігрантів та політичних біженців, поглиблення міжнародного співробітництва з іншими країнами у питаннях міжнародної міграції працездатного населення, а також усунення якомога більшого числа причин, що мотивують громадян до нелегальної міграції. Для того, щоб вирішити ці проблеми, потрібна відповідна систематизована нормативно-правова база з питань імміграції-еміграції, залучення іноземної робочої сили та її використання тощо. За рахунок зазначених заходів можна забезпечити адекватну присутність робочої сили з України на міжнародному ринку праці.

Список використаної літератури

1. Сирочук Н.А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського союзу: фактори впливу / Н.А. Сирочук // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 11. – С. 110-118.

2. Міграційний профіль України 2010-2014 [Електронний ресурс] / Міграційна служба України. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/images/files/pr2014_1.pdf

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Поліщук О.В. Проблеми міграції робочої сили в Україні [Електронний ресурс] / О.В. Поліщук, В.О. Василевський // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – 2013. – № 1. – Т.1. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/5909>

*к.е.н., доцент Шура Н.О.
доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування
підприємств гірничо-металургійного комплексу
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
E-mail: shuru2008@mail.ru*

ДО ПИТАННЯ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Посилення інтеграції вітчизняної економіки до світового економічного простору, яке стало особливо актуальним з прийняттям Міжнародних стандартів обліку і звітності, поглиблює сьогодні значення фінансового аналізу діяльності підприємств. Фінансовий аналіз по суті дозволяє визначити загальне фінансово-економічне становище підприємства, дати можливість акціонерам, сьогоднішнім та потенційним інвесторам, суб'єктам сфери обслуговування і контролю, іншим зацікавленим особам визначитися з фінансово-господарською ситуацією на підприємстві. В сучасній економічній науці фінансовий аналіз розглядається як складовий елемент системи економічного аналізу (рис. 1).

На відміну від управлінського аналізу, який може носити лише внутрішній характер, фінансовий аналіз поділяється як на внутрішній, так і на зовнішній.

Крім належного місця в системі економічного аналізу, фінансовий аналіз можна розглядати також як елемент фінансового менеджменту та аудиту організації, оскільки його застосування вважається затребуваним в процесі їх реалізації (рис. 2-3).

Отже, фінансовий аналіз використовується користувачами фінансової звітності заданого підприємства (як внутрішніми, так і зовнішніми) з метою

обґрунтування ефективних рішень, спрямованих на захист їх інтересів та отримання додаткових потенційних вигід. Якість таких рішень та майбутні грошові потоки від їх реалізації знаходяться в прямій залежності від попереднього аналітичного обґрунтування.

Рис. 1. Місце фінансового аналізу в системі економічного аналізу підприємств (складено на основі [1-8])

Фінансовий аналіз також може бути корисним при виборі ділових партнерів, оцінки їх ділової активності та фінансової стійкості, а також ефективності підприємницької діяльності. Його результати в поєднанні з самою фінансовою звітністю підприємства з офіційних джерел оприлюднення виступає своєрідним комунікаційним інструментом в зовнішньому середовищі з метою реалізації різного роду соціально-економічних відносин.

Важливість фінансового аналізу для користувачів фінансової звітності

полягає в тому, що за допомогою розрахункових показників та, за необхідності, дотримання ними нормативів, можна сформувати уявлення про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, уявити зміни в структурі активів і пасивів, розрахунків з дебіторами і кредиторами, обсяги і значущість прибутків або збитків підприємства у відносному виразі, що також є більш прийнятним способом порівняння фінансового стану декількох підприємств з різними обсягами активів, власного капіталу та прибутку.

Рис. 2. Місце фінансового аналізу в системі фінансового менеджменту (складено на основі [1-8])

Крім того, сучасних менеджерів цікавить не тільки поточний фінансовий стан суб'єкта господарювання, а й тенденції його зміни в майбутньому. Тому аналітики мають також оцінювати очікувані параметри фінансового стану, на допомогу в чому приходить прогнозування фінансового стану.

У зв'язку з вищезазначеним, напрошується висновок, що фінансовий

аналіз є прерогативою в основному управлінських структур підприємств. Він дає можливість ефективно організовувати рух грошових потоків, оптимізовувати структуру капіталу підприємства, підвищувати віддачу від його активів тощо.

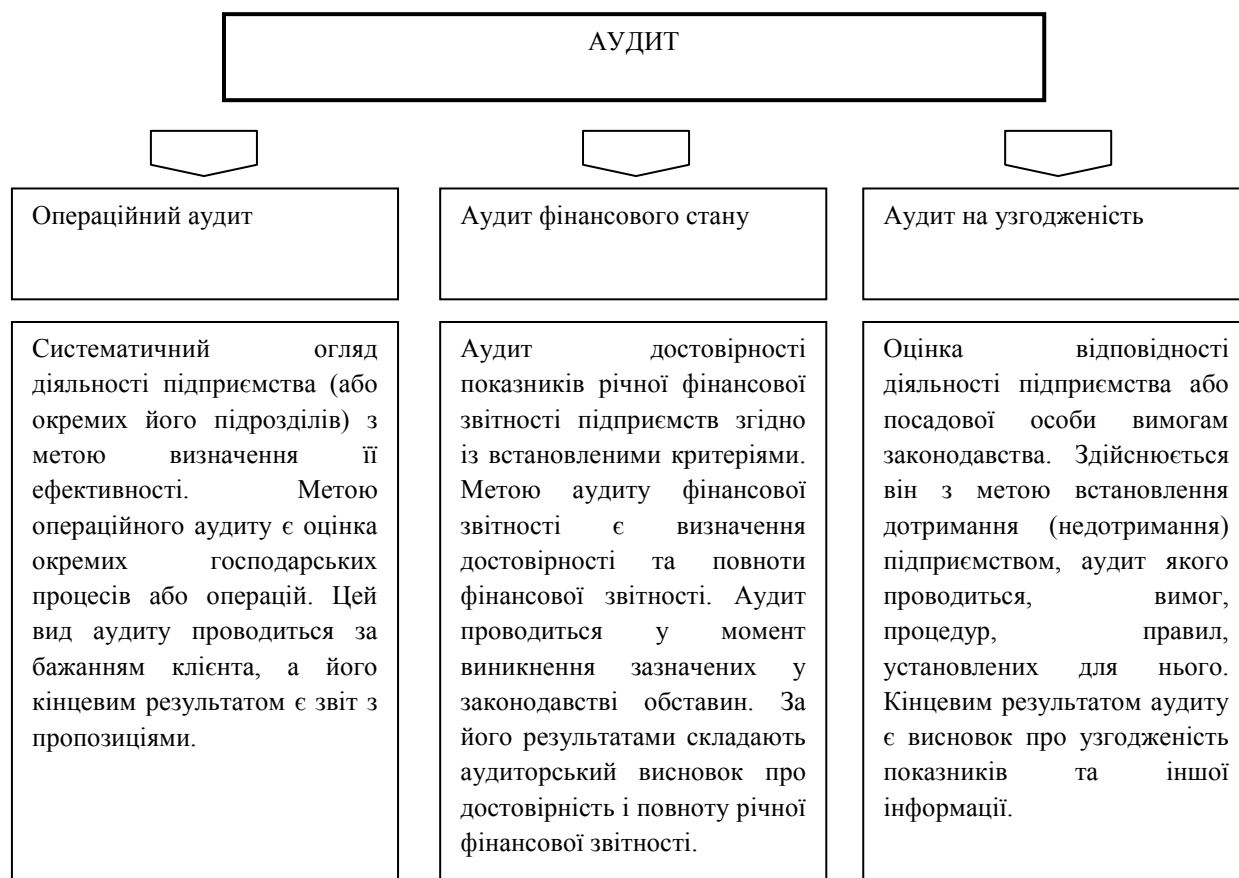

Рис. 3. Місце фінансового аналізу в системі аудиту (складено на основі [1-8])

Суть фінансового аналізу зводиться до якісного забезпечення реалізації таких ключових рішень, спрямованих на:

- вкладення капіталу, розміщення ресурсів;
- використання ресурсів (у тому числі виробничі);
- визначення структури фінансових операцій.

Варто наголосити також на важливості фінансового аналізу при проведенні аудиторських перевірок. Дані такого аналізу дають можливість аудитору сформулювати уявлення про бізнес підприємства, його операції, типові факти ведення фінансово-господарської діяльності. Це дозволяє з'ясувати, чи є на підприємстві слабкі місця в обліку і звітності. Зазвичай, для такого аналізу аудитору надаються попередньо складені клієнтом варіанти звітності. З іншого

боку, за даними облікових реєстрів збирається аналітична інформація про заборгованість підприємства, рух грошових коштів, фінансові результати, рух товарно-матеріальних цінностей та ін. Основні показники порівнюються між собою на рівні як всього підприємства, так і окремих структурних підрозділів. При встановленні незвичайних коливань встановлюються їх причини. Аналітичним шляхом з'ясовується, чи відхилення показників є наслідком впливу економічних явищ та процесів, чи результатом помилки (навмисної чи випадкової). Загалом же, аудиторська практика широко користується методами коефіцієнтного аналізу, здійснюючи розрахунки багатьох показників на основі фінансової звітності. В цьому контексті аналіз може підрозділятися на внутрішній (за якого джерелом інформації слугує вся наявна на підприємстві облікова інформація) та зовнішній (коли інформація включає лише фінансову звітність підприємства, що міститься в офіційних джерелах оприлюднення).

Не менш важливе значення фінансового аналізу і для податкової системи. Його можна вважати однією з пов'язуючих ланок між підприємством, як платником податків, та органами державної влади і суспільством в цілому. Державна податкова служба також намагається якомога повніше використовувати методику фінансового аналізу для з'ясування фінансово-економічного становища платників податків. Зі свого боку, платник податків також може проводити фінансовий аналіз з метою оптимізації податкових платежів, реалізація якого здійснюється в рамках податкового планування.

Таким чином, проведення фінансового аналізу сприяє більшій обізнаності різноманітних користувачів фінансової звітності (внутрішніх і зовнішніх) стосовно фінансово-господарської діяльності підприємства, дозволяє отримати базу порівняння ефективності такої діяльності у вигляді коефіцієнтів з іншими підприємствами.

Список використаної літератури

1. Фінансовий аналіз: [навч.посібник] / М.Д.Білик, О.В.Павловська, Н.М.Притуляк, Н.Ю.Невмержицька. - [2-ге вид., без змін]. – К.: КНЕУ, 2007. – 592с.
2. Методика фінансового аналізу / [Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С.,

Негашев Е.В.]; под. ред. А. Д. Шеремета.– М.: Инфра – М., 2000. – 210с.

3. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2002. – 592 с.

4. Измайлова К.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник 2-ге видання, стереотипне, К. : МАУП, - 2001. –152с.

5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры: [научное издание] /В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 560с.

6. Фінанси підприємства: підручник / [А.М.Поддєрьогін, М.Д.Білик, А.Д.Буряк та ін.]; кер.авт.кол.А.М.Поддєрьогін. – [7-е вид. без змін]. – К.: КНЕУ, 2008. – 552с.

7. Мозенков О.В., Клебанова Т.С. та ін. Системи фінансового моніторингу. Методологія проектування: Монографія / За ред. Мозенкова О.В. - Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. – 152с.

8. Семенов А.Г. Роль фінансового аналізу у формуванні фінансової стратегії підприємства / А.Г. Семенов, О.В. Ярошевська // Держава та регіони. – 2014. - №1. – С.106-110.

*к.е.н., доцент Юр'єва І.А.
доцент кафедри обліку і аудиту
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
E-mail:yuryeva.irina@i.ua*

ФОРМУВАННЯ ЗАСАД СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах передбачає формування засад соціальної відповідальності господарювання підприємств. Під системою соціальної відповідальності розуміють сукупність функцій та повноважень, які необхідні для здійснення управлінського впливу, у тому числі і соціального. Соціальна відповідальність відображає соціальний характер взаємовідносин між підприємством і його групами впливу і проявляється в балансі соціальних інтересів сторін.

Економічний діалог в формуванні розвинених соціально-економічних систем має ґрунтуватися на трьох базових принципах, відкрито декларовані та документально закріплені всіма його сторонами:

-бізнес має бути законослухняним та соціально відповідальним;

- соціальний діалог має враховувати необхідність створення сприятливих умов для функціонування бізнесу;

- держава має бути гарантом стабільних та прозорих умов, в яких працює та отримує прибуток бізнес.

1. Задля організації та впровадження дієвого та результативного діалогу та створення партнерських відносин соціально-економічних систем в трансформаційних умовах державою має бути здійснено низку системних кроків, а саме:

- нормативно-правове врегулювання механізму контролю з боку об'єднань підприємців та громадських об'єднань над розробкою, прийняттям та виконанням рішень органів державної влади усіх рівнів;

- створення нормативно-правової бази для дії механізму цивілізованого лобіювання бізнесом власних інтересів;

- формування механізмів надання максимально повної інформації про стан справ в національній економіці, на внутрішніх ринках, забезпечення прозорості відповідних регулюючих і контролюючих органів державного апарату управління для громадських інститутів;

- забезпечення рівних умов діяльності на ринку для всіх представників вітчизняного бізнесу та іноземних компаній, надання рівних можливостей доступу до заохочувальних інструментів державної економічної політики;

Групи впливу – усі особи або групи осіб, які є об'єктами або суб'єктами діяльності та політики компанії як на місцевому, так і на глобальному рівні. До складу груп впливу, що мають відношення до бізнесу, входять: працівники, споживачі і клієнти, постачальники, місцеві громади та їх організації, дочірні компанії і філіали, партнери по бізнесу, інвестори, акціонери; окремо в цю групу входить також навколишнє природне середовище. Виділяють дві найбільш поширені моделі взаємодії підприємства з його групами впливу. Перша модель, так званий підхід “із середини назовні”, передбачає, що підприємство може управляти своєю діяльністю та завойовувати бажану репутацію в очах свого зовнішнього оточення шляхом

самостійного прийняття внутрішніх рішень та надалі звітувати перед своїми групами впливу про свої соціальні досягнення. Друга, альтернативна, модель побудови стосунків із групами впливу основана на взаємодії підприємства з групами впливу для досягнення певних соціально значимих цілей. За цією моделлю, вважається, що комунікація – не є універсальним методом урегулювання стосунків із зовнішнім середовищем підприємства, що в стосунках із групами впливу потрібні постійні переговори, у процесі яких приймаються спільні рішення щодо ключових кроків у досягненні соціально значимих цілей.

Існують декілька основних підходів науковців та практиків до реалізації соціальної відповідальності бізнесу розвитку соціально-економічних систем в трансформаційних умовах, а саме: неприйняття цієї концепції, декларативний, комерційний, альтруїстичний та комплексний підходи. При комерційному підході соціальні витрати підприємництва трактуються як соціальні інвестиції та розглядаються з точки зору економічної привабливості, зростання прибутковості, набуття конкурентних чи інших переваг для підприємницької установи.

Для адекватної якісної оцінки соціально-відповідальної поведінки бізнесу розроблено дванадцять показників, що дають більш повну характеристику соціальних інвестицій підприємництва. Вони об'єднані у три групи. Перша група характеризує інституційне оформлення соціальної політики бізнесу та включає такі ознаки:

- нормативна централізація соціальної відповідальності бізнесу (наявність спеціального документа, в якому зафіксовані основні напрямки соціальної політики компанії);
- організаційна централізація соціальної відповідальності бізнесу (наявність спецвідділу, відповідального саме за соціальні проекти);
- нормативні засади соціальної політики підприємств (наявність колективного договору).

Друга група показників дає можливість оцінити облік соціальних заходів бізнес-установ та включає такі параметри:

- наявність фінансової звітності підприємств, що відповідає міжнародним стандартам та складається щорічно;
- застосування звітів з соціальною відповідальністю бізнесу міжнародного зразка;
- оцінка ефективності здійснених соціальних вкладень;
- інформування суспільства про рівень своєї соціальної відповідальності.

Показники третьої групи характеризують ступінь комплексності соціальних інвестицій бізнесу та дають можливість виявити надмірну концентрацію фінансування на окремих напрямках соціальної політики. До них входять:

- інвестиції у розвиток персоналу;
- охорона праці і здоров'я найманих працівників;
- екологічність процесу виробництва та продукції, ресурсозберігаючі технології;
- дотримання принципів доброчесної ділової практики і чесної конкуренції;
- розвиток та підтримка місцевого населення.

Отже, стосовно управління розвитком соціально-економічних систем конкурентно-ринкові важелі соціального управління базуються на рівноправних горизонтальних відносинах власності для економічного примусу суб'єктів внутрішнього і ділового середовища до реалізації рішень із соціальної відповідальності. Управління, яке базується на культурі організації, являє собою вищий щабель соціального управління в трансформаційних умовах розвитку. Воно опирається на організаційні цінності, традиції та пріоритети, які примушують кожного члена колективу діяти так і не інакше, а саме до ініціативних (творчих) дій з технологічному зростанні організації, виробничо-економічному прогресу (у тому числі соціальної відповідальності і подальшому розвитку).

Список використаної літератури

1. Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”, Відомості Верховної Ради, 2000, №48, ст.409.
2. Александров І.О. Стратегія сталого розвитку регіону: моногр. / І.О. Александров, О.В. Половян, О.Ф. Коновалов, О.В. Логачова, М.Ю. Тарасова; за заг. ред. д.е.н. І.О. Александрова / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2010. – 203 с.
3. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контекст: моногр./ Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]; наук.кер. М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – Ч. 2. Українав індикаторах сталого розвитку. – 359 с.

Юргель Н., м.э.н.,
ст. преп. каф. международного бизнеса
УО «Гродненский государственный университет им. Я.Купалы»
E-mail: yurgel.nataliya@mail.ru

ИСТОЧНИКИ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ

Становление современной рыночной экономики – сложный процесс, так как приходится коренным образом менять сложившуюся на протяжении десятилетий административно-командную систему, которая отвергала рыночные отношения. Особенности современной экономики позволяют определить в качестве её основной характеристики – неопределенность экономической ситуации. Трансформационная экономика имеет много характеристик, важнейшие из них: многоукладность, неустойчивость, противоречивость, историчность, длительность преобразований. Все это увеличивает степень неопределенности.

Неопределенность – это такая характеристика среды, при которой фирма по не зависящим от нее причинам не в состоянии полностью достичь целей своего развития вследствие влияния неподконтрольных фирме факторов.

В экономической литературе институционального направления выделяется несколько источников неопределенности. Прежде всего, это неполнота информации и недостаток знаний об объективных законах природы

и общества. Другим источником неопределенности считается случайность. В качестве третьей причины неопределенности рассматривается противодействие. В институциональной экономике его определяют как оппортунистическое поведение экономических агентов, заключающееся в стремлении одних агентов получить дополнительные выгоды за счет других путем нарушения контрактных обязательств [1].

Неопределенность может рассматриваться как явление и как процесс. Как явление, неопределенность – это набор нечетких или размытых ситуаций, взаимоисключающей или недостаточной информации. По мнению ряда исследователей, неполнота информации является основным источником неопределенности. В частности Л.Н. Тэмпман отмечает, что «неопределенность – это неполнота или неточность информации об условиях реализации проекта в том числе о связанных с ними затратах и результатах» [2].

Информация играет непреходящую роль в исследуемом явлении, а это означает, что при осуществлении управленческой деятельности необходимо использовать соответствующие принципы работы с информацией, которые условно можно назвать кибернетическими (таблица 1).

Таблица 1 – Кибернетические принципы

Название	Содержание
Принцип адекватности	Информация, используемая в системе управления, в результате работы над ней обязательно должна отражать изначальную сущность без каких-либо изменений, а тем более искажений.
Принцип обогащения	В ходе работы с информацией последняя, преобразуется в направлении «очищения» от несуществующих элементов, которые не несут полезной нагрузки.
Принцип перехода информации в знания субъекта	Сведения, составляющие информацию, имеют отвлеченный, абстрактный характер чисто осведомительного назначения до тех пор, пока они не будут осознаны субъектом и не перейдут на новый уровень процесса познания.
Принцип верификации	Объективность использования сведений отражающих действительность имеет прямую зависимость от достоверности информации.

Источник: [3].

Руководителям также необходимо больше доверяться документальной информации: дипломам, патентам и свидетельствам, справочникам, прайс-листам на продукцию, сертификатам и т. д.

Поиск и выделение нужной информации требуют соответствующих технологий, профессионализма и финансовых ресурсов, так как информация является дорогим товаром.

Как процесс, неопределенность – это деятельность некомпетентного работника, принимающего ошибочные решения. В свою очередь некомпетентность работников тесно связана с проблемой оппортунистического поведения. Оппортунизм представляет собой способ действия экономического агента в соответствии с собственными интересами, не ограниченного соображениями морали и противоречащего интересам других агентов (таблица 2).

Таблица 2 – Формы оппортунистического поведения

Оппортунизм работников	Оппортунизм менеджеров
предконтрактный	
<i>Неблагоприятный отбор:</i> означает завышение нанимаемыми работниками реальных способностей, навыков, знаний. <i>Изменение планов:</i> нанимаемый работник предполагает заключить контракт на ограниченный срок, так как хочет работать под руководством данного менеджера лишь временно, но скрывает свои планы от работодателя. <i>Шпионаж:</i> нанимаемый сотрудник устраивается на работу с целью получить внутрифирменную информацию.	<i>Испытательный срок:</i> работодатель нанимает работника на испытательный срок с преднамеренным последующим его увольнением. <i>Конкуренция между фирмами:</i> фирма принимает работника не нуждаясь в нем, чтобы он «не достался компании» - конкуренту
послеконтрактный	
<i>Отлынивание:</i> обозначает выполнение работы с меньшей отдачей, чем следует по договору. К отлыниванию относятся также периодические отлучки с рабочего места, посторонние дела и пр. <i>Небрежность:</i> заключается в сознательно допускаемой халатности, небрежном отношении к оборудованию и т.п. при мнимом исполнении всех норм и правил. <i>Использование служебного положения:</i> заключается в применении материалов и оборудования для «внеконтрактного» использования.	<i>Занижение оценки работника:</i> оценка деятельности работника не соответствует реальной. <i>Большой объем работ:</i> выполняемый объем работ не соответствует декларируемому уровню оплаты труда. <i>Личные симпатии:</i> распределение работ, премий и других вознаграждений на основе личных симпатий.

Источник: [4].

Необходимо отметить, что проявление любых форм внутрифирменного оппортунизма существенно снижает эффективность функционирования фирмы. Наиболее эффективной системой снижения издержек оппортунистического поведения наемного работника является формирование организационной культуры, т.е. системы формальных и неформальных норм и правил, регламентирующих поведение работников внутри организации в соответствии с которой оппортунистическое поведение неприемлемо. Как отмечает, А. Олейник: «организационная культура основывается на совокупности правил и традиций, регулирующих взаимодействия членов организации, являющихся отражением их коллективных знаний и опыта» [5].

Усложнение управленческих задач, связанных с новым этапом развития экономики, приводит к необходимости изменения организационной культуры и её структуры. Ошибка, которую часто допускают предприятия, - это желание провести стратегические преобразования без реформирования организационной культуры. Для предприятий в трансформационной экономике характерно отсутствие целенаправленного управления процессом создания внутрифирменной культуры, а также сохраняется тенденция к крайней централизации управления. Это объясняется рядом особенностей: мощные привилегии, которые получили директора предприятий; социальная уязвимость рабочих, уровень правовой и экономической культуры населения, что является прямым следствием существования командно-административной системы.

Вместе с тем, в настоящее время отмечается тенденция мирового менеджмента к усилению корпоративного вектора в управленческом взаимодействии, поскольку эффективность коллективного труда зависит от уровня развития культуры организации. По мнению специалистов, такие преуспевающие компании, как «IBM», «Apple Computers», «Hewlett-Packard», «Jonson&Jonson», «Procter&Gamble», «Макдональдс» и другие обязаны своим процветанием высокой и сильной организационной культуры. Организационная культура приносит фирме совершенно конкретный материальный результат.

Вопрос организационной культуры среди белорусских предприятий стоит особенно актуально, так как большинство технологий организационной культуры применяемых на белорусских предприятиях заимствованы из опыта западных компаний и практически не адаптированы. Практика хозяйствования отечественных предприятий демонстрирует, что для большинства из них процесс формирования организационной культуры находится пока лишь на стадии становления.

Неопределенности разделяются на две группы: объективные и субъективные. Объективные не зависят от руководителя или специалиста, разрабатывающих или реализующих управленческие решения, при этом источник неопределенностей находится вне организации. Субъективные возникают из-за профессиональных ошибок, упущений, несогласованности.

Наличие неопределенности обуславливает возникновение рисков. Экономический риск – объективная экономическая категория, которой присущи как качественная, так и количественная определенность. Анализ экономической литературы, посвященной проблеме риска, показывает, что среди исследователей нет единого мнения относительно определения риска. Риск – это сложное явление, имеющее множество несовпадающих, а иногда противоположных реальных основ. Остановимся на следующем определении категории «риск». Риск – это решения и действия в условиях неопределенности, в результате которых имеется возможность количественно и качественно оценить вероятность достижения предполагаемого результата, неудачи либо отклонения от цели.

Риск является неотъемлемым атрибутом хозяйствования в настоящих условиях. Любая организация в той или иной мере сталкивается с рисками, независимо от того, какую продукцию она производит и какие услуги предоставляет. В условиях объективного существования риска и связанных с ним финансовых, моральных и прочих потерь возникает потребность в определенном механизме, который позволил бы наилучшим из возможных

способов с точки зрения поставленных фирмой целей учитывать риск при реализации хозяйственной деятельности.

Управление рисками существенно отличается от обычных приемов, форм и технологий менеджмента. Риск – менеджмент имеет свою систему эвристических правил и приемов для принятия решения в условиях риска.

Таким образом, наличие неопределенности и экономических рисков неминуемо переходит в общую проблему управления, т. е. экономического контроля. Как отмечает Ф. Найт, «важнейшая из проблем экономической организации в том и состоит, чтобы найти людей, способных квалифицированно управлять бизнесом, и закрепить за ними позиции, позволяющие осуществлять ответственный контроль» [6].

Список использованной литературы

1. Руденков, И.А. Институты как инструмент экономической политики в области управления риском / И.А. Руденков, Н.В. Юргель // Весн. Гродзен. дзярж. ун-та. Сер. 5, Эканоміка. – 2009. – № 2. – С. 42–45.
2. Тэпман, Л. Н. Риски в экономике: учеб. пособие для вузов / Л.Н. Тэпман; под ред. В. А. Швандра. – М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2002. – 380 с.
3. Смольский, А.П. Деловой менеджмент: учеб.- метод. пособие / А.П. Смольский. – Минск: Современная школа, 2011 – 304 с.
4. Попов, Е. Оценка внутрифирменного оппортунизма работников и менеджеров / Е. Попов, В. Симонова // Проблемы теории и практики управления. – 2005. – № 4. – С. 108–117.
5. Олейник, А.Н. Институциональная экономика: учеб. пособие/А.Н. Олейник // ИНФРА-М., 2000. - 416 с.
6. Найт, Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт; пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 359 с.

*Ющик Л., аспірантка,
Мукачівського державного університету
E-mail mtioblik@mail.ru*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Необхідність вирішення соціально-економічних проблем в умовах економічної кризи актуалізує проблему переходу нашої країни на інноваційний шлях розвитку, для успішної реалізації якої всі складові елементи національної економіки повинні стати активними учасниками розробки та практичної реалізації різного роду нововведень, що забезпечують соціально-економічний ефект. Досягти цього можна тільки тоді, коли інноваційна політика буде в центрі уваги не тільки держави, а і кожного регіону, галузі, кожного суб'єкта господарювання.

В сучасних умовах перспективи економічного розвитку регіону багато в чому залежать від інноваційної політики, оскільки в умовах посиленої конкуренції виграють саме ті регіони, які забезпечують сприятливі умови для розвитку інноваційної діяльності.

Інноваційна політика може формуватися як на державному, регіональному, галузевому рівнях, так і на рівні окремого підприємства. Залежно від рівня різними є суб'єкти, об'єкт, мета, принципи та засоби реалізації інноваційної політики.

Інноваційний потенціал регіону проявляється у наявності ресурсів і можливостей здійснення інноваційної діяльності і є основою для інноваційної активності. А інноваційну активність в регіоні визначено як один із визначальних чинників, що формує конкурентоспроможність економіки як на національному, так і на регіональному рівнях. Отже, при взаємодії інноваційного потенціалу та інноваційної активності формується основа регіональної інноваційної політики – інноваційний розвиток регіону, який впливає на визначення типу регіональної інноваційної політики та розробки системи заходів для активізації інноваційної діяльності стосовно кожного регіону.

Тому, основна мета регіональної інноваційної політики полягає в створенні на території регіону умов для успішного здійснення процесу отримання, накопичення, збагачення наукових знань і ефективного їх перетворення в технологію та продукцію. Таким чином, регіональна інноваційна політика орієнтована на вирішення територіальних проблем, поліпшення соціально-економічних показників регіону за рахунок ефективного використання його інноваційного потенціалу, задоволення потреб внутрішнього ринку, підвищення внеску науково-інноваційної сфери в економіку регіону, НТП країни [2].

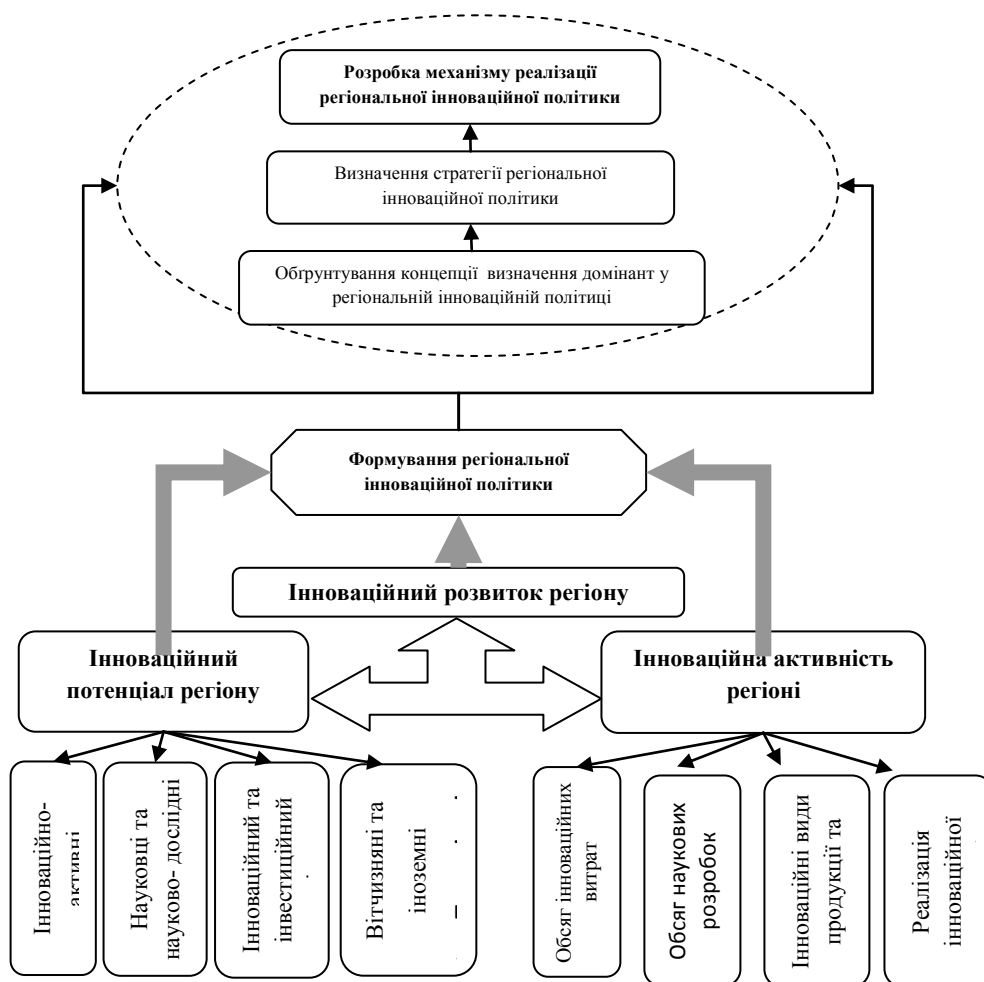

Рис. 1 Формування регіональної інноваційної політики

В основу регіональної інноваційної політики покладено інноваційний розвиток регіону, інноваційну активність та інноваційний потенціал (рис.1).

Реалізація інноваційної політики регіону ґрунтується на комплексному забезпеченні інноваційних процесів, що спрямовані на підвищення їх ефективності, а саме: фінансовому, стимулюючому, організаційному, матеріально-технічному, кадровому. Ефективний перебіг інноваційних процесів у регіоні залежить від таких основних стримуючих факторів, як: економічних, технологічних, організаційно-управлінських, правових, професійної підготовки кадрів. Вплив цих факторів залежить від спільних зусиль держави, регіональних органів влади та власне підприємств [3].

В основу регіональної інноваційної політики слід покласти такі принципи: пріоритет інновацій над традиційним виробництвом регіону; інтеграція науки, освіти та підприємницької діяльності; забезпечення розвитку інноваційного підприємництва; забезпечення правової охорони інтелектуальної власності; сприяння розвитку конкуренції в інноваційній сфері; сприяння розвитку міжрегіонального та міжнародного співробітництва [1].

Ефективність реалізації інноваційного регіону значною мірою залежить також від стану інформаційного та освітнього забезпечення інноваційних процесів, які передбачають: наявність постійно діючих джерел наукових та технічних розробок створення інфраструктури підтримки інноваційної діяльності; наявність інформаційних ресурсів та доступність їх для науки, освіти, управління.

Отже, можна відзначити, що в основі стійкого розвитку регіону лежить інноваційний тип розвитку економіки, що передбачає цілеспрямований пошук і впровадження інновацій у всі сфери життя регіону.

Для регіональної інноваційної політики можна виділити такі пріоритети, як: удосконалення законодавчої бази; підтримка інноваційних процесів в освіті; розвиток інноваційної інфраструктури; створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва; формування сучасного конкурентного ринку інновацій; створення механізмів інформаційної підтримки і обліку знань та інформації; формування політики сприяння інноваційній діяльності шляхом створення регуляторного середовища; відбір на конкурсних засадах

регіональних інноваційних проєктів; залучення в міжнародні інноваційні проєкти та програми з розвитку інновацій.

Що стосується сучасних інноваційних процесів необхідна погоджена координація дій всіх учасників інноваційної діяльності: державних органів, науково-технічних товариств, підприємницьких структур, споживачів інноваційної продукції. При цьому основним завданням щодо вирішення проблеми інноваційного розвитку регіону є визначення особливостей формування економічної ефективності розвитку трансформаційних економічних систем з інноваційною складовою, удосконалення методів оцінки економічної, соціальної та екологічної ефективності інновацій.

Однак ефективний розвиток регіональної інноваційної політики поки що стримується низкою обставин, зокрема, недосконалим законодавством в сфері інноваційної діяльності, низьким рівнем фінансового забезпечення, економічною та політичною ситуацією, що склалася в Україні.

Список використаної літератури

1. Воробйова Н.В. Проблеми формування та реалізації регіональної інноваційної політики / В.В. Третьяк, Н.В. Воробйова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №3, т. 2. – С. 78-82.

2. Семёнова Т.Ю. Инновационные программы и проекты в системе регионального развития / Т.Ю. Семёнова // Проблемы современной экономики. – 2007. – №3 (23). – С. 523-528.

3. Третьяк В.В. Региональный экономический механизм в системе формирования внешнеэкономических связей / В.В. Третьяк // Економіка: проблеми теорії і практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – Вип. 195, т. II. – С. 391-399.

Khlivetskaya Maya
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture
Scholarly Supervisor – N. Shapa
Language Supervisor – Y. Degtyarova
E-mail: mayakhlivetskaya@mail.ru

MOTIVATION OF EMPLOYEES IN THE TRANSFORMATIONAL CONDITIONS OF THE XXI CENTURY

The applying of various motivation strategies in an unstable environment is shown in the article. Nowadays, the social-oriented encouragements reach the top instead of remuneration system and this event leads to changes in all motivation strategy.

Key words: *motivation, crisis, personnel management.*

Statement of the issue. One of the most difficult moments in the situation of crisis for an enterprise is a loss of skilled employees without whom overcoming the difficulties will be impossible. However the leaders of the biggest part of Ukrainian enterprises mainly pay their attention to the process of production, marketing, finances, completely ignoring improving the system of staff's motivation.

The purpose of the article is to investigate the features of various types of motivation and methods of applying them into modern business.

The main material of the research.

There are a lot of methods of personnel's motivation, but all of them are based on different, often opposite, things. For example, one of them consider individualism as a motivator, another choose team spirit as the same value, some managers make their conclusions only analyzing the points of efficiency, other nurture the creativity. It is quite difficult to choose one universal motivation type, this decision totally depends on the management's policy and the employee's personal and professional qualities.

KPI – key performance indicators, in other words the main points of efficiency. On the one hand, they give us an opportunity to see clearly the effectiveness of work and improvements, on the other hand there are some situations when the effectiveness of stuff depend on external factors, that can't be taken into

account by KPI. Also, KPI-method can be regarded as the way of negative motivation, because it is rather stressful for personnel and require a great amount of individual and team responsibility.

American psychologist Douglas McGregor describes 2 theories of stuff's motivation and management's behavior – Theory X and Theory Y.

Theory X consider employees as inactive people, who are not keen on taking initiative or responsibility, thus they can be motivated by strict *hierarchical* checking system or remuneration. This theory shows us an employee, that can't be trusted, so work with whom can be possible only using the methods of authoritarian management with permanent threat of fines and dismissal.

The second theory visualize stuff in a more positive way – they are ambitious, content with their work, are able to be self-controlled and to take the responsibility, to introduce innovations and show creativity. Obviously, this people can work productively on condition of relative freedom of actions.

But in some favorable cases it is possible for personnel from X theory to become a successful and well-organised staff. So, the satisfaction gaining from the process of work is the only circumstance to conduct a high rate of productivity. Manager's task is just to accommodate personnel's need in self-realization and talent displaying. Even unity and team spirit are not important, because if person has its own purposes, is independent from team and willing to grow up, its individuality should be only encouraged.

Another theory of motivation called Z was developed in 1970th by William Owchi. It describes the Japanese type of management. It observes not only dealing with business challenges, but also decision of social and psychological problems.

It is the typical case for today's society of tapering and crumbling the bonds, that causes a great amount of troubles – depression, addiction and crime. For lots of people it is important to have the axe or anchor to have the sense of belonging , to feel themselves as a part of team, that is gathered by targets, work and trustful relations. But in real life this people may feel themselves neglected, because a lot of

groups (family, friend, classmates, fellow students, neighbors) are bound to be broken.

The organizations that introduce Z-motivation are crucial for people with low rate of individualism, conflictness, ambitiousness and importance of being identifying with the group. In such companies personnel feel themselves confident and defendant, so the management's staff should possess the values, that may inspire the sense of belonging to tribe in the way of gaining the emotional satisfaction from every day duties, showing the devotion to team, trustworthiness, absorption and solidarity.

In this model there are some specific features, such as:

Lifetime employment system, that guarantee the work place either in crisis, makes employee being personally interested in the prosperity of business. This system reduces the stress level. If the person realized that he is sure about his future, knew that he is an asset for the company, is content with the surrounding, he can properly concentrate on working process.

But such types of organizations are not suitable for the career-minded people – due to the tribe building of the career stairs, moving upwards is rather slowly.

In companies with Z-motivation manager cooperate with stuff in the informal way. He not just make the decision, but encourage employees and mid level managers to show initiative and take into account their ideas.

There is no strict checking system in this model, the manager can totally rely on employee's decency.

In this organizations there is such case as an universal qualification – if somebody gets ill, he or she will be replaced on the position, people for executive positions are prepared for years, so they are totally absorbed in a working process, often visit manufacturing, are always on the top of things.

These companies are socially oriented, so managers usually meet the halfway to accomodate economical and social needs of stuff.

The range of income is not high, so jelousy, comparing input-estimating and rivalry are automatically excluded.

In what way should managers motivate the staff if the mentioned ways are useless? There are a lot of informal motivation's techniques based on Work/Life Balance, it is the case when companies take care for personnel in order to create pleasant and antistress work conditions and make employees to live in a splendid fashion. This method seems to be too exaggerated, but taking second thoughts, it is obvious that people would prefer to achieve a better result and to show initiative in organizations with the higher rate of internal loyalty.

There is a great amount of informal motivation's methods, that are very popular nowadays due to the process of economy's socialization.

Firstly, it is said that in a beautiful workspace people feel themselves much more successful, than in an ordinary, boring office. So, the impressive modern design, such as walls painted with bright colours or unusual decorations can also possess as encouragements.

Secondly, kitchen with snacks, catering facilities or coffee-machine in addition to gaming opportunities, such as table tennis, segways, skateboards, scooters or lift-tubas, give the opportunities for personnel to reconcile external adult with internal child. Also, there are other facilities such as sleeping pods or relaxing rooms with shower zone. But it is important to note that informal motivation is not always effective. One company decided to provide 15-minute sleeping break during the worktime for the staff, it was expected that after refreshing break personnel will work better, but otherwise the weekly KPI fallen to 55%. This situation happens because people require much more time for relaxing – an half an hour or an hour for sleeping, then another thirty minutes for washing, making coffee and returning to the work process. So, this method may change all the workday organization.

Thirdly, homing – design of office about the house. Employees spend the biggest part of the day in their workplaces and it is possible for organizations to let them use the time not only for the decision the business challenges, but for solving household tasks, to release the time for pure relax. For instance, it is possible to introduce the dry-cleaners or laundries in office. Homing is based on assumption that a person is unable to work permanently – he or she will always interrupts on

something, just to refresh the vision. Consequently, washing the clothes is the better alternative for time spending than playing online games. All these situations lead to decreasing in company's productivity, but handling with the household duties during the worktime, a person may spend evening with family and friends, feeling themselves content and happier, the life seems fulfilled for him or her, and the person is ready to work eagerly.

Fourthly, postcards and personal congratulations as far as informal Friday's dress-code can be the tools for motivation too. Also, there is a dress-up Friday it is like a pink tea when men wearing tuxedos and women are in long evening dresses. In such conditions the culture of high life appears within the company. Business partners are invited on these parties too in order to provide networking and creating business community around company.

Finally, Duvet Days – it is the additional day off, that employee can take if he has no intention to work. The reason for this is to prevent the staff's exhaustion and not allow people working in a stressful conditions.

Conclusion. Thus, there is a great number methods of motivation for personnel - both material and non-material, but taking into account influence of crisis on the financial state of organization and mentality of workers, encouragements in a money form lose the actuality and meaningfulness. Only socially oriented ways of stimulation and individualistic approach may encourage staff for moving mountains.

Literature list:

1. Дорофеева Л.И. Управление изменениями в организации. [Электронный ресурс]. URL: http://nne.ru/delovaja_literatura/menedzhment_dorofeeva
2. Коттер Дж. Наш айсберг тает, или Как добиться результата в условиях изменений. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2012
3. Гуляева Д.О. Законы успешного функционирования организации. [Электронный ресурс]. URL: http://econlife.ru/guliaeva_134543
4. Самоукина Н.В. Эффективная мотивация персонала при минимальных финансовых затратах. - М.: Вершина, 2008
5. Широкова Г.В. Теория О и Теория Е как стратегии организационных изменений. - М.: Прогресс, 2005

A. Lyubchenko, student
National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"
Email: nastyalyubchenko@gmail.com

NUCLEAR POWER IN THE SYSTEM OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

December 2, 2015 ended design life of unit number 1 of South-Ukraine Nuclear Power Plant. A similar situation exists not only on this station - all nuclear power plants in Ukraine were built in the 80s, and up to 2020 in 10 of the 15 units of the country expires design life of work, in 2025 - another one. This block does not plan to close and want the opposite - to renew their work. The reason for this is the wording, which came from 90s: by prolonging the operation of the reactors, nuclear power plants will be able to save money for decommissioning in the future, when further extend of work would be impossible [1].

On the extension of the operation of all units need about 27 billion hryvnias. So much money the state does not have, however, Ukraine still does not going to abandon nuclear power.

In Ukraine there are four nuclear power plants that operate 15 nuclear power units - Zaporizhzhya, Rivne, South-Ukraine and Khmelnytsky. They produce 43% of the total amount of energy in the Ukrainian market. In addition, there is the Chernobyl nuclear power plant, which has suspended the release of electricity in December 2000 and is now out of service.

Nuclear energy is very important for Ukraine. It produces a plus or minus half the electricity in the country and, in addition, it produces cheap electricity. In Kiev, for example, all the municipal transport - including Metro - buys electricity generated by nuclear power plants.

The Energy Strategy of Ukraine till 2030 also emphasizes the priority of nuclear energy. It is mentioned that the atomic units are approaching the end of its design operation — more than 70% of the units will require an extension of the next 10 years. However, according to the Strategy, the term of their work will be extended

for 20 years. In addition, in 2022 the construction of new units to replace the old ones, which will withdraw from service in 2031-2037 years, will be started [2].

Extending the service life of power units is not the only goal of the state. The Energy Strategy says that the construction of two new units at the Khmelnytsky nuclear power plant is planned. One of them will be launched in 2018, the second - in 2020. The design capacity of the blocks is 3012 MW each one.

Prolong service life, from a security standpoint, is possible. However, most of the elements of a nuclear reactor designed for no more than 20 years of work - and then comes the equipment wear. In order to extend the work of power, it is necessary to replace all of the elements that have become obsolete or can wear out in a short time. And it is extremely costly activities - loans of National Energy Generating Company "Energoatom" on the extension of the operation has already reached 6.8 billion hryvnias [3].

Equipment wears, service life of nuclear reactors coming to an end, so something is needed to be done in any case. Prolonging the life of power units is the best option for today. Decommissioning is too expensive undertaking.

These projects are worth millions or even billions of dollars - to display the power of the operation is necessary not only to dismantle all the equipment, but also clean the area and to bury radioactive waste. According to the National Ecological Center of Ukraine, the minimum unit cost of decommissioning reaches more than 660 million dollars. According to the National Academy of Sciences of Ukraine extending the life of the power unit requires less resources - about 375 million dollars.

Unlikely Ukraine in the coming years gives up nuclear power. And the reason is not only the lack of funds for modernization, but also the socio-economic problems. For example, a satellite town of the South-Ukraine nuclear power plant is almost completely dependent on the station. It operates 7,000 people and the share of nuclear power plants taxes in the city budget is 80%.

Moreover, when abandoning nuclear power, it is necessary to select some alternative - for example, gas, coal or renewable energy sources. However, even here

there are pitfalls. If we talk about gas - it's very expensive and economically disadvantageous, if we talk about coal, then Ukraine is a country that has a large amount of it and coal can be used. But our technologies are not perfect and there is a bad impact on the environment.

In the world there is a tendency to switch to alternative energy sources but for Ukraine it is not in the short term. Yes, alternative sources of energy are important but very few of them in total power generation volume - about 0.5% - and in the coming years the situation will not change significantly.

Meanwhile, the European Union has decided that by 2020 alternative energy should occupy at least 20% of the total energy produced. Some countries set themselves ambitious plans - from 23% to 49%. By the way, in Sweden, which in the meantime plans to completely switch to alternative energy sources, Finland and Denmark the share of renewable energy is the highest among the EU countries - 46%, 30% and 25%, respectively. In general, European countries in recent years increased the share of renewables in the energy sector from 8.5% to 13%. In Ukraine, the figure is completely different - according to the Energy Strategy, the country plans to reach only 10% until 2030 [4].

Nuclear power in Ukraine has all the prerequisites to become the backbone of the Ukrainian economy, ensuring its competitiveness in foreign markets. But nuclear power remains highly vulnerable in terms of its perception in public opinion. We have to admit that this perception is largely negative. Nuclear energy complex is strongly influenced by the political situation. Develop the industry can only be if it will contribute to the first persons of the state and the Ukrainian politicians. The world practice shows that the only consistent position of the country's leadership on the development of nuclear power allows it to move forward.

Despite the deep economic crisis, this sector demonstrates the success of the strategic vision of its development, constantly increasing production, occupying an increasingly important position in the energy market of Ukraine. Moreover, the state operator of nuclear power plants in Ukraine, the company "Energoatom", unlike many other public and private players in the Ukrainian market, is actively developing

relations and cooperation with the European Union, takes over the Western experience and implementing European standards in the industry. "Energoatom" is the first Ukrainian state-owned company that has opened its representative office in Brussels.

Cabinet of Ministers of Ukraine demonstrates a completely new attitude towards nuclear energy, highlighting her key role in ensuring the stable operation of the entire power generating industry in the country.

Nuclear generation, not only produces cheaper electricity than thermal power plants and even hydroelectric power, but also the most environmentally clean. Nuclear power industry has always been one of the most innovative in terms of technology, but now it needs to make it still attractive for investment.

References:

1. Official website of South-Ukraine electric power producing complex [Electron. resource]. - Access link: <http://www.sunpp.mk.ua/en>
2. Energy Strategy of Ukraine [Electron. resource]. - Access link: http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_nauk_an_rozrobku/Energy%20strategy%202035%20eng.pdf
3. Official website of National Nuclear Energy Generating Company NNEGC «Energoatom» [Electron. resource]. - Access link: <http://www.energoatom.kiev.ua/ua>
4. Official website of Nuclear Energy Agency [Electron. resource]. - Access link: <http://www.oecd-neo.org>